รายงานฉบับสมบูรณ์ (Final Report)

โครงการศึกษาเพื่อหารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท

The Study of Employment Promotion Model for the Elderly in Rural Areas

เสนอต่อ สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน

โดย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

พฤศจิกายน 2553

รายงานฉบับสมบูรณ์

(Final Report)

โครงการศึกษาเพื่อหารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท

The Study of Employment Promotion Model for the Elderly in Rural Areas

เสนอต่อ

สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน

โดย

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

พฤศจิกายน 2553

สรุปสำหรับผู้บริหาร

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างโอกาสหรือทางเลือกในการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท และเพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินการที่เหมาะสมในพื้นที่ชนบทสำหรับดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุที่มีความสามารถและต้องการทำงานให้มีงานทำและมีรายได้ รวมทั้งเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทในอนาคต

วิธีดำเนินการศึกษา มีดังต่อไปนี้

1). การศึกษาเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม โดยกลุ่มตัวอย่าง คือผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไปในพื้นที่ชนบท 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ สุ่มตัวอย่างจังหวัดละ 250 คน จากทั้งหมด 8 จังหวัด ได้ตัวอย่างทั้งหมด 2,018 คน

2). การศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยใช้แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ระดับลึกและสนทนากลุ่มบุคคล/ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3 กลุ่ม ได้แก่

2.1 หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานจัดหางานจังหวัด ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด ศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียน พัฒนาชุมชนจังหวัด (ที่ดูแลงานด้าน OTOP) สภาผู้สูงอายุจังหวัดและสภาสาขาเกษตรจังหวัด/อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

2.2 กลุ่มอาชีพ ได้แก่ กลุ่มอาชีพที่ทำอยู่ในชุมชน โดยอาจจะมีบุคคลหลายช่วงวัยดำเนินการและมีผู้สูงอายุทำงานด้วย ได้แก่ กลุ่มอาชีพ/ ชมรมผู้สูงอายุ/ กลุ่ม OTOP/วิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มทอผ้าและย้อมสีผ้า กลุ่มสานเสื่อ กลุ่มอาชีพเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา และกลุ่มผู้สูงอายุที่ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิพัฒนาผู้สูงอายุ (Foundation for Older Persons' Development_ FODEV) เป็นต้น

2.3 ภาคเอกชน ได้แก่ ผู้ประกอบการโรงงาน อุตสาหกรรมจังหวัด และหอการค้าจังหวัด เป็นต้น

3). การจัดเวทีประชาคมเฉพาะพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา เพื่อหาความต้องการของผู้สูงอายุ และรูปแบบการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ

4). การติดตามประเมินผลหลังการจัดเวทีประชาคม เพื่อสรุปผลความเป็นไปได้ของรูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำที่เหมาะสมของผู้สูงอายุ ที่จะนำไปใช้ปฏิบัติจริงในพื้นที่ชนบท

สรุปผลการศึกษา

1. ผลการศึกษาเชิงปริมาณ

กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในการศึกษาครั้งนี้ ส่วนใหญ่เป็นหญิงมากกว่าชาย มีอายุเฉลี่ย 66 ปี ยังอยู่กับคู่สมรส จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และมีสถานภาพเป็นหัวหน้าครัวเรือน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 4 คน โดยมีผู้สูงอายุ (อายุ 60ปีขึ้นไป) อาศัยอยู่ในครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 1 คน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานประกอบอาชีพเฉลี่ยประมาณ 2 คน รายได้เฉลี่ยของผู้สูงอายุเท่ากับ 3,013 บาทต่อเดือน ค่าใช้จ่ายส่วนตัวเพื่อการอุปโภค-บริโภคเฉลี่ย 2,751 บาท เฉพาะค่าอาหารและเครื่องดื่มเฉลี่ย 2,381 บาทและค่าใช้จ่ายเพื่อกิจกรรมทางสังคม เฉลี่ยประมาณ 8,862 บาท/ปี กลุ่มตัวอย่างเกือบร้อยละ 40 มีหนี้สิน เฉลี่ยรวม 40,179 บาทต่อครัวเรือน ส่วนใหญ่กู้เงินไปเพื่อการประกอบอาชีพ ด้านสุขภาพ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีโรคประจำตัวและความพิการ

ผลการสำรวจผู้สูงอายุ

ด้านการทำงานและการประกอบอาชีพ พบว่า มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 58) ยังทำงาน/ประกอบอาชีพ โดยเหตุผลที่สำคัญที่สุดที่ต้องทำงานคือ เพื่อเลี้ยงชีพหรือหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว หรือต้องการต้องการพึ่งตนเอง รองลงมาคือต้องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และร่างกายยังแข็งแรงพอทำงานไหว ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ทำงาน ให้เหตุผลว่า สุขภาพไม่แข็งแรง เจ็บป่วย ทำไม่ไหว มีโรคประจำตัว ต้องเลี้ยงหลาน/เฝ้าบ้าน ชราภาพ ลูกไม่ให้ทำ และต้องการพักผ่อน ตามลำดับ มีอาชีพหลักคือ ทำการเกษตร ค้าขาย ให้บริการ ผลิตของใช้ โดยส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นเจ้าของกิจการเอง

ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการทำงานประกอบ ส่วนใหญ่ 2 ใน 3 มีความเห็นว่าผู้สูงอายุควรต้องทำงาน เพื่อเพิ่มรายได้/มีรายได้เสริม ต้องการมีสังคม และเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ โดยลักษณะงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ คืองานที่ทำเป็นครั้งเป็นคราว สามารถปรับเปลี่ยนเวลาในการทำงานได้ หรือเป็นงานที่ทำในลักษณะของการรวมกลุ่ม มีสถานที่ทำงานในหมู่บ้านและชุมชนที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่ ประเภทงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ได้แก่ งานที่เน้นทักษะ ฝีมือและประสบการณ์ งานที่เน้นความสามารถเฉพาะด้าน งานในภาคเกษตร และงานทางด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญา ตามลำดับ

ความคิดเห็นต่อการเกษียณอายุการทำงาน ส่วนใหญ่เห็นว่าอายุเกษียณที่ 60 ปีมีความเหมาะสมแล้ว แต่ถ้าจะให้ขยายก็อยากจะขยายไปจนถึงอายุ 70 ปี

ความคิดเห็นด้านสวัสดิการและการคุ้มครองการทำงาน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความเห็นว่าผู้สูงอายุที่ทำงานควรได้รับสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลมากที่สุด และควรได้รับการคุ้มครองด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัย รวมทั้งด้านรายได้

ความคิดเห็นด้านแนวทางการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่าการส่งเสริมการมีงานทำสำหรับผู้สูงอายุมีความจำเป็นมาก และต้องการให้หน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่นเข้ามาดำเนินการโดยตรง

2. ผลการศึกษาทางด้านอุปสงค์ เชิงคุณภาพ

2.1 รูปแบบการมีงานทำของผู้สูงอายุ มี 2 ลักษณะ คือ

1). การทำงานในลักษณะส่วนบุคคล ส่วนใหญ่เป็นการทำงานนอกระบบ เช่น งานในภาคเกษตรที่ทำในรูปของเศรษฐกิจพอเพียง และการประกอบอาชีพอิสระ ส่วนใหญ่เป็นงานที่มีต้นทุนต่ำ อาศัยเงินทุนจากเงินออมหรือเงินทุนหมุนเวียน ผลิตโดยใช้เทคโนโลยีต่ำหรือใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ดั้งเดิม มีตลาดแคบ สามารถบริหารจัดการได้ง่าย แต่ได้รับความสนใจจากภาครัฐน้อย ส่วนผู้สูงอายุที่ทำงานในระบบ มีน้อยมาก

2). การทำงานในลักษณะของการรวมกลุ่ม ส่วนใหญ่ทำผ่านองค์กรที่มีอยู่แล้วในชนบท เช่น ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพต่างๆ วิสาหกิจชุมชน โครงการ OTOP ซึ่งกลุ่มที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืน จะมีผู้นำที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการ มีความเสียสละ การดำเนินงานประกอบด้วยคนหลายวัย ไม่ค่อยมีปัญหาด้านการตลาด มีหลายหน่วยงานให้การสนับสนุน สมาชิกมีรายได้ประจำสม่ำเสมอ

2.2 แบบจำลองการทำงานของผู้สูงอายุรายภูมิภาค ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกันในเรื่องของงานในลักษณะส่วนบุคคล แต่จะแตกต่างกันในเรื่องของการรวมกลุ่ม/กลุ่มอาชีพ ดังนี้

ภาคเหนือ รูปแบบการมีงานทำของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต่อยอดจากชมรมผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้นกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพและให้ผู้สูงอายุมีกลุ่มเพื่อน ขณะเดียวกันมีกิจกรรมสร้างรายได้ในรูปของกลุ่มอาชีพที่เกี่ยวกับสุขภาพและการแพทย์ทางเลือก รองลงมา ได้แก่ กิจกรรมเพื่อเสริมรายได้ โดยการรวมกลุ่มเพื่อผลิตสินค้าพื้นบ้าน เช่น ผ้าทอด้วยมือและย้อมสีธรรมชาติ การผลิตข้าวซ้อมมือ และของเล่นพื้นเมือง ซึ่งเน้นการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาและประสบการณ์ที่สั่งสมมาตลอดช่วงชีวิต นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมที่เน้นรายได้เป็นหลัก ทั้งการสร้างรายได้ในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว

หลังการจัดเวทีประชาคม มีกิจกรรมส่งเสริมการทำงานและพัฒนาทักษะในการผลิตสินค้าประเภทจักสานให้แก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ เช่น การสานเข่งปลาทู การสานตระกร้า แต่ระยะเวลาในการจัดอบรมสั้นเกินไป ทำ

ให้ผู้สูงอายุไม่สามารถผลิตสินค้าได้อย่างประณีต ตรงตามความต้องการของตลาด จึงควรมีการจัดอบรมทักษะเพิ่มเติมในโอกาสต่อไป

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รูปแบบการมีงานทำของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต่อยอดจากกิจกรรมโครงการ OTOP ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาล สามารถแบ่งเป็นงานที่ทำแล้วเกิดรายได้ มีความเพลิดเพลิน และเป็นงานที่มีคุณค่า สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มอาชีพ เป็นคนที่อยู่ในวัยแรงงาน (ประมาณ 35-60 ปี) มีผู้สูงอายุอยู่บ้างในแต่ละกลุ่มอาชีพ ลักษณะงานแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ งานที่ต้องใช้ภูมิปัญญา และงานอาชีพที่เกิดใหม่ โดยการเรียนรู้จากแหล่งอื่นๆ เช่น การเพาะเห็ด และการตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป เป็นต้น

หลังการจัดเวทีประชาคม มีการขับเคลื่อนการทำงานในตำบลอย่างรวดเร็ว โดยการต่อยอดงานที่เคยทำในหมู่บ้าน เช่น การเพาะเห็ด (ได้เลิกทำไประยะหนึ่งแล้ว) และงานทอผ้าฯ ซึ่งขับเคลื่อนโดยบุคลากรของหน่วยงานที่เข้าร่วมเวทีประชาคม โดยเฉพาะนายอำเภอ โดยการรณรงค์ให้ข้าราชการในอำเภอสวมใส่ผ้าที่ผลิตจากกลุ่มทอผ้าบ้านหนองควาย และนายกอบต. จัดสรรงบประมาณในการจัดอบรมอาชีพเพาะเห็ดให้กับกลุ่มผู้สูงอายุทุกหมู่บ้านในตำบล

ภาคกลาง การส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุภาคกลาง มีลักษณะทำผ่านองค์กรที่มีอยู่ในพื้นที่ โดยต่อยอดจากโครงการ OTOP ที่เน้นการสร้างงานในหมู่บ้านเป็นหลักได้แก่ ขนมไทย กระยาสาทร ขนมโบราณ น้ำพริก และ ทอผ้า ส่วนกลุ่มอาชีพ เน้นการรวมกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับงานด้านเกษตร เช่น ปลูกเตย โรงสีชุมชน ผลิตปุ๋ย ส่วนการต่อยอดจากชมรมผู้สูงอายุ เน้นกิจกรรมด้านการส่งเสริมสุขภาพ เช่น พาผู้สูงอายุไปไหว้พระปฏิบัติธรรม นวดเพื่อสุขภาพ เป็นต้น

หลังการจัดเวทีประชาคม พบว่า กลุ่มที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งงานให้กับผู้สูงอายุได้ เช่น กลุ่มผลิตสินค้า OTOP ชมรมผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมด้านส่งเสริมอาชีพ วิสาหกิจชุมชนและโครงการโรงสีข้าวชุมชนขนาดเล็กของอบต. ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุทุกคนเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่ม และเรียนรู้กระบวนการทำงาน นอกจากนี้ อบต. ได้ดำเนินการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุ ได้แก่ การเพาะเห็ด สานตระกร้าจากต้นกก และทำเตาเผาถ่านตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวิทยากรมาฝึกอบรม และพาไปศึกษาดูงาน

ภาคใต้ การส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุภาคใต้ มีลักษณะทำผ่านองค์กรที่มีอยู่ในพื้นที่ โดยต่อยอดจากวิสาหกิจชุมชน หรือโครงการ OTOP ที่เน้นการสร้างงานในหมู่บ้าน เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชน รูปแบบที่เด่นชัดของการทำงานเป็นรูปแบบที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว และเศรษฐกิจพอเพียง (เพาะและแปรรูปเห็ด) โดยมีผู้สูงอายุเป็นสมาชิกจำนวนมาก และมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน โดยจะให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้าน เช่น สานเสื่อ ทำหมวก ผลิตและแปรรูปเห็ด

หลังการจัดเวทีประชาคม พบว่าเกิดการขยายเครือข่ายการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนศิษย์พระดาบสไปยังตำบลของพี่น้องมุสลิมที่อยู่ใกล้เคียงอีก 1 เครือข่าย เพื่อเป็นแหล่งงานให้กับแม่บ้านและผู้สูงอายุในชุมชน

แนวทางการสร้างโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท

1. สร้างความตระหนักในเรื่องความสำคัญของการทำงานของผู้สูงอายุ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือนำไปสู่ความมั่นคงของชีวิต ความมีศักดิ์ศรี ลดความเสี่ยงต่อความยากจน และสร้างคุณค่าให้กับตัวผู้สูงอายุเองและสังคม

2. รณรงค์ส่งเสริมการรวมกลุ่มในรูปแบบต่างๆให้มากขึ้น เพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมสร้างรายได้ให้มากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันการรวมกลุ่มส่วนใหญ่ยังอยู่ในลักษณะของชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งส่วนใหญ่เน้นกิจกรรมด้านสุขภาพ หรือด้านสังคมและสวัสดิการมากกว่ากิจกรรมด้านการมีงานทำ

3. ถอดบทเรียนด้านการทำงานของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ เพื่อถ่ายทอดความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ด้านการทำงานของผู้สูงอายุ

4. จัดทำฐานข้อมูลของผู้สูงอายุในตำบลและหมู่บ้าน เพื่อเป็นฐานข้อมูลเกี่ยวกับผู้สูงอายุในชุมชน ทั้งที่ทำงานและไม่ทำงาน

5. ทดลองรูปแบบการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ ส่งเสริมอบต. ให้ดำเนินการทดลองหารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของพื้นที่

รูปแบบการดำเนินการที่เหมาะสมในการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท

1 การดำเนินการควรต่อยอดจากชมรมผู้สูงอายุ หรือต่อยอดจากลุ่มอาชีพที่มีอยู่เดิม โดยการเสริมทักษะด้านอาชีพที่ผู้สูงอายุต้องการ หรือพาไปศึกษาดูงานในชุมชนที่ประสบความสำเร็จ

2 ส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนจัดแนะแนวอาชีพ ตามภาระกิจของหน่วยงาน เพื่อให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งผู้ที่อยู่ในวัยก่อนเกษียณและวัยเกษียณอายุ

3 ขยายภาคีเครือข่ายการทำงานสู่สาขาสภาผู้สูงอายุจังหวัด องค์กรพัฒนาเอกชน (FOPDEV) และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะอบต. โดยการจัดอบรมและเป็นพี่เลี้ยงในการทำแผนการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ

4 บูรณาการการทำงานของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในการสร้างงาน สร้างอาชีพแก่ผู้สูงอายุ ที่เชื่อมโยงกับตลาดในพื้นที่

5 ให้มีการสร้างงานในจังหวัดแก่ผู้สูงอายุร่วมกับภาคเอกชน หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนให้ภาคเอกชนคัดสรรงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีโอกาสทำงานในสถานประกอบการต่อไป หรือให้รับงานไปทำที่บ้าน

6 การส่งเสริมผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพอิสระ หน่วยงานภาครัฐและภาคีเครือข่ายต่างๆควรส่งเสริมให้มีการจัดฝึกอบรมทักษะของการเป็นผู้ประกอบการ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการทำธุรกิจ การบริหารจัดการการตลาดและ สนับสนุนข้อมูลข่าวสารเพื่อการประกอบอาชีพอิสระ รวมทั้งการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงแหล่งทุน เพื่อสร้างแรงจูงใจแก่ธุรกิจใหม่ของผู้สูงอายุ

7 จัดทำทำเนียบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ โดยการเก็บข้อมูลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จ ไว้เป็นต้นแบบในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

ด้านนโยบาย

1. นโยบายสร้างโอกาสการมีงานทำของผู้สูงอายุทั้งในระบบและนอกระบบ

ภาคในระบบ ให้มีการขยายอายุเกษียณแบบค่อยเป็นค่อยไปและเป็นไปตามความสมัครใจ โดย**ภาครัฐ** ให้ขยายอายุเกษียณจาก 60 ปี เป็น 63 ปี และ 65 ปี ส่วน**ภาคเอกชน** ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการขยายอายุเกษียณจาก 55 ปี เป็น 58 ปี หรือ 60 ปี (ยกเว้นภาคเอกชนที่มีการขยายอายุการทำงานไปแล้วมากกว่านี้) โดยนายจ้างจ่ายเงินสมทบประกันสังคมด้วย เพื่อให้ภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งตลาดแรงงานมีการปรับตัวในระยะแรก แล้วทำการประเมินผลก่อนค่อยดำเนินการต่อไป โดยภาครัฐบาล ขณะนี้มีคณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคม กำลังดำเนินการรับฟังความคิดเห็นของนายจ้างและลูกจ้างเกี่ยวกับการขยายอายุเกษียณ และการส่งเสริมการทำงานหลังเกษียณ

ภาคนอกระบบ ส่งเสริมผู้สูงอายุทั้งที่ประกอบอาชีพอิสระ/รายบุคคลและที่รวมกลุ่ม ให้สามารถเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อการประกอบอาชีพ เช่น กองทุนผู้สูงอายุ ฯลฯ และเข้าถึงการอบรมทักษะในการประกอบอาชีพ

2. นโยบายส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ ทั้งก่อนเป็นผู้สูงอายุและที่เป็นผู้สูงอายุ ให้มีการเตรียมการสู่การเป็นผู้สูงวัย ทั้งด้านอาชีพ การออม สุขภาพ และการศึกษาต่อเนื่องของคนก่อนเกษียณ โดยการ

ส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนจัดแนะแนวอาชีพแก่ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และลูกจ้างที่กำลังจะเกษียณอายุ (ประมาณ 1-2 ปีก่อนเกษียณ) เพื่อให้ผู้ที่กำลังเกษียณสามารถเลือก/เตรียมตัวด้านอาชีพการงานก่อนการเกษียณอายุ และตัวผู้สูงอายุเองจะได้มีการเตรียมการทั้งในด้านการหาความรู้เพิ่มเติมในงานที่ตนเองตั้งใจจะทำ และการวางแผนการทำงานต่อไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของแต่ละบุคคลและสถานที่ทำงาน/หน่วยงานนั้นๆ

3. มีนโยบายส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในรูปของการรวมกลุ่ม เนื่องจากงานที่เหมาะสม กับผู้สูงอายุ ควรเป็นงานที่ผู้สูงอายุมีการรวมกลุ่มกันให้มากขึ้น (เช่น วิสาหกิจชุมชน OTOP กลุ่มอาชีพ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร กลุ่มออมทรัพย์) และควรส่งเสริม/ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการอบรมเพื่อเพิ่มทักษะอาชีพ และมีการจัดการงานอาชีพผู้สูงอายุโดยท้องถิ่น (เช่น อบต. อบจ. เทศบาล) ที่เชื่อมโยงกับอาชีพที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น/ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความต้องการบริโภคของคนในท้องถิ่น เช่น มีร้านก๋วยเตี๋ยวในท้องถิ่นก็มีการผลิตถั่วงอก/วัตถุดิบ/ปลูกผักบุ้ง/ผักชีด้วยกลุ่มผู้สูงวัยในท้องถิ่น หรือเตรียมวัตถุดิบ ล้างชามโดยคนในท้องถิ่น เพื่อเป็นการส่งเสริมห่วงโซ่การผลิตแบบครบวงจร

4. การจัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพผู้สูงวัย (อาจเป็นกองทุนใหม่หรือรัฐสมทบเพิ่มขึ้นในกองทุนผู้สูงอายุที่มีอยู่แล้ว) เพื่อส่งเสริมให้มีการสร้างงานในระดับภูมิภาค/จังหวัดเพื่อคนสูงวัย ที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ-สังคม และทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ โดยจังหวัดสามารถขอเงินกองทุนเพื่อไปดำเนินการ เพื่อให้กลุ่มผู้สูงอายุได้เข้าถึงแหล่งทุนในการประกอบอาชีพ

ด้านกฎหมาย

ควรมีกฎหมายคุ้มครองแรงงานสูงอายุ ทั้งในด้านค่าจ้าง สวัสดิการ ความปลอดภัยในการทำงาน และการเลือกปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ รวมทั้งกฎหมายการจ้างงานบางช่วงเวลา (Part-time job) เพื่อส่งเสริมให้นายจ้างยืดการจ้างแรงงานสูงอายุออกไป ทั้งงานในรูปแบบเต็มเวลาและบางช่วงเวลา

ด้านการปฏิบัติ

1. ด้านนโยบายการขยายอายุเกษียณ สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน และแรงงานจังหวัด ควรมีการจัดประชุมทำความเข้าใจกับภาคเอกชนทุกฝ่าย ทั้งนายจ้าง และสหภาพแรงงานและลูกจ้าง ให้เห็นความจำเป็นและความสำคัญของการขยายอายุการทำงาน/เกษียณ (เช่น การส่งเสริมรายได้ การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานในบางตำแหน่ง การยืดอายุกองทุนประกันสังคม และการลดการพึ่งพาลูกหลานของผู้สูงอายุ เป็นต้น) และเตรียมการในด้านการประกันสังคมเพื่อรองรับการขยายอายุเกษียณ

2. การบูรณาการการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุภายในกระทรวงแรงงาน การบูรณาการอาจทำได้โดยใช้**แผนยุทธศาสตร์ของกระทรวง**เป็นตัวตั้ง ที่มีการกำหนดรายละเอียดของแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ที่จัดทำขึ้นสำหรับงบประมาณในแต่ละปี และให้มีความต่อเนื่อง ครอบคลุมระยะเวลาอย่างน้อย 3 ปี ซึ่งในการจัดทำแผนควรมีหน่วยงานทุกหน่วยเข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะหน่วยงานในระดับกรม ได้แก่ สำนักปลัดกระทรวงแรงงาน กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมการจัดหางาน กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน สำนักงานประกันสังคม สำนักตรวจและประเมินผล ดังนั้น แต่ละหน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอาชีพเพื่อให้ผู้สูงอายุมีงานทำ มีรายได้ ควรจะคิดโครงการ/กิจกรรม และนำไปประกอบในแผนยุทธศาสตร์ เพื่อให้เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกันทั้งในระดับกระทรวงและระดับจังหวัด โดยมี**สำนักเศรษฐกิจการแรงงาน สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน** เป็นหน่วยงานกลางในการประสาน (Focal point) นโยบายและแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวง เพื่อให้เกิดการบูรณาการในระดับกระทรวง และขับเคลื่อนนโยบายส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุไปสู่การปฏิบัติในระดับจังหวัดและระดับพื้นที่ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลของการดำเนินงาน ซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมาย (Goal) เดียวกัน รวมทั้งการประสานงานและบูรณาการกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง

3. หน่วยงานที่เป็นผู้ประสานงาน (สำนักเศรษฐกิจการแรงงาน สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน) ควรหาช่องทางในการบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ในการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบ ในระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น โดยการประสานงานกับกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย เพื่อการขับเคลื่อนงานลงสู่สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัด และอบต. ให้เป็นไปอย่างทั่วถึง

4. สำนักตรวจและประเมินผล สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน ควรมีการติดตามประเมินผลโครงการ/กิจกรรม ทั้งในระดับจังหวัดและระดับพื้นที่ เพื่อนำไปปรับปรุงรูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุและแก้ไขอุปสรรค ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของกลุ่มว่าประสบความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร

5. ด้านกฎหมาย กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน ควรมีการเพิ่มเติมประเด็นเรื่องการเลือกปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 และกฎหมายคุ้มครองแรงงานบางช่วงเวลา ทั้งในประเด็นเรื่องค่าจ้างสวัสดิการ ความปลอดภัย และการเลือกปฏิบัติต่อลูกจ้าง ซึ่งมีการร่างไว้แล้ว และนำมาปรับปรุงให้ครอบคลุมเรื่องการทำงานบางช่วงเวลาของผู้สูงอายุ

Executive Summary

This study aims to develop guidelines for creating jobs and alternative employment opportunities for the elderly, and also to figure out appropriate operational models in promoting employment of the elderly who still have potentials and are willing to work in the contexts of Thailand's rural areas. Apart from these, relevant policy recommendations on employment promotion for the elderly in rural areas are another expected outcome to be drawn out.

Methodology

Methodologies employed in this study are as follows.

1) Quantitative study: Quantitative data was collected from the elderly aged 55 years and over in rural areas of the four regions – North, Central, Northeast and South by using a structured questionnaire. Number of samples is 2,018 cases in total, 250 cases each from 8 provinces.

2) Qualitative study: Qualitative data was collected by in-depth interviews and focus group discussions with key informants and representatives of relevant organizations in 3 groups including;

2.1 **Public organizations**: These included the Provincial Employment Office, Provincial Skill Development Centre, Provincial Center for the Non-formal Education Promotion, Provincial Community Development (responsible for One Tambon One Product Project: OTOP), Provincial Elderly Council, Provincial Agricultural Extension Office, Local Governmental Organization, Provincial Social Development and Human Security Office, Provincial Public Health Office, and Learning Center for Sufficiency Economy.

2.2 **Occupational groups**: These include organized groups in the community of which members might be only the elderly or also the non-elderly that are occupational groups, the elderly clubs, OTOP group, community enterprises. For examples, those interviewed occupational groups were textile weaving and dyeing groups, mat weaving groups, poultry feeding groups, fish feeding groups and the elderly groups which have been supported by the Foundation for Older Persons' Development (FOPDEV).

2.3 **Private organizations**: These included, for example, Factory entrepreneurs, Provincial Federation of Thai Industries, Provincial Chamber of Commerce.

3) Elderly People Forum in case study areas: People Forums were organized in 4 case study areas, each area for a region, to assess needs and demand for working of the elderly, as well as possible model for employment promotion of the elderly.

4) Post-evaluation of the Elderly People Forum: The evaluations were conducted to monitor performances of a model for employment promotion for the elderly in each case study area after the People Forum and to understand how those were implemented.

Summary of Findings

1. Findings from quantitative Study

Proportionately, survey respondents are female more than male. Average age of the respondents is 66 years. Majorly, the elderly are living with spouse, finished education at primary school level and having status as the head of household. By average, number of household members of the elderly is about 4, of which number of the elderly is 1 and working members is 2. Average monthly income of the elderly is 3,013 Baht. Average personal consumption expenditure is 2,751 Baht per month, of which 2,381 Baht is for food consumption expenditure. Expenditure on social activities counts for 8,862 Baht yearly. Nearly 40 percent of the elderly reported being indebted average about 40,180 Baht per household. Majorly, the debts were loaned for occupational purposes and health care. Most of the elderly have chronic diseases and some physical disabilities.

Survey results

Working conditions and Occupations: It is found that more than half (58 percent) of the elderly is still working. Reasons for working are; firstly, to earn income for living both of oneself and the household's or to be economically independent; secondly, to utilize time beneficially; and thirdly, because their physical

conditions are still fine for working. For those who are not working, the main obstacles are of poor physical conditions, illness, physical weakness, chronic diseases, household burdens in taking care of the house and offspring, being too old, being not allowed by their children, and needs for rest and leisure. Main occupations are agricultural works, trading and grocery, providing personal services, and producing goods. Mostly, the elderly are working in owned business or small enterprise.

Opinions of the elderly towards working: Two-third of the respondent view that the elderly should keep on working to earn income, to have friend community, and to spend time worthily. Working conditions that suit for the elderly should be on part-time basis, flexible by working time, group-working, has workplace in the village or community that the elderly is living. Types of job for the elderly, in this regards, should be skills and experiences-intensive or requiring specific abilities (i.e. craft or weaving skills), works in agriculture, and works that represent local wisdoms, respectively.

Opinions of the elderly towards age at retirement: Mostly, the elderly view that retirement from works at age 60 years is already appropriate. If the retirement age to be extended, retirement from work at 70 years old should be a good option.

Opinions of the elderly towards welfare and work protections: Most of the elderly express that welfare on health care and services are the most preferred to be provided. Protections in term of safety and sanitary of workplace and secured level of income/wage are viewed the most important.

Opinions of the elderly towards strategy to promote employment of the elderly: Most of the elderly express that employment promotion for the elderly is necessary. They view that local governments can be key movers in this regards.

2. Findings from quantitative Study

2.1 Working patterns of the elderly: There are 2 patterns as follows.

1) Individual working: In this pattern**,** mostly, the individual elderly are working in informal sector- i.e. works in agricultural sector following the principle of sufficiency economy- and private or owned business. Most of private business/works are requiring small investment which the elderly can rely on their own saving or revolving fund, low technology but intensive in uses of local wisdom, limited market of

produced products, easily managed, but getting quite little attention for supporting from the governments/ public organizations. A few of the elderly are working in the formal sector.

2) Group working/ Working as a group: In this pattern, most of the cases, the elderly are working as groups which already exist in the rural areas such as groups of the elderly club, community enterprises, OTOP groups. Important keys of success and sustainability of the elderly works as groups include a) the leader of the group who should be potential in managerial skills and self-devoting to communal benefits, b) members of the group those should be from inter-generation, c) well managed marketing, d) supported by a variety of organizations (GO and NGO), and e) able to secure a stable level of income to members.

2.2 Models of working of the elderly by region There are similarities across the 4 regions of Thailand in term of individual working of the elderly, but varieties of model for working as a group.

Northern region In this region, groups of the elderly are mostly developed based on the elderly club which originally more focuses on health promotion and social activities of the elderly. Group working of the elderly basically involve the production of health and alternative health products, and local products which represent local wisdom and life-time experiences of the elderly such as hand-made textile weaving and dyeing, brown rice and local folk toys. In addition to these, to some extents, group working is also serving as income generating activities for the elderly in the short-term, middle-term and also the long-term.

According to post-evaluation of the Elderly People Forum, employment promotions implemented to the elderly in the study area include skill development and training in producing wickerwork products such as bamboo woven basket. Anyway, the duration of training was iterated too short and not enough for the elderly to get skillful in producing product with fine quality as required by the market. It is recommended that such training should be organized from time to time and added up to the trained elderly in next occasions.

Northeastern region In this region, groups of the elderly are mostly developed based on the OTOP activities which are originally supported by the government policy. Group activities are mainly income generating, at the same time, entertaining the elderly who are the member, and concentrating in producing

decent works. Apart from the elderly, group members comprises of those in working ages (around 35-60 years old). Works of existing groups can be defined roughly into 2 types, first is based on the local wisdoms while another is on newly-learnt skills (such as mushroom farming and tailoring).

According to post-evaluation of the Elderly People Forum, some operational movements in employment promotion of the elderly are observed, for example, resurgence of mushroom farming and textile weaving in the study area. These movements are cooperated by organizations and key persons those attended the forum. For example, the district governor initiates a campaign to promote wearing of dress made from hand woven textile by Baan-Nongkwai elderly group to the district officers, and the head of Tambon Administrative Office allocates budget to organize training session on mushroom farming for all elderly club members in the sub-district.

Central region In this region, employment promotion of the elderly was implemented based on OTOP activities with supports from local organizations. These include, for example, establishment of groups producing Thai sweet, Krayasatr (rice and nuts caramel), traditional sweet, chili paste and textile weaving. Mostly, existing occupational groups in this region operate in agricultural sector - such as Teoy, a good smell leaves farming, community rice mill, and fertilizer producing. Activities that are extended operate by the elderly club are commonly focusing on health promotion among the elderly; for example, Buddhist tours, meditation courses and massage for health.

According to post-evaluation of the Elderly People Forum, potential supply for works and jobs to the elderly in the study area include local goods-producing groups, the elderly club that has activities on income generating, community enterprises and a small-scale community rice mill which is being run by Tambon Administrative Office (TAO). Employment promotions those have been conducted by the TAO in the study area are skill development and training for the elderly on mushroom farming, basket weaving, and charcoal kilning following the King's principle of sufficiency economy. In addition to skill development and training, study visits were also arranged for the elderly.

Southern region In this region, employment promotion of the elderly was implemented based on community enterprises and OTOP groups which already exist in the community, with supports from local government organizations, particularly the Provincial Community Development. This is with aims to elevate standard of living of people in the community. These activities are, in many cases, linked to tourism industries and the King's principle of sufficiency economy (i.e. mushroom farming and processing). Many elderly participate in these activities in a clear division of labor. Mostly, the elderly get involved in activities those represent and utilize local wisdom of the elderly, i.e. basket and mat weaving, mushroom farming and processing.

According to post-evaluation of the Elderly People Forum, it is found that Sitr Phra Dabot (the King Foundation Alumni) Community Enterprise has expanded its network to a nearby Muslim community, supplying more job opportunity to housewives and the elderly.

Guidelines for creating job and employment opportunity for the elderly in rural areas

1. **Building public awareness on the significance of working and employment of the elderly** as a guarantee of life security and dignity, protections from poverty, and values to the elderly themselves and also to the society.
2. **Promoting group-gathering in a variety of patterns** to support more participations of the elderly in income generating activities, apart from those which are mostly running based on the elderly club and focused more on health, social and welfare activities more than income generations.
3. **Extracting lessons learnt from successful cases of job creation and employment opportunity for the elderly** to propagate knowledge, skills and experiences in relevant issues.
4. **Setting up database system of the elderly in sub-districts and villages** both for those who are not working and still working**.**
5. **Supporting TAO to implement a pilot model in creating job and employment opportunity for the elderly** which is consistent to the current needs of elderly and contexts of the community.

Operational strategy in promoting employment opportunity of the elderly in rural areas

1. **Adding on existing elderly clubs or occupational groups** by supporting the elderly in terms of needed skill developments or study visits to those succeed communities in promoting job and employment of the elderly.

2. **Encouraging public and private organizations to provide occupational guidance** and promote life-long learning to people both in the pre- and post-retirement age.

3. **Expanding cooperating networks** to Provincial Elderly Council and Regional Elderly Council, NGOs (i.e. FOPDEV) and Local Administrative Organization (especially, TAO) by organizing training and mentoring system for these partners in setting up a plan in promoting working and employment of the elderly

4. **Integrating cooperation from public and private organizations** in creating jobs and occupations for the elderly which are appropriate for the local market and contexts.

5. **Creating job for the elderly with cooperation from the private sector** by advocating the private sector to recruit elderly workers in positions that suit with their conditions, either in-workplace or take-home jobs.

6. **Advocating independent jobs to the elderly** by organizing skill development training for being an entrepreneur, business IT, management and marketing knowledge; providing necessary information, accessibility to sources of loan and supportive incentives for those who want to set up private business.

7. **Setting up an official residence of the best-practice Local Administrative Organizations** in promoting working and employment of the elderly for lesson learnt and knowledge exchanges.

Recommendations

On the policy:

1. Policy on job opportunity creation and employment for the elderly in both formal and informal sectors

In formal sector: Support the extension of the retirement age on a voluntary basis (of both employers and employees) from 60 years old to 63 and then 65 years old for the public sector and from 55 years old to 58 and then 60 years old for the private sector (except for workplaces where age of retirement is already at 60 years or over). In this regards, employers still keep paying contribution to the social security fund for employees. There should be monitoring and evaluating mechanisms of this extension during the transition from phrase to phrase. Presently, public hearing from employers and employees on the extension of the retirement age and post-retirement employment promotion is being taken place by the National Economic and Social Development Board (NESDB).

For informal sector: Advocate occupational-group gathering of the elderly and accessibility to sources of loan for job creation/ occupation (i.e. the elderly fund etc.) and required occupational skill training.

2. Policy to promote job creation and employment of the elderly (covering the pre-elderly and the elderly)

Encourage preparation for being an elderly of pre-retired people in terms of occupation/job opportunity, saving, health and life-long learning by supporting the public sector and private sector to provide occupational guidance to civil servants, staffs of public enterprises and private companies who are going to retire from work in 1 to 2 years in order to advocate them to prepare themselves for the post-retired life, job creation/employment plans and opportunity.

3. Policy to promote working and employment of the elderly as group gathering

As jobs which suit preferences and conditions of the elderly are group working (i.e. community enterprises, OTOP groups, occupational groups, agricultural cooperatives, saving cooperative); occupational-skill developments and training, management on the elderly occupational-group gathering by local

organizations (i.e. TAO, Provincial Administrative Organization, Municipality) should be supported and advocated. The supports should be consistent and linked to existing occupations, local wisdoms, local market demands and chain of production in the community.

4. Policy to set up occupational development fund for the elderly

This fund can be a newly set up one, or a fund adding (by the government) on the existing elderly funds. It is to be set up with aims to promote job creations for the elderly in regional and provincial level, which are consistent to socio-economic contexts and available resources in the area. Each province can access to the fund and facilitate accessibility to sources of loan for occupational purposes of the elderly.

On the legislations

There should be specific labor protection laws for the elderly respecting wage, welfare, safety in works, anti-discriminations against the elderly workers; and laws on part-time job to promote extension of hiring elderly workers by the employers which can be on either full-time or part-time basis.

On the implementations:

1. Extension of the retirement age

Office of Permanent Secretary, Ministry of Labor and Provincial Labor Offices should organize a meeting with entrepreneurs, employers, labor and employee unions in the private sector and the public to identify significance and necessity of extension of the retirement age (for example; reasons on income security, shortages of workforce in some specific positions, extended contribution to social security fund, less dependency on the offspring of the elderly, and etc). In addition, adjustments on social security system to serve the extended retirement age need to be also considered.

2. Integrations within the Ministry of Labor on the employment promotion of the elderly

Integrations can be possible by using the Strategic Plans which is the guideline detailing working plans/ programs/projects/ activities of the ministry in each budget year and also in the middle term of 3-year

as the communal basis. Procedures in formulating these plans should get participation from all departments and units in the ministry; especially the Office of Permanent Secretary, Department of Skill Development, Department of Employment, Department of Labor Protection and Welfare, Social Security Office, and Bureau of Monitoring and Evaluation. Each department and unit that involves in employment promotion of the elderly should initiate programs/ projects/activities and propose them for the considerations in formulating strategic plans with other departments and units for the sake of integration of work within the ministry, and also from the ministerial level to the provincial level. In this regards, Bureau of Labor Economics, Office of Permanent Secretary can play roles as the "focal point" coordinating on policy and strategic plans of the ministry to ensure integration of works in the ministry, as well as integration and cooperation from external organizations, and effective implementation of employment promotion of the elderly in the provincial level and implemented areas.

3. Integration of works with external organizations

The focal point (Bureau of Labor Economics, Office of Permanent Secretary) of the MOL should also attempt to elevate integration of work with external organizations in promoting working/job creation and employment of the elderly who are in the informal sector both in the provincial and local levels (districts and sub-districts). This might be done by getting coordination with the Department of Local Administration, Ministry of Interior for moving forward the policy implementations through the Office of Local Administration and TAO in all areas.

4. Roles of Bureau of Monitoring and Evaluation, Office of Permanent Secretary

Bureau of Monitoring and Evaluation, Office of Permanent Secretary should closely monitor progress and evaluate performances of programs/projects which have been implemented at the provincial and area levels to figure out evidences from success and failures that can help improve models of employment promotion of the elderly and mitigate existing obstacles.

5. Legislations

Department of Labour Protection and Welfare should consider emphasizing additional issues of discriminations against elderly workers into the Labour Protection Act B.E. 2541and Labour Protection Law for Part-time Work. The latter has already been drafted just needed some revisions to cover on part-time works of the elderly; respecting issues on wage and welfare, safety in work, and discriminations by employers.

กิตติกรรมประกาศ

ตามที่สำนักเศรษฐกิจการแรงงาน สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน ได้คัดเลือกให้สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นที่ปรึกษาโครงการศึกษาเพื่อหารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท ซึ่งศึกษาแนวทางการสร้างโอกาสหรือทางเลือกในการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท เพื่อให้ได้รูปแบบและวิธีดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ประสบความสำเร็จเป็นไปตามขั้นตอนของกรอบข้อตกลงในการทำวิจัยด้วยดี คณะที่ปรึกษาฯ ขอกราบขอบพระคุณ คณะกรรมการทุกท่านที่เสียสละเวลาในการอ่าน ตรวจทาน ประสานงาน และให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมต่อการเขียนรายงานให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

คณะที่ปรึกษาฯ ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุทุกภาคส่วนในการเสียสละเวลาในการประสานงาน และให้ข้อมูล รวมทั้งเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลทุกท่านที่ได้กรุณาช่วยติดต่อประสานงานในการลงพื้นที่และการทำเวทีประชาคม สุดท้ายนี้คณะที่ปรึกษาฯ ขอขอบคุณผู้สูงอายุทุกท่านที่ไม่อาจเอ่ยนามได้ทั้งหมด ที่ได้เสียสละเวลาอันมีค่าให้ความร่วมมือในการทำวิจัยและจัดทำประชาคมเพื่อขอความคิดเห็น

คณะที่ปรึกษาฯ

พฤศจิกายน 2553

สารบัญ

	หน้า
สรุปสำหรับผู้บริหาร	(1)
Executive Summary	(i)
กิตติกรรมประกาศ	ก
สารบัญตาราง	จ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	**1**
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์	3
1.3 ขอบเขตการศึกษา	4
1.4 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	**7**
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active ageing)	7
2.2 สถานการณ์การมีงานทำของผู้สูงอายุในประเทศไทย	10
2.3 รูปแบบและวิธีการดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในต่างประเทศ	19
2.3.1 ประเทศญี่ปุ่น	19
2.3.2 ประเทศฟินแลนด์	25
2.3.3 ประเทศไต้หวัน	32
2.3.4 ประเทศเกาหลีใต้	39
2.3.5 ประเทศสิงคโปร์	49
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	57
2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา	64
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	**65**
3.1 แหล่งข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง	65
3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	67
3.3 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล	68

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	**71**
4.1 การศึกษาทางด้านอุปสงค์	71
4.1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ	71
4.1.2 สถานะภาพทางด้านเศรษฐกิจ-สังคมของผู้สูงอายุ	72
4.1.3 สถานะสุขภาพของผู้สูงอายุ	73
4.1.4 การทำงานและการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ	73
4.1.5 ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการทำงานประกอบอาชีพ	74
4.1.6 ความต้องการทำงานของผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงานและลักษณะงาน	75
4.1.7 ความคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ	75
4.1.8 ข้อมูลการทำงานของผู้สูงอายุ รายภาคและกลุ่มอายุ	76
4.2 การศึกษาทางด้านอุปทาน	**91**
4.2.1 การนำเสนอภาพรวมทั้ง 4 ภาค	91
ก รูปแบบการมีงานทำของผู้สูงอายุภาคเหนือ	92
ข รูปแบบการมีงานทำของผู้สูงอายุภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	95
ค รูปแบบการมีงานทำของผู้สูงอายุภาคกลาง	96
ง รูปแบบการมีงานทำของผู้สูงอายุภาคใต้	99
4.2.2 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ	105
4.2.2.1 หน่วยงานภาครัฐและผู้ประกอบการ	**105**
4.2.2.1.ก ภาคเหนือ	156
4.2.2.1.ข ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	120
4.2.2.1.ค ภาคกลาง	138
4.2.2.1.ง ภาคใต้	147
4.2.2.2 กลุ่มอาชีพ	**156**
4.2.2.2.ก ภาคเหนือ	156
4.2.2.2.ข ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	169
4.2.2.2.ค ภาคกลาง	180
4.2.2.2.ง ภาคใต้	190

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.2.2.3 ผลการสำรวจองค์กรที่มีความสามารถดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำ	201
บทที่ 5 การศึกษารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท	**207**
5.1 องค์ประกอบของการจัดเวทีประชาคม	208
5.2 ขั้นตอนการดำเนินการจัดเวทีประชาคม	209
5.3 ผลของการจัดเวทีประชาคม	211
5.3.ก ผลสรุปจากเวทีประชาคมภาคเหนือ	212
5.3.ข ผลสรุปจากเวทีประชาคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	217
5.3.ค ผลสรุปจากเวทีประชาคมภาคกลาง	223
5.3.ง ผลสรุปจากเวทีประชาคมภาคใต้	226
5.4 การติดตามประเมินผลรูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท	229
5.4.1 ภาคเหนือ	229
5.4.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	234
5.4.3 ภาคกลาง	238
5.4.4 ภาคใต้	241
บทที่ 6 สรุป และข้อเสนอแนะ	**247**
6.1 สรุปผลการศึกษา	248
6.2 ข้อเสนอแนะ	259
เอกสารอ้างอิง	265
ภาคผนวก ก. ตารางผลการวิเคราะห์ข้อมูล	271
ภาคผนวก ข. รายชื่อหน่วยงานที่ร่วมให้ข้อมูล	293
ภาคผนวก ค. รายชื่อตำบลที่เก็บข้อมูล	297
ภาคผนวก ง. โครงการส่งเสริมอาชีพผู้สูงวัย	299
ภาคผนวก จ. แบบสอบถาม	307
แนวคำถามสำหรับหน่วยงาน	327
แนวคำถามสำหรับกลุ่มอาชีพ	329

สารบัญตาราง

ตาราง		หน้า
2.1	แผนการเพิ่มอายุที่เริ่มจ่ายบำนาญพื้นฐาน ควบคู่กับบำนาญจากการประกอบอาชีพจากรัฐ	20
2.2	การคาดประมาณประชากรฟินแลนด์ ในระหว่างปี พ.ศ. 2553 - 2603	26
2.3	ข้อมูลประชากรไต้หวัน ปี พ..ศ. 2522-2595	32
2.4	ข้อมูลประชากร ประเทศเกาหลีใต้ ปี พ.ศ. 2513 - 2593	40
4.1	ร้อยละของลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุ	271
4.2	ร้อยละของสถานการณ์ด้านรายได้และรายจ่ายของผู้สูงอายุ	273
4.3	ร้อยละของการมีโรคประจำตัวและความพิการ	274
4.4	ร้อยละของการทำงานและการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ	276
4.5	ร้อยละของความคิดเห็นต่อการทำงานของผู้สูงอายุ	280
4.6	ร้อยละของลักษณะความต้องการการมีงานทำของผู้สูงอายุ	283
4.7	ร้อยละของความต้องการการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ	284
4.8	ร้อยละของผลการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุ จำแนกตามภาค	287
4.9	ร้อยละของผลการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุ จำแนกตามอายุ	289

สารบัญภาพ

แผนภูมิ/แผนภาพ	หน้า
2.1 แนวโน้มอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้สูงอายุ จำแนกตามเพศ	12
2.2 แนวโน้มอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้สูงอายุ จำแนกตามเพศและเขตการปกครอง	12
2.3 แนวโน้มอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้สูงอายุ จำแนกตามภาค	13
2.4 การมีงานทำของผู้สูงอายุ	15
2.5 ภาวะการทำงานของผู้สูงอายุ จำแนกตามเพศ	15
2.6 ร้อยละของผู้สูงอายุที่ทำงาน จำแนกตามภาค	16
2.7 ร้อยละของผู้อายุที่ทำงาน จำแนกตามเขตการปกครอง	16
2.8 แนวโน้มอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้สูงอายุ จำแนกตามเพศ ในรอบ 6 ปี (พ.ศ. 2546-2551)	17
2.9 แนวโน้มของผู้สูงอายยุที่ทำงาน จำแนกตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในรอบ 6 ปี	18
2.10 อัตราการเกิด อัตราเจริญพันธุ์ และอายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดได้หวัน ค.ศ. 2522-2551	33
2.11 อัตราการเกิด อัตราเจริญพันธุ์และอายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด ประเทศเกาหลีใต้ พ.ศ. 2513-2548	41
4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ	78
4.2 การมีโรคประจำตัวของผู้สูงอายุ	79
4.3 การทำงานและการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ	80
4.4 ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการทำงาน	84
4.5 รูปแบบการมีงานทำ/การทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท ภาพรวม	92
4.6 รูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุภาคเหนือ	94
4.7 รูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	96
4.8 รูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุภาคกลาง	98
4.9 รูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุภาคใต้	100
4.10 ปัจจัยความสำเร็จของการรวมกลุ่มเพื่อการมีงานทำ/การทำงาน	102
4.11 การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ	104
4.12 กรอบแนวคิดรูปแบบการรวมกลุ่มเพื่อการมีงานทำของผู้สูงอายุจำแนกตามองค์ประกอบของการรวมกลุ่ม	168

บทที่ 1

1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีจำนวนประชากรสูงอายุมากขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน สัดส่วนผู้สูงอายุมากกว่า 60 ปี ได้เพิ่มมากขึ้นจากร้อยละ 5.4 ในปี พ.ศ. 2503 เป็นร้อยละ 10.3 ในปี พ.ศ. 2548 ซึ่งใช้เวลาประมาณ 45 ปี และสัดส่วนของประชากรสูงอายุจะเพิ่มเป็นเกือบ 2 เท่า คือร้อยละ 20 ในปี พ.ศ. 2568 โดยใช้เวลาเพียง 20 ปี นับว่าอัตราการเข้าสู่ภาวะประชากรสูงอายุเร็วมาก (รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย, 2551) เนื่องจากการลดลงของอัตราการตาย อันส่งผลต่อความยืนยาวของชีวิต และการลดลงอย่างรวดเร็วของภาวะเจริญพันธุ์หรืออัตราการเกิด ในขณะที่ประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ประเทศสวีเดน ใช้เวลา 85 ปี ฝรั่งเศส 115 ปี (ILO, 2009)

จากสัดส่วนของผู้สูงอายุที่เพิ่มมากขึ้น ทำให้อัตราส่วนเกื้อหนุนที่คนวัยแรงงานจะต้องดูแลผู้สูงอายุมีแนวโน้มลดลงจากปีพ.ศ. 2540 ที่คนวัยแรงงานจำนวน 8 คนจะดูแลอุปการะผู้สูงอายุ 1คน ลดลงเหลือ 6 คน ในปี พ.ศ. 2550 (สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย, 2550) ข้อมูลดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อผู้สูงอายุในอนาคตอันใกล้ เนื่องจากโครงสร้างประชากรของประเทศไทยที่เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างรวดเร็ว อัตราส่วนระหว่างคนในวัยแรงงานและผู้สูงอายุที่จะต้องรับภาระในการเลี้ยงดูและดูแลไม่สมดุลสอดคล้องกัน กล่าวคือ อัตราส่วนพึ่งพิงผู้สูงอายุ ในปี พ.ศ. 2540 เท่ากับ 48.3 ลดลงเหลือ 16.0 ในปี พ.ศ. 2550 แสดงให้เห็นว่ามีจำนวนผู้ที่ต้องพึ่งพิงมากเมื่อเทียบกับประชากรวัยแรงงาน (รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย, 2550)

ผู้สูงอายุในชนบท มักจะประสบปัญหาความยากจน ร้อยละ 90 ของผู้สูงอายุ ทำงานนอกระบบ โดยเฉพาะในชนบทของภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ มีสัดส่วนที่สูงมากเกือบหนึ่งในสามเป็นคนที่ทำกิจการของตนเอง (หรืออาจเป็นหุ้นส่วนกับผู้อื่น แต่ไม่ได้เป็นลูกจ้าง) ซึ่งคิดเป็นสองเท่าของสัดส่วนของผู้ทำงานทั้งหมด ผู้สูงอายุร้อยละ 14 ตกอยู่ในสภาพความยากจน (ต่ำกว่าเส้นความยากจนด้านรายได้) เมื่อเปรียบเทียบกับร้อยละ 9.6 ของประชากรยากจนรวม แรงงานสูงอายุส่วนใหญ่ทำงานมากกว่า 50 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ ซึ่งเท่ากับเวลาการทำงานของแรงงานวัยแรงงาน (อายุ 25-59 ปี) ในขณะที่ได้ค่าจ้างต่ำกว่า (Fuyioka and Thangphet, 2009) ปัญหาเศรษฐกิจเป็นปัญหาหลักที่สำคัญของผู้สูงอายุ (สุธีรา นุ้ยจันทร์, 2530; นภาพร ชโยวรรณ, มาลินี วงษ์สิทธิ์ และจันทร์เพ็ญ แสงเทียนฉาย, 2535) สาเหตุของ

ปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการไม่มีงานทำ หรือไม่สามารถทำงานได้เนื่องจากวัยที่สูงขึ้น การขาดการออม การขาดแหล่งรายได้ที่มั่นคง รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย การไม่มีเงินออมสะสมไว้ใช้ในยามฉุกเฉินหรือในยามเจ็บป่วย ผู้สูงอายุที่ไม่มีรายได้ต้องพึ่งพาบุตรหลานในด้านการเงินและการกินอยู่ โดยเฉพาะบุตรจะเป็นบุคคลสำคัญที่ทำหน้าที่เลี้ยงดูบิดามารดาที่สูงอายุ ประเพณีปฏิบัติเกี่ยวกับการดูแลผู้สูงอายุของสังคมไทยที่มีมาแต่เดิม คือคาดหวังว่าบุตรหรือครอบครัวจะเป็นผู้ที่ให้การดูแลเลี้ยงดูบิดามารดาหรือญาติที่สูงอายุ (ศิริพร เกื้อกูลนุรักษ์, 2540 : 2)

นอกจากนี้ผลของการพัฒนาประเทศในระยะที่ผ่านมา ทำให้ผู้สูงอายุที่มีความเปราะบางอยู่แล้วได้รับผลกระทบมากขึ้น (ชำนาญ แตงทอง, 2543) โดยเฉพาะการดำรงชีพในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ จำเป็นต้องอาศัยการมีรายได้เป็นปัจจัยสำคัญ การทำงานของผู้สูงอายุเป็นข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงบทบาทของผู้สูงอายุในปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของผู้สูงอายุในสังคมไทย ทั้งด้านแหล่งที่มาของรายได้ การพึ่งพาตนเอง และการหาเลี้ยงครอบครัว รวมถึงแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการดำรงชีวิตไม่เป็นภาระแก่บุตรหลานและสังคม

แม้ว่าประเทศไทยได้มีการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น แต่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ของประเทศยังคงทำงานในด้านเกษตรกรรม เมื่อแยกการทำงานของผู้สูงอายุตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จากข้อมูลในรอบ 6 ปี (พ.ศ. 2546-2551) พบว่าผู้สูงอายุที่ทำงานในภาคเกษตรกรรม (ร้อยละ 59.4) สูงกว่านอกภาคเกษตรกรรม (ร้อยละ 40.6) ในปี พ.ศ. 2551 แต่แนวโน้มในการทำงานนอกภาคเกษตรกรรมเพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 39.6ในปี พ.ศ. 2546 เป็นร้อยละ 40.6 ในปี พ.ศ. 2551 อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังคงทำงานในภาคเกษตรกรรม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากงานในภาคเกษตรกรรมไม่มีการกำหนดอายุเกษียณ ผู้ที่เกษียณอายุจากงานประเภทอื่นที่เป็นงานนอกภาคเกษตรกรรมบางส่วนสามารถกลับเข้ามาทำงานในภาคเกษตรกรรมได้

จากการสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2549 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2549) พบว่า มีผู้สูงอายุที่ทำงานประมาณ 2,425,600 คน (ร้อยละ 6.8 ของผู้มีงานทำทั้งหมด 35.8 ล้านคน) โดยเป็นแรงงานในระบบ 248,700 คน (ร้อยละ 1.8 ของแรงงานในระบบทั้งหมด 13.68 ล้านคน) เป็นเพศชาย ร้อยละ 2.1 เป็นหญิง ร้อยละ 1.4 ส่วนที่เหลือเป็นแรงงานนอกระบบ จำนวน 2,176,800 คน (ร้อยละ 9.9 ของแรงงานนอกระบบทั้งหมด 21.8 ล้านคน) เป็นชาย ร้อยละ 11.1 เป็นหญิง ร้อยละ 8.7 แสดงว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ทำงานนอกระบบ และผู้สูงอายุชายเข้าร่วมแรงงานมากกว่าผู้สูงอายุหญิงทั้งแรงงานในระบบและนอกระบบ

จากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2550) พบว่า จำนวนประชากรสูงอายุในปี พ.ศ. 2550 มีจำนวน 7.02 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 10.7 ของจำนวนประชากรทั้งหมด จำแนกเป็นผู้สูงอายุในเขตเทศบาล จำนวน 2 ล้านคน และนอกเขตเทศบาล จำนวน 5.02 ล้านคน ซึ่งแสดงว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบท ดังนั้นเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมในการรองรับสถานการณ์ผู้สูงอายุในอนาคตดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งจำนวนผู้สูงอายุที่จะเพิ่มมากขึ้นในพื้นที่ชนบท จึงควรส่งเสริมการมีงานทำและสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบท ตามความต้องการที่เหมาะสมกับความรู้ความสามารถและสถานการณ์ตลาดแรงงานและสินค้า ทั้งในด้านอุปสงค์และอุปทานในพื้นที่ที่เป็นภูมิลำเนาที่อยู่อาศัยของผู้สูงอายุ โดยที่การมีงานทำของผู้สูงอายุมิได้เน้นที่ค่าจ้างอย่างเดียว แต่เน้นที่กิจกรรมด้านหัตถอุสาหกรรมที่หลากหลายรูปแบบ ตามองค์ความรู้ของท้องถิ่นที่สืบทอดกันมา โดยมีหน่วยงานของรัฐและเอกชนให้การสนับสนุนในเรื่องการจัดหาปัจจัยการผลิต การบริหารจัดการ และการตลาด และที่สำคัญสามารถส่งเสริมการมีงานทำผ่านองค์กรที่มีอยู่แล้วในชนบทหรือในเมือง คือสหกรณ์รูปแบบต่างๆ หรือกลุ่มเกษตรกร กลุ่มเพื่อการพัฒนาการเกษตรรูปแบบอื่นๆ สามารถใช้เครือข่ายสมาชิกที่มีอยู่แล้วทั่วประเทศ เพื่อสนับสนุนให้เป็นแหล่งงานแก่ผู้สูงอายุที่ต้องการมีงานทำ ในขณะที่สมรรถนะทางกายภาพของผู้สูงอายุจะลดลงเมื่ออายุมากขึ้นทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานลดลง อย่างไรก็ตามผลิตภาพแรงงานสามารถเพิ่มให้สูงขึ้นได้โดยการพัฒนาคุณภาพแรงงานทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยผ่านการศึกษา การฝึกอบรม การสร้างแรงจูงใจและการบริหารจัดการที่ดี

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างโอกาสหรือทางเลือกในการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท

1.2.2 เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินการที่เหมาะสมในพื้นที่ชนบทสำหรับดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุที่มีความสามารถและต้องการทำงานให้มีงานทำและมีรายได้

1.2.3 เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทในอนาคต

1.3 ขอบเขตการศึกษา

1.3.1 พื้นที่ศึกษา

ได้แก่ พื้นที่ชนบทใน 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ (จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดอุดรธานี หนองคาย) ภาคกลาง (จังหวัดสระบุรี ฉะเชิงเทรา) และภาคใต้ (จังหวัดสงขลา-สุราษฎร์ธานี)

1.3.2 เนื้อหาที่ศึกษา

1). ศึกษาความเป็นไปได้ของรูปแบบวิธีการดำเนินการและรูปแบบกิจกรรมขององค์กรที่ดำเนินการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีงานทำ เพื่อการมีรายได้ตามความต้องการของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท เช่น ชมรมผู้สูงอายุ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP), โครงการของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (สปก.) และการส่งเสริมการรวมกลุ่มในรูปแบบต่างๆ เป็นต้น โดยใช้วิธีการทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ

2). ศึกษาและวิเคราะห์แนวทางหรือทางเลือกในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทมีงานทำเพื่อหารายได้ โดยวิธีการนำรูปแบบต่างๆ มาทดลองทำ ติดตามประเมินผล เพื่อหาผลลัพธ์ ผลกระทบทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพในด้านต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ ด้านการทำงาน แหล่งรายได้ การพึ่งตนเอง การออม หรือทางด้านสังคม ได้แก่ การรวมกลุ่ม ความสัมพันธ์ ความไว้เนื้อเชื่อใจ เครือข่าย หรือด้านสุขภาพ ได้แก่ สุขภาพกาย (การเจ็บป่วย) สุขภาพจิต (ความไม่เหงา มีเพื่อน) ของผู้สูงอายุว่าสามารถเข้าทำงานในแหล่งงานรูปแบบต่างๆ ตามบริบทของแต่ละภูมิภาคหรือบริบทในภาพรวมของประเทศ

1.4 นิยามศัพท์ปฏิบัติการ (Operational definition)

พื้นที่ชนบท ในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง พื้นที่นอกเขตเทศบาล (ตามข้อมูลของสำนักงานสถิติ ที่ได้สำรวจประชากรสูงอายุ จำแนกเป็นในเขตและนอกเขตเทศบาล)

ผู้สูงอายุ ในการศึกษาครั้งนี้ หมายถึง บุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป ไม่ว่าจะเป็นผู้อยู่ในกำลังแรงงานหรือนอกกำลังแรงงาน ที่มีความต้องการทำงาน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ผู้สูงอายุในที่ชนบทได้รับการส่งเสริมให้มีงานทำได้ตามความต้องการและเหมาะสมกับสถานภาพของผู้สูงอายุนั้นๆ

1.5.2 องค์กรมีแนวทางในการดำเนินการให้ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทได้มีงานทำ มีรายได้ตามต้องการ

1.5.3 ได้รูปแบบ/การดำเนินการให้ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทมีงานทำ มีรายได้และความมั่นคง

1.5.4 ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการดำเนินงานให้ผู้สูงอายุมีรายได้ มีงานทำได้ตามความต้องการ

บทที่ 2
ทบทวนวรรณกรรม

ในการศึกษาเพื่อหารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุ ในพื้นที่ชนบท คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active Ageing)
2.2 สถานการณ์การมีงานทำของผู้สูงอายุในประเทศไทย
2.3 รูปแบบและวิธีการดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในต่างประเทศ
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ (Active ageing)

ตามนิยามขององค์การอนามัยโลก (WHO 2545) เกี่ยวกับแนวคิดความเป็นผู้สูงอายุที่มีศัยภาพ แนวคิดนี้เ เป็นกระบวนการของโอกาสที่เหมาะสมสำหรับสุขภาพ และความมั่นคงในชีวิตเพื่อที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตตามอายุของพลเมือง สามารถนำไปใช้ได้ทั้งปัจเจกและกลุ่มประชากร

ความเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพทำให้ประชาชนตระหนักถึงคุณภาพชีวิตทางด้านกาย จิต และ สังคมที่ยังมีศักยภาพของเขาตลอดช่วงชีวิต รวมทั้งการมีส่วนร่วมในสังคม ในขณะที่มีการจัดการปกป้องสิทธิ ความมั่นคงในชีวิต และการดูแลรักษาอย่างเพียงพอเมื่อเขาต้องการ

คำว่า Active หมายถึง การมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องในเรื่องเกี่ยวกับสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม จิตวิญญาณ และหน้าที่ความเป็นพลเมือง ไม่แต่เพียงการมีความว่องไวกาย หรือการมีส่วนร่วมในแรงงาน ผู้สูงอายุที่เกษียณอายุ ที่เจ็บป่วยหรือมีชีวิตอยู่ด้วยความพิการยังคงสามารถที่จะมีส่วนช่วยเหลืออย่างแข็งขันต่อครอบครัว เพื่อนฝูง ชุมชน และชาติ ความเป็น

ผู้สูงอายุที่มีศัยภาพมุ่งที่จะขยายอายุคาดเฉลี่ยที่มีสุขภาพสมบูรณ์ และคุณภาพชีวิตเมื่อพลเมืองทั้งหมดมีอายุมากขึ้น

คำว่าสุขภาพ Health หมายถึง ภาวะความมีสุขภาพทางกายและจิตที่ดี ตามที่องค์การอนามัยโลกได้กล่าวไว้ในนิยามของคำว่า สุขภาพ

การคงไว้ซึ่งความมีเป็นเอกเทศและความมีอิสระสำหรับพลเมืองสูงอายุจะต้องเป็นเป้าหมายหลักในกรอบนโยบายของ **ความเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ**

ความมีอายุ (Ageing) เกิดขึ้นในบริบทของความเป็นเพื่อน ผู้ร่วมงาน เพื่อนบ้าน และสมาชิกในครอบครัว สิ่งนี้คือเหตุผลที่ว่าทำไมจึงต้องมีความอิสระซึ่งกันและกัน และความเป็นปึกแผ่นระหว่างวัยต้องเป็นหลักการสำคัญของ **ความเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ**

แนวคิดนี้ได้เกิดขึ้นมาประมาณปี พ.ศ. 2533 ภายใต้ข้อเสนอแนะขององค์การอนามัยโลก จึงเป็นเรื่องที่ไม่น่าแปลกที่มีการให้ความสำคัญเรื่องระหว่างกิจกรรมกับสุขภาพ และความสำคัญของการเป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพดี เป็นที่ยอมรับกันในหลายประเทศในยุโรป และออสเตรเลีย เป็นต้น ดังเช่น ในสังคมยุโรปได้มุ่งเน้นที่กิจกรรมต่างๆ ที่หลากหลายมากกว่ากิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิต และตลาดแรงงาน และมุ่งเน้นไปที่การมีส่วนร่วม นับรวมผู้สูงอายุที่เป็นพลเมืองโดยสมบูรณ์ แนวความคิดที่อยู่เบื้องหลังแนวคิดใหม่นี้ได้ถูกหยิบยกขึ้นมากล่าวอย่างชัดเจนในคำแถลงขององค์การอนามัยโลก ที่กล่าวว่า “หลายปีที่เพิ่มขึ้นของชีวิต; ณ บัดนี้เราต้องเพิ่มชีวิตของปีที่เพิ่มขึ้นด้วย” (Years have been added to life; now we must add life to years” ถ้อยแถลงนี้เสนอแนะยุทธศาสตร์การดำเนินชีวิตในการถนอมสุขภาพทางกายและทางจิตตามอายุ มากกว่าที่พยายามจะให้ผู้สูงอายุทำงานนานขึ้น ดังนั้น สาระสำคัญของการเกิดขึ้นของแนวคิดใหม่นี้เป็นการผสมผสานองค์ประกอบหลักของผู้อยู่ในวัยแรงงานกับการให้ความสำคัญอย่างมากกับคุณภาพชีวิต (quality of life) และภาวะความมีสุขภาพทางกายและจิตที่ดี (well-being)

หลักการสำหรับความเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ

ในขณะที่ความเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพยังไม่มียุทธศาสตร์ที่สอดคล้องกัน และบางครั้งก็เป็นเพียงคำขวัญ “slogan” ที่ได้นำมาใช้กันเพื่อให้ครอบคลุมบางสิ่งบางอย่างซึ่งทำให้ดูเหมือนว่าเหมาะสมแล้ว Walker (2002) ได้เสนอแนวคิดที่มีความสำคัญซึ่งหลักการของแนวนโยบายที่จำเป็นที่สามารถตอบสนองความท้าทายของความเป็นผู้สูงอายุได้อย่างดี โดยเสนอให้มีการจัดยุทธศาสตร์จากแนวคิดหลัก 7 ประการ ดังนี้

1. กิจกรรม (activity) ควรประกอบด้วยการงานหรืออาชีพที่มีความหมาย ซึ่งอาจมีส่วนช่วยสนับสนุนคุณภาพชีวิตของตัวผู้สูงอายุเอง หรือของครอบครัว ชุมชนท้องถิ่นนั้น หรือในสังคมที่กว้างขึ้นกว่านั้น และไม่ควรจะมุ่งแต่เรื่องแรงงานที่ต้องมีค่าจ้าง หรือผลผลิตเท่านั้น สิ่งนี้ไม่ได้ลดความสำคัญของการจ้างงานลง ซึ่งยังคงเป็นวิธีนำที่ได้มาโดยรวมของสิ่งเหล่านั้น **แต่ต้องทำด้วยความตระหนักว่า กิจกรรม มีความหมาย มากกว่างานที่มีค่าจ้าง**

2. นับรวมพลเมืองสูงอายุทั้งหมด (encompass all older people) ความเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพต้องนับรวมพลเมืองสูงอายุทั้งหมด หรือแม้แต่พลเมืองสูงอายุสูงอายุที่อ่อนแอ และต้องพึ่งพิงผู้อื่นก็ต้องนับรวมด้วย ที่เป็นดังนี้เพราะว่าถ้าหากเจาะจงเฉพาะ ผู้สูงอายุวัยต้น (young old) ไม่นับรวม ผู้สูงอายุวัยปลาย (old old) ซึ่งในความเป็นจริงแล้วมีความสัมพันธ์กันระหว่าง กิจกรรม และสุขภาพ (รวมทั้งการกระตุ้นทางสมอง) ซึ่งเป็นตัวเกาะเกี่ยวที่ดีที่จะให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่สมบูรณ์

3. แนวคิดในการป้องกัน (preventive concept) แนวคิดในการป้องกันควรเป็นสิ่งที่มาเป็นลำดับต้นๆ แนวคิดนี้ต้องเกี่ยวข้องกับทุกกลุ่มอายุในกระบวนการของการเป็นผู้สูงอายุที่ยังคงคล่องแคล่วตลอดเส้นทางชีวิต ซึ่งไม่ได้หมายความว่าการใช้คำว่า “วัยสูงอายุ (old generation) ยังจะมีความต้องการการเยียวยาไปอีกหลายปีที่จะต้องตามมา” แต่จุดมุ่งหมายที่สำคัญควรจะเป็นการป้องกันการเจ็บไข้ได้ป่วย ความพิการ การพึ่งพิง การสูญเสียทักษะ และอื่นๆ

4. ความเป็นปึกแผ่นระหว่างวัย (intergenerational solidarity) ความเป็นปึกแผ่นระหว่างวัยเป็นคุณลักษณะที่สำคัญของแนวคิดใหม่ของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ ซึ่งหมายถึงความเป็นธรรมระหว่างวัยรวมทั้งโอกาสที่จะพัฒนากิจกรรมต่างๆที่จะก้าวข้ามไปสู่วัยต่างๆ ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ มีความเป็นระหว่างกันและกัน: ในเรื่องเกี่ยวกับอนาคต และไม่แต่เพียงเกี่ยวกับความเป็นผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุยังเป็นผู้มีส่วนร่วมที่มีความอุตสาหะ

5. สิทธิและหน้าที่ (rights and obligations) การปกป้องสิทธิทางสังคม การฝึกอบรมและการเรียนรู้ตลอดชีวิต และสิ่งอื่นๆ อาจจะมาพร้อมกับหน้าที่ที่จะเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากโอกาสในการฝึกอบรมและการเรียนรู้ และอาจเป็นวิธีการอื่นๆเพื่อที่ยังคงให้มีความตื่นตัวอยู่เสมอ ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพไม่ควรที่จะปิดบังที่จะทำให้สิทธิตนเองลดลง แต่ควรจะให้ความสำคัญกับหน้าที่ที่เป็นสิทธิซึ่งอาจหลีกเลี่ยงไม่ได้ที่ควรจะได้รับ แน่นอนความเสี่ยงที่ว่ายุทธศาสตร์ความเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพจะเป็นเชิงบีบบังคับ และยากสำหรับผู้บริหารที่จะหาสิทธิที่สมดุลย์ระหว่าง สิทธิและหน้าที่

6. การมีส่วนร่วมและการสร้างเสริมพลัง (participation and empowerment) ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพต้องมีส่วนร่วมและได้รับการสร้างเสริมพลัง หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการใช้นโยบายจากระดับบนสู่ระดับล่าง (top down policy) ที่จะสนับสนุน และสร้างแรงจูงใจในการเข้าร่วมกิจกรรม รวมทั้งการให้โอกาสกับพลเมืองในการที่จะมีการดำเนินการจากระดับล่างสู่ระดับบน (bottom up policy) เช่น การให้มีการกำหนดกิจกรรมของตนเอง เป็นต้น

7. ให้ความเคารพต่อความหลากหลายในระดับชาติและวัฒนธรรม (respect national and cultural diversity) เช่น การยอมรับความแตกต่างของรูปแบบการมีส่วนร่วมระหว่างภาคและยอมรับการตัดสินคุณค่า (value judgements) เกี่ยวกับรูปแบบของกิจกรรมที่ “ดีที่สุด” ที่ดูว่าน่าจะมีปัญหา เป็นต้น

หลักการต่างๆที่ได้กล่าวมานี้สามารถนำมาสร้างเป็นยุทธศาสตร์แนวใหม่สำหรับ**ความเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพ** ซึ่งต้องอยู่บนพื้นฐานของภาคีหุ้นส่วน (partnership) ระหว่างพลเมืองและสังคม ในภาคีหุ้นส่วนนี้บทบาทของรัฐคือ ทำให้เป็นไปได้ เอื้ออำนวย และสร้างแรงจูงใจให้กับพลเมือง และในสถานใดที่จำเป็น จัดการคุ้มครองทางสังคม (social protection) ที่มีคุณภาพสูงให้นานที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ต้องการยุทธศาสตร์ด้านปัจเจกและสังคมที่มีความเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน

2.2 สถานการณ์การมีงานทำของผู้สูงอายุในประเทศไทย

ขณะนี้ประชากรวัยสูงอายุมีสัดส่วนเพิ่มสูงขึ้น แต่ประชากรวัยทำงานกลับมีสัดส่วนลดลง ซึ่งโครงสร้างของประชากรไทยที่เปลี่ยนแปลงไปนี้ ส่งผลกระทบต่อการจ้างงานและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ รวมทั้งปัญหาภาระพึ่งพิงของประชากรสูงอายุที่มีสัดส่วนสูงขึ้น ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ที่รัฐบาลต้องมีการเตรียมความพร้อมในด้านการสร้างหลักประกันทางรายได้เพื่อยามชราภาพ (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2551)

ข้อมูลพื้นฐานของผู้สูงอายุ ในบริบทของประเทศไทย

แนวโน้มของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุในประเทศไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจากร้อยละ 9.2 ในปี พ.ศ. 2543 เพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 10.4 ในปี พ.ศ. 2548 และคาดว่าจะมีผู้สูงอายุถึงร้อยละ 11.8 ในปี พ.ศ. 2553 (สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, มหาวิทยาลัยมหิดล, 2549) ประชากรสูงอายุที่เป็นหญิงก็จะเพิ่มมากขึ้น คาดกันว่าอัตราผู้สูงอายุหญิงต่อชายจะเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 9.4 ในปี พ.ศ. 2543 เป็นร้อยละ 10.8 ในปี พ.ศ. 2568 และร้อยละ 11.8 ในปี พ.ศ. 2593 นอกจากนี้

ยังมีความแตกต่างระหว่างภูมิภาคต่างๆ เช่น ในภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีจำนวนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นมากทั้งนี้อาจเป็นเพราะประชากรหนุ่มสาวย้ายไปทำงานในเมืองกันมาก ผลกระทบจาก HIV/AIDS และการเปลี่ยนแปลงบทบาทของสถาบันครอบครัว (Fuyioka and Thangphet, 2009)

ระดับการศึกษาของผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีการศึกษาต่ำกว่าระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 70.9) รองลงมามีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 3.4) ผู้สูงอายุ 1 ใน 5 ที่ไม่มีการศึกษา (ร้อยละ 18.8)

ข้อมูลด้านการเข้าร่วมแรงงาน

ข้อมูลจากการสำรวจของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2543 และ 2548) พบว่า มีผู้สูงอายุเป็นจำนวนมากที่ยังคงทำงานและเป็นส่วนหนึ่งของกำลังแรงงาน โดยกำลังแรงงานที่เป็นผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 1.9 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2543 เป็น 2.6 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2548

ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานเพิ่มขึ้นโดยตลอด กล่าวคือ ในปี พ.ศ. 2543 ผู้สูงอายุมีกำลังแรงงานรวมร้อยละ 33.6 ของผู้สูงอายุทั้งหมด และเพิ่มเป็นร้อยละ 38.8 ในปี พ.ศ.2548 เมื่อพิจารณาการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้สูงอายุตามเพศ พบว่า ผู้สูงอายุเพศชายมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานมากกว่าเพศหญิงโดยตลอด กล่าวคือ เพิ่มจากร้อยละ 45.8 ในปี พ.ศ. 2543 เป็นร้อยละ 51.0 ในปี พ.ศ. 2548 ในขณะที่ผู้สูงอายุหญิงเพิ่มจาก ร้อยละ 23.1 เป็นร้อยละ 28.1 ในช่วงเวลาเดียวกัน อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้สูงอายุชายมีมากกว่าหญิงทั้งในเขตและนอกเขตเทศบาล รวมทั้งในทุกภาคของประเทศ โดยอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้สูงอายุชายเป็นร้อยละ 51 และหญิงร้อยละ 28.8 และภาคใต้มีสัดส่วนของผู้สูงอายุที่เข้าร่วมในกำลังแรงงานสูงที่สุด รองลงมาคือภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคกลาง ตามลำดับ (ดูแผนภูมิที่ 2.1,2.2 และ 2.3)

แผนภูมิที่ 2.1 แนวโน้มอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้สูงอายุ จำแนกตามเพศ

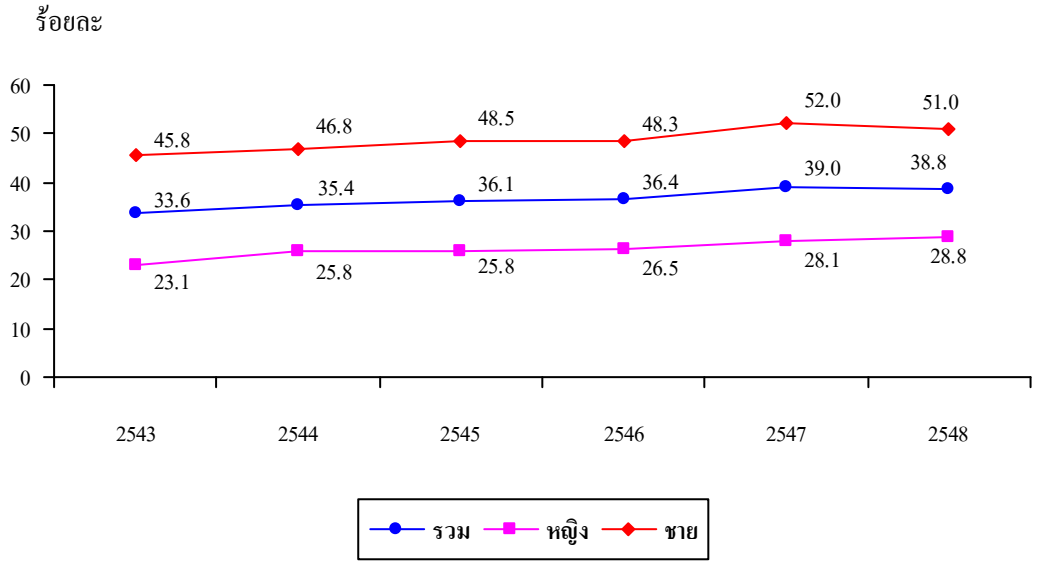

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ: การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2543-2548

แผนภูมิที่ 2.2 แนวโน้มอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้สูงอายุ จำแนกตามเพศและเขตการปกครอง

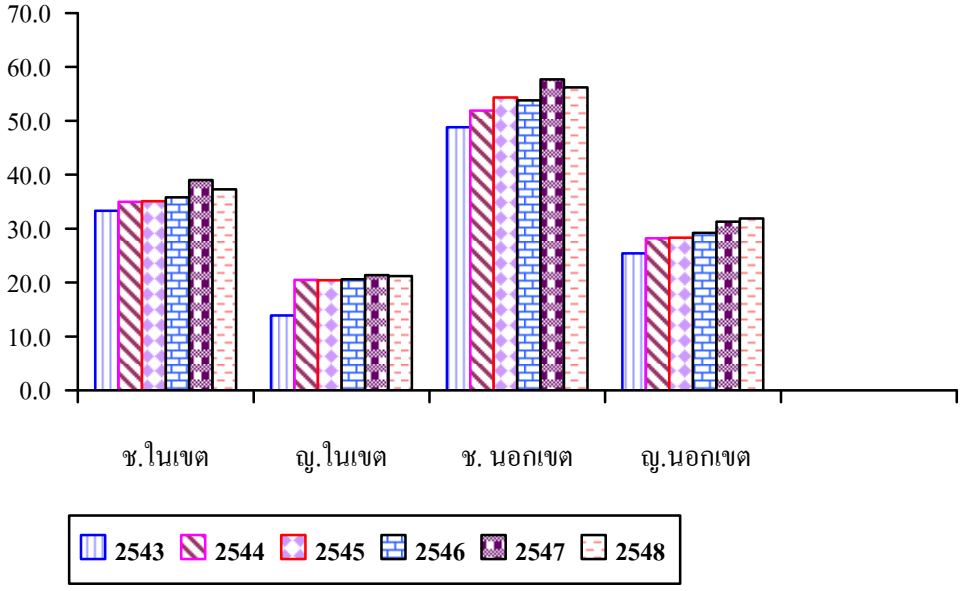

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ: การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2543-2548

แผนภูมิที่ 2.3 แนวโน้มอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้สูงอายุ จำแนกตามภาค

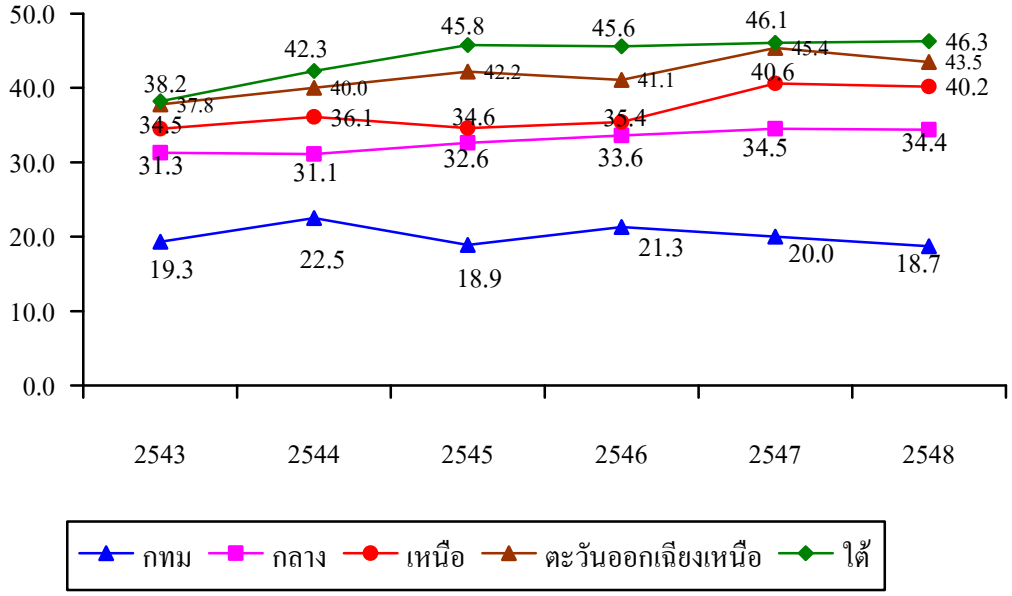

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ : การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2543-2548

ด้านอาชีพของผู้สูงอายุ พบว่า ในปีพ.ศ. 2548 ประมาณ 2 ใน 3 ของผู้สูงอายุทำงานในภาคเกษตรกรรม (ร้อยละ 65.2) และ ประมาณ 1 ใน 3 ผู้สูงอายุทำงานนอกภาคเกษตรกรรม (ร้อยละ 34.8) ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลทำงานในภาคเกษตรกรรมน้อยกว่าผู้สูงอายุนอกเขตเทศบาล (ร้อยละ 28.3 และ ร้อยละ 74.8 ตามลำดับ) โดยที่ผู้สูงอายุเกือบทุกภาคส่วนใหญ่ทำงานในภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือทำงานในภาคเกษตกรรมมากที่สุด (ร้อยละ 78.4) ขณะที่ผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานครทำงานในภาคเกษตกรรมน้อยที่สุด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2549)

ด้านสถานภาพการทำงานของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ทำงานในภาคที่ไม่เป็นทางการ (Informal sector) คือ ในปี พ.ศ. 2548 มีผู้สูงอายุที่ทำงาน 9 ใน 10 คนที่ทำงานในภาคที่ไม่เป็นทางการ กล่าวคือ ปี พ.ศ. 2548 ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวสูงถึงร้อยละ 61.2 เป็นร้อยละ 62.0 ในปี พ.ศ. 2550 รองลงมาคือช่วยธุรกิจครัวเรือน (ร้อยละ 18.4 และเป็นลูกจ้างเอกชน (ร้อยละ 13.0) ผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาลมีรูปแบบเช่นเดียวกับสถานภาพการทำงานทั่วราชอาณาจักร กล่าวคือ ผู้สูงอายุในเขตเทศบาลประกอบธุรกิจส่วนตัวน้อยกว่าผู้สูงอายุที่อยู่นอกเขตเทศบาล (ร้อยละ 7.6 และ ร้อยละ 4.3 ตามลำดับ) (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2549)

ด้านชั่วโมงการทำงานของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุประมาณ 1 ใน 3 ทำงานมากกว่า 7 ชั่วโมงต่อวัน หรือมากกว่า 58 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ รองลงมาประมาณ 1 ใน 4 ทำงานประมาณ 6-7 ชั่วโมง หรือ 40-49 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ (ร้อยละ 28.9) โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมือง (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2549)

ด้านรายได้หรือค่าจ้างของผู้สูงอายุ พบว่า ในปี พ.ศ. 2548 ผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำกว่า 2,000 บาท/เดือน (ร้อยละ 42) รองลงมามีรายได้ระหว่าง 2,001-4,000 บาท/เดือน (ร้อยละ 29) เมื่อจำแนกตามเพศพบว่า ผู้สูงอายุชายมีรายได้สูงกว่าผู้สูงอายุหญิง โดยผู้สูงอายุชายมีรายได้ประมาณ 6,400 บาท/เดือน ในขณะที่ผู้สูงอายุหญิงมีรายได้ประมาณ 3,900 บาท/เดือน นอกจากนี้ ผู้สูงอายุหญิงที่มีรายได้ต่ำกว่า 2,000 บาท/เดือนมีสูงกว่าผู้สูงอายุชายชายเกือบ 2 เท่า (ผู้สูงอายุหญิง ร้อยละ 59 ผู้สูงอายุชาย ร้อยละ 31) (สำนักงานสถิติแห่งชาติ,2549)

ความตั้งใจทำงาน จากรายงานการสำรวจผู้สูงอายุปีพ.ศ. 2545 (สำนักงานงานสถิติแห่งชาติ, 2545) พบว่า ผู้สูงอายุวัยต้น (อายุ 60-64 ปี) เกือบร้อยละ 60 มีความตั้งใจอยากจะทำงาน โดยเฉพาะผู้สูงอายุชายและผู้สูงอายุในชนบท ด้วยเหตุผลว่า อยากมีรายได้มากที่สุด รองลงมาคือ อยากให้มีสุขภาพดี และอยากใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

ความพอเพียงของรายได้ จากรายงานการสำรวจผู้สูงอายุ ปี พ.ศ. 2545 พบว่า ผู้สูงอายุเกือบ 6 ใน 10 คน(ร้อยละ 58) มีรายได้ไม่เพียงพอ โดยเฉพาะผุ้สูงอายุที่อยู่ในเขตเมือง (2 ใน 3 มีรายได้ไม่เพียงพอ) มีเพียง 1 ใน 3 (ร้อยละ 33) ที่มีรายได้เพียงพอกับค่าใช้จ่าย นอกจากนี้ ผู้สูงอายุในเขตเมืองและชนบท ยังมีสัดส่วนของผู้สูงอายุที่ยากจนแตกต่างกัน โดยในปี พ.ศ. 2549 สัดส่วนของผู้สูงอายุที่ยากจนในเขตชนบท มีถึงร้อยละ 17 ในขณะที่เขตเมืองมีเพียงร้อยละ 7 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2549)

แหล่งรายได้ ปัจจุบันผู้สูงอายุจำนวนมากยังคงทำงานเพื่อหารายได้เลี้ยงดูตนเองและครอบครัว แม้อายุจะเกินวัยเกษียณไปแล้วก็ตาม การที่ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานนับเป็นสิ่งที่ดี ที่รัฐบาลและหน่วยงานต่างๆ ควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมผู้สูงอายุให้ทำงานต่อไป

จากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรในปี พ.ศ. 2545-2550 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ) พบว่าร้อยละของผู้สูงอายุที่ทำงาน มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก ร้อยละ 32.3 ในปี พ.ศ. 2545 เป็นร้อยละ 35.1 ในปี พ.ศ. 2550 อย่างไรก็ตามยังมีประมาณร้อยละ 35 ที่ยังทำงานอยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2547-2550 (ดูแผนภูมิที่ 2.4)

แผนภูมิที่ 2.4 การมีงานทำของผู้สูงอายุ

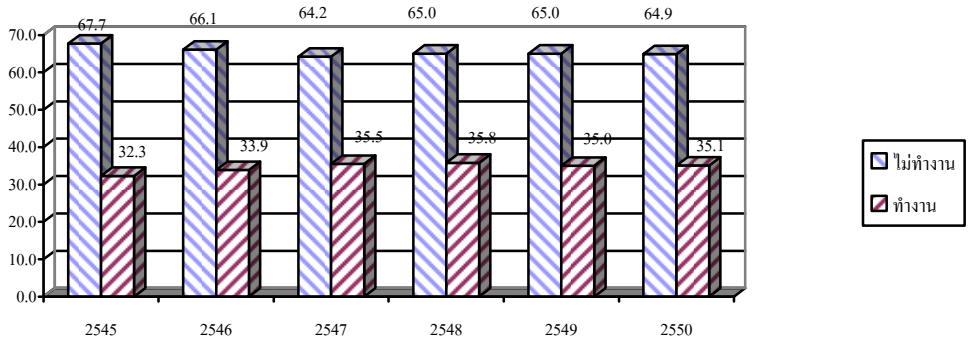

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ: การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2545-2550.
อ้างจาก รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2550

จากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรในปีพ.ศ. 2545-2550 พบว่า ผู้สูงอายุที่ทำงานมีเพิ่มมากขึ้นทั้งเพศชายและเพศหญิง โดยที่สัดส่วนการทำงานของเพศชายสูงกว่าเพศหญิงเกือบเท่าตัว (ชายร้อยละ 48.2 และ หญิงร้อยละ 26.8) ในปี พ.ศ. 2550 ผู้สูงอายุทุกภาคมีสัดส่วนการทำงานเพิ่มขึ้น ขณะที่ผู้สูงอายุในกทม. มีสัดส่วนการทำงานต่ำที่สุด (ร้อยละ 20.3 ในปี พ.ศ. 2550) ตรงข้ามกับผู้สูงอายุในภาคใต้ที่มีสัดส่วนการทำงานสูงที่สุด (ร้อยละ 46.3) (ดูแผนภูมิที่ 2.5 และ 2.6)

แผนภูมิที่ 2.5 ภาวะการทำงานของผู้สูงอายุ จำแนกตามเพศ

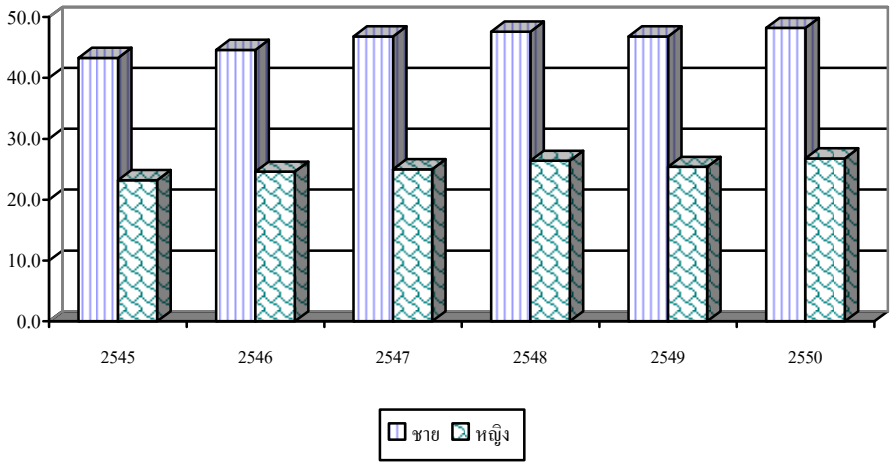

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ: การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2545-2550.
อ้างจาก รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2550

แผนภูมิที่ 2.6 ร้อยละของผู้สูงอายุที่ทำงาน จำแนกตามภาค

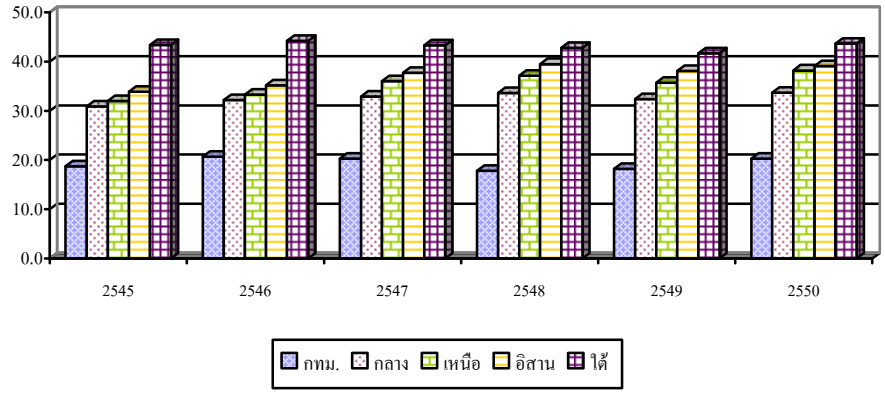

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ: การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2545-2550. อ้างจาก รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2550

ร้อยละของผู้สูงอายุที่ทำงาน จำแนกตามเขตการปกครอง พบว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยนอกเขตเทศบาลทำงานมากกว่าผู้สูงอายุที่อาศัยในเขตเทศบาล อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุที่อาศัยทั้งในเขตและนอกเขตเทศบาลมีแนวโน้มการทำงานเพิ่มขึ้นเล็กน้อย (ดูแผนภูมิที่ 2.7)

แผนภูมิที่ 2.7 ร้อยละของผู้อายุที่ทำงาน จำแนกตามเขตการปกครอง

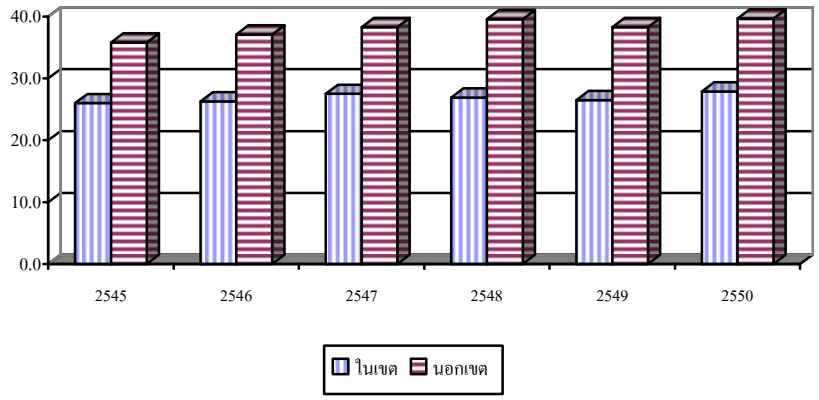

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ: การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2545-2550. อ้างจาก รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2550

จากการสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2549 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2549) พบว่า มีผู้สูงอายุที่ทำงานประมาณ 2,425,600 คน (ร้อยละ 6.8 ของผู้มีงานทำทั้งหมด 35.8 ล้านคน) โดยเป็นแรงงานในระบบ 248,700 คน (ร้อยละ 1.8 ของแรงงานในระบบทั้งหมด 13.68 ล้านคน) เป็นเพศชาย ร้อยละ 2.1 เป็นหญิง ร้อยละ 1.4 ส่วนที่เหลือเป็นแรงงานนอกระบบ จำนวน 2,176,800 คน (ร้อยละ 9.9 ของแรงงานนอกระบบทั้งหมด 21.8 ล้านคน) เป็นชาย ร้อยละ 11.1 เป็นหญิง ร้อยละ 8.7 แสดงว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ทำงานนอกระบบ และผู้สูงอายุชายเข้าร่วมแรงงานมากกว่าผู้สูงอายุหญิงทั้งแรงงานในระบบและนอกระบบ

ภาวะการทำงาน

จากการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรในปี พ.ศ. 2546-2551 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ) พบว่า ผู้สูงอายุที่ทำงานมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 33.9 ในปี พ.ศ. 2546 เป็นร้อยละ 37.3 ในปี พ.ศ. 2551 เมื่อพิจารณาแยกตามเพศ เขตการปกครอง และภาค จะเห็นได้ว่าสัดส่วนผู้สูงอายุที่ทำงานเพิ่มขึ้นทั้งเพศชายและเพศหญิง แต่สัดส่วนการทำงานของเพศชายสูงกว่าเพศหญิง (ร้อยละ 49.9 และ 27.2 ในปี พ.ศ. 2551) ผู้สูงอายุในทุกภาคมีสัดส่วนการทำงานที่เพิ่มขึ้น ผู้สูงอายุในกทม. มีสัดส่วนการทำงานน้อยที่สุดเมื่อเทียบกับภาคอื่นๆ (ร้อยละ 20.6 ในปี พ.ศ. 2551) ผู้สูงอายุในภาคใต้มีสัดส่วนการทำงานสูงที่สุด (ร้อยละ 42.7) ดูแผนภูมิที่ 2.8

แผนภูมิที่ 2.8 แนวโน้มอัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้สูงอายุ จำแนกตามเพศ ในรอบ 6 ปี (พ.ศ. 2546-2551)

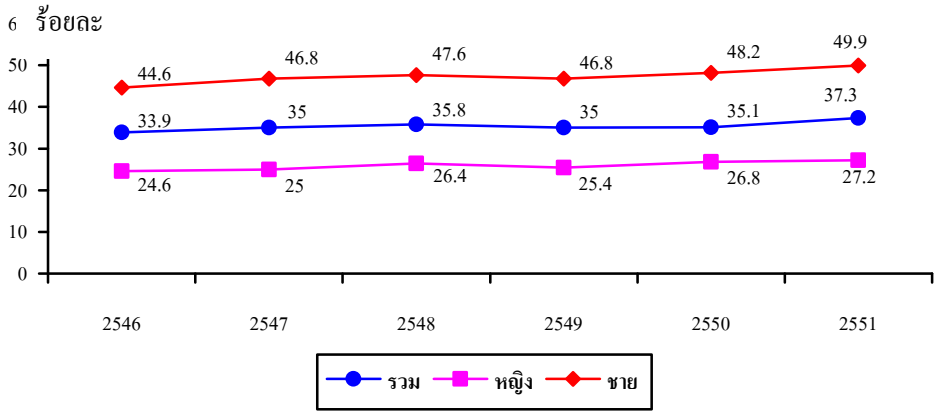

ที่มา: การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2546-2551 . สำนักงานสถิติแห่งชาติ (คำนวณจากค่าเฉลี่ยรายปี) อ้างจากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2551

กิจกรรมทางเศรษฐกิจ

แม้ว่าประเทศไทยได้มีการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมเพิ่มมากขึ้น แต่ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ของประเทศยังคงทำงานในด้านเกษตรกรรม เมื่อแยกการทำงานของผู้สูงอายุตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจ จากข้อมูลในรอบ 6 ปี (พ.ศ. 2546-2551) พบว่าผู้สูงอายุที่ทำงานในภาคเกษตรกรรม (ร้อยละ 59.4) สูงกว่านอกภาคเกษตรกรรม (ร้อยละ 40.6) ในปี พ.ศ. 2551 แต่แนวโน้มในการทำงานนอกภาคเกษตรกรรมเพิ่มสูงขึ้นจากร้อยละ 39.6ในปี พ.ศ. 2546 เป็นร้อยละ 40.6 ในปี พ.ศ. 2551 อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังคงทำงานในภาคเกษตรกรรม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากงานในภาคเกษตรกรรมไม่มีการกำหนดอายุเกษียณ ผู้ที่เกษียณอายุจากงานประเภทอื่นที่เป็นงานนอกภาคเกษตรกรรมบางส่วนสามารถกลับเข้ามาทำงานในภาคเกษตรกรรมได้ดูแผนภูมิที่ 2.9

แผนภูมิที่ 2.9 แนวโน้มของผู้สูงอายุที่ทำงาน จำแนกตามกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ในรอบ 6 ปี (พ.ศ. 2546-2551)

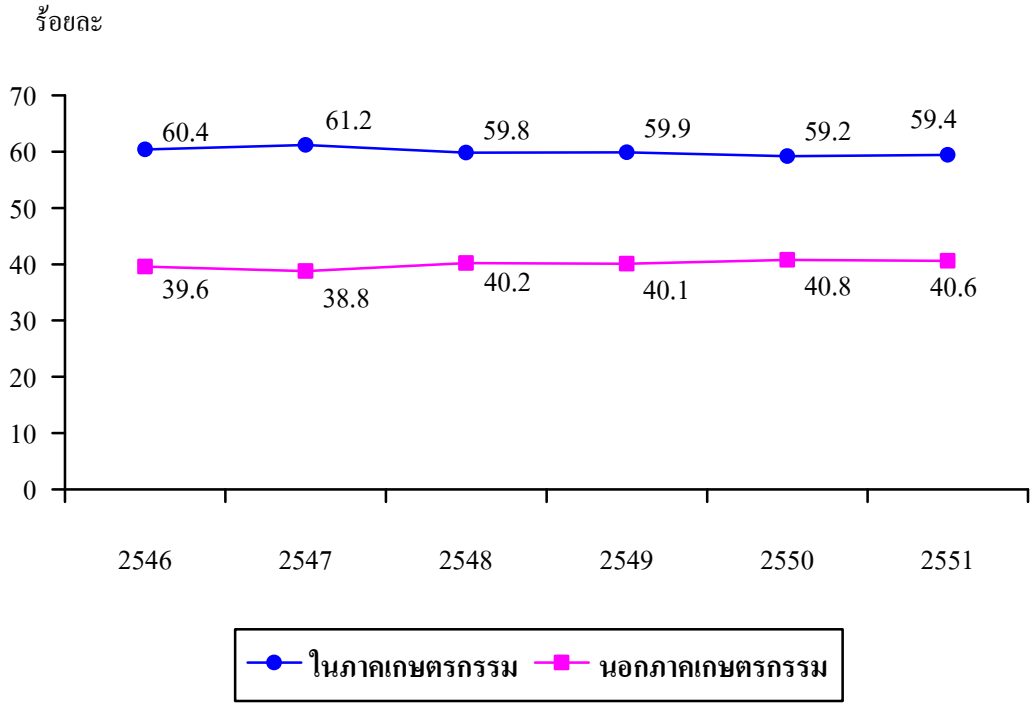

ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ: การสำรวจภาวะการทำงานของประชากร พ.ศ. 2546-2551. (คำนวณจากค่าเฉลี่ยรายปี) อ้างจากรายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2551

2.3 รูปแบบและวิธีการดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในต่างประเทศ

2.3.1 ประเทศญี่ปุ่น

ปัจจุบันสังคมญี่ปุ่นเป็นสังคมของคนสูงอายุ (Aging society) อย่างเต็มรูปแบบคือมีผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 65 ปี ขึ้นไปร้อยละ 21.5 ของประชากรทั้งหมด 127.8 ล้านคน มีประชากรในวัยแรงงาน (อายุ 15-64 ปี) ประมาณร้อยละ 67 ในอดีตญี่ปุ่นมีการจ้างงานแบบตลอดชีพ (Life-long employment system) ซึ่งค่อนข้างแตกต่างจากประเทศอื่นโดยเฉพาะในธุรกิจขนาดใหญ่ แต่ในปัจจุบันรูปแบบการจ้างงานมีความหลากหลายมากขึ้น เช่นมีการจ้างงานแบบบางช่วงเวลา (Part-time Job) ซึ่งเป็นที่นิยมในหมู่แรงงานสตรี เป็นต้น รูปแบบการจ้างงานมีความหลากหลายมากขึ้นมีผลต่อชีวิตการทำงานของผู้สูงอายุ โดยในในธุรกิจขนาดใหญ่นายจ้างจะเลือกลูกจ้างที่มีเงินเดือนสูง มีผลงานดีให้ทำงานต่อไปในบริษัทและพยายามจะรับคนที่จบใหม่เงินเดือนน้อย หรือกลุ่มวิชาชีพปานกลาง มาแทนคนที่เกษียณอายุออกไป โดยบริษัทส่วนใหญ่มักจะใช้ระบบการจ้างงานใหม่ (Rehiring System) สำหรับแรงงานสูงอายุ ซึ่งก็หมายความว่าในทางปฏิบัติ คนที่อายุเกิน 60 ปี อาจได้รับการจ้างให้ทำงานต่อไปในบริษัทโดยการลดเงินเดือน และสิทธิประโยชน์ต่างๆลงไป อย่างไรก็ตามประชากรสูงอายุถือเป็นทรัพยากรแรงงานกลุ่มใหญ่ที่มีอยู่ในระบบการจ้างงาน แต่สถานการณ์ทางเศรษฐกิจ และกฎเกณฑ์ของสังคมทำให้ภาคธุรกิจต้องปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ (Raisanen and Hori, 2008)

สำหรับการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในประเทศญี่ปุ่น มีหลายรูปแบบ ดังนี้

1). การมีกฎหมายส่งเสริมการมีงานทำ (Fujimoto, 2008)

ญี่ปุ่นมีกฎหมายส่งเสริมการจ้างงานของคนวัยกลางคนและผู้สูงอายุที่เรียกว่ากฎหมายส่งเสริมการจ้างงานของคนวัยกลางคนและผู้สูงอายุ (Act for Promoting Employment of Middle-aged and Older Persons) มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 โดยกระทรวงแรงงาน (ปัจจุบันเป็นกระทรวงสุขภาพ แรงงาน และสวัสดิการ) ได้กำหนดให้ธุรกิจเอกชนกำหนดอายุเกษียณของลูกจ้าง/พนักงานที่อายุ 60 ปี อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจการจ้างงานในภาคธุรกิจเอกชน ในปี พ.ศ. 2547 มีธุรกิจเอกชนเพียง 3 ใน 4 ที่ปฏิบัติตามกฎหมายนี้ ต่อมาในปีเดียวกัน จึงได้มีการแก้ไขกฎหมายนี้และเปลี่ยนชื่อเป็น “กฎหมายความมั่นคงในการจ้างงานผู้สูงอายุ พ.ศ. 2547” (Act Concerning Stabilization of Employment of Older Persons) ที่กำหนดให้ภาคธุรกิจเอกชนขยายอายุเกษียณเพิ่มขึ้นจาก 60 ปี เป็น 65 ปี เพื่อให้แรงงานทุกคนที่ประสงค์จะทำงานต่อจาก

อายุเกษียณ 60 ปี มีโอกาสทำงานต่อเนื่องไป เพราะถ้าจะให้ออกไปหางานทำใหม่ก็คงจะยาก รวมทั้งทำให้เกิดความมั่นคงในการจ้างงาน แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นกับความสมัครใจและความสามารถในการทำงานของผู้สูงอายุ โดยกฎหมายนี้เริ่มบังคับใช้ในเดือนเมษายน พ.ศ. 2549 โดยกำหนดให้ภาคธุรกิจเอกชนดำเนินการตาม “มาตรการความมั่นคงในการจ้างงาน” (employment security measures) รวมทั้งรัฐจะเพิ่มอายุที่จะจ่ายบำนาญพื้นฐาน (basic pension) ควบคู่ไปกับบำนาญที่ได้จากการประกอบอาชีพ อย่างเป็นขั้นเป็นตอน ดังตาราง 2.1 ข้างล่างนี้ :

ตาราง 2.1 แผนการเพิ่มอายุที่เริ่มจ่ายบำนาญพื้นฐาน ควบคู่กับบำนาญจากการประกอบอาชีพจากรัฐ

บำนาญพื้นฐาน		บำนาญจากอาชีพ	
2544	61	2556	61
2547	62	2559	62
2550	63	2562	63
2553	64	2565	64
2556	65	2568	65

หมายเหตุ อายุที่สามารถรับบำนาญของสตรีจะยืดออกไปอีก 5 ปี จากแผนนี้

มาตรการความมั่นคงในการจ้างงานตามกฎหมาย หมายถึง มาตรการใดมาตรการหนึ่งดังต่อไปนี้

1. เพิ่มอายุเกษียณตามกฎหมายโดยให้รับบำนาญตามอายุที่ออกจากงาน (mandatory retirement age)

2. ขยายการจ้างงานออกไปอย่างต่อเนื่อง

3. ถ้าไม่ทำตามข้อ 1 แต่เพื่อให้มีการจ้างงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ภาคธุรกิจเอกชนอาจทำข้อตกลงไว้ใน “ข้อตกลงด้านการจัดการแรงงาน” (labor-management agreement) โดยกำหนดเกณฑ์มาตรฐานผู้สูงอายุที่เข้าข่ายการจ้างงานต่อที่แน่นอนไว้ (certain standard on the eligibility) แต่ถ้าข้อตกลงของนายจ้างไม่สามารถบรรลุได้ ภาคธุรกิจเอกชน ก็อาจกำหนดเกณฑ์มาตรฐานคนที่เข้าข่ายการจ้างงานต่อไว้ใน กฎเกณฑ์การทำงาน (work rule) ในลักษณะเป็นมาตรการพิเศษ ตามความเหมาะสมของธุรกิจแต่ละประเภทก็ได้

กฎหมายนี้ได้กำหนดให้ธุรกิจขนาดใหญ่จะต้องกำหนดมาตรฐานผู้เข้าข่ายการจ้างงานต่อเนื่องให้เสร็จภายในสิ้นเดือนมีนาคม พ.ศ. 2552 ธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็กต้องให้เสร็จภายในสิ้นเดือนมีนาคม พ.ศ. 2554 ในการกำหนดมาตรฐานดังกล่าว กระทรวงสุขภาพฯ

ได้ยกตัวอย่างการกำหนดเกณฑ์ เช่น อาจกำหนดเฉพาะคุณลักษณะของคนที่เห็นว่ามีความจำเป็นต่อบริษัท/ธุรกิจ หรือจะรับเฉพาะคนที่ได้รับการเสนอแนะโดยหัวหน้างาน/ผู้มีตำแหน่งสูงกว่า เป็นต้น โดยเกณฑ์ที่กำหนดควรเป็นไปในลักษณะที่สร้างแรงจูงใจ และสามารถสนองความต้องการของบริษัท/ธุรกิจไปด้วยในเวลาเดียวกัน

ในปี พ.ศ. 2549 กระทรวงสุขภาพ แรงงาน และสวัสดิการ ได้ทำการสำรวจบริษัท/ธุรกิจเอกชน พบว่า กว่าร้อยละ 90 ของธุรกิจและภาคการผลิตต่างๆ มีการดำเนินการตาม “มาตรการความมั่นคงในการจ้างงาน” โดยร้อยละ 86 ได้ดำเนินการตามมาตรการที่ 2 คือ การขยายการจ้างงานออกไปอย่างต่อเนื่อง ร้อยละ 12 ได้ดำเนินการตามมาตรการที่ 1 คือ เพิ่มอายุเกษียณตามกฎหมายโดยให้รับบำนาญตามอายุที่ออกจากงาน และมีเพียงร้อยละ2 ที่ดำเนินการตามมาตรการที่ 3 ส่วนอายุเกษียณ ร้อยละ 77.5 ของบริษัททั้งหมด มีการกำหนดอายุเกษียณไว้ที่ 65 ปีหรือสูงกว่า (สูงกว่าที่กฎหมายกำหนด) สำหรับบริษัทที่เลือกวิธีการจ้างแรงงานต่อ (มาตรการที่ 2) ร้อยละ 39 จ้างแรงงานทั้งหมดที่สมัครใจทำงานต่อ และ ร้อยละ 61 มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานสำหรับผู้ที่เข้าข่ายได้รับการจ้างต่อ ในจำนวนบริษัทที่มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐาน ร้อยละ 70 ทำโดยผ่านข้อตกลงด้านการจัดการแรงงาน (labor-management agreement) และ ร้อยละ 30 ทำผ่านกฎเกณฑ์การทำงาน (work rule) โดยเกณฑ์มาตรฐานสำหรับผู้ที่เข้าข่ายได้รับการจ้างต่อ คือ ไม่มีปัญหาสุขภาพ มากที่สุด รองลงมาได้แก่ มีความตั้งใจและมุ่งมั่นในการทำงาน มีทัศนคติที่ดีต่องานที่ทำ มีผลการปฏิบัติงานตามระดับที่กำหนด ยอมรับภาระงานตามที่บริษัทเสนอ และมีทักษะเฉพาะและมีประสบการณ์การทำงานจนเชี่ยวชาญ ตามลำดับ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของแต่ละบริษัท

ส่วนประเภทของสัญญาจ้างและระบบการกำหนดเวลาในการทำงานของลูกจ้างที่ได้รับการจ้างงานต่อหลังเกษียณ พบว่าให้มีสัญญาจ้างที่มีการกำหนดเวลาที่แน่นอนมากที่สุด (ร้อยละ 83) เช่นจ้างเพิ่มอีก 1/2 ปี รองลงมาคือการจ้างแบบไม่เต็มเวลา (Part-time Employment) เช่นทำงานทุกวันแต่มีชั่วโมงการทำงานในแต่ละวันน้อยกว่า หรือทำงานน้อยวันกว่าคนที่ทำเต็มเวลา เป็นต้น และ จ้างแบบปกติเต็มเวลา (Full-time regular employment) ตามลำดับ

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแนวโน้มแบบแผนการทำงานของผู้สูงอายุญี่ปุ่นในอนาคตคือการลดชั่วโมงการทำงานลงหลังอายุ 60 ปี และ 65 ปี แต่อายุเกษียณจากการทำงานจะเพิ่มขึ้นไปจนถึงอายุ 70 ปี โดยกฎหมายญี่ปุ่นให้สิทธินายจ้างญี่ปุ่นเป็นผู้เลือกลูกจ้างสูงอายุที่สามารถทำงานต่อไปได้ แต่การถ่ายทอดทักษะไปยังแรงงานอายุน้อย ยังเป็นสิ่งที่ท้าทายสำหรับธุรกิจในญี่ปุ่นโดยเฉพาะธุรกิจที่มีสาขาอยู่ต่างจังหวัด การที่กฎหมายการส่งเสริมการทำงานฯของ

ญี่ปุ่นที่มีการบังคับใช้ในปีพ.ศ. 2547 ที่บังคับให้นายจ้างขยายอายุการทำงานให้แก่ลูกจ้างไปจนถึงอายุ 65 ปี ทำให้ระบบบำนาญของคนเกษียณอายุถูกยืดออกไปด้วย (แต่ในทางปฏิบัติก็ยังไม่ค่อยเป็นไปตามกฎหมาย) ทำให้นักวิชาการแสดงความเป็นห่วงว่าระบบบำนาญในอนาคตอาจล่มสลายลงเพราะมีปัญหาภาระทางการเงิน (Williamson and Higo,2009)

2). การพัฒนาทักษะฝีมือ (Skill Development) แรงงานสูงอายุ (Kajitani, 2008)

จากการศึกษาเกี่ยวกับแรงจูงใจในการทำงานหลังเกษียณของผู้สูงอายุชายชาวญี่ปุ่นของสำนักงานรัฐสภาญี่ปุ่น เปรียบเทียบกับประเทศต่างๆ ในปี พศ. 2548 (อ้างใน Kajitani, 2008) พบว่า ประมาณร้อยละ 33 ของผู้สูงอายุชายชาวญี่ปุ่นต้องการทำงานไปจนอายุ 70 ปี ซึ่งสูงกว่าชาว อเมริกัน (ร้อยละ 14.4) ฝรั่งเศส (ร้อยละ 4.6) และ เยอรมัน (ร้อยละ 2.4) อย่างไรก็ตามผู้สูงอายุญี่ปุ่นจำนวนมากไม่สามารถหางานทำได้ทันทีหลังจากเกษียณอายุตามกฎหมาย (mandatory retirement age) ดังนั้นผู้สูงอายุญี่ปุ่นจึงให้ความสนใจกับการพัฒนาทักษะฝีมือ (Skill Development) เพื่อป้องกันมิให้มีการว่างงานหลังเกษียณเป็นระยะเวลานาน การพัฒนาทักษะฝีมือที่ผู้ชายญี่ปุ่นนิยม คือ การพัฒนาตนเองโดยการซื้อหนังสือ/ตำรามาอ่านเอง หรือเรียนจากสื่อต่างๆ เช่นวิทยุ/โทรทัศน์/อินเตอร์เน็ตควบคู่ไปกับการทำงานก่อนเกษียณอายุ หรือก่อนหมดสัญญาจ้าง และการสมัครเข้ารับการอบรมหลักสูตรที่เป็นที่สนใจของตลาดแรงงานเพื่อให้ได้ประกาศนียบัตรไปใช้ในการสมัครงาน ดังนั้นผู้สูงอายุชายญี่ปุ่นผู้ที่ต้องการทำงานจะมีการวางแผนล่วงหน้าเกี่ยวกับงานที่ต้องการทำให้เร็วที่สุดก่อนจะเกษียณ จากการศึกษาของ Kajitani (2008) พบว่าการพัฒนาทักษะฝีมือของแรงงานสูงอายุ ทำให้ระยะเวลาในการว่างงานหลังเกษียณสั้นลง

3). การมีนโยบายตลาดแรงงานสำหรับผู้สูงอายุ

นโยบายตลาดแรงงานสำหรับผู้สูงอายุ มีหน้าที่ส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุโดยการให้ข้อมูลข่าวสารด้านการจ้างงาน ให้คำแนะนำเกี่ยวกับแนวทางการหางาน และการ Matching งานที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุ ในเขตเมืองการยืดอายุการทำงานของผู้สูงอายุออกไป แต่ให้ทำงานน้อยชั่วโมงลงไป ก็เพื่อหลีกเลี่ยงความคับคั่งของการจราจรในชั่วโมงเร่งด่วนที่คนงานต้องการเดินทาง

4). การมีนโยบายการสร้างงานในภูมิภาค

เนื่องจากการขยายตัวของความไม่เท่าเทียมกันในภูมิภาค และความแตกต่างของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจระหว่างเมืองใหญ่กับเมืองเล็ก รวมทั้งเมืองและชนบท ที่ประมาณการจากภาคอุตสาหกรรม โดยช่องว่าง (gap) ดังกล่าวกว้างขึ้นเรื่อยๆ ดังนั้นรัฐบาลจึงมีความจำเป็นที่ต้องมีการส่งเสริมการสร้างงาน (job creation) ในระดับจังหวัด (Prefecture) ขึ้นมา เพราะที่ผ่านมามีการสร้างงานในระดับจังหวัดน้อยมาก ช่องว่างดังกล่าวเริ่มมีมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 ถ้ารัฐบาลไม่ทำอะไรเลย ช่องว่างดังกล่าวจะกว้างขึ้นเรื่อยๆจนถึงปี พ.ศ. 2563 หรือนานถึงเกือบ 20 ปี

สถาบันนโยบายแรงงานและการฝึกอบรมของญี่ปุ่น (Japan Institute for Labor Policy and Training, 2005) ให้ข้อมูลว่า รัฐบาลญี่ปุ่นมีนโยบายและมาตรการในการกระจายอำนาจบริหารจัดการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 รวมทั้งมีการผ่องถ่ายความรับผิดชอบด้านอุตสาหกรรมและการจ้างงาน โดยออกเป็นกฎหมายการกระจายอำนาจ (Omnibus Decentralization) ที่มีมาตราต่างๆว่าด้วยการถ่ายโอนอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานส่วนกลางมาสู่รัฐบาลท้องถิ่น และบทบาทหน้าที่ในการบริหารจัดการของหน่วยงานในท้องถิ่นตั้งแต่ระดับจังหวัดลงไป รวมทั้งมีนโยบายการปรับเปลี่ยนทิศทางด้านอุตสาหกรรมและการจ้างงานคู่ขนานไปกับกับการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โดยมีการปฏิรูประบบการจัดสรรงบประมาณใหม่ ระหว่างรัฐบาล/หน่วยงานส่วนกลางและหน่วยงานส่วนท้องถิ่น เช่นการจัดสรรรายได้จากภาษี และการสนับสนุนต่างๆ

ประเด็นเชิงนโยบายของรัฐบาลกลางในการสนับสนุนรัฐบาลท้องถิ่นที่สำคัญ ได้แก่

1) การมีนโยบายลดการลงทุนในโครงการภาครัฐ โดยเฉพาะโครงการที่ถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นโครงการที่สูญเปล่า มาเพิ่มงบประมาณให้แก่รัฐบาลท้องถิ่นทั้งในระดับจังหวัด เทศบาล จนถึงระดับชุมชน ในโครงการที่มีความจำเป็น และเป็นโครงการที่ท้องถิ่นเสนอเข้ามา /ออกแบบเอง เพื่อลดปัญหาด้านการคลัง

2) การออก “กฎหมายพัฒนากลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรมในภูมิภาค” โดยให้มีการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆในการพัฒนากลุ่มธุรกิจใหม่และส่งเสริมการใช้ทรัพยากรในภูมิภาคสำหรับธุรกิจSME

3) การออกนโยบายส่งเสริมการสร้างงาน (Job creation) โดยให้ภูมิภาคต่างๆเสนอโครงการเพื่อการสร้างงานเข้ามา

แต่สิ่งท้าทายที่รัฐบาลท้องถิ่นประสบในการดำเนินงานตามนโยบายส่งเสริมการสร้างงานก็คือ การขาดแคลนบุคคลากรที่มีความรู้/ประสบการณ์ในการสร้างอุตสาหกรรมและการจ้างงาน ดังนั้นรัฐบาลควรมีนโยบายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในระดับท้องถิ่น นอกเหนือจาก

การสนับสนุนด้านงบประมาณ นอกจากนี้ยังพบว่ารัฐบาลท้องถิ่นที่ได้มีการพัฒนาอุตสาหกรรม/ธุรกิจใหม่ๆโดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นและบุคคลากรในท้องถิ่น ยังมีไม่มาก เนื่องจาก

1) สภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งโครงสร้างอุตสาหกรรมและโครงสร้างประชากร (ปัญหาการมีประชากรสูงอายุจำนวนมาก ขณะที่คนหนุ่มสาวย้ายเข้ามาทำงานในเมืองใหญ่)

2) ความไม่พอเพียงของเงินลงทุน ทั้งจากงบประมาณและรายได้ของท้องถิ่น

3) การขาดแคลนทรัพยากรบุคคลที่ใช้ในการขับเคลื่อนนโยบาย

4) ขาดองค์ความรู้และประสบการณ์ในด้านการสร้างงาน

5) ขาดข้อมูลด้านตลาดแรงงาน

ดังนั้น ข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไขปัญหาก็คือ ให้มีโครงการส่งเสริมการสร้างงานในระดับภูมิภาค ในลักษณะโครงการสำเร็จรูปที่มาจากรัฐบาล แต่แตกต่างจากรูปแบบเดิมคือ 1) ให้รัฐบาลท้องถิ่นทุกระดับเข้ามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การออกแบบ การดำเนินโครงการและการบริหารจัดการ 2) มีการดำเนินโครงการภายใต้ความร่วมมือของรัฐบาลท้องถิ่นหลายๆแห่ง เพื่อให้รัฐบาลท้องถิ่นที่มีขนาดเล็กที่ยากจะดำเนินการได้ด้วยตัวเองสามารถดำเนินโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ หรือทำในลักษณะของกลุ่มอุตสาหกรรม 3)ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น รวมทั้งทรัพยากรมนุษย์ โดยในด้านทรัพยากรมนุษย์ที่คำนึงถึงทั้งด้านดีมานด์และซัพพลายมาใช้ 4) ให้มีบุคคลากรหลักจากท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้ที่มีความสามารถ/ประสพการณ์ และมีภาวะผู้นำ เข้ามาดำเนินโครงการตั้งแต่แรก 5) สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีหน่วยงานภาครัฐต่างๆเข้ามาสนับสนุน 6) สร้างความร่วมมือระหว่างอุตสาหกรรม/ภาคธุรกิจเอกชน สถาบันการศึกษา และรัฐบาลทุกระดับ

ตัวอย่างของจังหวัด ที่ประสพความสำเร็จได้แก่

ก) จังหวัด คูมาโมโตะ (Kumamoto Prefecture) ที่สร้างอุตสาหกรรม semi-conductor-related ซึ่งมีพื้นที่ใกล้สนามบิน ประสบความสำเร็จในการสร้างงานในพื้นที่ โดยเริ่มจากการเชิญผู้เชี่ยวชาญและบริษัทที่มีความสนใจเข้ามาดำเนินการ จากนั้นก็ทำการพัฒนาคนหนุ่มสาวที่เป็นแรงงานที่ต้องการของบริษัท โดยให้วิทยาลัยเทคโนโลยีในจังหวัด ปรับเปลี่ยนหลักสูตรและสร้างวิชาใหม่เพื่อสนองตอบต่อความต้องการ โดยบริษัทให้การสนับสนุนวิศวกรมาช่วยสอนรวมทั้ง ให้เครื่องจักรกล และอุปกรณ์ต่างๆที่จำเป็นต่อการเรียนการสอน

ข) จังหวัดคันไซ ที่พัฒนากลุ่มอุตสาหกรรม Kansai Science city ซึ่งริเริ่มโดยรัฐบาลถือเป็นโครงการระดับชาติ ซึ่งสามารถสร้างงานและรายได้มากมาย โดยมีปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จได้แก่ มีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณอย่างเพียงพอ

เพราะเป็นโครงการระดับชาติ มีหน่วยงานระดับท้องถิ่นที่กระตือรือร้นในการสนับสนุนส่งเสริม มีการแบ่งงานกันทำ ได้รับความร่วมมือจากรัฐบาลท้องถิ่นและภาคเอกชนเป็นอย่างดี มีการพัฒนาด้านการตลาด รวมทั้งการบริการหลังการขาย

สรุปรูปแบบการส่งเสริมการทำงานของประเทศญี่ปุ่น

1. การมีกฎหมายส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ (พ.ศ. 2549) การขยายอายุเกษียน (จาก 60 ปี เป็น 65 ปี) การขยายการจ้างงานอย่างต่อเนื่อง และการกำหนดเกณฑ์ของผู้สูงอายุที่เข้าข่ายการจ้างงานต่อเนื่อง
2. การพัฒนาทักษะฝีมือของแรงงานสูงอายุ
3. การมีนโยบายตลาดแรงงานของผู้สูงอายุ
4. การมีนโยบายสร้างงานในภูมิภาค โดยการสนับสนุนของท้องถิ่น ทั้งทางด้านงบประมาณ การสร้างแรงจูงใจแก่ธุรกิจใหม่ การพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่ขาดแคลน การสนับสนุนข้อมูลข่าวสาร และการพัฒนาตลาด รวมทั้งการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผนจนถึงการประเมินผล

2.3.2 ประเทศฟินด์แลนด์

สถานการณ์ประชากร

สืบเนื่องจากประเทศฟินด์แลนด์เป็นหนึ่งในบรรกลุ่มประเทศสหภาพประเทศยุโรปที่เข้าสู่สังคมสูงอายุที่รวดเร็วมากกว่าประเทศอื่นๆในกลุ่มเดียวกัน ฟินด์แลนด์ในปัจจุบันมีประชากรประมาณ 5.3 ล้านคน (Statistics Finland 2551) จากการคาดประมาณประชากรปี พ.ศ. 2550 - 2583 ครั้งล่าสุด รายงานว่าในปี พ.ศ. 2553 ประเทศฟินด์แลนด์จะมีอัตราส่วนของประชากรที่มีอายุ 65 ปีขึ้นไป จะเพิ่มขึ้นจาก ร้อยละ 18 เป็นร้อยละ 26 ในปี พ.ศ. 2573 และยังคงไม่เปลี่ยนแปลงจนถึงปี พ.ศ. 2583 สัดส่วนของประชากรกลุ่มอายุต่ำกว่า 15 ปีจะลดลงจากร้อยละ 16 ในในปี พ.ศ. 2553 เหลือร้อยละ 15 ในปี พ.ศ. 2583 (Statistics Finland Online 2553) ขณะที่ประชากรวัยสูงอายุมีสัดส่วนเพิ่มสูงขึ้น แต่ประชากรวัยทำงานกลับมีสัดส่วนลดลง ซึ่งโครงสร้างของประชากรที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากจะส่งผลกระทบต่อการจ้างงานและการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจแล้ว ปัญหาภาระพึ่งพิงของประชากรสูงอายุที่มีสัดส่วนสูงขึ้นย่อมเป็นปัญหาใหญ่ที่ทุกรัฐบาลต้องเผชิญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเตรียมความพร้อมในด้านการสร้างหลักประกันทางรายได้ให้ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการดำรงชีวิต (active ageing)

ตารางที่ 2.2 การคาดประมาณประชากรฟินแลนด์ ในระหว่างปี พ.ศ. 2553 - 2603

กลุ่มประชากร	หน่วยนับ	2553	2563	2573	2583	2593	2603
	1000	5,378	5,636	5,850	5,985	6,090	6,213
0-14 ปี	%	16	17	16	15	16	15
15-64 ปี	%	66	60	58	58	57	56
65 ปีขึ้นไป	%	18	23	26	27	28	29

แหล่งข้อมูล: Statistics Finland. Demographic statistics พ.ศ. 2553.

นโยบายและมาตรการรองรับหลักประกันทางรายได้ผู้สูงอายุ

เมื่อพิจารณา**นโยบายและมาตรการรองรับหลักประกันทางรายได้ผู้สูงอายุ** เบื้องหลังนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการดำรงชีวิตในด้านตลาดแรงงานและการจ้างงานของประเทศฟินด์แลนด์ มีทั้งส่วนที่เป็นโครงการหลัก และโครงการย่อยหลายโครงการ ซึ่งอาจแบ่งเป็น 4 ส่วน ได้แก่ 1) โครงการผู้สูงอายุแห่งชาติ 2) การปฏิรูประบบบำเหน็จบำนาญทั้งระบบ 3) การออกพระราชบัญญัติ 4) โครงการพัฒนาลักษณะพิเศษ 5) การขยายบริการต่างๆ ของรัฐในเขตเทศบาลเมือง โครงการเหล่านี้เป็นมาตรการที่มีลักษณะทั้งขู่และปลอบ (sticks and carrots) โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) โครงการผู้สูงอายุแห่งชาติ (2541 - 2545)

โครงการผู้สูงอายุแห่งชาติ เป็นโครงการที่เป็นเป้าหมายร่วมของผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการดำรงชีวิต โครงการนี้ได้ดำเนินการศึกษาการจ้างงานแบบตัดขวาง ณ จุดหนึ่งของเวลา (cross-sectional) โดยมีกระทรวงและองค์กรที่เกี่ยวข้องหลายแห่งที่ถูกดึงเข้ามาร่วมงานกัน โครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางประชากร ที่ส่งผลต่อปัญหาแรงงานในอีกไม่กี่ปีข้างหน้า โดยผลจากโครงการศึกษาดังกล่าวพบว่าการเข้าสู่แรงงานของคนในกลุ่มอายุ 15 – 49 ปี ซึ่งเป็นกลุ่มที่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงานเป็นส่วนใหญ่ จะลดจำนวนลงไปถึง 150,000 คนในช่วง 10 ปีหลังนี้ ขณะที่จำนวนคนในกลุ่มอายุ 50 – 60 ปี จะเพิ่มขึ้นจำนวน 170,000 คน โครงการนี้ได้รวมแผนการปฏิรูปโครงสร้างชีวิตการทำงาน (working life structures) และการออกกฎหมาย (legislations) พร้อมด้วยโครงการการสำรวจ โครงการฝึกอบรม และโครงการวิจัยแบบทดลอง ผลจากโครงการศึกษาต่างๆ ดังกล่าวช่วยเร่งให้มีการนำเอาเรื่องดังกล่าวมาอภิปรายกันในวงกว้างมากขึ้นในประเด็นที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ และต่อมาได้

มีการขยายโครงการออกไปเป็นโครงการพัฒนาลักษณะพิเศษ 3 โครงการหลักที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการขับเคลื่อนการส่งเสริมการจ้างงานของผู้สูงอายุ ได้แก่ TYKES, VETO, NOSTE ซึ่งจะกล่าวถึงในส่วนต่อไป

2) การปฏิรูประบบบำเหน็จบำนาญทั้งระบบ

ประเทศฟินด์แลนด์มีการปฏิรูประบบบำเหน็จบำนาญทั้งระบบอย่างชนิดถอนรากถอนโคนในปี พ.ศ. 2548 โดยให้ลูกจ้างแต่ละคนสามารถเลือกว่าจะออกจากชีวิตการทำงานเพื่อไปรับบำนานเมื่อไร โดยรัฐกำหนดมาตรการเกี่ยวกับระบบการเกษียนอายุแบบยืดหยุ่น (flexible retirement age) คือให้อยู่ระหว่าง 63 - 68 ปี แทนระบบการเกษียนเดิมที่กำหนดไว้ที่อายุ 65 ปี รวมทั้งมีสิ่งจูงใจให้เกษียนอายุช้าลง เช่นลูกจ้างสูงอายุจะได้รับสิทธิประโยชน์ในอัตราที่สูงกว่า ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะให้คนสูงอายุอยู่ในอาชีพนั้นๆให้นานที่สุด โดยสาระสำคัญในส่วนที่เกี่ยวกับอายุเกษียน (Retirement ages) ของผู้สูงอายุ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

มาตรการเกี่ยวกับระบบการเกษียนอายุแบบยืดหยุ่น ได้ถูกนำเอามาใช้เมื่อเดือนมกราคม พ.ศ. 2548 มาตรการดังกล่าวมีอยู่ในกฎหมายบำเหน็จบำนาญ (pension legislation) ลูกจ้างอาจเลือกที่จะเกษียนอายุระหว่าง 63 - 68 ปี แม้ว่าจะเป็นการประกอบอาชีพที่มั่นคง (เช่น ประกอบอาชีพในกองทัพ) ในกรณีที่จำเป็นต้องเกษียนอายุต่ำกว่า 63 ปีนั้น ลูกจ้างก็มีสิทธิที่จะเลือกอายุเกษียนของตนเอง อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติสัญญาการจ้างงานจะสิ้นสุดตามกฎหมายโดยอัตโนมัติเมื่อลูกจ้างอายุครบ 68 ปี ยกเว้นเสียแต่ว่านายจ้างและลูกจ้างจะเห็นพ้องต้องกันที่ดำเนินการจ้างต่อไปมากกว่าอายุที่กำหนดไว้ มาตรการดังกล่าวยังได้นำมาใช้กับข้าราชการพลเรือนด้วย ตามพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน การลาออกจากราชการทำได้เมื่ออายุครบ 68 ปี ในกรณีที่บางหน่วยงานที่ตำแหน่งนั้นๆ ไม่เป็นที่ต้องการของหน่วยงาน อายุในการลาออกจากราชการอาจจะน้อยกว่า 68 ปีก็ได้

อย่างไรก็ตาม ในกรณีที่นายจ้างและลูกจ้าง มีความเห็นพ้องต้องกันเกี่ยวกับอายุเกษียนก็อาจมีการระบุไว้ในสัญญาการจ้างงาน ถ้าทั้งสองฝ่ายเห็นด้วยกับอายุเกษียนที่ต่ำกว่า 68 ปีก็สามารถระบุไว้ในสัญญาการจ้างงาน ในบางสถานการณ์อนุมาตรานี้อาจเป็นโมฆะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ลูกจ้างอายุยังน้อยเมื่อเข้ามาทำสัญญาการจ้างงาน แต่ต่อมาพบว่าบำเหน็จบำนาญผู้สูงอายุของลูกจ้างไม่ไปตามระดับของบำเหน็จบำนาญที่เขาคาดหวัง เนื่องจากอายุการเกษียนตามที่ตกลงกันต่ำไป ลูกจ้างก็สามารถขยายอายุเกษียณได้โดยไม่มีการกีดกัน (http://www.age discrimination.inf/ international/Pages/Finland.aspx)

3) การออกพระราชบัญญัติใหม่เพื่อกระตุ้นการจ้างงานผู้สูงอายุที่ทำงานที่มีค่าจ้างต่ำ

ได้มีการออกพระราชบัญญัติใหม่ที่เรียกว่า “การให้เงินชดเชยชั่วคราว” (A temporary low-wage subsidy) แก่นายจ้าง ในปี พ.ศ. 2549 เพื่อเป็นการกระตุ้นการจ้างงานผู้สูงอายุที่ทำงานที่มีค่าจ้างต่ำ โดยนายจ้างจะได้รับเงินชดเชยก็ต่อเมื่อมีการจ้างงานผู้สูงอายุที่มีอายุ 54 ปีขึ้นไป แบบเต็มเวลา (อย่างน้อย 140 ชั่วโมงต่อเดือน) โดยจะจ่ายให้ประมาณ 900-2,000 ยูโรต่อเดือน เป็นการชั่วคราว

4) โครงการพัฒนาลักษณะพิเศษ (Special Development Programmes)

ตามแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ไดมีการกำหนดให้มีโครงการพัฒนาพิเศษ 3 โครงการหลัก ซึ่งมีบทบาทอย่างสำคัญในการขับเคลื่อนการส่งเสริมการจ้างงานของผู้สูงอายุ ในประเทศฟินแลนด์ คือ

4.1) โครงการพัฒนาสถานที่ทำงาน (TYKES: Workplace Development Program)

โครงการพัฒนาสถานที่ทำงาน (พ.ศ. 2547-2552) เกิดจากแนวคิดในการที่จะค้นหาและเผยแพร่วิธีการที่มีประสิทธิภาพที่สุดในการแก้ไขชีวิตการทำงาน ถือเป็นนวตกรรมใหม่ของความร่วมมือกันและการสื่อสารอย่างใกล้ชิด ระหว่างบุคลากรในที่ทำงาน นักวิจัย ที่ปรึกษา ผู้มีอำนาจหน้าที่ของรัฐ และ หุ้นส่วนทางสังคม ความสามารถของหมู่คณะที่แตกต่างกันเมื่อมาร่วมมือกัน ก็จะทำให้มีพลังอำนาจในการที่จะรับมือกับเศรษฐกิจแบบโลกาภิวัตน์ ความสำเร็จในเรื่องการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงาน ทำให้เกิดการแข่งขันกันในการทำสิ่งใหม่ๆ เป็นการเรียกร้องให้มีนวตกรรมเกี่ยวกับสถานที่ทำงานเพิ่มขึ้น

TYKES มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับปรุงวิธีการปฏิบัติในสถานที่ทำงานของบริษัท และองค์กรที่มีการจ้างงานอื่นๆ ให้ใส่ใจกับการทำให้ผลผลิตเพิ่มขึ้นพร้อมๆไปกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงาน ซึ่งเรียกว่าการเจริญเติบโตของผลผลิตอย่างยั่งยืนเชิงคุณภาพ การปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงาน ได้แก่การปรับปรุงผลิตภาพในการทำงาน (productivity of work) คุณภาพของผลผลิตและบริการ คุณภาพของการปฏิบัติงาน การบริการลูกค้า และความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน ส่วนการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงาน ได้แก่ การปรับปรุงโอกาสของลูกจ้างในการพัฒนางานของตนเอง การทุ่มเทแรงกายและแรงใจให้กับงาน สุขภาวะในที่ทำงาน และความร่วมมือและความไว้วางใจซึ่งกันและกันในสถานที่ทำงาน กิจกรรมในโครงการจะประสบความสำเร็จหรือไม่ ขึ้นอยู่กับความร่วมมือระหว่างผู้บริหารจัดการและผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องทุก

คนของสถานที่ทำงาน ซึ่งจะต้องยอมรับต่อเป้าหมายของโครงการและดำเนินการโครงการไปพร้อมๆกัน นอกจากนี้ TYKES ยังส่งเสริมให้มีการเก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาวิธีการการปฏิบัติงานในสถานที่ทำงาน ข้อมูลพื้นฐานนี้สามารถเข้าถึงและมีการเผยแพร่ผลงานของโครงการพัฒนาสถานที่ทำงานต่อสาธารณะในระบบ internet (eHR- system) อีกด้วย

4.2) โครงการสุขภาวะที่ดีในที่ทำงานและการต่ออายุการทำงาน (VETO: Well-being at work and extending working life)

โครงการสุขภาวะที่ดีในที่ทำงานและการต่ออายุการทำงานมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งแรงจูงใจในการทำงาน และชีวิตการทำงานโดยการส่งเสริมสนับสนุนการมีสุขภาวะที่ดีในที่ทำงานและการต่ออายุการทำงาน เป็นโครงการระดับชาติที่มีการบูรณาการกับเป้าหมายของรัฐบาล ในการเพิ่มอัตราการจ้างงานเป็นร้อยละ 75 รวมทั้งให้ความสำคัญกับชั่วโมงการทำงานที่ได้ทำงานจริงๆ และลดจำนวนการขาดงาน ซึ่งมีสาเหตุมาจากการเจ็บป่วย

โครงการ VETO ยังดำเนินโครงการอีกหลายโครงการที่อยู่ในระหว่างพัฒนาชีวิตการทำงานของชาวฟินแลนด์ เช่น โครงการระดับชาติเพื่อคนงานสูงอายุ (โครงการประเมินผลคนงานสูงอายุ) และ โครงการระดับชาติเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตในการทำงาน (การสรุปและประเมินผล) VETO ได้เริ่มดำเนินงานในปี พ.ศ. 2546 และดำเนินต่อมาจนถึงปี พ.ศ. 2550 โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักของโครงการอยู่ที่กระทรวงกิจการสังคมและสาธารณสุ (Ministry of Social Affairs and Health) ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับโครงการจะถูกส่งมายังกระทรวงแรงงานและอุตสาหกรรม

4.3) โครงการให้การศึกษาและอบรมประชากรวัยผู้ใหญ่ (NOSTE: Education and training of adult population)

ในปีพ.ศ. 2546 กระทรวงศึกษาธิการของฟินแลนด์ ยกระดับการศึกษาและฝึกอบรมประชากรวัยผู้ใหญ่ ร่วมกับกระทรวงแรงงานและหุ้นส่วนทางสังคม (Ministry of Labour and Social Partners) โดยดำเนินการระหว่างปี พ.ศ. 2546 – 2552 โครงการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับโอกาสในการประกอบอาชีพของแรงงานที่ไร้ฝีมือที่พึงพอใจที่จะทำงาน เพื่อลดภาระการขาดแคลนแรงงาน เนื่องจากแรงงานที่อยู่ในกลุ่มอายุหลังสงครามกลุ่มใหญ่ที่ออกจาก

ตลาดแรงงานและเป็นการยกระดับอัตราการจ้างงาน การจัดการศึกษา และการอบรมในโครงการ NOSTE ส่วนใหญ่จัดให้กับกลุ่มที่อยู่ในวัยแรงงานที่มีอายุ 30 – 59 ปี ซึ่งไม่ได้รับการศึกษาหลังจากการศึกษาภาคบังคับ โครงการนี้ยังสนับสนุนคนซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างศึกษาการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีอายุระหว่าง 25 – 59 ปี ซึ่งมีคนจำนวน 350,000 คนเข้าร่วมในโครงการ

5) การขยายบริการต่างๆ ของรัฐในเขตเทศบาลเมือง

ในประเทศฟินด์แลนด์เหมือนกับประเทศในแถบสแกนดิเนเวีย ที่ผู้มีอำนาจหน้าที่ในระดับภาคและระดับท้องถิ่นมีบทบาทอย่างสำคัญในการจัดระบบสวัสดิการ และบำรุงรักษาบริการสาธารณูปโภคพื้นฐาน ผู้มีอำนาจหน้าที่ในระดับท้องถิ่นปฏิบัติหน้าที่หลายอย่าง และชอบความอิสระค่อนข้างสูง อำนาจหน้าที่ด้รับการคุ้มครองโดยรัฐธรรมนูญ รวมทั้งสิทธิที่จะจัดเก็บภาษี และมีการตัดสินใจอย่างเป็นอิสระ ยังมีหน้าที่ตามกฎหมายอยู่อย่างกว้างขวางพอสมควร และรับผิดชอบด้านการเงินเป็นส่วนใหญ่เพื่อความมั่นคงทางด้านสวัสดิการของประชาชน และสาธารณูปโภคที่จำเป็น บริการสวัสดิการส่วนใหญ่จัดกิจกรรมบริการที่ไม่ใช่เชิงพาณิชย์ที่เป็นของรัฐ การร่วมกันมือกันผู้มีอำนาจหน้าที่ในระดับท้องถิ่นพร้อมด้วยภาคเอกชน ซึ่งมีอยู่จำนวน 348 เขตเทศบาล ขณะนี้กำลังมีการปรับปรุงโครงสร้างขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การปรับโครงสร้าง และมาตรการกระตุ้นและสนับสนุนการจ้างงานในฟินแลนด์

ความท้าทายของการจ้างงานในช่วงปีศตวรรษที่ 21 ในฟินแลนด์ เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางประชากรอย่างรวดเร็วตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ประเด็นสำคัญๆที่จะต้องนำมาพิจารณาได้แก่

1) การที่ประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ย่อมส่งผลถึงการเพิ่มขึ้นของจำนวนแรงงานผู้สูงอายุที่จะอยู่ในชีวิตการทำงาน

2) เกิดความเปลี่ยนแปลงความต้องการชีวิตการทำงาน เช่นความไม่มั่นคง และความกดดันในชีวิตการทำงานเพิ่มขึ้น เกิดการจ้างงานในระยะสั้นและงานบางช่วงเวลาเพิ่มมากขึ้น เกิดความเหนื่อยยาก ความอ่อนล้าในการทำงาน เกิดความหดหู่ในการทำงาน ซึ่งนำมาสู่โครงการต่ออายุการทำงาน และการลดค่าใช้จ่ายในการให้บำนาญก่อนวัยเกษียน

3) การว่างงานในระยะยาวและการไม่ได้รับการดูแลทางด้านสวัสดิการสังคมยังคงมีอยู่ แม้ว่าการปรับปรุงในการจ้างงานเป็นสิ่งที่คนนิยมชมชอบในช่วงสิบปีที่ผ่านมา โดยอัตราการว่างงานลดลงจากร้อยละ 17 เหลือ ร้อยละ 7

4) การทำให้โครงสร้างของตลาดแรงงานในแต่ละภูมิภาคเป็นไปทิศทางเดียวกันกับโครงสร้างในระดับประเทศ

5) ช่องว่างของทักษะระหว่างความต้องการแรงงานและแรงงานที่ประสงค์จะทำงาน เช่น ความต้องการให้มีการรวมที่มีความยืดหยุ่นระหว่างผลกำไรและการมีรายได้ ความต้องการวิธีการใหม่ๆ การบริหารจัดการเป็นรายบุคคล การมีผู้สอนงาน และการเพิ่มโอกาสการจ้างงาน

กล่าวโดยสรุป นโยบายและมาตรการเกี่ยวกับผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการดำรงชีวิต **(A**ctive ageing) เป็นประเด็นหลักของโครงการศึกษาการจ้างงานแบบตัดขวางในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (cross-sectional) ของประเทศฟินแลนด์ จุดมุ่งหมายหลักของโครงการ เพื่อที่จะช่วยลดการว่างงานเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง (Structural unemployment) และหามาตรการการป้องกันการกีดกัน(prevent exclusions) แรงงานสูงอายุ เพื่อสร้างความมั่นใจว่ามีแรงงานที่มีฝีมือ และสามารถจัดหาได้แรงงานเหล่านี้ได้ในยามที่ขาดแคลนแรงงาน อันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางประชากร เพื่อที่จะยืดระยะเวลาผู้สูงอายุเหล่านี้ในตลาดแรงงาน เพื่อเพิ่มผลิตภาพของแรงงาน (productivity of labour) เพื่อปรับปรุงองค์กร และความพึงพอใจในการทำงาน โครงการการจ้างงานได้จัดทำ 4 โครงการย่อย ได้แก่ 1)โครงการปฏิรูปโครงสร้างการบริการการจ้างงานของรัฐ 2) กระตุ้นการสนับสนุนตลาดแรงงาน 3) มาตรการทางนโยบายทางด้านแรงงานที่เป็นปัจจุบัน (active) และการพัฒนาสมรรถนะ 4) ยืดระยะเวลาในการประกอบอาชีพ

สรุปรูปแบบการส่งเสริมการทำงานของประเทศฟินแลนด์

1. โครงการผู้สูงอายุแห่งชาติ มีแผนปฏิรูปโครงสร้างชีวิตการทำงาน (มีการสำรวจวิจัย ทดลองในรูปแบบการส่งเสริมการทำงาน

2. การปฏิรูประบบบำนาญ มีระบบการเกษียนอายุแบบยืดหยุ่นในช่วงอายุ 63-68 ปี

3. ออก พรบ. การจ่ายเงินชดเชยชั่วคราวแก่สถานประกอบการที่จ้างแรงงานสูงอายุที่มีค่าจ้างต่ำ

4. โครงการพิเศษ โครงการพัฒนาสถานที่ทำงาน โครงการส่งเสริมสุขภาวะที่ดีในการทำงาน และการยืดอายุการทำงาน โครงการให้การศึกษาอบรมแก่ประชากรวัยผู้ใหญ่

2.3.3 ประเทศไต้หวัน

สถานการณ์ผู้สูงอายุและผลกระทบ

ไต้หวันเป็นอีกหนึ่งประเทศที่กำลังประสบสภาวะสังคมที่เคลื่อนสู่ “สังคมผู้สูงอายุ” ประชากรผู้มีอายุมากกว่า 65 ปีมีจำนวน 2.3 ล้านคน ซึ่งคิดเป็นสัดส่วน ร้อยละ 9.9 ของประชากรทั้งหมดในปี พ.ศ. 2549 โดยจากการรายงานของกระทรวงมหาดไทย (Ministry of Interior)[1] และสถิติแห่งชาติไต้หวัน (National Statistics Republic of China) ตัวเลขสัดส่วนนี้ได้มีการคาดการณ์ว่าจะก้าวถึงร้อยละ 10 และปรับตัวเพิ่มสูงขึ้นต่อตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 เป็นต้นไป โดยในปี พ.ศ. 2595 ตัวเลขคาดการณ์ของสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุจะสูงถึงร้อยละ 36.3 ของประชากรในประเทศ ตามแสดงในตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.3 ข้อมูลประชากรไต้หวัน ปี พ..ศ. 2522-2595

ข้อมูลประชากรไต้หวัน	2522	2532	2542	2551	2556	2565	2595
จำนวนประชากรทั้งหมด (คน)	14,479,314	20,156,587	22,092,387	23,054,000	23,440,000	23,879,000	22,007,000
สัดส่วน: อายุ 0-14 ปี (%)	32.7	27.5	21.4	17.0	14.5	12.7	10.0
สัดส่วน: อายุ 15-64 ปี (%)	63.2	66.5	70.1	72.6	73.9	69.6	53.7
สัดส่วน: อายุ 65 ปีขึ้นไป (%)	4.1	6.0	8.4	10.4	11.6	17.7	36.6
อัตราส่วนการพึ่งพิง (ทั้งหมด)	58	5.0	43	38	n.a.	n.a.	n.a.
อัตราส่วนการพึ่งพิง(เด็ก 0-14 ปี)	n.a.	n.a.	n.a.	23.4	19.6	18.2	18.6
อัตราส่วนการพึ่งพิง(ผู้สูงอายุ 65 ปี+)				14.4	15.6	25.5	67.7
ดัชนีผู้สูงอายุ (Ageing index)	12.7	21.7	39.4	61.5	n.a.	n.a.	n.a.
อายุมัธยฐาน (ปี)	22.5	26.8	31.6	36.3	n.a.	n.a.	n.a.

* 2008-2052 เป็นค่าประมาณการณ์

ที่มา National Statistics Republic of China [online]: http://eng.stat.gov.tw/, accessed in April 2010

[1] Ministry of Interior, Taiwan (2007); Annual Interior Report cited in http://www.moi.gov.tw

แผนภาพที่ 2.10 อัตราการเกิด อัตราเจริญพันธุ์ และอายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดไต้หวัน ค.ศ. 2522-2551

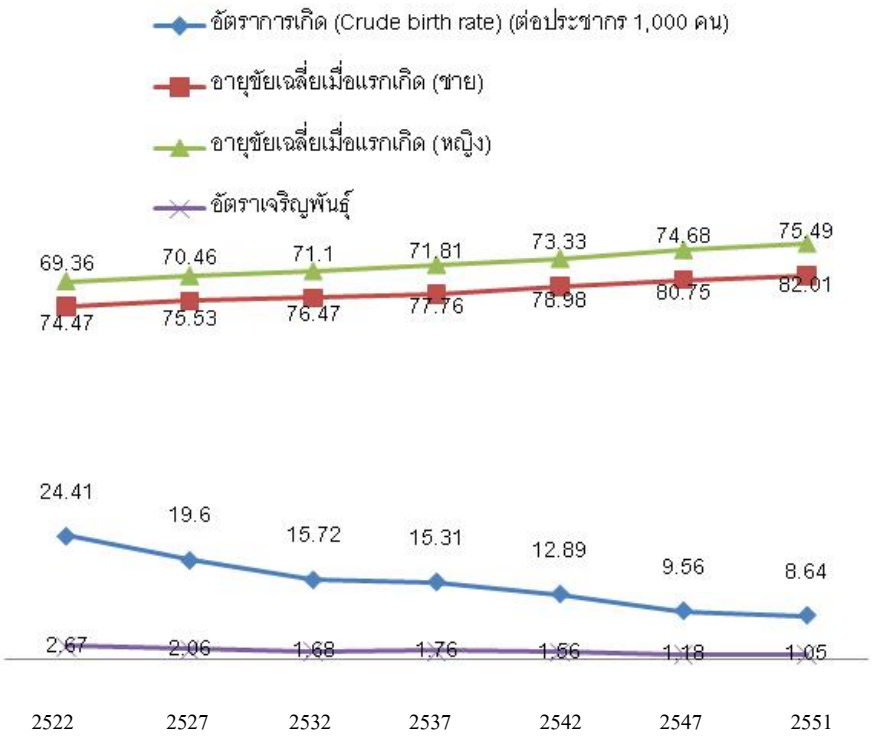

ที่มา National Statistics Republic of China [online]: http://eng.stat.gov.tw/, accessed in April 2010

การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างประชากรของไต้หวันที่สัดส่วนประชากรสูงวัยปรับเพิ่มสูงขึ้นในขณะที่ฐานประชากรซึ่งเป็นคนในวัยเด็กและหนุ่มสาวกลับคิดเป็นสัดส่วนที่ลดลงนั้น มีสาเหตุและปัจจัยอธิบายหลักที่คล้ายคลึงกับสถานการณ์ที่เกิดกับประเทศพัฒนาแล้วและประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆซึ่งกำลังเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเช่นกัน นั่นคือ อัตราการเกิดของประชากรที่ต่ำ (decreasing total fertility rate: โดยมีอัตราเท่ากับ 1.05 ปี พ.ศ. 2551) อายุขัยเฉลี่ยของประชากรที่ยืนยาวขึ้น (longer life expectancy: อายุขัยเฉลี่ยของไต้หวันในปี พ.ศ. 2551 คือ 75.5 ปีและ 82.0 ปีสำหรับประชากรชายและหญิงตามลำดับ) โดยที่มาและเหตุผลอธิบายการเกิดขึ้นของสองปัจจัยนี้ ประกอบด้วย ก) การเปลี่ยนแปลงในโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศจากสังคมเกษตรสู่สังคมอุตสาหกรรมและภาคบริการ ซึ่งเป็นผลให้ความต้องการมีบุตรเพื่อใช้เป็นกำลังแรงงานในภาคเกษตรของครัวเรือนลดน้อยลง ข) การศึกษาที่สูงขึ้นและการเข้ามามีบทบาทที่เพิ่มมากขึ้นในตลาดแรงงานของผู้หญิงไต้หวัน โดยส่งผลต่อการตัดสินใจแต่งงานและการมีบุตรของประชากรผู้หญิงและครอบครัวหลังแต่งงานแล้ว ซึ่งผลกระทบหนึ่งที่เห็นได้ในปัจจุบันคือ การลดลงในอัตราการแต่งงานในขณะที่อัตราการหย่าร้างเพิ่มสูงขึ้น และ ค) การ

เปลี่ยนแปลงในลักษณะครอบครัวไต้หวันจากครอบครัวขยายสู่ครอบครัวที่มีขนาดเล็กลง ซึ่งส่งผลต่อการตัดสินใจในการมีบุตรของคู่แต่งงานหนุ่มสาวที่ต้องทำงานทั้งคู่ ง) การพัฒนาทางเศรษฐกิจ ตาข่ายความมั่นคงทางสังคม (social safety net) การพัฒนาในเทคโนโลยีทางการแพทย์และความสามารถในการเข้าถึงบริการทางสุขภาพที่ดีขึ้นของประชาชนไต้หวัน ซึ่งส่งต่ออายุที่ยืนยาวขึ้นของประชากรโดยเฉลี่ย

ผลกระทบที่เกิดจากการเคลื่อนสู่สังคมผู้สูงอายุ ซึ่งได้มีการตั้งข้อสังเกตไว้ประกอบด้วย ผลกระทบต่อสถานการร์ทางการคลังของรัฐบาลไต้หวัน อันเป็นผลมาจากรายได้จากการเก็บภาษีที่มีแนวโน้มน้อยลงจากสัดส่วนจำนวนประชากรวัยทำงานที่ลดลง แนวโน้มการเพิ่มขึ้นในค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลของประชากรสูงวัยที่รัฐบาลต้องร่วมรับผิดชอบ ความช่วยเหลือทางสังคมและเบี้ยยังชีพที่จำเป็นแก่ผู้สูงอายุที่จะเป็นภาระเพิ่มมากขึ้นแก่รัฐบาล และแรงกดดันในค่าใช้จ่ายของกองทุนบำนาญหลังเกษียณที่เพิ่มสูงขึ้น

ในส่วนผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคม จะเป็นในรูปของการลดลงในสัดส่วนประชากรวัยทำงานของประเทศและอัตราการพึ่งพิง (dependency ratio) ที่มีแนวโน้มเป็นภาระที่สูงขึ้นแก่ประชากรวัยทำงานของประเทศที่มีลดลงนั้น ที่ต้องรับผิดชอบและแบกรับภาระทางเศรษฐกิจของประชากรในวัยที่ไม่ได้ทำงานซึ่งเพิ่มสูงขึ้นอันได้แก่ ประชากรวัยเด็กและประชากรวัยทำงาน เมื่อ อัตราการพึ่งพิงคำนวนจากสัดส่วนของประชากรวัยทำงานต่อจำนวนประชากรอายุน้อยกว่า 15 ปีบวกด้วยจำนวนประชากรอายุมากกว่า 65 ปี พบว่าอัตราการพึ่งพิงในประเทศไต้หวันมีค่าอยู่ที่ 39 ในปี พ.ศ. 2549 ซึ่งลดลงจาก 45 ในปี พ.ศ. 2539 โดยคาดการณ์ว่ามีแนวโน้มที่ลดลงโดยเหลือเพียง 15 ในปี พ.ศ. 2594

1. ผู้สูงอายุกับการทำงานและความท้าทาย

อายุเกษียณโดยเฉลี่ยของแรงงานไต้หวันคือ 60 ปี ยกเว้นลูกจ้าง พนักงานและครูอาจารย์ในหน่วยงานและโรงเรียนภาครัฐที่สามารถเกษียณการทำงานได้จนถึง ณ อายุประมาณ 75 ปี โดยในปัจจุบันรัฐบาลได้มีแผนการขยายอายุการทำงานของแรงงานกลุ่มนี้เพิ่มขึ้นเป็น 85 ปี เพื่อเป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายและลดแรงกดดันต่อฐานะทางการคลังที่เพิ่มมากขึ้นในรูปของเงินบำนาญที่ต้องจ่ายให้กับแรงงานหลังเกษียณและค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมในการรับลูกจ้างและพนักงานใหม่เพื่อทดแทน

โดยเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ อัตราการมีส่วนร่วมของแรงงานผู้สูงอายุ (ageing labor participation rate) ในไต้หวันนับได้ว่าอยู่ในระดับปานกลาง แต่มีแนวโน้มที่ลดลงทั้งในกลุ่มแรงงานผู้สูงอายุวัย 60-64 ปี และกลุ่มแรงงานผู้สูงอายุวัย 65 ปีขึ้นไป โดยในปี พ.ศ. 2546

อัตราการมีส่วนร่วมของแรงงานผู้สูงอายุ วัย 60-64 ปี และวัย 65 ปีขึ้นไป คือ 41.6 และ 9.8 โดยปรับตัวลดลงเหลือเพียง 34.0 และ 7.8 ในปี พ.ศ. 2546 ตามลำดับ โดยสาเหตุและปัจจัยที่ส่งผลต่อแนวโน้มการทำงานหรือการมีงานทำที่ลดลงของแรงงานผู้สูงอายุอันเป็นความท้าทายซึ่งรัฐบาลไต้หวันได้ให้ความสำคัญได้มีการตั้งข้อสังเกตไว้ในหลายด้วยกัน เช่น แนวโน้มการเกษียณการทำงานก่อนอายุที่กำหนด (early retirement) ที่เพิ่มมากขึ้น และการกีดกันแบ่งแยกแรงงานวัยกลางคนและผู้สูงอายุจากการทำงาน (discriminations against the middle and older age employee) ที่มีอยู่ในสถานที่ทำงานและสถานประกอบการบางแห่ง

2. นโยบายสาธารณะในด้านต่างๆ เกี่ยวกับประชากรผู้สูงอายุ

ที่ผ่านมา รัฐบาลไต้หวันได้ดำเนินนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการดูแลและคุ้มครองประชากรผู้สูงอายุของประเทศ ในหลายรูปแบบและหลายด้านด้วยกัน โดยหลักๆ ได้แก่ นโยบายด้านสวัสดิการและบริการทางสุขภาพ นโยบายด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และนโยบายด้านแรงงานหรือการมีงานทำของผู้สูงอายุ โดยนอกจากนี้รัฐบาลไต้หวันยังได้ให้ความสำคัญต่อนโยบายทางด้านประชากรของประเทศภายใต้สถานการณ์ของประเทศที่กำลังเคลื่อนตัวเข้าสู่สภาพสังคมผู้สูงอายุด้วย

นโยบายในรูปของโครงการเกี่ยวกับสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ ได้มีการดำเนินการทั้งจากในส่วน รัฐบาลกลาง และรัฐบาลท้องถิ่น โดยสามารถสรุปได้ดังนี้

ในส่วนรัฐบาลกลาง

- การช่วยเหลือค่าครองชีพแก่ประชาชนอาวุโสที่มีรายได้น้อยถึงปานกลาง
- การช่วยเหลือค่าครองชีพแก่ประชาชนอาวุโสที่พิการและมีรายได้น้อยถึงปานกลาง
- การช่วยเหลือค่าครองชีพแก่ทหารผ่านศึก
- การช่วยเหลือสวัสดิการแก่เกษตรกรผู้สูงอายุ
- การช่วยเหลือค่าครองชีพและสวัสดิการแก่ประชาชนผู้สูงอายุ และ
- การช่วยเหลือค่าครองชีพและสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุที่ยากจน

ในส่วนรัฐบาลท้องถิ่น การดำเนินการโครงการด้านสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุมีดังนี้

- การช่วยเหลือสวัสดิการพิเศษแก่เกษตรกรผู้สูงอายุ
- การช่วยเหลือสวัสดิการและค่าครองชีพพิเศษแก่เกษตรกรผู้สูงอายุ
- เงินทุนเทศกาลวันผู้สูงอายุ (Elder Day Festival Grants) และ

- เงินทุนเทศกาลพิเศษ (Special Festival Grants)

ในส่วนของบริการทางสุขภาพ ผู้สูงอายุไต้หวันทั้งหมดได้รับความคุ้มครองภายใต้โครงการประกันสุขภาพแห่งชาติ (National Health Insurance Program) รวมทั้งความช่วยเหลือเพิ่มเติมในด้านอื่นๆ จากรัฐบาล ประกอบด้วย ก) เงินประกันสุขภาพที่จ่ายสมทบช่วยเหลือจากรัฐบาลแก่ผู้สูงอายุอายุตั้งแต่ 70 ปีขึ้นไปที่มีรายได้ปานกลาง ข) การบริการดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน ค) การบริการดูแลผู้สูงอายุช่วงเวลากลางวัน (day care) ง) การบริการด้านอาหารแก่ผู้สูงอายุรายได้น้อยถึงปานกลาง จ) บริการให้ความคุ้มครองแก่ผู้สูงอายุที่พักอาศัยโดยลำพังและบริการเลขหมายฉุกเฉิน ฉ) ความช่วยเหลือด้านที่อยู่อาศัยแก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อย นอกจากนี้ในแผนนโยบายที่ชื่อว่า “White Paper on Population Policy” ที่มีการประกาศในปี พ.ศ. 2551 ได้มีการบรรจุแผนการดำเนินการในการช่วยเหลือผู้สูงอายุในรูปแบบของการก่อตั้งสถานดูแลระยะยาวแก่ผู้สูงอายุที่พิการและช่วยเหลือตนเองไม่ได้ (long term care facilities for the disabled aged) ในพื้นที่ต่างๆ

ในด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจของผู้สุงอายุ (Economic security for elderly) นโยบายและโครงการที่เกี่ยวข้องซึ่งมีการดำเนินการในไต้หวันประกอบด้วย

- ระบบบำนาญแห่งชาติ (National Pension Plan)
- การปฏิรูประบบบำนาญแรงงานหลังเกษียณ
- ความช่วยเหลือหรือค่าลดหย่อนทางภาษีแก่ผู้สูงอายุ ค่าลดหย่อนค่าบริการทางการแพทย์ เงินสบทบประกันสุขภาพและค่าการศึกษาของบุตรหลาน
- ค่าลดหย่อนทางภาษี กรณีการจ่ายสมทบเข้าสู่กองทุนบำนาญแรงงานโดยสมัครใจ และ
- การช่วยเหลือทางสังคม (social allowances) ในด้านต่างๆแก่ผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2549 ในระหว่างการจัดงานประชุม เรื่อง “Sustainable Development Conference for Taiwan” โดยรัฐบาลไต้หวัน ได้มีการประกาศ แผนขั้นที่หนึ่งของรัฐบาล ที่มีชื่อว่า ‘Big Warm Social Welfare Package” ซึ่งเป็นอีกความพยายามหนึ่งในการให้ความคุ้มครองทางด้านเศรษฐกิจแก่ประชากรผู้สูงอายุอย่างเท่าเทียมทั่วประเทศ โดยภายใต้แผนข้างต้น รัฐบาลได้อนุมัติเงินจำนวน 194 พันล้านเหรียญไต้หวันเพื่อใช้ในการลดช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างผู้สูงอายุในเขตเมืองและชนบทของประเทศในรูปของการปรับปรุงการกระจายรายได้ เสริมสร้างความเข้มแข็งของระบบการดูแลผู้สูงอายุและบริการสุขภาพในเขตชนบท

ในส่วนของนโยบายด้านแรงงานและการมีงานทำของผู้สูงอายุ รัฐบาลไต้หวันโดยสภากิจการแรงงาน (Council of labor Affairs) ได้มีการออกแผนนโยบายที่ชื่อว่า “Labor Policy White Paper in an Ageing Society” ในปี พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นแผนนโยบายที่มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการมีงานทำและเพิ่มโอกาสในการได้เข้าร่วมในตลาดแรงงานของผู้สูงอายุในไต้หวันในประเด็นด้านต่างๆ ตามแนวคิด “Active and Productive Ageing” ขององค์การอนามัยโลก (WHO Policy Framework; 2002) โดยมีหลักการสำคัญในการดำเนินการ 3 ด้าน ด้วยกันดังต่อไปนี้

- การมุ่งเน้นขจัดอุปสรรคในการเข้าสู่ตลาดแรงงานของผู้สูงอายุและช่วยเหลือแรงงานผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในหางานและการได้มีงานทำ
- การมุ่งเน้นช่วยเหลือผู้สูงอายุที่มีความต้องการโดยสมัครใจในการทำงานการบริการสาธารณะ
- การมุ่งเน้นช่วยเหลือในการเพิ่มศักยภาพ ความรู้ความสามารถและประสิทธิภาพการทำงานแก่แรงงานวัยกลางคนและแรงงานผู้สูงอายุ

3. รูปแบบและวิธีการในการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ

ตามที่กล่าวในส่วนที่แล้ว เป้าหมาย (goals) ที่สำคัญของแผนนโยบาย “Labor Policy White Paper in an Ageing Society” โดยสภากิจการแรงงานไต้หวัน คือ สังคมไต้หวันที่มี “active ageing” และ “productive ageing” เพื่อบรรลุเป้าหมายนี้กลยุทธ์และรูปแบบโครงการในการส่งเสริมการทำงานและการมีงานทำของผู้สูงอายุไต้หวันได้ถูกบรรจุอยู่ภายใต้แผนนโยบายนี้ ทั้งสิ้น 4 กลยุทธ์ และ 11 แผนการหลัก ซึ่งสรุปได้ดังต่อไปนี้

กลยุทธ์ที่ 1: กลยุทธ์เพื่อการปฏิรูประบบ (Strategies for system reform)

แผนการ 1: ส่งเสริม ปรับแก้ไข ปรับปรุง และศึกษากฎหมาย ข้อบังคับต่างๆเพื่อเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการปฏิรูประบบต่างๆ

แผนการ 2: ทบทวนระบบการเกษียณการทำงานที่มีในปัจจุบัน และจัดตั้งระบบการเกษียณการทำงานแบบค่อยเป็นค่อยไปและการเกษียณอายุล่าช้า (gradual retirement system and delayed retirement system)

แผนการ 3: ทบทวนระบบเงินรายได้รายปี (annuity system) ที่มีในปัจจุบันเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมเป็นธรรมในสังคม (social fairness)

แผนการ 4: ขจัดการกีดกันแบ่งแยกทางอายุเพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นมิตรแก่ผู้สูงอายุ

กลยุทธ์ที่ 2: กลยุทธ์เพื่อการสร้างแรงจูงใจแก่นายจ้างและตอบสนองความต้องการแรงงาน (Strategies for employer incentives and meeting labor demand)

แผนการ 5: สร้างแรงจูงใจเพื่อส่งเสริมความตั้งใจในการจ้างงานอย่างต่อเนื่องของนายจ้าง

แผนการ 6: ช่วยเหลือนายจ้างในด้านต่างๆเพื่อเพิ่มความต้องการ ความเต็มใจในการจ้างงานแรงงานวัยกลางคนและแรงงานสูงอายุ

กลยุทธ์ที่ 3: กลยุทธ์เพื่อการสร้างความร่วมมือในการให้บริการระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม (Strategies for service cooperation between government and civil society)

แผนการ 7: สนับสนุน ส่งเสริมหน่วยงานหรือองค์กรที่มีในปัจจุบันซึ่งทำงานในด้านการบริการการจ้างงานทั้งในภาครัฐและเอกชนเพื่อพัฒนากลไกการหางานและการให้คำปรึกษาเพกี่ยวกับการจ้างงานที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพ

แผนการที่ 8: จัดหาช่องทางการฝึกอบรมอาชีพที่หลากหลายเพื่อเพิ่มศักยภาพในการทำงานแก่แรงงานวัยกลางคนและแรงงานสูงอายุ

กลยุทธ์ที่ 4: กลยุทธ์เกี่ยวกับอาชีพแรงงานและการตอบสนองความต้องการการมีงานทำ (Strategies for labor career and meeting employment demand)

แผนการที่ 9: การสร้างโอกาสทางการทำงานที่ยืดหยุ่นมีความหลากหลายที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตและความต้องการของแรงงานวัยกลางคนและแรงงานสูงอายุ

แผนการที่ 10: การสร้างศูนย์ส่งเสริมความสามารถประชากรผู้สูงอายุในพื้นที่ต่างๆที่เข้าถึงได้ง่ายและเป็นแหล่งรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์และสำคัญ

แผนการที่ 11: การส่งเสริมโครงการการศึกษาในรูปแบบของการเรียนรู้ตลอดชีวิต (life long learning) การวางแผนอาชีพ และการเตรียมตัวเข้าสู่ชีวิตหลังเกษียณของแรงงาน

4. แนวทางการปฏิรูปเพิ่มเติมเพื่อการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ

แนวทางการดำเนินงานเพื่อส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุที่ยังคงอยู่ในช่วงของการพิจารณาและได้มีการดำเนินการไปแล้วบางส่วน ตามที่ได้ทบทวน จะเป็นในส่วนของความพยายามในการเลื่อนอายุเกษียณการทำงานในประเทศจากเดิมในปัจจุบันที่ 60 ปีให้เป็นในช่วงอายุที่สูงขึ้น ข้อคิดเห็นในการเพิ่มเกณฑ์อายุที่สามารถเริ่มรับสิทธิประโยชน์จากระบบบำนาญให้สูงขึ้นเพื่อป้องกันและลดแรงจูงใจในการเกษียณการทำงานก่อนอายุที่กำหนด (early

retirement) หรือแม้แต่การยกเลิกการเกษียณการทำงานก่อนอายุที่กำหนด การส่งเสริมให้มีการเกษียณการทำงานล่าช้าหรือภายหลังอายุที่กำหนด (delayed retirement) และการเกษียณการทำงานอย่างค่อยเป็นค่อยไป (gradual retirement)

สรุปรูปแบบการส่งเสริมการทำงานของประเทศไต้หวัน

1. การออกนโยบายแรงงานในสมุดปกขาวสำหรับสังคมผู้สูงวัย โดยมีกลยุทธ์การทำงาน 4 กลยุทธ์ คือ

1.1 การปฏิรูประบบการเกษียนอายุการทำงาน (แบบค่อยเป็นค่อยไป การยืดอายุเกษียน และการลดแรงจูงใจในการเกียนอายุก่อนกำหนด

1.2 การสร้างแรงจูงใจแก่นายจ้าง

1.3 การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและภาคประชาสังคม

1.4 การสร้างโอกาสการทำงาน สร้างงานที่มีความยืดหยุ่น หลากหลาย สนับสนุนข้อมูลข่าวสาร เพื่อการเข้าถึงแหล่งงาน และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.3.4 ประเทศเกาหลีใต้

สถานการณ์ผู้สูงอายุและผลกระทบ

ประเทศเกาหลีใต้เป็นอีกหนึ่งประเทศซึ่งกำลังประสบกับข้อกังวลในด้านการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร โดยเฉพาะในประเด็นการเคลื่อนตัวของประชากรภายในประเทศเข้าสู่สภาวะ “สังคมผู้สูงอายุ” ในปี พ.ศ. 2548 ประเทศเกาหลีถือได้ว่ายังเป็นสังคมของหนุ่มสาววัยทำงาน สัดส่วนประชากรผู้สูงอายุ (อายุมากกว่า 65 ปีขึ้นไป) เทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมดของประเทศคิดเป็นเพียงร้อยละ 9 ซึ่งต่ำกว่าสัดส่วนของผู้สูงอายุในประเทศพัฒนาแล้วส่วนใหญ่ซึ่งคิดเป็นประมาณร้อยละ 15 (UN, 2004[2]) ของประชากร อย่างไรก็ตาม จากการประมาณการณ์การเปลี่ยนแปลงประชากรที่ได้มีการศึกษา โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติประเทศเกาหลีใต้ (Korea National Statistical Office[3]) ตามที่แสดงไว้ในตารางที่ 2.2 พบว่าสัดส่วนผู้สูงอายุนี้จะมีการปรับตัวสูงขึ้นอย่างรวดเร็วโดยในปี พ.ศ. 2593 คาดการณ์ว่าจะคิดเป็นกว่า 1 ใน 3 ของ

[2] World Population Prospects: The 2004 Revision 2 (UN Population Division 2005)

[3]Korean Statistical Information System (KOSIS); online: http://www.kosis.kr/eng/index.html

ประชากรทั้งหมดของประเทศ (ร้อยละ 38) ซึ่งเป็นระดับที่สูงกว่าสัดส่วนประมาณการณ์ของประเทศพัฒนาแล้วซึ่งเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ ร้อยละ 27 ถึง 30

สาเหตุการเพิ่มสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุในประเทศเกาหลีใต้อย่างรวดเร็ว มีลักษณะที่สามารถอธิบายได้คล้ายคลึงกับสถานการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว นั้นคือ จากการลดลงในอัตราการเกิดและอัตราเจริญพันธุ์ (lower crude birth rate: CBR and fertility rate) ของประชากร และการมีอายุขัยที่ยืนยาวขึ้นของประชากร (longer life expectation) (แผนภูมิที่ 1.10) สาเหตุแรกนั้นเป็นผลสืบเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมหลายในหลายด้านของประเทศ อาทิ เช่น แนวโน้มอายุในการแต่งงานและมีบุตรของคนหนุ่มสาวที่อยู่ในช่วงอายุที่สูงขึ้น อันเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงของสถานภาพผู้หญิงทางสังคมที่มีการทำงานนอกบ้านของผู้หญิงจำนวนสูงมากและวัฒนธรรมการหยุดทำงานหลังแต่งงานของผู้หญิงเพื่อการเป็นแม่บ้านที่น้อยลง การเปลี่ยนแปลงในรูปแบบครอบครัวจากครอบครัวขยาย (extended family) เป็นรูปแบบครอบครัวเดี่ยว (single family) ที่ทำให้โอกาสในการได้รับการช่วยเหลือในการช่วยดูแลเลี้ยงดูบุตรของคู่หนุ่มสาวจากพ่อแม่ ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งในการตัดสินใจชะลอการมีบุตรและส่งผลต่อการลดลงในอัตราการเกิดของประเทศ ในส่วนสาเหตุที่สอง การมีอายุที่ยืนยาวขึ้นของประชากรนั้นเป็นผลมาจากการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศที่ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้ ซึ่งสะท้อนถึงคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆสุขภาวะและความสามารถในการอุปโภคบริโภคที่ดีขึ้น และพัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีสุขภาพที่ก้าวหน้ายิ่งขึ้นรวมถึงความสามารถในการเข้าถึงบริการทางสุขภาพที่จำเป็นของประชาชนที่ได้รับการปรับปรุงให้ดีขึ้น

ตารางที่ 2.4 ข้อมูลประชากร ประเทศเกาหลีใต้ ปี พ.ศ. 2513 - 2593

	2513	2523	2533	2543	2553	2563	2573	2583	2593
[redacted]									

ที่มา: Korea National Statistical Office (KNSO): accessed in April 2010

แผนภูมิที่ 2.11 อัตราการเกิด อัตราเจริญพันธุ์และอายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิด ประเทศเกาหลีใต้ พ.ศ. 2513-2548

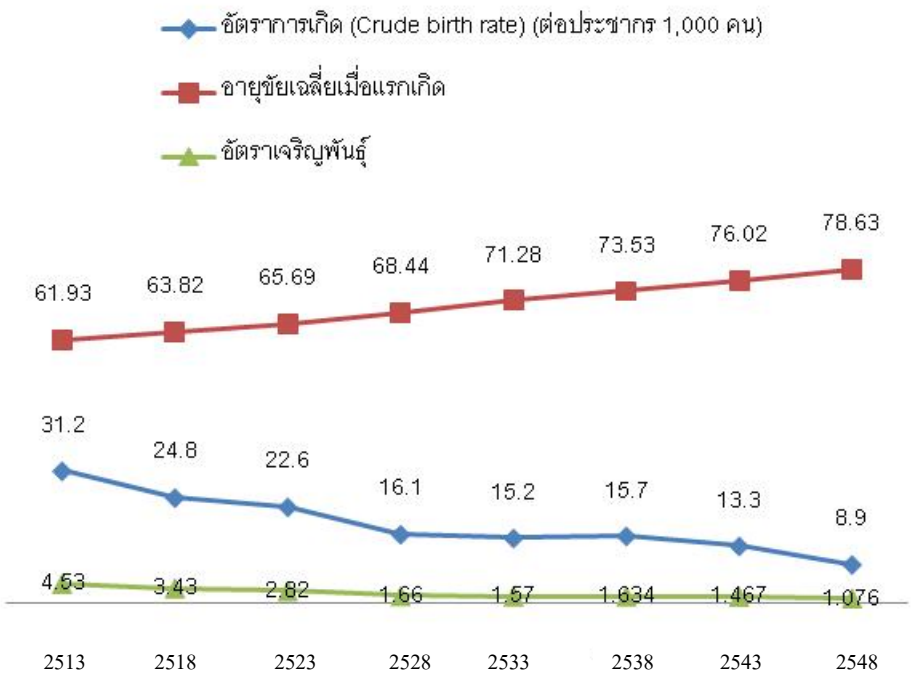

ที่มา: Korea National Statistical Office (KNSO): accessed in April พ.ศ. 2553

ผลกระทบจากการเคลื่อนเข้าสู่สภาพสังคมผู้สูงอายุของประเทศเกาหลีใต้อย่างรวดเร็วนี้ที่ได้มีการคาดการณ์และตั้งข้อกังวล สามารถสรุปได้เป็นประเด็นหลักๆจากการทบทวนดังต่อไปนี้

ทางด้านผลกระทบต่อตลาดแรงงานและการจ้างงาน มีการคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2593 ประเทศจะประสบกับการลดลงของประชากรวัยทำงานหรืออุปทานแรงงาน (decreasing labor supply) อย่างมากโดย สูญเสียประชากรในวัยทำงานสูงถึง 1 ใน 3 ที่มีอยู่ในปัจจุบันและกว่าครึ่งหนึ่งของกำลังแรงงานที่เหลืออยู่จะอยู่ในช่วงอายุที่มากกว่า 50 ปี ทางด้านผลกระทบทางเศรษฐกิจของครัวเรือน พบว่า อัตราการพึ่งพิงจะปรับตัวสูงขึ้นอย่างมาก (higher dependency rate) ซึ่งสะท้อนถึงภาวะภาระทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้นต่อครอบครัวในการดูแลเกื้อหนุนผู้สูงอายุ โดยในปี พ.ศ. 2593สัดส่วนจำนวนผู้สูงอายุต่อเด็กที่มีในครอบครัวคิดเป็น 3 ต่อ 1 โดยประชากร 2 ใน 5 คนของประเทศเกาหลีใต้จะเป็นผู้สูงอายุ โดยแรงงานเกาหลีหนึ่งคนจะต้องแบกรับภาระหน้าที่ทางเศรษฐกิจในการดูแลผู้สูงอายุหนึ่งคน หรือคิดเป็นอัตรา 1 ต่อ 1

ในด้านผลกระทบทางการคลังของประเทศ มีการคาดการณ์ว่าภาระทางการคลังของรัฐบาลจะสูงขึ้นอย่างรวดเร็วโดยเฉพาะในส่วนค่าใช้จ่ายทางด้านสวัสดิการและค่าใช้จ่ายทางสุขภาพแก่กลุ่มผู้สูงอายุ ในขณะที่ความสามารถในการหารายได้กลับมีน้อยลงเนื่องมาจากการจัดเก็บภาษีที่ได้น้อยลงอันเป็นผลจากการลดลงในสัดส่วนประชากรวัยทำงานที่มีความสามารถในการจ่ายภาษี ภายใต้สภาพการณ์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน (realistic scenario) ได้มีการประมาณการณ์และพบว่า ภาระทางการคลังของรัฐบาลในการดูแลประชากรผู้สูงอายุในประเทศเกาหลีใต้ จะคิดเป็นสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 25 ของ GDP ของประเทศ ในปี พ.ศ. 2593

ประเด็นผลกระทบและปัญหาในด้านอื่นๆ ที่มีความน่าสนใจเช่นกัน ได้แก่ ประเด็นความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ ทางรายได้และทางสังคมของผู้สูงอายุ (economic/ income and social insecurity of the elderly) โดยในปัจจุบันพบว่า อัตราความยากจน (poverty rate) ของผู้สูงอายุอยู่ในระดับที่สูงกว่าอัตราความยากจนของประชากรหนุ่มสาวหรือในวัยทำงานถึง 3 เท่า อีกทั้งในเชิงสังคม การเกื้อหนุนทางสังคมต่อกลุ่มผู้สูงอายุก็มีแนวโน้มที่ลดลงโดยพบว่าสัดส่วนผู้สูงอายุที่พักอาศัยอยู่กับลูกหลานมีการปรับตัวลดลงอย่างมากจากร้อยละ 81 ในปี ค.ศ. 1980 เหลือเพียงร้อยละ 44 ในปี พ.ศ. 2548

1. ผู้สูงอายุกับการทำงานและความท้าทาย

เทียบกับประเทศพัฒนาแล้วประเทศอื่น อัตราการมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานของผู้สูงอายุในประเทศเกาหลีใต้ถือว่าอยู่ในระดับที่สูง แต่อัตรานี้มีแนวโน้มที่ลดต่ำลงในอนาคต โดยจุดเริ่มของการเปลี่ยนแปลงนับได้ว่าเป็นผลกระทบต่อเนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี ค.ศ. 1997 และสาเหตุจากแนวโน้มการเกษียณจากการทำงานในช่วงอายุที่ค่อนข้างต่ำของแรงงานเกาหลีใต้ อายุเกษียณที่แนะนำ (recommended retirement age) โดยรัฐบาลตามพ.ร.บ.ส่งเสริมการมีงานทำของแรงงาน (Worker Employment Promotion Act) นั้นอยู่ที่ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป แต่เนื่องจากไม่ได้มีการกำหนดในเชิงข้อบังคับที่มีการกำหนดโทษ ทำให้ในทางปฏิบัติ การเกษียณโดยทั่วไปของแรงงานที่เกิดขึ้นนั้นอยู่ในช่วงอายุที่ยังน้อยโดย พบว่า มัธยฐานของอายุเกษียณแรงงานอยู่ที่ประมาณ 56 ปี โดยแรงงานผู้หญิง เป็นกลุ่มที่มีอายุเกษียณโดยเฉลี่ยที่ต่ำกว่าแรงงานชาย โดยอยู่ในช่วงอายุ 40 ปีตอนปลาย ถึง50 ปีตอนต้น

จากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศและแนวโน้มข้างต้น ผลกระทบและความท้าทายที่รัฐบาลและหน่วยงานที่กำกับดูแลนโยบาย

เกี่ยวกับผู้สูงของประเทศให้ความสำคัญและตั้งข้อสังเกตเพื่อการเตรียมการรับมือป้องกันไว้ในด้านต่างๆ ประกอบด้วย

ความท้าทายเชิงนโยบายในการดูแลสวัสดิการขั้นต่ำของประชากรผู้สูงอายุโดยที่ต้องไม่เป็น ภาระที่สูงเกินความสามารถของรัฐบาลในระยะยาว

ความท้าทายในด้านการเพิ่มพูนโอกาสในการได้มีงานทำที่มีคุณภาพของผู้สูงอายุ ในปัจจุบันประสิทธิภาพการผลิตและการทำงานของผู้สูงอายุเกาหลีใต้ถือว่ายังอยู่ในระดับที่ต่ำ โดยงานที่ผู้สูงอายุได้รับการจ้างงานส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นงาน non-standard job ซึ่งให้ผลตอบแทนและค่าแรงที่ต่ำ โดยพบว่า ในภาพรวมอัตราค่าจ้างเฉลี่ยที่ผู้สูงอายุได้รับคิดเป็นเพียงร้อยละ 60 ของอัตราค่าจ้างของการจ้างงานโดยทั่วไป หรือการจ้างงานปกติ (regular employment) นอกจากนี้ จากการที่วัฒนธรรมการจ้างงานในประเทศเกาหลีใต้ ไม่มีลักษณะของการจ้างงานตลอดชีพ (lifetime employment) เหมือนที่มีในประเทศญี่ปุ่น ทำให้ความไม่มั่นคงทางอาชีพต่อแรงงานผู้สูงอายุ (high risk of jobless) ถือว่าอยู่ในระดับที่สูง

ความท้าทายในด้านความจำเป็นต่อการปฏิรูปและปรับปรุง ระบบบำนาญแห่งชาติ (National Pension System: NPS) เพื่อรับมือต่อแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของประชากรผู้สูงอายุและรองรับความต้องการความช่วยเหลือที่มากขึ้นของผู้สูงอายุในประเทศ โดยในปี พ.ศ. 2593 ได้มีการคาดการณ์ว่า รายจ่ายหรือต้นทุนในการจ่ายสิทธิประโยชน์ของ NPS จะสูงถึง ร้อยละ 7.3 ของ GDP ประเทศ ในขณะที่ปัจจุบันคิดเป็นเพียงประมาณ ร้อยละ 0.4 นอกจากนี้ภายใต้สถานการณ์ที่เป็นอยู่ระบบบำนาญแห่งชาติยังพบว่าไม่ครอบคลุมผู้สูงอายุทั้งหมดโดยเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้น้อยและยากจนซึ่งไม่สามารถจ่ายเบี้ยสมทบได้ อีกทั้ง ยังมีความไม่เป็นธรรมในบางมิติของสิทธิประโยชน์ที่ได้มีการจัดสรร โดยพบว่ามีลักษณะ pro-rich คือมีความโน้มเอียงไปทางกลุ่มแรงงานเกษียณและผู้สูงอายุที่มีรายได้สูงมากกว่ากลุ่มที่มีรายได้น้อย

ความท้าทายในด้านวัฒนธรรมการทำงานในตลาดจ้างงานและองค์กรในประเทศเกาหลีใต้ซึ่งพบว่าไม่เอื้อต่อการมีงานทำหรือการจ้างงานในกลุ่มผู้สูงอายุ และเป็นปัจจัยสาเหตุหนึ่งของการเกษียณจากการทำงานในช่วงอายุที่ยังน้อย (young age retirement) และการเกษียณก่อนอายุเกษียณที่กำหนด (early retirement) ของแรงงานเกาหลีใต้

2. การปฏิรูปในเชิงนโยบาย (Policy reform) ในด้านการมีงานทำของผู้สูงอายุ

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สามารถกล่าวได้ว่า ประเทศเกาหลีใต้ได้ให้ความสำคัญอย่างต่อเนื่องในระดับนโยบายต่อประเด็นปัญหา ข้อกังวลและผลกระทบจากการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประเทศเป็นอย่างมากในการเตรียมตัวรับมือและมาตรการที่จำเป็นเพื่อ

รองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้น การมีงานทำและสภาพการทำงานของผู้สูงถือเป็นหัวข้อหนึ่งซึ่งได้รับความสนใจและลำดับความสนใจต้นๆ

นับตั้งแต่ต้นทศวรรษ พ.ศ. 2513 รัฐบาลเริ่มได้ให้ความสนใจในประเด็นผู้สูงอายุ แม้ไม่ถึงในระดับที่มีการให้ความตระหนักอย่างจริงจัง แต่ก็ได้มีการออกมาตรการนโยบายที่เกี่ยวข้องในรูปแบบต่างๆ เช่น การให้ความช่วยเหลือด้านการดูแลพยาบาล (nursing care) แก่กลุ่มประชาชนที่ต้องการความช่วยเหลือ (assistance needing groups) โครงการประกันสุขภาพแก่ประชาชนทั่วไป และโครงการการให้ความช่วยเหลือสาธารณะแก่ประชาชนกลุ่มต่างๆ ซึ่งรวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุด้วย

ช่วงทศวรรษที่ พ.ศ. 2523 ประเด็นที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุเริ่มได้รับการตระหนักถึงอย่างจริงจัง โดยเฉพาะในเรื่องของความไม่มั่นคงในรายได้หลังเกษียณของกลุ่มแรงงานและประชากรผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นที่มาของการก่อตั้ง “ระบบบำนาญแห่งชาติ” (National Pension System) ขึ้นตาม “กฎหมายบำนาญแห่งชาติ” (National Pension Law) ในปี พ.ศ. 2531 โดยในช่วงเวลาเดียวกัน มาตรการเกี่ยวกับการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุที่เป็นรูปธรรมได้มีการดำเนินการขึ้นเป็นครั้งแรก โดยกระทรวงสาธารณสุขและสวัสดิการ (Ministry of Health and Welfare) ซึ่งได้ก่อตั้ง “ธนาคารงานผู้สูงอายุ” (Elderly Job Bank ซึ่งได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ศูนย์การจ้างงานผู้สูงอายุ” Elderly Employment Center ในปี พ.ศ. 2520) และจัดทำโครงการการสัมมนาเชิงปฏิบัติการแก่ผู้สูงอายุ (Elderly Workshop Programme) ซึ่งเป็นไปภายใต้ “กฎหมายสวัสดิการผู้สูงอายุ” (Elderly Welfare Law) ในช่วงเวลานี้ ได้เริ่มมีการจัดตั้งสถาบันการดูแลผู้สูงอายุ ในพื้นที่ต่างๆของประเทศ เช่นกัน โดยเริ่มจากการเน้นให้การบริการและความช่วยเหลือโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายแก่กลุ่มผู้สูงอายุที่ยากจนก่อนในปี พ.ศ. 2524 โดยได้ขยายขอบเขตไปยังกลุ่มผู้สูงอายุที่มีรายได้ปานกลางและรายได้สูง ซึ่งเป็นลักษณะที่มีการเรียกเก็บค่ารักษาพยาบาลและการดูแล ในปี พ.ศ. 2532 และ พ.ศ. 2536 ตามลำดับ

ภายใต้ NPS ที่ได้ก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2531 Old Age Allowance หรือ OAA มีลักษณะเป็นส่วนกองทุนเพื่อการช่วยเหลือด้านค่าครองชีพแก่ผู้สูงอายุรายได้น้อย ซึ่งเริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 โดยภายหลังในปี พ.ศ. 2540 ได้มีการปรับเปลี่ยนความช่วยเหลือให้เป็นในลักษณะ กองทุนเพื่อชดเชยความไม่เป็นธรรมในการได้รับสิทธิประโยชน์จากระบบบำนาญของกลุ่มแรงงานเกษียณบางกลุ่ม ซึ่งได้แก่ กลุ่มรายได้น้อย และกลุ่มที่แม้จะมีรายได้มากกว่าเส้นความยากจน (poverty line) แต่ต่ำกว่า ร้อยละ 65 ของ รายได้เฉลี่ยต่อเดือนของแรงงานในเขตเมืองของประเทศ

จากปัญหาการกำหนดอายุเกษียณของสถานประกอบการต่างๆ ในประเทศเป็นในช่วงอายุที่ค่อนข้างต่ำ โดยเฉลี่ยอยู่ที่ 55 ปี ทำให้แรงงานที่มีอายุมากที่ยังต้องการทำงานอยู่ได้รับผลกระทบในการให้ถูกออกจากงานหรือไม่งานทำ เพื่อเป็นการส่งเสริมและกระตุ้นให้เกิดการมีงานทำที่มากขึ้นในกลุ่มผู้สูงอายุ ในปี พ.ศ. 2534 ประเทศเกาหลีใต้จึงได้มีการออกพระราชบัญญัติ ฉบับหนึ่งชื่อว่า “พ.ร.บ. ว่าด้วยการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ” (Aged Employment Promotion Act: AEPA) ซึ่งเป็น พ.ร.บ. ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้าง comprehensive framework รวมถึงมาตรการต่างๆที่จำเป็น โดยมาตรการที่ได้มีการกำหนดออกมาประกอบด้วย

- มาตรการส่งเสริมโอกาสในการมีงานทำของผู้สูงอายุ โดยมุ่งเน้นบทบาทของภาครัฐและภาคีเครือข่ายทางสังคม
- มาตรการการอุดหนุนทางด้านค่าจ้างแก่แรงงานผู้สูงอายุ
- มาตรการระบบโควต้าแบบสมัครใจสำหรับสถานประกอบการขนาดใหญ่ในการจ้างงานแรงงานที่ปีนผู้สูงอายุ
- มาตรการส่งเสริมการจ้างงานเฉพาะด้าน (specialized employment) แก่ผู้สูงอายุที่ต้องการมีงานทำ และ
- การดำเนินงานด้านโครงการฝึกอบรมอาชีพ ให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ในพ.ร.บ. ฉบับนี้ยังได้มีการออกมาตรการและแนวทางในการ ปฏิรูประบบบำนาญแห่งชาติ หรือ NPS โดยมุ่งเน้นในเรื่องของ ความยั่งยืนทางการเงิน (financial sustainability) ของระบบภายใต้แรงงกดดันจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุ แรงงานหลังเกษียณ และแรงงานที่เกษียณก่อนอายุเกษียณที่กำหนด (mandatory retirement age) รวมถึงค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนการจัดสรรสิทธิประโยชน์ต่อหัวที่มีแนวโน้มเพิ่มสูงมากขึ้นในอนาคต

ในปี พ.ศ. 2540 ได้มีการปรับปรุง “กฎหมายสวัสดิการผู้สูงอายุ” (Elderly Welfare Law) โดยได้ให้ความสำคัญเพิ่มเติมกับการอำนวยความสะดวกและการให้บริการสวัสดิการในด้านต่างๆ แก่ผู้สูงอายุ 4 ด้านด้วยกัน ประกอบด้วย

- การบริการสวัสดิการด้านที่พักอาศัย (Housing welfare facilities)
- การบริการสวัสดิการด้านการดูแลรักษาพยาบาล (Health care facilities)
- การบริการสวัสดิการด้านการดูแลโดยชุมชน (Community care facilities)
- การบริการด้านการใช้เวลาว่าง (Leisure facilities)

ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา The Presidential Committee on Ageing Society and Population Policy ได้จัดทำเอกสารเกี่ยวกับการคาดการณ์สถานการณ์ระยะยาวของประเทศ ที่มีชื่อว่า “Vision 2020” หรือ “วิสัยทัศน์ 2020” ขึ้นโดยได้มีการรวมประเด็นและข้อเสนอแนะเชิงกลยุทธ์ของประเทศเกี่ยวกับสถานการณ์การทำงานและการมีงานทำของผู้สูงอายุ สถานการณ์โครงสร้างประชากรในสภาพสังคมผู้อายุของประเทศ ไว้ด้วย เช่น การเพิ่มอายุเกษียณให้นานขึ้น และ การเพิ่มอัตราการเกิดของประชากรในประเทศ โดยที่เป็นการดำเนินงานในเชิงรูปธรรมด้านนโยบาย คือในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2549 ได้มีการจัดทำ “แผนผู้สูงอายุระยะเวลา 5 ปี” (5-year Ageing Plan) โดยภายใต้แผนระยะเวลา 5 ปีนี้ได้มีการกำหนดและออกมาตรการที่เกี่ยวข้องในหลายด้านด้วยกัน เพื่อจัดการและรองรับข้อกังวลต่าง ๆ ในประเด็นซึ่งเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ รวมถึงมาตการในด้านการส่งเสริมมีงานทำ และปรับปรุงสภาพการทำงานรวมถึงคุณภาพของผู้สูงอายุให้ดีขึ้น มาตรการที่น่าสนใจในประเด็นนี้ ประกอบด้วยมาตรการการให้เงินอุดหนุน (subsidies) แก่สถานประกอบการ หรือบริษัทที่มีการจ้างงานผู้สูงอายุ หรือ สนับสนุนการทำงานต่อไปของลูกจ้างซึ่งเข้าสู่การเป็นผู้สูงอายุ มาตรการการปฏิรูประบบการเกษียณอายุการทำงาน (retirement system)และระบบบำนาญแห่งชาติ (NPS) มาตรการเสริมสร้างความเข้มแข็งในด้าน safety net แก่ผู้สูงอายุ มาตรการเกื้อหนุนในด้านต่างๆแก่ผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่ำ มาตรการส่งเสริมโครงการการดูแลระยะยาวแก่ผู้สูงอายุ (long term care for the elderly)

3. รูปแบบและวิธีการในการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ

การส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ ถือเป็นประเด็นสำคัญหนึ่งที่ประเทศเกาหลีใต้ให้ความสำคัญในระดับนโยบาย โดยพบว่ามีการบรรจุมาตรการต่างๆที่เกี่ยวข้องอยู่ภายใต้โครงการผู้สูงอายุของประเทศที่เกี่ยวกับการรักษาระดับรายได้ (Income maintenance programmes) ซึ่งเป็น หนึ่งใน สี่ โครงการหลักที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่มีในปัจจุบัน โดยอีกสามโครงการ ประกอบด้วย โครงการด้านการรักษาพยาบาล (Health care programmes) โครงการด้านที่อยู่อาศัย (Housing programmes) และโครงการด้านบริการสังคม (Social service programmes)

ภายใต้โครงการการรักษาระดับรายได้ของผู้สูงอายุ โครงการย่อยหรือประเด็นแผนงานในด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องประกอบด้วยทั้งสิ้น 6 ด้านด้วยกัน คือ 1) ระบบบำนาญสาธารณะ (Public pensions) 2) โครงการการให้ควาช่วยเหลือเกื้อกูลสาธารณะ (Public assistance

programme) 3) ระบบบำนาญเพื่อผู้สูงอายุโดยไม่ต้องจ่ายเงินสมทบ (Elder-respect Pension) 4) โครงการค่าลดหย่อนแก่ประชาชนอาวุโส (Senior discount programme) และ 5) โครงการการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ (Employment promotion programme) และ 6) โครงการสิทธิประโยชน์หลังการเกษียณ (Retirement Benefit Programme)

เมื่อพิจารณาทบทวนโครงการย่อย/ แผนงานในการสร้างและรักษาระดับรายได้ของผู้สูงอายุด้านที่ 5) หรือด้านการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ สามารถสรุปรูปแบบและวิธีการในการส่งเสริมการมีงานทำที่ได้มีการดำเนินการทั้งสิ้น 5 ลักษณะด้วยกัน โดย 2 ลักษณะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงสาธารณสุขและสวัสดิการ และ 3 ลักษณะภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงแรงงาน ดังต่อไปนี้

ภายใต้การกำกับของกระทรวงสาธารณสุขและสวัสดิการ

1) การจัดตั้ง "ศูนย์การจ้างงานผู้สูงอายุ" (Elderly Employment Center) เป็นลักษณะการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุโดยใช้รูปแบบการสร้างช่องทางการติดต่อกันระหว่างนายจ้างที่มีความยินดีหรือความต้องในการจ้างงานผู้สูงอายุ และกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความต้องการในการทำงานหรือต้องการมีงานทำ ผ่านสถานที่หรือสื่อกลางที่เป็นศูนย์การจ้างงานเฉพาะสำหรับแรงงานผู้สูงอายุ

2) การดำเนินงาน โครงการศูนย์อบรมเชิงปฏิบัติการผู้สูงอายุ (Elderly Workshop Programmes) เป็นลักษณะการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุโดยการจัดตั้งศูนย์อบรมเชิงปฏิบัติการให้เป็นสถานที่อบรมเชิงปฏิบัติการหรือจุดศูนย์กลางที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกันโดยได้รับผลตอบแทนในรูปค่าจ้างหรือค่าแรงจากการเข้ามาปฏิบัติงานด้วย

ภายใต้การกำกับของกระทรวงแรงงาน ประกอบด้วยรูปแบบการส่งเสริมในสามลักษณะด้วยกัน ซึ่งทั้งหมดเป็ผลต่อเนื่องเชิงนโยบายที่เกิดจากการเริ่มบังคับใช้ "กฎหมายการส่งเสริมการจ้างงานแรงงานผู้สูงอายุ" หรือ The Older Worker Employment Promotion Law ในปี พ.ศ. 2535 เป็นต้นมา

3) การจัดตั้ง "ธนาคารงานเพื่อแรงงานผู้สูงอายุ" (Older Worker Bank) เป็นลักษณะการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุที่มีรูปแบบใกล้เคียงกับ "ศูนย์การจ้างงาน

ผู้สูงอายุ" (Elderly Employment Center) แต่มุ่งเน้นการส่งเสริมในกลุ่มแรงงานที่มีอายุระหว่าง 55 ถึง 64 ปี

4) โครงการ "คัดสรรงานเพื่อแรงงานผู้สูงอายุ" (Older Worker's Job Selection) เป็นลักษณะการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุของรัฐบาลในรูปแบบของการกำหนดกรอบและเจาะจง (identify and focus) ลักษณะงานหรือประเภทของกลุ่มงานเฉพาะที่มีความเหมาะสมกับแรงงานผู้สูงอายุและรัฐบาลจะทำการส่งเสริมให้นายจ้างหรือสถานประกอบการในประเทศจ้างงานกลุ่มผู้สูงอายุเข้าทำงาน

5) โครงการ "โควต้าการจ้างงานแรงงานผู้สูงอายุ" (Older Worker Employment Quota) เป็นลักษณะของการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุโดยการแนะนำและสร้างแรงจูงใจในเชิงสมัครใจ (voluntary base) แก่สถานประกอบการที่มีขนาดลูกจ้างเต็มเวลามากกว่า 300 คน ให้ทำการจ้างงานแรงงานที่เป็นผู้สูงอายุคิดเป็นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 3 ของแรงงานทั้งหมด โดยมีการสร้างแรงจูงใจในรูปแบบของการให้เงินอุดหนุนให้แก่สถานประกอบการที่มีการจ้างงานแรงงานผู้สูงอายุ

4. แนวทางการปฏิรูปเพิ่มเติมเพื่อการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ

แม้ประเทศเกาหลีใต้จะได้มีการปฏิรูปนโยบายในระดับประเทศ รวมถึงการออกมาตรการต่างๆ เพื่อส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในหลายรูปแบบด้วยกันตามที่ได้แสดงในส่วนที่แล้ว ข้อเสนอแนะและประเด็นเพิ่มเติมที่ยังคงมีการพิจารณาเพื่อปรับปรุงและพัฒนาแก้ไข รวมถึงความพยายามในการปฏิรูปทั้งในเชิงบริบทและเชิงโครงสร้างในภาคต่างๆ โดยเฉพาะภาคการจ้างงานซึ่งมีบทบาทที่จำเป็นต่อโอกาสในการมีงานทำของผู้สูงอายุทั้งในปัจจุบันและอนาคต จากการทบทวนสามารถสรุปประเด็นหลักๆ ได้ดังต่อไปนี้

- การปฏิรูประบบบำนาญและการเตรียมพร้อมความช่วยเหลือทางด้านรายได้แก่ผู้สูงอายุ (reforming pensions and income support arrangements)
- การปรับเปลี่ยนทัศนคติของนายจ้างต่อการจ้างงานแรงงานผู้สูงอายุ (changing employer attitudes)
- การเพิ่มพูน พัฒนาความสามารถในการทำงานของแรงงานผู้สูงอายุ (improving the employability of older workers)

- การสนับสนุนให้มีการขยายช่วงอายุในการเกษียณจากการทำงานและช่วงชีวิตในการทำงานของแรงงานที่ยาวขึ้น (encouraging higher mandatory retirement age and longer work life of workers)

สรุปรูปแบบการส่งเสริมการทำงานของประเทศเกาหลี

1. การออกพรบ.การส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ ซึ่งมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมบทบาทภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคีเครือข่าย การอุดหนุนค่าจ้างแก่แรงงานสูงอายุ การกำหนดโควต้าการจ้างแรงงานสูงอายุแบบสมัครใจของธุรกิจขนาดใหญ่ และการฝึกอบรมอาชีพแก่แรงงานสูงอายุ ภายใต้การดำเนินงานของ 2 กระทรวงหลัก คือ

1.1 กระทรวงสาธารณสุขลสวัสดิการ จัดตั้งศูนย์การจ้างงานผู้สูงอายุและฝึกอบรม

1.2 กระทรวงแรงงาน มีการจัดตั้ง ธนาคารแรงงานสูงอายุ ศูนย์การจ้างงานศูนย์อายุ โครงการคัดสรรงานสำหรับผู้สูงอายุ โครงการโควต้าการจ้างงานผู้สูงอายุ (กำหนดไว้ที่ 3%) โดยให้เงินอุดหนุนแก่สถานประกอบการที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ

2.3.5 **ประเทศสิงคโปร์**

สถานการณ์ผู้สูงอายุ

ประเทศสิงคโปร์กำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร และได้ก้าวสู่สังคมผู้สูงอายุ ดังจะเห็นได้จากการที่อัตราเจริญพันธุ์ได้ลดต่ำกว่าระดับทดแทนในช่วงปี พ.ศ. 2518-2523 อัตราเจริญพันธุ์ของประเทศสิงคโปร์อยู่ที่ 1.9 และในระหว่างปี พ.ศ. 2543-2548 ได้ลดลงมาที่ 1.5 คาดว่าจะลดลงเป็น 1.28 คนในปี พ.ศ. 2558 (สมรักษ์ รักษาทรัพย์ และคณะ, 2553) สำนักงานสถิติของประเทศสิงคโปร์ รายงานว่า โครงสร้างอายุของประชากรสิงคโปร์ในปี พ.ศ. 2549 นั้นประกอบด้วยประชากรอายุ 0-14 ปี ร้อยละ 15.6, อายุ 15-64 ปี ร้อยละ 76.1 และอายุ 65 ปีขึ้นไป มีร้อยละ 8.3 ของประชากรสิงคโปร์ทั้งหมด ตามคำนิยามของสหประชาชาติประเทศสิงคโปร์ได้ก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เนื่องจากมีจำนวนประชากรอายุ 65 ปีขึ้นไปเกินกว่าร้อยละ 7 ของประชากรทั้งสิ้นของประเทศ สัดส่วนประชากรสูงอายุตั้งแต่ 65 ปี ขึ้นไปได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว คาดว่าจะเพิ่มเป็นร้อยละ 30.4 ในปี พ.ศ. 2593 ในขณะเดียวกัน อัตราการพึ่งพิงของผู้สูงอายุได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในปี พ.ศ. 2549 อัตราการพึ่งพิงของผู้สูงอายุอยู่ที่ร้อยละ 18 คาดว่าจะเพิ่มเป็นร้อยละ 50 ในปี พ.ศ. 2593

อัตราการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของประชากรสูงอายุนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการปรับปรุงระบบสุขภาพอนามัย เทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ทันสมัย และการสาธารณสุขที่ดีขึ้น ตลอดจนมาตรฐานการครองชีพที่ดีขึ้น ส่งผลให้อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของประชากรสิงคโปร์ยาวขึ้น อายุขัยเฉลี่ยเมื่อแรกเกิดของประชากรชายและหญิงได้เพิ่มขึ้นจาก 76 ปี และ 79.4 ปี ในปี พ.ศ. 2543 เป็น 78 ปี และ 82 ปีในปี พ.ศ. 2548 และ 79.4 ปี และ 84.8 ปี ในปี พ.ศ. 2552 ตามลำดับ

กระทรวงกำลังคนของประเทศสิงคโปร์ รายงานว่าประชากรของประเทศที่เป็นกำลังแรงงานส่วนใหญ่เข้าสู่วัยสูงอายุ โดยประมาณ 1 ใน 5 มีอายุ 65 ปีและมากกว่าในปี พ.ศ. 2556 ดังนั้นการที่จะทำให้ประชากรโดยรวมของประเทศยังคงทำงานต่อไปได้ วิธีหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุทำงานต่อไป คือให้ผู้สูงอายุได้รู้ถึงการเพิ่มความมั่นคงทางการเงินในวัยชรา โดยกระทรวงกำลังคนของประเทศสิงคโปร์ ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจและสังคมของแรงงานสูงอายุมาก เนื่องจากประชากรเหล่านี้จะช่วยประคองการเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศ เนื่องจากประเทศสิงคโปร์ขาดแคลนแรงงาน อัตราจ้างประชากรสูงอายุวัยต้น (55-64 ปี) ของประเทศมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาคือเพิ่มจาก 45% ในปี พ.ศ. 2546 เป็น 57% ในปี พ.ศ. 2551 อย่างไรก็ตามอัตราจ้างงานของประชากรสูงอายุของสิงคโปร์ยังคงต่ำกว่าของประเทศสหรัฐอเมริกา (62%) ญี่ปุ่น (66%) และสวีเดน (70%)

รูปแบบและวิธีการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ

รัฐบาลสิงคโปร์ได้ตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องดูแลให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานนานขึ้น จึงได้ดำเนินมาตรการและนโยบายส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุหลายประการ ได้แก่

1. มาตราการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ รัฐบาลสิงคโปร์ได้ลดอัตราการจ่ายเงินสมทบเข้ากองทุนสำรองเลี้ยงชีพกลาง (Central Provident Fund: CPF) ของนายจ้างสำหรับพนักงานอายุ 55 ปีขึ้นไป และนายจ้างยังอาจลดค่าจ้างของแรงงานอายุ 60 ปีขึ้นไปได้ถึงร้อยละ 10 เพื่อช่วยลดต้นทุนของการจ้างพนักงานสูงอายุ และเพื่อส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ การลดค่าจ้างไม่ได้ขึ้นอยู่เฉพาะวัยที่สูงขึ้น แต่ยังขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ เช่น ความรับผิดชอบงานที่ลดลง ผลผลิตที่ลดลงอีกด้วย (ในพระราชบัญญัติการเกษียนอายุ นายจ้างได้รับอนุญาติให้ตัดค่าจ้างของพนักงานได้ถึง 10 % เมื่ออายุครบ 60 ปีตามพระราชบัญญัติการเกษียนอายุ)

แต่ในทางปฏิบัตินายจ้างส่วนใหญ่มักลังเลในการจ้างงานผู้สูงอายุ รัฐบาลจึงได้พยายามปรับเปลี่ยนทัศนคติของนายจ้างต่อการจ้างงานผู้สูงอายุ

2. มาตราการการขยายเกณฑ์บังคับการเกษียนอายุ การขาดแคลนแรงงานทำให้รัฐบาลสิงคโปร์ต้องให้ความสำคัญกับแรงงานสูงอายุ ก่อนปี พ.ศ. 2536 ประเทศสิงคโปร์ ไม่มีข้อบังคับเกณฑ์เกษียนอายุ บริษัท/เอกชน มักจะให้พนักงานเกษียนอายุที่ 55 ปี ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 รัฐบาลสิงคโปร์ได้มีการบังคับใช้เกณฑ์เกษียนอายุที่ 60 ปี และได้ขยายเป็น 62 ปี โดยมีผลตั้งแต่มกราคม พ.ศ. 2542 เพื่อส่งเสริมให้แรงงานสูงอายุมีส่วนร่วมในกำลังแรงงานนานขึ้น กฎหมายการจ้างงานใหม่ (Re-employment Legislation) กำหนดเกณฑ์อายุเกษียนทำงานเป็น 65 ปี โดยมีผลบังคับใช้ในปี พ.ศ. 2555

3. มาตราการเงินอุดหนุนนายจ้าง สำนักพัฒนาแรงงาน ประเทศสิงคโปร์ (Singapore Workforce Development Agency) ได้ดำเนินโครงการ Advantage Scheme เพื่อช่วยเหลือธุรกิจให้มีแรงจูงใจในการเตรียมการปรับตัวก่อนกฎหมายการจ้างงานใหม่มีผลบังคับใช้ โดยเป็นโครงการเปิดกว้างสำหรับบริษัทที่จดทะเบียนหรือมีฐานธุรกิจอยู่ในประเทศสิงคโปร์ โครงการนี้เสนอให้เงินช่วยเหลือบริษัทที่เข้าร่วมโครงการเป็นจำนวนเงินถึง $400,000 ในการริเริ่มดำเนินการพัฒนาระบบทรัพยากบุคคล ทำการปรับปรุงสภาพแวดล้อมการทำงาน ปรับเปลี่ยนการดำเนินธุรกิจและกระบวนการผลิตให้เหมาะสมกับการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ การจ้างงานผู้สูงอายุให้นานขึ้น และการดำเนินการจ้างงานผู้สูงอายุใหม่

นอกจากนี้ประเทศสิงคโปร์มีอัตราการจ้างงานพนักงานที่มีอายุ 55-64 ปีในปัจจุบันอยู่ที่ 57% โดยตั้งเป้าไว้ว่าจะเพิ่มการจ้างงานในประชากรกลุ่มนี้เป็น 68% ภายในปี พ.ศ. 2555 ซึ่งรัฐบาลได้วางมาตรการไว้หลายมาตรการ เพื่อช่วยเหลือประชาชนให้ทำงานในองค์กรได้นานขึ้นได้แก่การร่างกฎหมาย Re-employment โดยรัฐบาลจะผ่านร่างให้มีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายภายในปีพ.ศ.2555

ปีพ.ศ. 2548 สิงคโปร์ใช้แผน Advantage Scheme กระตุ้นบริษัทสิงคโปร์กว่า 1,200 แห่งให้จ้างงานกว่า 5,300 ตำแหน่ง และรักษาพนักงานที่มีอายุมากขึ้นไว้ได้ 19,300 ตำแหน่ง และมีการรับพนักงานที่มีอายุมากขึ้นให้เข้าทำงานได้จำนวน 8,800 ตำแหน่ง รวมทั้งส่งเสริมให้ภาคเอกชนตระหนักถึงทักษะ และประสบการณ์ที่สะสมมานานของพนักงานที่มีอายุมากขึ้นว่าจะสร้างประโยชน์ให้กับองค์กรได้เป็นอย่างมาก ขณะเดียวกันพนักงานที่มีอายุเหล่านี้จะมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการเปลี่ยนแปลงภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจในปัจจุบัน เนื่องจากจำนวนประชากรผู้สูงอายุจะมีมากขึ้นในอนาคต ภาคเอกชนจำเป็นต้องหาแนวทางบริหารจัดการด้านการจ้างงานอย่างยืดหยุ่นต่อพนักงานที่มีอายุสูงขึ้น และควรขจัดค่านิยมเลือกที่รักมักที่ชังกับคนสูงอายุ (ageism) ในการรับสมัครงาน (ข่าวจากอินโฟเควสท์ แปลและเรียบเรียงโดย รัตนา พงศ์ทวิช/ปนัยดา วันพฤหัสที่ 10 กันยายน 2552)

4. มาตรการทางกฎหมาย ปัญหาประชากรสูงอายุและการขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะเป็นปัญหาสำคัญที่ประเทศสิงคโปร์เผชิญอยู่ และพยายามหาทางแก้ไขบรรเทาปัญหา การจ้างงานผู้สูงอายุได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย โดยห้ามนายจ้างเลือกปฏิบัติ ปัจจุบันคณะกรรมการไตรภาคีการจ้างงานผู้สูงอายุ (Tripartite Committee on Employability of Older Workers) ประกอบด้วย รัฐบาล นายจ้าง และสหภาพแรงงานได้ริเริ่มนโยบายการจ้างงานใหม่ (Re-Employment) เพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยรัฐบาลสิงคโปร์จะออกกฎหมายบังคับให้นายจ้างจ้างผู้ทำงานอายุ 62 ปี ต่ออีก 3 ปีจนถึงอายุ 65 ปี โดยไม่จำเป็นต้องจ้างในตำแหน่งงานเดิมและเงินเดือนเดิม กฎหมายการจ้างงานใหม่จะมีผลบังคับใช้ในปีพ.ศ. 2555 การจ้างงานใหม่จะส่งเสริมให้แรงงานสูงอายุคงทำงานอยู่ในตลาดแรงงานได้นานขึ้น และมีการออมมากขึ้นสำหรับการเกษียน นอกจากนั้นมาตราการการจ้างงานใหม่จะช่วยให้บริษัทมีความยืดหยุ่นมากขึ้นในการบริหารทรัพยากรบุคคล และลดต้นทุนการผลิตในระยะยาวได้

5. มาตรการฝึกอบรมพัฒนาทักษะ รัฐบาลสิงคโปร์ได้มีการจัดสรรงบประมาณให้แก่โครงการฝึกอบรมผู้สูงอายุ เพื่อจัดการฝึกอบรมผู้สูงอายุ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เพิ่มพูนความรู้ และเรียนรู้ทักษะใหม่ๆที่จำเป็นต่อการทำงาน

6. มาตราการปรับปรุงและจัดสภาพแวดล้อมการทำงาน รัฐบาลสิงคโปร์ได้กำหนดการจ้างงานแบบยืดหยุ่นโดยใช้กลยุทธ์ Work-Life-Strategies เพื่อบริหารจัดการทำงานและครอบครัวให้ดำเนินไปอย่างราบรื่น กำหนดเวลาทำงานที่มีความยืดหยุ่น เช่น การทำงานบางเวลา และให้เงินอุดหนุนนายจ้างที่ปรับสภาพแวดล้อมการทำงานให้เหมาะสมกับการทำงานของผู้สูงอายุ

7. มาตราการส่งเสริมความมั่นคงทางการเงิน รัฐบาลสิงคโปร์ได้กำหนดนโยบายให้ความช่วยเหลือเรื่องรายได้ภายหลังเกษียนแก่ผู้ทำงาน โดยการจัดตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพกลาง (Central Provident Fund : CPF) กองทุนนี้เป็นโครงการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนการเพิ่มรายได้ให้ผู้ทำงานในรูปแบบของโครงการออมทรัพย์ โดยนำเงินสะสมที่ได้จากคนงานไปลงทุน และนำเงินสะสมพร้อมผลกำไรคืนให้แก่ผู้ทำงานเมื่อเกษียน ซึ่งแรงงานสงิคโปร์ทุกคนต้องจ่ายเงินเข้ากองทุนนี้ เพื่อที่จะได้รับกระแสรายได้ตลอดชีวิตหลังจากอายุ 65 ปี และไม่รวมค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ

สรุปรูปแบบการส่งเสริมการทำงานของประเทศสิงคโปร์

ออกมาตรการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ: การลดเงินสมทบเข้ากองทุนประกันสังคม การลดค่าจ้างแรงงานสูงอายุ การขยายอายุเกษียณ อย่างเป็นขั้นตอน (จากอายุ 60 ปี เป็น 62 ปี และจะเป็น 65 ปี ในปี 2012) การให้เงินอุดหนุนสถานประกอบการที่จ้างแรงงานสูงอายุ การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการทำงาน การปรับปรุงสภาพแวดล้อมในการทำงาน และ การส่งเสริมความมั่นคงด้านการเงิน

การออกกฎหมายคุ้มครองแรงงานสูงอายุ เพื่อป้องกันการเลือกปฏิบัติ และให้นายจ้างยืดการจ้างแรงงานสูงอายุออกไป โดยกฎหมายนี้จะบังคับใช้ในปี 2012

ตาราง การวิเคราะห์เปรียบเทียบวิธีดำเนินงานการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในชนบทไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

ประเทศ	นโยบาย/มาตรการ	กฎหมาย	โครงการที่เกี่ยวข้อง	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
ญี่ปุ่น	- มีนโยบายสร้างงานในภูมิภาค โดยการสนับสนุนของท้องถิ่น -มีนโยบายตลาดแรงงานของผู้สูงอายุ	- มีกฎหมายส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ พ.ศ. 2549 โดย * การขยายอายุเกษียนจาก 60 เป็น 65 ปี * การขยายการจ้างงานต่อเนื่อง * การกำหนดเกณฑ์ของผู้สูงอายุที่เข้าข่ายการจ้างงานต่อเนื่อง	- โครงการส่งเสริมการสร้างงานในระดับภูมิภาค -โครงการสำรวจธุรกิจเอกชนว่ามีการดำเนินการตามกฎหมาย - โครงการสร้างแรงจูงใจในการทำงานหลังเกษียน เช่น การฝึกอบรมทักษะฝีมือ	- กระทรวงสุขภาพ แรงงานและสวัสดิการ - หน่วยงานระดับท้องถิ่น - ภาคเอกชน
ฟินแลนด์	- นโยบายปฏิรูประบบบำนาญ โดยให้มีการเกษียนอายุแบบยืดหยุ่นในช่วง 63-68 ปี - มีนโยบายหลักประกันทางด้านรายได้ผู้สูงอายุ	- ออกพรบ.การจ่ายเงินชดเชยชั่วคราวแก่สถานประกอบการที่จ้างแรงงานสูงอายุที่มีค่าจ้างต่ำ	- โครงการผู้สูงอายุแห่งชาติให้การสำรวจทดลองรูปแบบส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ - โครงการพัฒนาสถานที่ทำงาน - โครงการส่งเสริมสุขภาวะที่ดีในที่ทำงาน - โครงการให้การศึกษาและอบรมประชากรวัยผู้ใหญ่	- กระทรวงกิจการสังคมและสาธารณสุข - กระทรวงแรงงานและอุตสาหกรรม - กระทรวงศึกษาธิการ

ตาราง การวิเคราะห์เปรียบเทียบวิธีดำเนินงานการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในชนบทไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ (ต่อ)

ประเทศ	นโยบาย/มาตรการ	กฎหมาย	โครงการที่เกี่ยวข้อง	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
ไต้หวัน	- การออกนโยบายแรงงานในสมุดปกขาวสำหรับสังคมผู้สูงวัย	-	-โครงการประกันสุขภาพแห่งชาติ -โครงการระบบบำนาญแห่งชาติ	- สภากิจการแรงงานไต้หวัน
เกาหลี	-มาตรการส่งเสริมโอกาสการมีงานทำของผู้สูงอายุ -มาตรการอุดหนุนด้านค่าจ้างแก่แรงงานสูงอายุ -มาตรการระบบโควต้าแบบสมัครใจสำหรับสถานประกอบการขนาดใหญ่ในการจ้างแรงงานสูงอายุ -มาตราการฝึกอบรมอาชีพแก่ผู้สูงอายุ -มาตราการส่งเสริมการจ้างงานเฉพาะด้าน	- พรบ.ว่าด้วยการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ -กฎหมายบำนาญแห่งชาติ	*โครงการผู้สูงอายุที่เกี่ยวกับการรักษาระดับรายได้ 6 ด้าน 1.ระบบบำนาญสาธารณะ 2.โครงการให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลสาธารณะ/เบี้ยยังชีพซึ่งเป็นระบบบำนาญเพื่อผู้สูงอายุโดยไม่ต้องจ่ายเงินสมทบ 3.โครงการค่าลดหย่อนแก่ประชาชนอาวุโส 4.โครงการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ 5.โครงการสิทธิประโยชน์หลังเกษียน 6. โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการผู้สูงอายุในการส่งเสริมการมีงานทำ โดยเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วม * โครงการให้เงินอุดหนุนแก่สถานประกอบการ	- กระทรวงสาธารณสุขและสวัสดิการ - กระทรวงแรงงาน

ตาราง การวิเคราะห์เปรียบเทียบวิธีดำเนินงานการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในชนบทไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ (ต่อ)

ประเทศ	นโยบาย/มาตรการ	กฎหมาย	โครงการที่เกี่ยวข้อง	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
สิงคโปร์	- มีมาตรการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ - มาตรการขยายเกณฑ์บังคับการเกษียณฯอายุจาก 60 ปี เป็น 62 ปี ในปี พ.ศ. 2542 และ 65 ปี ในปี พ.ศ. 2555 - มาตรการเงินอุดหนุนนายจ้างในการริเริ่มดำเนินการพัฒนาระบบทรัพยากรบุคคลและการปรับปรุงสภาพแวดล้อมการทำงาน -มาตรการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะให้แก่ผู้สูงอายุ	- ออกกฎหมายคุ้มครองแรงงานสูงอายุ โดยห้ามนายจ้างเลือกปฏิบัติและออกกฎหมายห้ามนายจ้างเลือกปฏิบัติและออกกฎหมายให้นายจ้าง จ้างผู้ทำงานอายุ 62 ปี ต่อไปอีก 3 ปี จนถึงอายุ 65 ปี โดยไม่จำเป็นต้องจ้างในตำแหน่งงานเดิมและเงินเดือนเดิม	- โครงการฝึกอบรมผู้สูงอายุ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้เพิ่มพูนความรู้และเรียนรู้ทักษะใหม่ๆ ที่จำเป็นต่อการทำงาน	- กระทรวงกำลังแรงงาน - สำนักพัฒนาแรงงาน

ตาราง การวิเคราะห์เปรียบเทียบวิธีดำเนินงานการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในชนบทไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ (ต่อ)

ประเทศ	นโยบาย/มาตรการ	กฎหมาย	โครงการที่เกี่ยวข้อง	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
ไทย	- แผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 1 และ 2 มีการพูดถึงหลักประกันด้านรายได้ และการทำงานผู้สูงอายุ - มาตรการส่งเสริมการออม -การเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุ -แต่ไม่ได้พูดถึงการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุที่ชัดเจน	-รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 เน้นการออมเพื่อชราภาพ -พรบ.ผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ. 2546 เน้นการสงเคราะห์/สวัสดิการผู้สูงอายุ/สิทธิประโยชน์ต่างๆ -ไม่มีกฎหมายคุ้มครองแรงงานสูงอายุ - ไม่มีกฎหมายส่งเสริมการจ้างงานของผู้สูงอายุ	-โครงการนำร่องการจ้างแรงงานเกษียฯ อายุทำงานด้านการให้คำปรึกษา -โครงการอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่เน้นสุขภาพและสวัสดการผู้สูงอายุ -ยังไม่มีโครงการส่งเสริมการมีงานทำ/การทำงานของผู้สูงอายุที่เป็นรูปธรรมชัดเจน ฯลฯ	- กระทรวงแรงงาน -กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ -กระทรวงสาธารณสุข

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นงนุช สุนทรชวกานต์ และสายพิณ ชินตระกูลไทย, 2552 ทำการศึกษาเรื่องการสร้างโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุ พบว่า ร้อยละ 37.9 ของจำนวนประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปยังอยู่ในกำลังแรงงาน โดยประมาณการณ์แล้วยังมีผู้สูงอายุ 1 ใน 3 ที่ต้องยังชีพด้วยการทำงาน โดยร้อยละ 70 ของกลุ่มผู้สูงอายุชายอายุ 60-65 ปี และร้อยละ 65 ของกลุ่มผู้สูงอายุชายอายุ 65 ปีขึ้นไป ต้องทำงานต่อเนื่องเพราะเป็นรายได้หลักของครอบครัว ส่วนกลุ่มผู้สูงอายุเพศหญิง มีอยู่ร้อยละ 60 นอกจากนี้ ยังมีผู้สูงอายุอีกร้อยละ 30 ที่ต้องการทำงานแต่ว่างงานและยังพยายามหางานทำอยู่ ทั้งนี้ อุตสาหกรรมที่ทั้งแรงงานสูงอายุทั้งชายและหญิงกระจุกตัวมาก

ที่สุด อันดับ 1 ได้แก่อุตสาหกรรมการขายส่ง ขายปลีก ซ่อมแซมยานยนต์ รถจักรยานยนต์ ของใช้ส่วนบุคคล และของใช้ในครัวเรือน 2.อุตสาหกรรมการผลิต 3.อุตสาหกรรมโรงแรมและภัตตาคาร ส่วนลักษณะงานและอาชีพที่มีผู้สูงอายุทำมากที่สุด อันดับ 1. คือ อาชีพการบริการ 2. อาชีพพื้นฐาน และ 3.ความสามารถทางฝีมือ

อย่างไรก็ตาม แนวโน้มของกำลังแรงงานผู้สูงอายุที่คาดว่าจะเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วง 10 ปีข้างหน้า เมื่อเปรียบเทียบกับอัตราการเพิ่มของความต้องการจ้างแรงงานผู้สูงอายุแล้ว พบว่า ยังมีส่วนต่างน้อยมากเมื่อเทียบกับจำนวนผู้สูงอายุที่จะเพิ่มขึ้น เพราะจากการประมาณการความต้องการจ้างแรงงานผู้สูงอายุตั้งแต่ปี 2552-2562 พบว่า ความต้องการจ้างแรงงานผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มขึ้นในอัตราเฉลี่ยเพียงร้อยละ 2.5 ต่อปี หรือเพิ่มขึ้นจาก 2.9 ล้านคน เป็น 3.7 ล้านคน ขณะที่ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 5.38 ต่อปี หรือจาก 3 ล้านคน เป็น 5.1 ล้านคนในปี2562

ดังนั้น การกำหนดแนวทางเพื่อเพิ่มโอกาสและการสร้างงานให้กับผู้สูงอายุ จึงถือว่าเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะในสาขาการผลิตที่คาดว่ามีความเป็นไปได้ที่จะสามารถรองรับการจ้างแรงงานผู้สูงอายุได้มากที่สุดคือ ภาคการขายส่ง ขายปลีก การซ่อมแซมอุปกรณ์ต่างๆ รองลงมาคือ ภาคโรงแรม ภัตตาคาร และภาคการผลิต รัฐบาลจึงควรมีแผนปฏิบัติงานที่ชัดเจนในการส่งเสริมสนับสนุนการมีงานทำที่สอดคล้องกับสมรรถนะของผู้สูงอายุ โดยรัฐบาลต้องมีมาตรการในการสร้างโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุ คือ 1.สนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานต่อไปได้ 2.สนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้ทำงานที่เหมาะสม 3.การประชาสัมพันธ์ปรับเปลี่ยนทัศนคติการหยุดทำงานเมื่ออายุ 60 ปี 4.ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้นายจ้างจัดเวลาทำงานของผู้สูงอายุให้มีความยืดหยุ่น 5.ควรมีโปรแกรมการฝึกอบรมฝีมือแรงงานให้แก่แรงงานสูงอายุเป็นพิเศษ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการทำงานของแรงงานสูงอายุ หรือเพื่อเป็นทางเลือกให้ผู้สูงอายุสามารถเลือกอาชีพใหม่หลังออกจากงานเดิม หรืออาจให้การจูงใจนายจ้างจัดอบรมเองแก่แรงงานอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปของตน ในด้านกฎหมาย ควรมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบที่เอื้ออำนวยให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานอยู่ได้ อาทิ 1.พ.ร.บ.คุ้มครองแรงงาน 2541 ไม่ให้มีการเลือกปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ และลดจำนวนชั่วโมงการทำงานต่อหนึ่งวันลง ให้มีการพักในระหว่างทำงาน เพื่อให้สามารถดูแลรักษาสุขภาพได้ 2.พ.ร.บ.ข้าราชการพลเรือน 2551 ไม่ควรกำหนดเจาะจงอายุเกษียณ 60 ปี แต่ให้ข้าราชการทำงานอยู่ต่อได้ตามความสมัครใจเท่าที่สมรรถภาพทางร่างกายจะเอื้ออำนวย และ 3.ควรมีการระบุประเภทอาชีพที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุให้ได้รับความคุ้มครองสนับสนุน นอกจากนี้ ควรมีการปรับปรุงมาตรการด้านภาษี โดยใช้นโยบายทางด้านภาษีเพื่อจูงใจให้มีการจ้างงานผู้สูงอายุมากขึ้น การส่งเสริมให้

ผู้สูงอายุมีงานทำ นอกจากจะสามารถช่วยให้ผู้สูงอายุได้พัฒนาศักยภาพต่อไปแล้ว ที่สำคัญคือจะช่วยเพิ่มช่วงเวลาการออมสำหรับใช้ในยามชราภาพและลดช่วงเวลาการเป็นภาระต่อรัฐและประชากรในวัยทำงาน รัฐบาลควรต้องมีแผนปฏิบัติงานที่ชัดเจนในการส่งเสริมสนับสนุนการมีงานทำที่สอดคล้องกับสมรรถนะของผู้สูงอายุ.

สมรักษ์ รักษาทรัพย์ และคณะ, 2553 ทำการศึกษาโครงการศึกษาอาชีพและโอกาสที่จะได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมสอดคล้องกับผู้สูงอายุ พบว่า

ลักษณะอาชีพ ตำแหน่งงานและลักษณะงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ที่สามารถดำเนินการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถประกอบอาชีพเหล่านี้ได้ทันที ได้แก่ งานเชิงรุกที่สุขภาพของผู้สูงอายุไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน ได้แก่ เจ้าหน้าที่วิจัยด้านสังคมศาสตร์ เจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ เจ้าหน้าที่แปลและล่าม พนักงานสืบสวนเอกชน และงานเชิงรับที่สุขภาพของผู้สูงอายุไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน ได้แก่ พนักงานจัดซื้อ พนักงานพัสดุ บัญชี เจ้าหน้าที่พิมพ์ดีด คอมพิวเตอร์ พนักงานสมุห์บัญชี เจ้าหน้าที่คลังสินค้า แคชเชียร์ ลูกจ้างในสวนปาล์ม (พนักงานแทงทะลายปาล์ม) ลูกจ้างในสวนยาง (พนักงานกรีดยาง) พนักงานดูแลศพ (สัปเหร่อ) ฯ แต่ควรรณรงค์ให้ประชาชนได้ดูแลสุขภาพตั้งแต่อยู่ในวัยทำงานทุกด้าน ตั้งแต่เรื่องอาหาร การออกกำลังกาย การตรวจสุขภาพและการดูแลสุขภาพในด้านอื่นๆ

สำหรับอาชีพงานเชิงรุกที่สุขภาพของผู้สูงอายุอาจเป็นปัญหาอุปสรรคต่อการทำงาน ได้แก่ ผู้บริหารงานบุคคล เจ้าหน้าที่สถาปนิกออกแบบอาคาร เจ้าหน้าที่วิจัยด้านเภสัชศาสตร์ นักวิชาการสาธารณสุข ผู้ปฏิบัติงานสอนในระดับอุดมศึกษา ผู้ตรวจสอบบัญชี เจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน นักสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ฯ และ งานเชิงรับที่สุขภาพของผู้สูงอายุอาจจะเป็นอุปสรรคต่อการทำงาน ได้แก่ เจ้าหน้าที่บรรณารักษ์ เจ้าหน้าที่ธุรการ ลูกจ้างประกอบอาหาร ลูกจ้างคัดพลอย ลูกจ้างร้านเสริมสวย ลูกจ้างซักรีด รวมทั้งงานที่มีความตึงเครียดต่ำที่สุขภาพของผู้สูงอายุไม่เป็นอุปสรรคต่อการทำงาน ได้แก่ ผู้ปฏิบัติการสอนในระดับมัธยมศึกษา พนักงานขับแท็กซี่ พนักงานขายตรง แต่ต้องรณรงค์ให้ผู้สูงอายุเข้าใจถึงอันตรายของสุขภาพต่อการทำงาน และต่อสุขภาพของผู้สูงอายุเอง ผู้สูงอายุที่ทำงานในอาชีพหรือตำแหน่งเหล่านี้ ต้องเอาใจใส่สุขภาพมากขึ้น และต้องจัดเวลาทำงานและภาระงานให้สามารถยืดหยุ่นได้ เพื่อไม่สร้างความเครียดอันจะเป็นผลร้ายต่อสุขภาพ

สำหรับการกำหนดค่าจ้างที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่ทำงานไม่ควรเป็นค่าจ้างสูงสุดของตำแหน่งนั้นๆ เพราะสุขภาพของผู้สูงอายุเสื่อมถอยลงตามอายุที่เพิ่มขึ้น ทำให้ประสิทธิภาพของการทำงานลดลง ขณะเดียวกันก็ไม่ควรเป็นค่าจ้างต่ำสุดของตำแหน่งนั้นๆ เพราะผู้สูงอายุ

เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ ค่าจ้างของผู้สูงอายุควรต้องบวกค่าประสบการณ์ไว้ในค่าจ้างสำหรับผู้สูงอายุ นั่นคือค่าจ้างสำหรับผู้สูงอายุควรเป็นค่าที่อยู่ระหว่างค่าจ้างสูงสุดของตำแหน่งนั้นๆ แต่จะอยู่ ณ ระดับใดขึ้นอยู่กับตลาดแรงงานผู้สูงอายุและสภาวะเศรษฐกิจในขณะนั้นๆ

สำหรับโอกาสที่ผู้สูงอายุจะได้รับการจ้างงานมีน้อยมาก เนื่องจากผู้บริหารส่วนใหญ่เห็นว่ายังไม่เห็นความจำเป็นที่ต้องใช้แรงงานสูงอายุ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะยังมองไม่เห็นปัญหาการขาดแคลนแรงงานในสังคมไทย และถ้าสถานประกอบการขาดแคลนแรงงานไร้ฝีมือก็สามารถจ้างแรงงานต่างชาติได้ เพราะกฎหมายเปิดโอกาสให้ แต่ถ้าขาดแคลนแรงงานที่มีทักษะมีความรู้และประสบการณ์ สถานประกอบการจะจ้างผู้สูงอายุที่ทำงานกับสถานประกอบการก่อนเกษียนแล้วให้ทำงานต่อ และถ้าผู้ที่มีทักษะ มีประสบการณ์จากหน่วยงานหรือองค์กรอื่นมาแล้วมาสมัครงานใหม่ โอกาสที่จะได้รับการจ้างมีน้อยมาก ยกเว้นในสถานประกอบการขนาดใหญ่อาจเห็นความจำเป็นต้องจ้างข้าราชการที่เคยมีตำแหน่งสูงๆในมาทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาองค์กรเท่านั้น

สำหรับข้อเสนอแนะในครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ประกอบการ ได้แก่ ผู้ประกอบการควรมอบงานให้กับผู้สูงอายุทำ ควรเป็นงานที่มีความยืดหยุ่นทั้งเวลาทำงานและภาระงาน ควรปรับสภาพแวดล้อมในการทำงานให้เหมาะสมกับผู้สูงอายุ และควรให้ผู้สูงอายุได้รับการฝึกอบรมเหมือนพนักงานทั่วไป

2. ข้อเสนอแนะสำหรับพนักงานสูงอายุ ได้แก่ ผู้สูงอายุต้องฝึกฝนตนเองให้มีทักษะที่ทันสมัยเสมอ เรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ตลอดเวลาตั้งแต่อยู่ในวัยทำงาน พนักงานทุกคนต้องดูแลสุขภาพตั้งแต่อยู่ในวัยทำงานให้แข็งแรง

3. ข้อเสนอแนะต่อรัฐบาล ได้แก่ ควรออกกฎหมายขยายอายุการทำงานในระบบ ออกกฎหมายเกี่ยวกับการห้ามเลือกปฏิบัติต่อผู้สูงอายุไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม ควรสร้างแรงจูงใจให้สถานประกอบการจ้างแรงงานสูงอายุเข้าทำงานต่อหรือรับผู้สูงอายุเข้าทำงานใหม่ ควรให้เงินอุดหนุนแก่สถานประกอบการที่จ้างแรงงานสูงอายุ

ศศิเพ็ญ พวงสายใจ และคณะ, 2551 ทำการศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมและสร้างแนวทางการมีงานทำเพื่อการมีรายได้ของผู้สูงอายุในพื้นที่นำร่องจังหวัดลำปาง กรณีศึกษาตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่สามารถทำงานได้ถึงอายุ 65 ปีขึ้นไป ส่วนใหญ่มีรายได้หลังเกษียนจากการทำงาน ร้อยละ 44.2 รายได้ส่วนใหญ่มาจากลูก/หลาน รายได้ที่เพียงพอต่อการยังชีพ 2,000-4,000 บาทต่อคนต่อเดือน

ความต้องการทำงานของผู้สูงอายุหลังเกษียนจากการทำงาน และความต้องการแรงงานสูงอายุของสถานประกอบการ พบว่า มีตำแหน่งงานหรืออาชีพที่มีความสอดคล้อง จำนวน 2 อาชีพ คือรับจ้างทั่วไปและรับจ้างการเกษตร ในขณะที่อาชีพด้านการเกษตร ธุรกิจส่วนตัว (ค้าขาย) รับจ้างด้านงานจักรสาน และรับจ้างทำงานในโรงงาน สอนหนังสือ และต้องการเป็นผู้นำชุมชน เป็นตำแหน่ง/อาชีพที่ไม่มีความสอดคล้องกับตำแหน่งงาน/อาชีพที่สถานประกอบการต้องการ ซึ่งมีอยู่ 10 อาชีพ ได้แก่ พนักงานขายของ แม่บ้าน ช่างไม้ ช่างฝีมือ งานหัตถกรรมในด้านช่างวาดเขียนลายเซรามิค งานประดิษฐ์ดอกไม้และผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว พ่อครัว/แม่ครัว ช่างกลึง พนักงานล้างจาน ยามรักษาความปลอดภัย ช่างตัดเย็บ และผลิตยาสมุนไพร

สำหรับผู้สูงอายุที่มีตำแหน่งงานรองรับ พบว่าแนวทางที่เหมาะสมและควรที่จะส่งเสริมอาชีพและรายได้ให้แก่ผู้สูงอายุ คือการพัฒนาฝีมือและความรู้ทางด้านการเกษตร เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านความรู้และทักษะให้แก่ผู้สูงอายุ

สำหรับผู้สูงอายุที่ไม่มีตำแหน่งงานรองรับ สำนักงานแรงงานจังหวัดจะเป็นหน่วยงานหลักที่ดำเนินการส่งเสริมและพัฒนากลุ่มผู้สูงอายุ ได้แก่ 1. จัดฝึกอบรมเสริมทักษะฝีมือในด้านการเกษตร เช่น การเพาะเห็ด งานหัตถกรรมจักรสาน งานลวดลายเซรามิค งานประดิษฐ์ดอกไม้และงานประดิษฐ์จากกะลามะพร้าว 2. ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มในชุมชน เพื่อสร้างงานอาชีพเพิ่มศักยภาพในการทำงานให้แก่ผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุบางรายไม่มีความสามารถหรือมีเงินทุนมากพอที่จะมีธุรกิจเป็นของตนเอง ดังนั้นการรวมกลุ่ม จึงเป็นวิธีและแนวทางที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการประกอบธุรกิจ โดยจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการรวมกลุ่ม การบริหารงาน และความรู้ด้านการตลาด 3. การส่งเสริมให้มีการประกอบธุรกิจส่วนตัว ในกรณีที่ผู้สูงอายุบางราย มีเงินทุนมากพอที่จะประกอบธุรกิจส่วนตัวได้ โดยการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการประกอบธุรกิจ และความรู้ด้านการตลาด

ข้อเสนอแนะที่สำคัญในครั้งนี้คือ 1. ควรมีการตั้งชมรมผู้สูงอายุภายใต้การดูแลของสำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน และองค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ของผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมด้านสุขภาพ ด้านการมีส่วนร่วมในชุมชน และด้านการสร้างรายได้ให้กับผู้สูงอายุ เป็นต้น 2. ในการปฏิบัติเพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้ให้ผู้สูงอายุควรสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เพื่อให้มีแผนและการพัฒนาผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบ โดยมีสำนักงานแรงงานจังหวัดเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการ 3. เนื่องจากผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท เป็นผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานระดับล่าง เช่น อาชีพทางการเกษตร อาชีพรับจ้าง ดังนั้น จึงมีข้อจำกัดในเรื่องของอาชีพที่จะทำเมื่อเกษียนอายุ ดังนั้นแนวทางการสร้างอาชีพในลักษณะที่สามารถนำงานกลับมาทำที่บ้านหรืออาชีพทางด้านการเกษตร ที่ไม่ได้ใช้กำลังแรงงานมากเกินไป จึงเป็นแนวทางที่หน่วยงานภาครัฐควรให้การ

ส่งเสริม และสร้างอาชีพแก่ผู้สูงอายุ เช่น งานหัตถกรรม การปลูกพืชผักสวนครัว การดูแลเด็ก ฯลฯ

สมรักษ์ รักษาทรัพย์, 2551 ทำโครงการนำร่อง เพื่อศึกษาความเหมาะสมในการทำงานของแรงงานหลังเกษียนอายุ พบว่า

<u>ด้านอุปสงค์ต่อแรงงานผู้สูงอายุ</u> ความต้องการจ้างงานผู้สูงอายุ สถานประกอบการส่วนใหญ่ ไม่รับผู้สูงอายุเข้าทำงาน เหตุผลที่สถานประกอบการไม่รับผู้สูงอายุเข้าทำงาน คือ ผู้สูงอายุทำงานช้า ไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ สถานประกอบการต้องรับผิดชอบปัญหาสุขภาพของผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุมักจะดื้อ นอกจากนี้สถานประกอบการส่วนใหญ่ไม่มีงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เนื่องจากงานส่วนใหญ่เป็นงานที่ต้องการผู้ที่มีกำลังกายที่เข้มแข็ง เป็นงานที่ต้องการผู้ที่มีสายตาดี ไม่มีปัญหาเรื่องการฟัง เป็นงานที่ต้องใช้เทคโนโลยีสูง สำหรับเหตุผลที่สถานประกอบการจ้างงานผู้สูงอายุ ได้แก่ มีความรับผิดชอบสูง มีประสบการณ์การทำงาน ทั้งด้านความรู้และทักษะ โดยมีเงื่อนไขคือ 1. เวลาทำงานส่วนใหญ่ของพนักงานสูงอายุต้องเหมือนผู้ทำงานทั่วไป ต้องทำงานเป็นรายชั่วโมง และต้องทำงานเป็นรายวัน 2. ค่าจ้างของผู้สูงอายุต้องเป็นรายวัน รองลงมา ต้องรับค่าจ้างตามชิ้น และต้องรับค่าจ้างเป็นรายชั่วโมง 3. ต้องไม่เป็นผู้ที่มีปัญหาเรื่องสุขภาพ และ 4.งานที่รับผิดชอบ ผู้สูงอายุควรทำงานที่ได้รับมอบหมายเป็นงานๆ ไป ต้องสามารถเรียนรู้ทักษะใหม่ๆได้ และต้องรับงานไปทำที่บ้าน

<u>ด้านอุปทานต่อแรงงานสูงอายุ</u> จากการศึกษาความต้องการทำงาน พบว่า หลังเกษียนผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต้องการทำงาน โดยมีเหตุผล ดังนี้

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ให้เหตุผลว่า ตนยังสามารถทำงานได้ ต้องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ต้องการช่วยตนเอง และรู้สึกเบื่อเมื่ออยู่เฉยๆ

2. ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า ต้องการหารายได้ และยังมีหนี้สินอยู่ ไม่มีเงินออมไว้ใช้ตอนแก่ รายได้หลังเกษียนไม่พอใช้ และไม่มีสิทธิได้รับรายได้อื่นๆ

3. ปัจจัยด้านสังคม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ให้เหตุผลว่า ไม่ต้องการเป็นภาระของบุคคลอื่น ต้องการรักษาสถานภาพทางสังคมไว้ และต้องการเงินไปทำบุญ

ส่วนเหตุผลที่ไม่ต้องการทำงานหลังเกษียน ได้แก่

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า ตนต้องการพักผ่อน อายุมาก มีปัญหาสุขภาพ เบื่อที่จะต้องทำงาน ต้องการไปปฏิบัติธรรม และไม่มีเงินลงทุนทำงานอิสระ

2. ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า ไม่มีปัญหาเรื่องการเงิน มีสิทธิได้รับเงินบำนาญ และมีสิทธิได้รับเงินอื่นๆ

3. ปัจจัยด้านสังคม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่า ต้องการใช้ชีวิตกับครอบครัว ต้องการดูแลครอบครัวหรือคู่สมรส ลูกหลานให้หยุดทำงาน หยุดทำงานตามกติกาของสังคม ต้องการมีเวลาให้กับเพื่อน และต้องการไปทำงานอาสาสมัครเพื่อสังคม

ปัญหาและอุปสรรคของการทำงาของผู้สูงอายุ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีปัญหาเกี่ยวกับสุขภาพ ไม่สามารถปรับทักษะให้เหมาะสมกับเทคโนโลยีใหม่ๆ การเดินทางไปทำงานของผู้สูงอายุ การออกกฎระเบียบที่เข้มงวดเกินไปไม่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ การได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมกันกับผู้ที่ยังไม่เกษียน และเวลาทำงานที่ไม่มีความยืดหยุ่น

เงื่อนไขที่ต้องการเสนอต่อนายจ้าง ได้แก่

1. เงื่อนไขเรื่องเวลา โดยต้องมีการกำหนดเวลาของผู้สูงอายุให้ยืดหยุ่นได้ การหยุดงานเพื่อไปพบแพทย์ต้องไม่ถือเป็นวันลา เวลาเข้าทำงานของผู้สูงอายุต้องมีความยืดหยุ่น และเวลาเลิกงานต้องมีความยืดหยุ่น

2. เงื่อนไขการดูแลสุขภาพ ต้องจัดให้มีแพทย์ประจำสำนักงาน จัดให้มีห้องปฐมพยาบาลเบื้องต้น จัดห้องพักผ่อนให้กับผู้สูงอายุ จัดเตรียมอุปกรณ์การแพทย์ เพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับผู้สูงอายุ

3. เงื่อนไขอื่นๆ ผู้สูงอายุต้องได้รับค่าจ้างที่เป็นธรรม และต้องได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ทำงานอื่นๆ

2.5 กรอบแนวคิดในการศึกษา

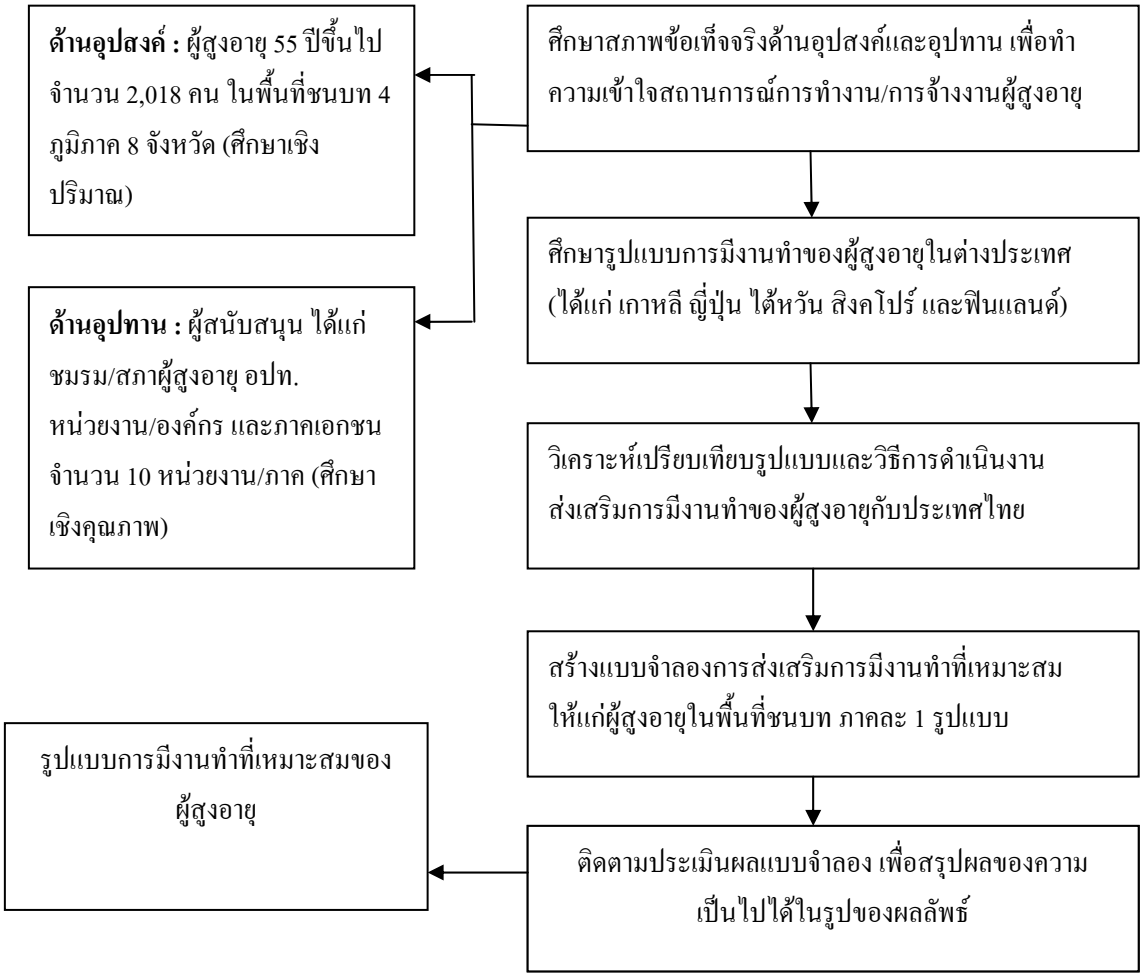

บทที่ 3
ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้ เป็นการศึกษาแนวทางการสร้างโอกาสหรือทางเลือกในการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินการที่เหมาะสมในพื้นที่ชนบท ในด้านการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุที่มีความสามารถ และต้องการทำงานมีรายได้เป็น การศึกษาทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และศึกษาทั้งด้านอุปสงค์และอุปทาน

3.1 แหล่งข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 พื้นที่ดำเนินการ

พื้นที่ดำเนินการ ได้แก่ พื้นที่ชนบทใน 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ (จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดอุดรธานี หนองคาย) ภาคกลาง (จังหวัดสระบุรี ฉะเชิงเทรา) และภาคใต้ (จังหวัดสงขลา-สุราษฎร์ธานี)

3.1.2 ข้อมูลและกลุ่มตัวอย่าง ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1). ข้อมูลเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม โดยกลุ่มตัวอย่างคือผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไปในพื้นที่ชนบท 4 ภูมิภาค สุ่มตัวอย่างจังหวัดละ 240 คน จากทั้งหมด 8 จังหวัด ได้ตัวอย่างทั้งหมด 2,018 คน (รายละเอียดตามแผนการสุ่มตัวอย่าง)

2). ข้อมูลเชิงคุณภาพ ศึกษาโดยใช้วิธีทำการสัมภาษณ์ระดับลึกและสนทนากลุ่มบุคคล/ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3 กลุ่ม ได้แก่

2.1.1 หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานจัดหางานจังหวัด ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด ศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียน พัฒนาชุมชนจังหวัด (ที่ดูแลงานด้าน OTOP) สภาผู้สูงอายุจังหวัดและสภาสาขา เกษตรจังหวัด/อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

2.1.2 กลุ่มอาชีพ ได้แก่ กลุ่มอาชีพที่ทำอยู่ในชุมชน โดยอาจจะมีบุคคลหลายช่วงวัยดำเนินการและมีผู้สูงอายุทำงานด้วย ได้แก่ กลุ่มอาชีพ/ ชมรมผู้สูงอายุ/ กลุ่ม OTOP/ วิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มทอผ้า สานเสื่อ ที่ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์สามวัยสายใยรัก กลุ่ม

อาชีพเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา ย้อมสีผ้า และกลุ่มผู้สูงอายุที่ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิพัฒนาผู้สูงอายุ (Foundation for Older Persons' Development_ FODEV) เป็นต้น

2.1.3 ภาคเอกชน ได้แก่ ผู้ประกอบการโรงงาน อุตสาหกรรมจังหวัด หอการค้าจังหวัด องค์กรเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ที่มีบทบาทในการดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ เป็นต้น

3). การทำประชาคมเฉพาะพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา เพื่อหาความต้องการของผู้สูงอายุ และความเป็นไปได้ในการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งข้อมูลข่าวสารต่างๆ เกี่ยวกับการส่งเสริมการทำงานและความเป็นอยู่ที่ดีผู้สูงอายุ

4). การติดตามประเมินผลหลังการทำประชาคม

กลุ่มตัวอย่าง

สนทนากลุ่ม/สัมภาษณ์ระดับลึก หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน จังหวัดละ 10 หน่วยงานหรือมากกว่า 10 หน่วยงานในกรณีที่ในจังหวัดนั้นมีจำนวนกลุ่มตัวอย่างหน่วยงาน/องค์กรที่ศึกษาในพื้นที่มากกว่า 10 หน่วยงาน เพื่อศึกษาว่ามีหน่วยงาน/องค์กร/สถานประกอบการใดบ้างที่ต้องการ/มีการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ เช่น การจ้างงานผู้สูงอายุ หรืออบรมด้านต่างๆให้แก่ผู้สูงอายุ เป็นต้น รวมทั้งทัศนคติต่อการจ้างงานผู้สูงอายุ และสภาพการ/มาตรการ/การสนับสนุนในการจ้างงานผู้สูงอายุ เช่น การให้เงินอุดหนุนค่าจ้าง หรือการจ้างงานบางช่วงเวลา หรือการอุดหนุนการฝึกอบรมระหว่างการทำงาน (on the job training) เป็นต้น

สนทนากลุ่ม/สัมภาษณ์ระดับลึก กลุ่มอาชีพที่มีผู้สูงอายุทำงานอย่างน้อยตำบลละ 1 กลุ่ม/case/จังหวัด

3). แผนการสุ่มตัวอย่าง

แผนการสุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นแบบ Stratified Multi-stage Sampling โดยมีภาคเป็นสตราตัม (Stratum) จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ครัวเรือน และสมาชิกในครัวเรือนเป็นหน่วยตัวอย่างขั้นที่หนึ่ง สอง สาม และสี่ ตามลำดับ

การจัดสตราตัม

ภาคเป็น สตราตัม มี 4 สตราตัม ได้แก่ กลาง เหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ และใต้

ขั้นตอนการสุ่มตัวอย่าง

1. เลือก 2 จังหวัดจากแต่ละภาคด้วยวิธีการสุ่มแบบง่าย
2. เลือก 2 อำเภอจากแต่ละจังหวัดตัวอย่าง ด้วยวิธีการสุ่มแบบง่าย
3. เลือก 2 ตำบล จากแต่ละอำเภอตัวอย่าง โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย
4. เลือก 2 หมู่บ้าน ในแต่ละตำบล โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย
5. เลือก 15 ครัวเรือนตัวอย่างจากครัวเรือนส่วนบุคคลทั้งสิ้นในบัญชีรายชื่อครัวเรือน ซึ่งได้จากการนับจดในแต่ละหมู่บ้านตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบมีระบบ รวม 960 ครัวเรือน
6. สัมภาษณ์สมาชิกของครัวเรือนตัวอย่างที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป เพศชาย 1 คน และ/หรือ เพศหญิง 1 คน (ดูแผนภูมิการสุ่มตัวอย่าง) ได้กลุ่มตัวอย่างทั้งสิ้น 1,920 คน (โดยประมาณ)

แผนภูมิการสุ่มตัวอย่างแบบ Stratified Multi-stage sampling (จังหวัดนอกเขต กทม.)

ภาค	จังหวัด	อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน	ครัวเรือน	จำนวนตัวอย่าง
เหนือ	2	2 x 2 = 4	2 x 4 =8	2 x 8 =16	16 x 15 = 240	240 x 2 = 480
อิสาน	2	2 x 2 = 4	2 x 4 =8	2 x 8 =16	16 x 15 = 240	240 x 2 = 480
กลาง	2	2 x 2 = 4	2 x 4 =8	2 x 8 =16	16 x 15 = 240	240 x 2 = 480
ใต้	2	2 x 2 = 4	2 x 4 =8	2 x 8 =16	16 x 15 = 240	240 x 2 = 480
รวม	**8**	**16**	**32**	**64**	**960 ครัวเรือน**	**1,920 คน**
รวมทั้งหมด						**1,920 คน**

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวม จำแนกตามวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล กล่าวคือ

ก. การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถาม โดยแบบสอบถามมีทั้งหมด 7 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป มีจำนวน 6 ข้อ

ตอนที่ 2 สถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคม มี 10 ข้อ

ตอนที่ 3 สถานการณ์สุขภาพ อนามัยและสวัสดิการ มี 7 ข้อ

ตอนที่ 4 การทำงาน/ประกอบอาชีพ มี 7 ข้อ

ตอนที่ 5 ความต้องการและข้อคิดเห็นต่อการมีงานทำของผู้สูงอายุ (อายุ 55 ขึ้นไป)

ตอนที่ 5 ก) ถามผู้สูงอายุทุกคน มี 9 ข้อ

ตอนที่ 5 ข) ถามเฉพาะ ผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน/ประกอบอาชีพในปัจจุบัน มี 5 ข้อ

ตอนที่ 6 ความต้องการการส่งเสริมการมีงานทำ มี 6 ข้อ

ตอนที่ 7 ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะทั่วไป มี 4 ข้อ

ข. การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์กลุ่ม/สัมภาษณ์รายบุคคล โดยแนวคำถาม ประกอบด้วยแนวคำถามสำหรับหน่วยงาน และแนวคำถามสำหรับกลุ่มอาชีพ

แนวคำถามสำหรับหน่วยงาน ประกอบด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับบทบาท/ภารกิจของหน่วยงาน กิจกรรม/โครงการที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการทำงาน/การมีงานทำของผู้สูงอายุของหน่วยงานเอง หรือที่ร่วมกับหน่วยงานอื่น ผลการดำเนินงานที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการทำงาน/การมีงานทำของผู้สูงอายุ การปรับเปลี่ยนกฎหมายประกันสังคม รูปแบบการส่งเสริมการทำงาน/การมีงานทำของผู้สูงอายุ ทัศนคติ/ค่านิยมในการทำงานของผู้สูงอายุในสังคมไทย เป็นต้น

แนวคำถามสำหรับกลุ่มอาชีพ ประกอบด้วยรายละเอียดเกี่ยวกับการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม ใดบ้าง (เช่น กลุ่มอาชีพผู้สูงอายุ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสตรีอาสาพัฒนา) สินค้า/ผลผลิต/บริการ นำไปขายที่ไหน ใครเป็นผู้หาตลาดสินค้า/บริการ มีรายได้เพิ่มขึ้นหรือไม่ เดือนละเท่าไร ความรู้/ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพนี้ ประสบการณ์ในการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทำอาชีพนี้ การได้รับการสนับสนุนจากองค์กรเอกชนหรือหน่วยงานของรัฐ บทบาท หน้าที่และศักยภาพ ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ต่อการพัฒนาอาชีพของกลุ่มผู้สูงอายุ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุมาส่งเสริม ต่อยอดด้านการประกอบอาชีพ ฯลฯ

3.3 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ นำข้อมูลมาเช็คความถูกต้องและทำการลงรหัส ตรวจรหัส บรรณาธิกรณ์ แล้วนำมาประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS for Windows Version 11.5 เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการทำงานของผู้สูงอายุ

(1) สถิติเชิงพรรณา (Descriptive statistics) ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ และตารางไขว้เพื่อบรรยายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง (ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำฯ)

(2) ข้อมูลเชิงคุณภาพ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการสนับสนุนการทำงานของผู้สูงอายุของหน่วยงานและกลุ่มอาชีพ โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบ Domain analysis (ภาณี วงษ์เอก, 2551) แล้วนำความรู้ที่เด่นชัดมาจัดระบบ และประกอบเชื่อมโยง ตามประเด็นในวัตถุประสงค์และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบใหม่ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้ คือ

2.1 จำแนกสิ่งที่เป็นแกนหลัก ที่หยิบยกขึ้นมา อาจเป็นความคิด การกระทำ พฤติกรรม หรือสิ่งที่บอกเล่า

2.2 สร้างแกนหลักจากประเด็นย่อย (Theme) เมื่อได้สิ่งที่เป็นแกนหลักแล้ว หัวข้อย่อยก็จะถูกนิยามหรือให้ความหมายภายใต้ประเด็นย่อย ในขั้นตอนนี้จะเริ่มเขียนบรรยายปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์จริงๆในสิ่งที่เป็นแกนหลักเบื้องต้น โดยวิธีจัดกลุ่มข้อมูลเดียวกันเข้าไว้ด้วยกัน แล้วให้คำนิยามหรือความหมายของประเด็นย่อยๆ เพื่อเป็นการรวมเอาถ้อยคำที่เป็นคำพูดที่ได้จากถ้อยคำของผู้ให้ข้อมูลโดยตรง

2.3 การจำแนกองค์ประกอบ ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนสำคัญของเนื้อหาสาระที่จะต้องสังเคราะห์และแยกแยะความเหมือนหรือความต่าง รวมทั้งจุดเด่นของประเด็นที่ต้องการศึกษาด้วยวิธีการลดทอน และยุบรวมวลีทั้งหลาย หรือการเขียนเรื่องเล่าภายใต้ประเด็นย่อยๆ ต่างๆ

2.4 การเชื่อมโยงสิ่งที่เป็นแกนหลัก เป็นการแยกแยะความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นย่อยต่างๆที่อยู่ภายใต้สิ่งที่เป็นแกนหลักเบื้องต้น เพื่อสร้างภาพรวมของการศึกษา และนำมาเชื่อมโยงกับงานศึกษาวิจัยที่ได้ทบทวนมา เพื่อหายุทธศาสตร์ที่มีความเป็นไปได้ในการหารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ

3. เขียนรายงานการวิเคราะห์ นำข้อมูลที่เป็นรายละเอียด มาสรุปประเด็นสำคัญ และความเชื่อมโยง รวมทั้งสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำมาประกอบการอภิปรายข้อมูลเชิงปริมาณ

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

บทนี้เป็นการนำเสนอผลการศึกษาการทำงานของผู้สูงอายุ แนวทางการสร้างโอกาสหรือทางเลือกในการทำงานของผู้สูงอายุ และรูปแบบการดำเนินงานที่เหมาะสม สำหรับดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาทั้งเชิงปริมาณ (Quantitative study) และเชิงคุณภาพ (Qualitative study) โดยผลการศึกษาจะนำเสนอเป็น 3 ส่วน ส่วนที่ 1 นำเสนอผลการศึกษาเชิงปริมาณด้านอุปสงค์ของผู้สูงอายุในภาพรวม ซึ่งประกอบด้วย 1). ข้อมูลทั่วไป 2). สถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม 3). สุขภาพอนามัยและสวัสดิการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ 4). การทำงานและการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ 5). ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการทำงาน 6). ความต้องการการมีงานทำของผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงานและลักษณะงาน 7). ความคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ 8). ข้อมูลการทำงานของผู้สูงอายุตามกลุ่มอายุและรายภาค ส่วนที่ 2 นำเสนอผลการศึกษาเชิงคุณภาพด้านอุปทานของผู้สูงอายุ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

4.1 การศึกษาทางด้านอุปสงค์

การศึกษาทางด้านอุปสงค์ หมายถึง การศึกษาความต้องการมีงานทำของผู้สูงอายุ ได้แก่ ข้อมูลจากแบบสอบถาม

4.1.1 ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือน

จากผลการสำรวจสภาพการทำงานของผู้สูงอายุ ใน 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุโดยภาพรวมส่วนใหญ่เป็นหญิงมากกว่าชาย (หญิงร้อยละ 66.9, ชายร้อยละ 33.1) มี มีอายุระหว่าง 65-69 ปี อายุเฉลี่ย 65.8 ปี ส่วนใหญ่ยังอยู่กับคู่สมรส (ร้อยละ 46.2) รองลงมามีสถานภาพหม้าย, ยังโสด/ไม่ได้สมรส, หย่า และแยกกันอยู่ ตามลำดับ (ร้อยละ 35.9, 12.8, 3.2 และ 1.9) กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุเกือบทั้งหมด จบการศึกษาระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 81.3) รองลงมาคือ จบมัธยมศึกษาตอนปลาย ปริญญาตรี ต่ำกว่าประถมศึกษา ไม่ได้เรียน และมัธยมศึกษาตอนต้น ตามลำดับ (ร้อยละ 5.7, 4.6, 4.0, 3.0 และ 1.4) สถานภาพในครัวเรือน กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เป็นหัวหน้าครัวเรือน (ร้อยละ 63.4) รองลงมา มีความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือนในฐานะเป็นสามี-ภรรยา, บิดา-มารดา, พี่น้อง ตามลำดับ จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 4 คน โดยเป็นสมาชิกที่อายุต่ำกว่า 15 ปี

น้อยกว่า 1 คน, อายุมากกว่า 55 ปี และ อายุมากกว่า 60 ปี เฉลี่ยประมาณ 1 คน และจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานประกอบอาชีพ เฉลี่ยประมาณ 2 คน (ดูตารางที่ 4.1 และแผนภาพที่ 4.1)

4.1.2 สถานการณ์ทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม ประกอบด้วย รายได้เฉลี่ยต่อเดือน รายจ่ายเฉลี่ยต่อเดือน มูลค่าทรัพย์สิน (บาท) หนี้สิน การกู้ยืม การได้รับเบี้ยยังชีพ

สถานการณ์ด้านรายได้ (ต่อเดือน) พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้เฉลี่ย 3,013 บาท/เดือน โดยเป็นรายได้จากการประกอบอาชีพเฉลี่ย 2,548 บาท รายได้จากบำเน็จ-บำนาญเฉลี่ย 1,781 บาท รายได้จากคู่สมรสเฉลี่ย 44 บาท รายได้จากบุตร-หลานเฉลี่ย 1,702 บาท รายได้จากพี่-น้องเฉลี่ย 172 บาท และรายได้อื่นๆ เฉลี่ย 323 บาท แสดงว่าแหล่งรายได้ของผู้สูงอายุมาจากหลายแหล่ง แต่แหล่งรายได้หลักมาจากการประกอบอาชีพ รองลงมา ก็มาจากสวัสดิการบำเน็จ-บำนาญ และจากบุตร-หลาน ตามลำดับ

ด้านรายจ่าย (ต่อเดือน) พบว่า ผู้สูงอายุมีค่าใช้จ่ายส่วนตัวเพื่อการอุปโภค-บริโภคเฉลี่ย 2,751 บาท/เดือน เฉพาะค่าอาหารและเครื่องดื่มเฉลี่ย 2,381 บาท/เดือน ถ้าพิจารณารายจ่ายทั้งปี พบว่า มีค่าใช้จ่ายเพื่อกิจกรรมทางสังคมเช่น ทำบุญ ค่าฌาปณกิจ เป็นต้น มากที่สุด เฉลี่ย 8,862 บาท/ปี และมีค่าใช้จ่ายเพื่อสุขภาพ/รักษาพยาบาลเฉลี่ย 1,785 บาท/ปี สะท้อนให้เห็นว่าสถานการณ์ด้านรายจ่ายของผู้สูงอายุต่อเดือนค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับรายได้

ด้านมูลค่าทรัพย์สิน พบว่า กลุ่มตัวอย่างเฉพาะที่มีทรัพย์สิน มีมูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ยต่อคนประมาณ 1 ล้านบาท (1,098,651 บาท) โดยทรัพย์สินส่วนใหญ่ได้มาจากการตีมูลค่าบ้าน ที่ดินและสิ่งปลูกสร้างมากที่สุด คือ ประมาณ 7 แสนบาท (699,700 บาท) (การตีราคาดังกล่าวอาจไม่ถูกต้องแม่นยำ เนื่องจากเป็นการตีมูลค่าที่ดินตามราคาประเมิน ส่วนบ้านก็เป็นไปตามที่ผู้สูงอายุประเมินให้ ซึ่งอาจสูงหรือต่ำกว่าราคาตลาด/ราคาจริง) รองลงมาคือ ทรัพย์สินที่เป็นเงิน มีมูลค่า ประมาณ 3 แสนบาท (339,338 บาท) อย่างไรก็ตาม ผู้สูงอายุ 3 ใน 5 ไม่มีหนี้สิน (ร้อยละ 60.2) ที่เหลือมีหนี้สิน(ร้อยละ 39.8) โดยมีจำนวนหนี้สินเฉลี่ยรวม 40,179 บาท ซึ่งเป็นหนี้สินในระบบมากกว่าหนี้สินนอกระบบ (หนี้สินในระบบ 37,606 บาท, หนี้สินนอกระบบ 2,573 บาท) กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 64.8) กู้เงินไปเพื่อการประกอบอาชีพ รองลงมา กู้เงินไปเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการอุปโภค-บริโภค (ร้อยละ 30.3) ที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 7.5) และกู้เพื่อการศึกษาบุตร (ร้อยละ 5.8) ตามลำดับ ผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ เกือบ 2 ใน 3 (ร้อยละ 64.5) ยังไม่ได้รับเบี้ยยังชีพ เนื่องจากอายุยังไม่ครบ 60 ปี (ดูตารางที่ 4.2)

4.1.3 สุขภาพอนามัยและสวัสดิการด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย การมีโรคประจำตัวและความพิการ สวัสดิการทางด้านสุขภาพที่ได้รับในปัจจุบัน

ผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 4 ใน 5 มีโรคประจำตัวและความพิการ (ร้อยละ 79.7) โดยโรคประจำตัวที่เป็นมากที่สุดได้แก่ ความดันโลหิต (ร้อยละ 65.7) รองลงมา คือ เบาหวาน และโรคหัวใจ ตามลำดับ (ร้อยละ 24.3 และ 10.1) ความพิการที่เป็นมากที่สุด ได้แก่ หูตึง หูหนวก (ร้อยละ 35.6) รองลงมา ได้แก่ ตาฟาง แขนขาลีบเพราะเคยเป็นโปลิโอ และต้อเนื้อ/ ต้อหิน ตามลำดับ (ร้อยละ 33.8, 30.1 และ 0.5) ส่วนสวัสดิการด้านสุขภาพอนามัยที่ได้รับ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ใช้สิทธิบัตรทอง รองลงมาคือสวัสดิการและการรักษาพยาบาลข้าราชการ (ร้อยละ 70.9 และ 27.9) (ดูตารางที่ 4.3 และ แผนภาพที่ 4.2)

4.1.4 การทำงานและการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย สาเหตุที่ยังคงทำงาน/ไม่ได้ทำงาน อาชีพหลัก/อาชีพรองของผู้สูงอายุ สถานภาพของผู้สูงอายุที่ยังคงทำงาน ประเภทงานของผู้สูงอายุที่ยังคงทำงาน รายได้เฉลี่ยต่อเดือนจากอาชีพหลัก/อาชีพรอง

กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุมากกว่าครึ่งทำงาน/ประกอบอาชีพ (ร้อยละ 58.3) โดยมีเหตุผลที่สำคัญที่สุด คือ ต้องทำงานเพื่อเลี้ยงชีพ หรือหารายได้เลี้ยงครอบครัว หรือต้องการพึ่งตนเอง (ร้อยละ 77.5) รองลงมา ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ไม่อยากอยู่เฉยๆ (ร้อยละ 6.1) ร่างกายยังแข็งแรง ยังทำไหว (ร้อยละ 5.9) และเป็นรายได้เสริม (ร้อยละ 3.0) ตามลำดับ สำหรับกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 56.2) ให้เหตุผลว่า สุขภาพไม่แข็งแรง/ เจ็บป่วย/ ทำไม่ไหว/ มีโรคประจำตัว รองลงมาคือ ต้องเลี้ยงหลาน/ เฝ้าบ้าน (ร้อยละ 16.2) ชราภาพ (ร้อยละ 8.6) ลูกไม่ให้ทำงาน (ร้อยละ 7.7) และต้องการพักผ่อน (ร้อยละ 6.2) ตามลำดับ

อาชีพของผู้สูงอายุ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ทำงานมีอาชีพหลักส่วนใหญ่ (ร้อยละ 48.7) คือ ทำการเกษตร รองลงมาคือ ค้าขาย (ร้อยละ 20.9) ให้บริการ (ร้อยละ 11.9) ผลิตของใช้ (ร้อยละ 9.0) และธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 4.1) ตามลำดับ มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 54.0) มีสถานภาพเป็นเจ้าของธุรกิจเอง รองลงมาคือ รับจ้าง (เช่นรับจ้างทำนา) เป็นนายจ้าง, เป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ และข้าราชการ ตามลำดับ (ร้อยละ 14.1, 13.4, 9.9 และ 8.3) ภาคเศรษฐกิจ มากกว่าครึ่ง ทำงานในภาคบริการ (ร้อยละ 52.7) รองลงมาคือ ภาคเกษตร (ร้อยละ 32.3) ภาครัฐ (ร้อยละ 11.5) และภาคอุตสาหกรรม (ร้อยละ 3.4) ตามลำดับ โดยผู้สูงอายุที่ทำงานมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนจากอาชีพหลักประมาณ 4,271 บาท/เดือน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรอง (มีร้อยละ 27.5) ส่วนใหญ่ทำสวน (ร้อยละ 6.6) ปลูกผัก ทำขนมขาย ทำนา และรับจ้าง ตามลำดับ โดยมีสถานภาพเป็นธุรกิจส่วนตัว สมาชิกกลุ่ม รับจ้าง และช่วยงานในครัวเรือน ตามลำดับ มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนจากอาชีพรอง 3,485 บาท อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่ทำงานทั้งอาชีพหลักและอาชีพรอง มีชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์เพียง 24 ชั่วโมง หรือมีชั่วโมงทำงานเฉลี่ยต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนดประมาณครึ่งหนึ่ง (กฎหมายแรงงานกำหนดว่าทำงานไม่เกินสัปดาห์ละ 48 ชั่วโมง) แต่ที่น่าสนใจคือ กว่า 3 ใน 4 (ร้อยละ 76.4) มีรายได้เพียงพอ

ต่อการดำรงชีพ และร้อยละ 4.7 มีเงินเหลือเก็บเฉลี่ย 3,283 บาทต่อเดือน ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ไม่เพียงพอ มีร้อยละ 8.6 (ดูตารางที่ 4.4 และแผนภาพที่ 4.3)

4.1.5 ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการทำงานประกอบอาชีพ ประกอบด้วย ความคิดเห็นเกี่ยวกับความต้องการการทำงานของผู้สูงอายุ/เหตุผล ลักษณะงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ สถานที่ทำงาน ประเภทของงานที่ต้องการ (ใช้ทักษะ/ไม่ใช้ทักษะ) ประเภทของงาน/อุตสาหกรรมที่ต้องการ (เป็นทางการ/ไม่เป็นทางการ) ความเหมาะสมของอายุเกษียน สวัสดิการที่จำเป็น การได้รับความคุ้มครอง ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงาน

เมื่อถามความคิดเห็นของผู้สูงอายุเกี่ยวกับ **การทำงานและความต้องการทำงาน** โดยถามว่าผู้สูงอายุทั่วไปควรต้องทำงานประกอบอาชีพหรือไม่ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง 2 ใน 3 (ร้อยละ 65.7) เห็นว่าผู้สูงอายุควรต้องทำงาน และเมื่อถามตัวผู้สูงอายุเองว่ามีความต้องการที่จะทำงานหรือไม่ พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เกือบ 4 ใน 5 (ร้อยละ 79.4) ต้องการทำงาน โดยให้เหตุผลว่า อยากเพิ่มรายได้มากที่สุด (ร้อยละ 46.4) รองลงมาคือ ต้องการ มีสังคม และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รวมทั้งต้องเลี้ยงดูสมาชิกในครัวเรือน (ร้อยละ 24.0, 23.1 และ 4.3) ตามลำดับ เมื่อถามถึง**ลักษณะงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ** พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่างานที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ คืองานที่ทำเป็นครั้งคราว และงานประจำแต่ปรับเปลี่ยนเวลาทำงานได้ (มีเวลาทำงานที่ยืดหยุ่น) ในสัดส่วนใกล้ที่เคียงกัน (ร้อยละ 42.4 และ 40.3) รองลงมาคือ งานประจำที่มีเวลาแน่นอน และงานที่ทำเป็นกลุ่ม (ร้อยละ 11.4 และ 5.8) ตามลำดับ โดยสถานที่ทำงานที่เหมาะสม คือในหมู่บ้าน/ชุมชน และ ที่บ้านของผู้สูงอายุเอง (ร้อยละ 49.8 และร้อยละ 48.8) สำหรับ**ประเภทงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เห็นว่างานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ได้แก่ งานที่เน้นทักษะ ฝีมือ และประสบการณ์ (ร้อยละ 38.8) รองลงมา ได้แก่ งานที่ใช้แรงงานหรืองานในภาคเกษตร (ร้อยละ 30.7) งานด้านภูมิปัญญา (ร้อยละ 16.3) งานบริการ (ร้อยละ 11.0) และ งานบริหารจัดการ (ร้อยละ 3.2) ตามลำดับ โดยกลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุเกือบทั้งหมด เห็นว่า**ประเภทอุตสาหกรรม** ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุได้แก่ งานในภาคที่ไม่เป็นทางการ (ร้อยละ 91.6) ส่วน**อายุเกษียนที่เหมาะสม** พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุ 2 ใน 3 (ร้อยละ 66.0) เห็นว่าอายุเกษียน 60 ปีเหมาะสมแล้ว แต่เมื่อถามว่าถ้าจะให้**ขยายอายุเกษียน**ออกไปจากเดิมอีก พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เกือบ 2 ใน 3 (ร้อยละ 65.6) เห็นว่า ให้ขยายไปจนถึงอายุ 70 ปี

เมื่อถามถึง**สวัสดิการและการคุ้มครองด้านการทำงาน** พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 63.4) เห็นว่าผู้สูงอายุที่ทำงานควรได้รับสวัสดิการเรื่องค่ารักษาพยาบาลมากที่สุด รองลงมา เห็นว่าควรได้รับสวัสดิการเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ (ร้อยละ 28.4) และ ควรได้รับสวัสดิการเรื่องวันหยุด วันลา (ร้อยละ 7.7) ส่วนด้านการคุ้มครองการทำงาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่ง เห็นว่าผู้สูงอายุที่ทำงาน ควรได้รับการคุ้มครอง

ด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัย (ร้อยละ 55) รองลงมา เห็นว่าควรได้รับการคุ้มครองด้านค่าแรงหรือรายได้ (ร้อยละ 31.8) และการคุ้มครองดูแลด้านอิริยาบทการทำงาน/ ท่าทางการทำงาน (Ergonomy) (ร้อยละ 12.6)

อย่างไรก็ตาม เมื่อถามถึง**ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุ** (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) พบว่า รายได้/ค่าตอบแทนจากการทำงานเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด (ร้อยละ 93.1) รองลงมา ระยะทางระหว่างที่ทำงานกับที่พัก เพื่อนร่วมงาน สวัสดิการและการคุ้มครองการทำงาน ลักษณะงาน ความยืดหยุ่นของการทำงาน ความมั่นคงในการทำงาน และจำนวนบุตรที่สนับสนุนด้านการเงิน (ร้อยละ 77.4, 76.5, 71.6, 68.0, 67.0, 64.4, 63.6, และ 55.2) ตามลำดับ (ดูตารางที่ 4.5)

4.1.6 ความต้องการมีงานทำของผู้สูงอายุ ที่ไม่ได้ทำงานและลักษณะงาน ประกอบด้วย ความต้องการการมีงานทำ/เหตุผลที่ยังต้องการทำงาน ลักษณะงานที่ผู้สูงอายุต้องการทำ สถานที่ทำงาน ประเภทของงานที่ต้องการ (ใช้ทักษะ/ไม่ใช้ทักษะ) ประเภทของงาน/อุตสาหกรรมที่ต้องการ (เป็นทางการ/ไม่เป็นทางการ)

เมื่อสอบถามความคิดเห็นของผู้สูงอายุที่ปัจจุบันไม่ได้ทำงาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุส่วนใหญ่ 2 ใน 3 (ร้อยละ 66.3) มี**ความต้องการที่จะทำงาน** โดยให้เหตุผลว่า อยากใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ (ร้อยละ 36.4) รองลงมาคือ อยากมีรายได้ หรือรายได้เสริม (ร้อยละ 34.2) และอยากมีสังคม/ จะได้ไม่เหงา (ร้อยละ 23.3) ตามลำดับ สำหรับ**ลักษณะงานที่ต้องการ** พบว่า ต้องการมีงานประจำแต่ปรับเปลี่ยนเวลาทำงานได้ และงานที่มีลักษณะชั่วครั้งชั่วคราว (ร้อยละ 38.8 และ 37.1) ส่วน**สถานที่ทำงาน** กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งต้องการทำงานที่บ้านตัวเอง และประเภทงานที่ผู้สูงอายุต้องการส่วนใหญ่ เป็นงานที่ไม่ใช้ฝีมือ (ร้อยละ 40.7) รองลงมาคือ งานที่เน้นทักษะ ความสามารถเฉพาะด้าน (ร้อยละ 29) งานที่ใช้แรงงาน (ร้อยละ 18) และ งานการบริการ (ร้อยละ 12.3) ตามลำดับ โดยฉพาะงานในภาคที่ไม่เป็นทางการ (ร้อยละ 83.6) (ดูตารางที่ 4.6 และ แผนภาพที่ 4.4)

4.1.7 ความคิดเห็นต่อแนวทางการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย ความคิดเห็นเรื่องข้อจำกัดของผู้สูงอายุต่อการทำงาน อุปสรรคต่อการทำงานของผู้สูงอายุที่ต้องการทำงาน ความจำเป็นในการส่งเสริมการมีงานทำ บทบาทของหน่วยงานในการส่งเสริมอาชีพ การดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุ

ความต้องการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในเรื่องข้อจำกัดของผู้สูงอายุต่อการทำงาน โดยที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 82) เห็นว่า ความเสื่อมถอยด้านร่างกาย/สุขภาพเป็นข้อจำกัดของผู้สูงอายุต่อการทำงานมาก รองลงมา (ร้อยละ 12.6) ความเสื่อมถอยทางด้านสมอง (ร้อยละ

5.4) และเป็นเรื่องของทัศนคติของตัวผู้สูงอายุเองที่ไม่ต้องการทำงาน ตามลำดับ เมื่อถามถึงอุปสรรคต่อการทำงานของผู้สูงอายุที่ต้องการทำงาน ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 67) เห็นว่า ทัศนคติของสังคมต่อการให้ผู้สูงอายุทำงาน เป็นอุปสรรคที่สำคัญของผู้สูงอายุที่ต้องการทำงาน เนื่องจากสังคมต้องการจ้างแรงงานในวัยแรงงานรองลงมา (ร้อยละ 13.8) เป็นเรื่องการกีดกันไม่ให้ผู้สูงอายุทำงาน (ร้อยละ 6.2) กลัวพลาดพลั้ง และ (ร้อยละ 5.3) การเอารัดเอาเปรียบ ตามลำดับ เมื่อถามถึงเรื่องการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุมีความจำเป็นหรือไม่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 81.1) เห็นว่าการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุมีความจำเป็น และ (ร้อยละ 83.9) ต้องการการส่งเสริมการมีงานทำ โดยหน่วยงานที่ควรเข้ามามีบทบาทโดยตรง ได้แก่ หน่วยงานในระดับท้องถิ่น (ร้อยละ 66.5) รองลงมา (ร้อยละ 29.5) เป็นกลุ่มอาชีพในท้องถิ่น ตามลำดับ

ในเรื่องการดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุควรมีลักษณะใดบ้าง พบว่า ต้องมีการดำเนินการให้ผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน มีการอบรมเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ และมีการติดตามผลกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยกลุ่มตัวอย่างที่ตอบมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 96.9, 96.9 และ 96.8) รองลงมา (ร้อยละ 92.1) ต้องมีการดำเนินการจัดให้มีกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง (ร้อยละ 88.5) ต้องมีการสอบถามความต้องการของผู้สูงอายุ ตามลำดับ กลุ่มตัวอย่างมากกว่าครึ่งเห็นว่ากิจกรรมที่จัดควรจัดในรูปแบบของการศึกษา ดูงาน พาไปทัศนศึกษา เพื่อนำสิ่งที่ได้รับมาปรับใช้ รองลงมา (ร้อยละ 36.3) ควรจัดในรูปของการอบรมเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ ตามลำดับ (ดูตารางที่ 4.7 และแผนภาพที่ 4.4)

4.1.8 ข้อมูลการทำงานของผู้สูงอายุรายภาคและกลุ่มอายุ ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุจำแนกตามภาคและกลุ่มอายุ

ผลการสำรวจข้อมูลการทำงานของผู้สูงอายุ จำแนกตามภาค พบว่า ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 65-69 ปี อาศัยอยู่ในภาคใต้มากที่สุด (ร้อยละ 22) รองลงมาอาศัยอยู่ในภาคกลาง ภาคเหนือ และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามลำดับ (ร้อยละ 18.3, 11.7 และ 11.2) กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในภาคกลาง และภาคใต้ ทำงานมากที่สุด เมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่นๆ โดยที่กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุทุกภาคให้เหตุผลที่ทำงานว่าเพื่อเลี้ยงชีพ เลี้ยงครอบครัว กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุทุกภาคมีอาชีพหลักและอาชีพรอง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งไม่แตกต่างกันในภาคเหนือและอิสาน (ร้อยละ 52.5) รองลงมาคือภาคกลางและภาคใต้ตามลำดับ และค้าขายมีสัดส่วนไม่แตกต่างกันในทุกภาค (ร้อยละ 20.0-21.0) ส่วนอาชีพงานบริการ และการผลิตของใช้ มีสัดส่วนสูงสุดในภาคกลาง กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ มีสัดส่วนสูงสุดในภาคใต้ (ร้อยละ 81.3) ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ มีสัดส่วนสูงสุดในภาคกลาง (ร้อยละ 9.8) อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในภาคเหนือเห็นว่าผู้สูงอายุทั่วไปควรต้อง

ทำงาน ในสัดส่วนสูงที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่นๆ (ร้อยละ 67.8) โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุในภาคเหนือมีความต้องการทำงานในสัดส่วนสูงที่สุด (ดูตารางที่ 4.8)

ผลการสำรวจข้อมูลการทำงานของผู้สูงอายุ จำแนกตามอายุ พบว่า ผู้สูงอายุที่ทำงานส่วนใหญ่ (ร้อยละ 67.5) มีอายุระหว่าง 60-64 ปี รองลงมา (ร้อยละ 63.6) มีอายุ 55-59 ปี กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุที่ทำงานเกือบครึ่งมีอายุระหว่าง 65-69 ปี โดยให้เหตุผลที่ต้องทำงาน เนื่องจากเพื่อเลี้ยงชีพ หารายได้เลี้ยงครอบครัว มีสัดส่วนสูงสุดในกลุ่มอายุ 60-64 ปี และสัดส่วนต่ำสุดในกลุ่มอายุ 70-74 ปี สำหรับผู้สูงอายุที่อายุ 75 ปีขึ้นไปที่ทำงาน ทั้งหมดให้เหตุผลว่าเพราะร่างกายยังแข็งแรง/ยังไหว นอกจากนี้ในกลุ่มตัวอย่างอายุ 70-74 ปี ให้เหตุผลที่ทำงานว่า หาเลี้ยงครอบครัว และชาวบ้านมีมติให้ทำ/ทำเพื่อกลุ่ม ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีอายุมาก ส่วนใหญ่จะทำงานในลักษณะเป็นการรวมกลุ่ม สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการทำงานเพื่อเป็นรายได้เสริมคือกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 55-59 ปี, 65-69 ปี และ 60-64 ปี ตามลำดับ

กลุ่มตัวอย่างที่ประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลัก มีสัดส่วนสูงสุดในกลุ่มอายุ 70-74 ปี รองลงมา อายุ 55-59 ปี, 65-69 ปี และ 60-64 ปี ตามลำดับ ยกเว้นกลุ่มอายุ 75 ปีขึ้นไป ที่ไม่ทำอาชีพเกษตรเป็นอาชีพหลัก ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 60-64 ปี และ 70-74 ปี ประกอบอาชีพค้าขาย สัดส่วนใกล้เคียงกัน การผลิตของใช้ สัดส่วนสูงในกลุ่มอายุ 60-64 ปี และ 65-69 ปี อาชีพการบริการ มีสัดส่วนสูงสุดในกลุ่มอายุ 70-74 ปี กลุ่มตัวอย่างอายุ 70-74 ปี เห็นว่าผู้สูงอายุควรต้องทำงานสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 77.9) และกลุ่มตัวอย่างอายุ 65-69 ปี เห็นว่าตัวผู้สูงอายุเองมีความต้องการทำงานสัดส่วนสูงที่สุด (ร้อยละ 88.3) ในกรณีที่ผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน พบว่า กลุ่มตัวอย่างอายุ 70-74 ปี และ 60-64 ปี มีความต้องการทำงานในสัดส่วนสูงสุด (ร้อยละ 78 และ ร้อยละ 75.7 ตามลำดับ) ดูตารางที่ 4.9

แผนภาพที่ 4. 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ

เพศ

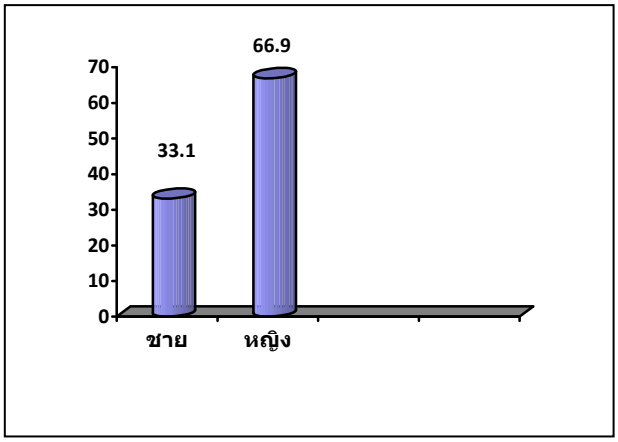

อายุ

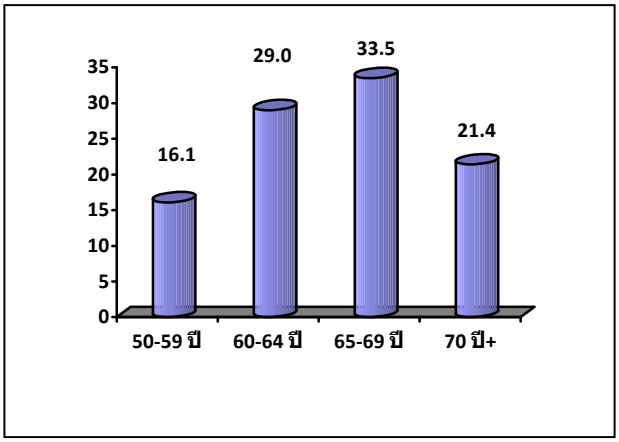

สถานภาพสมรส

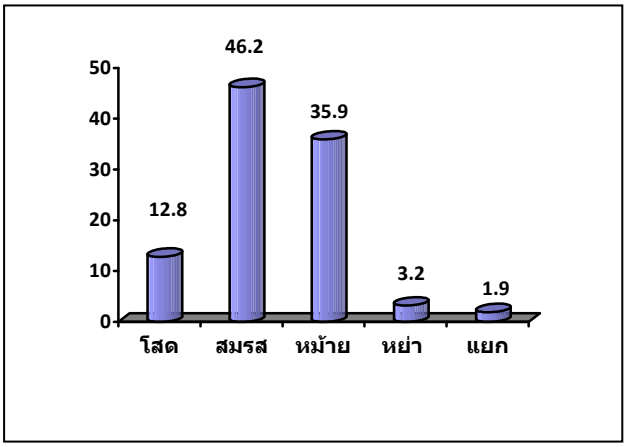

ระดับการศึกษา

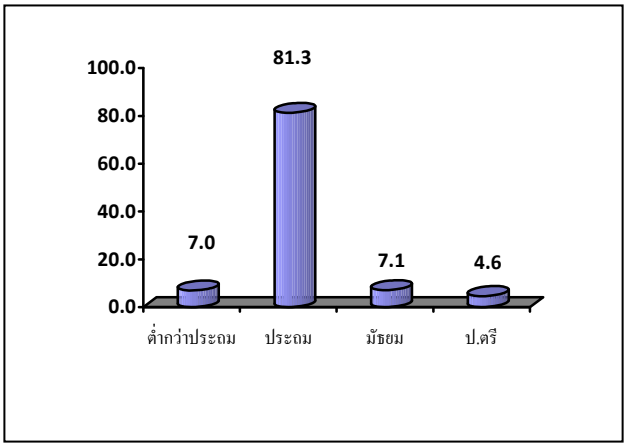

แผนภาพที่ 4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ (ต่อ)

ความสัมพันธ์กับหน้าครัวเรือน

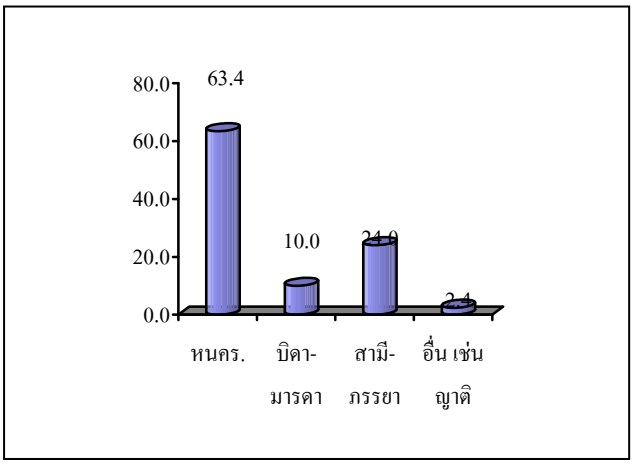

การได้รับเบี้ยยังชีพ

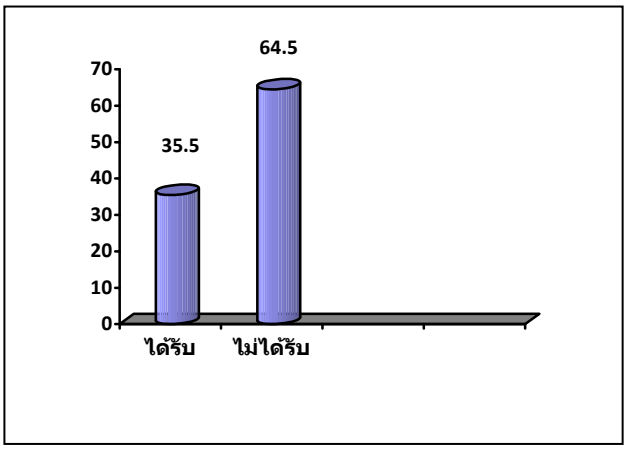

แผนภาพที่ 4.2 การมีโรคประจำตัวของผู้สูงอายุ

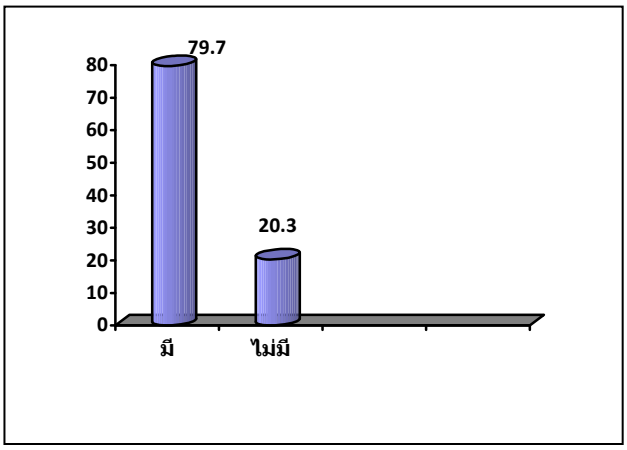

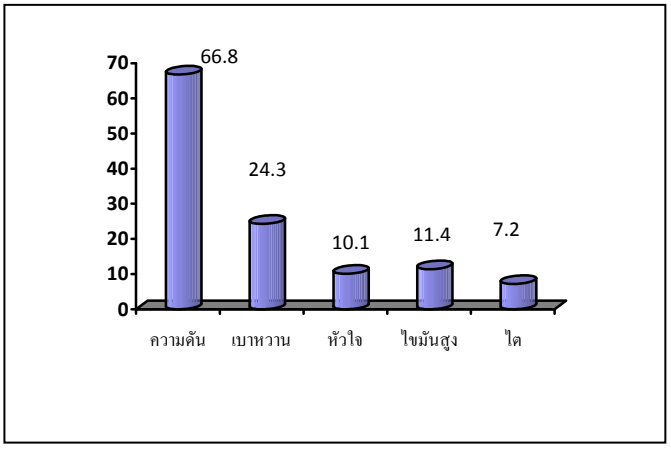

แผนภาพที่ 4.3 การทำงานและการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ

ปัจจุบันทำงานหรือไม่

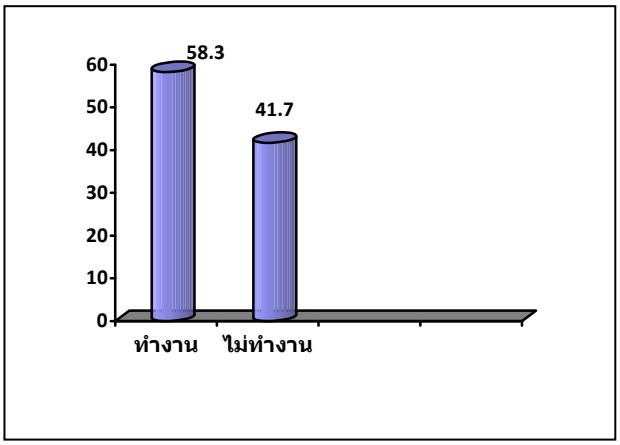

สาเหตุที่ยังคงทำงาน

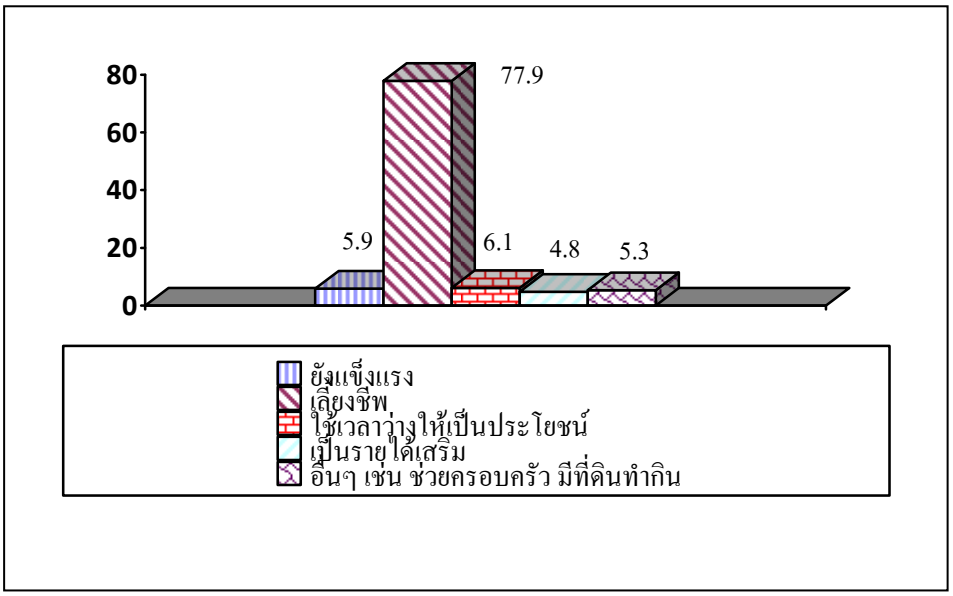

แผนภาพที่ 4.3 การทำงานและการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ (ต่อ)

สาเหตุที่ไม่ได้ทำงาน

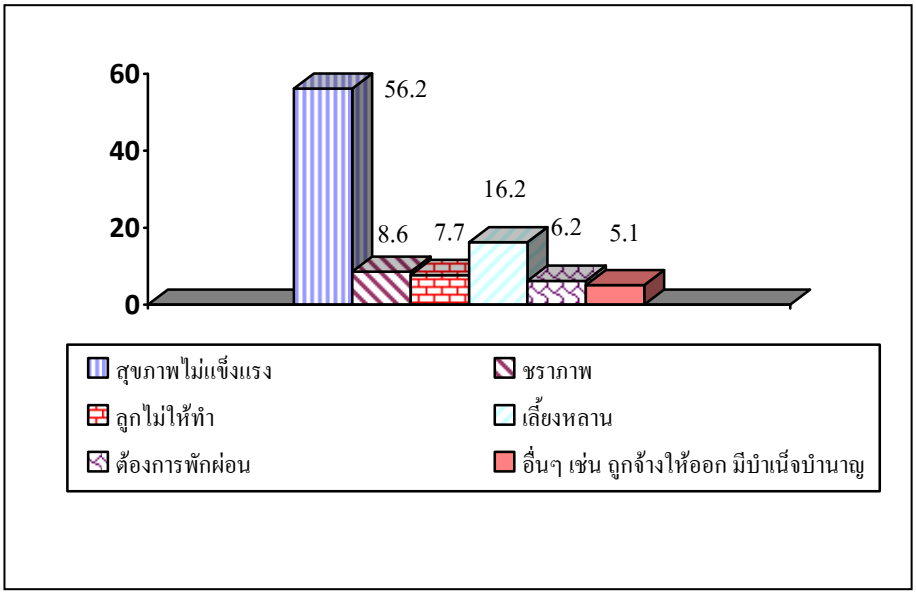

อาชีพหลักที่ผู้สูงอายุทำ

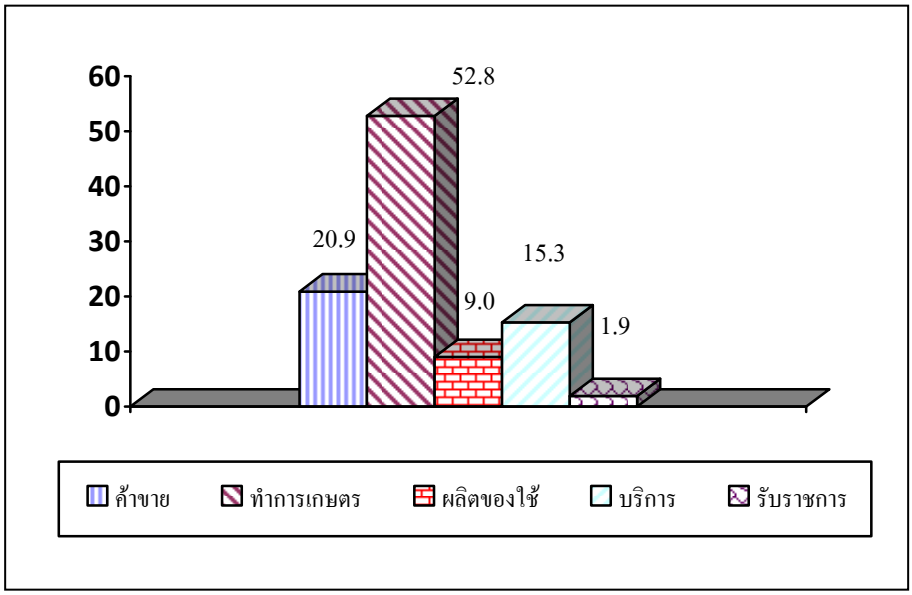

แผนภาพที่ 4.3 การทำงานและการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ (ต่อ)

สถานภาพของผู้สูงอายุที่ทำงาน

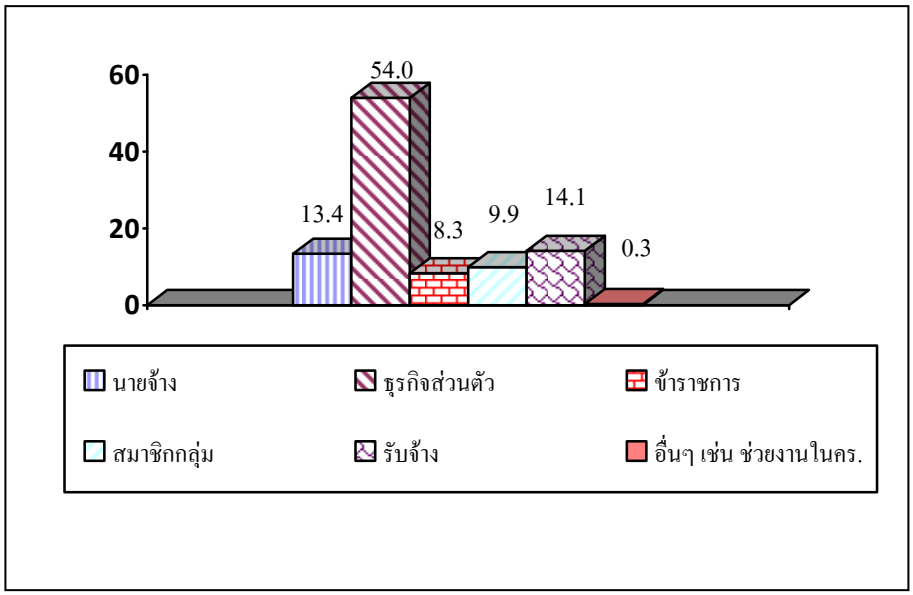

ประเภทงานของผู้สูงอายุที่ยังคงทำงาน

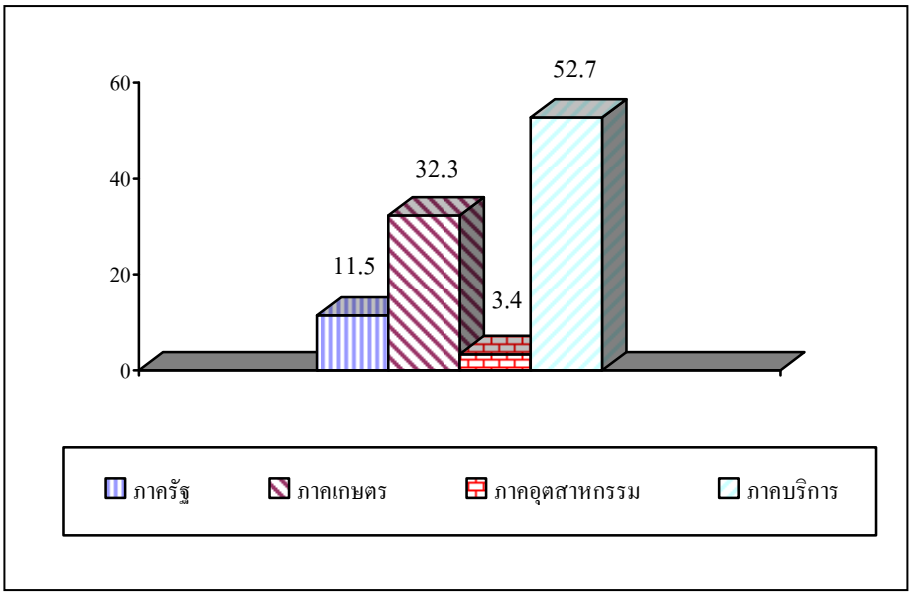

แผนภาพที่ 4.3 การทำงานและการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ (ต่อ)

ความพอเพียงของรายได้

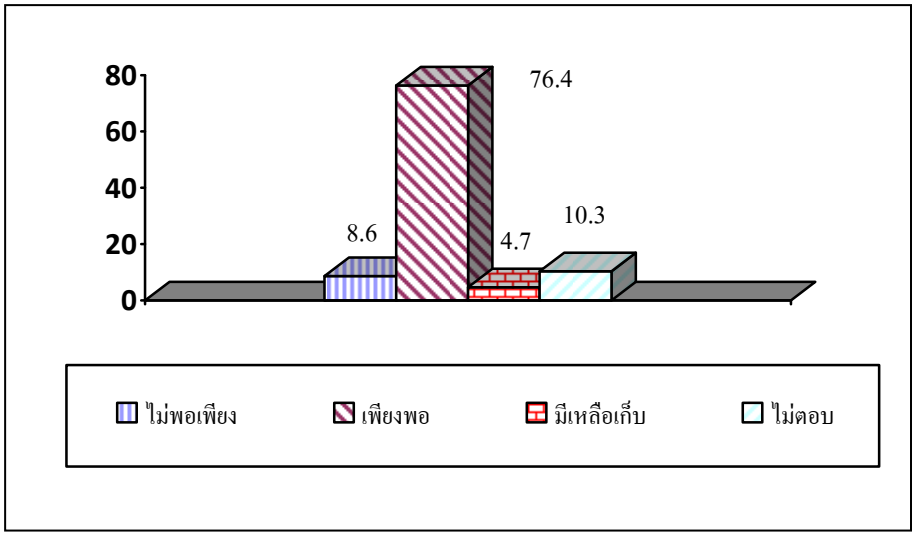

ชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์

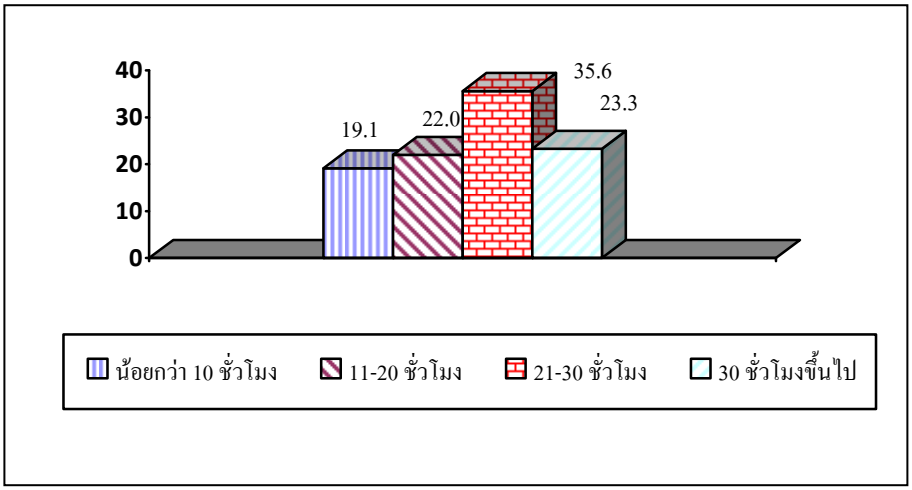

แผนภาพที่ 4.4 ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการทำงาน

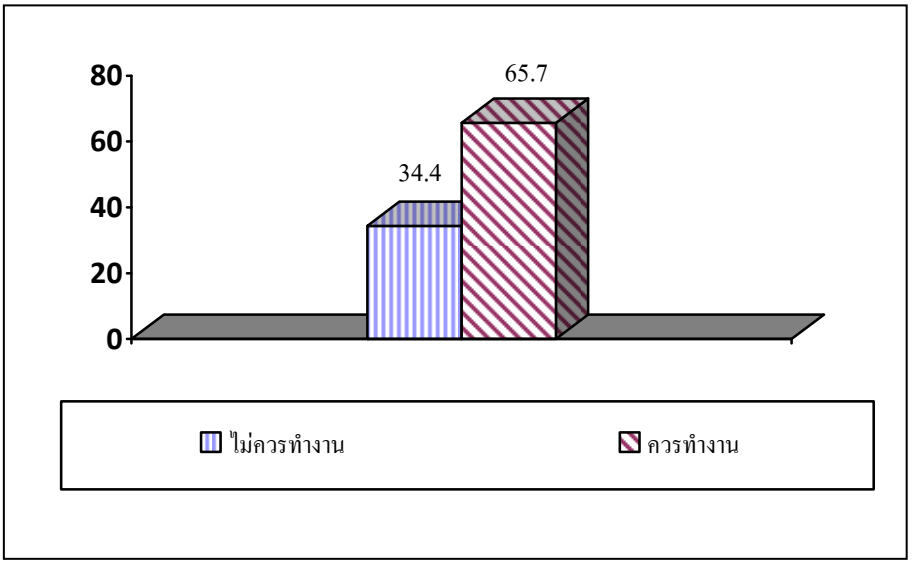

ความต้องการทำงานของผู้สูงอายุ

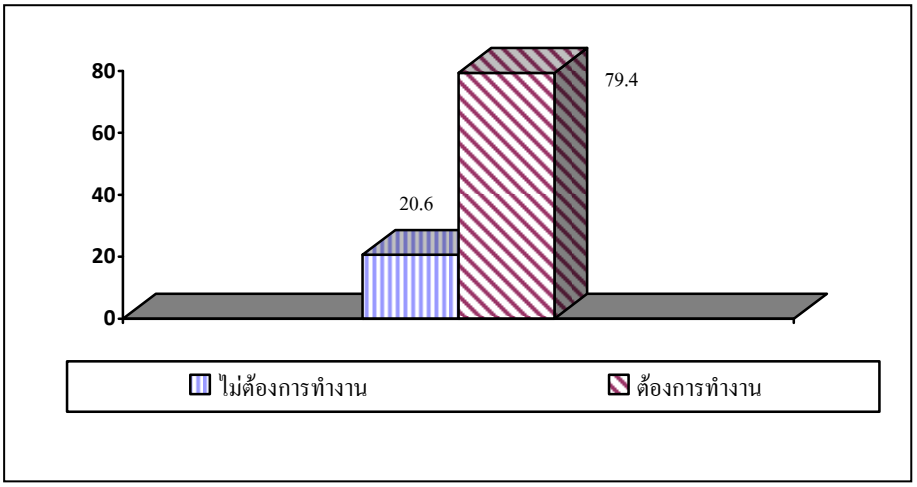

แผนภาพที่ 4.4 ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการทำงาน (ต่อ)

ลักษณะงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

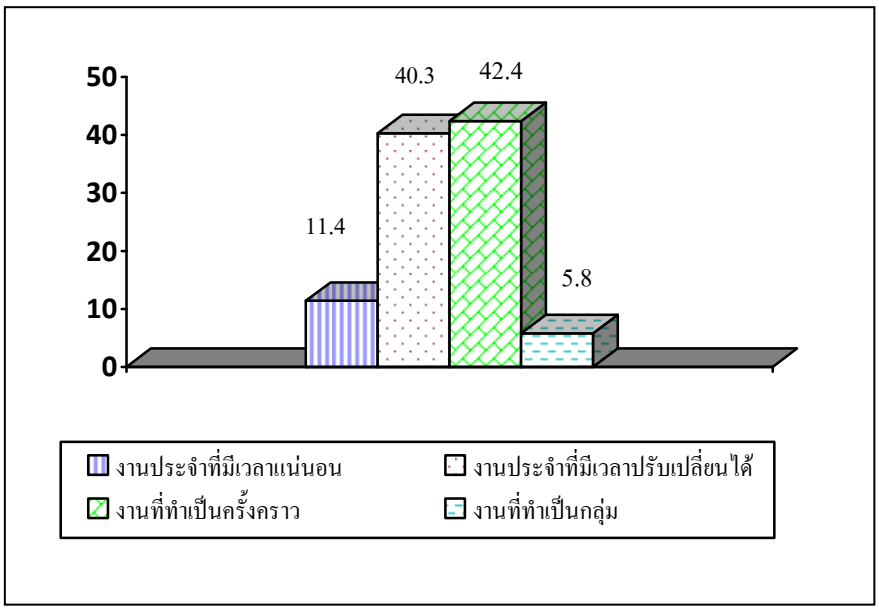

สถานที่ทำงาน

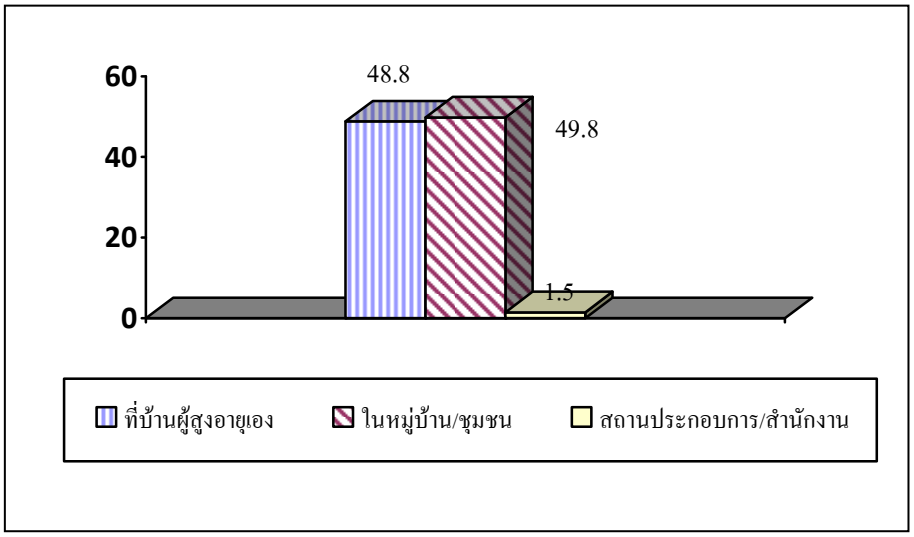

แผนภาพที่ 4.4 ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการทำงาน (ต่อ)

ประเภทงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

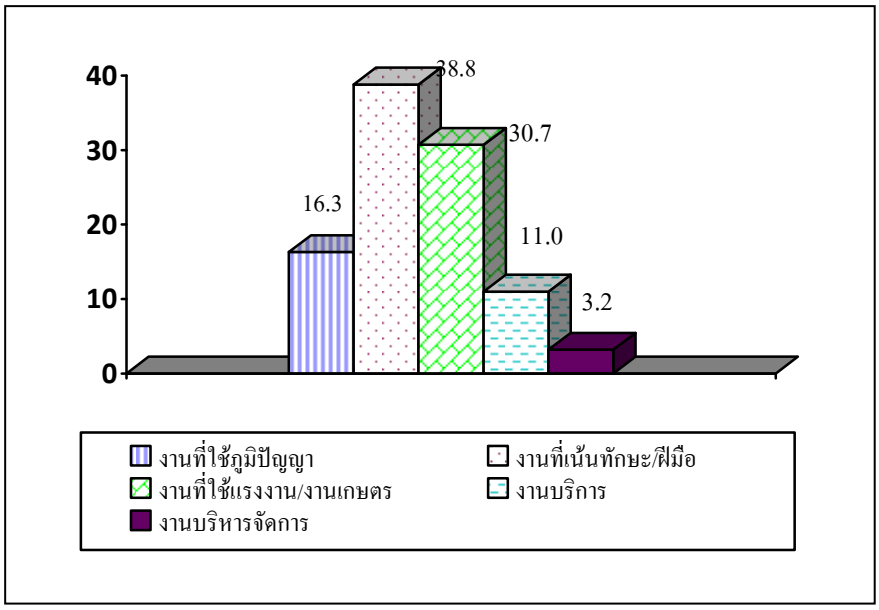

ประเภทอุตสาหกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

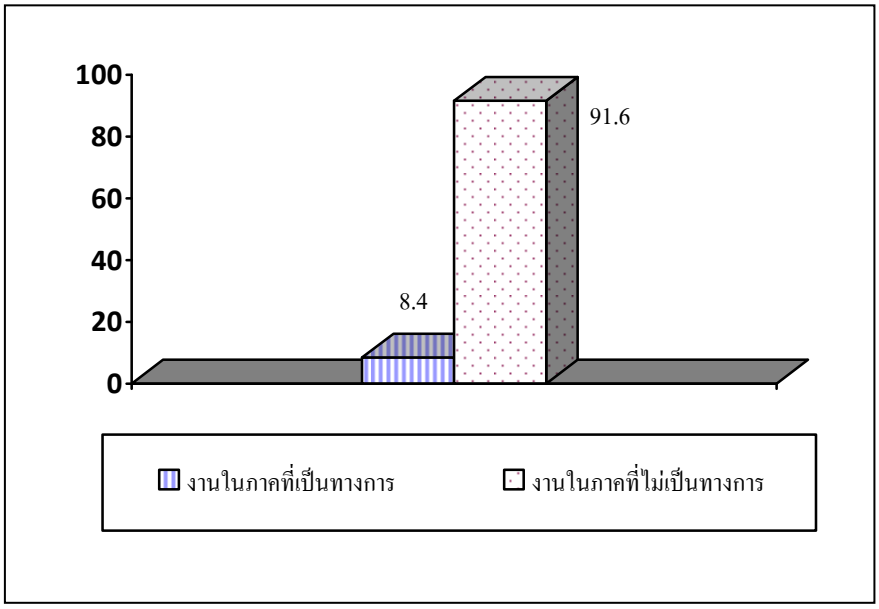

แผนภาพที่ 4.4 ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการทำงาน (ต่อ)

ความเหมาะสมของอายุเกษียนที่ 60 ปี

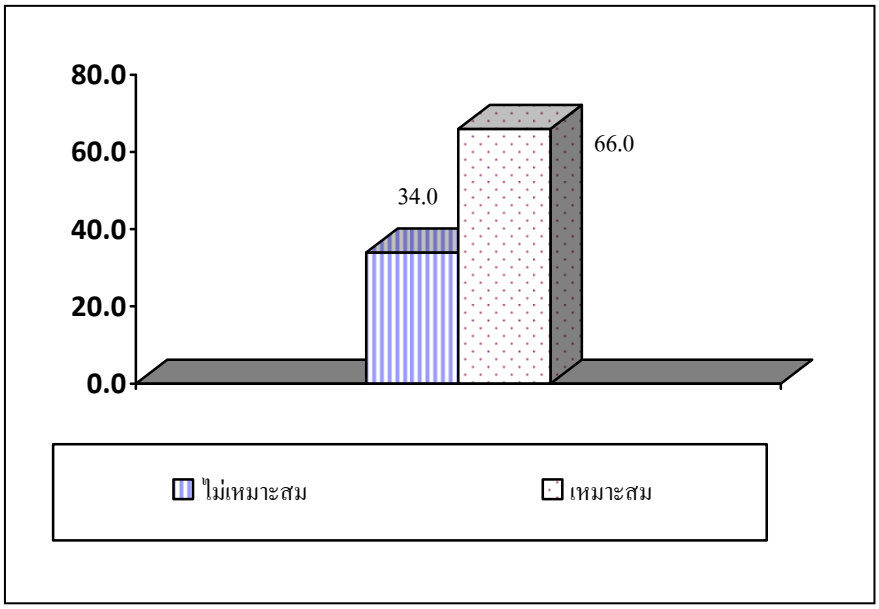

อายุเกษียนที่เหมาะสมกับการทำงาน

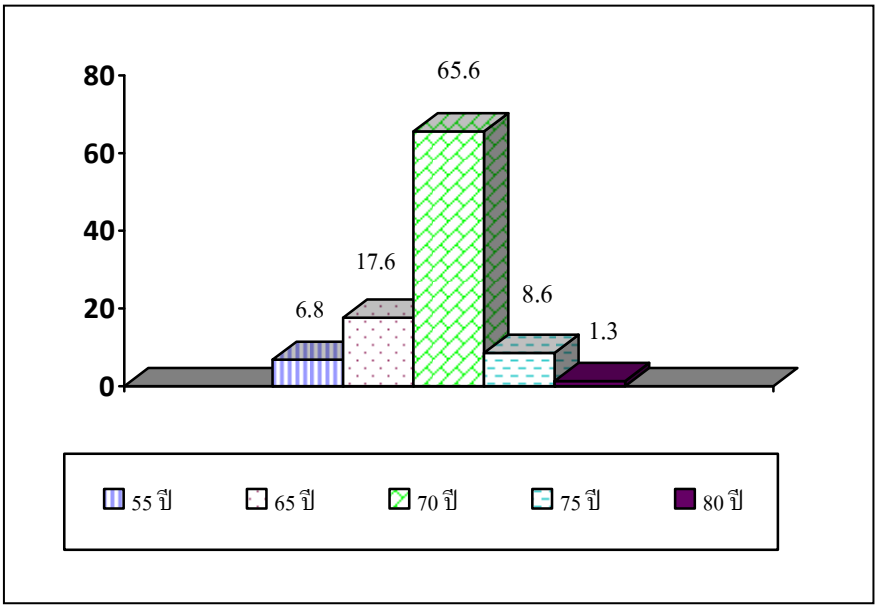

แผนภาพที่ 4.4 ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการทำงาน (ต่อ)

ผู้สูงอายุที่ทำงาน ควรได้รับสวัสดิการอะไรบ้าง

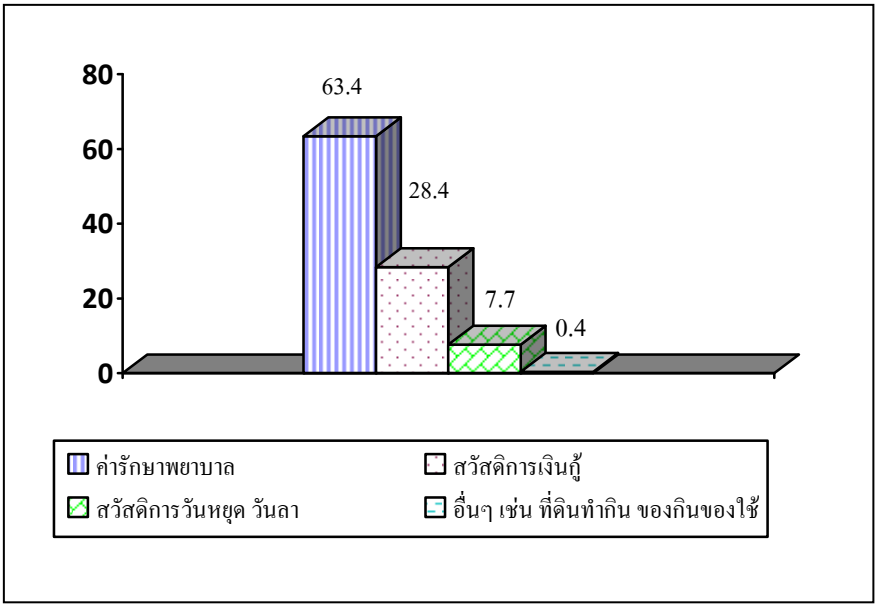

ผู้สูงอายุที่ทำงาน ควรได้รับการคุ้มครองอะไรบ้าง

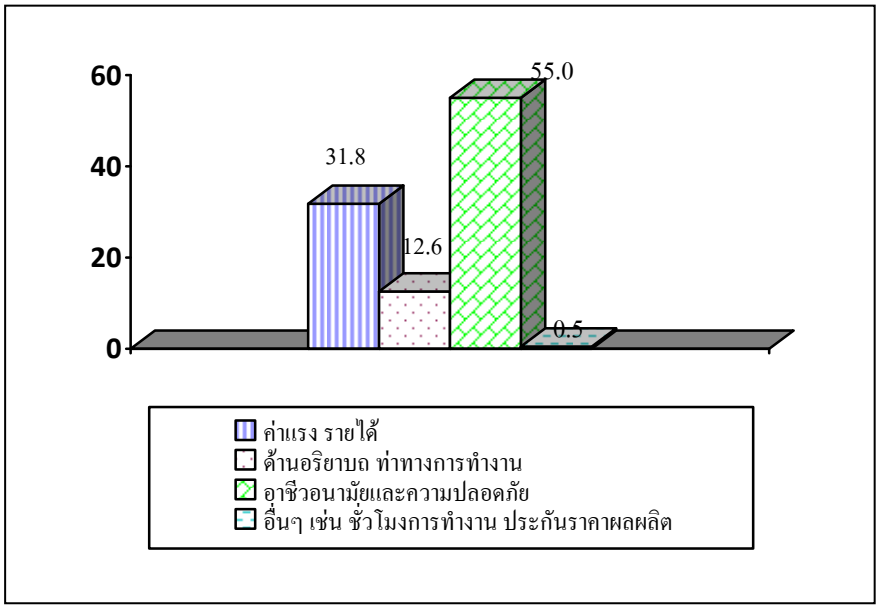

แผนภาพที่ 4.4 ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการทำงาน (ต่อ)

การส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุมีความจำเป็นหรือไม่

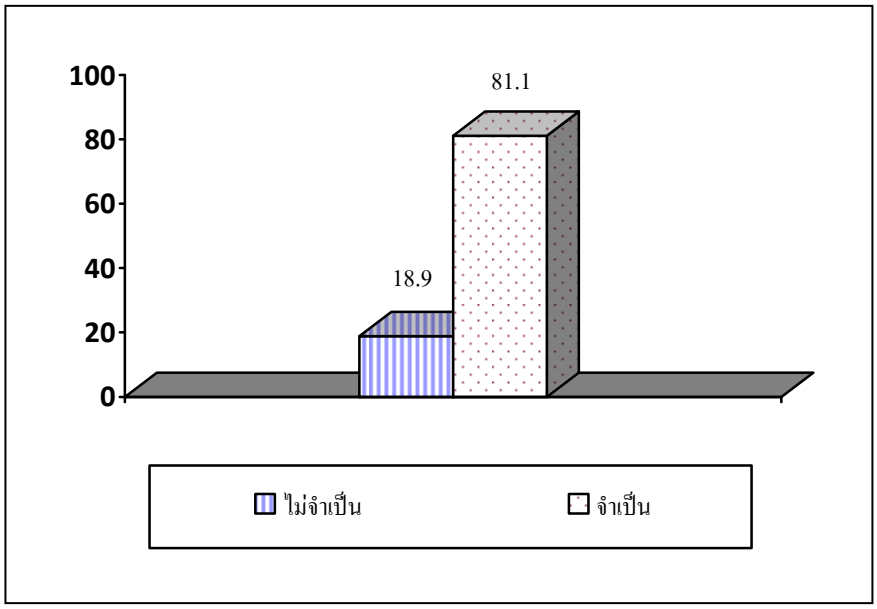

ความต้องการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ

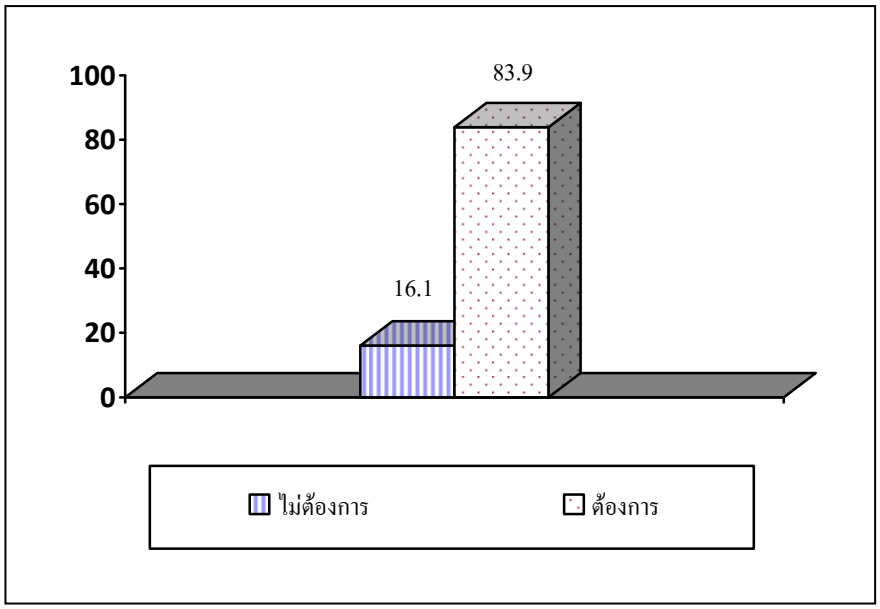

แผนภาพที่ 4.4 ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการทำงาน (ต่อ)

หน่วยงานใดควรเข้ามาดำเนินการส่งเสริมอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ

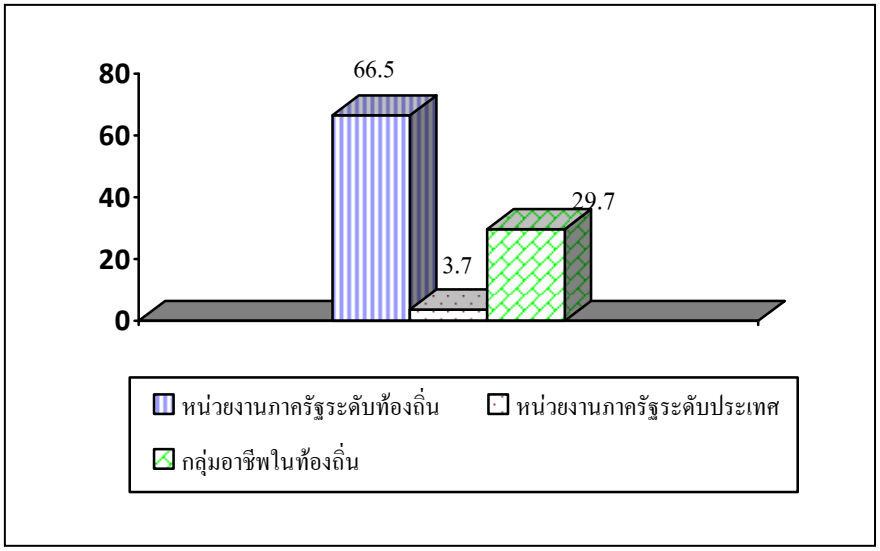

การดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ

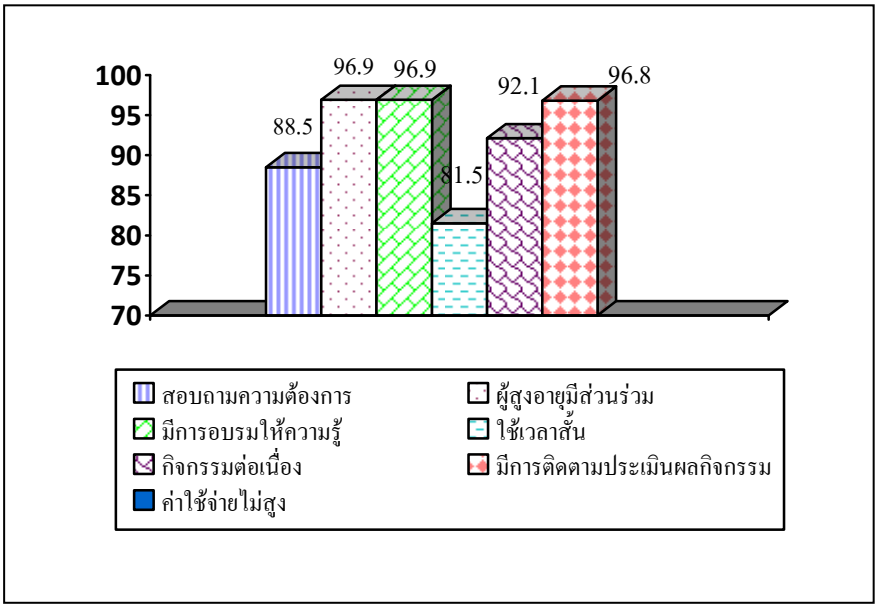

4.2 การศึกษาทางด้านอุปทาน

การศึกษาอุปทาน หมายถึง การศึกษาความต้องการการจ้างงานผู้สูงอายุ งานที่มีให้ผู้สูงอายุทำ กลุ่มอาชีพ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน รวมทั้งการสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน

ในการศึกษาครั้งนี้ได้มีการคัดเลือกรูปแบบของกลุ่มอาชีพจากกลุ่มสมาชิกหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) โครงการของสำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (สปก.) และการรวมกลุ่มอาชีพในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งกลุ่มอาชีพที่ได้รับการสนับสนุนจาก NGO สำหรับการศึกษาครั้งนี้จะเน้นเฉพาะกลุ่มอาชีพในเขตชนบทเท่านั้น โดยเฉพาะในบางกลุ่มอาชีพมีผู้สูงอายุเข้าร่วมกลุ่มอยู่ด้วย จากการศึกษาหากพบรูปแบบของกลุ่มอาชีพน่าสนใจ อาจนำมาปรับใช้ หรือขยายผลเพื่อส่งเสริมการมีงานทำของกลุ่มผู้สูงอายุได้

การนำเสนอข้อมูลและผลการศึกษาเชิงคุณภาพได้แบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน

4.2.1) การนำเสนอภาพรวมทั้ง 4 ภาค โดยแบ่งเป็น 3 ประเด็นหลัก ดังนี้ 1) รูปแบบการมีงานทำ/ การทำงานของผู้สูงอายุ 2) ปัจจัยความสำเร็จของการรวมกลุ่มเพื่อการมีงานทำ/ การทำงานของผู้สูงอายุ 3) การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมการมีงานทำ/ การทำงานของผู้สูงอายุ

4.2.2) การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยแบ่งเป็น 2 ประเด็น ได้แก่ 1) หน่วยงานภาครัฐ รวมผู้ประกอบการ และ 2) กลุ่มอาชีพ

4.2.1 การนำเสนอภาพรวมทั้ง 4 ภาค โดยแบ่งเป็น 3 ประเด็นหลัก

1) รูปแบบการมีงานทำ/ การทำงานของผู้สูงอายุ/กลุ่มอาชีพ

จากการลงเก็บข้อมูลในพื้นที่การศึกษา พบว่า ในพื้นที่ชนบทของทั้ง 4 ภาค กลุ่มอาชีพ ที่ยังคงทำงานหรือมีงานทำ รูปแบบของการทำงานแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ ทำงานส่วนบุคคล และการรวมกลุ่ม (ดูภาพที่ 4.5) การทำงานส่วนบุคคลของผู้สูงอายุ อาจแบ่งย่อยเป็น กลุ่มที่มีงานทำในระบบ หรือในหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชน และกลุ่มที่มีการทำงานนอกระบบซึ่งถือเป็นกลุ่มที่ใหญ่กว่าเมื่อเทียบกับกลุ่มแรก โดยงานที่ทำส่วนใหญ่เป็นลักษณะงานในภาคการเกษตร การค้าขาย งานรับจ้างทั่วไป และการรับงานไปทำที่บ้าน

แผนภาพที่ 4.5 รูปแบบการมีงานทำ/ การทำงานของกลุ่มอาชีพในพื้นที่ชนบท (ภาพรวม)

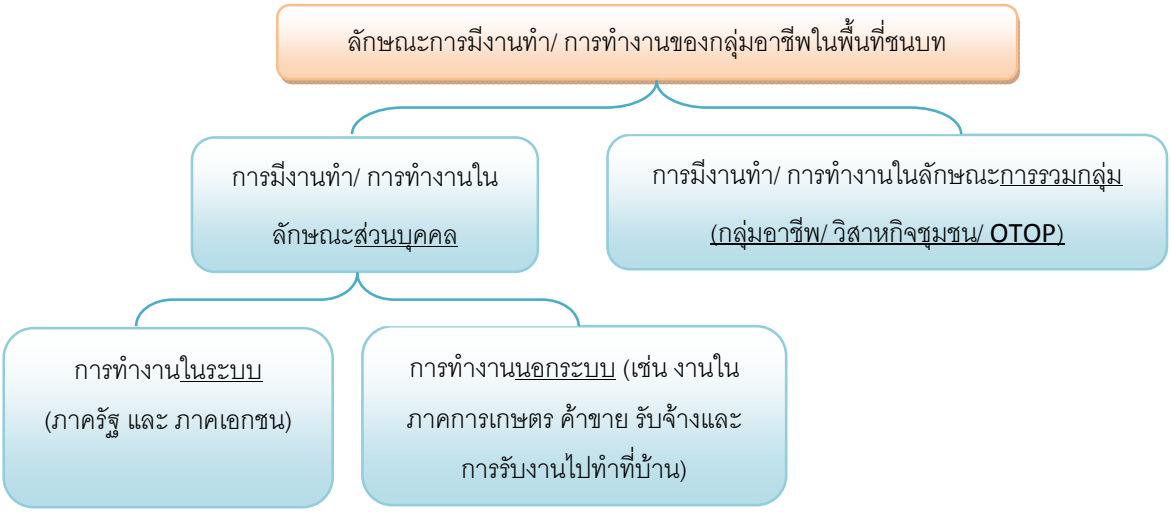

อย่างไรก็ตามรูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุทั้ง 2 รูปแบบ มีความแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่ โดยเฉพาะรูปแบบที่เป็นงานในลักษณะของการรวมกลุ่ม ส่วนรูปแบบของงานในลักษณะส่วนบุคคลจะมีรูปแบบคล้ายๆ กันในเกือบทุกภูมิภาค ซึ่งเหตุผลที่ผู้สูงอายุยังคงทำงาน เนื่องจากอยากมีรายได้ ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และมีสังคม รูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุ จำแนกตามภูมิภาค มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ก. รูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุในภาคเหนือ

ลักษณะการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท ภาคเหนือ มีการทำงานใน 2 ลักษณะ คือ

งานในลักษณะส่วนบุคคลหรือการประกอบอาชีพอิสระ

จะทำในรูปของเศรษฐกิจพอเพียง ทำเพื่อมีกินมีใช้ ถ้าเหลือก็แบ่งจำหน่ายเพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ เช่น งานด้านการเกษตร ปัญหาและอุปสรรคที่พบ ได้แก่ การไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง หนี้สิน และราคาผลผลิตตกต่ำ ส่วนการประกอบอาชีพอิสระ เช่น ค้าขาย ผลิตของกิน ของใช้ ส่วนใหญ่เป็นงานที่ต้นทุนต่ำ อาศัยเงินทุนจากเงินที่ออมมาได้หรือเงินทุนหมุนเวียน ผลิตโดยใช้เทคโนโลยีต่ำ หรือภูมิปัญญาที่มีอยู่ดั้งเดิม ตลาดแคบเพราะต้องหาตลาดเอง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นตลาดที่อยู่ในชุมชนหรือพื้นที่ใกล้เคียง สามารถจัดการได้ง่าย ได้รับ

ความสนใจหรือการสนับสนุนจากภาครัฐน้อย เช่น หน่วยงานด้านการเกษตรที่ไปส่งเสริมเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และการทำปุ๋ย เพื่อลดต้นทุนการผลิต

งานในลักษณะของการรวมกลุ่ม

ภาคเหนือ รูปแบบการมีงานทำของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต่อยอดจากชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นองค์กรที่มีศักยภาพและมีจำนวนผู้สูงอายุที่แน่นอน ส่วนใหญ่มุ่งเน้นในเรื่องของกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพและให้ผู้สูงอายุมีกลุ่มเพื่อน ขณะเดียวกันก็อาจจะมีกิจกรรมสร้างรายได้ในรูปของกลุ่มอาชีพที่เกี่ยวกับสุขภาพและการแพทย์ทางเลือก เช่น นวด ทำลูกประคบ สมุนไพร หมอนใบชา เป็นต้น โดยมีแนวคิดเพื่อส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และปรับพฤติกรรมการบริโภคของผู้สูงอายุ โดยการส่งเสริมการปลูกผักสวนครัว รั้วกินได้ รองลงมา ได้แก่ กิจกรรมเพื่อเสริมรายได้ โดยการรวมกลุ่มเพื่อผลิตสินค้าพื้นบ้าน เช่น ผ้าทอด้วยมือและย้อมสีธรรมชาติ การผลิตข้าวซ้อมมือ และของเล่นพื้นเมือง ซึ่งเน้นการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาและประสบการณ์ที่สั่งสมมาตลอดช่วงชีวิต เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับคนวัยอื่นในชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากสถานีอนามัยร่วมกับภาคีอื่นๆ เช่น อบต. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมที่เน้นรายได้เป็นหลัก ทั้งการสร้างรายได้ในระยะสั้น (เช่น เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่) ระยะกลาง (เช่น ทอผ้า ทำดอกไม้ จักสานไม้ไผ่) และระยะยาว (เช่น เลี้ยงวัว เลี้ยงหมู) โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน (Foundation for Older Persons' Development: FOPDEV) ซึ่งทำงานด้านการส่งเสริมอาชีพของผู้สูงอายุเป็นหลัก และมีรูปแบบการทำงานที่เน้นการพึ่งพาตนเองของกลุ่ม รวมทั้งมีการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ให้แก่คนรุ่นใหม่ และขยายเครือข่ายไปยังตำบลอื่นๆ (ดูภาพที่ 4.6)

แผนภาพที่ 4.6 รูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุในภาคเหนือ

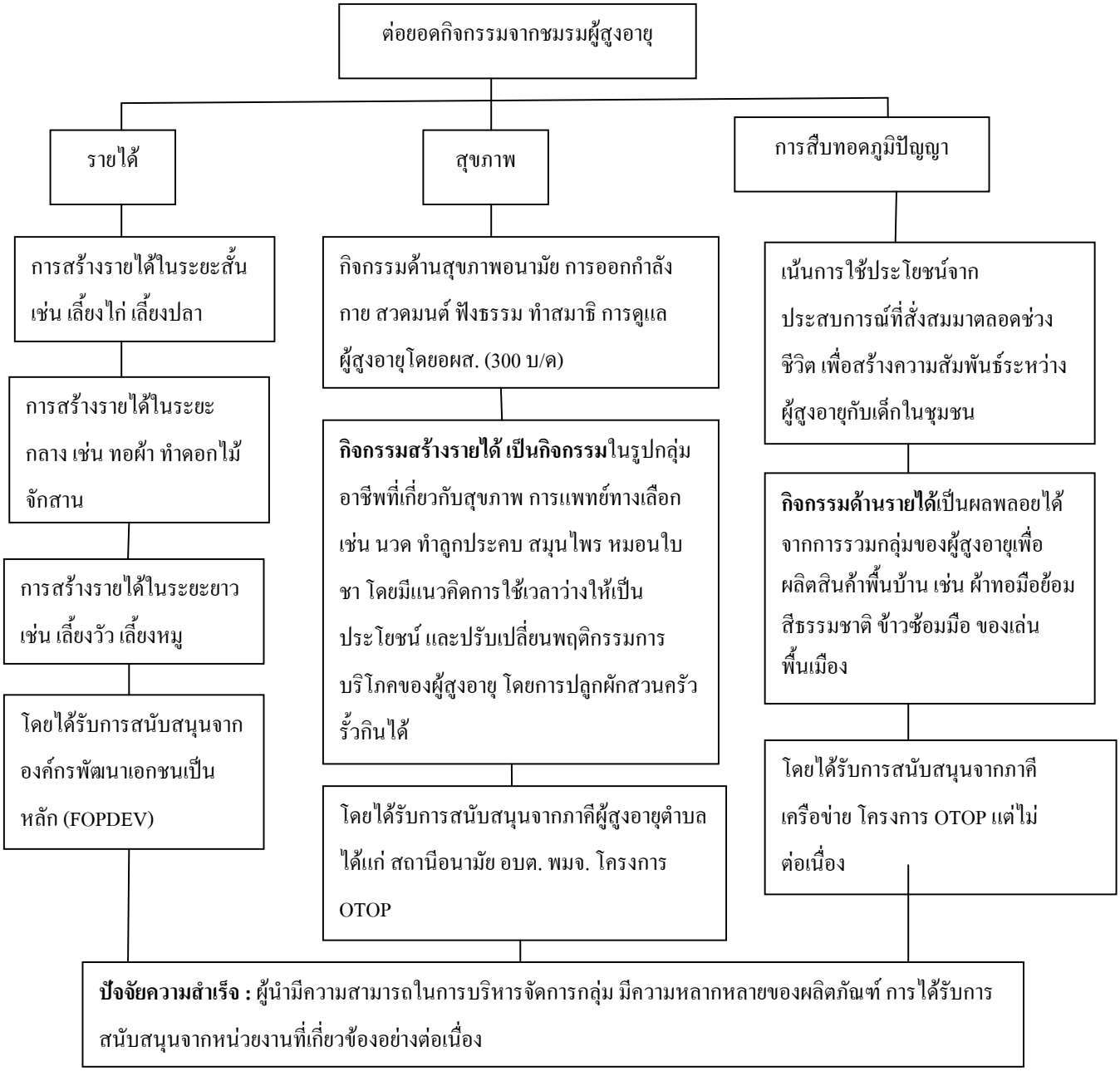

ข. รูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ลักษณะการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีการทำงานใน 2 ลักษณะ คือ

งานในลักษณะส่วนบุคคลหรือการประกอบอาชีพอิสระ

ส่วนใหญ่เป็นงานที่มีต้นทุนต่ำ เช่น ทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ค้าขาย ผลิตของกิน ของใช้ อาศัยเงินทุนจากเงินที่ออมมาได้หรือเงินทุนหมุนเวียน ผลิตโดยใช้เทคโนโลยีต่ำ หรือใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ดั้งเดิม ตลาดแคบ เพราะต้องหาตลาดเอง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นตลาดที่อยู่ในชุมชนหรือพื้นที่ใกล้เคียง สามารถจัดการได้ง่าย ซึ่งงานต่างๆ เหล่านี้เป็นงานที่มีความยืดหยุ่น ปรับเวลาได้ มีอิสระในการทำงาน แต่รายได้ไม่แน่นอน และทำไม่ได้ถ้าสุขภาพไม่เอื้ออำนวย ได้รับความสนใจหรือสนับสนุนจากภาครัฐน้อย เช่น หน่วยงานด้านการเกษตรที่ไปส่งเสริมเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และการทำปุ๋ย เพื่อลดต้นทุนการผลิต

งานในลักษณะของการรวมกลุ่ม

รูปแบบการมีงานทำของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต่อยอดจากกิจกรรมโครงการ OTOP ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาล สามารถแบ่งเป็นงานที่ทำแล้วเกิดรายได้ มีความเพลิดเพลิน และเป็นงานที่มีคุณค่า สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มอาชีพ เป็นคนที่อยู่ในวัยแรงงาน (ประมาณ 35-60 ปี) มีผู้สูงอายุอยู่บ้างในแต่ละกลุ่มอาชีพ ลักษณะงานแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ งานที่ต้องใช้ภูมิปัญญา และใช้การย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งเป็นงานที่เคยมีในหมู่บ้าน ได้แก่ การทอผ้า การจักสาน การผลิตเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น และเป็นอาชีพที่เกิดใหม่ โดยการเรียนรู้จากแหล่งอื่นๆ ได้แก่ การร้อยมาลัยดอกมะลิสด การเพาะเห็ด และการตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป เป็นต้น ปัญหาและขาดศูนย์รวมของหมู่บ้านในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม แม้ว่าการตลาดของผลิตภัณฑ์จากไหมหรือฝ้ายอยู่ในระดับดี แต่ขาดแคลนวัตถุดิบที่ใช้จากสีธรรมชาติ นอกจากนี้การตลาดของเครื่องจักสาน ยังมีปัญหาอยู่ (ดูภาพที่ 4.7)

แผนภาพที่ 4.7 รูปแบบการทำงานของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

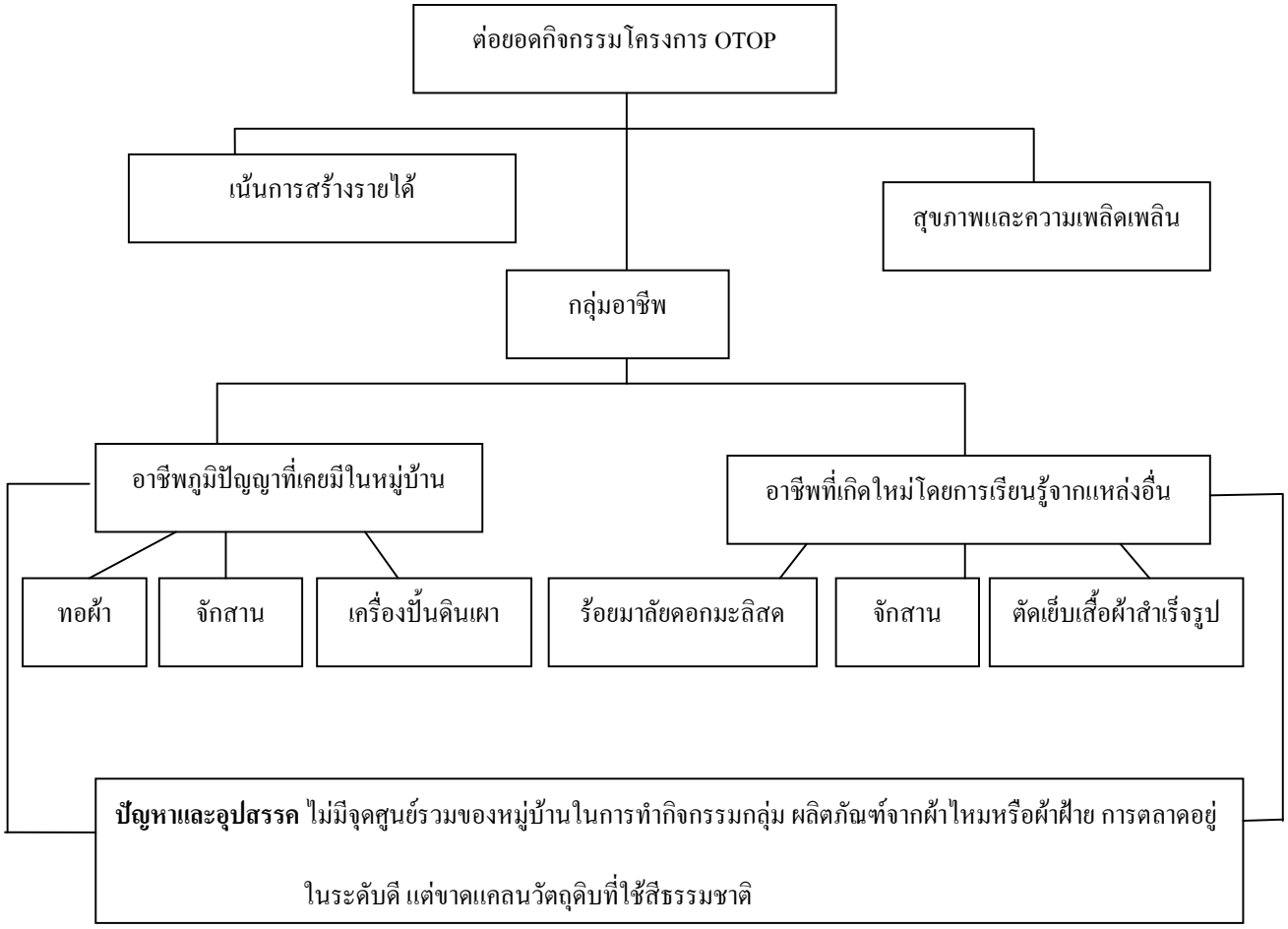

ค. รูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุในภาคกลาง

ลักษณะการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท ภาคกลาง มีการทำงานใน 2 ลักษณะ คือ

งานในลักษณะส่วนบุคคลหรือการประกอบอาชีพอิสระ

จะทำในรูปของเศรษฐกิจพอเพียง ทำเพื่อมีกินมีใช้ ถ้าเหลือก็แบ่งจำหน่ายเพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ เช่น งานด้านการเกษตร ปัญหาและอุปสรรคที่พบ ได้แก่ การไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง หนี้สิน และราคาผลผลิตตกต่ำ ส่วนการประกอบอาชีพอิสระ เช่น ค้าขาย ผลิตของกิน ของใช้ ส่วนใหญ่เป็นงานที่ต้นทุนต่ำ อาศัยเงินทุนจากเงินที่ออมมาได้หรือเงินทุนหมุนเวียน ผลิตโดยใช้เทคโนโลยีต่ำ หรือภูมิปัญญาที่มีอยู่ดั้งเดิม ตลาด

แคบ เพราะต้องหาตลาดเอง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นตลาดที่อยู่ในชุมชนหรือพื้นที่ใกล้เคียง สามารถจัดการได้ง่าย ได้รับความสนใจหรือการสนับสนุนจากภาครัฐน้อย เช่น หน่วยงานด้านการเกษตรที่ไปส่งเสริมเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และการทำปุ๋ย เพื่อลดต้นทุนการผลิต ปัจจุบันงานด้านการเกษตรและขายของชำ กำลังถูกรุก โดยธุรกิจใหญ่สายป่านยาว

งานในลักษณะของการรวมกลุ่ม

การส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุภาคกลาง มีลักษณะทำผ่านองค์กรที่มีอยู่ในพื้นที่ ที่ดำเนินการมานาน และมีความยั่งยืน โดยต่อยอดจาก**โครงการ OTOP** ที่เน้นการสร้างงานในหมู่บ้านเป็นหลักได้แก่ ขนมไทย กระยาสาทร ขนมกงโบราณ น้ำพริก ทอผ้า **กลุ่มอาชีพ** เน้นการรวมกลุ่มเพื่อการประกอบอาชีพ เช่น กลุ่มปลูกเตย กลุ่มโรงสีชุมชน ผลิตปุ๋ย และ**ชมรมผู้สูงอายุ** เน้นกิจกรรมด้านการส่งเสริมสุขภาพ เช่น พาผู้สูงอายุไปไหว้พระปฏิบัติธรรม นวดเพื่อสุขภาพ สมาชิกกลุ่มที่เป็นผู้สูงอายุมีสถานภาพเป็นทั้งสมาชิกกลุ่มอาชีพและชมรมผู้สูงอายุในขณะเดียวกัน

ลักษณะงานที่ผู้สูงอายุทำ เป็นงานที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ เช่น นำสินค้า OTOP ในตำบลไปขายให้กับนักท่องเที่ยวตามวัด หรือสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัด การบรรจุข้าวสารลงถุง การขายข้าวสาร ข้าวกล้อง แกลบ รำ และปลายข้าว ปลูกต้นเตย ตัดเตย แล้วนำมาใส่ถุง ๆ ละ 100 ต้น ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญคือ ผู้สูงอายุที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม มีจำนวนน้อย เนื่องจากผู้สูงอายุยังไม่ตระหนักในเรื่องความสำคัญของการทำงาน ทำให้มีความต้องการทำงานต่ำ สุขภาพและความแข็งแรงลดลงซึ่งเป็นธรรมชาติของผู้สูงอายุ รวมทั้งลูกไม่ส่งเสริมให้ทำ ทำให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ มีกิจกรรมหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมลดลง ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองลดลง (ดูภาพที่ 4.8)

แผนภาพที่ 4.8 รูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุภาคกลาง

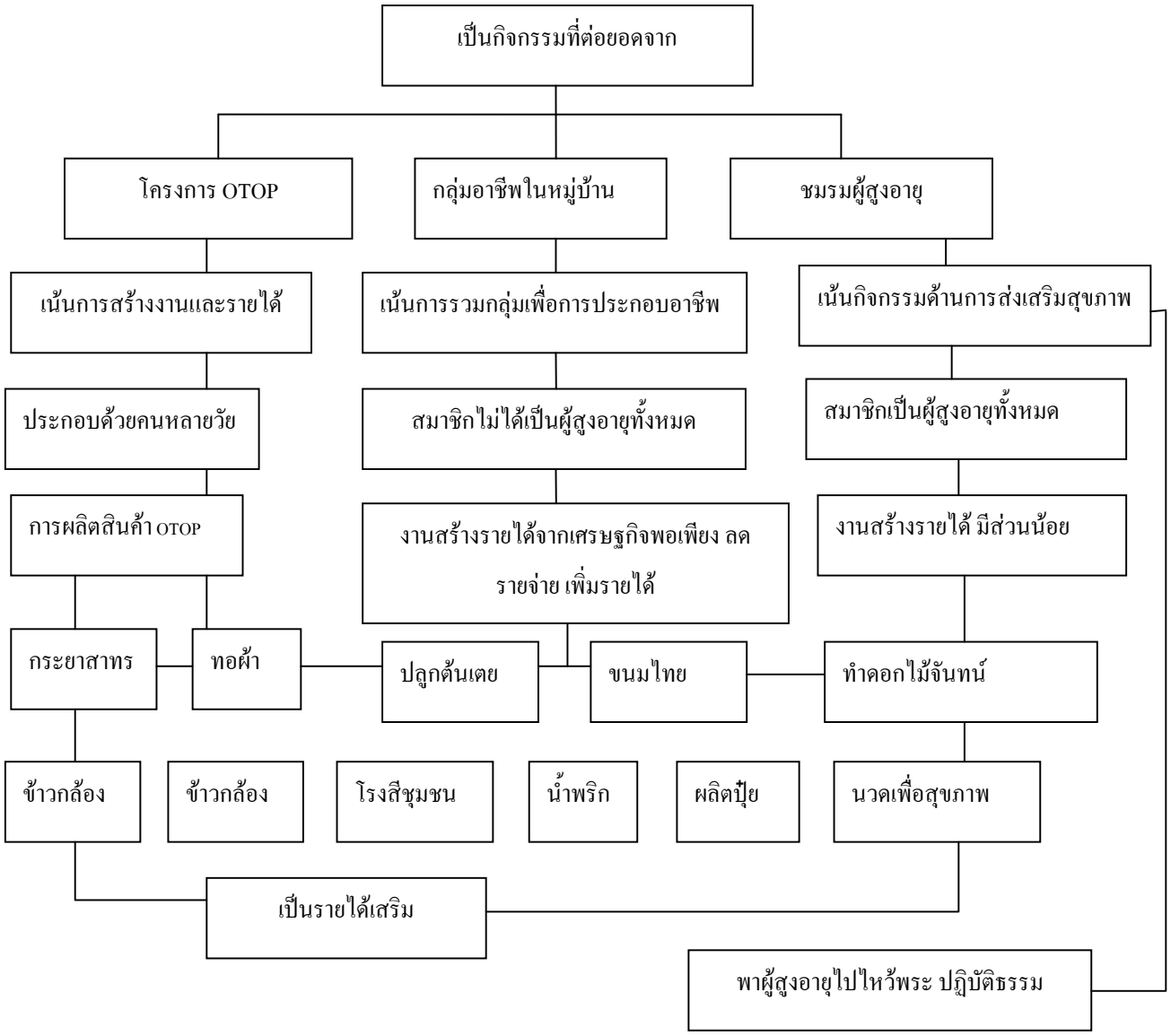

ง. รูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุในภาคใต้

ลักษณะการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท ภาคใต้ มีการทำงานใน 2 ลักษณะ คือ

งานในลักษณะส่วนบุคคลหรือการประกอบอาชีพอิสระ ส่วนใหญ่เป็นงานที่ต้นทุนต่ำ อาศัยเงินทุนจากเงินที่ออมมาได้หรือเงินทุนหมุนเวียน ผลิตโดยใช้เทคโนโลยีต่ำ หรือภูมิปัญญาที่มีอยู่ดั้งเดิม ตลาดแคบ เพราะต้องหาตลาดเอง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นตลาดที่อยู่ในชุมชนหรือพื้นที่ใกล้เคียง สามารถจัดการได้ง่าย แต่ถ้าตลาดกว้างขึ้นก็บริหารจัดการเองไม่เป็น เช่น ทำสวนปาล์ม สวนยาง ประมง ค้าขาย ผลิตของกิน ของใช้ ซึ่งงานต่างๆ เหล่านี้เป็นงานที่มีความยืดหยุ่น ปรับเวลาได้ มีอิสระในการทำงาน แต่รายได้ไม่แน่นอน และทำไม่ได้ถ้าสุขภาพไม่เอื้ออำนวย ได้รับความสนใจหรือสนับสนุนจากภาครัฐน้อย เช่น หน่วยงานด้านการเกษตรที่ไปส่งเสริมเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และการทำปุ๋ย เพื่อลดต้นทุนการผลิต ปัจจุบันงานด้านการเกษตรและขายของชำ กำลังถูกรุกโดยธุรกิจใหญ่สายป่านยาว

งานในลักษณะของการรวมกลุ่ม

การส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุภาคใต้ มีลักษณะทำผ่านองค์กรที่มีอยู่ในพื้นที่ ที่ดำเนินการมานานและมีความยั่งยืน โดยต่อยอดจากวิสาหกิจชุมชน หรือโครงการ OTOP ที่เน้นการสร้างงานในหมู่บ้าน เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชน รูปแบบที่เด่นชัดของการทำงานเป็นรูปแบบที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว และเศรษฐกิจพอเพียง (เพาะและแปรรูปเห็ด)โดยมีผู้สูงอายุเป็นสมาชิกจำนวนมาก และที่สำคัญมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน โดยจะให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในเรื่องงานจักสาน ผู้สูงอายุคนไหนถนัดอะไรก็ทำอย่างนั้น เช่น สานเสื่อ ขึ้นรูปกระเป๋าถักเปีย ทำหมวก ทำก้อนเห็ด และขายก้อนเห็ด ชั่งน้ำหนักก้อนเห็ด และแปรรูปเห็ด ซึ่งมีขั้นตอนการดูแลรักษาง่ายและเวลาในการผลิตที่สั้น ผู้นำกลุ่มเป็นผู้ที่มีศักยภาพสูง เป็นผู้มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการไปดูงานในต่างประเทศบ่อยๆ มีตำแหน่งในชุมชนหลายตำแหน่ง เป็นผู้ที่มีความเสียสละ ใช้ประโยชน์ของกลุ่มเป็นที่ตั้ง ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนจักสานกระจูด วิสาหกิจชุมชนศิษย์พระดาบส สำหรับวิสาหกิจชุมชนปลาดุกร้า วิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตกร และวิสาหกิจชุมชนขนมไทย ผู้นำ/ประธานกลุ่มกำลังพัฒนาไปดูงานในต่างประเทศ (ดูภาพที่ 4.9)

แผนภาพที่ 4.9 รูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุภาคใต้

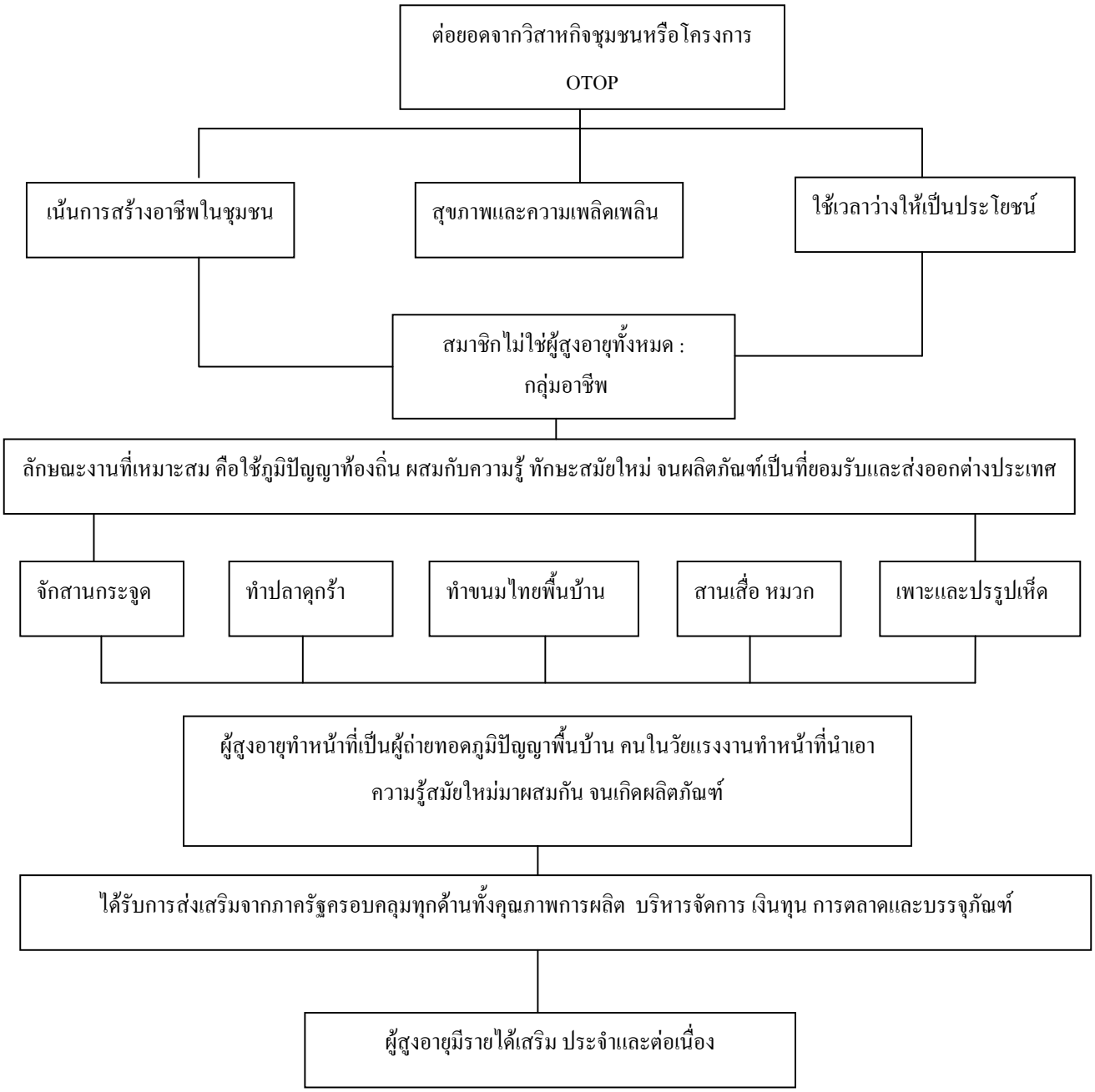

2) ปัจจัยความสำเร็จของการรวมกลุ่มเพื่อการมีงานทำ/ การทำงาน

จากพื้นที่ศึกษาของทั้ง 4 ภาค พบว่า กลุ่มอาชีพต่างๆ ในพื้นที่ศึกษาเกือบทั้งหมดจะเป็นกลุ่มอายุที่อยู่ในวัยแรงงาน เฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ ในบางจังหวัด เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ส่วนภาคอื่นๆ ประกอบไปด้วยผู้สูงอายุและคนหลายวัย จากผลการศึกษาอาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในการรวมกลุ่มเพื่อการมีงานทำ/ การทำงาน แบ่งเป็น 2 ปัจจัยหลัก ได้แก่ ปัจจัยภายในกลุ่ม และปัจจัยภายนอกกลุ่ม

ปัจจัยภายในกลุ่ม ประกอบด้วย

- ลักษณะและคุณสมบัติของผู้นำกลุ่ม
- ความสามารถในการบริหารจัดการของกลุ่ม: ด้านกิจกรรมกลุ่ม, การตลาดและการเงิน
- ทักษะการผลิต/ ทักษะการทำงานของกลุ่ม
- “ทุนทางสังคม” ภายในกลุ่ม เช่น การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การมีเครือข่าย การใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น เป็นต้น
- ความหลากลายของผลิตภัณฑ์/ การดำเนินงานภายในกลุ่ม

ปัจจัยภายนอกกลุ่ม ประกอบด้วย

- การได้รับการสนับสนุนทั้งทางเทคนิคและทางการเงินจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค (ภาครัฐ องค์การพัฒนาเอกชนหรือ NGOs และภาคเอกชน)
- ลักษณะและสถานการณ์ทางการ “ตลาด” ของผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มผลิต/ ทำงาน
- นโยบายสาธารณะของภาครัฐ เช่น โครงการ OTOP เบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ โคล้านตัว เป็นต้น
- ปัจจัยเชิงพื้นที่ และเศรษฐกิจของชุมชน

กล่าวโดยสรุป ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มและการดำเนินงานของกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง ดังนั้น ควรนำปัจจัยนี้มาพิจารณาหากต้องมีการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทในลักษณะการรวมกลุ่มอาชีพ วิสาหกิจ หรือ กลุ่ม OTOP (ดูภาพที่ 4.10)

แผนภาพที่ 4.10 ปัจจัยความสำเร็จของการรวมกลุ่มเพื่อการมีงานทำ/ การทำงาน

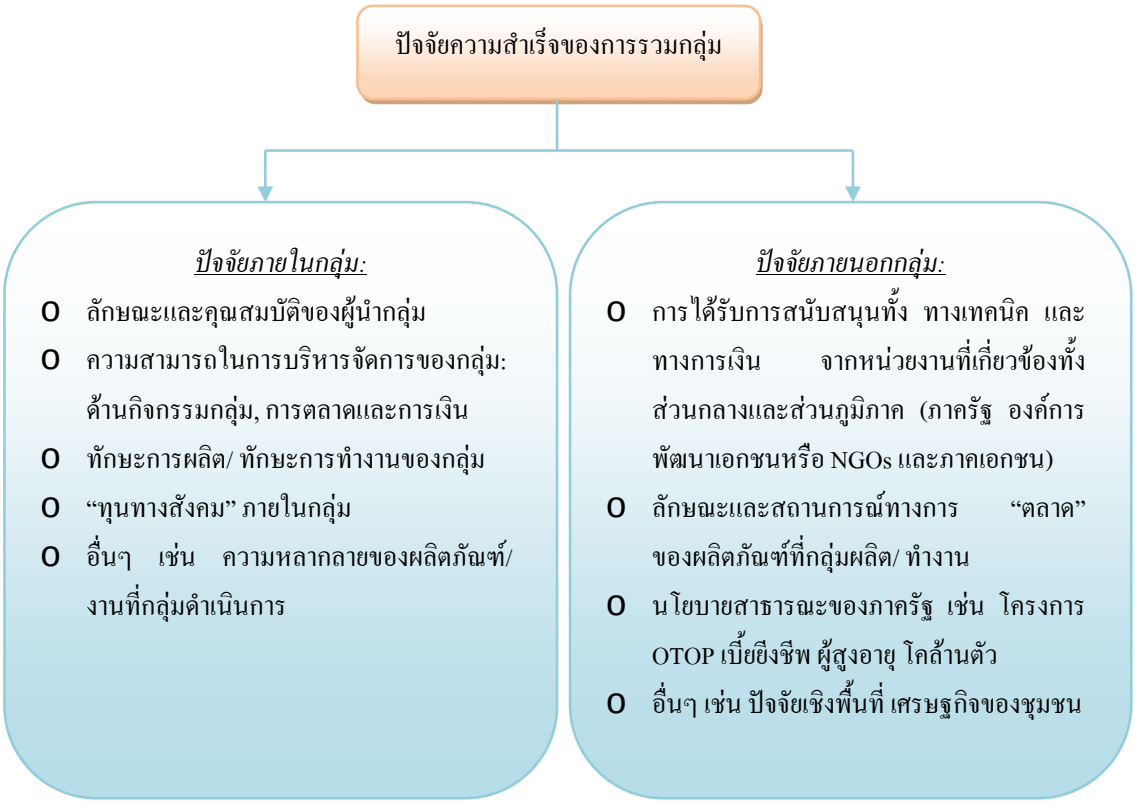

3) การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมการมีงานทำ/ การทำงาน

การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมการมีงานทำ/ การทำงาน **จากพื้นที่ศึกษา 4 ภาค**แบ่งเป็น 3 ด้าน คือ

การสนับสนุนทางเทคนิค ได้แก่ การอบรมฝึกอาชีพ/ ความรู้และทักษะการบริหารจัดการด้านต่างๆ การจัดการศึกษาดูงาน การดำเนินงาน/ประสานงานในลักษณะพี่เลี้ยงและให้คำปรึกษาแก่ผู้สูงอายุ/ กลุ่มหรือ ชมรมผู้สูงอายุ ด้าน "แหล่งงาน" "แหล่งวัตถุดิบ" และช่องทางการ "ตลาด"

การสนับสนุนทางการเงิน ได้แก่ การเป็นแหล่งเงินกู้ยืม การกู้ยืมส่วนบุคคล และการกู้ยืมในรูปกลุ่ม หรือการให้เงินสนับสนุนแบบให้เปล่า การก่อตั้งกลุ่ม/ การดำเนินงานกลุ่ม เช่น การลงทุนในวัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ดำเนินงาน

การสนับสนุนด้านกฎหมาย ระเบียบและนโยบายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การปฏิบัติตามกฎหมาย พระราชบัญญัติ กฎกระทรวงที่ส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการคุ้มครองด้านการจ้างงาน ความปลอดภัย และสวัสดิการ “ความชัดเจนและรูปธรรม” ของ “นโยบายและแผนงาน” ของหน่วยงานในแต่ละระดับในการสนับสนุน ส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ นโยบาย/ โครงการการพัฒนาประเทศ ที่มีมิติส่งเสริมการมีงานทำหรือมิติทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุ

กล่าวโดยสรุป ลักษณะของการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท ทั้งในลักษณะส่วนบุคคล และลักษณะการรวมกลุ่ม (กลุ่มอาชีพ/ วิสาหกิจ/ OTOP) บทบาท หน้าที่ในการสนับสนุนเพื่อส่งเสริมการมีงานทำและการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทของหน่วยงานในภาคส่วนต่างๆที่เกี่ยวข้อง ทั้งใน ภาครัฐ ภาคเอกชน องค์การพัฒนาเอกชนหรือ NGO และภาคีเครือข่ายชุมชนกลุ่มต่างๆ นั้น (ดูภาพที่ 4.11)

แผนภาพที่ 4.11 การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมการมีงานทำ/ การทำงานของผู้สูงอายุ

4.2.2 การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งได้จากการลงเก็บในพื้นที่ศึกษาด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม จะนำเสนอในส่วนนี้ ใน 2 ส่วนย่อยด้วยกัน ประกอบด้วย ข้อมูลเชิงคุณภาพจากหน่วยงานภาครัฐและผู้ประกอบการ และข้อมูลเชิงคุณภาพจากกลุ่มอาชีพและชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่

4.2.2.1 หน่วยงานภาครัฐและผู้ประกอบการ

4.2.2.1.ก ภาคเหนือ

จากการศึกษาเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม (focus-group) ในเขตภาคเหนือพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย การนำเสนอในส่วนแรกเป็นข้อมูลและผลการศึกษาในหน่วยงานระดับจังหวัด (ภาครัฐ เอกชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด) ภาพรวมของแผนงานและกิจกรรมของหน่วยงานในการสนับสนุนและส่งเสริมการทำงาน/มีงานทำของผู้สูงอายุ ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาของหน่วยงาน ความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะและมุมมองต่อแผนงานและกิจกรรมในอนาคต การนำเสนอในส่วนที่สองเป็นข้อมูลและผลการศึกษาเกี่ยวกับชมรมและกลุ่มอาชีพที่ผู้สูงอายุในพื้นที่มีส่วนร่วม

4.2.2.1.ก.1 จังหวัดเชียงใหม่

สำนักงานแรงงานจังหวัดเชียงใหม่

ได้มีการดำเนินงานด้าน “การฝึกอบรมเศรษฐกิจพอเพียง” แก่แรงงานที่ว่างงาน ซึ่งกลุ่มเป้าหมายแม้จะมีอายุระหว่าง 18-60 ปี เป้าหมายปีละ 80 คนแต่พบว่า ส่วนใหญ่มากกว่าครึ่งจะมีอายุในช่วง 55- 60 ปี เป็นลักษณะของการอบรมอาชีพ ในเชิงปฏิบัติการ และมีการพาไปศึกษาดูงาน เช่นที่ผ่านมาเป็นการดูงานการสร้างผลิตภัณฑ์จากกล้วย การเลี้ยงปลา นอกจากนี้ ก็มี “โครงการการจ้างงานเร่งด่วน” ซึ่งดำเนินงานมาเป็นระยะเวลา 2 ปีแล้ว เป็นลักษณะของการช่วยเหลือเฉพาะหน้าแก่ผู้ที่ต้องการมีงานทำ อายุไม่เกิน 60 ปี จะเห็นได้ว่า การดำเนินงานไม่มุ่งเน้นในส่วนแรงงานที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จะมีกลุ่มที่คาบเกี่ยวเพียงในช่วงอายุ 55-60 ปี

สำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงใหม่

ได้มีการดำเนิน “โครงการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ” มาหลายปี มีลักษณะเป็นการให้การอบรมด้วยวิทยากรที่จัดหาให้ เน้นในด้านการส่งเสริมงานด้านภูมิปัญญา เช่น การอบรมตัดตุง ทำโคม ทำบายศรี ฯลฯ โดยกลุ่มผู้สูงอายุอาจเสนอขอสนับสนุนเข้ามา หรือการประสานงานผ่านหน่วยงานในท้องที่ ใน 1 ปี ตั้งกลุ่มเป้าหมายไว้ 2 รุ่น (หรือ 2 พื้นที่อำเภอ) รุ่นละ 20 คน รวมปีละ 40 คน โดยยืนยันว่าพยายามมุ่งเน้นให้เกิดลักษณะการส่งเสริมที่ต่อเนื่อง มีการพิจารณาศักยภาพก่อนและหลังอบรม มีการติดตามผล ซึ่งตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จ เช่น ที่ อำเภอสันทราย ที่ได้รับอบรมทำพิมเสนน้ำ ยาหม่อง น้ำอีเอ็ม ซึ่งปัจจุบันก็ยังคงมีการดำเนินการผลิตอยู่ นอกจากนี้กรมการจัดหางานก็มี “โครงการจ้างงานผู้สูงอายุ” เพื่อทำงานที่กรมการจัดหางานด้วยแต่ค่อนข้างเป็นลักษณะเจาะจงเฉพาะผู้สูงอายุที่มีประสบการณ์ในการให้คำแนะนำทางอาชีพ

สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดเชียงใหม่

ในด้านการคุ้มครองและสวัสดิการ ยังไม่มีแผนนโยบายเกี่ยวกับแรงงานผู้สูงอายุที่ชัดเจน มีเพียง กฎกระทรวง คุ้มครองแรงงานในภาคการเกษตร และรับงานไปทำที่บ้าน โดยมุ่งเน้นในด้านสภาพการจ้างงาน ความเป็นธรรมของสัญญาจ้างงาน เกี่ยวกับ จำนวนชั่วโมงในการทำงาน ค่าตอบแทน สถานที่ทำงาน อิริยาบถในการทำงานและความปลอดภัย แต่มีลักษณะในเชิงรับมากกว่า ที่จะเป็นในเชิงรุก

ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดเชียงใหม่

ทางศูนย์ได้มีการจัดอบรมอาชีพผู้สูงอายุเป็นประจำทุกปี โดยสนับสนุนค่าวัสดุอุปกรณ์และวิทยากรให้ ในปีนี้จะจัดให้ทั้งสิ้น 3 รุ่น (รุ่นละประมาณ 16-20 คน หลักสูตร 9 ชั่วโมง) แต่การอบรมมีลักษณะสำเร็จรูป โดยผู้ที่จะอบรมต้องเลือกหลักสูตรที่จะอบรมได้จากทั้งสิ้น 11 หลักสูตรที่ทางศูนย์มีจัดให้ โดยกำหนดมาจากหน่วยงานในส่วนกลาง เช่น อบรมจัดดอกไม้ เย็บตุ๊กตาผ้า เทียนแฟนซี เครื่องหอม ฯลฯ อย่างไรก็ตาม หน่วยงานแจ้งว่า หลักสูตรที่จะอบรมสามารถปรับเปลี่ยนได้ตามพื้นที่และความต้องการ แต่ก็ขึ้นอยู่กับความเป็นไปได้ในการจัดหาวิทยากร

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่

ได้มีการถ่ายโอนภารกิจทางตรงในด้านที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุไปยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยภารกิจในปัจจุบันจะเป็นในทางอ้อมส่วนใหญ่ เช่น งานทางด้าน OTOP กองทุนหมู่บ้าน กองทุนแก้ไขความยากจน การส่งเสริมกลุ่มอาชีพ ซึ่งเกี่ยวข้องกับทุกช่วงวัย มุ่งเน้นการสร้างความเข้มแข็งในหมู่บ้าน สร้างทุนทางสังคม หรือ ทุนชุมชน ทำให้งานบางด้านโดยเฉพาะที่เกี่ยวกับ การส่งเสริม ถ่ายทอดภูมิปัญญาจะเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมามีการจัดอบรมการจัดทำแผนธุรกิจ ระยะเวลา 3 วัน ให้แก่กลุ่มอาชีพ เช่น กลุ่ม OTOP ซึ่งเปิดกว้างให้กับประชาชนทุกวัย แต่พบว่าส่วนใหญ่ก็จะเป็นประชากรผู้สูงอายุเป็นหลัก แต่หลักสูตรที่จัดให้เป็นการกำหนดมาจากส่วนกลาง ไม่ได้มีการประเมินความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการจัดอบรมให้ก่อน (training need assessment)

สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่

ปัจจุบันได้ถ่ายโอนภารกิจพร้อมงบประมาณหลายด้านทั้งสิ้น 11 ด้าน ไปยัง อปท. แล้ว โดยแผนงานกิจกรรมส่วนใหญ่ของสำนักงานฯ ไม่ได้แบ่งกลุ่มเป้าหมายตามกลุ่มอายุ แต่ตามกลุ่มต่างๆ ภาคเกษตรกรรมประกอบด้วย กลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านอายุ 25-60 ปี กลุ่มยุวเกษตร กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งกลุ่มผู้สูงอายุจะแทรกอยู่มากในลักษณะของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นส่วนใหญ่ โดยกิจกรรมที่ลงให้แก่กลุ่มนี้ ส่วนใหญ่เป็นลักษณะของการจัดอบรม เช่น อบรมการแปรรูปผลผลิต การถนอมอาหาร การให้ความรู้ด้านปศุสัตว์ ด้านการเกษตร ภายใต้ “โครงการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน” โดยมีการประเมินความต้องการ (need assessment) ผ่านประชาคมด้วยการประสานงานจาก อปท. ก่อน อย่างไรก็ตามงบประมาณในการดำเนินงานมีค่อนข้างจำกัด เช่น ในการอบรมกลุ่ม กลุ่มละ 10 คน สามารถจัดสรรงบดำเนินงานได้เพียง 2,000 บาท จำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนจาก อปท. นอกจากนี้ สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ ยังได้ดำเนินงานในส่วนการจัดหาตลาดให้แก่วิสาหกิจชุมชนด้วย

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่

ได้ดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุส่วนใหญ่ในด้านงานส่งเสริมสุขภาพ คัดกรองและป้องกันโรค โดยมีการตั้ง “ชมรมผู้สูงอายุ” ขึ้นในแต่ละพื้นที่ (ระดับตำบล) ซึ่งบางชมรมก็มีกิจกรรมทางด้านอาชีพ เช่น งานจักสานด้วย โดยส่วนใหญ่มี “วัด” เป็นสถานที่รวมกลุ่ม นอกจากนี้ก็มีงานบางส่วนที่ได้ประสานการดำเนินงานร่วมกับสำนักงานแรงงานจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้แก่ “โครงการปลูกผักปลอดสารพิษ” ของชมรมผู้สูงอายุ และ

ในส่วนที่ประสานกับ อปท. คือการจัดตั้ง “กองทุนสุขภาพชุมชน” ซึ่งน่าที่จะสามารถนำไปใช้ในการต่อยอดเพื่อเป็นแหล่งทุนสำหรับการประกอบอาชีพได้ แต่ปัจจุบันโดยส่วนใหญ่ เป็นไปเพื่อกิจกรรมทางการส่งเสริมสุขภาพ เช่นการออกกำลังกายเป็นหลัก

สำนักงานประกันสังคมจังหวัดเชียงใหม่

ในปัจจุบันไม่มีแผนหรือนโยบายเฉพาะในด้านผู้สูงอายุ แต่งานที่อาจเกี่ยวข้องอาจเป็นในด้านของการจ่ายบำเหน็จ หรือบำนาญชราภาพ ซึ่งจะเริ่มมีกำหนดครบจ่ายในปี พ.ศ. 2557 สำหรับแรงงานที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป (แรงงานที่จ่ายสมทบครบกำหนด และมีอายุครบ 55 ปี ที่ฐานเงินเดือน 15,000 บาทจะได้เงินบำเหน็จประมาณ 130,000 บาท) ในส่วนของแรงงานผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในภาคชนบทที่อาจจะเกี่ยวข้อง จะเป็นงานตามพ.ร.บ. ประกันสังคม มาตรา 39 และ 40 เปิดพื้นที่การเข้าร่วมกองทุนฯ สำหรับกลุ่ม “แรงงานนอกระบบ” แต่ก็นับเป็นกลุ่มที่เข้าร่วมกองทุนในสัดส่วนที่น้อยมากเมื่อเทียบกับ “แรงงานในระบบ” ซึ่งส่วนใหญ่อาศัยในเขตเมืองและมีอายุต่ำกว่า 60 ปี หรือ ในทางปฏิบัติต่ำกว่า 50 ปี

สภาอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่

ได้หยิบยกประเด็นการขาดแคลนแรงงานในระดับปฏิบัติการ (blue collar) ในพื้นที่จังหวัด ทั้งๆที่จำนวนผู้ตกงานในจังหวัดยังถือว่าสูง สาเหตุหลักเกิดจากแรงงานส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาหรือวุฒิที่สูงกว่าหรือไม่ตรงตามความต้องการแรงงานของผู้ประกอบการ ซึ่งส่วนใหญ่ต้องการแรงงานทางวิชาชีพในระดับปฏิบัติการ ซึ่งปัญหาในส่วนนี้ ก็คงเป็นการยากที่แรงงานผู้สูงอายุจะอุดช่องโหว่ได้ โดยให้ความเห็นว่า ผู้สูงอายุน่าจะเหมาะกับงานในลักษณะของการรับไปทำที่บ้านมากกว่า และในภาคเอกชนส่วนใหญ่อายุเกษียณของแรงงานก็อยู่ที่ประมาณ 55 ปี นอกจากในระดับหัวหน้างานที่อาจมีการขยายอายุเกษียณที่ยาวขึ้น

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่

ที่ผ่านมามีการดำเนินงานในส่วน “โครงการส่งเสริมสวัสดิการสังคม” ที่มีการตั้ง “กองทุนสวัสดิการสังคมจังหวัด” และ “กองทุนผู้สูงอายุจังหวัด” โดยในด้านการส่งเสริมอาชีพ มีการสนับสนุนเงินทุนแก่กลุ่มผู้สูงอายุในระดับตำบลซึ่งต้องผ่านแผนของ อปท. และมีการเขียนโครงการเข้ามา (เช่น กลุ่มปลูกพืชสมุนไพร จักสาน ฯลฯ) โดยให้การสนับสนุน หมู่บ้านละประมาณ 100,000 บาท ในด้านสวัสดิการ ให้การสนับสนุนเงินกู้ยืมแก่ บุคคลและกลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุ (สมาชิกทุกคนต้องมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป) โดยสามารถกู้เงินปลอด

ดอกเบี้ยในช่วง 3 ปี ได้สูงสุด 30,000 บาทและ 100,000 บาทตามลำดับ มีบุตรหรือเครือญาติเป็นผู้ค้ำประกันได้ โดยมีข้อกำหนดในการจ่ายสมทบร้อยละ 25 กล่าวคือ หากกู้ได้ 100,000 บาท ต้องมีการสมทบกลับคืน 25,000 บาท ปัจจุบัน คำขอเพื่อกู้ยังน้อยกว่าจำนวนทั้งหมดที่สำนักงานฯ สามารถปล่อยให้ได้ (เช่น ในส่วนรายบุคคล สามารถปล่อยกู้ได้ทั้งสิ้น 300 ราย แต่ปล่อยไปแล้วเพียง 200 ราย) คำขอที่เข้ามาบางครั้งไม่ตรงตามวัตถุประสงค์หรือจำนวนที่ต้องการก็ไม่เป็นไปตามหลักการ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่

องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) มีการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุที่สำคัญได้แก่ โครงการเบี้ยยังชีพ กิจกรรมวันผู้สูงอายุ (รดน้ำดำหัว สืบสานประเพณี ผู้สูงอายุดีเด่น แข่งกีฬา) ส่งเสริมกิจกรรมชมรม/กลุ่มผู้สูงอายุ (เช่น ออกกำลังกาย กลุ่มสะล้อซอซึง การจักสาน ฌาปนกิจ) กิจกรรมการออกเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ (เช่น ผู้สูงอายุที่พิการ) โดยหน่วยงานรัฐที่ประสานงานร่วมกับ อบต. และมีบทบาทเกี่ยวกับผู้สูงอายุในพื้นที่ที่สำคัญคือ สถานีอนามัย

อบต. โป่งแยง มีการสนับสนุนในด้านการทำอาชีพ ในรูปแบบเงินอุดหนุน (เช่นเพื่อซื้อเครื่องจักรสาน) การจัดอบรม การพาไปศึกษาดูงาน โดยเน้นให้เกิดการเรียนรู้แก่สมาชิกในท้องถิ่นและเพื่อการพัฒนาต่อยอด หากเกิดความสนใจทางอบต. ก็จะสนับสนุนในด้านเงินทุนในเบื้องต้น และอาจช่วยเหลือในด้านการหาตลาด โดยมุ่งเน้นให้กลุ่มทำการผลิตที่น่าจะเหมาะสมกับความต้องการในท้องถิ่นก่อน เช่น การจักสาน

อบต. ดอนแก้ว มีการดำเนินงานด้าน “ศูนย์ฟื้นฟูผู้สูงอายุและผู้พิการ”ในด้านอาชีพมีการสนับสนุนในด้านการอบรมอาชีพ และด้านงบประมาณช่วยเหลือ ซึ่งมีลักษณะของการสอบถามถึงความต้องการในพื้นที่ด้วย โดยในการทำงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุในพื้นที่ได้มีการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในแต่ละด้าน เช่น สถานีอนามัย พัฒนาชุมชน นอกจากนี้ก็มี “กลุ่มนักพัฒนาอาวุโส” ซึ่งเป็นการรวมตัวของข้าราชการอาจารย์มหาวิทยาลัยหลังเกษียณซึ่งมีการจดทะเบียนในนาม “มูลนิธิบุญญาภรณ์” ช่วยในการให้คำปรึกษางานทางด้านผู้สูงอายุจากอบต. ด้วย กลุ่มอาชีพในพื้นที่ตำบลมีอยู่หลายกลุ่มด้วยกัน เช่นกลุ่มผลิตน้ำพริกตาแดง หมอนดอก ดอกไม้จันทน์ พวงหรีด ฯลฯ ซึ่งในหลายกลุ่มมีรูปแบบการงานแบบรายวัน คิอ ลงชื่อเข้าทำงานและรับค่าตอบแทนตามวันที่มาทำงาน โดยปันส่วนเมื่อสิ้นเดือน อบต. มีการช่วยเหลือในด้านเงินลงทุนตั้งต้น โดยเมื่อกลุ่มได้กำไรก็ใช้เป็นเงินทุนหมุนเวียนเพื่อดำเนินงานต่อ

อบต. สะเมิงเหนือ มีการสนับสนุนด้านเงินทุนให้แก่กลุ่มอาชีพในพื้นที่หลายกลุ่มเพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจ แต่ไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าต้องเป็นผู้สูงอายุ กลุ่มละ 50,000 บาท โดยบางกลุ่มอาชีพมีการดำเนินงานในลักษณะของ Credit Union หรือ สหกรณ์ โดยเป็นต้นแบบให้เกิดการดำเนินงานในรูปแบบกองทุนฌาปนกิจกับกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ กลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุที่มีในพื้นที่ประกอบด้วย กลุ่มจักสาน ผลิตแหนม น้ำพริกตาแดง ไข่ค็ม ไม้กวาด ข้าวเกรียบ งานแกะสลัก อย่างไรก็ตาม ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุยังคงทำงานเกษตรกรรม เลี้ยงวัว โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่ลูกหลานไปทำงานในเมือง อายุเฉลี่ยประมาณ 70 ปีที่จะเริ่มทำงานไม่ไหว

องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่ ดำเนินการตามพ.ร.บ. อบจ. และตามแนวทางหลักจากนายกอบจ. โดยในปัจจุบันยังไม่มีนโยบาย แผนงานที่ชัดเจนด้านการส่งเสริมอาชีพของผู้สูงอายุ และยังไม่ได้มีการประสานงานเพื่อความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เกี่ยวกับงานในด้านผู้สูงอายุของจังหวัดเท่าใดนัก โดยให้ความเห็นว่ายังเป็นวาระที่ไม่เร่งด่วนในบริบทของจังหวัดในปัจจุบัน แต่ได้มีการจัดสรรงบประมาณ 1 ล้านบาท ในโครงการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของผู้สูงอายุในจังหวัด โดยกิจกรรมหลักเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นในวันผู้สูงอายุประจำปี ซึ่งมีในส่วนการจัดการอบรมตามความต้องการของผู้สูงอายุในแต่ละปีด้วย อย่างไรก็ตาม คาดว่า ในอนาคตอบจ.อาจจะมีแผนงานในด้านการส่งเสริมอาชีพแก่ผู้สูงอายุ แต่คงเป็นในลักษณะมุ่งเน้นงานด้านภูมิปัญญา เช่น โครงการส่งเสริมการถ่ายทอดภูมิปัญญา อุ้ยสอนหลาน หรือการจัดฝึกอบรมให้แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งในอดีตได้เคยดำเนินการเช่นกัน แต่ขาดการติดตามประเมินผล

FOPDEV Thailand (Foundation for Older Persons' Development (FOPDEV)

เป็นองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ที่มีการดำเนินงานด้านการส่งเสริมอาชีพของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียง โดยในจังหวัดเชียงใหม่ได้มีการดำเนินงานต้นแบบที่หมู่บ้านน้ำรินและกองขากน้อย ต. สะเมิงใต้ และกลุ่มผู้สูงอายุในอำเภอสันทราย โดยเน้นการดำเนินงานในพื้นที่หรือกลุ่มขนาดเล็กแล้วจึงค่อยขยายขอบเขตออกไป เน้นกิจกรรม การดำเนินงานในลักษณะ problem-based และตามความต้องการ need-based ตามบริบทของผู้สูงอายุในพื้นที่ ให้ความช่วยเหลือทั้งในเชิงเทคนิคการประกอบอาชีพ การอบรมศึกษาดูงาน การบริหารจัดการและ เงินทุนในเบื้องต้นแก่กลุ่ม มุ่งเน้นให้เกิดการพึ่งตนเองของกลุ่ม เกิด social network อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน หรืออย่างน้อยให้ชุมชนเกิดการรวมกลุ่มขึ้นมาเป็นรูปธรรมเพื่อได้รับการช่วยเหลือหรือสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในขั้นต่อไป โดยการดำเนินงานของ องค์การในช่วงเริ่มต้นมักทำในรูปของการต่อยอดจากกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุที่มักมีอยู่แล้วในแต่ละหมู่บ้าน

HelpAge

เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนในระดับนานาชาติที่มีการดำเนินงาน “โครงการเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงอายุ” ซึ่งมีโครงการย่อย ในเชิงการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในพื้นที่ด้านการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุร่วมอยู่ด้วย การดำเนินงานในพื้นที่เชียงใหม่ในด้านกิจกรรมการสร้างรายได้หรือ IGA (Income Generation Activities) จะเป็นในรูปแบบการสนับสนุนการดำเนินงานของ FopDev ในด้านการส่งเสริมการมีงานทำหรือการทำงานของผู้สูงอายุ โดย HelpAge มีมุมมองว่า ผู้สูงอายุควรที่จะสามารถช่วยเหลือ ตนเองและครอบครัวในด้านรายได้ได้ โดยเน้นหลักการรูปแบบที่สอดคล้องกับบริบทในแต่ละท้องที่ เน้นการมีส่วนรวมของผู้สูงอายุ การทำงานเชิงกลุ่ม การสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน ส่งเสริมกระบวนการการเรียนรู้ การสร้างความเข้มแข็งพัฒนากลไกการบริหารจัดการและด้านการตลาด โดยมีแนวคิดในการต่อยอดโครงการเงินเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุและกิจกรรม IGA เข้าสู่ระบบการสร้างสวัสดิการในชุมชน จากการปันส่วนรายได้หรือเบี้ยยังชีพจำนวนหนึ่งเพื่อการสร้างสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งในอนาคต มีความคิดว่าจำเป็นต้องมีการทำงานร่วมและประสานความร่วมมือกับเครือข่ายองค์กรภาครัฐ โดยเฉพาะอปท. มากยิ่งขึ้น

4.2.2.1.ก.2 จังหวัดเชียงราย

สำนักงานแรงงานจังหวัดเชียงราย

การดำเนินงานส่วนใหญ่อยู่ในรูปของการประสานงานและวางแผนระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากกว่าที่จะดำเนินการเอง โดยประชากรกลุ่มเป้าหมายของการดำเนินงาน คือ กลุ่มแรงงานเป็นหลักที่มีอายุต่ำกว่า 60 ปี และส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 15-45 ปี อย่างไรก็ตามในปัจจุบันได้เริ่มมีการเล็งเห็นความสำคัญเพิ่มมากขึ้นของแรงงานผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป

ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดเชียงราย

มีการดำเนินงานใน 4 ลักษณะด้วยกัน คือส่งเสริมการมีงานทำของผู้ว่างงานและต้องการทำงาน ส่งเสริมพัฒนาฝีมือและทักษะแรงงานในสถานประกอบการ ทดสอบมาตรฐานฝีมือแรงงาน และดำเนินงานตามพ.ร.บ. ส่งเสริมการมีงานทำ พ.ศ. 2545 ในส่วนของผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ในปีที่แล้วได้มีการจัดฝึกอาชีพให้ เช่นหลักสูตรการทอผ้าทอมือ ซึ่งเป็นหลักสูตร 10 วัน 60 ช.ม. โดยมีการติดตามการประกอบอาชีพและช่วยเหลือเพิ่มเติมในด้านการจัดหาตลาดให้ เช่นที่ตลาด Night bazar ของจังหวัด และส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่ม

ให้แก่ผลิตภัณฑ์ด้วย กลุ่มผู้สูงอายุที่ได้ช่วยเหลือไปแล้ว เช่นที่ ต. ตับเต่า ภูชี้ฟ้า กลุ่มที่อ. เวียงป่าเป้า ในปี พ.ศ. 2553 ได้ตั้งเป้าหมายการอบรมฝึกหัดอาชีพ 2 รุ่น รุ่นละประมาณ 32 คน โดยอบรมรุ่นละ 2 อาชีพ (เช่น จักสาน ทำไม้กวาด) แต่มีงบประมาณในการดำเนินงานเพียง คนละ 500 บาท ซึ่งค่อนข้างจำกัด โดยในปี พ.ศ. 2554 งบประมาณที่ได้รับในงานด้านการอบรมได้น้อยลงกว่าเดิม โดยจากข้อเสนอ 80 คน ได้รับอนุมัติงบประมาณเพียง 32 คน ในการเลือกกลุ่มผู้สูงอายุเข้าอบรมและการติดตามผลจะเป็นลักษณะการประสานงานบูรณาการร่วมกับท้องที่ในการเสนอรายชื่อเข้ามา โดยหากเป็นกลุ่มอาชีพที่กำลังเริ่มก่อตั้ง ทางศูนย์จะเข้าไปพิจารณาและช่วยเพิ่มศักยภาพของกลุ่มให้สามารถดำเนินงานได้ ในการช่วยเหลือด้านตลาดได้มีการจัดทำเวบไซต์เพื่อประชาสัมพันธ์ข้อมูลผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพในจังหวัด ที่ www.dst.go.th

สภาผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย

มีบทบาทหลักต่องานเกี่ยวกับผู้สูงอายุในจังหวัดใน 3 ด้านด้วยกันประกอบด้วย ด้านสุขภาพ ด้านอาชีพ ด้านประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ในส่วนงานด้านอาชีพของผู้สูงอายุจากเงินงบประมาณมิยาซาวา 1 ล้านบาทที่ทางสภาได้รับมาในช่วง 10 กว่าปีที่แล้วได้นำมาใช้ในการดำเนิน “โครงการเงินกู้เพื่อการประกอบอาชีพแก่ผู้สูงอายุ” โดยรับข้อเสนอโครงการจากผู้สูงอายุทั้งในลักษณะบุคคลและกลุ่มที่เสนอเข้ามาที่สภา ผ่านตัวแทนของสภาที่รับผิดชอบในระดับเขตและอำเภอ วงเงินไม่จำกัดแต่ตามความเหมาะสมระยะเวลา 1 ปีแต่สามารถต่อช่วงเวลาการกู้ยืมเป็น 2-3 ปีได้ อัตราดอกเบี้ยที่ร้อยละ 1 บาท/ ปี อาชีพของผู้สูงอายุเท่าที่มีการเสนอเข้ามา เช่น อาชีพจักสาน ปลูกผัก เลี้ยงวัวควายเป็ดไก่ และค้าขาย โดยทางสภามีกระบวนการติดตามประเมินผลให้ผู้กู้จัดทำและส่งรายงานผลประกอบการเข้ามาเป็นระยะ ปัจจุบันวงเงินที่ปล่อยกู้ไปแล้วอยู่ที่ประมาณ 8 แสนบาท นอกจากโครงการเงินกู้แล้ว สภาก็มีบทบาทในการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ต้องการประกอบอาชีพในเชิงเทคนิคเช่นกัน ในรูปแบบการช่วยเหลือในการเขียนโครงการในการขอกู้ยืมเงินเพื่อการลงทุน ประกอบอาชีพหรือกิจกรรมของผู้สูงอายุจากหน่วยงานต่างๆ เช่น จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สมาคมผู้สูงอายุแห่งประเทศไทย อปท./อบต. จาก “กองทุนสนับสนุนผู้สูงอายุจังหวัด” ภายใต้การดูแลของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์ จังหวัดเชียงราย นอกจากนี้ยังช่วยเหลือในการติดต่อช่องทางตลาดและการจำหน่ายแก่กลุ่มผู้สูงอายุ ที่มีการรวมกลุ่มผลิตสินค้า ในการดำเนินงานของสภาเกี่ยวกับผู้สูงอายุในจังหวัด มีการแบ่งผู้สูงอายุออกเป็น 4 กลุ่มด้วยกัน คือ กลุ่มที่แข็งแรงไม่เจ็บป่วยช่วยตนเองได้ กลุ่มที่เจ็บป่วยแต่ยังช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือสังคมได้ กลุ่มที่เจ็บป่วยยังช่วยเหลือตนเองแต่ไม่สามารถช่วยเหลือสังคมได้ และกลุ่มสุดท้ายกลุ่มที่เจ็บป่วยช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือสังคมไม่ได้

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์จังหวัดเชียงราย

มีบทบาทหลักในการดูแลด้านสวัสดิการแก่ผู้สูงอายุ โดยมี ก) โครงการอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) ที่กำลังดำเนินการอบรมและผลิตอาสาสมัครเพื่อการดูแลผู้สูงได้ครอบคลุมทั้งจังหวัดในปี พ.ศ. 2556 โ ดย หลังจากนั้น 2 ปีจึงถ่ายโอนต่อไปยังการกำกับดูแลของ อบต. โครงการ อพส. มีลักษณะที่คล้ายคลึงกับ อาสาสมัคร"โครงการเพื่อนช่วยเพื่อน" ที่สภาผู้สูงอายุมีเช่นกันเพียงแต่ของสภาผู้สูงอายุอาสาสมัครจะมีอายุ ระหว่าง 49-60 ปีในขณะที่อผส.ของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์จังหวัดเชียงราย ไม่จำกัดอายุ แต่ส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปและได้รับเงินสนับสนุนเดือนละ 300 บาท ในด้านการส่งเสริมอาชีพ ก็ได้มี การจัดตั้ง ข) "กองทุนสนับสนุนผู้สูงอายุจังหวัด" เพื่อการกู้ยืมปลอดดอกเบี้ยวงเงินไม่เกิน 30,000 บาทสำหรับ บุคคล และ 100,000บาทสำหรับกลุ่ม ไปประกอบอาชีพของผู้สูงอายุในจังหวัด ปัจจุบันมีการปล่อยกู้เพียง 10 รายแม้จะมีคำขอเข้ามาบ้างแต่ส่วนใหญ่ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของการให้กู้ เช่น ผู้สูงอายุที่ขอกู้มีรายได้เกิน เกณฑ์ หรือไม่สามารถหาผู้ค้ำประกันได้ อีกปัจจัยคือ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่ต้องการมีภาระหนี้สินในช่วงอายุบั้น ปลาย นอกจากนี้ มีการสนับสนุน ค) เงินอุดหนุนโครงการ แก่ชมรมผู้สูงอายุในการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุใน ด้านต่างๆ เช่น การอบรมให้ความรู้ การออกกำลังกาย การถ่ายทอดภูมิปัญญา หรือการสร้างอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ โดยไม่จำกัดวงเงินขึ้นอยู่กับความเหมาะสม แต่ชมรมหรือกลุ่มผู้สูงอายุนั้นต้องเป็นชมรมหรือกลุ่มที่ได้จด ทะเบียนเท่านั้น ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุในจังหวัดอีกสองรูปแบบหนึ่ง เป็น ง) เงินฌาปนกิจรายละ 2,000 บาท และ จ) เงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ การดำเนินงานในบางพื้นที่นำร่องเช่นที่ต. ยางฮอม จังหวัดเชียงรายได้รับ ความช่วยเหลือและร่วมมือส่วนหนึ่งจากหน่วยงานญี่ปุ่น (JICA) ในการดำเนินงานด้านชุมชนแก่กลุ่มผู้สูงอายุ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่

เทศบาลตำบลยางฮอม มีการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุในหลายด้านด้วยกันรวมถึงในด้านการส่งเสริม การประกอบอาชีพและกิจกรรมกลุ่มของผู้สูงอายุ โดยสนับสนุนงบประมาณ 30,000 บาทให้แก่ชมรมผู้สูงอายุ ในตำบล โดยเฉลี่ยแต่ละกลุ่มย่อย (ส่วนใหญ่เป็นลักษณะ หมู่บ้านที่อยู่ในตำบล ซึ่งบางกลุ่มอาจขยายครอบคลุม มากกว่า 1 หมู่) ประมาณกลุ่มละ 5,000 บาทขึ้นอยู่กับจำนวนสมาชิกในกลุ่มและกิจกรรมที่ทำ การประกอบ อาชีพของผู้สูงอายุที่มีในตำบล เช่น หัตถกรรมจักสาน ดอกไม้ประดิษฐ์ ไม้กวาด เลี้ยงไก่

เทศบาลตำบลสันมะค่า มีการดำเนินงานร่วมกับ ศูนย์พัฒนาสังคมหน่วยที่ 12 (ศพส. 12) ในการ อุดหนุนทางการเงินแก่กลุ่มอาชีพในตำบลโดยมีลักษณะเป็นการเปิดรับข้อเสนอโครงการ ที่ผ่านมาได้อุดหนุน 2 กลุ่มอาชีพ คือ กลุ่มจักสาน และกลุ่มทอผ้า (ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ) ทางเทศบาลมีแผนท้องถิ่นในการพัฒนา

ผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นแผนการพัฒนาจากส่วนกลาง การขอการสนับสนุนทางการเงินมายังเทศบาล หากในบางครั้งไม่ตรงกับแนวทางที่เทศบาลกำหนดไว้ก็จำเป็นต้องปฏิเสธ หรือหากเกินความสามารถของเทศบาลก็อาจทำเรื่องต่อเพื่อขอรับการสนับสนุนจาก พ.ม.จ. ต่อไป

เทศบาลตำบลป่าอ้อดอนชัย ดำเนินการส่งเสริมอาชีพตามลักษณะผู้สูงอายุใน 3 กลุ่มด้วยกัน คือ ก) กลุ่มที่แข็งแรงไม่เจ็บป่วยทำงานหนักได้ – เน้นการส่งเสริมอาชีพในงานด้านการเกษตร ไร่นา เลี้ยงวัวควาย อุดหนุนทางด้านการอบรมให้คำแนะนำ/วิทยากร และการอุดหนุนด้านงบประมาณ ข) กลุ่มที่แข็งแรงหรือเจ็บป่วยเล็กน้อยแต่ทำงานหนักไม่ได้ – เน้นส่งเสริมงานด้านหัตถกรรม เช่นทอผ้า จักสาน แปรรูปอาหาร น้ำพริก ช่วยเหลือในการจดทะเบียนเป็นรัฐวิสาหกิจชุมชน และ ค) กลุ่มที่เจ็บป่วยช่วยเหลือตนเองไม่ได้ – เป็นกลุ่มที่ทางเทศบาลต้องจับตาเพื่อให้การดูแลที่จำเป็น กิจกรรมที่จัดให้เช่น โครงการ อผส. ดูแลเยี่ยมบ้าน ทางเทศบาลในอดีตให้การสนับสนุนแก่กลุ่มอาชีพเป็นหลักในรูปเงินทุนอุดหนุน แต่จากการที่ไม่สามารถเข้าติดตามตรวจสอบการใช้เงินทุนที่สนับสนุนไปได้ ในปีพ.ศ. 2553 จึงมุ่งเน้นให้การสนับสนุนในรูปแบบการจัดการอบรม หาวิทยากรให้ความรู้แก่กลุ่มอาชีพแทน โดยทางกลุ่มสามารถเสนอหลักสูตรที่ต้องการมายังเทศบาลเพื่อจัดให้ได้ นอกจากนี้ในตำบลได้มีการดำเนินงานในรูปแบบ “กองทุนสวัสดิการชุมชนออมทรัพย์วันละ 1 บาท” ด้วย และการจัดตั้ง “ร้านค้าชุมชน” เพื่อเป็นแหล่งตลาดหนึ่งของผลิตภัณฑ์ที่มีการผลิตในตำบล

องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย มีลักษณะเป็นหน่วยงานสนับสนุนในงานด้านผู้สูงอายุในจังหวัด โดยมีสภาวัฒนธรรมจังหวัด (สภาวัฒนธรรมในระดับอำเภอ) และ คณะกรรมการผู้สูงอายุ (สภาผู้สูงอายุ) เป็นหน่วยงานหลักในด้านการดูแลให้การสนับสนุนกิจกรรมของผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตาม จากแผนการดำเนินงาน “ศูนย์สุขภาวะชุมชน” ในจังหวัด ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักสำคัญกลุ่มหนึ่งของการดำเนินงาน โดยมอบหมายให้ชมรมผู้สูงอายุเป็นผู้ดูแลในส่วนนี้ อำเภอละหนึ่งศูนย์ มีลักษณะคล้าย ศูนย์สุขภาพชุมชน แต่มีความเป็นอเนกประสงค์มากกว่า นอกจากกิจกรรมด้านสุขภาพ (เช่น โครงการ “ผู้สูงอายุ ใส่ใจสุขภาพ”) ศาสนาวัฒนธรรมแล้ว งานที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของผู้สูงอายุที่ทางอบจ. ได้ดำเนินการก็มี เช่น การสาธิตการทำงานฝีมือ ทำไม้กวาด ทำสมุนไพร การนวดลูกประคบ การส่งเสริมอาชีพจักสาน โดยไม่ได้มุ่งเน้นไปในด้านการทำเป็นอาชีพของผู้สูงอายุ แต่เป็นการส่งเสริม “การอยู่อย่างมีคุณค่า” “การพึ่งตนเองได้และไม่เป็นภาระในการดูแลของลูกหลาน” ของผู้สูงอายุมากกว่า อบจ. ได้ให้การสนับสนุนกิจกรรมของผู้สูงอายุ เช่นที่ผ่านมาเป็นการสนับสนุนด้านสถานที่ให้แก่กลุ่ม “สภาหมอเมือง หรือ หมอพื้นบ้าน” ซึ่งเป็นกลุ่มที่รวมตัวโดยผู้สูงอายุในการทำกิจกรรมเผยแพร่ข้อมูลความรู้แพทย์ทางเลือก เช่น หมอลูกประคบ หมอเหยียบ สมุนไพร หมอเส้น หมอกระดูก ซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้ทำ ข้อตกลงความเข้าใจ (MOU) ในเรื่อง “สมัชชาสุขภาพ” กับ อบจ. นอกจากนี้ อบจ. ก็

ได้ดำเนินงานในด้านการจัดหา ตลาดให้แก่กลุ่มอาชีพในจังหวัดด้วย เช่นการจัดงานแสดงสินค้า OTOP ของจังหวัด งานของดีเมืองเชียงราย งานดอกไม้งานประจำปี หรือการแจกจ่ายผ้าห่มให้แก่ผู้สูงอายุในวันผู้สูงอายุ ซึ่งก็เป็นผ้าห่มที่ผลิตโดยกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุภายในจังหวัด

4.2.2.1.ก.3 ผลสรุปจากการสนทนากลุ่มหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย

ในแผนงานของหน่วยงานราชการ ผู้สูงอายุของ คือ กลุ่มประชาชนที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป ลักษณะการทำงานของผู้สูงอายุในชนบท มีความแตกต่างจากบริบทในเขตเมือง โดยส่วนใหญ่อยู่ในภาคเกษตรกรรม การรวมกลุ่มอาชีพ ทั้งทำงานที่กลุ่มฯ หรือรับไปทำที่บ้าน ถือได้ว่าส่วนใหญ่เป็น “แรงงานนอกระบบ” เพราะแรงงานในระบบส่วนใหญ่ในภาคเอกชนของจังหวัด จะมีอายุในการรับเข้าทำงานที่มากที่สุดอยู่ที่ประมาณ 45 ปี

มุมมองในส่วนภาครัฐมองว่า “แรงงานผู้สูงอายุ” เป็นแรงงานที่มีความเสี่ยงและต้องการการคุ้มครองในด้านสวัสดิการและความปลอดภัยมากกว่าแรงงานกลุ่มอื่น หน่วยงานภาครัฐส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าประเด็นเกี่ยวกับผู้สูงอายุกับการทำงาน/มีงานทำเป็นประเด็นที่มีความสำคัญในอนาคตแต่ในปัจจุบันยังติดขัดในด้านของงบประมาณสนับสนุน

มุมมองจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ทั้งอบจ.และ อบต. ชี้ให้เห็นว่า ในภาพรวมหากไม่มีความขัดสนในด้านการเงิน หรือการขาดคนดูแล (ซึ่งมักไม่เป็นปัญหาในเขตชนบทที่ยังมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันและความเหนียวแน่นของกลุ่มญาติที่ยังคงมีสูง) ผู้สูงอายุควรที่จะอยู่ดูแลบ้านมากกว่าออกมาทำงานภายนอก หรืออาจทำงานในลักษณะของการบำเพ็ญประโยชน์ (เช่น อสม. ดูแลส่งเสริมสุขภาพ) การถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ลูกหลาน งานทางด้านวัฒนธรรมมากกว่า อีกทั้งตามลักษณะของวัฒนธรรมหรือธรรมเนียมปฏิบัติในภาคเหนือลูกหลานส่วนใหญ่ก็คงไม่ต้องการให้ผู้สูงอายุยังคงต้องทำงานหนักและไม่ได้มองเป็นภาระแต่อย่างใด จากบริบทของพื้นที่งานของชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นงานทางการเกษตร ซึ่งหากจะให้ชาวบ้านเมื่อเข้าสู่วัยผู้สูงอายุมาทำงานด้านฝีมือ ทอผ้าก็คงลำบาก ในด้านหนึ่ง หากผู้สูงอายุจำเป็นที่ยังต้องทำงานจริงๆ ลักษณะงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุส่วนใหญ่ ควรเป็นงานที่ไม่ใช้กำลังแรงงานทางกายภาพมาก มีเวลางานที่ปรับเปลี่ยนได้และไม่ควรเกิน 6 ช.ม. ต่อวัน และน่าที่จะสามารถนำกลับมาทำที่บ้านได้

ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่มี องค์การพัฒนาเอกชน (NGO) ที่ทำงานในด้านผู้สูงอายุโดยเฉพาะด้านการส่งเสริมอาชีพที่โดดเด่นคือ Foundation for Older Persons’ Development (FovDep), Thailand และ HelpAge สำนักงานภูมิภาคเอเชียแปซิฟิค ซึ่งมีที่ทำการอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ โดยองค์กรพัฒนาเอกชนเหล่านี้มีมุมมองว่า

แม้ในบริบทภาคเหนือหลายพื้นที่จะมีทัศนคติที่ไม่อยากให้ผู้สูงอายุต้องทำงาน แต่การทำงานและประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุจะทำให้ผู้สูงอายุมีคุณค่าเป็นที่พึ่งได้ทั้งของตนเองและของครอบครัว โดยการทำงานแม้ในบางครั้งอาจไม่ได้เพิ่มพูนรายได้แต่อย่างน้อยก็น่าที่จะสามารถลดรายจ่ายของครัวเรือนได้

จากข้อคิดเห็นในพื้นที่จังหวัดเชียงราย การรวมกลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทมีลักษณะเป็นงานหรืออาชีพหลักมากกว่าจะเป็นเพียงงานหรืออาชีพเสริม จากมุมมองของผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกสภาผู้สูงอายุจังหวัดและอบจ. หากผู้สูงอายุไม่ทำงานก็จะเป็นภาระแก่ลูกหลานในการเลี้ยงดู การทำงาน เป็นการสร้างคุณค่าและลดการพึ่งพาบุคคลอื่นให้แก่ผู้สูงอายุ แต่การทำงานในเชิงเดี่ยวค่อนข้างเป็นการยากแก่ผู้สูงอายุ ควรต้องมีลักษณะของการทำงานเป็นกลุ่มทำให้เป็นระบบระยะยาวมีมาตรฐาน หากพิจารณาในมุมมองทั่วไป หากไม่ได้มีความจำเป็นทางด้านการเงินมาก ลูกหลานไม่อยากที่จะให้ผู้สูงอายุยังคงต้องทำงาน (หนัก) หากทำงานก็ควรเป็นงานเบาๆ แก้เหงา อายุเกษียณที่ 60 ปี จึงค่อนข้างที่จะเหมาะสมแล้ว แต่อาจขยายช่วงปีได้ในกรณีเป็นงานที่เน้นการใช้ประสบการณ์ความรู้

บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานในระดับจังหวัดที่ทำงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

การดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุในพื้นที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดการฝึกอบรมอาชีพแก่ผู้สูงอายุ ยังคงขาดการติดตามผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและกิจกรรมที่ลงสู่ผู้สูงอายุก็ขาดความต่อเนื่องเช่นกัน ซึ่งเป็นผลจากข้อจำกัดในด้านบุคคลากรที่ดำเนินงานและงบประมาณในแต่ละปี

การประสานงานดำเนินงานเชิงบูรณาการ กระจายข้อมูลด้านกิจกรรมแผนงานและกิจกรรม ระหว่างหน่วยงานภาครัฐและที่เกี่ยวข้อง พบว่า มีค่อนข้างต่ำ การดำเนินงานเป็นในลักษณะแยกส่วนและขาดการประสานต่อยอด เช่น ในกรณีเงินกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดที่ยังสามารถปล่อยกู้เพิ่มเติมได้อีก ที่หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง เพิ่งที่จะรับทราบว่ามีการดำเนินงานและสนับสนุนกลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุในลักษณะนี้ในระหว่างการสนทนากลุ่มร่วมกัน

ปัญหาหลักสำคัญที่กลุ่มอาชีพในจังหวัดซึ่งรวมถึงกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุ กำลังประสบอยู่ คือปัญหา “การหาตลาด” จากคำบอกกล่าวของกรมการจัดหางานและสภาอุตสาหกรรมจังหวัด งานในภาคทางการที่ต้องการแรงงานผู้สูงอายุ (อาจจะตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไป) และเหมาะสมกับผู้สูงอายุ ถือได้ว่ามีน้อยมาก

ข้อจำกัดที่สำคัญของหน่วยงานที่ดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุในจังหวัด คือ งบประมาณช่วยเหลือในการดำเนินงาน ค่าตอบแทนแก่ผู้ปฏิบัติงานที่จำกัด แม้แต่ในระดับ อบต. ก็มีข้อเสนอว่าควรต้องได้รับความร่วมมือและการประสานความช่วยเหลือในรูปของงบประมาณจากหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องด้วย รวมถึงในส่วนของงานบริหารจัดการด้วย กล่าวคือ ภารกิจที่ทางอบต. รับถ่ายโอนมานั้นมีความครอบคลุมในเกือบทุกรอบด้าน แต่

โครงสร้างอบต.เอง ในปัจจุบันนั้นยังมีโครงสร้างหน่วยงานรับผิดชอบที่ไม่ครบในทุกด้านเหมือนกับโครงสร้างการบริหารจัดการในระดับอำเภอ ทำให้การดำเนินงานยังมีข้อจำกัด บุคลากรหนึ่งส่วนงานต้องดูแลและดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ในหลายๆ ด้าน

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์จังหวัด มี“กองทุนสนับสนุนผู้สูงอายุจังหวัด” เพื่อการกู้ยืมประกอบอาชีพ แต่ปัญหาหนึ่งที่พบคือ กลุ่มผู้สูงอายุที่ประสงค์จะกู้เงินยังขาดทักษะในการเขียนโครงการและแผนธุรกิจซึ่งจำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือเชิงเทคนิคในการอบรมให้ความรู้

ปัญหาเกี่ยวกับ “ตลาด” ในการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มผู้สูงอายุผลิตออกมาเป็นข้อกังวลที่ อปท. ในหลายพื้นที่ได้แสดงความคิดเห็น และการส่งเสริมให้มีการจ้างงานแรงงานผู้สูงอายุในระบบอาจทำได้ยาก เนื่องจากนายจ้างส่วนใหญ่มีการกำหนดอายุสูงสุดที่จะเข้าทำงานโดยเฉพาะงานที่ต้องใช้แรงงาน (ส่วนใหญ่ ไม่เกิน 50 ปี)

4.2.2.1.ก.4 ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

1) หน่วยงานของสำนักงานแรงงานจังหวัดและภาครัฐที่เกี่ยวข้องมีข้อจำกัดทางด้านบุคลากรและงบประมาณ ดังนั้นการดำเนินงานในด้านต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการทำงาน/มีงานทำของผู้สูงอายุในด้านการส่งเสริม สนับสนุน รวมถึงการคุ้มครองด้านสวัสดิการและความปลอดภัย ซึ่งจำเป็นต้องพึ่งพิงการประสานงานและร่วมมือของ “เครือข่าย” อันประกอบด้วย ผู้นำในชุมชน เครือข่ายในชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต./ เทศบาล เป็นสื่อกลางในการประสานความร่วมมือในระดับท้องถิ่น) กลุ่มสหกรณ์ อาสาสมัครแรงงาน บุคคลากรด้านสาธารณสุขและอาชีวอนามัย สถานพยาบาลในระดับต่างๆ

2) การประสานความร่วมมือกับ “เครือข่าย” โดยเฉพาะ อปท. อาจเป็นทั้งในส่วนของการดำเนินกิจกรรมและงบประมาณ (ในส่วน งบประมาณ เช่น เพื่อการจัดการอบรมที่สามารถทำได้หลากหลายกว่า และตรงกับความต้องการและบริบทของท้องที่ หน่วยงานท้องถิ่น สามารถมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นได้)

3) การส่งเสริมการทำงาน/มีงานทำหรือรวมกลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุนั้น ภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการวางแผนโดยพิจารณาในเชิงระบบภาพรวมที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น ตั้งแต่ การเน้นการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น การหาตลาดให้ (สำนักงานพาณิชย์จังหวัดและอปท.) การพัฒนาอบรมให้ความรู้ส่งเสริมการรวมกลุ่ม (พช.) การพัฒนาศักยภาพและแนวทางในการเพิ่มมูลค่าเพิ่มให้แก่ผลิตภัณฑ์และภูมิปัญญาทั้งในเชิงบุคคลและชุมชน อีกทั้งต้องมีความต่อเนื่องของการดำเนินงานและการติดตามประเมินผล และควรมี

กระบวนการสนับสนุนในการเรียนรู้แนวทางจาก กรณีตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในด้านการส่งเสริมการทำงาน/มีงานทำและการคุ้มครองการทำงานแก่ผู้สูงอายุในกรณีศึกษาต่างๆ

4) การประสานงาน ดำเนินงานเชิงบูรณาการ กระจายข้อมูลด้านกิจกรรมแผนงานและกิจกรรมระหว่างหน่วยงานภาครัฐและที่เกี่ยวข้องถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เช่น ในส่วนเงินกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุจากกองทุนผู้สูงอายุจังหวัดของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สมควรที่จะมีการประสานงานร่วมกับหน่วยงานอื่นเช่น ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานที่มีการจัดการอบรมอาชีพให้แก่กลุ่มผู้สูงอายุเพื่อให้เกิดการต่อยอดและต่อเนื่องของการสนับสนุนจากภาครัฐแก่กลุ่มอาชีพ ปัจจุบันการดำเนินงานในรูปแบบบูรณาการเกิดขึ้นเพียงในระดับท้องถิ่น แต่ยังไม่ชัดเจนในระดับจังหวัด ภูมิภาคและระหว่างหน่วยงานภาครัฐ (ตั้งแต่ระดับสำนักงาน ถึงกระทรวงฯ ทั้งในส่วนกลางมายังส่วนภูมิภาค) การแบ่งงานตามภารกิจที่เกี่ยวข้องของแต่ละหน่วยงาน อย่างเชื่อมโยงนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยในระดับจังหวัด “ยุทธศาสตร์จังหวัดที่สอดคล้องกับแผนงบประมาณพัฒนาจังหวัด” ที่จะเป็นแผนทิศทางของจังหวัดในระยะกลาง เช่น 5 ปี ไม่ใช่ ปีต่อปี ในการดำเนินงานในด้านนี้ที่เชื่อมโยงและต่อยอดภารกิจหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้ได้นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง

5) ในกลุ่มสนทนาได้มีการแสดงความเห็นว่า ผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่มีและสั่งสมภูมิปัญญา แต่ยังไม่ได้ถูกดึงหรือสนับสนุนให้สามารถใช้ออกมาได้อย่างเหมาะสม บางครั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่ดำเนินงานด้านการสนับสนุนก็มีลักษณะชี้นำมากเกินไป และไม่เหมาะกับบริบทและภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่มี ยกตัวอย่างเช่น งาน OTOP ที่มีการสนับสนุนให้ทอผ้า หรือจักสานในกลุ่มผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาหลักที่ผู้สูงอายุมีและทำได้ แต่บางครั้งก็กลับไปส่งเสริมให้ต้องหาตลาดเอง ทำการตลาดและบริหารจัดการเอง ซึ่งผู้สูงอายุไม่มีความรู้หรือถนัดซึ่งสุดท้ายก็ดำเนินต่อไปไม่ได้ จากตรงนี้ชี้ให้เห็นว่า กลุ่มผู้สูงอายุอาจเหมาะและมีความชำนาญในงานทางด้านภูมิปัญญา แต่เพื่อให้เกิดความยั่งยืนและมีประสิทธิภาพในการดำเนินงานก็จำเป็นต้องมีการเข้ามามีส่วนร่วมจากคนในวัยอื่นเช่นกัน โดยเฉพาะในด้านการบริหารจัดการ การตลาด

6) งานด้านผู้สูงอายุ ไม่ควรถูกขีดเส้นแยกออกจากงานและกิจกรรมของคนในวัยอื่นๆ แต่ควรต้องดำเนินไปควบคู่กัน และในภาคชนบท “บวร หรือ บ้าน วัด โรงเรียน” ยังถือได้ว่ามีบทบาทที่สำคัญต่อกิจกรรมในพื้นที่เกือบทุกด้าน นอกจากนี้ วิธีการดำเนินงานในเชิงสนับสนุนและส่งเสริมจากภาครัฐไม่ควรมีลักษณะของการ “อุ้ม” หรือ “ป้อน” ควรเป็นลักษณะส่งเสริมศักยภาพและมีส่วนร่วม สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของแต่ละกลุ่มแต่ละพื้นที่

7) จากมุมมองของหน่วยงานในภาคเอกชนและ NGO โดยเฉพาะในจังหวัดเชียงใหม่ ให้มุมมองว่า การดำเนินงานของภาครัฐที่ผ่านมักมีลักษณะ แบบ “ปักธง” หรือมี “พิมพ์เขียว”มาจากส่วนกลางไม่ได้สะท้อนตาม “ปัญหาและความต้องการ” ในพื้นที่ และขาดการส่งเสริมการมีส่วนร่วม คิดเอง ทำเอง ของผู้สูงอายุในพื้นที่ ซึ่งเป็นอุปสรรคความยั่งยืนของการรวมกลุ่มหรือกิจกรรมผู้สูงอายุในพื้นที่ในระยะยาว หน่วยงานภาครัฐควรมีบทบาทมากขึ้นในการให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มอาชีพผู้สูงอายุที่เกิดขึ้นแล้วในด้านเทคนิค วิชาการ และไม่ควรทำงานในลักษณะแข่งหรือแย่งพื้นที่กับหน่วยงานภาคเอกชนหรือ NGO ปัจจัยที่มีส่วนต่อการทำงานของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย ทัศนคติต่อการทำงานของตัวผู้สูงอายุ ของลูกหลาน ของนายจ้าง (ซึ่งอาจมองว่า การทำงานของผู้สูงอายุไม่คุ้มค่าแรงที่จ่ายไป) และบริบทปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อการทำงานของผู้สูงอายุที่มีลักษณะเงื่อนไขเฉพาะ

8) ในการส่งเสริมอาชีพ หรือการรวมกลุ่มเพื่อผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์จำหน่ายโดยผู้สูงอายุ สิ่งที่ต้องคำนึงเป็นอันดับต้นๆ จากหน่วยงานระดับท้องถิ่นและศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด คือ “ตลาด” โดยควรเริ่มจากตลาดและความต้องการในท้องถิ่นแล้วค่อยขยายออกไปในพื้นที่ใกล้เคียงอีกทั้งความรู้และทักษะทางการตลาดก็มีความสำคัญ และสามารถดำเนินการในรูปแบบความร่วมมือในระดับ “เครือข่าย” หมู่บ้านใกล้เคียง ตำบล อำเภอ หรือจังหวัด ในการรวมกลุ่มเพื่อไปแสดงสินค้า ผลิตภัณฑ์ในงานต่างๆ ในระดับภาคระดับประเทศได้

9) มุมมองจากสภาผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย ชี้ให้เห็นว่ากิจกรรมอบรมให้ความรู้และเดินทางไปศึกษาดูงานที่ตรงกับความสนใจและความต้องการของกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นกิจกรรมที่ควรส่งเสริมและเป็นประโยชน์ในด้านการให้แนวคิด ความรู้และทักษะต่อยอดต่อกลุ่มผู้สูงอายุ และลักษณะงานที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุและเป็นประโยชน์ต่อสังคม ควรเป็นงานในด้านการอนุรักษ์และถ่ายทอดภูมิปัญญา เช่น ในเรื่องสมุนไพรพื้นบ้าน พิธีกรรมทางความเชื่อ ศาสนา (ผีหม้อนึ่ง)

10) ในการดำเนินงานด้านส่งเสริมอาชีพ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำเป็นต้องจัดกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่เป็น ก) กลุ่มที่แข็งแรงไม่เจ็บป่วยช่วยตนเองได้ ข) กลุ่มที่เจ็บป่วยแต่ยังช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือสังคมได้ ค) กลุ่มที่เจ็บป่วยยังช่วยเหลือตนเองแต่ไม่สามารถช่วยเหลือสังคมได้ และ ง) กลุ่มสุดท้ายกลุ่มที่เจ็บป่วยช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือสังคมไม่ได้ กลุ่มที่ควรมุ่งเน้นทำการส่งเสริมในการมีงานทำได้ น่าที่จะมุ่งเป้าไปยังผู้สูงอายุใน 2 กลุ่มแรก

11) เบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือเท่าเทียมกันทุกคน 500 บาทนั้น ได้รับมุมมองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุว่าไม่เพียงพอต่อความจำเป็นของผู้สูงอายุที่มีรายได้ต่ำ การช่วยเหลือควรมี

ลักษณะเจาะจงเฉพาะผู้มีรายได้ต่ำ โดยเพิ่มจำนวนเงินที่ให้ หรือ อาจมีลักษณะเป็นขั้นบันไดตามช่วงอายุ เช่น อายุ 60-69 ปี รับ 500 บาท อายุ 70-79 ปี รับ 800 บาทและ อายุ 80ปีขึ้นไป รับ 1,000 บาท จุดนี้เป็นประเด็นหนึ่งที่หน่วยงานภาครัฐควรพิจารณา

12) ในมุมมองของอบจ. เชียงราย การริเริ่มจัดทำ “ศูนย์สุขภาวะชุมชน” ของอบจ.ในทุกอำเภอ สามารถใช้เป็นแหล่งพบปะ แลกเปลี่ยนพูดคุย ระหว่างผู้สูงอายุ ซึ่งน่าจะเป็นก้าวที่ควรได้รับต่อยอดต่อไปในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมอาชีพหรือการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ต่อไปได้ นอกจากนี้ “วัด” ยังสามารถมีบทบาทที่สำคัญโดยเฉพาะในด้านสถานที่การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุในเขตชนบทได้ดี ลักษณะงานของผู้สูงอายุควรเป็นงานที่เหมาะสมกับสภาพร่างกาย เน้นการใช้สมองมากกว่ากำลังแรงงาน ไม่จำเป็นต้องมุ่งเน้นในด้านการหารายได้ แต่เป็นเพื่อประโยชน์ทางจิตใจของผู้สูงอายุ ให้ไม่เหงามีโอกาสได้ใช้ประโยชน์จากประสบการณ์และภูมิปัญญาที่มี ตัวอย่างที่ชัดเจน เช่น การดำเนินงานของ “กลุ่มคนเฒ่าคนแก่” บ้านป่าแดด อ. แม่สรวย การทำงานของผู้สูงอายุ ควรต้องเริ่มจาก “ความพร้อม” “ความจำเป็น” และ “ความต้องการ” ของตัวหรือกลุ่มผู้สูงอายุ ในมุมมองส่วนตัวของรองนายกอบจ. ไม่สนับสนุนการทำงานในเชิงอาชีพหารายได้ของผู้สูงอายุ แต่ต้องการส่งเสริมงานในลักษณะการใช้ประโยชน์และถ่ายทอดภูมิปัญญามากกว่า เช่น กลุ่มผู้สูงอายุบ้านสันกอง ต. แม่ไร่ ในอำเภอแม่จันที่มีการดำเนินงานในด้านการทำงาน ผลิตสินค้าควบคู่กับการจัดทำเป็น “ศูนย์การเรียนรู้บ้านสันกอง”

4.2.2.1.ข ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในส่วนนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลและผลการศึกษาเชิงคุณภาพ จังหวัดหนองคายและอุดรธานี โดยแบ่งเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นการนำเสนอข้อมูลและผลการศึกษาในหน่วยงานระดับจังหวัด (ภาครัฐ เอกชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด) ภาพรวมของแผนงานและกิจกรรมของหน่วยงานในการสนับสนุนและส่งเสริมการทำงาน/มีงานทำของผู้สูงอายุ ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาของหน่วยงาน ความสำเร็จ ปัญหาและอุปสรรค ตลอดจนข้อเสนอแนะและมุมมองต่อแผนงานและกิจกรรมในอนาคต และส่วนที่สองเป็นการนำเสนอข้อมูลและผลการศึกษาในกลุ่มอาชีพโดย แบ่งเป็น ความเป็นมาของกลุ่ม วิธีการบริหารจัดการ และการตลาด ตลอดจนปัญหาและอุปสรรค

4.2.2.1.ข.1 จังหวัดหนองคาย

สำนักงานเกษตรจังหวัดหนองคาย

บทบาทหน้าที่ของสำนักงาน คือ ส่งเสริมอาชีพทางด้านการเกษตร กับครอบครัวเกษตรกร เน้นการถ่ายทอดเทคโนโลยี่ทางด้านการเกษตรพื้นฐาน แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และส่งเสริมกลุ่มอาชีพให้แก่ครอบครัวเกษตรกร ซึ่งไม่เน้นหนักกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มที่อยู่ในความรับผิดชอบ 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มพ่อบ้าน/แม่บ้านเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรกร สำหรับการส่งเสริมอาชีพที่กลุ่มแม่บ้าน ได้แก่การส่งเสริมการทอผ้า ฝ้าย ไหม กลุ่มแปรรูปพืชผัก ผลไม้ ต่างๆ เช่น การแปรรูปกล้วย กล้วยตาก กล้วยทอด หรือผลผลิตทางด้านการเกษตรจำพวกถั่ว ถั่วคั่ว ถั่วตัด ถั่วต้ม ต่างๆ กลุ่มแปรรูปไผ่ จักสานไม้ไผ่ แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร เช่น แปรรูป ข้าว เนื้อสัตว์ ปลา การถ่ายทอดเทคโนโลยี เช่น การผลิตปุ๋ยชีวภาพ เลี้ยงสัตว์ และประมง นอกจากนั้นถ้ากลุ่มใดมีความพร้อมจะแนะนำให้มาจดทะเบียนเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่สำนักงานเกษตรอำเภอ ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา 3-5 ปี มีกลุ่มต่างๆ ที่เกิดขึ้นใน 17 อำเภอ ขณะนี้มีวิสาหกิจชุมชนที่ขึ้นทะเบียนทั้งหมดประมาณ 700 กว่ากลุ่ม

การเตรียมการของหน่วยงานในอนาคต เกี่ยวกับผู้สูงอายุ ในเบื้องต้นยังไม่ได้เน้นกลุ่มผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุมีปะปนอยู่ในกลุ่มเกษตรกรเหล่านั้นอยู่แล้ว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มในชุมชนที่จะต้องเป็นผู้เสนอโครงการขอรับการสนับสนุนเข้ามา สำหรับการส่งเสริมการประกอบอาชีพ มีความคิดเห็นว่ากลุ่มอาชีพหนึ่งๆ อาจจะมีหลายหน่วยงานจัดสรรงบประมาณเข้าไปดำเนินการ

องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) หนองคาย

บทบาทและหน้าที่ที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุโดยตรง ได้แก่ การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพ และบทบาทในการสนับสนุนกิจกรรมของผู้สูงอายุ เช่นการร่วมจัดงานวันผู้สูงอายุ และวันมุทิตาจิต เป็นต้น สำหรับ อบจ. หนองคาย มีการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ เมื่อเดือนเมษาปี 2552 ก่อนที่รัฐบาลจะจ่าย โดย อบจ.เก็บตกผู้สูงอายุจากองค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาลมาจ่ายประมาณ 7000 รายทั้งจังหวัด โดยการตั้งงบประมาณเป็นโครงการประจำปี ประมาณปีละ 15 ล้านบาท ส่วนการสนับสนุนกิจกรรมของผู้สูงอายุ ได้แก่ การสนับสนุนกิจกรรมวันมุทิตาจิต จัดงานวันมุทิตาจิตในเดือนเมษายน สำหรับ ในปีนี้ (ปี 2553) ช่วงนี้ 1-15 จะออกเยี่ยมผู้สูงอายุทุกตำบลในจังหวัดหนองคาย ประมาณ 18,000 กว่าราย โดยจัดของชำร่วยออกเยี่ยม นำโดยนายกอบจ. เป็นผู้นำทีมออกเยี่ยม

อบจ. ได้จัดสรรงบประมาณสนับสนุนกลุ่มอาชีพ โดยการจ่ายสมทบในการต่อยอดโครงการหน่วยงานอื่นๆ โดยกลุ่มผู้สูงอายุสามารถทำโครงการ โดยการขอสนับสนุนงบประมาณ ได้ในวงเงินกลุ่มละ 500,000 – 100,000 บาท ทั้งนี้งบประมาณสามารถปรับลดได้ตามความเหมาะสม โดยในปี 2553 นี้ ทางอบจ. หนองคายได้จัดสรรงบประมาณไว้ 300 ล้านบาท เช่น การจัดตั้งกองทุนการฝึกอบรม “อาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุ” (อผช.) โครงการ 100,000 บาท โดยบูรณาการกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) และในปี 2553 นี้เตรียมโครงการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ โดยขอความร่วมมือจากสำนักงานสาธารณสุข ต่อไป โดยการบูรณาการกับทุกภาคส่วนของจังหวัดหนองคาย โดยหากงบประมาณไม่เพียงพอ อบจ.สามารถสนับสนุนงบประมาณส่วนนี้ได้

สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดหนองคาย

บทบาทและภารกิจงานของสำนักงานเกี่ยวกับการคุ้มครองดูแลสิทธิประโยชน์ ความปลอดภัยในการทำงานแก่ผู้ใช้แรงงาน ทั้งในและนอกระบบ ในระบบก็คือลูกจ้างในสถานประกอบการ นอกระบบเป็นเรื่องของงานที่รับไปทำที่บ้าน และงานด้านการเกษตร ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุจะอยู่ในกลุ่มที่สองงานนอกระบบ

การส่งเสริมด้านความเป็นอยู่ที่ดีของลูกจ้าง โดยการส่งเสริมสวัสดิการนอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนด ส่วนใหญ่จะเป็นในเรื่องของกฎหมายคุ้มครองดูแลสิทธิประโยชน์ผู้ใช้แรงงาน ทางสำนักงาน ดำเนินแผนงานกิจกรรมโครงการ โดยมีการทบทวนงานในสถานประกอบการ โดยการออกตรวจ และ รับเรื่องร้องทุกข์ สิทธิประโยชน์ตามที่กฎหมายกำหนด และอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์ให้แก่แรงงานทั้งในและนอกระบบ

สำหรับแรงงานนอกระบบ ใช้กฎหมายคุ้มครองแรงงาน ในการดูแลสิทธิประโยชน์ของผู้ใช้แรงงาน ซึ่งส่วนใหญ่จะมีผู้สูงอายุอยู่ด้วย เช่น เรื่องค่าจ้าง มีสิทธิที่จะมาร้องทุกข์กับทางสำนักงานได้ ซึ่งกฎหมายกำหนดให้มีการดูแล ต่อมาในปี 2547 ได้ออกเป็นกฎกระทรวง เมื่อก่อนปี 2547 จะมาร้องทุกข์เจ้าหน้าที่ยังไม่ได้ เนื่องจากยังไม่มีกฎหมายบังคับใช้ ซึ่งผู้เสียหายต้องฟ้องคดีเอง แต่ขณะนี้ทางกรมสวัสดิการแรงงานได้ขยายการคุ้มครองไปสู่แรงงานนอกระบบ ในเรื่องของค่าจ้างขั้นต่ำของแรงงานนอกระบบเป็นเรื่องที่นายจ้างกับลูกจ้างจะตกลงกันเอง ซึ่งส่วนใหญ่แรงงานนอกระบบจะได้รับค่าจ้างนอกระบบมากกว่าค่าจ้างขั้นต่ำ เช่น การดำนา เกี่ยวข้าว หัวละ 200 – 250 ค่าจ้างขั้นต่ำเราตอนนี้ 159 บาท ที่หนองคายสิทธิประโยชน์ในเรื่องของค่าจ้างไม่น่ามีปัญหา จะมีปัญหาการขาดแคลนแรงงาน นายจ้างกลัวลูกจ้างไม่มาทำงาน เอาเงินไปมัดจำไว้ แล้วลูกจ้างไม่มาทำงาน

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) หนองคาย

บทบาทหน้าที่ในการส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาสายสามัญ สายอาชีพ ตามอัธยาศัย ในส่วนของงานสายอาชีพ งานโครงการนั้นทั้ง 17 อำเภอ ในแต่ละปีมีการจัดทำแผนงานโครงการที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุทุกอำเภอ อำเภอละ 1-2 กลุ่ม การจัดงบประมาณให้กับผู้สูงอายุด้านอาชีพซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่กับบ้านเลี้ยงหลาน โดยทางอำเภอจะสำรวจจำนวนผู้สูงอายุในหมู่บ้านที่สนใจจะฝึกอาชีพ เช่น กลุ่มจักรสาน เข่งปลาทู การฝึกทำแหนมห่อใบตอง ซึ่งในส่วนนี้ก็จะเป็นรายได้ของตนเอง หลังจากที่ส่งแบบติดตามประเมินผล ผู้สูงอายุกล่าวว่ามีคุณค่าในตนเอง บางครั้งเงินเล็กๆ น้อยๆ ก็สามารถหามาได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องมาขอลูกขอหลาน

ในส่วนการมีงานทำ ได้สนับสนุนกลุ่ม โดยเจ้าหน้าที่ช่วยกันวิเคราะห์กลุ่ม รวมทั้งอาจจะเป็นกลุ่มที่หน่วยงานอื่นดำเนินการไว้แล้ว โดยการไปต่อยอด กลุ่มซึ่งมีการรวมตัวกันอยู่แล้ว ตั้งแต่ 20 คนขึ้นไป มีประธานกลุ่ม และทำงานในรูปคณะกรรมการ แต่ปัญหาคือกลุ่มทำงานไม่ต่อเนื่อง การจัดอบรมวิชาชีพระยะสั้น 50 ชั่วโมง หรือ 100 ชั่วโมง เมื่อจบหลักสูตรแล้ว ไม่มีการนำไปทำแบบต่อเนื่อง เพราะขาดเงินงบประมาณที่จะสนับสนุนการดำเนินงาน บางครั้งอาจมีการผลิต เมื่อผลิตภัณฑ์ขายได้แล้ว และแบ่งเงินกันจึงไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ ในอนาคตอยากจะส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มเข้มแข็ง และคงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน “ให้เค้ายืนได้ด้วยขาของเค้าเอง” ในช่วงเดือนเมษายนได้ร่วมจัดกิจกรรมให้กับผู้สูงอายุ

ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดหนองคาย

“ส่งเสริมการทำงาน กับการมีงานทำ มันคืออะไร” การทำแล้วมันได้เงินไหม มีเงินไหม หรือมีรายได้ แต่ส่งเสริมการทำงานหมายถึง ทำงานอาจจะสนุกก็ได้ ไม่ได้ต่างกัน

ฝึกประเภทแรก คือส่งเสริมการทำงาน เข้ามาร่วมฝึกอาชีพ และได้มีโอกาสมาพูดคุยกัน เป็นเครือข่ายของผู้สูงอายุ แต่ว่าไม่มีรายได้ ส่วนการมีงานทำก็อีกประเภทหนึ่ง ต้องจัดให้กิจกรรมร่วมกันระหว่างกลุ่ม ถ้าจะทำกิจกรรมผู้สูงอายุอย่างเดียว บางเวลาผู้สูงอายุอยากทำงาน ทำกิจกรรม กับเด็กเลย คือหลายช่วงชั้น กิจกรรมคนสูงอายุมีความหลากหลายปนกันอยู่ เพราะว่าเป็นกิจกรรมที่ผสมระหว่างคนต่างอายุในสังคมนั้น

ขณะนี้ทางศูนย์กำลังฝึกอบรมหลักสูตรคอมพิวเตอร์ โดยมีจุดประสงค์ต้องการให้ผู้เข้าอบรมได้ทำงานและนั่งคุยกัน มีผู้เข้าร่วมการอบรม 10 คน อายุระหว่า 40-80 ปี หลักสูตร 5 วัน วันละ 3 ชั่วโมง เลี้ยงอาหารว่าง สอนให้ปิด/เปิดเครื่องเป็น ลงทะเบียน email ได้ แล้วได้ให้เบอร์ email ไว้ส่งให้ อยากหาความรู้ search ได้ อนึ่ง ในบางหมู่บ้านในจังหวัดมีลูกหลานไปทำงานต่างประเทศจะได้รับความสะดวก

ในขณะเดียวกันให้การอบรมกลุ่มชาวบ้าน ใช้เวลอบรม 5 วัน เป็นโอกาสดี ที่จะคุยกับชาวบ้านจะได้เครือข่ายผู้สูงอายุ ที่หนองคายรวมกลุ่มค่อนข้างแน่นหนา

มีนโยบายชัดเจนที่จะทำกิจกรรมกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นเครือข่ายหลายระดับ เครือข่ายอายุ เครือข่ายฐานะ และเครือข่ายความรู้ ปะปนอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ส่วนความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ได้ประสานงานกับสำนักงานเกษตรจังหวัด เพื่อได้เข้าไปร่วมกันทำงาน

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดหนองคาย

บทบาทหน้าที่ ดูแลผู้สูงอายุทั้งที่อยู่กับครอบครัว และผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง ถูกทารุณกรรม เราก็จะมีเงินกองทุนสำหรับช่วยเหลือในเบื้องต้น ในเรื่องของการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ ก็จะมีเงินทุนให้สำหรับผู้สูงอายุกู้ยืมไปเพื่อประกอบอาชีพ วงเงินสูงสุดไม่เกิน 3 หมื่นบาท/คน โดยที่กองทุนตรงปลอดดอกเบี้ย ให้กู้ยืมและใช้คืนภายในระยะเวลาที่กำหนด เป็นการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ยังสามารถทำงานได้ แล้วก็ต้องการที่จะนำไปประกอบอาชีพเลี้ยงตนเอง และครอบครัว

นอกจากนี้ในเรื่องของการดูแลผู้สูงอายุมีการจัดอบรมอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผช.) เพื่อส่งเสริมให้อาสาสมัครเหล่านี้เป็นตัวแทนของคนในครอบครัวชุมชน ช่วยดูแลผู้สูงอายุที่อาจจะไม่ได้รับการดูแลเท่าที่ควรและผู้สูงอายุที่ประสบปัญหาด้านสุขภาพ ความเป็นอยู่ การดูแลรักษาตนเอง หรือจัดสวัสดิการต่างๆ การจัดอบรมอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ ร่วมกับ อบต. โดยให้ อบต.คัดเลือกผู้สูงอายุ และจัดอบรมหลักสูตรพื้นฐานการดูแลผู้สูงอายุ อาสาสมัครหนึ่งคน ดูแลผู้สูงอายุ 5 คน 5 บ้าน ก็ดูแลทุกอย่าง โดยมีค่าตอบแทนสำหรับอาสาสมัครให้เดือนละ 300 บาท โดยให้การสนับสนุน 1 ปี และมอบหมายให้ทาง อบต.นำไปดำเนินการต่อในเขตพื้นที่ของตนเอง โดย อบต.ตั้งงบประมาณเพื่อจัดสรรให้อาสาสมัครโดยตรง โดยคาดว่าในปี 2556 จะต้องมีครบทุกตำบล นอกจากนี้ การดูแลผู้สูงอายุที่มีที่อยู่อาศัยทรุดโทรม โดยการซ่อมแซมที่อยู่อาศัยให้ไม่เกินคนละ 1 หมื่นบาท และเรื่องของการเผยแพร่ภูมิปัญญาผู้สูงอายุ โดยการสืบค้น ผู้สูงอายุที่มีภูมิปัญญาในด้านต่างๆ เพื่อจะได้รวบรวมเป็นข้อมูลของจังหวัด เมื่อรวบรวมเสร็จจัดเก็บเป็นข้อมูลของจังหวัด โดยจะนำทะเบียนเหล่านี้ไปจัดพิมพ์เผยแพร่ให้ในแต่ละ อบต.และในจังหวัดด้วย เพื่อใช้เป็นแหล่งข้อมูลในกรณีที่ต้องการใช้ภูมิปัญญาผู้สูงอายุในการถ่ายทอดให้กับลูกหลานเช่น ในอนาคตถ้าผู้สูงอายุได้รับเชิญเป็นวิทยากรสอนในด้านใดด้านหนึ่งที่ถนัด อาจได้รับค่าตอบแทนในการใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ด้วยและอาจเป็นการส่งเสริมการมีงานทำให้กับผู้สูงอายุได้

ในเรื่องของการส่งเสริมสนับสนุนการจัดงานผู้สูงอายุแห่งชาติ ในทุกปีมีการจัดงานร่วมกัน โดยบูรณาการร่วมกับโรงพยาบาล และสาขาสมาคมผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยจังหวัดหนองคาย โดยการส่งเสริมให้

ผู้สูงอายุได้แสดงความสามารถ และในงานนี้ผู้สูงอายุได้รับบริการต่างๆ ของหน่วยงานราชการ นอกจากนี้ในปีที่ผ่านมาได้ส่งเสริมให้การสร้างกลุ่มเสริมสร้างสุขภาพผู้สูงอายุโดยการอบรมให้ความรู้เรื่องของการออกกำลังกาย เช่น ไม้พลอง ยางยืด ผลที่ได้ คือการมีการสร้างเสริมสุขภาพ

การเตรียมงานในอนาคตของผู้สูงอายุ เน้นในเรื่องของโครงสร้าง ความรู้ ความสามารถ ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ และส่งเสริมให้มีการดูแลผู้สูงอายุ โดยใช้อาสาสมัครที่สร้างขึ้นมาเป็นสื่อกลางในประสานงานในเรื่องการรับบริการสวัสดิการ เรื่องของชีวิตประจำวัน ค่าครองชีพ หรือว่าการมีงานทำ เพื่อให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

สำนักงานจัดหางานจังหวัดหนองคาย

จัดทำโครงการในการส่งเสริมการอำนวยการส่งเสริมให้มีอาชีพรายได้ที่เหมาะสม โดยการฝึกอาชีพให้ผู้สูงอายุที่รวมกลุ่มกัน ดำเนินงานมาประมาณ 5 ปี โดยมีงบประมาณในการดำเนินการ ปีละประมาณ 2 รุ่น ประมาณ 2 หมื่นบาท เนื่องจากงบประมาณมีอยู่อย่างจำกัดทำให้การต่อยอด และการติดตามและประเมินผลเป็นไปได้ยาก สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือการตลาดเป็นปัจจัยหลัก ทางสำนักงานพยายามพูดคุยกันในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดย เน้นเรื่องการใช้วัสดุในพื้นที่เป็นหลักในการส่งเสริมการประกอบอาชีพ ถ้าไปซื้ออุปกรณ์ที่อื่นก็ต้องลงทุนสูง การรวมกลุ่มหลังจากอบรมมักจะรวมกลุ่มกันไม่ค่อยได้ ได้มีความพยายามที่จะต่อยอดกันอยู่ และได้เสนอทางกรมการจัดหางานว่า โครงการลักษณะนี้ควรมีงบประมาณอุดหนุนให้มากกว่านี้ เพื่อช่วยในการดำเนินการช่วยเหลือผู้สูงอายุให้มีรายได้ที่เหมาะสม

ส่วนอีกประการหนึ่งของกรมการจัดหางานที่มีในการส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีงานทำ เช่น การรับสมัครครูอาจารย์ที่เกษียนอายุแล้ว มาเป็นเจ้าหน้าที่ประจำสำนักงานงาน ขณะนี้ประมาณ 30 จังหวัดแล้ว เนื่องจากว่างบประมาณมีอยู่จำกัด เช่น การให้มาเป็นที่ปรึกษาตามความเชี่ยวชาญ เช่น ด้านการแนะแนวอาชีพ หรือส่งเสริมการประกอบอาชีพเป็นต้น ได้ดำเนินการ มาประมาณ 3 ปีแล้ว แต่ยังไม่ครอบคลุมทั่วประเทศ

ในเรื่องของการฝึกอาชีพ ได้จัดหลักสูตรการฝึกอบรม 3 วัน ปีละ 2 รุ่น มีการประชาสัมพันธ์ตามวิทยุ โดยได้แจ้งข่าวไปทางกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และทำเอกสารแจกจ่ายไป ให้ผู้สูงอายุที่รวมกลุ่มกันได้ สามารถติดต่อหรือแจ้งทางโทรศัพท์ เจ้าหน้าที่จะออกไปสอบถามความต้องการในการรวมกลุ่ม และดูความเป็นไปได้ในความสามารถประกอบอาชีพได้ยั่งยืนโดยเน้นการใช้วัสดุในพื้นที่ และสามารถจำหน่ายได้ เช่น ฝึกการทำลูกประคบ นวดแผนโบราณ โดยทางสำนักงานจัดวิทยากรมาบรรยาย เป็นลักษณะการสาธิตให้ผู้เข้าอบรมรู้ว่าการฝึกอาชีพแบบนี้ เพื่อเป็นการจุดประกายให้ผู้เข้ารับการอบรมนำไปทำต่อหรือว่าเปลี่ยนเป็นอาชีพอื่น เพื่อให้

สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน ซึ่งขึ้นอยู่กับความต้องการของกลุ่มโดยดูความจำเป็นเร่งด่วน อาจจะเป็นหลักสูตรเดียวหรือต่างหลักสูตรในแต่ละรุ่น โดยดูความต้องการของกลุ่มเป็นหลัก

ถ้าหลักสูตรจัดในหมู่บ้านยืดหยุ่นไปตามการวิเคราะห์ และเขียนหลักสูตร โดยดูตามพื้นที่ และปริมาณงาน เช่น หลักสูตรมัดหมี่ จำนวน 10 วัน 60 ชั่วโมง จึงเขียนหลักสูตรเฉพาะได้เลย การส่งเสริมอาชีพ การตลาดเป็นเรื่องสำคัญ การรวมกลุ่มช่วยเสริมการมีงานทำ เพื่อให้มีรายได้

สำนักงานประกันสังคมจังหวัดหนองคาย

ภารกิจหลักดูแลคุ้มครองในเรื่องของกรณีเจ็บป่วย ทุพลภาพ ว่างงาน ชราภาพ ขึ้นทะเบียนผู้ประกันตนกับสำนักงาน ขณะนี้กำลังจัดทำนโยบาย มาตรา 40 ให้ผู้ที่มีอาชีพอิสระสามารถที่จะเข้าสมัครเข้ามาเป็นสมาชิกกับสำนักงานได้ กรณีบำนาญชราภาพ จะเริ่มมีผู้ที่ได้รับบำนาญชราภาพในปี 2557 คนที่ไม่มีสิทธิที่ได้รับบำนาญชราภาพจะได้รับเงินบำเหน็จ โดยมีเงื่อนไขว่าผู้ที่จะได้รับบำนาญชราภาพส่งเงินมา 180 เดือน ประมาณ 15 ปี อายุ 55 ปี ไม่ได้ทำงานอะไร ถ้าอายุ 55 ปี แต่ว่ายังทำงานอยู่ ก็ยังไม่จ่าย ส่วนคนที่อายุ 55 ปี แต่ส่งเงินยังไม่ครบ 180 เดือน และไม่ได้ทำงาน จะได้รับเงินบำเหน็จไป ส่วนเงินที่ส่งมาก็จะได้รับคืนไป เมื่ออายุครบ 55 พร้อม ดอกเบี้ย

ในกรณีที่จ่ายเบี้ยสมทบตอนอายุ 45 อายุ 55 ปี ยังไม่ครบ 180 เดือน แต่ไม่ได้ทำงานแล้ว ก็ต้องสมัครเป็นผู้ประกันตนตาม มาตรา 39 คือส่งเงินเอง สามารถจ่ายเพิ่มจนถึงอายุ 60 เพื่อที่จะได้บำนาญครบ 15 ปี หรืออาจได้จนถึงอายุ 70 ถ้ายังทำงาน มีชีวิตอยู่ ส่งไปเรื่อยๆ ขณะเดียวกัน คนที่เริ่มต้นทำงานตั้งแต่อายุ 20 ปี ส่งมา 15 ปี อายุเพิ่ง 35 ปี ต้องส่งไปอีกจนถึงอายุ 55 ปี รายรับได้จะต่างกับคนที่ส่งในระยะเวลาสั้น คนที่ส่งระยะเวลายาว ถ้าสำนักงานให้ร้อยละ 15 จะต้องเอาค่าเฉลี่ยของเดือนสุดท้ายมาหาเฉลี่ยแล้วคิดให้ 20% ของเงินเดือนสุดท้าย คนที่ส่งมาระยะยาว ถ้าจ่าย ครบ 15 ปีตอนอายุ 35 ส่งอีก 10 ปี จะเพิ่มให้ปีละ 1% เพราะฉะนั้นเงินทดแทนที่จะได้รับเงินบำนาญตรงนี้จะมากกว่าคนที่ส่งในระยะเวลาสั้น แต่จะไม่มีข้อจำกัด อาจส่งต่อเรื่อยจนอายุ 70-80 ปีได้

การขยายการทำงานของภาคเอกชน ขึ้นอยู่กับลักษณะการทำงานของธุรกิจประเภทนั้นๆ บางอย่างผู้สูงอายุจะทำต่อได้ บางอย่างก็ทำไม่ได้ ต้องให้โอกาสภาคเอกชนด้วย เพราะว่าบางอย่างก็ไม่สามารถที่จะจ้างได้ และขึ้นอยู่กับผลกิจการมีผลกำไร และมีความมั่นคง อาจจะขยายอายุการทำงานไม่ได้ แต่ถ้าธุรกิจไม่มั่นคงให้เกษียนอายุ 55 ปี ก็สามารถจ้างคนรุ่นใหม่เข้ามาได้แทน 3-4 คน และคุณภาพจะสูงกว่าด้วย ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกฎหมายบังคับใช้ ในสังคมผู้สูงอายุต่อไปข้างหน้า

สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดหนองคาย

บทบาทของหน่วยงาน ในการส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนา ผู้ประกอบการอุตสาหกรรม รัฐวิสาหกิจ ชุมชน ให้สามารถพัฒนาตนเองเพื่อความยั่งยืน แผนงานโครงการจะเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ในทางอ้อม โดยการฝึกอาชีพให้กับกลุ่มที่มีอยู่แล้ว อาจจะเป็นกลุ่มของทางพัฒนาชุมชน หรือว่ากลุ่มของทางเกษตรจังหวัด เป็นกลุ่มที่มีวัยที่หลากหลาย อาจจะมีอายุระหว่าง 35 ปีขึ้นไป แล้วก็ผลของการดำเนินงานก็จะเป็นเรื่องของการฝึกอาชีพ เป็นการพัฒนาทักษะของการผลิต มีหลายหลักสูตร เช่น การย้อมสีมัดหมี่ การออกแบบลายผ้า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การย้อมสี จะเป็นการพัฒนาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่แล้ว ปกติการย้อมสีจะใช้น้ำเยอะ สีเยอะ ต้มกว่าจะเดือด และย้อมสีใดสีหนึ่งแล้วต้องเปลี่ยนน้ำใหม่ วิทยากรที่เข้าไปสอนก็จะสอนเทคนิควิธีการใหม่ๆ ให้ใช้น้ำน้อย จะไม่เปลืองสี และเป็นการลดต้นทุน ซึ่งบางคนก็อาจจะมองไม่เห็นส่วนนี้ และให้เน้นสีที่ตลาดต้องการ เช่น ที่อำเภอเฝ้าไร่ อำเภอบ้านนาคำ หรือการส่งเสริมความรู้ด้านการตลาด และพัฒนาผลิตภัณฑ์ ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้กลุ่ม สำหรับแผนงานในอนาคตก็เป็นเรื่องของการฝึกอาชีพเพิ่มทักษะการผลิต โดยทางกลุ่มจะมีหนังสือเข้ามา ที่อุตสาหกรรมจังหวัด โดยแสดงความต้องการการอบรมทางเจ้าหน้าที่จะเข้าไปดูที่กลุ่มว่าคุณภาพมีเพียงพอที่จะเข้าไปพัฒนา

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดหนองคาย

สาธารณสุขเน้นด้านการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ แต่ก่อนส่งเสริมด้าน 3 อ.คือ ออกกำลังกาย อาหาร และอารมณ์ นโยบายสาธารณะของจังหวัดหนองคาย ประกาศเมื่อปี 2542 ให้สำนักงานสาธารณสุข จัดตั้งกลุ่มผู้สูงอายุ คือจะให้ทำในรูปของการรวมกลุ่ม ไปขึ้นทะเบียนกับสมาคมผู้สูงอายุสาขาหนองคาย โดยหน่วยงานของสาธารณสุขทุกแห่ง ต้องมีแผนและโครงการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ สำหรับส่วนของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดจะมีหน้าที่ติดตามงานว่าแต่ละพื้นที่ได้ทำกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ เช่น การประกวดชมรมผู้สูงอายุ และ ขณะนี้ สำนักงานประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.)ให้งบประมาณสนับสนุนในการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุด้วย

หอการค้าจังหวัดหนองคาย

การจะพัฒนาต้องมองทั้งระบบ สมมติเรารู้ว่าคุณภาพชีวิตของประชากรต่อไปจะเอาหัวสามเหลี่ยมลงข้างล่าง เอาฐานขึ้นข้างบน รู้อยู่แล้วว่าปัญหาของผู้สูงอายุค่อนข้างที่จะมีภาระแน่นอน มองกลุ่มอายุดูว่าจากกลุ่มแรก ถึง 20 ปี กลุ่มนี้จะต้องมีทั้งคุณภาพชีวิต มีทั้งความรู้ ความสามารถที่จะก้าวไปสู่วัยแรงงานที่มีคุณภาพ กลุ่ม

ที่สอง 21-55 ปี กลุ่มนี้ถือว่าเป็นวัยแรงงานที่มีคุณภาพ คือต่อไปการทำงานจะต้องสามารถเลี้ยงดู และในส่วนหนึ่งต้องแบ่งภาระส่วนหนึ่งเป็นภาษี เพื่อที่จะมาเป็นงบประมาณของประเทศ เราทำอย่างไรที่จะให้กลุ่มแรงงานนี้มีคุณภาพได้ กลุ่ม 56-60 ปี กลุ่มนี้ต้องเตรียมความพร้อมเพื่อสู่วัยผู้สูงอายุ ทำอย่างไรที่จะให้กลุ่มนี้เตรียมความพร้อม เช่น มีงานอะไรที่สามารถจะทำหลังจากเกษียนแล้ว ต่อไปกลุ่ม 61 ปีขึ้นไป ทำอย่างไรจึงจะไม่เป็นภาระของลูก สามารถเลี้ยงตนเองได้ สามารถมีความสุข และเห็นด้วยที่จะเน้นในส่วนที่ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานบอกว่าผู้สูงอายุ มีการพบปะพูดคุย การทำงานก็คือแลกเปลี่ยน บางท่านอาจจะเหงา ถ้าไม่ได้เตรียมความพร้อม บางทีอาจจะเหงา

บทบาทของหอการค้า ไม่เน้นเด่นชัดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ส่วนมากจะเป็นโดยอ้อม ก็คือสนับสนุนหน่วยงานภาครัฐที่ร้องขอ จะเข้าไปสนับสนุนในส่วนนั้นได้ เช่น เรื่องการตลาด ไม่ว่าจะเป็นการส่งเสริมอาชีพ เรื่องการตลาด ต้องมองว่าหอการค้า ก็คือการค้า ประการแรก มีการลงทุน จะต้องได้คืนทุนและมีกำไรบ้าง และในการตลาดนั้นต้องดูว่า demand และ supply เป็นอย่างไร เคยลงไปดูงานพบตัวอย่าง เช่น หมู่บ้านผลิตน้ำยาล้างจาน ทุกหมู่บ้านผลิตน้ายาล้างจานหมด และจะขายให้ใคร ประการที่สองคุณภาพเป็นอย่างไร ประการที่สาม การแข่งขันเรื่องราคา ราคาเท่าไหร่ ถ้ายกมาตั้งที่ห้างสรรพสินค้าจะแข่งกันได้ไหม ทำไมไม่คิดการแบ่งโซน โซนนี้เป็นน้ำยาล้างจาน ไปตำบลนี้น้ำยาสระผม โดยแยกกัน ตั้งร้านค้าขายในชุมชน คิดเป็นระบบแบบนี้

เรื่องการตลาด ควรดู demand และ supply อยากให้ค้นคว้าวิจัยว่าสินค้าอะไร คุณภาพและความต้องการของตลาดเป็นอย่างไร ไม่ใช่ว่านึกอยากจะส่งเสริมก็ส่งเสริม ทำแล้วแทนที่จะดึกลับเป็นภาระหนัก เพราะว่าบางทีลงทุนไปแล้ว ไม่ได้กลับมายิ่งเป็นภาระ ในการส่งเสริมอาชีพ หอการค้า หรือโรงงาน ลงทุนจ้างผลิต เพื่อจำหน่าย เพราะว่าการค้าต้องมีการแข่งขัน ความรวดเร็ว คุณภาพ ความคุ้มค่าในสิ่งเหล่านี้ จะต้องจ้างแรงงานที่มีคุณภาพ ถ้ามีผู้สูงอายุมาทำงานท่านจะต้องมีการสังสรร เพลิดเพลิน มีการพบปะในสังคม ดังนั้น ลักษณะสินค้าที่ผลิตอาจเป็นของขวัญ หรือว่าเป็นอะไรก็แล้วแต่ ส่วนราชการมีการจัดคล้ายอย่างนี้ ตัวอย่างเช่น การจัดงานวันผู้สูงอายุ ภาคราชการให้ผู้สูงอายุผลิต และรับซื้อมาและนำมาแจกผู้สูงอายุ เป็นการหมุนเวียน หรือส่วนราชการที่มีการอบรมต่างๆ ของที่จะมาแจกในงานนั้นน่าจะมาจากกลุ่มเหล่านี้ ถือว่าเป็นสวัสดิการจากภาครัฐ เป็นเงินส่วนหนึ่งให้กับผู้สูงอายุ

ต้องมีแนวคิดเป็นเชิงระบบ แต่ละรุ่นอายุ และควรจะมีการมองภาพที่เชื่อมโยงและเตรียมความพร้อมตั้งแต่ก่อนที่จะเป็นผู้สูงอายุ ไม่ใช่มาดูตอนที่เป็นผู้สูงอายุแล้ว และถ้าจะทำเป็นระบบ ต้องฟังเสียงชาวบ้านยกตัวอย่าง ผู้สูงอายุในเมืองที่มีความเป็นเมืองสูง สมมติว่า ตั้งต้นด้วยเบี้ยยังชีพ 500 บาทเหมือนกัน ไม่มีเงินบำนาญหรือว่าบำเหน็จ ถ้ามีลูกหลานได้จากลูกหลานส่งเสีย ถ้ามาดูระหว่างพื้นที่เมือง/ชนบท ผู้สูงอายุในชนบท

มีข้าวเหนียว มีข้าวเจ้า แต่ผู้สูงอายุในเมืองออกนอกบ้านเสียค่าใช้จ่าย ดังนั้นต้องฟังเสียงสะท้อนจากแต่ละกลุ่ม ผู้สูงอายุในเมืองหนองคาย อาจมีวิธีคิด และความต้องการไม่เหมือนกับชนบทข้างนอก มากน้อยต่างกัน แต่ถ้าในเมือง สังเกตว่าแหล่งที่จะบริการสุขภาพในเขตเมืองมีมากกว่าในชนบท ผู้สูงอายุ อายุ 90 กว่าปี หรือว่า 100 อยู่ชนบท ประเด็นความเป็นอยู่ของผู้สูงอายุต้องสะท้อนความต้องการด้วย

คำถามสำหรับผู้สูงอายุ จะทำรายได้ไปทำไมระหว่างสร้างรายได้ กับการมีความสุขเห็นหน้าลูกหลานวันสงกรานต์มากินกันเต็มบ้าน คิดว่าผู้สูงอายุเลือกเหมือนกันว่าจะไปบังคับเค้าให้สร้างรายได้ ก็จะเป็นคำถามทั้งระบบ ซึ่งคำถามต่อไป คือ จะให้ผู้สูงอายุทำอาชีพอะไร ถ้าค้าขายคงลำบาก ถ้าท่านเกิดใจดีให้ไปล้มเหลวการค้าขายต้องยอมรับว่าต้องกำไร มีการคิดต้นทุน ก็ต้องมีการคิดทั้งระบบเหมือนกัน แล้ววาระอย่างนี้ คิดว่าจังหวะต้องถือเป็นหลัก ตรงไหนสุขภาพ ตรงไหนอาชีพ ตรงไหนไปเสริมตรงนั้น จริงๆ อาชีพทอผ้าทางหอการค้า ได้เคยไปเชื่อมโยงต่อกันทั้งระบบ ต้องเป็นวาระสำคัญ ไม่ใช่มองว่าแค่ผู้สูงอายุ ต้องมองทุกช่วงอายุมีช่วงชั้น ไม่มีการแยกกัน ในต่างจังหวัด แม้การเลี้ยงหลานให้ลูกที่มาอยู่ในกรุงเทพฯ ก็เป็นอาชีพหนึ่งเหมือนกัน เป็นต้น ต้องฟังผู้สูงอายุว่าต้องการอะไร สำคัญกว่ากฎหมาย ซึ่งกว่าต้องผ่านกระบวนการนาน เพราะฉะนั้นต้องเป็นวาระแห่งชาติ จะต้องทำอย่างไร หน่วยไหนจะทำกันอย่างไร และขอฟังเสียงผู้สูงอายุ คิดว่าผู้สูงอายุรุ่นนี้มองเผื่อรุ่นหน้า สำคัญที่จะให้ผู้สูงอายุมองว่าท่านจะทำอะไร โดยมองทั้งระบบ ส่วนราชการทุกภาคส่วนต้องร่วมมือกัน

ในอีกมุมมองหนึ่งของหอการค้าจังหวัด เรื่องการส่งเสริมการทำงานผู้สูงอายุในภาคเอกชน อาจไม่สามารถตอบโจทย์นี้ได้ เพราะถ้าจะเอาผู้สูงอายุมาประกอบอาชีพ อาจจะละเลยเรื่องของคุณภาพชีวิต เนื่องจากการจ้างแรงงานผู้สูงอายุอาจต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมายคุ้มครองแรงงาน และกฎหมายประกันสังคม อีกด้วย

4.2.2.1.ข.2 จังหวัดอุดรธานี

ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดอุดรธานี

นอกจากได้ดำเนินงานตามภาระกิจหลักแล้วได้มีการฝึกอาชีพเพิ่มเติมให้แก่ผู้สูงอายุ โครงการมาจากส่วนกลาง เป็นการจัดการฝึกอบรม “9 ชั่วโมง 9 อาชีพ” ซึ่งแล้วแต่พื้นที่จะดำเนินการ สำหรับจังหวัดอุดรธานีจัดอบรมหลักสูตรการนวด โดยจัดฝึกอบรมโดยเชิญวิทยากรมาอบรมที่กลุ่มอาชีพนี้ที่ หนองประจักษ์ โดยมีผู้ที่ได้รับการคัดเลือกมาอบรมเป็นกลุ่มมาจากอำเภอต่างๆจำนวน 234 คน

สำนักงานแรงงานจังหวัดอุดรธานี

สำนักงานแรงงานจังหวัดอุดรธานี ไม่มีภารกิจโดยตรง มีส่วนร่วมกับส่วนราชการอื่นๆ ในการจัดกิจกรรมวันผู้สูงอายุ นอกจากนี้มีการสำรวจสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับแรงงานในส่วนนี้มีผู้สูงอายุรวมอยู่ด้วย

สำนักงานประกันสังคม จังหวัดอุดรธานี

สำนักงานให้การดูแลลูกจ้างผู้ประกันตน ให้ความคุ้มครองดูแลในกรณีชราภาพตามมาตรา 39 เมื่อเกษียนอายุ 55 ปี และไม่ทำงาน สำนักงานจะจ่ายบำเหน็จชราภาพคืน และในปี 2557 จะจ่ายบำนาญชราภาพเมื่อครบ 150 เดือน

สำนักงานเกษตรจังหวัดอุดรธานี

บทบาทหน้าที่ของสำนักงาน คือ ส่งเสริมอาชีพทางด้านการเกษตร กับครอบครัวเกษตรกร เน้นการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางด้านการเกษตรพื้นฐาน แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และส่งเสริมกลุ่มอาชีพให้แก่ครอบครัวเกษตรกร ซึ่งไม่เน้นหนักกลุ่มผู้สูงอายุ หากเกินความสามารถจะประสานงานให้หน่วยงานอื่นๆ เข้ามาช่วย กลุ่มที่อยู่ในความรับผิดชอบ 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ กลุ่มพ่อบ้าน/แม่บ้านเกษตรกร กลุ่มยุวเกษตรกร สำหรับการส่งเสริมอาชีพที่กลุ่มแม่บ้าน และกลุ่มวิสาหกิจชุมชน สำนักงานสามารถจัดสรรงบประมาณสนับสนุนให้ได้ หากกลุ่มเสนอผ่านมาทางองค์การบริหารส่วนตำบล หรือเทศบาล ส่วนใหญ่จะมีการของบประมาณแปรรูปผลผลิต เช่น ข้าวนึ่ง การสีข้าว การตากข้าว การผลิตปุ๋ยชีวภาพ การถ่ายทอดเทคโนโลยีการเลี้ยงสัตว์ และประมง เป็นต้น

การเตรียมการของหน่วยงานในอนาคต เกี่ยวกับผู้สูงอายุยังไม่ชัดเจน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกลุ่มในชุมชนที่จะต้องเป็นผู้เสนอโครงการขอรับการสนับสนุนเข้ามา

หอการค้าจังหวัดอุดรธานี

การจ้างแรงงานผู้สูงอายุเกิน 60 ปี ไม่สามารถทำประกันสังคมได้ ในมุมมองของธุรกิจ การที่จะให้ผู้สูงอายุมีงานทำ มีคุณภาพชีวิตที่ดี อาจมีข้อจำกัดทางด้านการลงทุน เพราะต้องมีการลงทุนสูง หากมีเงินลงทุนให้ผู้สูงอายุ ถ้าจะเอาผู้สูงอายุมาฝึกหัดทำงาน จะไม่ตอบโจทย์ เพราะจะต้องละเลยการมีคุณภาพชีวิตที่ดี นอกจากนี้ ยังต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องทางด้านกฎหมายอีกด้วย

สำนักงานจัดหางานจังหวัดอุดรธานี

มีโครงการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ 2 โครงการ ได้แก่

1) โครงการเพิ่มศักยภาพผู้สูงอายุในการมีงานทำ เป็น 1 ใน 20 จังหวัดของโครงการนำร่อง โดยการจ้างผู้สูงอายุที่เกษียนอายุราชการแล้วมาทำงาน โดยมีหลักเกณฑ์ คือ ผู้สูงอายุต้องจบปริญญาตรี และมีประสบการณ์การทำงานด้านการบริหารงานบุคคล การแนะแนว โดยให้ทำงานสัปดาห์ละ 3 วันๆละ 3 ชั่วโมงๆละ 300 บาท ได้มีการประชาสัมพันธ์ทั่วไป ปัญหาคือ ไม่มีผู้มาสมัคร จึงต้องติดต่อกับองค์กรข้าราชการที่เกษียน จึงได้มีผู้สูงอายุมาสมัครแต่ก็ยังไม่ใช่ผู้ที่มีคุณสมบัติที่ต้องการ

2) โครงการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุ โดยในปี พ.ศ. 2549 เริ่มทำในเขตเทศบาล โดยการประสานงานกับเทศบาล และ World Forest สำนักงานได้จัดสรรเงินงบประมาณในการฝึกอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ ได้มีการสอบถามความต้องการจากชุมชน เนื่องจากผู้สูงอายุในเมืองอยากมีงานทำ อยากมีรายได้ ได้จัดอบรมการทำดอกไม้ ระยะเวลา 2- 3 วัน และทางกลุ่มรับงานไปทำที่บ้าน ในรุ่นนั้นมีผู้เข้ารับการฝึกอบรมทั้งหมด 20 คน มีเพียง 3- 4 คนที่สามารถทำงานได้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2550 ได้ประสานงานกับสถานีอนามัยให้รวมกลุ่มผู้สูงอายุ(ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีฝีมือในการประกอบอาหารอยู่แล้ว) ให้การอบรมการแปรรูปอาหารเพื่อเข้ากลุ่มการคัดสรรระดับดาวของ OTOP แต่ไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากผู้สูงอายุที่ผ่านการฝึกอบรมบางรายมีปัญหาเรื่องสุขภาพ บางรายต้องดูแลหลาน

สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยสาขาจังหวัดอุดรธานี

มีชมรมผู้สูงอายุอยู่ในสังกัด 400 ชมรม จาก 20 อำเภอ รวม 45,000 คน ปัญหาโดยรวมของผู้สูงอายุ คือ การว่างงาน ไม่มีผู้ดูแล มีรายได้น้อย ข้อมูลจากการสำรวจพบว่า

ผู้สูงอายุ ร้อยละ 60 อยากมีรายได้ สำหรับอาชีพที่ต้องการทำ คืออาชีพที่ไม่ต้องใช้แรงงานมาก เป็นอาชีพที่ยึดทรัพยากรและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นหลัก เช่น อำเภอศรีธาตุมีไม้ไผ่ อาจทำเครื่องจักสาน ต้องทำการเกษตรแบบพอเพียง และต้องการปลูกพืชที่ขายได้ราคาดี แต่ขาดความรู้ นอกจากนี้ยังขาดความรู้ทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ ต่อมาได้จัดการอบรมด้านกฎหมายให้ผู้สูงอายุประมาณ 600 คน

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี

จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุทุกตำบล เน้นกิจกรรมการออกกำลังกาย เพื่อนเยี่ยมเพื่อน โดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง จัดคลินิค และทางด่วนสำหรับผู้สูงอายุ นอกจากนี้มีการจัดกิจกรรมวันผู้สูงอายุทุกๆ ปี แผนงานกิจกรรมผู้สูงอายุในอนาคต จะจัดให้มีการดูแลผู้ป่วยระยะยาว (Long term care) โดยให้ครอบครัวผู้สูงอายุดูแลกันเอง

สำนักงานคุ้มครองแรงงาน และศูนย์ความปลอดภัยแรงงานจังหวัดอุดรธานี

ทั้งสองหน่วยงานขณะนี้ไม่มีบทบาทเกี่ยวข้องโดยตรง

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุดรธานี

สำนักงานมีการทำงานเกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับ ผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปีขึ้นไปจะได้รับการดูแลจากสำนักงาน แต่ขณะนี้กำลังผลักดันภารกิจไปสู่ระดับท้องถิ่นให้มากขึ้น โดยให้ท้องถิ่นจัดทำแผนรองรับ เช่น การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพ นอกจากนี้ มีการจัดอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ เตรียมขยายไปทุกๆ ตำบล ทางสำนักงานได้จัดกองทุนให้กู้ยืมสำหรับผู้สูงอายุ วงเงินไม่เกิน 30000 บาท ผ่อนชำระ 5 ปี โดยมีผู้ค้ำประกัน โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่สามารถผ่อนชำระคืนให้

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดอุดรธานี

กระทรวงสาธารณสุข กำหนดให้หน่วยงานของสาธารณสุขทุกแห่ง ต้องมีแผนและโครงการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการรวมกลุ่ม/ชมรมผู้สูงอายุ โดยการเน้นกิจกรรมเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพเป็นหลัก รวมทั้งกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมคุณค่าและกำลังใจให้ผู้สูงอายุ เช่น กิจกรรมในวันผู้สูงอายุ เป็นต้น กลุ่ม/ชมรมผู้สูงอายุต้องจดทะเบียนกับสมาคมผู้สูงอายุตามสาขาจังหวัด โดยสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดจะมีหน้าที่ติดตามงานว่าแต่ละพื้นที่ได้ทำกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ เช่น การประกวดชมรมผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ สำนักงานประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช.)ให้งบประมาณสนับสนุนในการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุด้วย

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) จังหวัดอุดรธานี

บทบาทหน้าที่ในการส่งเสริม สนับสนุนการศึกษาสายสามัญ สายอาชีพ ตามอัธยาศัย ในส่วนของงานสายอาชีพ งานโครงการทั้ง 17 อำเภอ ในแต่ละปีมีการจัดทำแผนงานโครงการที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุทุกอำเภอ

อำเภอละ 1-2 กลุ่ม การจัดงบประมาณให้กับผู้สูงอายุด้านอาชีพซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่กับบ้านเลี้ยงหลาน โดยทางอำเภอจะสำรวจจำนวนผู้สูงอายุในหมู่บ้านที่สนใจจะฝึกอาชีพ เช่น กลุ่มจักสานเข่งปลาทู การฝึกทำแหนมห่อใบตอง ซึ่งในส่วนนี้ก็จะเป็นรายได้ของตนเอง หลังจากที่ติดตามประเมินผล พบว่าผู้สูงอายุกล่าวว่ามีคุณค่าในตนเอง บางครั้งเงินเล็กๆ น้อยๆ ก็สามารถหามาได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องมาขอลูกขอหลาน นอกจากนี้ยังพบว่าแม้ว่าผู้สูงอายุมีประธานกลุ่ม และทำงานในรูปคณะกรรมการ แต่ปัญหาคือกลุ่มทำงานไม่ต่อเนื่อง การจัดอบรมวิชาชีพระยะสั้น 50 ชั่วโมง หรือ 100 ชั่วโมง เมื่อจบหลักสูตรแล้ว ไม่มีการนำไปทำแบบต่อเนื่อง เพราะขาดเงินงบประมาณที่จะสนับสนุนการดำเนินงาน ตลอดจนการบริหารจัดการกลุ่ม ในบางครั้งอาจมีการผลิตเมื่อขายผลิตภัณฑ์ได้ นำเงินมาแบ่งกัน ไม่มีการออมไว้ลงทุน จึงทำให้ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้ ในอนาคตอยากจะส่งเสริมสนับสนุนให้กลุ่มเข้มแข็ง และคงอยู่ต่อไปอย่างยั่งยืน “ให้ยืนได้ด้วยขาของตัวเอง”

มุมมองของภาคธุรกิจ หอการค้า จังหวัดอุดรธานี

ในการส่งเสริมอาชีพ หอการค้า หรือโรงงาน ลงทุนจ้างผลิต เพื่อจำหน่าย เพราะว่าการค้าต้องมีการแข่งขัน ความรวดเร็ว คุณภาพ ความคุ้มค่าในสิ่งเหล่านี้ จะต้องจ้างแรงงานที่มีคุณภาพ ถ้ามีผู้สูงอายุมางจะต้องมีการสังสรร เพลิดเพลิน มีการพบปะในสังคมลักษณะสินค้าที่ผลิตอาจเป็นเป็นของขวัญ หรือว่าเป็นอะไรก็แล้วแต่ ส่วนราชการมีการจัดคล้ายอย่างนี้ ยกตัวอย่าง การจัดงานวันผู้สูงอายุ ภาคราชการให้ผู้สูงอายุผลิต และรับซื้อมาและนำมาแจกผู้สูงอายุ เป็นการหมุนเวียน หรือส่วนราชการที่มีการอบรมต่างๆ ของที่จะมาแจกในงานนั้นน่าจะมาจากกลุ่มเหล่านี้ ถือว่าเป็นสวัสดิการจากภาครัฐ เป็นเงินส่วนหนึ่งให้กับผู้สูงอายุ

ในมุมมองของธุรกิจ การที่จะให้ผู้สูงอายุมีงานทำ มีคุณภาพชีวิตที่ดี อาจมีข้อจำกัดทางด้านการลงทุน เพราะต้องมีการลงทุนสูง หากมีเงินลงทุนให้ผู้สูงอายุ ถ้าจะเอาผู้สูงอายุมาฝึกหัดทำงาน จะไม่ตอบโจทย์ เพราะจะต้องละเลยการมีคุณภาพชีวิตที่ดี นอกจากนี้ ยังต้องเกี่ยวข้องกับเรื่องทางด้านกฎหมายอีกด้วย

4.2.2.1.ข.3 ผลสรุปจากการสนทนากลุ่มหน่วยงานภาครัฐและเอกชนของจังหวัดหนองคายและอุดรธานี

ผลการศึกษาจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนของทั้ง 2 จังหวัด พบว่า บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ในระดับจังหวัดที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ มีทั้งหน่วยงานที่มีนโยบายที่ชัดเจน และหน่วยงานที่ยังไม่มีนโยบายชัดเจน แต่เมื่อพิจารณาจถึงรูปแบบการจัดสรรงบประมาณจะครอบคลุมทุกกลุ่มอายุไม่เน้นเฉพาะกลุ่มอายุผู้สูงอายุ หากพิจารณาเฉพาะการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนกลุ่มผู้สูงอายุของหน่วยงานต่างๆ อาจพอ

สรุปรูปของการจัดสรรงบประมาณได้ 5 รูปแบบหลัก จากข้อค้นพบนี้นำมาสู่ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติให้กับหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อพิจารณา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ในระดับจังหวัดที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ในระดับจังหวัดที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ในการนำเสนอครั้งนี้ ได้แบ่งหน่วยภาครัฐ และเอกชนที่ร่วมสนทนากลุ่มออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) หน่วยงานที่มีนโยบาย/แผนงานที่ชัดเจนเกี่ยวกับผู้สูงอายุโดยตรง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดหนองคาย สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานจัดหางานจังหวัดอุดรธานี สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด (กศน.)2) หน่วยงานยังไม่มีนโยบาย/แผนงานที่ชัดเจนเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ได้แก่ สำนักงานเกษตรจังหวัด อบจ.หนองคาย และหอการค้าจังหวัด

1) หน่วยงานที่มีนโยบาย/แผนงานที่ชัดเจนเกี่ยวกับผู้สูงอายุโดยตรง

ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดหนองคาย มีนโยบายชัดเจนที่จะจัดกิจกรรมให้กลุ่มผู้สูงอายุ เป็นเครือข่ายหลายระดับ เครือข่ายอายุ เครือข่ายฐานะ และเครือข่ายความรู้ ปะปนอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ส่วนความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ได้ประสานงานกับสำนักงานเกษตรจังหวัด เพื่อได้เข้าร่วมกันทำงาน

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ดูแลผู้สูงอายุทั้งที่อยู่กับครอบครัว และผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง ถูกทารุณกรรม มีการเตรียมงานในอนาคตของผู้สูงอายุ เน้นในเรื่องของโครงสร้าง ความรู้ความสามารถ ภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ และส่งเสริมให้มีการดูแลผู้สูงอายุ โดยใช้อาสาสมัครที่สร้างขึ้นมาเป็นสื่อกลางในการประสานงานในเรื่องการรับบริการสวัสดิการ เรื่องของชีวิตประจำวัน ค่าครองชีพ หรือว่าการมีงานทำ เพื่อให้ครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

สำนักงาน ฯ มีการทำงานเกี่ยวข้องกับกฎหมายหลายฉบับ ผู้สูงอายุที่อายุ 60 ปีขึ้นไปจะได้รับการดูแลจากสำนักงาน แต่ขณะนี้กำลังผลักดันภารกิจไปสู่ระดับท้องถิ่นให้มากขึ้น โดยให้ท้องถิ่นจัดทำแผนรองรับ เช่น การจ่ายเงินเบี้ยยังชีพ นอกจากนี้ มีการจัดอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ เตรียมขยายไปทุกๆ ตำบล ทางสำนักงานได้จัดกองทุนให้กู้ยืมสำหรับผู้สูงอายุ วงเงินไม่เกิน 30000 บาท ผ่อนชำระ 5 ปี โดยมีผู้ค้ำประกัน โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่สามารถผ่อนชำระคืนให้

นอกจากนี้ในเรื่องของการดูแลผู้สูงอายุ สำนักงาน ฯ ได้จัดสรรงบประมาณ รวมทั้ง จัดการอบรมอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผช.) เพื่อส่งเสริมให้อาสาสมัครเหล่านี้เป็นตัวแทนของคนในครอบครัวชุมชน

สำนักงานจัดหางานจังหวัดอุดรธานี ได้จัดทำโครงการนำร่อง 2 โครงการ ได้แก่1) โครงการเพิ่มศักยภาพผู้สูงอายุในการมีงาน อุดรธานีเป็นหนึ่งในจังหวัดของโครงการนำร่อง โดยการจ้างผู้สูงอายุที่เกษียนอายุราชการแล้วเข้ามาทำงาน 2) โครงการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุ โดยในปี พ.ศ. 2549 เริ่มทำในเขตเทศบาล โดยการประสานงานกับเทศบาล และ World Forest สำนักงานได้จัดสรรเงินงบประมาณในการฝึกอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ ให้การอบรมการแปรรูปอาหารเพื่อเข้ากลุ่มการคัดสรรระดับดาวของ OTOP แต่ทั้ง 2 โครงการยังไม่ประสบผลสำเร็จ เนื่องจากโครงการแรกไม่สามารถหาผู้สูงอายุที่เหมาะสมกับตำแหน่งงานที่มีอยู่ได้ และโครงการที่สอง พบว่าผู้สูงอายุที่ผ่านการฝึกอบรมไม่ได้ทำงานตามที่ได้ฝึกอบรมเนื่องจาก บางรายมีปัญหาเรื่องสุขภาพ บางรายต้องดูแลหลาน

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด จัดทำแผนและโครงการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ เพื่อเป็นการรวมกลุ่ม/ชมรมผู้สูงอายุ โดยการเน้นกิจกรรมเพื่อการสร้างเสริมสุขภาพเป็นหลัก รวมทั้งกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมคุณค่าและกำลังใจให้ผู้สูงอายุ และมีหน้าที่ติดตามงานว่าแต่ละพื้นที่ได้ทำกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด (กศน.) มีการจัดทำแผนงานโครงการที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุรายปี ในทุกอำเภอ อำเภอละ 1-2 กลุ่ม การจัดงบประมาณให้กับผู้สูงอายุฝึกอาชีพ (ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่กับบ้านเลี้ยงหลาน) โดยทางอำเภอจะสำรวจจำนวนผู้สูงอายุในหมู่บ้านที่สนใจจะฝึกอาชีพ เช่น กลุ่มจักสานเข่งปลาทู การฝึกทำแหนมห่อใบตอง ซึ่งในส่วนนี้ก็จะเป็นรายได้ของตนเอง หลังจากที่ส่งแบบติดตามประเมินผล ผู้สูงอายุกล่าวว่ามีคุณค่าในตนเอง บางครั้งเงินเล็กๆ น้อยๆ ก็สามารถหามาได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องมาขอลูกขอหลาน

2) หน่วยงานยังไม่มีนโยบาย/แผนงานที่ชัดเจนเกี่ยวกับผู้สูงอายุ

สำนักงานเกษตรจังหวัด ในเบื้องต้นไม่เน้นเฉพาะกลุ่มผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ผู้สูงอายุเป็นส่วนหนึ่งในกลุ่มเกษตรกรอยู่แล้ว กลุ่มเกษตรกรในชุมชนจะต้องเป็นผู้เสนอโครงการขอรับการสนับสนุนจากสำนักงาน ฯ เพื่อส่งเสริมการประกอบอาชีพ ทางสำนักงาน ฯ มีความคิดเห็นว่ากลุ่มอาชีพหนึ่งๆ อาจจะมีหลายหน่วยงานจัดสรรงบประมาณเข้าไปดำเนินการ

อบจ.หนองคายเตรียมโครงการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ โดยขอความร่วมมือจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ต่อไป โดยการบูรณาการกับทุกภาคส่วนของจังหวัดหนองคาย หากงบประมาณไม่เพียงพอ อบจ. สามารถจะสนับสนุนงบประมาณส่วนนี้ได้

หอการค้าจังหวัด ไม่เน้นเด่นชัดเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ส่วนมากจะเป็นโดยอ้อม ก็คือสนับสนุนหน่วยงานภาครัฐที่ร้องขอ จะเข้าไปสนับสนุนในส่วนนั้นได้ เรื่องการส่งเสริมการทำงานผู้สูงอายุในภาคเอกชน อาจไม่สามารถตอบโจทย์นี้ได้ เพราะถ้าจะเอาผู้สูงอายุมาประกอบอาชีพ อาจจะละเลยเรื่องของคุณภาพชีวิต เนื่องจากการจ้างแรงงานผู้สูงอายุอาจต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมายคุ้มครองแรงงาน และกฎหมายประกันสังคม อีกด้วย

รูปแบบการจัดสรรงบประมาณในการสนับสนุนกลุ่มผู้สูงอายุ

หากพิจารณาจากการจัดสรรงบประมาณจะครอบคลุมทุกกลุ่มอายุไม่เน้นเฉพาะกลุ่มอายุผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามมีหลายหน่วยงานที่สามารถจัดสรรงบประมาณสนับสนุนกลุ่มผู้สูงอายุ อาจพอสรุปรูปของการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนกลุ่มผู้สูงอายุได้ 5 รูปแบบหลัก ดังต่อไปนี้

1) จัดสรรงบประมาณโดยตรง เป็นหน่วยงานที่มีนโยบายและได้รับมอบหมายให้จัดสรรงบประมาณโดยตรง เช่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด จัดการจ่ายเงินเบี้ยยังชีพ ดูแลผู้สูงอายุทั้งที่อยู่กับครอบครัว และผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง ถูกกระทำทารุณกรรม ซึ่งจะมีเงินกองทุนสำหรับการช่วยเหลือในเบื้องต้น การจัดสรรเงินทุนให้สำหรับผู้สูงอายุกู้ยืมไปเพื่อประกอบอาชีพ

2) จัดสรรงบประมาณเพื่อสมทบในการต่อยอดโครงการของหน่วยงานอื่นๆ เช่น จัดสรรงบประมาณสนับสนุนกลุ่มอาชีพของ อบจ. เป็นต้น ในส่วนการมีงานทำ กศน. ได้สนับสนุนกลุ่ม ที่หน่วยงานอื่นดำเนินการไว้แล้ว โดยการไปต่อยอด กลุ่มซึ่งมีการรวมตัวกันอยู่แล้ว ตั้งแต่ 20 คนขึ้นไป โดยการจัดสรรงบประมาณเพื่อสมทบในการต่อยอดให้กับกลุ่มผู้สูงอายุที่มีการรวมกลุ่มอยู่แล้วในชุมชน

3) จัดสรรงบประมาณสมทบเพื่อดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ โดยการบูรณาการกับหน่วยงานอื่นๆ เช่น อบจ. จัดตั้งกองทุนการฝึกอบรม “อาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุ” (อผช.) โดยบูรณาการกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) และ เตรียมโครงการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ โดยขอความร่วมมือจากสำนักงานสาธารณสุข จัดกิจกรรมวันมุทิตาจิต

4) จัดสรรงบประมาณเพื่อการอบรมเพื่อพูนศักยภาพแก่ผู้สูงอายุ เช่น กศน. ทำแผนงานโครงการที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุทุกอำเภอ อำเภอละ 1-2 กลุ่ม พร้อมจัดสรรงบประมาณสนับสนุนการจัดฝึกอบรมต่างๆ โดยทางอำเภอจะสำรวจจำนวนผู้สูงอายุในหมู่บ้านที่สนใจจะฝึกอาชีพ เช่น กลุ่มจักสาน เข่งปลาทู การฝึกทำแหนมห่อ

ใบตอง ซึ่งในส่วนนี้ก็จะเป็นรายได้ของตนเอง หลังจากที่ส่งแบบติดตามประเมินผล พบว่าผู้สูงอายุรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า บางครั้งเงินเล็กๆ น้อยๆ สามารถหามาได้ด้วยตนเอง ไม่ต้องมาขอลูกขอหลาน

5) จัดสรรงบประมาณเพื่อสนับสนุนการจัดฝึกอบรมอาชีพให้กลุ่มกลุ่มผู้สูงอายุ พร้อมทั้งการจัดหาวิทยากรสำหรับการฝึกอบรม เช่น สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด เน้นการพัฒนาทักษะของการผลิตสำหรับกลุ่มที่มีศักยภาพในการผลิต โดยจัดเป็นหลักสูตรหลายหลักสูตร เช่น การย้อมสีมัดหมี่ การออกแบบลายผ้า การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การย้อมสี จะเป็นการพัฒนาจากภูมิปัญญาดั้งเดิมที่มีอยู่แล้ว สอนเทคนิควิธีการใหม่ๆ ที่ประหยัด และลดต้นทุนการผลิต รวมทั้งเน้นสีที่ตลาดต้องการ ซึ่งเป็นการเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ให้

4.2.2.1.ข.4 ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

ผลจากการที่ทีมวิจัยได้จัดการสนทนทกลุ่มโดยเชิญหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนในระดับจังหวัดที่ทำงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ พบว่า ในแต่ละหน่วยงานในระดับจังหวัดได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันทำให้รับทราบรายละเอียดในการปฏิบติงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ซึ่งอาจเป็นการจุดประกายให้มีการบูรณาการในแนวราบในระดับจังหวัดได้ในระดับหนึ่ง แต่หากได้มีการบูรณาการของแต่ละหน่วยงานที่เป็นผู้รับผิดชอบหลักเกี่ยวกับการมีงานทำของผู้สูงอายุในส่วนกลางอาจจะช่วยเสริมพลังซึ่งกันและกัน (Synergy) ในการขับเคลื่อนนโยบายการส่งเสริมการมีงานทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากขึ้น

1) ควรต้องมีการบูรณาการแผนงานที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุเข้าด้วยกัน โดยหน่วยงานในระดับจังหวัดต้องเป็น Focal point เพื่อป้องกันการใช้งบประมาณที่ซ้ำซ้อนและไม่เกิดประโยชน์อย่างจริงจัง โดยจัดทำโครงการนำร่องในจังหวัด โดยการจัดสรรงบประมาณลงสู่สภาตำบล ซึ่งเป็นหน่วยที่ใกล้ชิดกับกลุ่มอาชีพหรือผู้สูงอายุโดยตรง

2) การจัดระบบงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุ ควรมองความเชื่อมโยงของกลุ่มอายุเพื่อเตรียมความพร้อมตั้งแต่ก่อนวัยสูงอายุ และสิ่งสำคัญที่สุด คือ ต้องฟังประเด็นที่เป็นเสียงสะท้อนความต้องการจากผู้สูงอายุ

3) การเตรียมการจัดการฝึกอบรมของหน่วยงานในอนาคต สำหรับผู้สูงอายุ ไม่ควรเน้นไปที่ผู้สูงอายุอย่างเดียว ควรรวมกลุ่มอื่นๆ เข้ามาด้วยเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แลกเปลี่ยนกับกลุ่มอื่นๆ ด้วย

4) ควรต้องมีการติดตามประเมินผลโครงการที่ได้จัดอบรมไปแล้ว รวมทั้งค้นหาปัญหา และอุปสรรค เพื่อหน่วยงานที่รับผิดชอบจะสามารถปรับกลยุทธ์ในการทำงานที่จะเกิดประโยชน์อย่างสูงสุดต่อไป

5) การส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทควรเป็นลักษณะของการเข้าร่วมกับกลุ่มอาชีพที่มีอยู่แล้ว โดยอาจต้องมีการเสริมความรู้ด้านทักษะในการประกอบอาชีพที่ผู้สูงอายุมีอยู่แล้ว และทั้งนี้ต้องเป็นไปตามความต้องการและความสามารถของผู้สูงอายุ

6) การจัดระบบเชื่อมโยงการตลาด และจะต้องจัดทำให้เป็นวาระสำคัญของหน่วยงานที่ต้องรับผิดชอบ หากการส่งเสริมอาชีพเน้นที่การสร้างรายได้ให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ การตลาดของอาชีพที่ส่งเสริมเป็นสิ่งสำคัญมาก

7) จัดทำเวทีประชาคมกับกลุ่มอาชีพที่มีศักยภาพที่ได้รับการคัดเลือกมาใช้เป็นรูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท โดยมีวัตถุประสงเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการพัฒนากลุ่มอาชีพให้ผู้สูงอายุ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มที่มีอยู่แล้ว และเพื่อทราบปัญหา-อุปสรรคและความต้องการ การสนับสนุน ในการดำเนินการของกลุ่ม เพื่อจะนำผลการทำประชาคมมาดำเนินการต่อไป

8) ติดตามประเมินผลเพื่อปรับรูปแบบ ให้มีความเหมาะสมที่สามารถนำไปใช้ปฏิบัติจริงได้ในพื้นที่ชนบท

4.2.2.1 ค ภาคกลาง

4.2.2.1.ค จังหวัดสระบุรี

ในส่วนนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลและผลการศึกษาเชิงคุณภาพ จังหวัดสระบุรีและฉะเชิงเทรา โดยผลการศึกษา แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรกเป็นการนำเสนอข้อมูลและผลการศึกษาในหน่วยงานระดับจังหวัด (ภาครัฐ เอกชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง) ส่วนที่ 2 ผลสรุปจากการสนทนากลุ่มหน่วยงานภาครัฐและเอกชนของจังหวัดสระบุรีและฉะเชิงเทรา และส่วนที่ 3 เป็นข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปภัมภ์ ของสมสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ประจำจังหวัดสระบุรี มีบทบาทหน้าที่ประสานกับผู้สูงอายุในชมรมผู้สูงอายุใน 13 อำเภอ ปัจจุบันนี้มีชมรมผู้สูงอายุที่อยู่ในเครือข่ายทั้งหมด 61 ชมรม ที่สมัครเข้ามาอยู่ในเครือข่ายสภาผู้สูงอายุ มีอยู่ในอำเภอเมือง 7 ชมรม อำเภอแก่งคอย 3 ชมรม อำเภอหนองแคน 9 ชมรม อำเภอวิหารแดง 3 ชมรม อำเภอเสาไห้และอำเภอหนองแคมีมากหน่อย 14 ชมรม อำเภอดอนพุทธ 2 ชมรม อำเภอเฉลิมพระเกียรติยังไม่เข้ามาสักชมรม 12 อำเภอเข้ามาหมดยกเว้นอำเภอเฉลิมพระเกียรติ แต่ชมรมผู้สูงอายุที่ตั้งขึ้นมาและไม่ได้เข้ามาอยู่ในเครือข่ายของสาขาก็มีมาก จำนวนสมาชิกรรวมทั้งสิ้น 9,622 คน ชมรมผู้สูงอายุที่จัดตั้งขึ้น แบ่งออกเป็น 3 ประเภทคือ 1)

สมาชิกสามัญคือ ผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป 2) สมาชิกวิสามัญนั้นมีอายุตั้งแต่ 45-59 ปี และ 3) สมาชิกสมทบ มีอายุตั้งแต่ 35-45 ปี มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนวัยหนุ่มสาวมาร่วมทำงานด้วย กิจกรรมที่ชมรมผู้สูงอายุที่จะทำอยู่ประจำก็คือ ออกเยี่ยม ติดต่อประสานงานกับชมรมผู้สูงอายุแต่ละอำเภอ ปีหนึ่งกำหนดว่าจะออกเยี่ยม 4 ครั้ง นอกจากนั้นทำหน้าที่ติดต่อประสานงานกับหน่วยราชการที่เกี่ยวของกับผู้สูงอายุ องค์กรที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนและผู้สูงอายุ โดยจะไปแนะนำเกี่ยวกับเรื่องสุขภาพอนามัย การออกกำลังกาย นอกจากนั้นก็ยังมีเรื่องที่ต้องส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีอาชีพเสริมมาทำในยามว่าง เพื่อให้ได้ผ่อนคลาย หรือคลายเหงา อีกอันหนึ่งคือให้เค้าได้พักผ่อนโดยการฝึกเล่นดนตรี หรือเต้นรำ

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสระบุรี บทบาทภารกิจหลักของการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ คือการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมทางสังคม ส่งเสริมบทบาทความเข้มแข็งของครอบครัว การเสริมสร้างกลุ่มองค์กรของผู้สูงอายุ ให้เข้มแข็งเพื่อให้องค์กรในชุมชนเกิดเป็นพลังชุมชน แล้วก็การคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุตาม พรบ.ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติมฉบับ พ.ศ.2550 ลักษณะกิจกรรมที่ดำเนินการอยู่จะจัดในเชิงวิชาการ ว่าจะจัดอบรมให้ความรู้ต่างๆกับผู้สูงอายุ ในกลุ่มผู้สูงอายุให้มีความรู้ความเข้าใจในด้านสวัสดิการสังคม บทบาทและภาระกิจต่างๆของกระทรวง อย่างเช่น เงินกองทุน เรื่องการกู้เงินต่างๆ ก็จะได้สิทธิต่างๆ เช่น ให้ผู้สูงอายุได้ใช้ภูมิปัญญาทางสังคม นำผู้สูงอายุในชุมชนสังคมต่างๆที่มีภูมิความรู้ต่างๆเป็นปราชญ์ชาวบ้าน รวบรวมเอาข้อมูลข่าวสารต่างๆที่แต่ละคนมีความรู้ความสามารถมาทำเป็นรูปเล่ม สำหรับหารจัดสวัสดิการสังคม เช่น การจัดการศพผู้สูงอายุตามประเพณีรายละ 2,000 บาทเสียชีวิตตั้งแต่ 60 ปีขึนไป เดิมจะใช้เฉพาะผู้สูงอายุที่ยากจนแต่ปัจจุบันให้ทุกรายที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ที่มายื่นขอที่ อบต. เทศบาล นอกจากนั้นสงเคราะห์ผู้ประสบปัญหาในกรณีฉุกเฉิน ยากจน มีเงินช่วยเหลือส่วนหนึ่งเป็นเงิน 2,000 บาท ปีหนึ่งไม่เกิน 3 ครั้ง เงินพาผู้สูงอายุไปพบแพทย์รายละ 500 บาท อาสาสมัครผู้ดูแลผู้สูงอายุที่บ้านซึ่งจังหวัดสระบุรีเองก็เป็นจังหวัดนำร่อง 23 ตำบล ดำเนินการจัดอบรมให้ความรู้แก่อาสามสมัคร ค่าตอบแทนอาสามสมัคร 300 บาท/เดือน ปัจจุบันมี 155 คน และเงินกู้ผู้สูงอายุรายละไม่เกิน 15,000 บาท แต่ผู้สูงอายุมีรายได้ไม่เกิน 7,000 บาท ขณะนี้มีผู้สูงอายุมากู้กันมาก แต่มีปัญหาในการค้ำประกัน ด้านการคุ้มครองสิทธิผู้สูงอายุด้านร่างกาย จิตใจ มีนักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์เข้าไปให้ช่วยเหลือ มีการประสานงานระบบในโรงพยาบาลในการตรวจสายตา ผู้สูงอายุที่อยากจนก็ให้ความช่วยเหลือ การประชาสัมพันธ์ด้านประกันสังคมให้กับผู้สูงอายุ เช่น อายุ 60 ปีขึ้นไปรถของข่นส่งหรือเดินทางก็เสียค่าบริการ 50% เข้าสวนสัตว์ 50% บางเดือนก็อาจจะมีฟรีเช่น เมษายน ประสานหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ เช่น การเขียนโครงการของเงินทุน เป็นต้น

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสระบุรี งานของกระทรวงสาธารณสุข ส่วนใหญ่เป็นงานตามนโยบายตามโครงการ ภาระกิจหลักคือการสำรวจผู้สูงอายุ จากพื้นที่ โดยให้สถานีอนามัยเป็นผู้สำรวจ กิจกรรมหลักก็คือ มีการจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ กิจกรรมก็มีการตรวจสุขภาพ การออกกำลังกาย การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการดูแลซึ่งกันและกันในแต่ละอนามัยแต่ละพื้นที่ ทางจังหวัดก็ประสาน มีนโยบายส่งเสริมกิจกรรมในแต่ละพื้นที่ การติดตามประเมินผลของแต่ละกิจกรรม

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสระบุรี รับผิดชอบการปฏิบัติงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหลัก โดยเฉพาะงานด้านสังคม สำหรับบทบาทในเรื่องของการดูแลผู้สูงอายุที่ชัดเจนคือในเรื่องของปากท้อง การดูแลการส่งเสริมสุขภาพอนามัย ส่วนในเรื่องของการส่งเสริมอาชีพก็มีบ้างแต่ไม่ค่อยเสถียร เช่น การให้เบี้ยผู้สูงอายุ การดูแลผู้สูงอายุในพื้นที่ ดูแลสุขภาพ เช่น การทำงานร่วมกับอนามัย สาธารณสุขในการลงพื้นที่ในเรื่องของการดูแลสุขภาพซึ่งปกติก็ทำเป็นประจำ ซึ่งเป็นเรื่องที่ อปท.ให้ความสำคัญมาก ส่วนภาระกิจในส่วนราชการอื่นๆในเรื่องกำหนดโครงสร้างของ อปท.เพื่อให้ในอนาคตมีบุคลากรมาดูแลผู้สูงอายุ งบประมาณ สภาพของกิจกรรมรอบนอกที่อยู่ห่างไกลก็มีรายได้น้อย อาจจะดูแลในเรื่องของผู้สูงอายุมากน้อยต่างกัน ยิ่งในปีนี้แล้วด้วยงบประมาณลดลงจากเดิมประมาณ 30% ซึ่งยอดรวมของผู้สูงอายของจ.สระบุรีก็ประมาณ 70,000 คน ตอนนี้ อปท.ก็รับภาระได้หมดแล้ว

ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดสระบุรี เป็นหน่วยงานเอกชนทำหน้าที่ในการอบรมเกษตรกรในด้านการเกษตร ปราชญ์ชาวบ้าน ตั้งอยู่ในอ.หมวกเหล็ก ทำหน้าที่ในการอบรมให้ความรู้ ทุกครั้งในการให้การเรียนรู้จะมีผู้คนอายุที่หลากหลาย โดยเน้นในด้านภูมิปัญญา ในการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกันโดยมีคนอายุ 60 70 ปี ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ และหลักๆคือเน้นให้คนทำหน้าที่ของตนเองให้ได้ เรียนรู้แล้วทำให้ได้ โดยมีการไปติดตามเยี่ยมชมอยู่ตลอดตามที่ได้อบรมไป เช่น การแปรรูปสินค้า แนะนำอาชีพ ด้านการเกษตร หลายอาชีพผู้สูงอายุก็สามารถทำได้

สำนักงานแรงงานจังหวัดสระบุรี ภารกิจกลักๆคือเป็นหน่วยประสานและก็เป็นหน่วยดูแลหน่วยงานในสังกัดกระทรวงแรงงาน ข่าวสารงานทางด้านแรงงาน มีแกนนำระดับอำเภอที่มีประชุมทุกเดือน และดูแลในเรื่องของงบประมาณบางส่วน ในเรื่องอายุที่เหมาะสมในการเกษียณ ผู้สูงอายุที่ทำงานในบริษัทถ้ามีลูกจ้าง 10 คนขึ้นไป จะกำหนดอายุเกษียณของผู้สูงอายุไว้ที่ 55 ปี หรือ 60 ปี แล้วแต่บริษัทที่จะจ้างต่อได้ ได้ค่าชดเชยตามกฎหมายไปก่อน พอเข้ามาเริ่มงานใหม่ก็นับใหม่ตามปีไป บางบริษัทก็ทำสัญญาจ้างเป็นปีๆไป สำหรับบุคลที่เค้ามีตำแหน่ง หรือผู้ที่มีความสามารถ บางบริษัทก็ไม่มีการกำหนดการเช่น สหธัญพืช ลูกจ้างคนไหนที่ทำงานไม่ไหวก็ออกไปเลย ก็เลี้ยงไป 60- 70 ปีทำงานจนกว่าจะลาออกไปเอง คนเหล่านี้ยังอยู่ในระบบของประกันสังคม สิ่ง

ที่ได้รับจากกกฎหมายตามไปด้วย ถือว่ายังเป็นลูกจ้างกับนายจ้างอยู่ ทั้งนี้เงินที่ได้รับก็ขึ้นอยู่กับการส่งตามระยะเวลาที่กำหนดไว้

สำนักงานจัดหางานจังหวัดสระบุรี ปฏิบัติตามนโยบายของกรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน ในโครงการการส่งเสริมการมีงานทำให้กับผู้สูงอายุ เน้นในเรื่องของการจัดหางาน การหาตำแหน่งงานว่างสำหรับผู้สูงอายุ มีนโยบายจ้างผู้สูงอายุไว้ 1 ท่าน จบปริญญาตรีเพื่อทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษาแนะนำกับผู้ที่มาหางานที่สำนักงานฯ ส่งเสริมจัดสรรงบประมาณในการประกอบอาชีพอิสระสำหรับผู้สูงอายุทุกปี ในหนึ่งปี จะจัดอบรมให้กับผู้สูงอายุ 2 รุ่นโดยที่ผู้สูงอายุไม่เสียค่าใช้จ่ายใดๆเลย โดยการรวมกลุ่มผู้สูงอายุให้ครบ 20 ท่าน มีการจัดประชุมกลุ่มในการประกอบอาชีพ แล้วไปสอบถามผู้สูงอายุในพื้นที่ว่าจะประกอบอาชีพอะไร ในปีนี้ทางสำนักงานได้ส่งเสริมครบไปแล้ว 2 รุ่น โดยรุ่นแรกเป็นการฝึกอบรมการทำดอกไม้จัน และรุ่นที่สองเป็นการอบรมการทำอาหารคาว-หวาน แล้วก็มีการติดตามประเมินผลด้วยว่าผู้สูงอายุที่ผ่านการอบรมแล้วหลังจากฝึกอาชีพประมาณ 3 เดือน ลงพื้นที่ดูว่าผลเป็นอย่างไรบ้าง ในการศึกษาดูงานนั้นยังไม่มี เพราะผู้สูงอายุมีข้อจำกัดในเรื่องของการเดินทางเพราะบางคนอายุ 70 บ้าง 80 บ้าง เดินทางไม่ค่อยสะดวก

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสระบุรี มีบทบาทในการส่งเสริมอาชีพ ปัจจุบันได้รับงบประมาณจากจังหวัดให้ฝึกอาชีพกับประชาชนทั่วไป ก็จะมีกลุ่มทำขนมเปี๊ยะ ผ้าทอ หินอ่อน ดอกไม้ประดิษฐ์ มีการฝึกอาชีพและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้าไปส่งเสริมให้ โดยการติดต่อกับกลุ่มที่ทำอยู่แล้วให้มาฝึกกับกลุ่มเป้าหมายประชาชนทั่วไป ไม่ได้ลงเฉพาะผู้สูงอายุ มีพัฒนากรของอำเภอและอบต.ประสานการทำงานร่วมกัน และมีโครงการจากการสำรวจ จปฐ.ว่ากลุ่มคนมีความต้องการอาชีพอะไร ก็จะมีหน่วยงานให้งบมาช่วยสนับสนุนในแต่ละพื้นที่ โดยที่ทางอำเภอและท้องถิ่นจะทำงานร่วมกัน ในเรื่องของผลิตภัณฑ์ การส่งเสริมให้ตั้งแต่ตั้งกลุ่มการรับรองมาตรฐาน การพัฒนาคัดสรรในแต่ละดาวนั้นจะมีเป็นขั้นไปตามระดับ 1-3 และ 3-5

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง (อบต.บ้านยาง) อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี อบต.จะมีผู้สูงอายุอยู่ประมาณ 495 คน ขณะนี้มีกิจกรรมที่มีงบประมาณสนับสนุนอยู่ประมาณ 2 แสนกว่าบาท ในด้านสวัสดิการสังคม โดยจะมีการประชุมประจำเดือน แจกเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ ดูแลสุขภาพโดยมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุข มีการบริการตัดผมให้ผู้สูงอายุ นวดเพื่อสุขภาพ แจกเบี้ยผัก วัดสายตา มีกิจกรรมสันทนาการ แล้วก็จะมีอาหารให้ทานตอนเที่ยงหลังจากที่รับเบี้ยยังชีพแล้ว มีผู้สูงอายุมาร่วมประมาณ 180-200 คน คนไหนที่ไม่ได้มา นายก ก็ให้พนักงานไปแจกเงินให้ถึงบ้าน แล้วจะมีโครงการส่งเสริมคุณภาพผู้สูงอายุโดยพาผู้สูงอายุไปไหว้พระ โครงการนี้เป็นโครงการที่ผุ้สูงอายุชอบมาก ลูกหลานพาไปเที่ยวไม่ไปจะไปกับ อบต. ในเรื่องของการออกเยี่ยมบ้านเยี่ยมใจของผู้สูงอายุ พัฒนาชุมชนและผู้บริหาร อสม.จะลงไปในพื้นที่ โดยการไปวัดความดัน ช่างน้ำหนัก จะมีสมุด

ตรวจว่าแต่ละคนจะมีโรคประจำตัวอะไรบ้าง โดยแยกผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัวออกจากกัน นอกจากนั้นก็มีในเรื่องของพาผู้สูงอายุพาไปปฏิบัติธรรม ในช่วงการรดน้ำผู้สูงอายุ ทางอบต.ก็จะมีของที่ระลึกไปแจกให้ มีกิจกรรมการแสดง รำกลองยาว รำวง ในเรื่องของการนวด ได้จัดโครงการนวด ผู้สูงอายุท่านใดจะมาเรียนนวดก็ส่งเสริมอาชีพให้ โดยมีกิจกรรมนวดประจำเดือนของแต่ละหมู่ ที่หมู่บ้านจะเป็นพื้นที่สีเขียว ผู้สูงอายุก็ยังแข็งแรง อบต.จะจัดรถรับส่งพยาบาลให้ในการพาไปโรงพยาบาล ผลสำเร็จระหว่างเยาวชนกับผุ้สูงอายุ ผู้สูงอายุจะประสบความสำเร็จเสมอ ถ้าทำงานเป็นกลุ่มเค้าจะช่วยกันทำงานอย่างเต็มที่

สรุป การทำงานด้านการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่มีหลายหน่วยงาน ซึ่งหน่วยงานแต่ละหน่วยงานจะมีการทำงานบูรณาการกันโดยใช้แผน 3 ปีของอบต. ซึ่งมีการจัดทำแผนเศรษฐกิจและสังคม ที่ผู้สูงอายุต้องไปเข้าร่วมด้วย เพื่อให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่กำหนดมาในแผน โดยที่ทุก อบต.ก็จะจัดทำแผนชุมชน แต่ผู้สูงอายุต้องตั้งกลุ่มก่อน โดยจัดตั้งตามแผนของชุมชน แต่ละกลุ่มก็จะมีการจัดทำแผนอยู่แล้ว ก็เสนอไปที่แผนชุมชนก่อน เพราะมีการปรับแผนชุมชนทุกปี ชุมชนกับชุมชน ชุมชนกับอบต.

4.2.2.1.ค2. จังหวัดฉะเชิงเทรา

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดฉะเชิงเทรา มีหน้าที่ในการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ มีชมรมผู้สูงอายุที่อยู่ในพื้นที่ที่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขได้ไปให้การสนับสนุนอยู่แล้ว มีการจัดตั้งคลินิกผู้สูงอายุในโรงพยาบาลทุกแห่งมี 10 โรงพยาบาลของรัฐ มีโครงการฟันเทียมพระราชทานที่ใส่ฟันเทียมเข้าปาก สนับสนุนผู้สูงอายุให้นำการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือกเรื่องสมุนไพรหรือเรื่องการบริโภคอาหารที่ปลอดภัย สำหรับในเรื่องการต่ออายุ

สภาสาขาผู้สูงอายุจังหวัดฉะเชิงเทรา ส่วนใหญ่จะดูแล ชมรมผู้สูงอายุ ที่มีอยู่ในเครือข่ายของจังหวัดประมาณ 50 ชมรม และยังมีอีกเป็นจำนวนมาก ที่ยังไม่ได้เข้าร่วมกับสภาผู้สูงอายุ ในสภาผู้สูงอายุมีการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่างๆ ที่หลากหลาย เช่น กิจกรรมทางศาสนาวัฒนธรรมและประเพณี แล้วก็มีกิจกรรมการออกกำลังกายในผู้สูงอายุ กิจกรรมเกี่ยวกับสินค้าต่างๆที่แต่ละชุมชน รวมถึงการผลิตยาสมุนไพร และมีการศึกษาดูงานร่วมด้วย มีการผลิตสินค้าต่างๆบ้าง แต่ ไม่มีการส่งเสริมทางด้านการตลาด

ภาคเอกชน จังหวัดฉะเชิงเทรา ในภาคธุรกิจ จำเป็นต้องเน้นความรวดเร็ว ความคล่องตัว บางอย่างต้องมีการแข่งขัน มิใช่ว่าผู้สูงอายุจะทำงานเชื่องช้า ในบางหน้าที่ก็มีการจ้างหลังจากที่ผู้สูงอายุเกษียณเพราะต้องอาศัยประสบการณ์ของบุคคลแต่ละบุคคลแต่ละหน้าที่ สำหรับภาคบริการก็จะเน้นในเรื่องของประสบการณ์

เรื่องของการตลาด ความเชื่อถือ ความมั่นใจในการประสานงาน ขณะที่ในบางกิจกรรมก็ไม่จำเป็น การจ้างผู้สูงอายุ 1 คนอาจจ้างแรงงานอื่นได้ถึง 2 คน ภาคธุรกิจก็เน้นถึงต้นทุนในการประกอบการด้วย คือไม่ได้ทิ้งผู้สูงอายุเลย แต่บางครั้งอาจจ้างเป็นจ็อบชั่วคราวด้วย

สภาอุตสาหกรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา ในเรื่องการส่งเสริมการทำงานแก่ผู้สูงอายุ การจ้างงานผู้สูงอายุ ไม่สามารถทำได้ เพราะแรงงานที่ต้องการเป็นแรงงานที่ไม่ต้องการทักษะ มีอายุอยู่ระหว่าง 18 -25 ปีเป็นหลัก การขยายอายุนั้นขึ้นอยู่กับแต่ละแนวคิดขององค์กร ทางสภาอุตสาหกรรมยังไม่ได้ทำอย่างชัดเจนว่าเปอร์เซ็นต์ของบริษัทที่เกษียน 55 หรือ 60 มีซักเท่าไหร่ ปัจจุบันในเรื่องของสุขภาพ การออกกำลังกาย ก็ส่งผลให้ผู้สูงอายุก็ยังดูแข็งแรง สำหรับบริษัทในภาคเอกชน มีนโยบายในการขยายอายุปีต่อปี บางครั้งองค์กรต้องมีการประสมประสานระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนที่มีประสบการณ์ สัดส่วนของผู้สูงอายุยังคงมีประโยชน์ เพียงแต่ว่าองค์กรแต่ละองค์กรจะจัดและให้ความสำคัญในส่วนนั้นไว้อย่างไร

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดฉะเชิงเทรา มีบทบาทหลักในเรื่องการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุให้แต่ละท้องถิ่น ถ้าในชุมชนหมู่บ้านสามารถรวมกลุ่มกันได้ เป็นกลุ่มที่มั่นคง สามารถที่จะขอเงินที่จะสนับสนุนโดยให้เปล่าไปประกอบอาชีพ เป็นงบประมาณของท้องถิ่นตามความต้องการของชุมชน การกู้ยืมก็ต้องใช้คืน ส่วนของท้องถิ่นมีงบประมาณให้อยู่แล้ว กลุ่มต้องเขียนโครงการว่าจะทำอะไร กรรมการก็ตรวจสอบว่าทำจริงหรือไม่ เป็นลักษณะของกองทุนหมุนเวียน วงเงินขึ้นอยู่กับศักยภาพของแต่ละท้องถิ่น

สำหรับผู้สูงอายุที่มีคุณค่าในส่วนของท้องถิ่น จะทำงานในคณะกรรมการต่างๆได้โดยการเชิญมาเป็นคณะกรรมการต่างๆ มีเงินค่าประชุมเป็นครั้งคราวไป เช่น ให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็น ให้คำปรึกษา

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา พัฒนาชุมชน มีบทบาทหลักในการส่งเสริมอาชีพตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เช่น กลุ่มจักสานที่ อ.แปลงยาว กลุ่มสหกรณ์ทำข้าวเกรียบของอ.บางคล้า มีผู้สูงอายุที่ทำผลิตภัณฑ์ได้อย่างมีคุณค่า แล้วก็ไปนำขาย ปัญหามีอยู่ว่าพอไปเจอคนหมู่มากแล้วเราไปเดินแข่งกับเค้าไม่ได้ด้วยวัย ผู้สูงอายุยังมีประสิทธิภาพที่ทำงานได้ ชาวบ้านเหนื่อยมาก

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดฉะเชิงเทรา มีบทบาทหลักในด้านสวัสดิการผู้สูงอายุในเรื่องของเบี้ยยังชีพ กองทุนผู้สูงอายุ ส่งเสริมอาชีพเพื่อเสริมรายได้ การออม และอีกอย่างหนึ่งที่ดำเนินการอยู่คือ อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุในชุมชน ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุที่แข็งแรงอยู่ดูแลผู้สูงอายุที่อ่อนแอกว่าหรือลูกหลานที่อยู่ในชุมชมมาฝึกอบรมกัน ในเรื่องของโภชนาการ กายภาพบำบัด สันทนาการต่างๆ แต่ว่าเป็นโครงการที่เพิ่งเริ่มต้น ยังไม่ครบตามเป้าที่หมายที่กำหนดไว้

สำนักงานจัดหางานจังหวัดฉะเชิงเทรา ในการไปส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุ ใช้อาสาสมัครแรงงาน โดยที่อาสาสมัครแรงงานเป็นของสำนักงานแรงงานจังหวัด ก็จะประสานว่าจะเข้าไปฝึกอาชีพให้กับผู้สูงอายุทาง อาสาสมัครแรงงานจะหาครูให้ แล้วก็นัดประชุม เพื่อสอบถามความต้องการของผู้สูงอายุ ว่าจะให้ไปส่งเสริม อาชีพอะไร จากนั้นแล้วจะถามเรื่องการตลาด ทำแล้วมีตลาดรองรับไหม ส่วนใหญ่ที่ทางสำนักงานเข้าไป ส่งเสริมอาชีพ เมื่อเราเข้าไปส่งเสริม จะรวมเป็นกลุ่ม ไม่ใช่ลักษณะต่างคนต่างขายแต่ใช้ในลักษณะที่ว่าถ้าใน หมู่บ้านมีงานที่เป็นเทศกาลก็จะทำ เช่น ทำขนม จะเอาไปขายในนามของกลุ่ม เมื่อมีรายได้มาก็เฉลี่ยเป็นคนไป กลุ่มอาชีพที่ประสบความสำเร็จก็จะมีหลายกลุ่ม เช่น ที่ตำบลหนองแหน อ.พนมสารคาม ที่นี่ผู้สูงอายุจะรวมกัน ได้มาก ประมาณพันกว่าคน ทางจัดหางานก็ไปส่งเสริมการทำดอกไม้จันทน์ ไม่ได้ทำขายแต่ทำเพื่อสมาชิกใน กลุ่ม พอเสียชีวิตก็จะมาซื้อของกลุ่ม

สรุป ในการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สุงอายุ หน่วยงานมีมุมมองร่วมกันว่าให้มองผู้สูงอายุเป็นเชิงรุก และใช้เป็นศูนย์กลาง คืออย่างมองในเชิงรับและใช้หน่วยงานเป็นศูนย์กลางอย่างเดียว ให้ผู้สูงอายุเป็นศูนย์กลาง ซึ่งสามารถทำงานร่วมกับแรงงานวัยอื่นๆได้ เช่น เยาวชน และแรงงานวัยกลางคน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้อง ทำงานในเชิงรุก และแบ่งผู้สูงอายุออกเป็นกลุ่มๆเช่น ดนตรีพื้นบ้าน ให้ผู้สูงอายุและเยาวชนทำงานร่วมกัน ทำ ให้บ้านของผู้สูงอายุกลายเป็นแหล่งเรียนรู้ ในขณะเดียวกันได้มีการนำภูมิปัญญท้องถิ่นมาใช้ เช่นการทำเครื่อง ดนตรีไทยหรือว่าการละเล่นพื้นบ้าน ของเล่นเด็กจากไม้ เป็นต้น

4.2.2.1.ค.3 ผลสรุปจากการสนทนากลุ่มหน่วยงานภาครัฐและเอกชนของจังหวัดสระบุรีและฉะเชิงเทรา

ผลการศึกษาการสนทนากลุ่มหน่วยงานภาครัฐและเอกชนของทั้ง 2 จังหวัด พบว่า บทบาทหน้าที่ของ หน่วยงานต่างๆในการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1). หน่วยงานที่เข้าไปส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุโดยตรง ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ซึ่งมีการส่งเสริมให้แต่ละท้องถิ่นไปส่งเสริมผู้สูงอายุตามพื้นที่ โดยการให้ชุมชน/หมู่บ้านรวมกลุ่มกัน เพื่อที่จะ สามารถขอเงินที่จะสนับสนุนแบบให้เปล่าไปประกอบอาชีพตามความต้องการของชุมชน โดยที่กลุ่มจะต้อง เขียนโครงการเข้าไปว่าจะทำอะไร หรือจะขอกู้ยืมเป็นเงินกองทุนหมุนเวียนก็มีงบประมาณให้ สำนักงานจัดหา งานจังหวัด มีนโยบายของกรมการจัดหางานในโครงการส่งเสริมการมีงานทำให้กับผู้สูงอายุ เน้นในเรื่องการ จัดหางาน จัดหาตำแหน่งว่างสำหรับผู้สูงอายุ โดยใช้อาสาสมัครแรงงาน ซึ่งเป็นของสำนักงานแรงงานจังหวัด

และมีนโยบายจ้างผู้สูงอายุที่จบปริญญาตรี 1 ท่าน ทำหน้าที่ในการให้คำแนะนำปรึกษากับผู้ที่มาหางานที่สำนักงาน ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด

2). หน่วยงานที่เข้าไปส่งเสริมให้กับกลุ่มอาชีพต่างๆสำหรับคนทุกลุ่มได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด/อำเภอ (พช.) เป็นโครงการส่งเสริมอาชีพตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) สำนักงานส่งเสริมการเกษตรจังหวัด/อำเภอ ดูแลในเรื่องวิสาหกิจชุมชน ซึ่งให้ความรู้ในเรื่องการจดทะเบียนตามพรบ. วิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ทำหน้าที่ในการอบรมให้ความรู้ในด้านการเกษตรกรปราชญ์ชาวบ้าน โดยเน้นในด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญา

3). หน่วยงานที่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ได้แก่ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด/อำเภอ (สสจ./สสอ.) ส่วนใหญ่เป็นงานตามนโยบายของกระทรวงฯ โดยเน้นกิจกรรมเพื่อสร้างเสริมสุขภาพเป็นหลัก การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุ กิจกรรมส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณี จึงมีผู้สูงอายุที่แน่นอน สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.)ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมทางสังคม ส่งเสริมการสร้างกลุ่มองค์กรผู้สูงอายุ และคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุตามพรบ.ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546

4). หน่วยงานเอกชน ได้แก่ บริษัทเอกชน มีการจ้างงานผู้สูงอายุแบบเป็นจ็อบชั่วคราว เนื่องจากในภาคธุรกิจเน้นความรวดเร็วคล่องตัว สภาอุตสาหกรรมจังหวัด ยังไม่ได้ทำอย่างชัดเจน มีนโยบายขยายอายุปีต่อปี ไม่ว่าตำแหน่งงานใด แล้วแต่จะเป็นประโยชน์ เนื่องจากองค์กรต้องมีการผสมผสานระหว่างคนรุ่นใหม่กับคนที่มีประสบการณ์ สัดส่วนของผู้สูงอายุยังมีประโยชน์ ขึ้นอยู่กับองค์กรจะให้ความสำคัญอย่างไร และผู้ที่เป็นลูกจ้างในโรงงานจะทำอย่างไรให้องค์กรเห็นคุณค่า บางบริษัทมีการจ้างต่อ บางบริษัทก็ทำสัญญาจ้างเป็นปีๆ ไป สำหรับบุคคลที่มีตำแหน่งหรือมีความสามารถบางบริษัทไม่มีการกำหนดอายุเกษียน เช่น สหธัญพืช ให้ทำงานจนกว่าจะลาออกไปเอง

งบประมาณในการสนับสนุนผู้สูงอายุ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สำนักงานจัดหางานจังหวัด ส่งเสริมการจัดสรรงบประมาณในการประกอบอาชีพอิสระสำหรับผู้สูงอายุทุกปี โดยจัดอบรมให้กับผู้สูงอายุ 2 รุ่น รุ่นละ 20 คน รุ่นแรกเป็นการฝึกอบรมดอกไม้จันทน์ รุ่นที่สองเป็นการอบรมทำอาหารคาวหวาน

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) สนับสนุนเบี้ยยังชีพ การจัดสรรเงินทุนสำหรับประกอบอาชีพ การจัดการศพผู้สูงอายุตามประเพณี รายละ 2,000 บาท สงเคราะห์ผู้ประสบปัญหา

ยากจนกรณีฉุกเฉิน 2,000 บาท ปีหนึ่งไม่เกิน 3 ครั้ง เงินพาผู้สูงอายุไปพบแพทย์รายละ 500 บาท ค่าตอบแทนอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน 300 บาท/เดือน เงินกู้ผู้สูงอายุรายละ 15,000 บาท

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อบต.เทศบาล) สนับสนุนเงินกู้เพื่อการประกอบอาชีพ เงินให้เปล่า มีกิจกรรมที่มีงบสนับสนุนด้านสวัสดิการสังคม ประมาณ 2 แสนกว่าบาท โดยมีการประชุมประจำเดือนแจกเบี้ยยังชีพ ดูแลสุขภาพ บริการตัดผมให้ผู้สูงอายุ นวดเพื่อสุขภาพ แจกเบี้ยผัก วัดสายตา

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด (พช.) ได้รับงบประมาณจากจังหวัด ในการสนับสนุนการฝึกอาชีพให้กับประชาชนทั่วไป เช่น กลุ่มทำขนมเปี๊ยะ ผ้าทอ หินอ่อน ดอกไม้ประดิษฐ์

การดำเนินงานเชิงบูรณาการหน่วยงานในการสนับสนุนการมีงานทำของผู้สูงอายุ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ หน่วยงานที่ดำเนินการเกี่ยวข้องกับการมีงานทำของผู้สูงอายุ ดำเนินการบูรณาการโดยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา มีลักษณะเป็นการกำหนดรายละเอียดของแผนงาน โครงการพัฒนาที่จัดทำขึ้นสำหรับปีงบประมาณแต่ละปี ซึ่งมีความต่อเนื่องครอบคลุมระยะเวลา 3 ปี ขณะที่การจัดทำแผนพัฒนา ไม่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เนื่องจากผู้สูงอายุไม่เข้าไปมีส่วนร่วม และประชาชนไม่ให้ความสำคัญ และไม่สนใจ

ข้อค้นพบที่น่าสนใจในการทำงานด้านการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุในชุมชน บ่อยครั้งจะมีหน่วยงานต่างๆ ลงไปทำในรูปแบบต่างๆ ทั้งการจัดประชุม ระดมความคิดเห็น ค้นหาปัญหา หรือเอาโครงการ/กิจกรรมต่างๆ มาให้มากมาย วิธีการทำงานของหน่วยงานต่างๆ บางทีเกิดความซ้ำซ้อนในกิจกรรมและกลุ่มเป้าหมาย สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะลดน้อยลง ถ้าหากมีการบูรณาการในกระบวนการทำงานของภาคีต่างๆที่ลงสู่ชุมชน โดยให้ชุมชนเป็นตัวตั้ง และหน่วยงานต่างๆ เข้าไปสนับสนุน ดังนั้นการปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ ควรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน เพื่อให้เกิดการบูรณาการเชิงพื้นที่ (area based) โดยมีหน่วยงานในระดับจังหวัดเป็นแกนกลาง ประสานความร่วมมือกับภาคีต่างๆ และควรมีกลไกการบูรณาการแผนงานโครงการ และงบประมาณในระดับพื้นที่ควบคู่กันไปด้วย ซึ่งกลไกขับเคลื่อนดังกล่าวนี้ก็คือ ระบบแผนพัฒนาจังหวัด อำเภอ และแผนท้องถิ่นที่ต้องเชื่อมโยงกับแผนชุมชนที่เกิดจากพื้นที่และชุมชนและมองเป็นองค์รวม โดยที่ต้องมีคนในชุมชน/ผู้สูงอายุ เข้ามามีส่วนร่วม เป็นการบูรณาการการทำงานร่วมกันทั้งในแนวดิ่งและแนวราบ จึงจะเกิดผลเป็นรูปธรรมขึ้นมาได้

4.2.2.1.ค.4 ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

1. การปฏิบัติงานของหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ ควรมีการปรับเปลี่ยนวิธีการทำงาน เพื่อให้เกิดการบูรณาการเชิงพื้นที่ (area based) โดยมีหน่วยงานในระดับจังหวัดเป็นแกนกลาง ประสานความร่วมมือกับภาคีต่างๆ

2. ควรมีกลไกขับเคลื่อนการบูรณาการแผนงานโครงการ และงบประมาณในระดับพื้นที่ควบคู่กันไปด้วย ซึ่งกลไกดังกล่าวนี้ก็คือ ระบบแผนพัฒนาจังหวัด อำเภอ และแผนท้องถิ่นที่ต้องเชื่อมโยงกับแผนชุมชนที่เกิดจากพื้นที่และชุมชนและมองเป็นองค์รวม โดยที่ต้องมีคนในชุมชน/ผู้สูงอายุ เข้ามามีส่วนร่วม เป็นการบูรณาการการทำงานร่วมกันทั้งในแนวดิ่งและแนวราบ

4.2.2.1.ง ภาคใต้

ในส่วนนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลและผลการศึกษาเชิงคุณภาพ จังหวัดสุราษฎร์ธานีและสงขลา โดยผลการศึกษา จำนำเสนอ 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรกเป็นการนำเสนอข้อมูลและผลการศึกษาในหน่วยงานระดับจังหวัด (ภาครัฐ เอกชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง) ส่วนที่ 2 ผลสรุปจากการสนทนากลุ่มหน่วยงานภาครัฐและเอกชนของจังหวัดสุราษฎร์ธานีและสงขลา และส่วนที่ 3 เป็นข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

จังหวัดสงขลา

สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด (กศน.) เนื่องจากสมาชิกชมรมผู้สูงอายุของจังหวัดสงขลาที่กศน. ไปทำงานด้วยส่วนใหญ่ เป็นข้าราชการบำนาญ จึงมีการรวมกลุ่มกันทำของชำร่วย ดอกไม้จันทน์ พวงหรีด โดยกศน.ไปจัดอบรมให้ เมื่อสมาชิกผลิตออกมาแล้วก็มาขายให้ชมรมฯ แล้วแบ่งกำไรบางส่วนเข้าชมรม อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมเสริมรายได้ก็มักจะเป็นคนเดิมๆ คนที่ทำก็ทำอยู่ ส่วนคนที่ไม่ทำก็ไม่เข้ามาร่วม ทำให้กลุ่มไม่มีการขยายสมาชิก ทั้งๆที่มีชมรมผู้สูงอายุกว่า 200 ชมรม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังให้ความสนใจกับการทำอาชีพเสริมในลักษณะเป็นกลุ่มน้อย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากต้องดูแลบ้านหรือสวนผลไม้ที่มีอยู่แล้ว โดยส่วนตัวคิดว่าผู้สูงอายุน่าจะคิดทำกิจกรรมทางสังคมบ้าง ไม่เน้นแต่กิจกรรมที่ต้องมีรายได้ เพราะผู้สูงอายุส่วนใหญ่ก็มีฐานะดีอยู่แล้ว กศน.อยากให้ผู้สูงอายุทำ แล้วเอาไปสอนต่อเป็นวิทยาทาน หรือเป็นที่ปรึกษาในการทำกิจกรรมแก่กลุ่มอื่น รวมทั้งทำงานอาสาสมัครที่เกี่ยวข้องกับครอบครัว

เข้มแข็ง เช่นการปฐมนิเทศน์คู่สมรสใหม่ การเป็นอาสาสมัครดูแลเด็กๆในชุมชน สอนคุณธรรม-จริยธรรม ปลูกฝังสิ่งที่ดีงามให้แก่เด็กๆ เพื่อให้เด็กที่เติบโตมาเป็นคนดี

สำนักงานจัดหางานจังหวัดสงขลา เคยทำการสำรวจผู้สูงอายุที่สนใจจะรับงานไปทำที่บ้าน ก็พบว่าไม่มีกลุ่มไหนสนใจที่จะทำงาน จัดหางานเคยจัดอบรมด้านอาชีพเสริมให้แก่ผู้สูงวัย เช่นการทำดอกไม้จันทร์ ของชำร่วย เป็นต้น อบรมไป 2 รุ่นๆละ 20 คนก็พอดีงบประมาณหมด แต่ก็มีปัญหาด้านการตลาด จึงได้เปลี่ยนเป็นทำขนมพื้นบ้าน แต่ก็ขายได้เฉพาะในชุมชน การจัดอบรมอาชีพให้มีแต่ผู้สนเข้าอบรม แต่เน้นการหาเพื่อน และนันทนาการ พอกลับไปก็ไม่ค่อยมีคนลงมือทำหรือต่อยอด ส่วนการทำงานในสถานประกอบการอาหารทะเลที่มีความต้องการแรงงานเพิ่มขึ้นโดยไม่ได้จำกัดอายุ เพราะปัจจุบันใช้แรงงานต่างด้าวอยู่ ก็พบว่าไม่มีผู้สนใจทำงาน คนหนุ่มสาวก็มักจะไปทำงานกันที่มาเลเซีย ผู้สูงอายุจึงต้องรับภาระในการดูแลบ้าน หรือกิจกรรมที่ครอบครัวทำอยู่แล้ว เช่น สวนยาง สวนผลไม้ แพปลา งานเกษตรและร้านอาหาร

สำนักงานคุ้มครองแรงงานจังหวัดสงขลา และสำนักงานประกันสังคม ส่วนใหญ่จะเน้นภารกิจโดยตรงของหน่วยงาน

สำนักงานเทศบาลเมืองสงขลา งานด้านผู้สูงอายุส่วนใหญ่จะเน้นการจ่ายเบี้ยยังชีพแก่ผู้สูงอายุ นอกจากนี้ก็มีโครงการขี่สามล้อชมเมืองเพื่อบริการนักท่องเที่ยว (จากเดิมมี 80 คัน ปัจจุบันก็มีคนสนใจลดลงเหลือเพียง 50 คันเท่านั้น) เพื่อช่วยคนที่ด้อยโอกาส โดยเก็บไว้ 10 บาท เป็นสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาล และโครงการเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีการดำเนินการใน 33 ชุมชน อย่างไรก็ตาม อยากให้มีการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานต่างๆ ที่จะลงไปทำงานกับกลุ่มผู้สูงอายุ โดยฉพาะกลุ่มที่ด้อยโอกาสจริงๆ ให้เป็นโครงการที่มีความชัดเจน และควรมีการประเมินความสำเร็จของโครงการด้วย

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดสงขลา มีการทำงานกับผู้สูงอายุใน 2 ลักษณะ คือ ผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือ ก็มีโครงการเกี่ยวกับอาสมัครผู้สูงอายุ (อผส.) ไปดูแล เยี่ยมเยือนที่บ้าน กรณีที่ยากจนมากขาดลูกหลานดูแลก็มีเงินสงเคราะห์ครอบครัวไปมอบให้ ส่วนผู้สูงอายุที่ไม่ต้องการ

ความช่วยเหลือมาก ก็จะมีเงินกู้เพื่อการประกอบอาชีพให้ในวงเงินไม่เกิน 30,000 บาท โดยไม่คิดดอกเบี้ย เช่น กลุ่มแกะหนังตลุงอำเภอระโนด กลุ่มดนตรีไทย เป็นต้น ที่มีการทำงานร่วมกันหลายหน่วยงาน

สภาสาขาผู้สูงอายุจังหวัดสงขลา คลังปัญญาผู้สูงอายุ และธนาคารสมอง โดยมีศึกษานิเทศน์ที่เกษียณอายุมาเป็นตัวแทนมีหน้าที่ดูแลชมรมผู้สูงอายุ ประมาณ 170 ชมรมในจังหวัดสงขลา มีการทำกิจกรรมทุกสองเดือนโดยไปค้นหาและให้การช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ถูกทอดทิ้ง และทำโครงการส่งเสริมอาชีพ ในสี่อำเภอ (เทพา สะบ้าย้อย จะนะ นาทวี) โดยได้งบประมาณมาจากสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด เพื่อฝึกอาชีพให้ตามความต้องการของผู้สูงอายุ เช่น การทำผ้าบาติก นวดแผนไทย ทำดอกไม้จันทน์ ทำขนมไทยโบราณ แปรรูปกะลามะพร้าว จัดดอกไม้ในงานพิธี และจัดเวทีสำหรับงานแต่งงาน เป็นต้น โดยกำไรบางส่วนแบ่งเข้าชมรมผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังมีโครงการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในการเขียนโครงการ และการออกเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุ เป็นที่น่าสังเกตว่าปัจจัยที่ทำให้ชมรมผู้สูงอายุมีความเข้มแข็ง และมีกิจกรรมต่อเนื่อง ได้แก่ การมีข้าราชการเกษียณอายุที่เข้มแข็ง มีงบประมาณ/มีผู้สนับสนุน สมาชิกมีเวลา มีเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยมาสนับสนุนอย่างใกล้ชิด และมีการพาไปศึกษาดูงานที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ เพื่อให้เกิดความรู้และประสพการณ์

สำนักงานเกษตรจังหวัดสงขลา มีการจัดตั้งสถาบันเกษตรกร โดยทำงานร่วมกับกลุ่มเกษตรกร กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ซึ่งส่วนใหญ่จะมีอายุ 50 ปี ขึ้นไป และกลุ่มยุวเกษตรกร และผู้สูงอายุ โดยมีการดำเนินการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับ การทำปลาดุกร้า และทำน้ำพริกที่อำเภอระโนด ทำดอกไม้จากยางพารา แปรรูปผลิตภัณฑ์เกษตร เช่นข้าว ปาล์ม เป็นต้น โดยเน้นพื้นที่ดำเนินการในสี่อำเภอชายแดน (เทพา สะบ้าย้อย จะนะ และนาทวี) และมีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้:

1) การทำเวทีประชาคม เพื่อหาความต้องการของชาวบ้าน มีเจ้าหน้าที่เกษตรในพื้นที่เป็นคนดำเนินงานต่างๆ เช่น การนัดประชุมชาวบ้าน ขึ้นทะเบียนภูมิปัญญาชาวบ้าน ก่อนนำไปถ่ายทอดต่อให้แก่เด็กและเยาวชน และสอบถามความต้องการในการเสริมทักษะ เพื่อเสริมพลังความสามารถ (Empower) ให้แก่ชาวบ้าน

2) จัดทำแผนการฝึกอบรม มีเจ้าหน้าที่เกษตรในพื้นที่เป็นคนดำเนินการทำแผนร่วมกับชาวบ้าน โดยช่วยกันคิดกับชาวบ้านว่าจะทำแบบธรรมดาหรือใช้เทคโนโลยี สถาบันเกษตรกรให้สนับสนุนอุปกรณ์/ปัจจัยในการผลิต จัดอบรมขั้นตอนการผลิต โดยเน้นแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และลดต้นทุนการผลิต

3) ทำการบูรณาการกับหน่วยงานอื่น เช่น พัฒนาชุมชน พัฒนาสังคมจังหวัด สาธารณสุขจังหวัด การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) มีสอบต. ให้การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานในพื้นที่ และกศน. ให้งบประมาณในการจัดทำศูนย์การเรียนรู้ตำบล พัฒนาชุมชนช่วยหาตลาดให้ เช่นให้ไปขายที่ตลาดสินค้าเกษตรที่หาดใหญ่ งานโอทอป ที่เมืองทองธานี เป็นต้น

4) มีกิจกรรมเสริมต่างๆ ได้แก่ การให้คำแนะนำปรึกษาในการการจดทะเบียนกลุ่ม (ซึ่งสมาชิกกลุ่มต้องมีการลงหุ้นกัน) จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้สามารถกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ได้ จัดตั้งกองทุนหมุนเวียน เพื่อให้มีการบริหารจัดการที่โปร่งใส มีคณะกรรมการรับผิดชอบในการติดตาม ตรวจสอบกองทุน มีการจัดสรรเงินบางส่วนเพื่อจัดสวัสดิการแก่สมาชิกและผู้สูงอายุที่ด้อยโอกาสในชุมชน รวมทั้งมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการระดมทุน การจัดสรรกำไรแก่สมาชิก และการจัดสวัสดิการต่างๆ ตามความต้องการของสมาชิก

5) การประเมินผลการดำเนินงาน มีการประเมินผลโดยใช้ตัวชี้วัดในการดำเนินงาน มีการติดตามกลุ่มอาชีพโดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ และนำผลการประเมินมาปรับปรุงการดำเนินงาน

4.2.2.1.ง.2 จังหวัดสุราษฎร์ธานี

จากการสนทนากลุ่มของหน่วยงานต่างๆในจังหวัดสุราษฎร์ธานี หลายหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและเอกชน ได้แก่ สำนักงานพัฒนชุมชน จังหวัด สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ภาค 11 สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานจัดหางานจังหวัด สำนักงานคุ้มครองแรงงาน สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงมนุษย์จังหวัด สาขาสภาผู้สูงอายุ สำนักงานประกันสังคม โรงเรียนเศรษฐกิจพอเพียง อบต. ท่าทองใหม่ และภาคเอกชน (ได้แก่ หอการค้าจังหวัด และตัวแทนบริษัทวงค์ภัทรพัฒน์จำกัด) พบว่า

สภาสาขาผู้สูงอายุจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีภารกิจหลัก คือ

1) การส่งเสริม สนับสนุน แนะแนว และจัดหาโครงการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ที่ผ่านมาได้มีการจัดประชุมร่วมกับชมรมผู้สูงอายุ ในอำเภอต่างๆ และจัดอบรม เรื่องการออกกำลังกายที่ถูกต้อง จัดกิจกรรมวันผู้สูงอายุ หาพิธีกรมาฝึกอบรมอาชีพเสริมแก่กลุ่มผู้สูงอายุ เช่น การทำผ้าบาติคที่ตำบลเขาควาย ทำพวงหรีดและแทงหยวกสลักลวดลาย ที่อำเภอท่าฉาง เป็นต้น

2) ดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ ได้แก่ โครงการเพื่อนช่วยเพื่อน ใน 7 ชุมชน โดยสภาผู้สูงอายุร่วมกับชุมชน โดยใช้งบประมาณจากสสส. เพื่อรณรงค์การงดสูบบุหรี่

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นหน่วยงานที่มีกระบวนการทำงานโดยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้นำกลุ่ม องค์กรเครือข่ายต่างๆเพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และการสร้างอาชีพ แก่กลุ่มแม่บ้าน/สตรี เช่น หัตถกรรม ซึ่งระยะหลังๆนี้โอทอป (OTOP) มีความสำคัญลดลง เนื่องจากปัญหาด้านคุณภาพและการตลาด ในส่วนของผู้สูงอายุก็ได้มีการจัดทำทะเบียนผู้สูงอายุและผู้มีความรู้ด้านภูมิปัญญาด้านต่างๆ ให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำประวัติชุมชน ถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่ ทำเพลงกล่อมเด็ก การละเล่นต่างๆ และรวบรวมพืชสมุนไพร รวมทั้งการจัดทำแผนชุมชน เพื่อออกความคิดเห็นในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน โดยการจัดเวทีประชาคม เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสพการณ์ ส่วนการดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุโดยตรงยังไม่ได้มีการดำเนินการอย่างจริงจัง

อย่างไรก็ตาม การรวมกลุ่มของคนผู้สูงอายุภาคใต้ ก็มีอุปสรรคหลายอย่าง กล่าวคือ 1) ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังมีอาชีพหลัก เช่นการทำสวนยาง ทำสวนผลไม้ และสวนปาล์ม ซึ่งมีรายได้สูง พอมาส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มกันเพื่อสร้างรายได้เสริมจากการผลิตภัณฑ์ต่างๆ จึงมีคนสนใจแต่จะเอาส่วนแบ่ง/ผลประโยชน์ แต่หาคนที่จะมาลงแรงจริงน้อยมาก 2) คนส่วนใหญ่มีความคิดอิสระ ไม่ค่อยรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ใจร้อน ถ้าทำแล้วไม่เห็นผล ก็จะไม่อดทน/รอคอย/คิดปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น รวมทั้งไม่ค่อยเข้าใจกระบวนการกลุ่ม ว่าต้องมีการประสานประโยชน์ของคนทุกฝ่าย เสียสละ มีพันธสัญญา ร่วมแรงร่วมใจ และโปร่งใส แต่กลุ่มที่ประสบความสำเร็จก็มี เช่นกลุ่มผลิตน้ำตาลแว่นที่ตำบลชุมพล แต่กลุ่มก็มีกฎเกณฑ์ที่เป็นข้อตกลงเบื้องต้น เช่น คนที่จะมาเข้ากลุ่มจะต้องได้รับความยินยอมจากครอบครัว มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ เสียสละ และต้องมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือ สำหรับกลุ่มโอทอป (OTOP) ที่ประสบความสำเร็จมีน้อย และที่ประสบความสำเร็จมักเป็นผู้ประกอบการรายเดียว เพราะลักษณะของสินค้ามีความโดดเด่น/มีเอกลักษณ์ของตนเอง มีเครือข่ายการทำงานทั้งวัตถุดิบ การผลิต และการจำหน่าย มีการบริหารจัดการที่ดี/ทันสมัย สินค้าได้รับการรับรองมาตรฐาน เช่น กลุ่มกระจูด ที่ตำบลท่าสะท้อน อำเภอพุนพิน ก็เป็นตัวอย่างของโอทอปที่มีการเชื่อมต่อกับผู้สูงอายุ โดยมีคน

หนุ่มสาว/วัยแรงงานเป็นผู้ไปตัดกระจูด/จัดหาวัตถุดิบ ผู้สูงอายุเป็นคนสาน กระจูด แล้วส่งต่อไปย้อมสี และทำผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่นกระเป๋า ภาชนะต่างๆ ซึ่งช่วยให้ผู้สูงอายุมีรายได้เป็นกอบเป็นกำ ขณะเดียวกันก็รักษาวิถีชีวิต และ ภูมิปัญญาดั้งเดิมเอาไว้ แต่ก็มีข้อดีที่เกิดขึ้นกับกลุ่มต่างๆ ได้แก่ ทุกกลุ่มที่ตั้งขึ้นมา จะมีกลุ่มออมทรัพย์มารองรับ นอกเหนือจากกองทุนอื่นๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน และ กองทุน กขคจ. ที่ให้แต่ละครัวเรือนมีแหล่งสะสมเงินออม และแหล่งกู้ยืมเงิน รวมทั้งมีหลักประกันให้แก่ผู้สูงอายุ

มีข้อเสนอแนะจากเจ้าหน้าที่ ที่น่าสนใจ คือ การนำโรงเรียนที่ปิดตัวมานาน เพราะไม่มีเด็กเรียนมาทำเป็นบ้านพักคนชรา เพื่อให้ผู้สูงอายุที่ไม่มีใครดูแลมาพักอาศัย มีคณะบุคคลมาบริหาร และให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง และรัฐบาลน่าจะให้ข้าราชการที่เกษียณอายุราชการก่อนเวลาที่เคยมีประสพการณ์การทำงานในชุมชน สามารถเสนอโครงการทางสังคม ที่จะดำเนินการเกี่ยวกับผู้สูงอายุในชุมชน และให้มีการประเมินผลการดำเนินงานด้วย

สำนักงานพัฒนาสังคมและความั่นคงของมนุษย์จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีหน้าที่ในการจัดสวัสดิการและพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ ตามพรบ. ผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 รวมทั้งคุ้มครองช่วยเหลือผู้สูงอายุให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข และมีศักดิ์ศรี (เช่นการจัดการงานศพ และช่วยเหลือผู้สูงอายุที่เดือดร้อนในการไปโรงพยาบาล เป็นต้น) มีบทบาทในการ 1) ดำเนินโครงการอาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) ในชุมชน โดยเริ่มจากอำเภอกาญจนดิษฐ์ แล้วขยายผลไปยังองค์กรปกครองท้องถิ่นอื่นๆ ปัจจุบันมี อผส.ประมาณ 80 คน และในปี พ.ศ. 2553 ก็ได้มีการขยายพื้นที่ต่อไปอีก 29 พื้นที่ ทำให้ผู้สูงอายุรับรู้เรื่องสิทธิต่างๆมากขึ้น 2) เป็นพื้นที่ทดลองโครงการพัฒนารูปแบบการบริการสุขภาพ และจัดสวัสดิการสังคมเชิงบูรณาการ (CTOP) โดยมีโรงพยาบาลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมมือกันในการดูแลสุขภาพและจัดกิจกรรมทางสังคมให้แก่ผู้สูงอายุ ทำให้ผู้สูงอายุเกือบร้อยละ 80 ได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆมากขึ้น นอกจากนี้ 3) ยังมีโครงการคลังปัญญาผู้สูงอายุ (โดยให้ 137 อปท. ทำทะเบียนคลังปัญญาได้ 227 คน) และการจัดงานวันผู้สูงอายุ สำหรับการดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ ก็ได้มีการดำเนินการโดยการส่งเสริมด้านการจัดหาแหล่งทุน เพื่อนำไปประกอบอาชีพ โดยให้เสนอโครงการไปยังกองทุนผู้สูงอายุ

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีบทบาทหน้าที่ในการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุทั้งสุขภาพ กาย จิต และสังคมโดยแบ่งผู้สูงอายุเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 ช่วยตัวเองได้ ช่วยผู้อื่นได้ กลุ่มที่ 2 ช่วยเหลือตนเองในการทำกิจวัตรประจำวันได้บ้าง กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่ช่วยเหลือตนเองไม่ได้เย นอนติดเตียง (เช่นอัมพฤกษ์ อัมพาต) และพิการ โดยมีกิจกรรมตามกลุ่ม ดังนี้ กลุ่มที่ 1 ให้มีการรวมตัวกันปีนชมรม ปัจจุบันจังหวัดสุราษฎร์มีชมรมผู้สูงอายุ 100% ทำกิจกรรมต่างๆ เช่นการส่งเสริมสุขภาพ การถ่ายทอดภูมิปัญญา และการส่งเสริมอาชีพ โดย

สาธารณสุขจะประสานงานกับหน่วยงานต่างๆเพื่อขอการสนับสนุนงบประมาณในการทำกิจกรรมของผู้สูงอายุ กลุ่มที่ 2 ช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง แต่ไปไหนไม่ได้ สาธารณสุขจังหวัดก็มีโครงการอบรม อผส. เพื่อให้ไปช่วยเหลือผู้สูงอายุที่บ้าน งานใดที่ช่วยผู้สูงอายุไม่ได้ก็ให้แจ้งเจ้าหน้าที่ กลุ่มที่ 3 กลุ่มที่ช่วยตัวเองไม่ได้ก็มีพยาบาลไปดูแล สอนคนในครอบครัวหรือญาติ ให้สามารถดูแลกิจวัตรประจำวันให้แก่ผู้สูงอายุ นอกจากนี้ยังมีโครงการฟันเทียมเพื่อผู้สูงอายุ จัดการแข่งขันกีฬาผู้สูงอายุ สนับสนุนโครงการวัดส่งเสริมสุขภาพ มีคลีนิคผู้สูงอายุอำเภอละ 1 คลีนิคตรวจทุกวันทที่ 16 ของเดือน และเป็นที่ปรึกษาในการเขียนโครงการ แผนงานและกิจกรรมต่างที่ต้องของบประมาณจากหน่วยงาน ส่วนในด้านการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ ก็ไม่ได้มีการดำเนินการอย่างจริงจัง จึงอยากให้ทางแรงงานจังหวัดเข้ามาดำเนินการ อาจทำผ่านชมรมผู้สูงอายุก็ได้ โดยทางสาธารณสุขจะเป็นตัวกลางในการประสานชมรมผู้สูงอายุให้

สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ภาค 11 สุราษฎธานี มีบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมสนับสนุนการฝึกอาชีพให้แก่เยาวชนและบุคคลทั่วไป ที่ผ่านมาได้มีโครงการส่งเสริมการฝึกอาชีพแก่ผู้สูงอายุตามอัธยาศัยถวายแด่พ่อหลวงในวันผู้สูงอายุแห่งชาติ ได้แก่ การทำน้ำมันหอมระเหยจากพรรณไม้ไทย การประกอบอาหารว่างและการทำผลิตภัณฑ์จากผ้า เป็นต้น โดยได้รับงบประมาณจากรัฐ และบูรณาการ กับ อบจ. และ อบต.ที่ร่วมมือกัน มีเป้าหมายปีงบประมาณละ 60 คน

สำนักงานจัดหางานจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีบทบาทหน้าที่ในการจัดหางานทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งจัดทำข้อมูลตลาดแรงงาน สำหรับโครงการที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ ก็มีโครงการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุ ปีละ2 รุ่น 40 คน โดยเน้นการแนะแนวการประกอบอาชีพอิสระให้แก่ผู้สูงอายุ ให้ความรู้ด้านการตลาดและแหล่งเงินทุน เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ผลการดำเนินงานส่วนใหญ่มีการดำเนินงานต่อเนื่อง แต่จำนวนสมาชิกลดลงเรื่อยๆ และเปลี่ยนจากกิจกรรมสร้างรายได้มาเป็นกิจกรรมที่ทำให้สังคมแทน เช่นการจัดดอกไม้งานศพ ทำพวงหรีด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีโครงการอาสาสมัครแรงงาน (อสร.) ซึ่งทำหน้าที่ประเมินความต้องการ เพื่อขับเคลื่อนงานด้านการส่งเสริมการจ้างงาน และโครงการจ้างงานผู้สูงอายุ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบรรจุงานผู้สูงอายุที่มีประสพการณ์ มีเป้าหมาย 1 คน มาทำหน้าที่แนะแนวการสร้างอาชีพแก่ผู้สูงอายุ แต่ได้รับค่าจ้างค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับลูกจ้างในสำนักงานที่ทำงานมากกว่า ซึ่งสร้างความเหลื่อมล้ำในการจ้างงาน

สำนักงานเกษตรจังหวัดสุราษฎรธานี มีบทบาทหลักในการส่งเสริมการดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร โดยเน้นบทบาทชายหญิง และพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีศักยภาพ เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวและสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน รวมทั้งพัฒนาแกนนำเกษตรกร มีกิจกรรม/โครงการที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุโดยตรง

ได้แก่ การส่งเสริมผู้สูงอายุที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญาด้านการเกษตร ให้มาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรรุ่นหลัง และการจัดการความรู้ รวมทั้งการให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาเกษตรกรในระดับชุมชน และส่งเสริมอาชีพแก่แม่บ้านเกษตรกรทุกรุ่นทุกวัย โดยลักษณะการทำงานจะเป็นความร่วมมือและการเกื้อกูลกันระหว่างผู้สูงวัยกับคนวัยกลางคนและลูกหลาน ซึ่งมีความรู้ด้านการตลาด การทำบัญชี และการจัดเก็บข้อมูล เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในไร่นาต่อไป ดังนั้นในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ควรเน้นกิจกรรมทางสังคมมากกว่าด้านอื่น เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่คนในชุมชนให้ความเคารพ เชื่อถือ ศรัทธาในฐานะที่เป็นผู้ที่มีประสพการณ์สูง

โรงเรียนเศรษฐกิจพอเพียง บ้านคลองเรือ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีบทบาทหน้าที่ในด้านการพัฒนาอาชีพแบบพอเพียง เปิดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับวิถีชีวิตแบบพอเพียง เพื่อสร้างกระบวนทัศน์ในการขับเคลื่อนแนวคิดดังกล่าวเข้าสู่ครัวเรือนอย่างเป็นรูปธรรม โดยการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะการรวมกลุ่มกันพูดคุยประเด็นของชุมชน นำความรู้ที่มีอยู่ (tacit knowledge) ของผู้สูงอายุในการประกอบอาชีพตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และการดำรงชีพที่พอเพียงไม่เดือดร้อน มาสืบทอดให้แก่คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้จากชีวิตจริง เพื่อให้เกิดการกินดีอยู่ดี และครอบครัวมีความอบอุ่น กิจกรรมที่ทำได้แก่ การจัดเวทีประชาคมระดับหมู่บ้าน เพื่อทำแผนงานพัฒนาชุมชนตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง การจัดอบรมโครงการอาชีพ เช่นจักสาน งานฝีมือตามที่กลุ่มถนัด การเลี้ยงสัตว์พื้นบ้าน เลี้ยงปลา ปลูกผัก ซึ่งเป็นงานที่ผู้สูงอายุพอทำได้ ทำให้ผู้สูงอายุได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์แก่ตนเอง และครอบครัว รวมทั้งชุมชน ลดการว่างงานของผู้สูงอายุ โดยได้รับการสนับสนุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส)

ภาคเอกชน จังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้แก่ สถานประกอบการด้านอุตสาหกรรมยาง เพื่อการส่งออก ซึ่งพนักงานมีการเกษียณอายุที่ 55 ปี มีการดำเนินงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุโดยตรงได้แก่ การจ้างพนักงานที่อายุเกินเกษียณทำงานต่อในบางตำแหน่ง เช่น พนักงานทำความสะอาด เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุมีรายได้ต่อไป ส่วนกิจกรรมโดยอ้อมได้แก่การร่วมกับหน่วยงานราชการและชุมชน ในการมอบสิ่งของ อุปกรณ์ให้แก่ผู้สูงอายุในชุมชน ตามหลักการทำธุรกิจเพื่อสังคม (CSR) สภาอุตสาหกรรมจังหวัดก็มาเข้าร่วมเสวนาครั้งนี้ด้วย แต่ไม่มีบทบาทใดๆที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุเลย

องค์การบริหารส่วนตำบลท่าทองใหม่ จังหวัดสุรษฎร์ธานี มีบทบาทในการอุดหนุนชมรมผู้สูงอายุจัดทำโครงการอบต.ท่าทองใหม่ห่วงใยผู้สูงอายุ โครงการเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุ และประสานงานกับหน่วยงานพมจ. เกี่ยวกับเงินสงเคราะห์ครอบครัวและเงินฌาปนกิจให้แก่ผู้สูงอายุที่ยากจน รวมทั้แนะนำชมรมผู้สูงอายุในการ

เขียนโครงการขอเงินสนับสนุนจากหน่วยงานเพื่อการประกอบอาชีพ จัดกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้มาพบปะสังสรรค์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ มารับเบี้ยยังชีพ และจัดพิธีรดน้ำดำหัวในวันสงกรานต์

4.2.2.1.ง.3 ผลสรุปจากการสนทนากลุ่มหน่วยงานภาครัฐและเอกชนของจังหวัดสงขลาและสุราษฎร์ธานี

ผลการศึกษาจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนของทั้ง 2 จังหวัด พบว่า บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ในระดับจังหวัดที่ดำเนินงานเกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุมีทั้งหน่วยงานที่เข้าไปส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุโดยตรง และโดยอ้อม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

หน่วยงานที่เข้าไปดำเนินงานส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุโดยตรง ได้แก่

สำนักงานจัดหางานจังหวัด มีโครงการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุปีละ 2 รุ่น ประมาณ 40 คน โดยเน้นการแนะแนวการประกอบอาชีพอิสระให้แก่ผู้สูงอายุ ให้ความรู้ด้านการตลาด และแหล่งเงินทุน เพื่อให้ผู้สูงอายุได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

ภาคเอกชน ได้แก่ สถานประกอบการด้านอุตสาหกรรมยาง เพื่อการส่งออก ซึ่งพนักงานจะเกษียนอายุที่ 55 ปี มีการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุโดยตรง ได้แก่ การจ้างพนักงงานที่อายุเกิน 55 ปี ให้ทำงานต่อในบางตำแหน่ง เช่น ตำแหน่งพนักงานทำความสะอาด เพื่อช่วยให้ผู้สูงอายุมีรายได้ต่อไป

หน่วยงานที่เข้าไปดำเนินงานส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุโดยอ้อม ได้แก่

โรงเรียนเศรษฐกิจพอเพียง บ้านคลองเรือ มีการจัดอบรมโครงการอาชีพ เช่น จักสาน งานฝีมือตามที่กลุ่มถนัด การเลี้ยงสัตว์พื้นบ้าน เลี้ยงปลา ปลูกผัก ซึ่งเป็นงงานที่ผู้สูงอายุพอทำได้ ทำให้ผู้สูงอายุได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด เป็นหน่วยงานที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มอาชีพภายใต้โครงการ OTOP ซึ่งเน้นกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี เป็นหลัก ในขณะที่ผู้สูงอายุสามารถทำร่วมกับกลุ่มต่างๆ ได้ ในส่วนของผู้สูงอายุ มีบทบาทเข้ามาถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนรุ่นใหม่ ทำเพลงกล่อมเด็ก การละเล่นต่างๆ และรวบรวมพืชสมุนไพร เป็นต้น

สำนักงานเกษตรจังหวัด มีบทบาทหลักในการส่งเสริมอาชีพของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และ การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้มีศักยภาพ มีโครงการที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุโดยตรง ได้แก่ การส่งเสริมผู้สูงอายุที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญาด้านการเกษตร ให้มาเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรรุ่นหลัง ส่งเสริมอาชีพแก่แม่บ้านเกษตรกรทุกรุ่นทุกวัย โดยลักษณะการทำงานจะเป็นความร่วมมือและการเกื้อกูลระหว่างผู้สูงอายุกับคนวัยกลางคนและลูกหลาน ซึ่งมีความรู้ด้านการตลาด การทำบัญชี

4.2.2.1.ง.4 ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติ

1. หน่วยงานภาครัฐควรต้องมีการบูรณาการแผนงานที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุเข้าด้วยกัน โดยให้หน่วยงานในระดับจังหวัดเป็นผู้รับผิดชอบหลัก (เจ้าภาพหลัก)

2. หน่วยงานภาครัฐควรต้องมีการติดตามประเมินผลโครงการที่ได้จัดอบรมไปแล้ว รวมทั้งค้นหาปัญหาอุปสรรค เพื่อการปรับปรุงการปฏิบัติงาน

3. การส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในชนบท ควรเป็นลักษณะของการเข้าร่วมกับกลุ่มอาชีพที่ดำเนินการเป็นวิสาหกิจชุมชน เนื่องจากผู้สูงอายุจะได้มีรายได้ต่อเนื่อง และควรเข้าไปดำเนินการส่งเสริมงานที่เป็นลักษณะส่วนบุคคล เนื่องจาก เป็นงานที่ใช้เทคโนโลยีต่ำ ต้นทุนต่ำ และตลาดไม่กว้าง ผู้สูงอายุสามารถบริหารจัดการได้ และเป็นงานที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ

4.2.2.2 การนำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพกลุ่มอาชีพ

ในส่วนนี้เป็นการนำเสนอข้อมูลและผลการศึกษาเชิงคุณภาพด้วยวิธีสัมภาษณ์ระดับลึก และการสนทนากลุ่มของกลุ่มอาชีพและชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ โดยนำเสนอเป็นรายภาค และจังหวัด รายละเอียดมีดังต่อไปนี้

4.2.2.2.ก ภาคเหนือ

เป็นการนำเสนอข้อมูลของกลุ่มอาชีพและชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ จังหวัดเชียงใหม่ และเชียงรายตามรายละเอียด ได้แก่ ความเป็นมา การบริหารจัดการและการตลาด อภิปรายผลการศึกษารูปแบบของกลุ่มอาชีพในเขตชนบทของภาคเหนือ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และกลุ่มอาชีพที่นำมาเป็นรูปแบบในการส่งเสริมการมีงานทำ

4.2.2.2.ก.1 จังหวัดเชียงใหม่

ในภาพรวมสถานการณ์การทำงานของผู้สูงอายุ พบว่า โดยส่วนใหญ่ ผู้สูงอายุที่เข้าร่วมกิจกรรมในเชิงอาชีพของกลุ่มต่างๆ จะมีปัจจัยเริ่มต้นจากการมีปัญหาส่วนตัว โดยเฉพาะการขัดสนทางการเงิน การขาดผู้ดูแล และความเหงาจากการที่ลูกหลานเข้าไปทำงานในเมืองเป็นหลัก โดยมีลักษณะของการขยายตัวของกลุ่มจากการบอกต่อๆกันหรือการได้เห็นผลประโยชน์และความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมจากการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่ม เช่น การมีเพื่อน มีรายได้ ไม่เหงาและเป็นหนทางในการคลายเครียดอย่างหนึ่ง

1) กลุ่มอาชีพ สตรีบ้านน้ำริน ต. สะเมิงใต้ อ. สะเมิง

ความเป็นมา

กลุ่มอาชีพผู้สูงอายุบ้านน้ำริน ก่อตั้งขึ้นภายใต้โครงการผู้สูงอายุบ้านน้ำริน สนับสนุนโดย โครงการผู้สูงอายุในชุมชนโดยชุมชน (Support a Grandparent Project)ของ HelpAge และ FopDev ปัจจุบันจากผู้สงอายุทั้งสิ้น 251 คน ใน 3 หมู่บ้าน (บ้านน้ำริน กองขากน้อย และป่ากล้วย) มีผู้สูงอายุที่เข้าร่วมในการดำเนินกิจกรรม 51 คน โดยภายในกลุ่มมีกิจกรรมประกอบด้วย กิจกรรมสร้างรายได้ในระยะสั้น (คือการเลี้ยงไก่ไข่ เลี้ยงปลา การเปิดร้านค้าชุมชน) สร้างรายได้ในระยะกลาง (คือ การทอผ้า ทำดอกไม้ จักสานตะกร้า) และสร้างรายได้ในระยะยาว (คือ การเลี้ยงวัว) โดยมีลักษณะของการขยายรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้นเรื่อยๆ โดยแรกเริ่มจากการทอผ้า แล้วจึงเริ่มทำดอกไม้ประดิษฐ์ ต่อเนื่องไป

การบริหารจัดการและการตลาด

มีลักษณะของการสอนและฝึกอบรมกันเองภายในกลุ่มแก่สมาชิกผู้เข้ามาใหม่โดยมีการให้แรงจูงใจ (incentive) เพิ่มเติมให้แก่สมาชิกที่เป็นผู้อบรมให้ มีการสร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุในหมู่บ้านใกล้เคียง คือ บ้านกองขากน้อย บ้านป่ากล้วย บ้านป้อกด้วย ในด้านของแหล่งเงินทุน เป็นลักษณะของการระดมหุ้น (หุ้นละ 10 บาท ทั้งสิ้นประมาณ 600 หุ้น) การกู้ยืมเงินลงทุนจากพาณิชย์จังหวัด (30,000 บาท เพื่อการลงทุนและหมุนเวียนในการดำเนินงานของร้านค้าชุมชน เงินสนับสนุนจาก FopDev และเงินช่วยเหลือชมรมผู้สูงอายุจากภาครัฐปีละ 10,000 บาทต่อหมู่บ้าน กิจกรรมการเลี้ยงไข่ไก่มีข้อตกลงในการแจกจ่ายไข่แก่สมาชิกวันละหนึ่งฟอง ซึ่งสามารถแลกเปลี่ยนเป็นตัวเงินได้ตามความสมัครใจ เงินกำไรที่ได้จากการดำเนินงานและจากเงินอุดหนุนชมรมผู้สูงอายุมีการนำมาปล่อยกู้เพื่อผู้สูงอายุในชุมชน ดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทต่อเดือน และมีการจ่ายปันผลประจำปีจากผลกำไร ในด้านการบริหารจัดการการเงินภายในกลุ่ม แบ่งออกเป็น 50: 30: 20 คือ ปันผล

รายได้ให้แก่กลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมนั้นๆ: เป็นเงินกองทุนช่วยเหลือกลุ่มผู้สูงอายุเป้าหมาย (ด้อยโอกาส พิการ ช่วยตนเองไม่ได้) : เงินปันเข้าสู่กองทุนหมุนเวียน โดยการจ่ายเงินแก่ผู้ที่เข้าร่วมทำกิจกรรมยึดตามจำนวนวัน (9.00 น. – 17.00 น.)/ชั่วโมงที่มีการลงชื่อเข้าทำงาน หรืองานบางลักษณะเช่นทอผ้า หรือดอกไม้ใยบัว ก็สามารถรับกลับไปทำที่บ้านได้ โดยรายได้ต่อวันเฉลี่ยอยู่ที่ประมาณ 50 บาท ซึ่งหากเข้าร่วมทำกิจกรรมทุกวันต่อสมาชิกหนึ่งคนก็จะสร้างรายได้ขั้นต่ำได้อย่างน้อย 1,500 บาทต่อเดือน ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มมีการจำหน่ายในนาม OTOP จากการสั่งทำของผู้จัดจำหน่าย (dealer) หรือจากการสั่งทำของภาครัฐเพื่อนำไปใช้เป็นของขวัญ ของชำร่วย และมีการดำเนินงานในด้านการหาตลาดภายนอกของผู้นำกลุ่มเช่นกัน

กลุ่มบ้านน้ำรินได้รับการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐประกอบด้วย เงินอุดหนุนชมรมผู้สุงอายุปีละ 10,000 บาทต่อหมู่บ้าน เงินเบี้ยยังชีพที่ผู้สูงอายุแต่ละคนได้รับ เงินช่วยเหลือจากพ.ม. ในรูปเงินฌาปนกิจ 3,000 บาทต่อหัวสมาชิก (พ.ม. ได้มีการติดต่อขอให้กลุ่มบ้านน้ำรินเป็นกลุ่มอาชีพนำร่อง โดยนอกจากเงินฌาปนกิจจะได้มีการสนับสนุนเงินประมาณ 20,000 บาท เพื่อการฝึกอบรมอาชีพให้แก่กลุ่ม) ความช่วยเหลือเชิงเทคนิคในด้านการบริหารจัดการ การอบรมดูงาน การฝึกอาชีพ รวมถึงเงินทุนช่วยเหลือทั้งส่วนของกิจกรรมกลุ่ม การซ่อมแซมบ้านผู้สูงอายุ ทางกลุ่มได้รับความช่วยเหลือตั้งแต่เริ่มมีการรวมกลุ่มเป็นหลักจาก FopDev และ HelpAge นอกจากนี้ในบางครั้งกลุ่มก็ได้รับการสนับสนุนในแง่การสนับสนุนรถ พาหนะในการไปศึกษาดูงานจากเทศบาลสะเมิงใต้ (แต่ค่าใช้จ่ายอื่นต้องรับผิดชอบเอง) ในช่วงเริ่มต้น กศน. ก็เป็นอีกหน่วยงานที่เข้ามาให้คำแนะนำและสนับสนุนด้านการฝึกอาชีพให้แก่กลุ่ม

กลุ่มบ้านน้ำรินเป็นตัวอย่างความสำเร็จของกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุที่มีปัจจัยสำคัญ คือ “ตัวผู้นำกลุ่ม” ซึ่งต้องเป็นบุคคลที่มีวิสัยทัศน์ ความเสียสละ ความเข็มแข็ง มีความรู้และทักษะในการบริหารจัดการทั้งในเรื่องของคน กิจกรรมและเงินทุนภายในกลุ่มให้เกิดการงอกเงย ความเสียสละของผู้นำเป็นตัวช่วยที่สำคัญในการดึงให้สมาชิกกลุ่มต่างๆได้เข้าร่วมมาทำกิจกรรม นอกจากนี้ ปัจจัยที่สำคัญอีกปัจจัยหนึ่ง คือการสนับสนุนและให้ความช่วยเหลือจาก องค์การพัฒนาเอกชนภายนอก คือ FovDep และ HelpAge ที่มีรูปแบบการดำเนินงานช่วยเหลือที่ยืดหยุ่นไม่ยึดติดระเบียบราชการซึ่งต่างจากหน่วยงานในภาครัฐ ผู้นำกลุ่มได้ให้ข้อแนะนำว่า การจะทำให้กลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุมีความยั่งยืน จะต้องมีการพยายามถ่ายทอดกิจกรรม ภูมิปัญญาในด้านต่างๆ เช่น การทอผ้า และดึงให้คนในรุ่นถัดไปได้เข้ามามีส่วนร่วมด้วย

การบริหารจัดการทางการเงิน ทางผลิตภัณฑ์ที่ผลิตอออกมา ทางการตลาด นับว่าเป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการรวมกลุ่มอาชีพ และการรวมกลุ่มที่ดีและจะประสบความสำเร็จ ควรต้องเป็นในลักษณะ Problem-based กล่าวคือ มีจุดมุ่งหมายหลักของการรวมกลุ่มและกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาที่พบในกลุ่มผู้สูงอายุใน

ชุมชน เช่น หากปัญหาคือ ผู้สูงอายุยังหิว เป้าหมายก็ต้องเป็นว่าทำอย่างไรผู้สูงอายุถึงจะอิ่ม และอิ่มอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ แรงจูงใจทางธุรกิจ ในการประกอบอาชีพและสร้างรายได้ของผู้นำกลุ่มถือเป็นอีกปัจจัยสำคัญหนึ่งในการดำเนินงานและความสำเร็จของกลุ่ม

กลุ่มบ้านน้ำริน ประสบปัญหาหลักในเรื่องของการหา “ตลาด” ให้แก่ผลิตภัณฑ์ที่มีการผลิตออกมาของกลุ่ม เช่น สินค้าผ้าทอ ที่บางครั้งยังไม่สามารถขายได้ แต่ผู้สูงอายุที่ทอออกมาเสร็จแล้ว ถ้าเป็นไปได้ก็อยากที่จะได้รับเงินตอบแทนซึ่งในส่วนนี้ทางกลุ่มก็ต้องมีการบริหารจัดการในแง่ของการรับซื้อและหมุนเวียนเงินภายในก่อน การดำเนินงานของกลุ่มอาชีพในบางหมู่บ้าน พบว่า ยังไม่มีบทบาทที่ชัดเจนของอปท. และผู้นำชุมชนในการช่วยเหลือ

เงินสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุ (ปีละ 10,000 บาทต่อหมู่บ้าน) ในบางหมู่บ้านไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์ในด้านการประกอบอาชีพ เพียงฝากธนาคารไว้ ซึ่งทางกลุ่มผู้สุงอายุบ้านน้ำรินเห็นว่าเป็นการเสียโอกาสของการใช้ประโยชน์จากเงินทุนนั้น เช่นเดียวกับเงินเบี้ยยังชีพที่ผู้สูงอายุแต่ละคนได้รับซึ่งส่วนใหญ่ถูกใช้จ่ายเพื่อการบริโภคที่ใช้แล้วหมดไปไม่งอกเงย

2) กลุ่มอาชีพ สตรีบ้านกองขากน้อย และบ้านป่ากล้วย ต. สะเมิงใต้ อ. สะเมิง

ความเป็นมา

กลุ่มอาชีพผู้สูงอายุบ้านกองขากน้อย เป็นเสมือนกลุ่มเครือข่ายที่ขยายต่อเนื่องออกมาจากกกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุบ้านน้ำริน ในหมู่บ้านใกล้เคียง โดยมีผู้นำกลุ่มของบ้านเป็นผู้ประสานงานร่วมกับผู้นำกลุ่มบ้านน้ำริน มีสมาชิกประมาณ 37 คน ดำเนินกิจกรรมในการทอผ้า เช่นผ้าขาวม้า ผ้าถุงเป็นหลัก ซึ่งเข้ามาแทนที่อาชีพหลักของสมาชิกผู้สูงอายุในอดีตซึ่งเป็นในรูปของการช่วยเหลือครอบครัวในการทำไร่ทำนา

กลุ่มผู้สูงอายุบ้านป่ากล้วยเป็นอีกกลุ่มที่เป็นเครือข่ายขยายตัว ผ่านกระบวนการเรียนรู้มาจากกลุ่มบ้านน้ำริน มีสมาชิกประมาณ 10 คน จากผ้สูงอายุ ประมาณ 50 คนในหมู่บ้าน ดำเนินงานโดยสมาชิกผู้สูงอายุหญิงในการทำยาสมุนไพรและการอบสมุนไพรด้วยวิธีดั้งเดิม ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ส่วนสมาชิกผู้สูงอายุชาย ทำกิจกรรมด้านการจักสานเป็นหลัก

การบริหารจัดการและการตลาด

การทอผ้าในกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุบ้านกองขากน้อยสร้างรายได้เมตรละ 35 บาทซึ่งในหนึ่งวันผู้สูงอายุสามารถทำโดยเฉลี่ยได้ประมาณหนึ่งเมตรกว่าซึ่งคิดโดยเฉลี่ยเป็นเงินประมาณ 50 บาทต่อวัน รูปแบบทำงาน

เป็นการทอผ้า โดยใช้เครื่องทอเป็นกี่เหล็กซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านหัวหน้ากลุ่ม มีการอบรมฝึกกันเองภายในกลุ่ม โดยมีการฝึกทอผ้าให้แก่เด็กๆ อายุประมาณ 10 ปีขึ้นไปในหมู่บ้านด้วย

การบริหารเงินกำไรของกลุ่มมีลักษณะคล้ายคลึงกับกลุ่มบ้านน้ำริน คือ 50: 30 20 รายได้แก่ผู้ดำเนินกิจกรรมนั้นฯ: เงินทุนเพื่อช่วยเหลือผู้สูงอายุด้อยโอกาส พิการในหมู่บ้าน: เงินทุนหมุนเวียนภายในกลุ่ม อย่างไรก็ตามกิจกรรมส่วนนี้ของกลุ่มถือเป็นเพียงอาชีพเสริมและสร้างความเพลิดเพลินแก่ผู้สูงอายุเป็นหลัก

กลุ่มบ้านกองขากน้อย ได้รับสนับสนุนจากกองทุนผู้สูงอายุในหมู่บ้าน (เงินสนับสนุนชมรมผู้สูงอายุ) ปีละประมาณ 1,000-2,000 บาท ได้รับการสนับสนุนกี่เหล็กเพื่อการทอผ้า 4 ตัวจาก เทศบาลตำบลสะเมิงใต้

บ้านกองขากน้อย เช่นเดียวกับกลุ่มบ้านน้ำริน ประสบปัญหาหลักในเรื่องของการหา “ตลาด” ให้แก่ผลิตภัณฑ์ที่มีการผลิตออกมาของกลุ่ม การดำเนินงานของของกลุ่มอาชีพในบางหมู่บ้าน พบว่า ยังไม่มีบทบาทที่ชัดเจนของอปท. และผู้นำชุมชนในการช่วยเหลือ ที่บ้านกองขากน้อย การกระจายหรือกระจุกตัวของบ้านเรือนสมาชิกในหมู่บ้าน ถือเป็นปัจจัยเชิงภูมิศาสตร์ที่มีผลต่อความสำเร็จในการรวมกลุ่มอาชีพ ซึ่งมีการกระจายตัวของบ้านเรือนค่อนข้างมากทำให้เกิดความยากลำบากในการเดินทางมาร่วมกิจกรรมของกลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน

3) กลุ่มอาชีพ สตรีบ้านป้อก บ้านโป่งกวาว ต. สะเมิงเหนือ อ. สะเมิง

ความเป็นมา

กลุ่มแปรรูปอาหารจากเนื้อหมู บ้านป้อกและบ้านโป่งกวาว (จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน) มีการรวมกลุ่มตั้งแต่ปีพ.ศ. 2550ด้วยคำแนะนำและเงินลงทุนจากการกู้ยืมอบต. ในเริ่มแรกเป็นการผลิตแหนมแบบพื้นบ้านในเชิงส่วนตัวของผู้นำกลุ่ม ต่อมาได้มีพัฒนาชุมชนเข้ามาให้ความรู้และอบรมการทำแหนมที่ถูกลักษณะ ซึ่งในปัจจุบันทางกลุ่มก็มีแนวคิดที่จะขยายการผลิตไปสู่การผลิตแคปหมูโดยทางพัฒนาชุมชนก็ได้รับปากที่จะเข้ามาให้การอบรมแก่กลุ่ม ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 10 คน ครึ่งหนึ่งเป็นผู้สูงอายุ ทำการผลิต แหนมหรือจิ้นส้มหมูเพื่อการจำหน่ายเป็นหลัก รูปแบบการทำงานของสมาชิกมีลักษณะยืดหยุ่นในเรื่องของเวลาการทำงานตามความสะดวกของสมาชิกแต่ละคน ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงเวลาระหว่าง 8.00-17.00 น. ค่าตอบแทนวันละ 100 บาท และค่าล่วงเวลาชั่วโมงละ 12.50 บาท

การบริหารจัดการและการตลาด

ช่องทางการตลาดของกลุ่มเป็นในรูปของการฝากขายผ่านรถสองแถวประจำทางลงไปยังตัวเมืองอำเภอวันละประมาณ 200 แท่งโดยปกตินอกเสียจากจะมีคำสั่งซื้อเพิ่มเติม เนื่องจากหมู่บ้านอยู่ในพื้นที่เขา การเดินทาง

ไปขายเองนับว่าไม่สะดวก ในการฝากขายรถสองแถวจะได้ส่วนแบ่งร้อยละ 30 จากราคาขายในตัวเมืองอำเภอ (จากราคาแหนมแท่งละ 8 บาท) สถานที่รวมกลุ่มทำอาชีพคือบ้านของผู้นำกลุ่ม โดยมีการวางตัวผู้นำรุ่นต่อไปเป็นน้องสาวของผู้นำในปัจจุบัน โดยในหมู่บ้านนอกจากจะมีกลุ่มทำแหนมแล้วก็ยังมีกลุ่มอาชีพในลักษณะอื่น เช่นกลุ่มผลิตน้ำพริกตาแดง ด้วย การทำแหนมหรือน้ำพริกตาแดงมีลักษณะเป็นเพียงอาชีพเสริมจากการทำไร่ ทำนา ทำถั่ว ข้าวไร่ มะเขือม่วง

4.2.2.2.ก.2 จังหวัดเชียงราย

1) กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ บ้านป่าแดด อ. แม่สรวย

ความเป็นมา

“กลุ่มคนเฒ่าคนแก่” มีมุมมองว่า การทำงานเป็นส่วนประกอบหนึ่งในหลายมิติของสุขภาวะผู้สูงอายุ ในด้านสุภาพจิต การรู้สึกมีคุณค่า การถ่ายทอดภูมิปัญญา การใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ที่สั่งสมมาตลอดช่วงชีวิต เป็นกลุ่มต้นแบบของกิจกรรมผู้สูงอายุในชุมชนที่มีการแพร่ขยายผ่านกระบวนการเรียนรู้ไปยังกลุ่มผู้สูงอายุทั้งในพื้นที่ใกล้เคียง และพื้นที่ต่างจังหวัดที่ได้เดินทางมาศึกษาดูงาน วัตถุประสงค์ของการทำกิจกรรมไม่ใช่เพื่อการสร้างรายได้เป็นหลัก แต่เพื่อความเพลิดเพลิน การสืบทอดภูมิปัญญา การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและเด็กในชุมชนทั้งในเชิงสังคม การศึกษา และวัฒนธรรม กิจกรรมสร้างรายได้ถือเป็นผลพลอยได้จากการทำงานผลิตสินค้าพื้นบ้านของผู้สูงอายุ เช่น ผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติ ข้าวซ้อมมือ และของเล่นพื้นเมือง มีการบริหารจัดการในด้านการตลาดและการรวมกลุ่มในรูปแบบของการจัดตั้ง “ศูนย์การศึกษาและพัฒนาตลาดทางเลือกชุมชน” จากการระดมหุ้นในกลุ่มสมาชิก (หุ้นละ 20 บาท) และ “ศูนย์วัฒนธรรมชุมชน” “พิพิธภัณฑ์เล่นได้” (เปิดในปี พ.ศ. 2546) โดยมี คณะกรรมการบริหารศูนย์กำกับดูแล

ภาครัฐเคยได้เข้ามาส่งเสริมกลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุในลักษณะของการดำเนินงานโครงการ OTOP ในพื้นที่ตำบลป่าแดด อบต. ป่าแดด ได้เคยให้งบประมาณสนับสนุนกิจกรรมแก่กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ เมื่อมีการเสนอโครงการหรือแผนกิจกรรมเข้าไป เช่น กิจกรรมเดินป่า การฝึกอบรมให้แก่เด็กเยาวชนโดยคนเฒ่าคนแก่

การบริหารจัดการและการตลาด

ผลิตภัณฑ์ที่ได้จากกลุ่มจะส่งจำหน่ายตลาดภายนอกและจำหน่ายที่ศูนย์ฯ เป็นสัดส่วนครึ่งต่อครึ่ง ภายในกลุ่มมีกิจกรรมหลายอย่างที่ผู้สูงอายุได้ทำร่วมกับลูกหลานเช่น การสอนเขียนอ่านคำเมือง การฝึกยุวมัคคุเทศน์ หรือกิจกรรมเดินป่า ในด้านของรายได้ที่เกิดจากการดำเนินกิจกรรมโดยเฉลี่ยประมาณ 3,000-4,000

บาทต่อเดือนสำหรับสมาชิกผู้สูงอายุซึ่งเป็นแกนหลักในการดำเนินงาน ทางกลุ่มให้ความสำคัญต่อประเด็น “ความยั่งยืน” ในการรวมกลุ่ม และ “การพึ่งตนเองได้” ตลาดภายนอกที่สำคัญของกลุ่มจะเป็นลักษณะตลาดวัฒนธรรม เช่นที่ตลาด 100 ปีสามชุก ตลาดน้ำอัมพวา หรือ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งชาติ

การบริหารจัดการ ที่มีประสิทธิภาพมีความโปร่งใส เน้นการมีส่วนร่วม พึ่งตนเองและไม่ใช้ “เงินหรือรายได้” เป็นตัวตั้ง โดยมีความเชื่อใจและความเข้าใจที่ตรงกันของสมาชิกเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ เป้าหมายในการดำเนินกิจกรรม เป็นปัจจัยที่สำคัญต่อ “ความยั่งยืน” ในการรวมกลุ่มของ กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ การช่วยเหลือจากภาครัฐส่วนใหญ่มีลักษณะอย่างฉาบฉวย ไม่ต่อเนื่อง มีงบประมาณเป็นตัวตั้ง ไม่ได้มุ่งตอบโจทย์และปัญหาในท้องที่เป็นสาเหตุหนึ่งของความล้มเหลวที่ผ่านมาของการรวมกลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่อื่นๆ

ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ได้รับจากกลุ่มอาชีพ

ข้อคิดเห็นที่น่าสนใจซึ่งได้รับจากกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ คือ การดำเนินงานของภาครัฐที่เข้ามาให้การสนับสนุนมักมีลักษณะฉาบฉวย ไม่ต่อเนื่อง มีงบประมาณเป็นตัวตั้ง ไม่ได้มุ่งตอบโจทย์และปัญหาในท้องที่เคยส่งผลกระทบในด้านความแตกแยกและการแตกกระจายของกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุที่มีอยู่เดิมเช่นกัน เช่นจากการดำเนินโครงการ OTOP ซึ่งภาครัฐปูพรมลงดำเนินงานตามพื้นที่ตามเขตการปกครองตำบล ส่งเสริมและสนับสนุนเป็นกลุ่มๆ ตามพื้นที่และผลิตภัณฑ์ แยกกันไปทั้งในกระบวนการผลิต การตลาด การบริหารจัดการการเงิน การขนส่งสินค้า ทั้งที่การร่วมมือระหว่างกลุ่มในรูปเครือข่ายที่มีอยู่เดิมนั้นอาจจะดีอยู่แล้ว ซึ่งเมื่อโครงการหมดระยะเวลา งบประมาณหมด การส่งเสริมไม่ต่อเนื่องแต่ละกลุ่มก็อ่อนแอ พึ่งตนเองไม่ได้ และเกิดรอยร้าวระหว่างกลุ่มที่เคยดีมาก่อน

การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ ต้องได้รับความเข้าใจจากผู้สูงอายุกลุ่มอื่นๆที่ไม่ได้เป็นสมาชิกที่อยู่ในพื้นที่ด้วย เพื่อป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นในด้านการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรในพื้นที่ เช่น อบต. หรือเทศบาลที่อาจดูเหมือนไม่เท่าเทียมเป็นธรรม

สินค้าหรือผลิตภัณฑ์จากกลุ่มผู้สูงอายุ บางครั้งถูกลอกเลียนแบบและนำชื่อกลุ่มไปใช้ในการหากินโดยพ่อค้าแม่ค้าภายนอก (เคยเกิดขึ้นกับกลุ่มคนเฒ่านคนแก่ โดยพ่อค้าแม่ค้าจากกรุงเทพฯ ที่ตลาดนัดสวนจตุจักร)

การรวมกลุ่มของผู้สูงอายุจะเริ่มมีความยากลำบากในด้านการบริหารจัดการเมื่อมีจำนวนสมาชิกมากกว่า 30 คนขึ้นไป

ในด้านของผลตอบแทน ค่าแรงต่อวันประมาณ 40-50 บาทหากมองในแง่ทางเศรษฐกิจไม่สามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้สูงอายุเข้ามารวมกลุ่มได้ โดยเฉพาะเมื่อมองในมุมของการได้รับการสนับสนุนจากลูกหลาน

เนื่องจาก “ความไม่เข้าใจ” หรือทัศนคติในด้านลบต่อการทำงานของผู้สูงอายุบางครั้งก็เป็นอุปสรรคต่อการทำงานและการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ หากมองจากตัวผู้สูงอายุเองแล้ว ผลได้จากการทำงานหรือทำกิจกรรมนั้นมีมากกว่าตัวเงิน แต่ยังได้ เพื่อน ได้สังคมและ เป็นการคลายเครียดในขณะเดียวกัน

ปัญหาหนึ่งในด้านความยั่งยืนของการรวมกลุ่มผู้สูงอายุ คือ การขาดคนในรุ่นถัดๆ ไปที่จะเข้ามามีส่วนร่วมและสืบทอดต่อไป

ตามแนวคิด “สังคมควรเป็นของคนทุกวัย” งานผู้สูงอายุไม่ควรแยกออกมาจากคนในรุ่นวัยอื่นแต่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน “กลุ่มคนเฒ่าคนแก่” บ้านป่าแดดเป็นกลุ่มการดำเนินงานของผู้สูงอายุที่พยายามเดินตามกรอบแนวคิดนี้ เน้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุและเด็ก และสมาชิกในวัยอื่นๆ ในลักษณะ “อุ้ยสอนหลาน” ผ่าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น “เครื่องเล่นพื้นบ้าน” ที่ถ่ายทอดจากรุ่นผู้เฒ่าสู่รุ่นลูกหลาน

การดำเนินงานสนับสนุนของภาครัฐในด้านนี้ควรมีการวางแผนและพิจารณาในเชิงโครงสร้างเป็นระบบภาพรวมไม่ใช่แยกส่วน เหมือนที่เป็นมา

งานด้านผู้สูงอายุจำเป็นต้องคำนึงปัจจัยทางด้าน “สุขภาพกายและใจ” และ “การเงิน/เศรษฐกิจ/ อาชีพ” ไปด้วยกัน รวมถึง ความแตกต่างในมุมมอง วิธีคิดของบุคคลในแต่ละวัยก็เป็นปัจจัยที่ต้องคำนึงถึงและต้องพยายามปรับให้เข้ากันได้ เช่น จากมมุมองของลูกหลาน บางครั้งบางคราวก็ไม่อยากหรือไม่สนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้ออกมาทำงานกลุ่มโดยเฉพาะในเชิงของการทำงาน ซึ่งกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้คนต่างรุ่นวัยได้ทำงานร่วมกันนับว่ามีความสำคัญ เช่นในกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ บ้านป่าแดดที่ใช้ของเล่นพื้นบ้านเป็นเหมือนสื่อกลางระหว่างเด็กเยาวชนและผู้สูงอายุ หรือ โครงการ “อุ้ยสอนหลาน”

2) ชมรมผู้สูงอายุ ต. แม่พริก อ. แม่สรวย

ความเป็นมา

ชมรมผู้สูงอายุตำบลแม่พริก มีลักษณะของการประสานความร่วมมือของเครือข่ายในพื้นที่ในรูปของ “ภาคีผู้สูงอายุตำบล” จากภาคส่วนต่างๆ เช่น สถานีอนามัย อบต. ผู้นำชุมชนในท้องที่ และหน่วยงานภายนอก เช่น พ.ม.จ. ในการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวกับผู้สูงอายุ ทั้งในด้านสุขภาพ การป้องกันโรค ทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยกิจกรรมตั้งต้นส่วนใหญ่จะเป็นงานในด้านสุขภาพอนามัย ด้านคุณภาพชีวิต การร่วมทำกิจกรรมกลุ่ม เช่น กิจกรรมออกกำลังกาย สวดมนต์ ฟังธรรมะทำสมาธิ ทำอาหาร การแพทย์ทางเลือก สมุนไพร และการดูแลผู้สูงอายุด้วยอาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส) ในตำบล ซึ่งได้รับค่าตอบแทนเป็นสินน้ำใจเดือนละ 300 บาท

ภาครัฐเคยได้เข้ามาส่งเสริมกลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุในลักษณะของการดำเนินงานโครงการ OTOP ในพื้นที่ตำบลแม่พริกและการสนับสนุนกองทุนวันละบาทของกลุ่มผู้สูงอายุบ้านแม่พริกในรูปเงินสมทบ เป็นเงินก้อนประมาณ 10,000บาท นอกจากนี้ กลุ่มผู้สูงอายุตำบลแม่พริกได้รับความช่วยเหลือทั้งในเชิงงบประมาณและเชิงเทคนิคจาก อบต. โรงพยาบาลอำเภอ สถานีอนามัย กศน.

การบริหารจัดการและการตลาด

การดำเนินงานของกลุ่มผู้สูงอายุในบางด้านก็ประสานเป็นเครือข่ายกับกลุ่มผู้สูงอายุ หรือกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ในตำบลป่าแดด เป็นบางส่วนโดยเฉพาะกิจกรรมทางด้านภูมิปัญญาและวัฒนธรรม กิจกรรมทางด้านการสร้างรายได้ในรูปกลุ่มอาชีพที่มี ยกตัวอย่างเช่น ก) การเพาะเห็ดฟาง เห็ดนางฟ้า ซึ่งเพิ่งเริ่มมาได้ไม่นานและเกิดจากแนวคิดการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ของผู้สูงอายุ และหารายได้เพิ่มเติมจากการรับเบี้ยยังชีพจากรัฐบาลเท่านั้น ข) กลุ่มปลูกผักสวนครัวซึ่งขายเพื่อการบริโภคโดยผู้สูงอายุด้วยกันเองในชุมชนเป็นหลักโดยมีจุดมุ่งหมายเชื่อมโยงไปถึงความพยายามในการเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคของผู้สูงอายุด้วย ค) กลุ่มผู้สูงอายุทำลูกประคบสมุนไพร เพื่อจัดส่งสปาในเมืองและโรงพยาบาลในตัวอำเภอรวมถึงสถานีอนามัย มีสมาชิกประมาณ 20 คน รายได้ประมาณวันละ 40 บาท ได้รับการอบรมการทำลูกประคบในตอนเริ่มต้นจาก กศน. หลังจากนั้นได้รับการดูแลควบคุมและรับรองคุณภาพโดยเภสัชกรจากโรงพยาบาล ง) กลุ่มจักสานชะลอม เพื่อส่งขายไปยังตลาดไทในกรุงเทพฯ จ) กลุ่มเก็บใบชาซึ่งเป็นผู้สูงอายุ กิจกรรมหลายอย่างของผู้สูงอายุที่มีในตำบลได้รับการสนับสนุนและคำแนะนำจากอบต. เช่นแนวคิดในการเพาะเห็ด เลี้ยงไก่พื้นเมือง ซึ่งอบต. สนับสนุนในการซื้อลูกไก่ให้ซึ่งเมื่อเลี้ยงโตและจำหน่ายได้ทางกลุ่มผู้สูงอายุจึงค่อยนำมาชำระคืน นอกจากนี้ตำบลแม่พริกก็เป็นตำบลแรกในอำเภอแม่สรวยที่มีการตั้ง “กองทุนวันละบาท” ขึ้น (ในปี พ.ศ. 2551) โดยใช้ในเชิงการช่วยเหลือสวัสดิการให้แก่สมาชิกเมื่อเจ็บป่วย และเสียชีวิต

ข้อคิดเห็นหนึ่งที่น่าสนใจซึ่งได้รับจากกลุ่มผู้สูงอายุตำบลแม่พริก คือ ศักยภาพ ประสบการณ์และความร่วมมือร่วมใจของ “ผู้นำ (ในงานแต่ละด้าน)” และ “ภาคีเครือข่ายในชุมชน” เป็นปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญของการดำเนินกิจกรรมกลุ่มผู้สูงอายุในตำบลแม่พริก นอกจากนี้ การให้ความสำคัญแก่งานด้านผู้สูงอายุ โดยเฉพาะจากหน่วยงานในพื้นที่ เช่น อบต. ถือเป็นปัจจัยสำคัญอย่างยิ่งต่อการเริ่มดำเนินการ และความยั่งยืนของการรวมกลุ่ม

4.2.2.2.ก.3 อภิปรายผลการศึกษารูปแบบของกลุ่มอาชีพในเขตชนบทภาคเหนือ

รูปแบบการรวมกลุ่มเพื่อการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย สามารถสรุปในเชิงของการอภิปรายได้ตามกรอบแนวคิดแสดงในภาพที่ 8 ใน 4 รูปแบบด้วยกัน โดยเป็นการจำแนกตามลักษณะของ 7 องค์ประกอบของการรวมกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย การเกิดกลุ่ม ผู้นำกลุ่ม/ กรรมการบริหาร สมาชิกของกลุ่ม ผลิตภัณฑ์/ งานที่กลุ่มดำเนินงาน สถานที่/ เวลาทำงาน ตลาด/ ช่องทางการจำหน่าย และ การได้รับสนุนจากภายนอก (หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง)

รูปแบบที่ 1

ได้แก่ กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ต.ป่าแดด อ. แม่สรวย จ. เชียงราย และกลุ่มผู้สูงอายุศูนย์การเรียนรู้บ้านสันกอง ต. แม่ไร่ อ. แม่จัน จ. เชียงราย มีลักษณะการรวมกลุ่มที่เป็นการก่อตั้งขึ้นมาใหม่หรืออาจต่อยอดกิจกรรมการทำงานของกลุ่มจากชมรมผู้สูงอายุหรือกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอยู่เดิม มีผู้นำกลุ่มและสมาชิกกรรมการบริหารจัดการกลุ่มที่มาจากช่วงวัยอื่นที่ไม่ใช่ผู้สูงอายุ แต่สมาชิกทั่วไปของกลุ่มจะเป็นผู้สูงอายุเท่านั้น (หรือเป็นส่วนใหญ่) ผลิตภัณฑ์ที่ทำการผลิตหรือกิจกรรมการทำงานกลุ่มส่วนใหญ่ มิได้ มุ่งเน้นในเชิงพาณิชย์เป็นหลัก การทำงานหรือกิจกรรมกลุ่มเป็นได้ทั้งที่สำนักงาน สถานที่รวมกลุ่มหรืออาจรับไปทำที่บ้านได้ ซึ่งเวลาการทำงานมีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ตลาดและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กลุ่มอยู่ในชุมชน พื้นที่ใกล้เคียงและพื้นที่ตลาดในภูมิภาคอื่นด้วย และการดำเนินงานกิจกรรมกลุ่มได้รับการ สนับสนุนในด้านต่างๆจากองค์การพัฒนาเอกชนหรือ NGO เป็นหลัก

รูปแบบที่ 2

ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุบ้านน้ำริน ต.สะเมิงใต้ อ.สะเมิง จ. เชียงใหม่ มีลักษณะการรวมกลุ่มที่เป็นการต่อยอดกิจกรรมการทำงานของกลุ่มจากชมรมผู้สูงอายุหรือกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอยู่เดิม มีผู้นำกลุ่มและสมาชิกกรรมการบริหารจัดการกลุ่มที่มาจากช่วงวัยอื่นที่ไม่ใช่ผู้สูงอายุ แต่สมาชิกทั่วไปของกลุ่มจะเป็นผู้สูงอายุเท่านั้น โดยผลิตภัณฑ์ที่ทำการผลิตหรือกิจกรรมการทำงานกลุ่มส่วนใหญ่มุ่งเน้นในเชิงพาณิชย์เพื่อการสร้างรายได้แก่ผู้สูงอายุเป็นหลัก การทำงานหรือกิจกรรมกลุ่มเป็นได้ทั้งที่สำนักงาน สถานที่รวมกลุ่มหรืออาจรับไปทำที่บ้านได้ ซึ่งเวลาการทำงานมีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ตลาดและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กลุ่มอยู่ในชุมชน พื้นที่

ใกล้เคียงเป็นส่วนใหญ่ และการดำเนินงานกิจกรรมกลุ่มได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆจากองค์การพัฒนาเอกชนหรือ NGO เป็นหลัก

รูปแบบที่ 3

ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุกลุ่มบ้านกองขากน้อย ต.สะเมิงใต้ อ.สะเมิง จ. เชียงใหม่ และกลุ่มผู้สูงอายุตำบลแม่พริก อ. แม่สรวย จ. เชียงราย ซึ่งมีลักษณะการรวมกลุ่มที่เป็นการต่อยอดกิจกรรมการทำงานของกลุ่มจาก “ชมรมผู้สูงอายุหรือกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอยู่เดิม” โดยทั้งสองกลุ่มในรูปแบบนี้ มีผู้นำกลุ่มและสมาชิกกรรมการบริหารจัดการกลุ่มที่มาจากช่วงวัยอื่นที่ไม่ใช่ผู้สูงอายุ แต่สมาชิกทั่วไปของกลุ่มจะเป็นผู้สูงอายุเท่านั้น โดยผลิตภัณฑ์ที่ทำการผลิตหรือกิจกรรมการทำงานกลุ่มส่วนใหญ่มุ่งเน้นในเชิงพาณิชย์เพื่อการสร้างรายได้แก่ผู้สูงอายุเป็นหลัก การทำงานหรือกิจกรรมกลุ่มเป็นได้ทั้งที่สำนักงาน สถานที่รวมกลุ่มหรืออาจรับไปทำที่บ้านได้ ซึ่งเวลาการทำงานมีความยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยนได้ ตลาดและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กลุ่มอยู่ในชุมชนพื้นที่ใกล้เคียงเป็นส่วนใหญ่ การดำเนินงานกิจกรรมกลุ่มสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุบ้านกอกขากน้อยได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆจากองค์การพัฒนาเอกชน (NGO) เป็นหลัก และสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุตำบลแม่พริกได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆจากหน่วยงานภาครัฐเป็นหลัก

รูปแบบที่ 4

ได้แก่ กลุ่มอาชีพ/วิสาหกิจชุมชนบ้านป๊อก บ้านโป่งกวาว ต.สะเมิงเหนือ อ.สะเมิง จ. เชียงใหม่ มีลักษณะการรวมกลุ่มที่เป็นการต่อยอดจาก “กิจการส่วนบุคคล” ของหัวหน้ากลุ่มหรือสมาชิกคนใดคนหนึ่งที่มีอยู่เดิม มีผู้นำกลุ่ม สมาชิกกรรมการบริหารจัดการกลุ่มและสมาชิกทั่วไปของกลุ่มที่มาจากช่วงวัยอื่นที่ไม่ใช่ผู้สูงอายุเท่านั้น โดยผลิตภัณฑ์ที่ทำการผลิตหรือกิจกรรมการทำงานกลุ่มส่วนใหญ่มุ่งเน้นในเชิงพาณิชย์เพื่อการสร้างรายได้แก่ผู้สูงอายุเป็นหลัก การทำงานหรือกิจกรรมกลุ่มส่วนใหญ่เป็นหลักที่สำนักงาน สถานที่รวมกลุ่ม มีเวลาการทำงานที่ค่อนข้างแน่นอน ตลาดและการจำหน่ายผลิตภัณฑ์กลุ่มอยู่ในชุมชน พื้นที่ใกล้เคียงเป็นส่วนใหญ่ และการดำเนินงานกิจกรรมกลุ่มได้รับการสนับสนุนในด้านต่างๆจากภาครัฐเป็นหลัก

กรณีศึกษา/ กลุ่มอาชีพที่นำมาเป็นต้นแบบการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า การทำงานของผู้สูงอายุในเขตพื้นที่ศึกษาภาคเหนือ ส่วนใหญ่เป็นลักษณะของการรวมกลุ่มอาชีพ หรือ กลุ่มกิจกรรมการทำงานของผู้สูงอายุซึ่งต่อยอดมาจาก “ชมรมผู้สูงอายุ”

มากกว่าที่จะเป็นในลักษณะของการทำงานเชิงเดี่ยว หรือ กิจการส่วนบุคคล โดยกรณีศึกษาที่จะใช้เป็นต้นแบบในการศึกษารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท ภาคเหนือ ในครั้งนี้ ได้แก่ “ชมรมผู้สูงอายุ ตำบลแม่พริก อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย” โดยมีเหตุผลในการเลือกจากลักษณะการรวมกลุ่มที่ต่อยอดมาจากชมรมผู้สูงอายุที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ มีกิจกรรมภายในกลุ่มทั้งในเชิงของการทำงานของผู้สูงอายุเพื่อสร้างรายได้จากการผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์หลากหลายชนิด และกิจกรรมของผู้สูงอายุในด้านอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์แก่ทั้งสังคม ชุมชนและตัวผู้สูงอายุเอง โดยได้รับการสนับสนุนและประสานงานจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลและโรงพยาบาลชุมชน เป็นอย่างดี ทำให้เป็นกรณีศึกษาที่มีศักยภาพในการต่อยอดการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ อีกทั้งสามารถนำรูปแบบของการทำงานและการรวมกลุ่มไปประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่อื่นๆ ได้

ภาพที่ 8 กรอบแนวคิดรูปแบบการรวมกลุ่มเพื่อการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท จำแนกตามองค์ประกอบของการรวมกลุ่มจากตัวอย่างการศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย

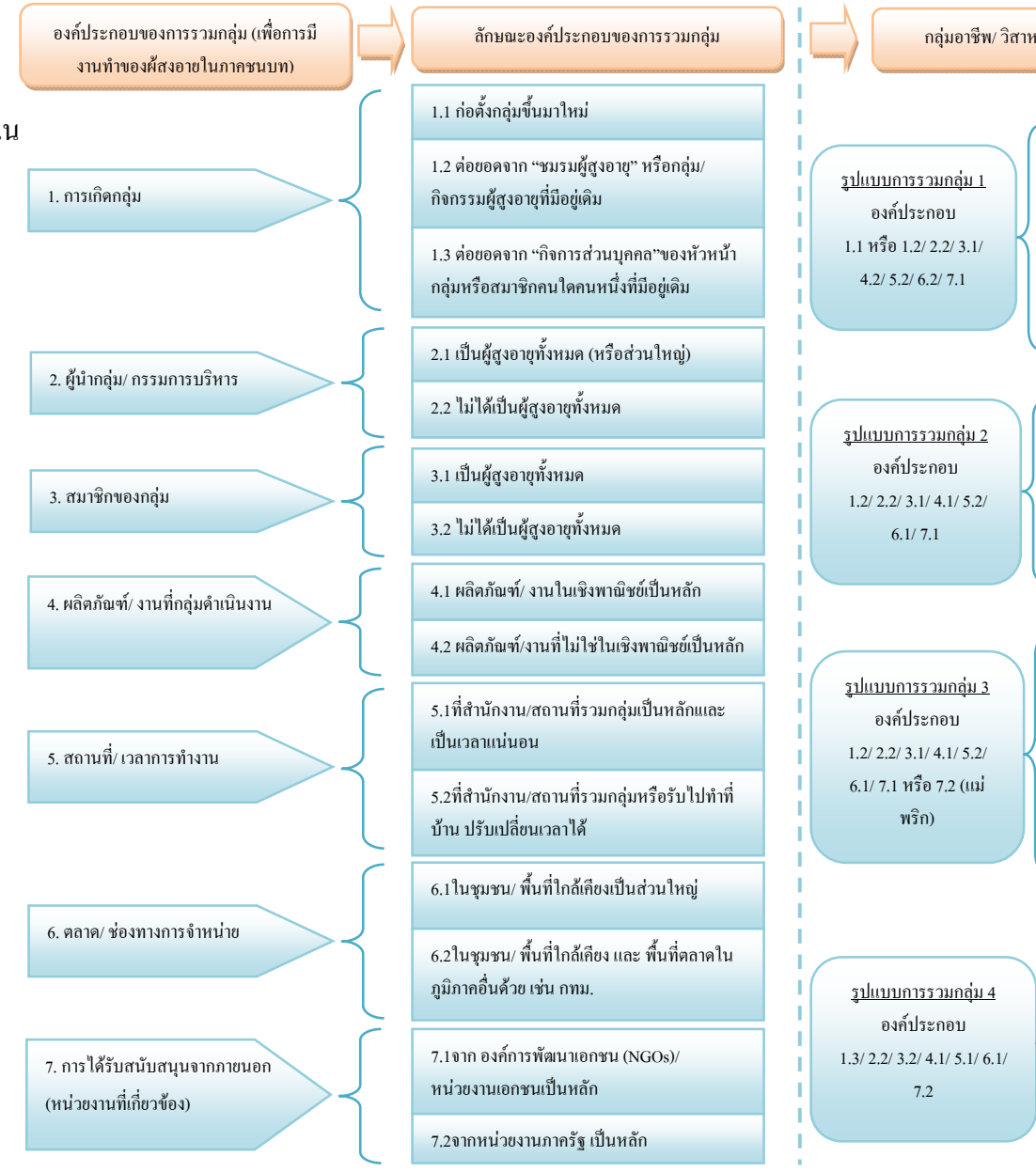

4.2.2.2.ข ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เป็นการนำเสนอข้อมูลของกลุ่มอาชีพและชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ จังหวัดอุดรธานี และหนองคาย รายละเอียด ได้แก่ ความเป็นมา การบริหารจัดการและการตลาด อภิปรายผลการศึกษารูปแบบของกลุ่มอาชีพในเขตชนบทของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และกลุ่มอาชีพที่นำมาเป็นรูปแบบในการส่งเสริมการมีงานทำ

4.2.2.2.ข.1 จังหวัดอุดรธานี

1). กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาลายบ้านเชียง ตำบลบ้านเชียง อำเภอหนองหาน

ความเป็นมา

เครื่องปั้นดินเผาลายเขียนสีบ้านเชียงเป็นแหล่งอารยธรรมมรดกโลก เมื่อ 5000 ปีมาแล้ว กลุ่มเริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2510 โดยทางกลุ่มผลิตเครื่องปั้นดินเผาทั้งออกแบบใหม่ และทำเลียนแบบของเก่า เป็นการดำเนินการในลักษณะกองทุนเพื่อช่วยเหลือเด็กและเยาวชนในหมู่บ้านที่มีปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติด ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 ได้เข้าจดทะเบียนเป็นสินค้า OTOP ปัจจุบันเป็นกลุ่ม วิสาหกิจชุมชน และทางกรมการพัฒนาชุมชนได้พยายามเข้าช่วยพัฒนาคุณภาพของงานหัตถกรรมในท้องถิ่นให้มีคุณภาพ ตรงกับความต้องการของตลาด เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ตั้งอยู่ในแหล่งอารยธรรมมรดกโลก กลุ่มจึงได้เป็นหนึ่งในสินค้าบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (Geographical Indication) เครื่องปั้นดินเผา บ้านเชียง พอตเตอรี

การบริหารจัดการ และการตลาด

กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงและของที่ระลึก แบ่งลายเขียนบ้านเชียง ออกเป็น 2 ลาย คือ ลายเขียนตะขอ และลายก้นหอย สีที่วาดลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียงเดิมเป็นดินสีแดงที่อยู่ลึกลงไปใต้ดินประมาณ 3- 4 เมตร นำดินมาละลายน้ำผสมกาว แต่ในปัจจุบันเทคโนโลยีการผลิตสีฝุ่นมีความก้าวหน้ามากจึงใช้สีฝุ่นผสมลงในซีเมนต์แทนสีจากดิน ได้สีคุณภาพออกมาเช่นเดียวกัน เสน่ห์ของเครื่องปั้นดินเผาบ้านเชียง อยู่ที่การเขียนลายโดยไม่ร่างเส้นเอาไว้ก่อน หรือฟรีแฮนด์ ผู้วาดลวดลายจะมีเพียงพู่กัน ละสีลากเส้นลายตะขอและลายก้นหอย ดินเหนียวที่ใช้ปั้นเป็นดินเหนียวสีดำจากแหล่งดินในสกลนคร เอามาผสมกับหัวเชื้อ ปั้นขึ้นรูปแล้วเผาให้สุก จึงนำมาเขียนสี กลุ่มเครื่องปั้นดินเผาใช้เทคนิคการปั้นทั้งแบบใช้มือ และใช้เครื่อง เพื่ออนุรักษ์การปั้นแบบดั้งเดิม ผลิตภัณฑ์หลักได้แก่ โอ่ง แจกัน โดยการทำเลียนแบบลวดลายวัตถุโบราณ สมาชิกในกลุ่มบ้านเชียง

ส่วนใหญ่จะเป็นรุ่นลูก และหลานที่ทำสืบทอดกันมาจากรุ่นพ่อ และแม่ อายุต่ำกว่า 40 ปี มีผู้สูงอายุอยู่บ้าง กลุ่มสามารถทำรายได้ได้ตลอดปี ราคาขายมีตั้งแต่ 10 บาท ถึง 20,000 บาท หากมีการสั่งซื้อเข้ามาในช่วงฤดูการทำนามีความจำเป็นต้องจ้างแรงงานมาทำนาแทน

2). กลุ่มทอผ้ามัดหมี่ย้อมคราม บ้านท่าหลักบิน

ความเป็นมา

เริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2530 เดิมผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้มาจากการทอผ้าจากบ้านสมาชิกแต่ละคน มีผู้สูงอายุบางส่วนยังทอผ้าอยู่ในกลุ่มนี้ ภายหลังมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มทอผ้า ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มจำนวน 63 คน จดทะเบียนเป็นกลุ่ม OTOP ได้ระดับ 4 ดาว หลังจากนั้นมีการจัดตั้งคณะกรรมการในการบริหารจัดการกลุ่ม จัดแบ่งเป็นฝ่ายต่างๆ เช่นฝ่ายผลิต ฝ่ายตรวจสอบคุณภาพ และคณะกรรมการด้านการตลาดการตรวจสอบคุณภาพผลิตภัณฑ์เดิมตรวจสอบคุณภาพกันเองภายในกลุ่มโดยใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิม ต่อมาได้พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์จากผ้ามัดหมี่ย้อมครามมาเป็นผ้ามัดหมี่โคลนสี ได้มีการพัฒนาด้านคุณภาพและกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยได้ส่งผลิตภัณฑ์ของกลุ่มเข้าส่งตรวจสอบคุณภาพ เพื่อขอมาตรฐานการผลิต (มผช.) ได้ผ่าน มผช. เมื่อปี 2546 จากอุตสาหกรรมจังหวัดอุดรธานี ในปัจจุบันทางกลุ่มได้ส่งสินค้าออกขายประเทศญี่ปุ่นตามการสั่งซื้อ โดยทางกลุ่มจะไม่รับผิดชอบบริหารจัดการเพื่อส่งสินค้าออก โดยให้ผู้สั่งซื้อสินค้าจากกลุ่มจัดการเอง เนื่องจากเป็นขั้นตอนที่ยุ่งยากทางกลุ่มไม่สามารถหาคนมาดำเนินการเองได้ นอกจากนี้ทางกลุ่มยังไม่นิยมแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้า เพราะการแปรรูปสินค้าเสี่ยงต่อการเกิดสินค้าล้าสมัย หากอยู่ในรูปผ้ายังคงรักษาราคามาตรฐานที่ขายได้ อนึ่ง ในปัจจุบันในกลุ่มอาชีพนี้ สมาชิกกลุ่มนำกลับไปผลิตเองที่บ้านจะได้จำนวนชิ้นงานมากกว่าที่มาผลิตอยู่ที่ศูนย์รวม เนื่องจากผลิตที่บ้านทำงานได้ตลอดเวลา

การบริหารจัดการ และการตลาด

ความต้องการของตลาดช่วงปี พ. ศ. 2545 ถึงปัจจุบัน ผ้าจากบ้านท่าหลักดินมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก และเป็นที่ต้องการของตลาดมากจึงมีปัญหาด้านการผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการ ทางกลุ่มได้แก้ไขปัญหาโดยการขยายการผลิตไปสู่หมู่บ้านอื่น หรือตำบลอื่นที่ใกล้เคียง เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์ที่มีความเป็นมาตรฐานของบ้านท่าหลักดินด้านสีสัน ลวดลาย คณะกรรมการกลุ่มซึ่งมีหน้าที่ควบคุมคุณภาพการผลิตได้มีการสอนงานให้กับกลุ่มเครือข่ายที่จะรับงานไปทำที่บ้าน เนื่องจากความต้องการด้านการตลาดมีสูง และมีคำสั่งการผลิตมากกลุ่มจึงมีปัญหาด้านทุนดำเนินการ การแก้ไขปัญหาของกลุ่มได้มีการระดมทุน/หุ้นจากสมาชิกเพิ่มและได้ประสานขอ

งบประมาณในการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลนาบัว นอกจากนี้ยังมีส่วนราชการอื่นให้ความช่วยเหลือ ในเรื่องการบริหารจัดการทางกลุ่มมีการจัดทำแผนการดำเนินงาน/แผนธุรกิจ

3). กลุ่มร้อยมาลัยดอกมะลิ และดอกพุด บ้านนาบัว อำเภอเพ็ญ

ความเป็นมา

อาชีพเสริมดั้งเดิมของชาวบ้านยางซอง คือการย้อมผ้ามัดหมี่สีคราม (สีธรรมชาติ) ทำงานเป็นเครือข่ายร่วมกับบ้านท่าหลักบิน และบ้านนาข่า ในปัจจุบันนี้ยังมีชาวบ้านประมาณ 20 ครัวเรือนยังคงยึดอาชีพทอผ้าต่อมาชาวบ้านในหมู่บ้านนี้ได้ช่องทางในการประกอบอาชีพใหม่ คือการร้อยพวงมาลัยดอกมะลิสด และดอกพุดสด ซึ่งสามารถสร้างรายได้อย่างถาวรให้กับชาวบ้านในปัจจุบัน

กลุ่มร้อยมาลัยดอกมะลิและดอกพุดเริ่มต้นจากผู้ใหญ่บ้านได้เคยไปทำงานที่จังหวัดชลบุรี และได้สังเกตเห็นว่าอาชีพร้อยพวงมาลัยขายน่าจะเป็นอาชีพที่รายได้ดี จึงได้นำมาเผยแพร่ให้ชาวบ้านทราบ ชาวบ้านจึงร่วมมือกันเริ่มงานประมาณปี พ.ศ. 2537 โดยการเริ่มปลูกดอกมะลิ ดอกจำปี ดอกพุด และดอกดาวเรือง ซึ่งเป็นวัตถุดิบในการผลิตหมู่บ้านเพื่อลดต้นทุน และได้ประกอบอาชีพนี้ทำกันอย่างจริงจังเมื่อปี พ.ศ. 2538 โดยมีเนื้อที่เพาะปลูกในหมู่บ้าน โดยจำนวนเนื้อที่เพาะปลูกเฉลี่ยตามจำนวนผู้ร้อยพวงมาลัย โดยปกติ ผู้ร้อยพวงมาลัยประมาณ 3 – 4 คน ใช้เนื้อที่เพาะปลูกจำนวน 1 - 2 งาน เพื่อให้ร้อยพวงมาลัยให้ได้พอดี ไม่มีผลผลิตเสียหายเนื่องจากดอกมะลิ/ดอกพุดบาน มีเนื้อที่เพาะปลูกรวมทั้งหมู่บ้านประมาณ 15 ไร่

การบริหารจัดการและการตลาด

การร้อยพวงมาลัยในทุกครัวเรือนจะมีระบบการจัดการภายในครัวเรือนโดยการจ่ายค่าจ้างให้ทุกคนที่เก็บดอกมะลิ หรือดอกพุด เช่น ค่าจ้างเก็บดอกมะลิราคา 30 บาทต่อ 1 กิโลกรัม ดอกพุดราคา 25 บาทต่อ 1 กิโลกรัม เนื่องจากดอกพุดมีน้ำหนักมากกว่า ส่วนค่าจ้างร้อยพวงมาลัย โดยคิดราคาตามจำนวนพวงมาลัย ราคาขายพวงมาลัยพวงละ 20 บาท ในภาวะปกติครัวเรือนมีรายได้จากอาชีพนี้ประมาณ ครัวเรือนละ 8000 – 10000 บาท ต่อเดือน อาจมีรายเพิ่มมากขึ้นในช่วงเทศกาลพิเศษที่มีการใช้พวงมาลัยมาก ส่วน ในช่วงเดือน พฤศจิกายน ถึงเดือนธันวาคม เป็นช่วงระยะเวลา 3 เดือนที่ไม่มีผลผลิตเนื่องจากเป็นฤดูหนาว

ตลาดพวงมาลัยดอกมะลิ และดอกพุดทุกครัวเรือนที่ร้อยพวงมาลัยอาจมีการนำไปส่งให้ผู้ค้าพวงมาลัยตามสี่แยกไฟแดงภายในจังหวัด หรือจังหวัดใกล้เคียง หรืออาจนำออกมาขายเอง

4.2.2.2.ข.2 จังหวัดหนองคาย

1). กลุ่มทอผ้าบ้านหนองควาย ตำบลวังหลวง อำเภอเฝ้าไร่

ความเป็นมา

กลุ่มเริ่มการทอผ้าจากการที่ได้มีโอกาสเข้าร่วมงานเปิด กลุ่มทอผ้าไหมและผ้าฝ้ายศูนย์ศิลปาชีพบ้านโชคอำนวย ตำบลเซกา อำเภอเซกา จังหวัดหนองคาย ในปี พ.ศ. 2539 เมื่อกลับมาจึงได้รวมกลุ่มกันเพื่อปรึกษาหารือ และได้ข้อสรุปว่าเนื่องจากในหมู่บ้านมีผู้ที่มีฝีมือในการทอผ้าเช่นเดียวกัน จึงได้มีการรวมกลุ่มกันจดทะเบียนจัดตั้งเป็นกลุ่มทอผ้าไหมลายขิดบ้านหนองควาย ในปี พ.ศ. 2542 มีสมาชิกเมื่อแรกตั้งจำนวน 101 คน มีสมาชิกทอผ้าประมาณ 20 คน สมาชิกที่ทอผ้าเป็นผู้สูงอายุประมาณครึ่งหนึ่ง ภายในกลุ่มมีสมาชิก 15 ราย ทอผ้าส่งที่สวนจิตรลดา และบางส่วนส่งให้ที่กลุ่มทอผ้าไหมและผ้าฝ้ายศูนย์ศิลปาชีพบ้านโชคอำนวย สินค้าของกลุ่มได้รับรางวัล OTOP ระดับ 5 ดาว ประเภทผ้าและเครื่องแต่งกาย (ผ้าขิด) ในปี พ.ศ. 2549 นอกจากนี้ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มยังได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทยชนิด Thai Silk (ตรานกยูง) เป็นตราเครื่องหมาย นกยูงสีน้ำเงิน

การบริหารจัดการกลุ่มและการตลาด

การดำเนินกิจกรรมของกลุ่มได้รับความช่วยเหลือจากกรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานมาตรฐานอุตสาหกรรม สหกรณ์จังหวัด สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด (กศน.) โดยหน่วยงานเหล่านี้ได้ร่วมมือกันเข้ามาให้การอบรมสมาชิก เรื่องการปรับปรุงลวดลาย การย้อมสี (สีไม่ตก) นอกจากนี้ ภายในกลุ่มมีผู้มีภูมิปัญญา ได้มีการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่เข้ามาร่วมใหม่อย่างเต็มใจ

การกู้ยืมเงินเพื่อซื้อเส้นไหม ได้จากองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเงินกู้ปลอดดอกเบี้ย กู้ในนามกลุ่มได้เงินมาจำนวน 100,000 บาท โดยการผ่อนใช้ 5 ปี เป็นจำนวนเงิน 20,000 บาทต่อปี เส้นไหมอีกส่วนได้มาจากการนำตัวไหมจากศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติขอนแก่น มาเลี้ยงที่บ้านสมาชิกเส้นไหมทั้งหมดรวมอยู่ที่กลุ่ม สมาชิกกลุ่มรับเส้นไหมไปทอ จ่ายค่าทอเป็นรายเมตร เมื่อสมาชิกทอผ้าเสร็จนำผ้ามาส่งจึงจะหักค่าเส้นไหม ผู้สูงอายุสามารถร่วมงานได้ตราบเท่าที่ต้องการ เนื่องจากการทอผ้ามีลักษณะงานหลายอย่างที่ผู้สูงอายุยังอาจทำได้โดยไม่เป็นปัญหา เช่นการเลี้ยงไหม สาวไหม การปั่นเส้นไหม เป็นต้น ผ้าไหมของกลุ่มทอตามการสั่งซื้อผลิตไม่ทันขายสามารถสร้างรายได้หลักให้แก่สมาชิกกลุ่มบางราย

2). กลุ่มทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ บ้านโนนแสงทอง ตำบลวังหลวง อำเภอเฝ้าไร่

ความเป็นมา

กลุ่มแม่บ้านในหมู่บ้านนี้มีภูมิปัญญาด้านการทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติอยู่แล้ว ทางกลุ่มเริ่มดำเนินการทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติกันอย่างจริงจังมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 เนื่องจากกรมการพัฒนาชุมชนได้เข้ามาแนะนำให้ไปศึกษาดูงานการย้อมสีธรรมชาติที่จังหวัดหนองบัวลำภู กลุ่มแม่บ้านเห็นว่าน่าจะเป็นช่องทางให้มีรายได้เสริม จึงได้ไปศึกษาและดูงานการย้อมฝ้ายสีธรรมชาติ โดยมีสมาชิกกลุ่มแม่บ้านได้รวมตัวกัน 7 คน เอาเงินมาจากการขายข้าวของตนเอง นำมาเป็นค่าใช้จ่ายในการไปศึกษา และดูงานในครั้งนั้น โดยเสียค่าใช้จ่ายคนละประมาณ 300 บาท หลังจากได้ไปศึกษาดูงานได้นำมาใช้ปรับปรุงคุณภาพ และลดต้นทุนการผลิต สินค้าของกลุ่มได้รับรางวัล OTOP ระดับ 5 ดาว ประเภทผลิตภัณฑ์ผ้าและเครื่องแต่งกาย (ฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ) ในปี พ.ศ. 2546 และในปี พ.ศ. 2547 ได้รับรางวัล OTOP เช่นเดียวกัน

การบริหารจัดการกลุ่มและการตลาด

หลังจากกลับจากศึกษาและดูงานได้จัดตั้งกลุ่มและจดทะเบียนกับกรมการพัฒนาชุมชน ชื่อกลุ่ม ทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ มีสมาชิกประมาณ 50 ราย มีหุ้นทั้งหมด 440 หุ้น ราคาหุ้นละ 100 บาท ปี 2552 มีรายได้ประมาณ 1,000 กว่าบาท ได้จ่ายคืนให้สมาชิกหุ้นละ 23 บาท กลุ่มมีสมาชิกส่วนใหญ่อยู่ในวัยสูงอายุ โดยมีสมาชิกอายุมากที่สุดประมาณ 46 ปี และอายุมากที่สุดประมาณ 67 ปี ทางกลุ่มได้รับเงินสนับสนุนจากทางองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเป็นเงินที่มอบให้กลุ่มจำนวน 30,000 บาท เพื่อมาซื้อวัตถุดิบ และทางกลุ่มเคยยืมเงินทางองค์การบริหารส่วนจังหวัดมาใช้ในการลงทุนขณะนี้ใช้คืนเงินจำนวนดังกล่าวหมดแล้ว ทางกลุ่มเป็นสถานที่ศึกษาและดูงานของเด็กนักเรียนในเรื่องการย้อมผ้าฝ้ายสีธรรมชาติ และสมาชิกกลุ่มบางรายได้รับเชิญไปเป็นวิทยากร โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่อง วิธีการมัดย้อมผ้าสีธรรมชาติ โดยได้สอนในเรื่องทางเทคนิคทำอย่างไรสีจะติดทน ทำอย่างไรจึงจะประหยัดสีเพื่อลดต้นทุนการผลิต ส่วนใหญ่ผู้เข้ามาเรียนรู้เป็นผู้ทอผ้าได้อยู่แล้ว ในด้านการตลาดทาง ผ้าทอของกลุ่มผลิตเป็นผ้าทอ มือด้วยความปราณีต ผลิตไม่พอขาย มีคนมารับซื้อผ้าทอจากกลุ่ม และนำไปแปรรูป และนำไปขายต่างประเทศอีกด้วย

ปัญหาและอุปสรรค

ผ้าทอของกลุ่มผลิตไม่พอขาย เนื่องจากมีขาดวัตถุดิบเนื่องจากวัตถุดิบที่มีคุณภาพที่เป็นฝ้ายแท้ๆ ไม่มีขายในท้องถิ่น มีแต่ฝ้ายผสม ดังนั้นจึงต้องสั่งวัตถุดิบจากกรุงเทพฯ ซึ่งต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงมาก โดยทางบริษัทที่

กรุงเทพ ฯ จะกำหนดจัดการส่งให้ตามปริมาณการสั่งซื้อจำนวนมากๆ เท่านั้น ทางกลุ่มไม่มีเงินทุนเพียงพอที่จะสั่งซื้อวัตถุดิบจำนวนมากมาใช้ในการผลิตได้จึงทำให้การผลิตไม่อาจทำได้อย่างต่อเนื่อง ทางกลุ่มยังขาดความมั่นใจในการกู้ยืมเงินจำนวนมากมาลงทุน ไม่แน่ใจว่ากลุ่มจะมีความสามารถในการบริหารจัดการที่ทำให้มั่นใจได้ว่าสามารถส่งคืนเงินให้กับแหล่งเงินกู้ได้ เนื่องจากเงินจำนวนมากไม่มีคนกล้าที่จะรับผิดชอบ จึงทำให้ไม่สามารถตัดสินใจเรื่องการกู้ยืมเงินมาลงทุนได้

3). กลุ่มวิสาหกิจชุมชนตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป บ้านโคกคอน อำเภอท่าบ่อ

ความเป็นมา

กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป เริ่มในปี พ.ศ. 2543 เป็นกลุ่มอาชีพเย็บกางเกงส่งที่อุดรธานีและกรุงเทพ ฯ มีสมาชิกกลุ่มเป็นแม่บ้านประมาณ 30 คน งานของกลุ่มเป็นการรับจ้างเย็บกางเกง ให้กับโรงงานที่เป็นเจ้าของกิจการ โดยทางโรงงานส่งผ้าที่ตัดเป็นกางเกงเรียบร้อยแล้วนำมาเย็บในหมู่บ้าน สมาชิกกลุ่มมีผู้ที่อายุ 55 – 58 ปี ประมาณ 10 – 15 คน อายุประมาณใกล้ๆ 60 ปี อาจต้องหยุดเพราะตามองด้ายไม่ค่อยเห็น

การบริหารจัดการ และการตลาด

กลุ่มนี้เริ่มจากผู้ที่อยู่ในหมู่บ้านเคยไปเย็บผ้าอยู่ที่บริษัท เป็นคนมีฝีมือในการเย็บผ้า เมื่อลาออกเพื่อกลับมาอยู่บ้าน ทางเจ้าของบริษัทได้ติดต่อขอให้นำผ้ามาเย็บที่บ้านจึงได้เริ่มดำเนินกิจการ ในระยะแรกทางกลุ่มได้เริ่มทำเพียงหมู่บ้านเดียว ต่อมาได้ขยายออกไปอีกประมาณ 4 – 5 หมู่บ้านในตำบล โดยเลือกผู้ที่เป็นญาติ หรือคนรู้จักกันที่มีฝีมือดีมาช่วยกันทำ โดยสมาชิกมารับผ้าจากทางกลุ่มไปเย็บที่บ้านของสมาชิกแต่ละราย (กางเกง 1 ตัว ประกอบด้วย ผ้าตัดเป็นกางเกงสำเร็จรูป ชิ้นส่วนที่เป็นกระเป๋า และซิป เป็นของบริษัท ส่วนตะขอ ป้ายบอกขนาด ด้าย ผ้าอัดแข็งใส่ขอบ ผู้เย็บจะต้องจัดซื้อเอง) โดยผู้เย็บได้ค่าจ้างเย็บกางเกงตัวละ 10 บาท สำหรับกางเกงสำเร็จรูปที่เย็บแล้ว ประธานกลุ่มเป็นผู้จัดการรับ และส่งให้บริษัทโดยรถทัวร์ ทุกๆ สัปดาห์ สัปดาห์ละประมาณ 900 ตัว โดยประธานกลุ่มจะได้รับค่าบริหารจัดการตัวละประมาณ 3 บาท รวมทั้งรับจ้างเย็บผ้าด้วย ส่วนใหญ่สมาชิกกลุ่มเย็บผ้าเป็นอาชีพเสริม มีรายได้ประมาณเดือนละ 2000 – 3000 บาท แต่บางรายมีเวลาเย็บได้มากอาจได้ถึงเดือนละประมาณ 7000 บาท งานของกลุ่มทำได้ตลอดปี คำสั่งซื้อขึ้นอยู่กับทางบริษัท ทางกระทรวงอุตสาหกรรมได้ให้การสนับสนุนโดยการยืมจักรเย็บผ้ามาใช้ฟรี แต่ถ้าจักรเสียทางผู้เย็บผ้าต้องจ่ายค่าซ่อมแซมเอง

4). กลุ่มสตรีบ้านหนองกก ตำบลบ้านถ่อน อำเภอท่าบ่อ

ความเป็นมา และการบริหารจัดการการตลาด

กลุ่มสตรีบ้านหนองกกรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มเมื่อปี พ.ศ. 2546 เป็นกลุ่มที่ทำงานตามการสั่งซื้อไม่ถักไว้ก่อนเนื่องจากสินค้าอาจไม่เป็นไปตามสมัยนิยม มีสมาชิกกลุ่มประมาณ 20 คน การถักโคเชร์เป็นงานที่สามารถทำได้ทุกๆที่ ทางกลุ่มไม่มีสมาชิกที่เป็นผู้สูงอายุ ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้รับรางวัล OTOP ระดับ 2 ดาว

5). กลุ่มจักสานเข่งปลาทู บ้านดอนเมือง ตำบลโคกคอน

ความเป็นมา

กลุ่มจักสานเข่งปลาทูผลิตภัณฑ์จักสานเข่งปลาทู ฝีมือประณีต สวยงาม แข็งแรง สะอาด ไม่ขึ้นรา กลุ่มนี้ประกอบอาชีพสานเข่งประมาณปี พ. ศ. 2530 เมื่อปี พ. ศ. 2546 ได้จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน เป็นสินค้า OTOP ทางกลุ่มมีสมาชิกประมาณ 20 คน ที่ผลิตสินค้าให้กลุ่มเป็นประจำ สมาชิกกลุ่มมีทุกเพศ และทุกวัยโดยมีผู้สูงอายุอยู่บ้าง

การบริหารจัดการการตลาด

สำหรับคนที่เป็นสมาชิกหากขายของยังไม่ได้เงินในทันทีแต่มีความจำเป็นในการใช้เงินสามารถยืมเงินจากประธานกลุ่มนำไปใช้ก่อน และนำมาใช้เมื่อขายสินค้าได้เงินแล้ว วัตถุดิบ (ไม้ไผ่) สามารถตัดได้จากในหมู่บ้านหรือบ้านใกล้เคียง ราคาขายตามขนาดของเข่ง เข่งใหญ่ราคา 1 บาท เข่งเล็กราคา 60 สตางค์ มีพ่อค้าประจำมารับซื้อถึงในหมู่บ้าน สมาชิกแต่ละคนทำเข่งเฉลี่ยวันละไม่เกิน 200 เข่ง มีรายได้เดือนละประมาณ 2,000 – 3,000 บาท ราคาเข่งเป็นเช่นนี้มาเป็นระยะเวลานานหลายปีแล้ว สำหรับการต่อรองเพื่อขอขึ้นราคา ทางกลุ่มเคยมีการร้องขอพ่อค้าขอขึ้นราคาแต่ไม่เป็นผลสำเร็จ เนื่องจากพ่อค้าเห็นว่าถ้าทางกลุ่มขึ้นราคาจะไปรับสินค้าจากที่อื่น แต่อย่างไรก็ตามอาชีพจักสานเข่งนับว่าเป็นรายได้เสริมของคนในหมู่บ้าน

4.2.2.2.ข.3 อภิปรายผลผลการศึกษา

ผลจากการศึกษารูปแบบของกลุ่มอาชีพในเขตชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดอุดรธานี และหนองคาย **โดยเฉพาะในบางกลุ่มอาชีพมีผู้สูงอายุเข้าร่วมกลุ่มอยู่ด้วย** พบว่าบางกลุ่มอาชีพมีรูปแบบที่น่าสนใจซึ่งอาจนำมาปรับใช้ หรือขยายผลเพื่อส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ ในกลุ่มอาชีพของโครงการ OTOP ได้ ผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลกลุ่มอาชีพทั้ง 2 จังหวัด มีประเด็นต่างๆที่น่าสนใจ ดังต่อไปนี้

1) กลุ่มอาชีพที่จดทะเบียน

การรวมตัวของกลุ่มอาชีพทุกๆ กลุ่มที่จดทะเบียน ดำเนินงานโดยคณะกรรมการบริหารกลุ่ม สามารถใช้สิทธิบางอย่างในฐานะกลุ่ม เช่น การกู้เงิน หรือการขอรับการสนับสนุนบางอย่างจากหน่วยงานภาครัฐ เช่นการอบรม ทำการตลาด ประธานกลุ่มสามารถให้รายละเอียดเรื่องการบริหารจัดการของกลุ่ม เช่นจำนวนสมาชิก แหล่งกู้ยืมเงินมาลงทุนในกลุ่ม ส่วนใหญ่หน่วยราชการต่างๆมาแนะนำให้เสนอขอความช่วยเหลือในนามกลุ่มอาชีพ

2) ความเชื่อมั่นในการบริหารจัดการกลุ่ม

ในบางกลุ่มอาชีพขาดความเชื่อมั่นในการบริหารจัดการกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการเงิน เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องที่เกินความสามารถ และไม่อยากรับผิดชอบในด้านการบริหารจัดการทางด้านการเงิน สาเหตุที่ทางกลุ่มไม่กล้ายืมเงินในนามกลุ่ม เพราะกลัวไม่มีความสามารถใช้หนี้การกู้ยืมได้ และไม่มีสมาชิกในกลุ่มคนใดที่จะรับผิดชอบเรื่องการกู้ยืมเงิน

3) การเข้ารับการฝึกอบรม/ การดูงาน

กลุ่มอาชีพที่ได้สัมภาษณ์จะมีหน่วยงานภาครัฐเข้าไปแนะนำ หรือเสนอการฝึกอบรมให้แก่กลุ่ม การฝึกอบรม แบ่งได้เป็น 2 รูปแบบได้แก่ การฝึกอบรมสำหรับหมู่บ้านที่ยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพ และการฝึกอบรมฟื้นฟูสำหรับกลุ่มอาชีพที่จัดตั้งแล้ว

3.1) การฝึกอบรมสำหรับหมู่บ้านที่ยังไม่มีการจัดตั้งกลุ่ม

การฝึกอบรมดังกล่าวเป็นการจัดฝึกอบรมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ เช่น หน่วยงานระดับกรมต่างๆ ของ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงแรงงาน เมื่อผู้เข้ารับการอบรมจบหลักสูตรการอบรม ผู้เข้ารับการอบรมรวมตัวกันการจัดตั้งกลุ่มอาชีพอย่างเป็นทางการเพื่อรับสิทธิ และประโยชน์ในฐานะของกลุ่มอาชีพ ส่วนการดำเนินงานของกลุ่มขึ้นอยู่กับความสามารถในการบริหารจัดการ และภาวะผู้นำของประธานกลุ่ม และการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม ในบางกลุ่มอาจมีสมาชิกเมื่อแรกตั้งมาก แต่เมื่อกาลเวลาผ่านไปอาจเหลือเพียงสมาชิกเพียงจำนวนหนึ่งเป็นสมาชิกที่ยังคงทำงานอยู่กับกลุ่มอาชีพหลังจากผ่านการอบรมแล้ว อย่างไรก็ตามจากการพูดคุยกับบางกลุ่ม พบว่าในแต่ละกลุ่มจะมีการบริหารจัดการภายในกลุ่มเพื่อแบ่งงานให้สมาชิกโดยอาจอยู่ในรูปของการแบ่งงานกลับไปทำที่บ้าน และนำผลผลิตกลับมาส่งคืนที่ประธานกลุ่ม วิธีนี้ใช้ในกรณีกลุ่มอาชีพทอผ้า หรือตัดเสื้อผ้า อีกวิธีหนึ่งคือการได้มาทำร่วมกัน ณ จุดศูนย์รวมของกลุ่ม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบ้านของประธานกลุ่มอาชีพนั้นๆ

3.2) การฝึกอบรมฟื้นฟูสำหรับกลุ่มอาชีพที่จัดตั้งแล้ว

การฝึกอบรมฟื้นฟูส่วนใหญ่เป็นที่นิยมกันในหน่วยงานภาครัฐทุกๆหน่วยงาน โดยในแต่ละปีงบประมาณหน่วยงานต่างๆ จัดสรรงบประมาณตามภารกิจหลักให้กลุ่มอาชีพต่างๆ ได้เข้ารับการอบรมโดยใช้งบประมาณของแต่ละหน่วยงาน โดยมีรูปแบบเดียวกันทุกๆ หน่วยงานต่าง ๆ มอบหมายให้ทางชุมชนรวบรวมผู้ที่สนใจเข้าอบรมตามจำนวนเงินงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรในแต่รุ่น และแต่ละปี จัดการอบรม ณ สถานที่ใดที่หนึ่งอาจเป็นในโรงแรม หรือที่ศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร มีระยะเวลาตั้งแต่ 1 – 3 วัน ทั้งนี้ แล้วแต่หลักสูตร เมื่อจบการอบรม ผู้เข้ารับการอบรมรับวุฒิบัตรผ่านหลักสูตรการอบรม โดย**ส่วนใหญ่ไม่มีการติดตามผล รวมทั้งรับฟังปัญหาและอุปสรรค**เพื่อการปรับปรุงในครั้งต่อไป นอกจากนี้การได้ศึกษาดูงานในพื้นที่ที่เป็นแหล่งผลิตโดยตรงเป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มอาชีพได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งสองฝ่าย

4) ผลิตภัณฑ์ของกลุ่มได้รับการรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์

การที่กลุ่มอาชีพได้รับมาตรฐานรองรับผลิตภัณฑ์ เช่น มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) หรือตราเครื่องหมาย นกยูงสีน้ำเงิน ทำให้ทางกลุ่มมีความมั่นใจในผลิตภัณฑ์ของตนเองมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ปัญหาที่มักพบเสมอในกลุ่มอาชีพทอผ้าที่มีมีมาตรฐาน คือการขาดวัตถุดิบในการทอ ทำให้ไม่สามารถทำงานอย่างต่อเนื่องได้ต่อเนื่อง

5) สมาชิกกลุ่มเป็นหญิงมากกว่าชาย

สมาชิกกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่เป็นผู้อยู่ในกลุ่มแม่บ้านมาก่อน สมาชิกกลุ่มจึงประกอบด้วยเป็นหญิงที่มีครอบครัวเป็นส่วนใหญ่และ อายุระหว่าง 30 – 60 ปี กลุ่มอาชีพทอผ้าสมาชิกกลุ่มมักเป็นหญิง ส่วนกลุ่มอาชีพจักสานมีทั้งชาย และหญิง ผู้สูงอายุส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่มทอผ้า

6). ปัจจัยเอื้อต่อความสำเร็จในการดำเนินการของกลุ่มอาชีพ

กล่าวโดยสรุป จะเห็นได้ว่าในทุกกลุ่มอาชีพมีปัจจัยหลักต่างๆ ที่เอื้อให้ประสบผลสำเร็จในการดำเนินการ ได้แก่ การผลิตผลิตภัณฑ์ที่แสดงถึงการใช้ภูมิปัญญาไทย การใช้วัตถุดิบจากท้องถิ่นทำผลิตภัณฑ์ การได้มีโอกาสศึกษาดูงาน เพิ่มพูนทักษะ การรวมตัวเป็นกลุ่มอาชีพ การบริหารจัดการ และเครือข่าย ผลิตภัณฑ์ได้รับการรับรองมาตรฐาน และ การตลาดของผลิตภัณฑ์ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

6.1) การใช้ภูมิปัญญาไทย และการใช้วัตถุดิบจากท้องถิ่น

ผลิตภัณฑ์มีการใช้ภูมิปัญญาไทย การใช้วัตถุดิบจากท้องถิ่นทำผลิตภัณฑ์ ใช้องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ เลือกสรร ปรุงแต่ง พัฒนา และถ่ายทอดสืบ

กันมา ซึ่งอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ที่ใช้ในการผลิตเพื่อให้ผลิตภัณฑ์ที่ได้มีคุณภาพ และได้รับการรับรองมาตรฐาน

6.2) การศึกษาดูงาน

การได้มีโอกาสศึกษาดูงานทำให้ได้เรียนรู้เทคนิคใหม่ๆ ทำให้ลดต้นทุนในการผลิต และยังทำให้เกิดความคิดที่เป็นแรงบันดาลใจ ประกอบกับความตั้งใจทำงานอย่างเต็มที่ของสมาชิกกลุ่มทุกๆคนที่ช่วยผลักดันงานของกลุ่มให้ก้าวหน้าต่อไป

6.3) การรวมตัวเป็นกลุ่มอาชีพ การบริหารจัดการ และเครือข่าย

การรวมตัวเป็นกลุ่มอาชีพ โดยการจดทะเบียนทำให้กลุ่มสามารถใช้สิทธิบางอย่างในฐานะกลุ่ม เช่น การกู้ยืมเงินตามหลักเกณฑ์ที่หน่วยงานภาครัฐได้กำหนดไว้ การบริหารจัดการที่เป็นระบบ ทำให้มีโอกาสในการของบประมาณ ดำเนินการในนามกลุ่ม และได้รับการจัดการฝึกอบรมเพิ่มทักษะในการประกอบอาชีพ และการมีเครือข่ายของกลุ่มอาชีพทำให้สามารถทำการผลิตเพื่อรองรับการสั่งซื้อได้มากขึ้น นอกจากนี้ ในหลายกลุ่มอาชีพคิดว่าเดิมทางกลุ่มคิดว่าทำงานกลุ่มเป็นอาชีพเสริม แต่ในปัจจุบันนี้สมาชิกกลุ่มมีการผลิตกันอยู่ตลอดเวลาตามการสั่งซื้อจนไม่มีเวลาว่าง ณ ปัจจุบันคิดว่าเป็นอาชีพหลักเพราะมีรายได้จากการขายผลิตภัณฑ์ มากกว่ารายได้จากการทำนา

6.4) ผลิตภัณฑ์ได้รับการรับรองเป็นสินค้ามาตรฐาน

การที่ผลิตภัณฑ์ได้รับการรับรองมาตรฐาน เช่น ผลิตภัณฑ์ผ้าไหม ตรานกยูงสีน้ำเงิน เครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) ที่ผลิตโดยชุมชนเพื่อช่วยพัฒนาและยกระดับคุณภาพของผลิตภัณฑ์ชุมชนตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของรัฐบาล สามารถเป็นใบเบิกทางไปสู่การตลาดที่กว้างขึ้นถึงระดับประเทศ และต่างประเทศ

ตรานกยูงสีน้ำเงิน

เครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.)

6.5) การตลาดของผลิตภัณฑ์

การมีแหล่งรับซื้อที่แน่นอน มีการวางแผนการผลิตสินค้าที่มาตรฐานก่อนการแปรรูป ทำให้สามารถรักษาราคาที่เป็นมาตรฐานไว้ได้ แม้ว่าตลาดในการแปรรูปเปลี่ยนแปลงไปผลิตภัณฑ์ยังคงขายได้ในราคาที่เป็นมาตรฐาน เช่น กรณีผ้าไหม รวมทั้ง การผลักดันสินค้าที่มีมาตรฐานออกสู่ตลาดอย่างจริงจัง โดยการใช้กลุ่มอาชีพเป็นศูนย์กลางในการตลาดทำให้สามารถทราบปริมาณการผลิต และการจำหน่าย ทำให้การจัดการการตลาดเป็นไปได้ง่ายขึ้น

กลุ่มอาชีพที่นำมาเป็นรูปแบบในการส่งเสริมการมีงานทำ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทำให้สามารถเลือกกลุ่มอาชีพที่สามารถนำมาเป็นรูปแบบในการส่งเสริมการมีงานทำที่สอดคล้องกับโครงการศึกษาเพื่อหารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในชนบท ตามวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ของโครงการ ดังต่อไปนี้

1. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างโอกาสหรือทางเลือกในการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท
2. เพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินการที่เหมาะสมในพื้นที่ชนบทสำหรับดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุที่มีความสามารถและต้องการทำงานให้มีงานทำและมีรายได้
3. เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทในอนาคต

กลุ่มที่ได้รับการคัดเลือกจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กลุ่มอาชีพ**ที่ได้รับการคัดเลือกจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมี 2 กลุ่ม ได้แก่**

1. กลุ่มทอผ้าไหมลายขิดบ้านหนองควาย หมู่ 2 บ้านหนองควาย เป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการใช้เป็นรูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท

2. กลุ่มทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ หมู่ 13 บ้านโนนแสงทอง

ผลสรุปจากการจัดเทิประชาคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้นำเสนอในหัวข้อ 5.2 ข.

4.2.2.ค ภาคกลาง

เป็นการนำเสนอข้อมูลของกลุ่มอาชีพและชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ จังหวัดสระบุรี และฉะเชิงเทรา รายละเอียด ได้แก่ ความเป็นมา การบริหารจัดการและการตลาด อภิปรายผลการศึกษารูปแบบของกลุ่มอาชีพในเขตชนบทของภาคกลาง ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และกลุ่มอาชีพที่นำมาเป็นรูปแบบในการส่งเสริมการมีงานทำ

4.2.2.ค.1 จังหวัดสระบุรี

จากการเก็บข้อมูลชิงคุณภาพ พบว่า ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทที่ยังคงทำงานใน 2 ลักษณะด้วยกัน ทั้งลักษณะส่วนบุคคล และลักษณะการของรวมกลุ่ม ได้แก่

1.1 การทำงานในลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ การประกอบธุรกิจส่วนตัว/ทำกิจการของตัวเอง มีผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งที่ประกอบธุรกิจส่วนตัว/ทำกิจการของตัวเอง เช่น เปิดร้านขายของชำ ทำขนม ทำนา ทำสวน ทำไร่ เป็นต้น ทั้งที่ทำด้วยตนเองหรือมีสมาชิกในครัวเรือนให้การสนับสนุน

ยายมา (นามสมมุติ) อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี มาคุยกับทีมวิจัยที่อบต.แห่งหนึ่งในอำเภอเสาไห้ ทำงานเป็นเจ้าของร้านขายของชำเล็กๆ ในหมู่บ้าน จนตอนนี้อายุ 82 ปี ก็ยังไม่เลิก มีลูกเป็นคนซื้อของเข้าร้านให้ ยายพรจะเป็นคนขาย โดยเฉพาะตอนกลางวันที่ลูกสาวไปทำงาน เธอบอกว่า

"ไม่รู้สึกว่าการเปิดร้านขายของไม่เป็นการทำงาน แต่รู้สึกว่าเป็นการพักผ่อนมากกว่า เพราะถ้าไม่มีลูกค้าก็นอนพักผ่อน พอลูกค้ามาก็ลุกขึ้นมาขาย ได้บริหารจิตและสมองไปในตัว ถ้าหมอนัด ไปเอายาความดันโลหิต ก็ปิดร้านไปโรงพยาบาล" ยายมาบอกต่อว่าถ้าร่างกายทำไม่ไหวให้ลูกทำต่อหลังลูกเกษียณอายุ

ลุงชิ้น (นามสมมุติ) ต.พระยาทด อำเภอเสาไห้ ทำอาชีพแทงหยวก ใช้ในงานศพไม่มีรายได้ แน่นอน มีงานศพจึงได้ทำ โดยเจ้าของงานจะให้ครั้งละ 1,000 บาท ลุงเล่าให้ฟังว่าอยากมีลูกหลานมาสืบทอดการแทงหยวก แต่ลูกหลานก็ไม่สนใจ เพราะเป็นอาชีพโบราณ ขณะนี้ลุงแก่มากแล้ว กำลังไม่ดีแล้ว

คุณป้าจรัส (นามสมมุติ) ต.ชะอม อ.แก่งคอย จ.สระบุรี อายุ 66 ปี มีอาชีพหลักคือค้าขายของชำ มีรายได้หักค่าใช้จ่ายแล้ว ได้กำไรวันละ 300 บาท ขายมา 10 กว่าปีแล้ว อาชีพเสริมคือผลิตไม้กวาดอ่อน ซึ่งจะหาซื้อวัสดุดิบในท้องถิ่น คือดอกหญ้าจากบนเขา กิโลกรัมละ 10 บาท เอามาตากให้แห้ง แล้วมาฟาดดอกหญ้าทิ้งไป ค่อยนำมาถักเป็นไม้กวาด โดย 1 อัน ใช้เวลาทำประมาณ 30 นาที นำมาวางขายในร้านขายของชำตัวเอง ลูกค้าก็เป็นคนในหมู่บ้าน เมื่อเขารู้เขาก็จะมาซื้ออีก

1.2 การทำงานในลักษณะของการรวมกลุ่ม ได้แก่

1.2.1 การรวมกลุ่มอาชีพ

มีการทำงานในลักษณะการรวมกลุ่มอาชีพมากมายในชุมชนหรือหมู่บ้าน โดยมีหน่วยงานภาครัฐมาให้การสนับสนุนเช่นพัฒนาชุมชน การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ซึ่งจะมาช่วยสอนในด้านอาชีพต่างๆ มีอุตสาหกรรมจังหวัดมาให้คำแนะนำในด้านการจัดตั้งโรงงาน สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) โดยสาธารณสุขจังหวัด มาให้การรับรองในด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์อาหาร หน่วยราชการต่างๆที่กล่าวข้างต้น รวมทั้งสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด มาช่วยแนะนำ/หาตลาดให้ สำนักงานเกษตรจังหวัดให้คำแนะนำเรื่องจดทะเบียน การทำบัญชีครัวเรือน การบริหารจัดการ นอกจากนี้ยังมี รูปแบบการสนับสนุนส่งเสริมในหลายรูปแบบเช่นการศึกษา ดูงาน การเชิญวิทยากรมาให้การอบรม การรวบรวมองค์ความรู้มาไว้ที่ศูนย์เรียนรู้หรือการถอดบทเรียนรูปแบบ เป็นต้น การรวมกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้าน ได้แก่

กลุ่มน้ำพริกสตรีร่วมใจ ต.ตาลเดี่ยว อ.แก่งคอย

ความเป็นมา

เริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ. 2549 โดยตั้งเป็นกลุ่มสตรี ปลูกกระชายมาก่อน ทำ 1 ไร่ ได้ผลผลิตเพียง 2 งาน จึงไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากมีวัชพืชมาก ไม่มีใครมาถอนหญ้า ขุดดิน จากนั้นเข้ารับการอบรมทำน้ำพริกนรก จากสำนักงานสหกรณ์จังหวัด แต่ขายไม่ดี เนื่องจากชาวบ้านไม่นิยม เพราะพริกเผ็ดเกิน จึงคิดสูตรเอง มีผลิตภัณฑ์คือน้ำพริกลาบ น้ำพริกแกงกะทิ น้ำพริกแกงป่า ทำที่บ้านวันละ 6-7 ชั่วโมง ทำครั้งละ 10 กก. 3 อย่าง 30 กก. มีสมาชิก จำนวน 17 คน ระดมทุนแรกเริ่มได้ 50 หุ้น หุ้นละ 100 บาท มีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่ม ที่ประกอบไปด้วยฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ฝ่ายการตลาด ฝ่ายหาวัตถุดิบ ฝ่ายบัญชี ทำมาประมาณ 4 ปี เป็นภูมิปัญญาสืบทอดมา ยังไม่ได้เข้า OTOP เนื่องจากว่าประธานกลุ่มใส่หมวกหลายใบ และอยู่หลายกลุ่ม โดยอยู่กลุ่มโรงสีชุมชนด้วย ได้งบอยู่ดีมีสุข มาทำโรงสี ได้ผลิตภัณฑ์เป็นข้าวหอมมะลิ นอกจากนี้ยังเป็นประธานกองทุนเงินล้าน ประธานกขคง. และประธาน อสม. ทำให้มีหลายงาน มาก มีสหกรณ์จังหวัดมาสนับสนุนด้านซื้อวัตถุดิบ การทำโรงเรือน ผลิตภัณฑ์ขายดีขึ้นเรื่อยๆ อบต.จึงสนับสนุนเครื่องบดพริก และอุปกรณ์ในการปรุงอีกหลายอย่าง อยากถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการทำน้ำพริกแต่ไม่มีนักเรียนมาเรียน หรือไม่มีใครมาเรียนรู้ เนื่องจากเป็นงานที่เหนื่อย

การบริหารจัดการและการตลาด

ประธานกลุ่มเป็นผู้บริหารจัดการ มีฝ่ายทำบัญชีที่เป็นลายลักษณ์อักษร โปร่งใส ตรวจสอบได้ ใช้ความจริงใจในการบริหาร มีฝ่ายการตลาดในการหาตลาด ใช้แนวคิดลูกค้าเป็นแขกที่ดีของเรา สินค้าส่วนใหญ่นำไปขายตามร้านอาหาร ร้านค้าของชำ สถานที่จัดโต๊ะจีน งานบวช งานแต่ง รายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 12,000-15,000 บาท ผู้สูงอายุทำหน้าที่สับตระไคร้ กก.ละ 5 บาท ข่า กก.ละ 20 บาท ปอกหอมกก.ละ 10 บาท รายได้ของผู้สูงอายุวันละประมาณ 80-100 บาท/คน ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ผู้นำมีศักยภาพ กลุ่มจึงยั่งยืนและเติบโตได้

กลุ่มทอผ้า ต.ตาลเดี่ยว อ.แก่งคอย

ความเป็นมา

ก่อตั้งกลุ่มในปี พ.ศ. 2537 จดทะเบียนเป็นสินค้า OTOP ในปี พ.ศ. 2544 มีสมาชิกประจำทั้งหมด 10 คน เป็นผู้สูงอายุทั้งหมด ที่เหลือเข้าๆ ออก ไม่แน่นอน ทำเป็นอาชีพเสริม อาชีพหลักคือทำนา รายได้หลักจึงมาจากการทำนา เพราะอาชีพเสริมไม่สามารถเลี้ยงชีพได้ พอว่างจากการทำนา รุ่นป้า ๆ ก็จะอยู่บ้านเฉยๆ จึงรวมกลุ่มกันทอผ้าขาวม้า นำไปขายตามงานที่จังหวัด อำเภอ งานที่มีสินค้า OTOP นัดมาก็จะนำไปขาย นำการตัดเย็บเข้ามาผสมด้วย แต่รสนิยมคนในหมู่บ้านนิยมซื้อผ้าชิ้น ไม่นิยมผ้าถุง ค่าตัดชุดจะแพง เด็กรุ่นใหม่ไปซื้อสินค้าตามห้าง ผลิตภัณฑ์มีทั้งผ้าถุง ผ้าขาวม้า และทอผ้าพื้นขาย ประธานเคยไปดูงานที่บ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ชัยภูมิมาแล้ว โดยอบต.ให้การสนับสนุนงบประมาณ คนในครอบครัวก็ไม่ให้การสนับสนุน เนื่องจากผู้สูงอายุมีบทบาทเป็นแม่บ้าน บางคนเลี้ยงหลาน จึงมีงานหลายอย่าง ไม่สะดวก ทำตั้งแต่ 3 โมงเช้า-5โมงเย็น ถ้างานเร่งก็ทำถึงกลางคืน พอถึงฤดูทำนาก็หยุดกิจกรรมตรงนี้ไปเลย เก็บเกี่ยวเสร็จค่อยมาทำ เด็กในหมู่บ้านที่ไม่ได้เรียนก็เข้ากลุ่มมาทำตรงนี้ด้วย

การบริหารจัดการและการตลาด

ปัจจุบันยังไม่มีฝ่ายการตลาด ผลิตแล้วไม่รู้จะนำไปขายที่ไหน ทำให้ขายได้บ้างนิดๆ หน่อยๆ เพราะคนไม่ค่อยนิยม มีศูนย์ทอผ้าของร้าน ในการนำสินค้ามาวางจำหน่าย รายได้ต้นทุนเก็บไว้ กำไรนำมาแบ่งกัน กลุ่มไม่โต ทำให้สมาชิกย่อท้อ เพราะคิดว่าส่วนแบ่งมีน้อย สมัครงานโรงงานดีกว่า ความยั่งยืนของกลุ่มก็จะมีอยู่ต่อไป แต่กลุ่มจะไม่โตขึ้น

กลุ่มปลูกต้นเตย ต.บ้านยาง อ.เสาไห้

ความเป็นมา

ได้รับงบประมาณจากโครงการอยู่ดีมีสุขของรัฐบาล ในปี พ.ศ. 2550 โดยมีสมาชิกของหมู่ 14 ครัวเรือน ละ 1 คนเป็นสมาชิก รวมประมาณ 30 คน เป็นคนหลายวัยร่วมกัน ใช้ที่ดินที่เป็นของสมาชิกใช้เช่าปลูกประมาณ 2 ไร่ ค่าเช่าปีละ 2,000 บาท ประธานกลุ่มเป็นผู้สูงอายุ ผลิตภัณฑ์ นำเตยมาทำดอกไม้ ทำขนม ทำเตยแห้ง ใช้เวลาทำวันละประมาณ 2 ชั่วโมง 2 วันตัดต้นเตย 1 ครั้ง นำมาใส่ถุง ๆ ละ 100 ต้น เป็นเงิน 40 บาท อาทิตย์ละ 3,000 ต้น เท่ากับ 30 ถุง ต่อ 1 วันพระ ในช่วงเทศกาลจะขายดี การกำเตยไม่ยุ่งยาก ใช้เวลาไม่มาก กลุ่มมีรายได้ประจำ สม่ำเสมอ และต่อเนื่อง

สวัสดิการ สมาชิกมีหุ้นทุกหลังคาเรือนไม่เกิน 5 หุ้น ค่าแรง จ่ายเดือนละครั้งขึ้นอยู่กับว่าจะขายได้เท่าไร ทำเป็นรายได้เสริม

หน่วยงานที่สนับสนุน ในปี พ.ศ. 2551 พัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตรอำเภอ/จังหวัด มาอบรมเกี่ยวกับการปลูกพืชเศรษฐกิจ ต้นเตย อบต.บ้านยาง พาไปทัศนศึกษาปีละครั้ง สนับสนุนงบประมาณ แจกเบี้ยยังชีพ ทำอาหารเลี้ยง ออกกำลังกาย ตรวจสุขภาพ แนะนำให้ปลูกพืชสวนครัว ทำต้นกล้ามาแจก

การบริหารจัดการและการตลาด

มีคณะกรรมการกลุ่ม ประกอบด้วยประธาน รองประธาน เหรัญญิก เลขานุการ ฝ่ายการตลาด ผู้ควบคุมและตรวจสอบ ตัวแทนของประชาชน จัดทำบัญชี จัดซื้อจัดจ้าง ควบคุมและตรวจผลงาน และกรรมการอีก 7 คน ฝ่ายการตลาดจะนำผลิตภัณฑ์ไปส่งตามร้านดอกไม้ที่บูชาพระ มีรถไปส่งบริเวณรอบ ๆ ตำบลและตำบลใกล้เคียง วิธีการจัดหาตลาด ตอนแรกมีปัญหา เนื่องจากสินค้ายังไม่มีคุณภาพ ฝ่ายการตลาดเป็นผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ในการปลูกเตยมาก่อนและ เคยไปดูงานในหมู่บ้านข้างๆ การตลาด ใช้หลัก มีคุณภาพ ตรงต่อเวลา

กลุ่มโรงสีข้าว ต.บ้านยาง อ.เสาไห้

ความเป็นมา

ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2551 มีสมาชิก 10 คน เป็นผู้สูงอายุ 3 คน ได้รับงบประมาณจากโครงการ SML 100,000 บาท ซื้อเครื่องสี เครื่องตัด ผลิตภัณฑ์ เป็นข้าวมันปู ข้าวหอมมะลิ ข้าวชัยนาท บรรจุถุงใหญ่ 5 กก. ถุงเล็ก 1 กก. ข้าวมันปู ถุงใหญ่ 100 บาท ถุงเล็ก 40 บาท ข้าวชัยนาท ถุงใหญ่ 380 บาท ถุงเล็ก 40 บาท ข้าวหอมมะล ถุงใหญ่ 400 บาท ไม่มีถุงเล็ก ใช้เงลาทำวันละ 4-5 ชั่วโมง อาทิตย์หนึ่งพัก 1 ครั้ง วัตถุดิบ ไปซื้อข้าวที่เขา

ทำนามาจ้างตาก แล้วใส่กระสอบเก็บ ถึงเวลานำมาสี ได้คัดเลือกเป็นหมู่บ้านดีเด่นและผู้ใหญ่บ้านดีเด่นด้านการอนุรักษ์ท้องถิ่น ทำโรงสี

หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน อบต. พาไปดูงานที่สุพรรณ และวิหารแดง ดูโรงสี ดูสวน ที่ไปดูงานมาก็ลองมาทำดู

การบริหารจัดการและการตลาด

ช่วยกันหมด ใครอยู่ ใครขาย มีรายได้เพิ่มขึ้นบ้างแต่ไม่มาก ได้มาก็เข้ากลุ่ม สมาชิกลงหุ้นคนละ 10 บาท มีอบต.บ้านยางให้การส่งเสริมตลอด

4.2.2.2.ค.2 จังหวัดฉะเชิงเทรา

จากการเก็บข้อมูลชิงคุณภาพ พบว่า ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทที่ยังคงทำงานใน 2 ลักษณะด้วยกัน ทั้งลักษณะส่วนบุคคล และลักษณะการของรวมกลุ่ม ได้แก่

การทำงานในลักษณะส่วนบุคคล

ลุงสมชาย (นามสมมุติ) อยู่อำเภอราชสาส์น อายุ 72 ปี ทำนา 30 ไร่ สาเหตุที่ต้องทำนามาจนถึงปัจจุบันนี้ก็เพราะเสียดายไม่อยากทิ้งนาให้รกร้างว่างเปล่า เคยแปลงที่นาเป็นสวนมะม่วง ในช่วงมะม่วงเขียวเสวยราคาดี พอมะม่วงมีคนปลูกเยอะราคาตก ต้นแก่ให้ผลผลิตน้อย ก็เลยโค่นมะม่วงเป็นนาอีกในช่วงที่ข้าวราคาดี ลุงสมชายบอกว่าปัจจุบันทำนาไม่ยาก เพราะเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตกร การทำนาส่วนใหญ่จะจ้างคนที่มีเครื่องจักรมาทำตั้งแต่การไถ หว่านข้าว และเก็บเกี่ยว ส่วนการให้ปุ๋ย ดูแลวัชพืช ลุงสมชายจะทำเอง พอถึงฤดูเก็บเกี่ยว ก็จ้างรถเกี่ยวข้าวมาเกี่ยวและสีข้าวให้ มีพ่อค้ามารับซื้อเลย โดยไม่ต้องมียุ้งฉางเก็บข้าวให้ยุ่งยาก ปีไหนข้าวได้ผลดีก็มีเงินเหลือเก็บ แต่ถ้าปีไหนได้ผลน้อยก็อาจขาดทุน เป็นหนี้ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) แต่ก็พอใจในอาชีพนี้

ป้าพร (นามสมมุติ) อายุ 63 ปี อยู่อำเภอบางน้ำเปรี้ยว ทำขนมไทยพื้นบ้านทุกชนิดขาย เช่น ขนมใส่ไส้ขนมกล้วย และข้าวเหนียวมะม่วง มาตั้งแต่หลังแต่งงาน เริ่มจากการขายให้คนในหมู่บ้านจนมีชื่อเสียง ลองเพิ่มประเภทขนมและปรับให้ตรงตามความต้องการของตลาด จนกระทั่งทำข้าวเหนียวมะม่วงซึ่งจังหวัดฉะเชิงเทรามีชื่อเสียงในการปลูกมะม่วงอยู่แล้ว และทำน้ำปลาหวานจนมีชื่อเสียงโด่งดัง จากการได้รับรางวัลในการประกวด

ระดับจังหวัดและภาค มีลูกสาวที่มาเรียนในมหาวิทยาลัยดังในกรุงเทพช่วยหาตลาดให้ ทำให้น้ำปลาหวานมีตลาดค่อนข้างกว้างส่งมาขายถึงกรุงเทพ ลูกค้าที่เพิ่มขึ้นจะเป็นลักษณะปากต่อปาก ปัจจุบันป้าพรยังทำอยู่โดยมีสามีเป็นกำลังสำคัญในการหาวัตถุดิบ ประชาสัมพันธ์ และขับรถนำสินค้าไปส่งตลาด/ลูกค้า ส่วนลูกๆไปเรียนหนังสือต่างจังหวัดหมด จึงขาดแรงงานในครัวเรือนไป ป้าพรบอกว่า *"ตอนนี้ทำไม่มากเหมือนแต่ก่อน เพราะลูกๆเรียนจบเกือบหมดแล้วหมดแล้ว"*

1.2.1 การทำธุรกิจขนาดเล็ก ต.โพรงอากาศ อ.บางน้ำเปรี้ยว

ป้าศรี (นามสมมุติ) เจ้าของธุรกิจ "เกร็ดน้ำส้มโชกุน" เดิมก็รับหวานเย็นบรรจุถุงขายตามโรงเรียนมาก่อน พอรัฐบาลส่งเสริมธุรกิจ SME จึงได้รับเงินกู้มาซื้อเครื่องจักร ทำโรงงานเล็กๆ ในหมู่บ้าน ได้รับอนุญาตจากอุตสาหกรรมจังหวัด และผ่านการรับรองจาก อย. ผลิตเกร็ดน้ำส้มโชกุน โดยใช้วัตถุดิบ (ส้ม) จากที่อื่น เดิมเคยวิ่งรถไปซื้อที่ตลาดไทย ในกรุงเทพฯ ปัจจุบันมีห้างใหญ่ในจังหวัด ก็เลยสั่งจากที่นี่ กระบวนการผลิตทั้งหมดในการคั้นน้ำส้มปั่นน้ำส้มกับน้ำแข็งให้เป็นเกร็ด จนกระทั่งบรรจุลงในแก้ว พลาสติค ทุกขั้นตอนใช้เครื่องจักรหมด ส่วนการขนส่งไปสู่ผู้บริโภค เช่น โรงเรียน ร้านค้าทั้งในและนอกหมู่บ้านใช้แรงงานของลูกๆ และหลานแรงงานที่เป็นคนในหมู่บ้าน ปัจจุบันก็ผ่องถ่ายงานไปให้ลูก เพราะอายุมากแล้ว คือเกือบ 70 ปี ลูกอยากให้พักผ่อนแล้ว

1.2.2 กลุ่มอาชีพ

กลุ่มเขาสัตว์แกะสลัก ต.โพรงอากาศ อ.บางน้ำเปรี้ยว

ความเป็นมา

กลุ่มเกิดขึ้นจากรุ่นพ่อแม่ที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการแกะสลักและเพิ่มคุณค่าให้กับวัสดุที่เหลือใช้ มาสู่รุ่นลูก ประธานกลุ่มเล่าให้ฟังว่า

"เห็นมาตั้งแต่เกิด ซึมซับมาตั้งแต่เด็กจนอยู่ในใจ"

ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่ม 9 คน มีผู้สูงอายุ 3 คน มีความสัมพันธ์เป็นเครือญาติกันหมด กลุ่มจดทะเบียนเป็นสินค้า OTOP 3 ดาว ในปี 2549 ประเภทของตกแต่ง โชว์ จากการนำวัตถุดิบจาก ท้องถิ่นมารวมกับประสบการณ์จากภูมิปัญญาชาวบ้าน ท้องถิ่น มีความสวยงาม ลวดลาย หลากหลายรูปแบบ เช่น ปลาโลมา นกฮูก นกคุ้ม วัว กระทิง นกอินทรีย์ ยีราฟ นกพีรี ปลาเงินปลาทอง ประธานกลุ่มเล่าให้ฟังว่า

“เขาสัตว์เป็นวัสดุที่เหลือใช้ นำมาใช้ประโยชน์เพื่อให้เกิดความสวยงาม เป็นการใช้ภูมิปัญญาในการแกะสลักเพื่อให้เกิดงานที่สวยและสามารถสร้างเป็นรายได้ให้กับชุมชนได้”

หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน ธกส. ช่วยเงินทุนหมุนเวียน สำนักงานพัฒนาชุมชนช่วยขายของออกบูธ อบต. ไม่ค่อยมีบทบาทเท่าไร ความต้องการการสนับสนุนจากภาครัฐ ด้านทุน และด้านการตลาด เงินกู้เพื่อการประกอบอาชีพ เช่น ซื้อมอเตอร์ มีต้นทุนสูง ปัจจุบันใช้เงินทุนหมุนเวียนของการส่งงาน

ประธานกลุ่มและสมาชิกกลุ่มผัดเปลี่ยนกันเข้ารับการอบรมเกี่ยวกับเรื่องการผลิต การจัดการทุน การตลาด การวางแผน และไปดูงานของกลุ่มทำมีดที่อรัญญิก อยุธยา เพื่อที่จะนำเรื่องการบริหารจัดการมาปรับใช้ในกลุ่ม มีการพัฒนาศักยภาพกลุ่ม โดยจัดไปดูงานปีละ 2-3 ครั้ง ด้านการขยายกลุ่ม เป็นงานยาก เพราะเคยมีคนมาศึกษาแล้วก็หยุด ไม่มีใครจะมาอีก เป็นงานที่ละเอียด พิถีพิถันมาก หลายขั้นตอน เป็นอาชีพที่คนทำต้องมีใจรัก เป็นงานที่ต้องใช้ความอดทนมาก

การบริหารจัดการและการตลาด

ประธานเป็นคนหาตลาดเอง มีคนแนะนำมาก็ติดต่อเข้าไป มีเครือข่ายกับร้านประจำที่กรุงเทพฯ พยายามหาตลาดไปเรื่อยๆ โดยการเพิ่มผลิตภัณฑ์เป็นพวกเครื่องลาง ของขลัง ทำให้มี Order มาก ทำไม่ทัน บทบาทหน้าที่ แต่ละคนทำหน้าที่ไม่เหมือนกัน เหมากันคนละชิ้น รายได้แต่ละคนเฉลี่ยต่อเดือน 7,000-8,000 บาท/คน แล้วแต่หน้าที่ งานเบาหน่อยก็รองลงมา ประมาณ 3,000-4,500 บาท เป็นรายได้ที่สม่ำเสมอ จึงทำเป็นอาชีพหลัก

กลุ่มลูกประคบ ต. ท่าไข่ อ.เมือง (อยู่ในเขตชนบท)

ความเป็นมา

กลุ่มตั้งมาประมาณ 7 ปี สมาชิกกลุ่ม 15 คน เป็นผู้สูงอายุ 5 คน ประเภทสินค้า ได้แก่ ลูกประคบสมุนไพรอบ บำรุงผิว อบไอน้ำ กลุ่มเกิดโดยเป็นความคิดของลูกชาย ซึ่งเรียนทางด้านนี้ เห็นคนคลอดบุตรใช้อยู่แล้ว จึงนำมาเพิ่มเติมทำให้แห้ง มีส่วนผสม ได้แก่ ไพร ตระไคร้ ผิวมะกรูด ใบมะขาม การบูร และเกลือ ต่อมากลุ่มจดทะเบียนได้มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) ประมาณ 5 ปี เป็นสินค้า OTOP 2 ดาว หน่วยงานที่สนับสนุน อบต. สนับสนุนตู้อบสมุนไพร พัฒนาการอำเภอ มาสนับสนุนเรื่องการเข้า OTOP แต่ไม่หาตลาดให้เอาไปวางขายเอง อบต. สนับสนุนเรื่องการส่งเสริมอาชีพที่เป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มแม่บ้าน ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่ เรื่องการตลาด

การบริหารจัดการและการตลาด

ส่งไปขายที่กระทรวงสาธารณสุข โดยลูกชายเป็น แพทย์แผนไทย แพทย์ทางเลือกที่กระทรวงสาธารณสุข อยู่นนทบุรี เอาไปวางที่ร้าน รายได้ ไม่สม่ำเสมอ ไม่ได้ทุกเดือน หมดเร็วก็สั่งเร็ว สั่งทีละ 40 ชุด บางทีก็เว้นไป 3 เดือน แล้วว่าจะขายหมด อยากให้หน่วยงานช่วยเหลือเรื่องการตลาด

กลุ่มทำน้ำปลา ต.ดงน้อย อ.ราชสาสน์

ความเป็นมา

ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 ได้งบโครงการอยู่ดีมีสุขด้านอาชีพการทำน้ำปลา เดิมทีไม่มีความรู้เรื่องทำน้ำปลาเลย หมักแล้วต้องทิ้งไปเลย ใช้ปลากระตัก หมัก 2 ปี ล้มลุกคลุกคลานมาตลอด สมาชิกกลุ่ม 15 คน เป็นผู้สูงอายุ 5 คน วัยแรงงาน 10 คน หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน สำนักงานปลัดอำเภอ ให้งบยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข จัดสรรให้ 3 ปีที่ผ่านมา ประมาณ 60,000 บาท นำมาซื้อโอ่ง ซื้อปลา ทำโรงเรือน ปัจจุบันได้ไปซื้อสูตรน้ำปลาจากโรงงานประมาณ 2 0,000 บาท นำมาปรับปรุงกับหัวน้ำปลาจากระยองมาผสมกัน ได้รสชาดกลมกลิ่มมีกลิ่นหอม เป็นสูตรของเราเอง นำไปขายในพื้นที่ นอกพื้นที่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ร้านค้าชุมชนในหมู่บ้าน ขณะนี้การผลิตน้ำปลายังไม่มีเครื่องจักร ทำด้วยมือ แต่ Order เยอะมาก ผลิตไม่ทัน ทำเป็นอาชีพเสริม ประธานกลุ่มเล่าถึงรายได้ว่า

“เป็นอาชีพที่มีรายได้สม่ำเสมอ ใครๆก็ต้องกิน ขายได้ตลอด มั่นคงมาก” น้ำปลาเป็นอาหารหลักของคนไทย”

ปัญหาและอุปสรรค

ในการดำเนินงาน เดิมทีใช้ขวดแก้ว มีปัญหาเรื่องงบประมาณ จึงเปลี่ยนไปใช้ขวดพลาสติก แต่ต้องซื้อทีละจำนวนหมื่นใบขึ้นไป ทางกลุ่มไม่มีงบประมาณ อบต.ต่อยอดโดยการให้งบสนับสนุน กำลังขอโรงเรือน ขออย. ดูแลเรื่องการตลาด ให้สิทธิพิเศษแก่กลุ่มที่ผลิตน้ำปลาในการนำไปขายที่อบต. คิดราคาถูก หรือไปนั่งขายฟรี นอกจากนี้ยังมีปัญหาเรื่องวัตถุดิบ เพราะต.ดงน้อย. ไม่ได้อยู่ติดกับทะเล ต้องไปซื้อปลากระตักจากแพบางประกงอยู่ไกล

การบริหารจัดการและการตลาด

ประธานกลุ่มเป็นคนหาตลาด ลงทุนโฆษณาทางวิทยุและสิ่งพิมพ์ ได้รับการอบรมเกี่ยวกับโครงการทำบัญชี แผนการตลาด การบริหารเชิงธุรกิจ บรรจุภัณฑ์ โครงการตามแนวพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง โดย

ในช่วง 1 ปี เข้ารับการอบรมประมาณ 40-50 ครั้ง นอกจากนี้ อบต.ดงน้อยช่วยส่งเสริมด้านการตลาด โดยให้สิทธิพิเศษแก่กลุ่มในการนำสินค้าไปขายในสถานที่ของอบต.

4.2.2.ค.3 อภิปรายผลการศึกษา

จากการศึกษากลุ่มอาชีพเขตชนบทในภาคกลาง จังหวัดสระบุรี และฉะเชิงเทรา พบว่า ผู้สูงอายุภาคกลางโดยเฉพาะผู้สูงอายุชายที่จังหวัดฉะเชิงเทรามีการประกอบอาชีพอิสระการทำงานในลักษณะส่วนบุคคลคือการทำนา/งานในภาคการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากจังหวัดสระบุรี และฉะเชิงเทราเป็นพื้นที่ปลูกข้าวที่ใกล้กรุงเทพที่สุด ทั้งในลักษณะที่เป็นเจ้าของที่นาเองหรือนาเช่า หรือทั้งสองแบบกรณีที่พื้นที่นามีน้อย รวมทั้งนาในเขตพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน (สปก.) ซึ่งมีหน่วยงานภาครัฐคอยให้การสนับสนุนส่งเสริม เช่น สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์เช่นที่อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จะมีศูนย์เรียนรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงอยู่หลายแห่งทั้งในชุมชนและนอกชุมชน (กองพล 11) เป็นต้น ด้านการตลาดของข้าวก็มีมากมายทั้งโรงสีในพื้นที่ธุรกิจค้าปลีกจากกทม. และผู้ผลิตขาย/หาตลาดเอง ทำให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานไปจนกว่าร่างกายจะทำไม่ไหว

ส่วนผู้สูงอายุสตรีก็มีการทำงานในลักษณะของการรวมกลุ่มผู้สูงอายุ หรือรวมกับคนในวัยอื่นมากมายหลายรูปแบบ เช่นกลุ่มทำขนมเปี๊ยะ ตำบลพระยาทด และกลุ่มขนมไทย ตำบลบ้านยาง อำเภอเสาไห้ จ.สระบุรี ซึ่งมีการดำเนินการในลักษณะของวิสาหกิจชุมชน ภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่มีการระดมทุนจากสมาชิกและมีเงินปันผลทุกปี ส่วนตลาดก็มีทั้งที่ขายในชุมชนและนอกชุมชน เป็นกลุ่มที่ต่อยอดจากความรู้ ความชำนาญที่มีมานาน ส่วนกลุ่มที่มีอนาคตไม่แน่นอน ได้แก่กลุ่มผ้สูงอายุที่ทำดอกไม้จันทร์ โดยบางแห่งก็ประสบผลสำเร็จ เช่นที่ตำบลพระยาทดที่ผลิตดอกไม้จันทร์ขายงานศพทั้งในและนอกหมู่บ้าน แต่บางแห่งก็ถูกต่อต้านจากคนในชุมชน และเลิกไปในที่สุด

ด้านรูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทภาคกลาง พบว่ารูปแบบการทำงานในลักษณะส่วนบุคคลในภาคเกษตร จะทำในรูปของเศรษฐกิจพอเพียง ทำเพื่อมีกินมีใช้ ถ้าเหลือก็แบ่งจำหน่ายเพื่อลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ปัญหาและอุปสรรคที่พบ ได้แก่ การไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง หนี้สินและราคาผลผลิตตกต่ำ ส่วนงานในภาคบริการ เช่น ค้าขาย เป็นการทำงานเดี่ยว ไม่มีหน่วยงานไหนมาให้การสนับสนุน ผู้สูงอายุที่ทำงานในลักษณะส่วนบุคคล (ทั้งในภาคเกษตรและภาคบริการ) และลักษณะของการรวมกลุ่ม ส่วนใหญ่เป็นผู้ทำงานนอกระบบ ไม่ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย ดังนั้นภาครัฐควรจะมีกฎหมายคุ้มครองผู้สูงอายุที่อยู่นอกระบบด้วย ส่วนงานในลักษณะของการรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มอาชีพต่างๆ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นอาชีพพื้นๆ ที่ไม่ใช้

เทคโนโลยีมากนัก มีลักษณะการทำงานที่มีเวลายืดหยุ่นได้ มีหลายหน่วยงานให้การสนับสนุน ในขณะที่หน่วยงานที่มีศักยภาพในการสนับสนุนการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุในชนบทภาคกลาง มีหลายหน่วยงาน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นองค์กรในพื้นที่ ชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งมีจำนวนผู้สูงอายุที่แน่นอน และมีในทุกระดับ (ตำบล จังหวัด และส่วนกลาง) สำนักงานพัฒนาชุมชน มีนโยบายด้านส่งเสริมอาชีพให้กับกลุ่มต่างๆ และมีอยู่ในทุกระดับ ดังนั้นหน่วยงานของกระทรวงแรงงาน ซึ่งไม่มีทุกระดับ ควรทำหน้าที่เพียงการประสานการดำเนินงานที่ทำให้การปฏิบัติงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย บรรลุวัตถุประสงค์อย่างเดียวกัน

ในขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน ส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการทำงาน ทำให้มีความต้องการทำงานต่ำ โดยเฉพาะผู้สูงอายุที่เป็นหญิง ซึ่งมีมากกว่าผู้สูงอายุชาย เพราะต้องรับภาระงานบ้าน ดูแลหลาน มีโรคประจำตัว ลูกหลานให้การสนับสนุนด้านการเงิน และลูกไม่ให้ทำงาน ในขณะที่ผู้สูงอายุที่ทำงาน ให้เหตุผลที่ต้องการทำงานว่า ต้องการเพิ่มรายได้ ต้องการมีกลุ่มเพื่อน มีสังคม และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รวมทั้งทำให้มีสุขภาพดี ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐควรปรับยุทธศาสตร์ในการทำงานด้านการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุจากที่เป็นอยู่ โดยให้การสนับสนุนงานในลักษณะส่วนบุคคล ทั้งทางด้านเทคนิค และงบประมาณ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ และเป็นงานมีต้นทุนต่ำ ใช้เทคโนโลยีต่ำ สามารถบริหารจัดการได้ง่าย เนื่องจากเป็นธุรกิจส่วนตัว ในขณะที่งานในลักษณะกลุ่มอาชีพต่างๆ เป็นการสร้างโอกาสในการทำงานให้กับผู้สูงอายุ เนื่องจากส่วนใหญ่ทำร่วมกับคนหลายวัย ไม่ได้ทำทุกวัน การทำงานในลักษณะกลุ่มอาชีพส่วนใหญ่ประสบปัญหาความไม่ยั่งยืนของกลุ่ม เนื่องจากผลิตมาแล้วไม่มีตลาด ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐควรสร้างความร่วมมือกับกลุ่มอาชีพในพื้นที่ เพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้ามามีบทบาทในการทำงานที่เหมาะสมร่วมกับคนในวัยอื่นๆ และควรมีการติดตามประเมินผลกลุ่มอาชีพที่ตั้งขึ้นมา ว่าประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไร

ข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐควรปรับยุทธศาสตร์ในการทำงานด้านการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ โดยให้การการสนับสนุนงานในลักษณะส่วนบุคคล ทั้งทางด้านเทคนิค และงบประมาณ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ

2. หน่วยงานภาครัฐควรสร้างความร่วมมือกับกลุ่มอาชีพในพื้นที่ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในการทำงานที่เหมาะสมร่วมกับคนในวัยอื่นๆ

3. หน่วยงานภาครัฐควรมีการติดตามประเมินผลกลุ่มอาชีพที่ตั้งขึ้นมาว่าการดำเนินงานประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลวอย่างไร

กลุ่มอาชีพที่นำมาเป็นรูปแบบในการส่งเสริมการมีงานทำ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า แนวทางในการดำเนินการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุในชนบทภาคกลาง เป็นงานในลักษณะของการรวมกลุ่มอาชีพ และกลุ่มที่ได้รับการคัดเลือกจากภาคกลาง มี 3 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มน้ำพริกสตรีร่วมใจ ต.ตาลเดี่ยว อ.แก่งคอย เป็นกลุ่มที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ผู้นำมีศักยภาพ ทำให้กลุ่มยั่งยืนและเติบโต ที่สำคัญเป็นกลุ่มที่มีผู้สูงอายุเข้าร่วมทำงานและสร้างรายได้ที่แน่นอน

2. กลุ่มปลูกต้นเตย ต.บ้านยาง อ.เสาไห้ เป็นกลุ่มที่มีศักยภาพ มีการบริหารในรูปคณะกรรมการกลุ่ม ฝ่ายการตลาดมีวิสัยทัศน์ สามารถหาตลาดได้ตลอด สมาชิกกลุ่มมีรายได้ประจำ ต่อเนื่อง เป็นงานที่ไม่ยุ่งยาก ผู้สูงอายุสามารถทำได้ และกลุ่มมีความยั่งยืน

3. กลุ่มโรงสีข้าว ต.บ้านยาง อ.เสาไห้ ผู้นำกลุ่มได้รับคัดเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้านดีเด่นและหมู่บ้านดีเด่นด้านการอนุรักษ์ท้องถิ่นในการทำโรงสีข้าว ที่สำคัญคือ อบต. ให้การสนับสนุน โดยทำโครงการทำข้าวกล้องเพื่อให้ประชาชนบริโภคข้าวกล้อง และอบต.กำลังจะสร้างความร่วมมือกับเอกชน เช่น โรงสีข้าวในท้องถิ่น ในการจ้างงานผู้สูงอายุ (ผลจากการจัดเวทีประชาคม จะนำเสนอในตอนต่อไป)

4.2.2.2.ง ภาคใต้

เป็นการนำเสนอข้อมูลของกลุ่มอาชีพและชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ จังหวัดสงขลา และสุรษฎร์ธานี ตามรายละเอียด ได้แก่ ความเป็นมา การบริหารจัดการและการตลาด อภิปรายผลการศึกษารูปแบบของกลุ่มอาชีพในเขตชนบทของภาคใต้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และกลุ่มอาชีพที่นำมาเป็นรูปแบบในการส่งเสริมการมีงานทำ

4.2.2.2.ง.1 สงขลา

1.1 การทำงานในลักษณะส่วนบุคคล

การประกอบอาชีพอิสระ

กรณีตัวอย่าง ลุงไหว (นามสมมุติ) อายุ 65 ปี เปิดร้านขายของชำมาตั้งแต่อายุ 45 ปี กับภรรยา จนลูกแต่งงานมีครอบครัว บางคนแยกไปมีครอบครัวที่อื่นนอกหมู่บ้าน และบางคนแยกไปมีครอบครัวแต่ยังอาศัยอยู่ในหมู่บ้าน ลุงไหว จึงอยู่กันเฉพาะสามี-ภรรยา มีอาชีพหลักคือ เปิดร้านขายของชำในหมู่บ้าน และดูแลสวนยางพาราที่อยู่ใกล้บ้าน แต่จ้างเหมาแรงงานจากนอกหมู่บ้านมากรีดยาง ในการทำงานร้านขายของชำ ลุงไหวจะทำหน้าที่เป็นผู้จัดซื้อของจากห้างในเมืองมาเข้าร้าน ในขณะที่ภรรยามีหน้าที่ขายของหน้าร้าน เปิดร้านจนถึงทุ่ม-สองทุ่ม ตอนเย็นจะมีลูกค้าเยอะมาก บางวันลูกสาวที่อาศัยในหมู่บ้านและทำงานราชการมักจะพาหลานมาช่วยขายของ ร้านขายของชำสามารถสร้างรายได้ให้แก่ลุงไหวกว่าเดือนละ10,000 บาท

1.2 การทำงานในลักษณะรวมกลุ่ม

1.2.1 การรวมกลุ่มในรูปวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนปลาดุกร้า ต.ระโนด อ.ระโนด

ความเป็นมา

เอาภูมิปัญญามาต่อยอดทางด้านเศรษฐกิจ เนื่องจากสภาพภูมิศาสตร์บ้านหัวป่า ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เป็นชุมชนซึ่งตั้งอยู่ใกล้ทะเลสาบและมีอาณาบริเวณเป็นที่ลุ่ม อยู่ใกล้ป่าพรุ มีหนองน้ำมีปลาน้ำจืดอาศัยอยู่มาก ทำให้ชุมชนบ้านหัวป่า มีอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลัก และอาชีพประมง หาปลาเป็นอาชีพเสริมรายได้ให้กับครอบครัว และยังมีการคิดค้นการถนอมอาหารเพื่อเก็บไว้สำหรับบริโภค และจำหน่าย ซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของคนในชุมชน เมื่อหาปลาดุกมาได้จะจำหน่ายเป็นปลาสด และส่วนหนึ่งจัดทำปลาดุกร้าเพื่อเพิ่มมูลค่าของปลา จึงมีการแปรรูปเป็นปลาดุกร้าซึ่งเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของการถนอมอาหารการทำปลาดุกร้าของชุมชน

วิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตกรบ้านชะแม ต. ดีหลวง อ.สะทิงพระ

ความเป็นมาและการบริหารจัดการตลาด

ผลิตภัณฑ์เป็นขนมพื้นบ้าน เพราะอยากอนุรักษ์ขนมพื้นบ้าน กลัวเด็กรุ่นใหม่ไม่รู้จัก เริ่มแรกชวนชาวบ้านที่ว่างจากการเก็บเกี่ยวมาทำขนมโก๋ ซึ่งเป็นขนมมงคล หนุ่มสาวแต่งงานเอาไปจัดขันหมาก ขนมงาดำงาขาว ขนมข้าวพองน้ำแตงโม นางเล็ด ขนมรากรอบ รานิ่ม (ทำเฉพาะเทศกาลเดือนสิบ) ซึ่งทางกลุ่มนำมาแปรรูปเป็นขนมรากรอบแห้ง เริ่มแรกขายในหมู่บ้านบ้าง ฝากขายตามงานเทศกาลบ้าง โดยฝากพ่อค้า แม่ค้าที่ไปขายของตามงานเทศกาล กลุ่มมีสามชิก 12 คน ผู้สูงอายุ 7 คน ทำเป็นอาชีพเสริม รายได้ขั้นต่ำ ทำเป็นกลุ่ม คิดต้นทุน

กำไรหารกัน ผู้สูงอายุเฉลี่ยแล้วมีรายได้ประมาณ 2,000-2,500 บาท/คน/เดือน ถ้าวัยแรงงานประมาณ 3,000 บาท/คน/เดือน บทบาทของผู้สูงอายุ จะทำหน้าที่ใส่ถุง แพคของ ทำได้ไม่เยอะ ทำบ้าง หยุดบ้าง สุขภาพไม่ดีก็หยุด ความรู้ในการประกอบอาชีพนี้ การทำขนมโก๋ ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ขนมพื้นบ้าน สืบทอดมาจากพ่อแม่ หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน พัฒนาชุมชนอำเภอ สนับสนุนวิทยากร ให้ความรู้ ความรู้ในการแปรรูปขนม เกษตรอำเภอ ให้งบประมาณ 50,000 บาท งบมิยาซาวา นำไปซื้อวัสดุอุปกรณ์ พัฒนาชุมชน 25,000 บาท กศน. ให้ทั้งงบประมาณและความรู้ ปัญหาอุปสรรค เรื่องการตลาด มันไม่แน่นอน ขึ้นๆ ลงๆ ส่ง seven ตลาดไม่นิ่ง ไม่ยั่งยืน จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ในปี 2549 ชื่อว่าวิสาหกิจชุมชนแม่บ้านเกษตกรบ้านชะแม

1.2.2 การรวมกลุ่มอาชีพ

กลุ่มปุ๋ยหมัก หมู่ 1 บ้านหัวปลา ต.บ้านขาว อ.ระโนด

ความเป็นมา

เป็นศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง เกษตรอำเภอเป็นหน่วยงานหลักที่ให้การสนับสนุนโดยจะสนับสนุน วัตถุดิบ เมล็ดพันธุ์ผัก ปุ๋ย พันธุ์ปลานิล พมจ. และอบต. ให้การสนับสนุนเงินทุน สมาชิกมีหุ้นคนละ 100 บาท ปันผลปีละครั้ง จัดสวัสดิการเงินกู้ ร้อยละ 2 บาท รายได้ แล้วแต่ใครถนัดอะไร สมาชิกคนใดถนัดอะไร นำมาปลูกเป็นผัก เป็นพริก นำมาทำส่วนตัว พอไปเรียนรู้มามีรายได้เพิ่มขึ้นบ้าง พออยู่ได้ อยู่แบบเศรษฐกิจพอเพียง ทำเป็นอาชีพเสริม อาชีพหลักคือทำนา ทำประมง เพราะอยู่ติดกับทะเลสาบสงขลา ทำวันละ 1-2 ชั่วโมง บทบาทหน้าที่ผู้สูงอายุ ไปช่วยผสมใบไม้ทำปุ๋ย ใบกระถิน มะขามหวาน จามจุรี แกลบ ขี้วัว รำข้าว ตะไคร้ครบ ไปหาวัตถุดิบ ขลุยมะพร้าว แกลบดำ ขี้วัว ขั้นตอน ผลัดเปลี่ยนกันมาทำ ทำปุ๋ยหมักประมาณ 15 วัน จะนัดกันมาทำ เข้าเครื่องบด เครื่องโม่ ปุ๋ยที่ได้มีลักษณะเป็นผง ทำเสร็จแล้วใช้เอง เป็นอีกรูปแบบหนึ่ง อยู่ที่การตกลงร่วมกัน

การบริหารจัดการและการตลาด

ไม่ได้เน้นการขาย แต่เน้นการเรียนรู้ ใช้กันเองในหมู่บ้าน ใช้กันเองภายในกลุ่ม ทำเอง ใช้เอง

กลุ่มทำดอกไม้จันทน์ ม. 1 บ้านหัวปลา ต. บ้านขาว อ.ระโนด

ความเป็นมา

มีจำนวนสมาชิก 9 คน เป็นผู้สูงอายุ 7 คน จะแบ่งให้ไปทำที่บ้าน แล้วแต่ความต้องการของสมาชิก ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี 2541 ได้ 13 ปีแล้ว ก็ยังทำกันเหมือนเดิม เคย รายได้ คนไหนทำมากได้มาก คนไหนทำน้อยได้

น้อย รายได้เฉลี่ยเดือนละ 2,000 บาท/คน แต่ตอนนี้ขายออกยากแล้ว เนื่องจากมีความช่วยเหลือเข้ามาในหมู่บ้าน พอเห็นกลุ่มแข็งแรง เดินได้เอง ก็จะทำดอกไม้จันทน์กันทุกหมู่บ้าน บางกลุ่มก็อยู่รอด บางกลุ่มก็อยู่ไม่รอด กลุ่มที่อยู่ได้ ทำได้ ก็เพราะความอดทน สมัยก่อน bloom มาก ทำไม่ทัน เดี๋ยวนี้ซบเซาแล้ว มีทำเกือบทุกหมู่บ้าน มีหน่วยงานของกรมพัฒนาฝีมือแรงงานของอำเภอรัตภูมิมาสนับสนุน มาอบรมอาชีพการทำดอกไม้จัน 1 ชั่วโมง แจกให้ลองทำกันคนละดอก ที่ไปอบรมในหมู่ 1 มี 10 กว่าคน ทำได้แค่ 2 คน ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานของกลุ่ม มีการทำดอกไม้จันกันหลายกลุ่ม งานศพส่วนมากก็จัดดอกไม้สดกัน ดอกไม้เผาเขาก็สั่งน้อย ขายยาก แก้ปัญหาก็คือทำกันน้อยลง

การบริหารจัดการและการตลาด

ประธานกลุ่ม ทำหน้าที่บริหารจัดการ โดยมีการทำบัญชีรับจ่ายแสดงให้เห็นในแต่ละวัน สรุปเป็นเดือน จำหน่ายในหมู่บ้าน และตำบลใกล้เคียง อ.ใกล้เคียง และผู้ทำกิจการโรงศพ ติดต่อทางโทรศัพท์ บริการตลอด 24 ชั่วโมง ด้านการตลาดยังไม่กว้าง

กลุ่มทำกระเป๋า ต.ดีหลวง อ.สะทิงพระ

ความเป็นมา

เป็นกลุ่มที่แตกออกมาจากกลุ่มสตรี ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2549 แต่ดำเนินการโดยผู้สูงอายุ ในขณะนั้นองค์การยูนิเซฟ ให้เงินกู้ส่งเสริมอาชีพ 20,000 บาท ดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท/เดือนนำมาเลี้ยงหมู ใช้ไปแล้วบางคนก็ส่งเงินคืน บางคนก็ส่งไม่ครบ เป็นเรื่องยุ่งยากก็ต้องส่งเงินคืนโดยการโอนเข้าบัญชี เลยคิดที่จะมาทำกระเป๋า เนื่องจากก่อนที่จะมาตั้งกลุ่มมีเคยทำอาชีพตัดเย็บเสื้อผ้ามาก่อนตั้งแต่อายุ 20 ปี จนกระทั่ง 60 ปี เริ่มมาเย็บกระเป๋า ทำเป็นรายได้เสริม เป็นอาชีพที่มีรายได้ไม่แน่นอน รายได้ขั้นต่ำ 500 บาท/คน/เดือน รายได้หลัก ทำนา ยาสูบ ปลูกพริก สินค้าที่ขายก็มีกระเป๋าผ้าไหม กระเป๋าผ้าธรรมดา สถานที่ทำงาน อยู่ที่ศาลเอนกประสงค์ หมู่ 4 สนับสนุนงบประมาณโดยองค์การบริหารส่วนตำบลดีหลวง บทบาทของผู้สูงอายุ สามารถเย็บกระเป๋าเองได้ คิดลายเองได้ ผลิตเองได้ ผู้สูงอายุที่เย็บไม่ได้จะมานั่งแพคกระเป๋า 1 วันทำประมาณ 5 ชั่วโมง ขายได้เท่าไรหักต้นทุนไว้ นำกำไรมาแบ่งกัน ความมั่นคงของกลุ่ม คิดว่ามั่นคง จะไม่ล้ม ไปได้เรื่อยๆ เพราะว่าสินค้าดี มีหลายกลุ่มที่มาเลียนแบบ แต่คุณภาพไม่เหมือนกัน สินค้าเป็นเอกลักษณ์ ผู้นำเข้มแข็ง และสมาชิกกลุ่มมีความสามัคคี มีความไว้เนื้อเชื่อใจกัน รวมทั้ง อุปกรณ์หาไม่ยาก ผลิตจากเศษผ้าที่เขาทิ้งแล้ว ชิ้นเล็กชิ้นน้อย ได้แค่ไหนก็เอาแค่นั้น และสมาชิกไม่มีหน่วยงานให้การสนับสนุน

การบริหารจัดการ และการตลาด

ประธานซึ่งมีอายุ 65 ปี เป็นผู้หาตลาดเอง ตลาดยังไม่กว้าง นำไปขายในหมู่บ้าน ตามงานวัด ตามโรงเรียน ขายตามตลาดนัด ข้อดีของกลุ่มคือสมาชิกพร้อม ตลาดพร้อม ปัจจุบันยังไม่มีการทำบัญชีรับ-จ่าย ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญคือ ไม่มีอุปกรณ์ (จักร) บางครั้งนำเงินเบี้ยยังชีพไปซื้ออุปกรณ์ ขาดแคลนวิทยากร ขาดเงินทุนสนับสนุน

4.2.2.ง.2 จังหวัดสุราษฎร์ธานี

1.1 การทำงานในลักษณะส่วนบุคคล

การทำงานในลักษณะส่วนบุคคล ผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่ ทำสวนปาล์ม สวนยาง เนื่องจากว่า ทำได้เรื่อยๆ เมื่อปาล์มโตแล้วก็ไม่ต้องดูแลมาก นอกจากนี้มีการทำเกษตรพอเพียงในครัวเรือน โดยเลี้ยงปลา ปลูกผัก เพื่อกินใช้ในครัวเรือนด้วย

"คุณลุงโสภณ (นามสมมุติ) อายุ 73 ปี อาชีพหลัก ทำสวนยาง 15 ไร่ อาชีพรองค้าขายของชำ ทำเป็นธุรกิจส่วนตัว รายได้เฉลี่ยวันละ 10,000 บาท ไม่หักรายจ่าย ไม่มีกำไร ทำตามที่เคยทำมา ถ้าไม่ทำไม่รู้จะไปทำอะไร ปัจจุบันการค้าขายไปไม่ค่อยรอด ขายยาก คนขายกันเยอะ ต้องเอารายได้ในสวนยางมาถัวเฉลี่ยกัน เวลาขายตั้งแต่ 6 โมงเช้าถึง 6 โมงเย็น ขายบ้าง หยุดบ้างผลัดกันกับคู่สมรส ทำสวนยางได้รับเงินสนับสนุนจากกองทุนสวนยาง กระทรวงเกษตรกรและสหกรณ์ 5,000 บาท ไม่มีหน่วยงานไหนมาให้ความรู้เรื่องการทำสวนยางเลย"

1.2 การทำงานในลักษณะการรวมกลุ่ม

1.2.1 การรวมกลุ่มในรูปวิสาหกิจชุมชน

วิสาหกิจชุมชนจักสานกระจูด ต.ท่าสะท้อน อ.พุนพิน

ความเป็นมา

การรวมกลุ่มทำเครื่องจักสานจากกระจูด เช่น เสื่อ หรือเครื่องใช้ต่างๆ ที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีมาตั้งแต่บรรพบุรุษ มาต่อยอดในการสร้างรายได้ ในขณะเดียวกันยังเป็นการสืบสานภูมิปัญญาดั้งเดิมไม่ให้สูญหายไป ผู้ดูแลกลุ่มเล่าเรื่องกระจูดให้ฟังว่า

"กระจูดเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ คนสมัยก่อนทุกคนจะรู้จักกระจูด ต้นกระจูดที่นำมาเป็นวัสดุในการจักสานนั้น สามารถหาได้จากป่าพรุ ซึ่งเป็นป่าสาธารณะของชุมชนที่สงวนไว้ มีเนื้อที่กว่า 1,000 ไร่ กระจูดคือพืชตระกูลเดียวกับกก ลำต้นสีเขียวอ่อนมีลักษณะกลมกลวง มีข้อปล้องภายในคล้ายลำไผ่ ต้นที่นำมาใช้ต้องมี

อายุประมาณ 3 ปีขึ้นไป โดยลำต้นที่จะนำมาจักสานควรมีเส้นผ่าศูนย์กลางขนาดประมาณ 5-16 นิ้ว และสูงของลำต้นจะอยู่ประมาณ 1-3 เมตร"

กลุ่มผลิตภัณฑ์จักสานกระจูด ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2538 พัฒนามาจากกลุ่มสตรีอาสาพัฒนา และกลุ่มอาชีพจักสานจากเส้นใยพืช (กระจูด) โดยกลุ่มนำงานตัดเย็บเข้ามาผสมผสานกับงานจักสาน จนเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป จึงได้รับการคัดเลือกเป็นสินค้า OTOP ในปี พ.ศ. 2547 และในปี พ.ศ. 2549 ได้รับการคัดสรรเป็นระดับ 5 ดาว เริ่มก่อตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระจูดขึ้นในปี พ.ศ. 2549 การดำเนินงานในระยะแรกๆ ประสบปัญหาเนื่องจากยังไม่เป็นระบบ ต่อมานำแนวคิดในดำเนินการโดยยึดหลัก 3 ก. คือ

ก. แรกก็คือ กรรมการ คอยดูแลเพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่มลุล่วงตามวัตถุประสงค์ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานมากที่สุด

ก.ที่สองคือ กองทุน มีการระดมทุนเริ่มต้นในการดำเนินการ รวมทั้งมีการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย

"เรื่องหุ้น สมาชิก 1 คน สามารถมีหุ้นได้ 100 หุ้น ๆ ละ 100 บาท= 1,000 บาท ส่วนใหญ่ไม่มีใครถึง 100 หุ้น กู้ร้อยละ 1 บาท/เดือน ถ้าใครมีเงินออมเท่าไรกู้ได้เท่านั้น ไม่ต้องมีคนค้ำประกัน แต่ถ้าเงินออมไม่ถึง ให้สมาชิกค้ำประกัน 3 คน โดยกู้ได้ในวงเงินไม่เกิน 10,000 บาท ปันผลทุกปี"

ก.สุดท้ายก็คือ กิจกรรม มีการระดมความคิดจากสมาชิกกลุ่มโดยยึดหลักการมีส่วนร่วม เพื่อช่วยพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด และจากแนวคิดนี้จึงทำให้มีการพัฒนารูปแบบการจักสานกระจูดได้หลากหลายมากขึ้น สินค้าที่ได้จากกระจูดจะมีทั้ง หมวก กระเป๋า ตะกร้า กรอบรูป เมนูอาหารฯ เป็นต้น ผู้ดูแลกลุ่มเล่าให้ฟังอย่างภาคภูมิใจว่า

"วันนี้ผลิตภัณฑ์ฝีมือชาวบ้านไม่เพียงสร้างรายได้อย่างเป็นกอบเป็นกำให้สมาชิกเท่านั้น แต่ยังเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศอีกด้วย สินค้าที่ส่งออกโดยส่วนใหญ่จะเป็นของใช้ ของตกแต่งบ้าน เช่น ตะกร้าผ้า กรอบรูปติดผนัง ในแต่ละเดือนกลุ่มสามารถผลิตได้มากกว่า 1,000 ชิ้น ทำให้มีรายได้เข้ากลุ่มเดือนละ 2-3 หมื่นบาท ยิ่งถ้าเดือนไหนมีการสั่งสินค้ามาก กลุ่มก็จะมีรายได้เป็นหลักแสนต่อเดือนเลยทีเดียว"

บทบาทของผู้สูงอายุ มีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน โดยจะให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในเรื่องงานจักสาน ส่วนเรื่องรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ จะแบ่งตามจำนวนชิ้นงานที่ทำ ผู้ดูแลเล่าเรื่องรายได้ของผู้สูงอายุว่า

"ผู้สูงอายุทำเป็นชิ้นงานมา รายได้ขั้นต่ำ 4,500-10,000 บาท/คน/เดือน ผู้สูงอายุทำงานกันวันละ 3 ชั่วโมง ส่วนใหญ่ทำเป็นอาชีพเสริม (อาชีพหลัก ทำสวนยาง สวนปาล์ม) กลุ่มรับ Order ทีละ 10,000 ชิ้น ผู้สูงอายุคนไหน ถนัดอะไร อย่างไร ก็ให้ทำอย่างนั้น เช่น สานเสื่อ ขึ้นรูปกระเป๋า ถักเปีย ทำหมวก"

การบริหารจัดการและการตลาด

ปัจจุบันได้ดำเนินเป็นธุรกิจด้านการตลาด ประสานงานกับหน่วยราชการ เอกชน นำผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายตามงานนิทรรศการที่จัดขึ้นและจำหน่ายตามร้านต่างๆ โดยการสร้างเครือข่าย OTOP ในระดับต่างๆ จนได้รับคัดเลือกจากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม เป็นหมู่บ้านอุตสาหกรรมในปี 2545 และได้รับคัดเลือกเป็นหมู่บ้านระดับภาค จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในปี 2549 นอกจากนี้ยังได้ OTOP Champion Village ที่นำเอาการท่องเที่ยวกับ OTOP มาเชื่อมโยงกัน นอกจากนี้ผู้ดูแลกลุ่มกล่าวถึงโอกาสในการพัฒนากลุ่มว่า

"ในชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด ได้แก่ มีน้ำพุร้อนห่างจากหมู่บ้าน 1 กิโลเมตร มีการทำ Home-stay มีนักท่องเที่ยว ใช้วิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นจุดขายผลิตภัณฑ์ ก็มีคนมามากขึ้น"

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน มี Order มาก กลุ่มผลิตไม่ทันไม่ทัน วิธีการแก้ปัญหา โดยการสร้างเครือข่ายในการทำงาน งานสานกระจูดเป็นงานที่มีความประณีต ช้า รายได้น้อย ส่วนใหญ่มีทำเฉพาะคนสูงอายุ และทำเป็นอาชีพเสริมไม่ใช่อาชีพหลัก ดังนั้นผลิตภัณฑ์ไม่พอส่งออก จึงมีการเชื่อมโยงเครือข่าย วัตถุดิบต้นกระจูดจาก หมู่ 1 บ้านนาค้อ และกลุ่มจักสานจากพื้นที่ใกล้เคียง หมู่ 2 บ้านบ่อกรัง, บ้านท่าเรือ และบ้านทรัพย์ทวี อ.บ้านนาเดิม รวมทั้งเครือข่ายต่างพื้นที่ผลิตภัณฑ์กระจูด พัทลุง นครศรีธรรมราช นราธิวาส

วิสาหกิจชุมชนศิษย์พระดาบส ต.บางเดือน อ.พุนพิน

ความเป็นมา

จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนในปี พ.ศ. 2552 เป็นโครงการที่โน้มนำแนวพระราชดำริมาใช้ ซึ่งเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางปฏิบัติตน โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล ระมัดระวัง และความมีคุณธรรม ไม่เบียดเบียนกัน โดยการนำความรู้เข้ามาปรับปรุงหมู่บ้านและชุมชนในชนบท ให้กลุ่มประชากรสามารถเพิ่มรายได้ เป็นอาชีพเสริม และเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการสร้างอาชีพที่มั่นคงถาวร โดยการสร้างงานของชุมชน และจ้างแรงงานในชุมชน ดำเนินการผลิตเห็ดสายพันธุ์ต่างๆ เพื่อจำหน่ายและแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด โดยนำหลักความรู้ ความเข้าใจ การเข้าถึงปัญหาเพื่อการรวมตัวกัน สร้างสรรค์งานเพื่อชุมชน เป็นการพัฒนาแบบส่งเสริมความแข็งแรงสู่รากหญ้า คือทำให้ชาวบ้านในชุมชนแข็งแกร่งด้านเศรษฐกิจ

การบริหารจัดการและการตลาด

ดำเนินการผลิตเห็ดสายพันธุ์ต่างๆ เพื่อจำหน่ายและแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด โดยเป็นโครงการที่ผ่านการประกวดแผน SMEs ได้รับรางวัลอันดับ 1 ในปี พ.ศ. 2549 จากสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจรายย่อย (สสว.)

1.2.2 การรวมกลุ่มในรูปกลุ่มอาชีพ

กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ช้างขวาพันธมิตร ต.ช้างขวา อ.กาญจนดิษฐ์

ความเป็นมา

สืบเนื่องจากปีพ.ศ. 2547-2548 เกษตกรผู้เลี้ยงโค หมู่ 1 ต.ช้างขวา อ.กาญจนดิษฐ์ ประสบปัญหาโรคระบาดปากเปื่อย เท้าเปื่อย และโรคพยาธิใบไม้ในตับ ทำให้โคเสียชีวิตหลายตัว สร้างความเสียหายแก่เกษตรกรผู้เลี้ยงโค เนื่องจากเกษตกรไม่มีความรู้เรื่องการป้องกันและดูแลรักษาสัตว์ เลี้ยงกันแบบตามมีตามเกิด ประกอบกับสำนักงานปศุสัตว์ จะเข้ามาดูแลช่วงที่เกิดโรคระบาดแล้วเท่านั้น จนกระทั่งปลายปี 2548 ได้ตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ขึ้น ซึ่งก็ได้รับความอนุเคราะห์ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ต.ช้างขวา ตลอดจน สมาชิก นายกอบต. อบต.ช้างขวา เชิญประธานกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ต.ช้างช้าย ประธานกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ต.พลายวาส มาเป็นวิทยากรเป็นพี่เลี้ยง ให้ความรู้และคำแนะนำในการตั้งกลุ่มขึ้นมา มีเกษตกรผู้เลี้ยงโคสมัครเป็นสมาชิกครั้งแรก จำนวน 27 คน

การบริหารจัดการและการตลาด

มีการลงหุ้นกัน ๆ ๆละ 50 บาท แต่ไม่เกินคนละ 30 หุ้น สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ พัฒนากรอำเภอ มาประชุมให้ความรู้ความเข้าใจในการดูแลรักษาสัตว์ เจ้าหน้าที่ทางธนาคารออมสินมาให้ความรู้กับเจ้าหน้าที่ในการจัดทำสมุดเงินฝากสัจจะสะสม จึงเขียนโครงการขอรับเงินอุดหนุนจากอบต.ช้างขวา ในการจัดทำแปลงหญ้า ซื้อยารักษาโรคมาจำหน่ายแก่สมาชิกราคาถูก ต่อมาก็ได้รับเงินสนับสนุนโครงการจากอบต.ช้างขวาเป็นเงิน 150,000 บาท ในการก่อสร้างที่ทำการกลุ่มขึ้นมาใหม่ ผลกำไรส่วนหนึ่งแบ่งเข้ากลุ่ม ส่วนอีกส่วนหนึ่งไว้ปันผลตอนสิ้นปี มีการซื้ออาหารสัตว์มาจำหน่ายให้แก่สมาชิกราคาถูกกว่าท้องตลาด

ปัญหาอุปสรรค สถานที่คับแคบ เจ้าของที่มาเอาไปทำสวนปาล์ม แก้ปัญหาโดยลดจำนวนวัวให้น้อยลง สมาชิกเคยเลี้ยง 20 ตัวต้องลดลงเหลือไม่เกิน 5 ตัว รายได้ เป็นอาชีพเสริม ทำช่วงเช้า เย็น 1 ปี: 1 ตัว=12,000 บาท/คน/ปี อาชีพหลัก กรีดยาง ตัดยาง

หน่วยงานที่สนับสนุน

1. ปศุสัตว์อำเภอ ให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาสัตว์ โรคสัตว์
2. เกษตรอำเภอ แนะนำการทำบัญชีกลุ่ม เงินออมกลุ่ม ให้ความรู้
3. ศูนย์วิจัยการทำอาหารสัตว์ กระทรวงแรงงาน มาให้ความรู้เรื่องการทำแปลงหญ้า ปลูกหญ้า
4. พัฒนาชุมชน ขึ้นทะเบียนกลุ่ม ต่อใบอนุญาต
5. อบต.งบประมาณ เข้ามาดูแลเยี่ยมเยียน

กลุ่มกลองยาว ต.ช้างขวา อ.กาญจนดิษฐ์

ความเป็นมา

มีสมาชิก 10 คน เป็นผู้สูงอายุ 4 คน ก่อตั้งมา 30 กว่าปีแล้ว กลุ่มยั่งยืน มีรายได้ต่อเนื่อง เป็นกลุ่มที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือใช้ทุนทางวัฒนธรรมมาต่อยอดสร้างคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ ประธานกลุ่ม มีรายได้ 60,000 บาท/ปี อาชีพหลักทำสวนยาง 40 ไร่ อุปกรณ์ซื้อด้วยเงินส่วนตัว คีย์บอร์ด 1 ตัว ฉิ่ง ฉาบ โหม่ง ตั้งเป็นวงใหญ่ ใช้ในพิธีการทางศาสนา บทบาทของผู้สูงอายุทำได้ทุกอย่าง ตีฉิ่ง ฉาบ กลอง โหม่ง รำวง ร้องเพลง ผู้สูงอายุชอบสนุก ศักยภาพผู้นำ (นายหัว) เป็นอสม. ประธานชมรมผู้สูงอายุ ประธานกลุ่มกลองยาว และสมาชิกกลุ่มเลี้ยงวัว

การบริหารจัดการและการตลาด

งานนาค ขันหมาก งานพิธีการทางศาสนา งานมงคล 500 บาท/คน/งาน ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน-เมษายน ประมาณ 29 งาน ใน1 ปีรับไม่ต่ำกว่า 30 งานทุกปี 1 งานเท่ากับ 9,000 บาท ดังนั้น 1 ปี สมาชิกมีรายได้ 15,000 บาท/คน/เดือน ไม่มีการลงหุ้น ค่าตัวจ่ายงานต่องาน ไม่มีปัญหาอุปสรรคอะไร เป็นข้อตกลงกันในกลุ่ม ความมั่นคงของกลุ่ม มีรายได้ต่อเนื่อง และมีการถ่ายทอดสืบสานต่อรุ่นต่อรุ่น

ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ต.ช้างขวา อ.กาญจนดิษฐ์

ความเป็นมา และการบริหารจัดการและการตลาด

เป็นกลุ่มที่ก่อตั้งมาเพื่อรวมกลุ่มกันทำนา 900 ไร่ มีสมาชิก 52 คน ผู้สูงอายุ 20 คน วัตถุประสงค์หลักคือทำไว้เพื่อบริโภค ไม่ได้ขาย รายได้ ทำปีละครั้ง 15,000-20,000 บาท/คน/ปี ขึ้นอยู่กับทำกี่ไร่ ก่อตั้งมาตั้งแต่ปี

พ.ศ. 2545 กิจกรรมของกลุ่ม การเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา หน่วยงานที่ให้การสนับสนุน กศน. กรมพัฒนาที่ดิน .อบรมให้ความรู้ด้านการทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ เศรษฐกิจพอเพียง การเลี้ยงสัตว์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

4.2.2.2.ง.3 อภิปรายผลการศึกษา

ผลจากการศึกษารูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุในเขตชนบทภาคใต้ จังหวัดสงขลาและสุราษฎร์ธานี พบว่า ผู้สูงอายุภาคใต้ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอิสระ เช่น ทำสวนปาล์ม สวนยาง และประมง ค้าขายของชำ ผลิตของกินของใช้ ซึ่งมีเวลายืดหยุ่นได้ ทำไปได้เรื่อยๆ ทำให้ผู้สูงอายุสามารถทำงานไปจนกว่าร่างกายจะทำไม่ไหว โดยมีสถานภาพเป็นธุรกิจส่วนตัวและช่วยธุรกิจของครัวเรือน ในขณะที่ผู้สูงอายุที่ทำงานในรูปของการรวมกลุ่ม มีรูปแบบของการรวมกลุ่มกันผ่านกลุ่มอาชีพฯ และผ่านวิสาหกิจชุมชน

ส่วนผู้สูงอายุที่ทำงานในลักษณะของการรวมกลุ่ม หรือรวมกับคนในวัยอื่นมากมายหลายรูปแบบ เช่น กลุ่มกลองยาว ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ช้างขวาพันธมิตร นอกจากยังมีการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ซึ่งมีการดำเนินการในลักษณะของวิสาหกิจชุมชน ภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ที่มีการระดมทุนจากสมาชิกและมีเงินปันผลทุกปี ส่วนตลาดก็มีทั้งที่ขายในชุมชนและนอกชุมชน รวมทั้งตลาดที่เป็นเครือข่ายโครงการ OTOP ทุกระดับ

ด้านรูปแบบการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทภาคใต้ พบว่ารูปแบบการทำงานในลักษณะส่วนบุคคลในภาคเกษตร หน่วยงานให้การสนับสนุนค่อนข้างน้อย ผู้สูงอายุที่ทำงานในลักษณะส่วนบุคคล ส่วนใหญ่เป็นผู้ทำงานนอกระบบ ไม่ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย ดังนั้นภาครัฐควรจะมีกฎหมายคุ้มครองผู้สูงอายุที่อยู่นอกระบบด้วย ส่วนงานในลักษณะของการรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มอาชีพต่างๆ พบว่า ส่วนใหญ่เป็นอาชีพพื้นๆ ที่ไม่ใช้เทคโนโลยีมากนัก มีลักษณะการทำงานที่มีเวลายืดหยุ่นได้ มีหลายหน่วยงานให้การสนับสนุน

ในขณะที่กลุ่มผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน ส่วนใหญ่ยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการทำงาน ทำให้มีความต้องการทำงานต่ำ โดยเฉพาะผู้สูงอายุหญิง ซึ่งมีมากกว่าชาย เพราะต้องรับภาระงานบ้าน ดูแลหลาน มีโรคประจำตัว ลูกหลานให้การสนับสนุนด้านการเงิน และลูกไม่ให้ทำงาน ในขณะที่ผู้สูงอายุที่ทำงาน ให้เหตุผลที่ต้องการทำงานว่า ต้องการเพิ่มรายได้ ต้องการมีกลุ่มเพื่อน มีสังคม และใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รวมทั้งทำให้มีสุขภาพดี ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐควรปรับยุทธศาสตร์ในการทำงานด้านการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุจากที่เป็นอยู่ โดยการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุประกอบอาชีพที่เหมาะสมในรูปของการฝึกอบรมอาชีพ

ให้กับผู้สูงอายุตามอัธยาศรัย เช่น การประกอบอาชีพอิสระต่างๆ เช่น การทำขนม อาหาร เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ และเป็นงานมีต้นทุนต่ำ ใช้เทคโนโลยีต่ำ สามารถบริหารจัดการได้ง่าย เนื่องจากเป็นธุรกิจส่วนตัว ในขณะที่งานในลักษณะกลุ่มอาชีพต่างๆ เป็นการสร้างโอกาสในการทำงานให้กับผู้สูงอายุ เนื่องจากส่วนใหญ่ทำร่วมกับคนหลายวัย ไม่ได้ทำทุกวัน ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐควรสร้างความร่วมมือกับวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ เพื่อเป็นแหล่งงานให้กับผู้สูงอายุ และส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้ามามีบทบาทในการทำงานที่เหมาะสมร่วมกับคนในวัยอื่นๆ และควรมีการติดตามประเมินผลกลุ่มอาชีพที่ตั้งขึ้นมา ว่าประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไร

ข้อเสนอแนะในระดับนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐควรปรับยุทธศาสตร์ในการทำงานด้านการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ โดยให้การการสนับสนุนงานในลักษณะส่วนบุคคล ทั้งทางด้านเทคนิค และงบประมาณ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ

2. หน่วยงานภาครัฐควรสร้างความร่วมมือกับกลุ่มอาชีพในพื้นที่ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีบทบาทในการทำงานที่เหมาะสมร่วมกับคนในวัยอื่นๆ

3. หน่วยงานภาครัฐมีการติดตามประเมินผลกลุ่มอาชีพที่ตั้งขึ้นมา ว่าประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลวอย่างไร

กลุ่มอาชีพที่นำมาเป็นรูปแบบในการส่งเสริมการมีงานทำ

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า แนวทางในการดำเนินการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุในชนบทภาคใต้ เป็นงานในลักษณะของการรวมกลุ่มอาชีพในรูปของวิสาหกิจชุมชน และกลุ่มที่ได้รับการคัดเลือกจากภาคกลาง มี 2 กลุ่ม ได้แก่

1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศิษย์พระดาบส ต.บางเดือน เป็นกลุ่มที่ใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ผู้นำมีศักยภาพ ทำให้กลุ่มยั่งยืนและเติบโต ที่สำคัญเป็นกลุ่มที่มีผู้สูงอายุเข้าร่วมทำงานและสร้างรายได้ที่แน่นอน

2. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก ต. ท่าสะท้อน เป็นกลุ่มที่มีศักยภาพ มีการบริหารในรูปคณะกรรมการกลุ่ม ฝ่ายการตลาดมีวิสัยทัศน์ สามารถหาตลาดทั้งในและต่างประเทศ สมาชิกกลุ่มมีรายได้ประจำ ต่อเนื่อง ผู้สูงอายุสามารถทำได้ และกลุ่มมีความยั่งยืน

4.2.2.3 ผลการสำรวจองค์กรและกลุ่มอาชีพ ที่มีความสามารถดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำ เพื่อการมีรายได้ของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท มีความแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่ ได้แก่

ภาคเหนือ

สาขาสภาผู้สูงอายุ (ชมรมผู้สูงอายุ) ซึ่งมีบทบาทหลัก 3 ด้าน ดังนี้ 1). ด้านสุขภาพ 2). ด้านการประกอบอาชีพ และ 3). ด้านประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญา โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการส่งเสริมอาชีพจากมิยาซาวา ประมาณ 1 ล้านบาท ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 โดยนำมาดำเนินการโครงการเงินกู้เพื่อประกอบอาชีพแก่ผู้สูงอายุ อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 บาท/ปี นอกจากนี้มีการช่วยเหลือในเรื่องการเขียนโครงการในการขอกู้เงินเพื่อนำมาลงทุน ภายใต้การดูแลของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด (พมจ.) ช่วยในเรื่องช่องทางการตลาดแก่กลุ่มผู้สูงอายุที่มีการรวมกลุ่มกันผลิตสินค้า นอกจากนี้สาขาสภาผู้สูงอายุยังเป็นองค์กรที่เข้มแข็งในเรื่องการทำกิจกรรมของชมรมผู้สูงอายุทั้ง 3 ด้านอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้งอย่างต่อเนื่อง ทั้งกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพและกิจกรรมที่สร้างรายได้

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท. รวม เทศบาล อบต.) เป็นหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนในด้านการทำอาชีพในรูปแบบเงินอุดหนุน เพื่อซื้อเครื่องจักร จัดอบรม พาไปศึกษาดูงาน โดยให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้สูงอายุในท้องถิ่น นอกจากนี้ยังช่วยเหลือในด้านการหาตลาด โดยมุ่งเน้นให้กลุ่มทำการผลิตที่เหมาะสมกับความต้องการในท้องถิ่น เช่น การจักสาน กลุ่มผลิตน้ำพริกตาแดง หมอนดอก ดอกไม้จันทน์ เป็นต้น ได้แก่ อบต.โป่งแยง อบต.ดอนแก้ว อบต.สะเมิงเหนือ สะเมิงใต้ เทศบาลตำบลยางฮอม เป็นต้น

องค์กรพัฒนาเอกชน เป็นองค์กรที่ดำเนินงานในพื้นที่ด้านการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ ทั้งในเชิงเทคนิคการประกอบอาชีพ การอบรม การศึกษาดูงาน การบริหารจัดการ เงินทุนในเบื้องต้น โดยมุ่งเน้นให้เกิดการพึ่งตนเองของกลุ่ม แล้วจึงขยายเครือข่ายจนเกิด Social network ขยายไปอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน เช่น FopDev Thailand เป็นต้น

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กลุ่มอาชีพภายใต้โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เช่น กลุ่มทอผ้าบ้านหนองควาย กลุ่มทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ ฯ มีผู้สูงอายุประมาณครึ่งหนึ่งเป็นสมาชิก สินค้าของกลุ่มได้รับรางวัล OTOP 5 ดาว เป็นองค์กรที่มีศักยภาพในการดำเนินการจ้างงานแก่ผู้สูงอายุได้ เนื่องจากสมาชิกกลุ่ม สามารถนำตัวไหมมาเลี้ยงที่บ้านสมาชิกได้ โดยที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ เช่น การเลี้ยงไหม สาวไหม ปั่นไหม ผ้าไหมของกลุ่มสามารถสร้างรายได้ให้กับสมาชิกอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้การดำเนินงานโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นการดำเนินงานตาม

นโยบายของรัฐบาลที่มุ่งแก้ไขปัญหาความยากจน โดยเน้นไปที่การสร้างงานสร้างรายได้แก่ท้องถิ่นเป็นหลัก จึงมีหน่วยงานหลายหน่วยงานให้การดูแล สนับสนุนอย่างต่อเนื่อง

หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนในด้านความรู้ ฝึกอาชีพ การบริหารจัดการ การหาตลาด อย่างต่อเนื่องทำให้กลุ่มมีความยั่งยืน มีรายได้สม่ำเสมอ มีการรณรงค์ให้ใส่ผ้าไหม 1 วันใน 1 สัปดาห์ เพื่อส่งเสริมการขาย บุคลากรที่ดำเนินงานมีความกระตือรือร้นในการปฏิบัติงาน ให้ความเอาใจใส่ในทุกขั้นตอน

ภาคกลาง

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง เป็นองค์กรที่ผู้บริหารให้ความสนใจด้านการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุ มีโครงการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาอาชีพให้แก่กลุ่มต่างๆ ในตำบลบ้านยาง ได้แก่ กลุ่มอาชีพ 10 กลุ่ม กลุ่มออมทรัพย์ 5 กลุ่ม มีการทำโครงการโรงสีผลิตข้าวกล้อง เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตกรรมเป็นอาชีพหลัก นอกจากนี้ผู้บริหารองค์กรยังมีการสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนในพื้นที่ ได้แก่ โรงสี 3 แห่ง ได้แก่ โรงสีชัยวัฒนา ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 โรงสี ส.ประเสริฐชัย ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 และ ชุมนุมสหกรณ์จังหวัดสระบุรี ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 เพื่อส่งเสริมการจ้างงานให้กับผู้สูงอายุในชุมชน แต่โรงสีทั้ง 3 แห่ง เป็นโรงสีขนาดใหญ่ที่มีสายป่านการบริหารจัดการที่ยาวไกล และไม่ต้องการจ้างงานผู้สูงอายุ เนื่องจากว่าใช้แรงงานต่างด้าว

กลุ่มอาชีพ ได้แก่

กลุ่มปลูกต้นเตย ต.บ้านยาง อ.เสาไห้ มีรูปแบบการดำเนินงานที่ยืดหยุ่น สมาชิกประกอบไปด้วยคนหลายวัย ไม่มีปัญหาด้านการตลาด กลุ่มจึงมีความยั่งยืน สมาชิกกลุ่มมีรายได้สม่ำเสมอและต่อเนื่อง ลักษณะงานที่ผู้สูงอายุทำคือการกำเตย ตัดต้นเตย นำมาใส่ถุง ๆ ละ 100 ต้น

กลุ่มน้ำพริกสตรีร่วมใจ ต. ตาลเดี่ยว อ.แก่งคอย สมาชิกประกอบไปด้วยคนหลายวัย ไม่มีปัญหาด้านการตลาดเช่นเดียวกัน เป็นงานทางด้านภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมา บทบาทของผู้สูงอายุคือสับตะไคร้ ข่า ปอกหอม ผู้สูงอายุมีรายได้วันละประมาณ 80-100 บาท/คน

ชมรมผู้สูงอายุตำบลพระยาทด ซึ่งมีผู้สูงอายุที่แน่นอน มีกิจกรรมที่ทำอย่างต่อเนื่อง มีการดำเนินการส่งเสริมอาชีพ เช่น การทำดอกไม้จันทน์ ให้กับผู้สูงอายุ

ภาคใต้

กลุ่มอาชีพ ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก ต.ท่าสะท้อน อ.พุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี เป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาต่อยอดในการสร้างรายได้ โดยบทบาทของผู้สูงอายุมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน โดยผู้สูงอายุทำหน้าที่สานเสื่อ ขึ้นรูปกระเป๋า ถักเปีย ทำหมวก เป็นต้น

กลุ่มกลองยาว ต.ช้างขวา อ.กาญจนดิษฐ์ จ.สุราษฎร์ธานี เป็นกลุ่มที่ใช้ทุนทางวัฒนธรรมมาต่อยอดสร้างคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจ สมาชิกกลุ่มมีรายได้ประจำ ต่อเนื่อง บทบาทของผู้สูงอายุ ทำได้ทุกอย่าง ตีฉิ่ง ฉาบ โหม่ง กลอง รำวง เป็นงานที่ผู้สูงอายุชอบ มีความสนุกสนานเพลิดเพลิน

กลุ่มปุ๋ยหมัก ต.บ้านขาว อ.ระโนด จ.สงขลา เป็นศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ที่หน่วยงานทางด้านการเกษตรให้การสนับสนุนหลัก ร่วมกับ พมจ. และอบต. บทบาทของผู้สูงอายุ ช่วยผสมใบไม้ทำปุ๋ย หาวัตถุดิบ รายได้พออยู่ได้ สมาชิกบางคนนำมาปลูกผักกินเอง เพื่อลดรายจ่าย เน้นการพึ่งพาตนเองตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

จะเห็นได้ว่ากลุ่มอาชีพที่มีศักยภาพในการดำเนินการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท ได้แก่ กลุ่มอาชีพที่มีความยั่งยืน ทำมานาน ไม่มีปัญหาด้านการตลาด ส่วนใหญ่ประกอบไปด้วยคนหลายวัยโดยมีผู้สูงอายุร่วมด้วย ลักษณะงานเป็นงานที่ยืดหยุ่น ไม่ได้ทำทุกวัน สามารถทำที่บ้านหรือในชุมชนได้ สมาชิกกลุ่มมีความไว้เนื้อเชื่อใจกัน ผู้นำมีศักยภาพ โดยมีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนในเรื่องการจัดหาปัจจัยการผลิต การบริหารจัดการ และการตลาด อย่างต่อเนื่อง

บทที่ 5
การศึกษารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำ แก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท

การเสนอแนะเพื่อหารูปแบบจำลองการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท มีเป้าหมายเพื่อต้องการส่งเสริมการมีงานทำให้แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งมีความหมายแตกต่างจากการส่งเสริมการทำงาน กล่าวคือ **การส่งเสริมการมีงานทำ** หมายถึง การหาแนวทางหรือการสร้างโอกาสในการทำงานให้แก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท ในขณะที่**การส่งเสริมการทำงาน** หมายความว่า การเพิ่มศักยภาพในการทำงานให้กับผู้สูงอายุซึ่งทำงานอยู่แล้ว แต่ในการศึกษาครั้งนี้การนำเสนอรูปแบบจำลองต้องนำทั้ง 2 ประเด็นมารวมกัน เพราะการสร้างโอกาสในการทำงานให้กับผู้สูงอายุเพียงอย่างเดียวคงไม่พอ ถ้าไม่เพิ่มศักยภาพในการทำงานให้กับผู้สูงอายุไปพร้อมกันด้วย ดังนั้นรูปแบบจำลองการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท **ขั้นตอนแรก**ก็คือการจัดเวทีประชาคม เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ประกอบไปด้วยหลากหลายวิธีการ เพื่อให้ได้มาซึ่งความคิดเห็นที่หลากหลาย ทั้งข้อสังเกต ข้อสรุปของผู้สูงอายุหรือคนที่มีส่วนได้ส่วนเสียต่อเรื่องการหาแนวทางการสร้างโอกาสในการทำงานให้กับผู้สูงอายุ สิ่งสำคัญของการจัดเวทีประชาคมในครั้งนี้ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุทุกคนทั้งที่ทำงานและไม่ได้ทำงาน เข้ามามีส่วนร่วมแสดงความรู้สึก ความคิดเห็นอย่างเสรี และเป็นการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างผู้สูงอายุหรือกลุ่มอาชีพที่มีความคิดเห็นร่วมกัน จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทำให้สามารถเลือกกลุ่มอาชีพที่สามารถนำมาเป็นรูปแบบในการส่งเสริมการมีงานทำ เพื่อหารายได้ โดยวิธีการนำรูปแบบต่างๆ มาทดลองทำโดยการจัดเวทีประชาคมรูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในชนบท ใน 4 ภูมิภาค

เวทีประชาคม (Civil Society Forum) หมายถึง สถานที่รวมตัวพบปะกัน ซึ่งมีลักษณะพหุภาคีเป็นสำคัญ เป็นวิธีการที่กระตุ้นในเกิดการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมระหว่งคนที่มีประเด็นหรือปัญหาร่วมกัน โดยใช้เวทีในการสื่อสาร เพื่อการรับรู้ และเข้าใจในประเด็น/ปัญหา และช่วยกันผลักดัน เพื่อหาข้อสรุปเป็นแนวทางแก้ไขประเด็นปัญหานั้นๆ

5.1 องค์ประกอบของการจัดทำเวทีประชาคม

1. ประเด็น แนวทางการสร้างโอกาสและการเพิ่มศักยภาพในการทำงานให้แก่ผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นประเด็นที่ผู้สูงอายุมีการรับรู้ร่วมกันมาก่อน ที่จะจัดเวทีประชาคม

1. วัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาหารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในชนบทที่มีประสิทธิผล

2. มีกระบวนการ ขั้นตอน และวิธีการในการขับเคลื่อนประเด็นไปสู่วัตถุประสงค์ที่ต้องการ โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่

3. ผู้เข้าร่วมประชาคม สามารถแสดงความคิดเห็นและความรู้สึกได้อย่างเป็นอิสระ ไม่ถูกครอบงำ และเป็นไปอย่างเท่าเทียมกัน ผู้เข้าร่วมเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือผู้เกี่ยวข้องโดยตรง โดยเป็นตัวแทนที่แท้จริงของชุมชน และเข้าใจประเด็นหรือปัญหาที่พูดคุย รวมทั้งผู้แทนหรือผู้มีหน้าที่ในการให้บริการหรือส่งเสริมการจ้างงานในชุมชน

4. วิทยากรกระบวนการ (Facilitator/Moderator) เป็นผู้ที่มีทักษะและประสบการณ์ในการจัดการกลุ่ม โดยการตั้งและถามคำถาม มีทักษะในการฟัง วิเคราะห์ และสรุปประเด็นหรือข้อคิดเห็นจากกลุ่ม รู้จักเลือกวิธีการที่เหมาะสมสำหรับคนแต่ละกลุ่ม

5. มีบรรยากาศที่ดี มีบรรยากาศในการเรียนรู้ร่วมกัน และสมานฉันท์ เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้แสดงความคิดเห็นอย่างตรงไปตรงมา มีสถานที่ที่เอื้ออำนวยต่อการจัดเวทีประชาคม

6. มีระยะเวลาที่เหมาะสม

7. มีข้อสรุปที่เกิดขึ้นในการทำเวทีประชาคม ว่าผู้สูงอายุคิดอย่างไรกับประเด็นนั้นๆ และแนวทางในอนาคตจะร่วมกันอย่างไร เพื่อแก้ไขหรือผลักดันประเด็นดังกล่าว มีข้อเสนอแนะใดที่น่าสนใจ และนำไปขยายต่อ

8. มีสื่อและอุปกรณ์การสื่อสาร เช่น มีการฉาย powerpoint มีการใช้แผ่นพลิก (Flip chart)

9. มีการประสานงานล่วงหน้า เพื่อให้ผู้ที่จะมาเข้าร่วมเวทีมีเวลาเตรียมข้อมูล และความคิดที่นำมาเสนอ หากเนื้อหามีความซับซ้อน อาจจำเป็นต้องส่งข้อมูลให้ศึกษาล่วงหน้า

5.2 ขั้นตอนการดำเนินงานการจัดเวทีประชาคม

5.2.1 การเตรียมการจัดเวทีประชาคม

1. คณะที่ปรึกษาได้ประสานงานกับกลุ่มงานเศรษฐกิจแรงงานมหภาค สำนักงานเศรษฐกิจการแรงงาน ให้ประสานงานไปยังจังหวัดหนองคายเพื่อเชิญหน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่จากสำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน แรงงานจังหวัด พัฒนาการจังหวัด พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สาขาสภาผู้สูงอายุจังหวัด และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งภาคเอกชน ได้เข้าร่วมเวทีประชาคมในในวันที่นัดหมาย

2. คณะที่ปรึกษาขอความอนุเคราะห์ให้ อบต. ช่วยประสานงานกับกลุ่มอาชีพ และกลุ่มผู้สูงอายุ รวมทั้งจัดสถานที่ พร้อมอาหารกลางวันแก่ผู้เข้าร่วมประชาคม

3. นัดหมายการจัดเวทีประชาคม โดยทาง อบต. นัดหมาย ประธาน และสมาชิกกลุ่มอาชีพที่คัดเลือกมาเป็นรูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำให้กับผู้สูงอายุ ประมาณ 20 คน โดยใช้เวลาการทำเวทีประชาคมประมาณ 3 ชั่วโมง

4. คณะที่ปรึกษาเข้าพบนายกอบต. และประธาน/ผู้แทนกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีประชาคมล่วงหน้า 1 วัน เพื่อประชุม และวางแผน และซักซ้อมขั้นตอนของกระบวนการระหว่างทีมที่ปรึกษา เกี่ยวกับบทบาทของแต่ละฝ่าย พร้อมมอบหมาย 6 ประเด็นหลัก ในการพูดคุยเกี่ยวกับ “รูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท” เช่น 1. งานที่ทำ/ความต้องการทำงาน 2. ลักษณะ/ งานที่ต้องการสำหรับผู้สูงอายุ 3. เหตุผลที่ผู้สูงอายุยังต้องการทำงาน 4. ข้อจำกัดและอุปสรรคในการทำงาน 5. ความช่วยเหลือ การสนับสนุน และการส่งเสริมที่ต้องการ เป็นต้น พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ประธาน/ผู้แทนกลุ่มผู้เข้าร่วมเวทีประชาคมซักถามเกี่ยวกับประเด็นเหล่านั้นเพื่อความชัดเจน

5.2.2 กระบวนการจัดเวทีประชาคม

1. ที่ปรึกษา 1 คน ทำหน้าที่วิทยากรกระบวนการหลัก (Key Facilitator) มีหน้าที่ขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมเวทีประชาคมทั้งกระบวน เป็นผู้ถามคำถามตามประเด็นหลักที่ได้มอบให้กลุ่มผู้เข้าร่วมฯ ไว้ล่วงหน้า

รวมทั้งการถามซัก (Probe) เพื่อทำความเข้าใจในการแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วม ฯ และทำหน้าที่สรุปเนื้อหาที่กลุ่มผู้เข้าร่วม ฯ ได้นำเสนอในเวทีประชาคม ใส่ลงในแผ่นพลิก (Flip Chart) และ

2 ที่ปรึกษาอีก 1 คน ทำหน้าที่วิทยากรกระบวนการรอง มีหน้าที่ถามเพิ่มเติมในเวทีเพื่อทำให้ประเด็นต่างๆ สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นผู้เชิญให้ผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง แสดงความคิดเห็นและตอบคำถามที่เกิดขึ้นในเวทีประชาคม รวมทั้งความสามารถของหน่วยงานในการให้การสนับสนุนในบางเรื่องที่มีการร้องขอ นอกจากนี้ยังต้องสังเกตลักษณะการอภิปรายและบรรยากาศภายในกลุ่มเพื่อที่จะช่วยให้การอภิปรายเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

5.2.3 รายละเอียดเกี่ยวกับการจัดเวทีประชาคมในแต่ละภูมิภาค

ในการจัดเวทีประชาคมในแต่ละภูมิภาค มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ภาคเหนือ จัดที่ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่พริก อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ในวันศุกร์ที่ 9 กรกฎาคม 2553 ระหว่าง เวลา 8.30-12.00 น.

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จัดที่ องค์การบริหารส่วนตำบล วังหลวง อ.เฝ้าไร่ จ.หนองคาย ใน วันที่ 13 กรกฎาคม 2553 ระหว่างเวลา 8.30-12.00 น.

ภาคกลาง จัดที่ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง อำเภอ เสาให้ จ. สระบุรี ในวันที่ 5 กรกฎาคม 2553 ระหว่าง เวลา 9.00 – 15.00 น

ภาคใต้จัดที่ โรงเรียนบางเดือนสถิตย์ ตำบลบางเดือน อ. พุนพิน จ. สุราษฎร์ธานี ในวันที่ 15 กรกฎาคม 2553 ระหว่าง เวลา 9.00 – 16.00 น.

5.3 ผลของการจัดเวทีประชาคม (ในมุมมองของผู้สูงอายุ/กลุ่มอาชีพ) ในแต่ละภูมิภาค มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ประเด็น	ภาคเหนือ	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ภาคกลาง	ภาคใต้
1. งานที่ทำ/ความต้องการทำงาน	1. งานด้านการเกษตร 2. งานด้านจักสาน	1. งานที่ต้องการทำเป็นงานที่เคยมีอยู่ในหมู่บ้านอยู่แล้ว 2. งานที่เคยได้รับการส่งเสริมทำมาแต่ปัจจุบันได้ทำแล้ว	1. งานด้านการเกษตร 2. งานกลุ่มอาชีพภายใต้โครงการ OTOP 3. งานทางด้านภูมิปัญญา	1. งานที่จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่ม 2. งานกลุ่มอาชีพภายใต้โครงการ OTOP 3. งานทางด้านเศรษฐกิจพอเพียง
2. ลักษณะ/ งานที่ต้องการสำหรับผู้สูงอายุ	1. เป็นการทำงานในร่มและการทำงานเป็นกลุ่ม 2. งานด้านการผลิต เช่น จักสาน	1. การทำผลิตภัณฑ์จากไม้ / ไม้ไผ่ 2. การทำผลิตภัณฑ์เครื่องดนตรี 3. การผลิตปุ๋ยชีวภาพ	1. งานด้านเกษตรกรรม งานในไร่นา สวน 2. งานแม่บ้าน เลี้ยงหลาน	1. งานกลุ่มอาชีพภายใต้โครงการ OTOP 2. งานในลักษณะส่วนบุคคล เช่น ทำขนมไทยแห้งๆ จักสาน 3. งานด้านเศรษฐกิจพอเพียง
3. เหตุผลที่ผู้สูงอายุยังต้องการทำงาน	1. เพลิดเพลิน และรู้สึกสนุกแก้เหงา 2. ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ 3. เกิดความสามัคคี	1. เพลิดเพลิน และรู้สึกสนุกแก้เหงา 2. ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้	1. เพลิดเพลินและสนุกสนาน 2. เพิ่มรายได้ 3. สุขภาพ 4 . มีกลุ่มเพื่อน	1. เพลิดเพลิน สนุกสนาน 2. เพิ่มรายได้ 3. สุขภาพ 4. มีกลุ่มเพื่อน
4. ข้อจำกัดและอุปสรรคในการทำงาน	1. มีปัญหาทางด้านการตลาด 2. ขาดเงินทุน 3. ขาดปัจจัยทางโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้าแรงสูง	1.ไม่มีจุดศูนย์รวมของผู้สูงอายุ 2. ขาดแคลนวัตถุดิบ 3. มีปัญหาทางการตลาด 4. ขาดเงินทุน	1. ขาดงบประมาณ 2. ขาดวิทยากร 3. ปัญหาการตลาด 4. ปัญหาด้านสุขภาพของผู้สูงอายุ	1. ปัญหาการตลาด 2. ปัญหาเรื่องการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานภาครัฐ 3. ปัญหาด้านงบประมาณ
5. ความช่วยเหลือ การสนับสนุน และการส่งเสริมที่ต้องการ	1. การส่งเสริมการตลาด 2. ทุน งบประมาณ วัตถุดิบ 3. ความช่วยเหลือไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ	1. เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ/เงินให้เปล่า 2. การฝึกอบรม 3. การส่งเสริมการตลาด	1. การสนับสนุนด้านงบประมาณ 2. การส่งเสริมด้านการตลาด 3. การฝึกอบรม 4. วิทยากรในการฝึกอาชีพ	1. การส่งเสริมด้านการตลาด 2. ด้านการตั้งกลุ่ม การจดทะเบียน 3. ด้านบรรจุภัณฑ์ การขอ อย. การทำ packageing
6. ประเด็นอื่นๆ	1. ผู้สูงอายุจัดการอบรมผลิตสมุนไพรกันเอง 2. ยังไม่มีกลุ่มอาชีพหรือการผลิตของผู้สูงอายุ	-	-	1. กลุ่มอาชีพต่างๆ ส่วนใหญ่ระดมทุนกันเอง

ผลของการจัดเวทีประชาคม ในมุมมองของผู้สูงอายุ/กลุ่มอาชีพ

5.3.ก ผลสรุปจากเวทีประชาคมภาคเหนือ

5.3.ก.1 ประเด็นจากการมีส่วนร่วมเวทีประชาคมของผู้สูงอายุและผู้แทนกลุ่มอาชีพ

1) งานที่ทำ ความต้องการทำงาน

โดยสรุปภาพรวม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่คิดว่าผู้สูงอายุทุกคนต้องการทำงาน แม้ผู้สูงอายุจะต้องการการพักผ่อนและเวลาเพื่อไปวัดมากขึ้น แต่ก็ยังคงต้องการทำงาน เพื่อให้มีรายได้ ไม่เป็นภาระแก่ลูกหลาน มีเงินไว้สำหรับรายจ่าย ค่าใช้จ่ายที่จำเป็นส่วนตัว หรือเพื่อทำบุญ อย่างไรก็ตามข้อจำกัดสำคัญของการทำงานเป็นปัจจัยทางด้านร่างกาย และสุขภาพ ในพื้นที่ชนบท ผู้สูงอายุ ทำนาทำไร่ ไม่มีบำนาญ เพราะฉะนั้นแม้อายุจะมากขึ้นก็ยังคงต้องทำงาน โดยในปัจจุบัน งานสำหรับผู้สูงอายุที่มีในพื้นที่ ได้แก่ จักสานตะกร้า ผลิตข้าวกล้อง ลูกประคบสมุนไพร ดอกไม้จันทน์ เย็บผ้า ทำไม้กวาด ผลิตหมวก หมอน ทำน้ำยาล้างจาน น้ำพริกตาแดง น้ำยาเอนกประสงค์ ทำไร่ ทำสวน

2) ลักษณะงาน และงานที่ต้องการสำหรับผู้สูงอายุ

ลักษณะงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุควรเป็นงานในร่ม เช่น การทำจักสาน เฟอร์นิเจอร์ การทำข้าวกล้องข้าวซ้อมมือ เป็นงานในลักษณะของการการผลิตสินค้าที่มีวัตถุดิบในพื้นที่ เน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นสินค้าที่มีตลาดรองรับ และเน้นคุณภาพ

ผู้สูงอายุในพื้นที่มีความต้องการผลิตหมวกสาน หรืองานจักสานและผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายขึ้น โดยต้องการทำงานในลักษณะ เป็นกลุ่ม เป็นก้อน ซึ่งในการรวมกลุ่มผลิตสินค้า ต้องเป็นสินค้าที่มีตลาดรองรับแน่นอน ได้มีโอกาสห่อข้าวมากินร่วมกัน และคิดว่า การทำงานในลักษณะกลุ่ม ช่วยให้การบริหารจัดการในการผลิตและจำหน่ายสินค้าได้ดีกว่าการผลิตและจำหน่ายในเชิงบุคคล หรือเชิงเดี่ยว

3) เหตุผลที่ผู้สูงอายุยังต้องการทำงาน

โดยส่วนใหญ่ เหตุผลในการต้องการทำงานของผู้สูงอายุเป็นไปเพื่อมีรายได้แก่ตนเองและครอบครัว (อาจเป็นลักษณะของรายได้เสริม) ไม่ต้องพึ่งพิงหรือลำบากลูกหลาน เพื่อคลายเครียด มีเพื่อน ไม่เหงา ซึ่งจะทำ

ให้ลืมโรคภัยไข้เจ็บ มีสุขภาพอนามัยแข็งแรง และเกิดความสามัคคีในพื้นที่ และเพื่อเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

4) ข้อจำกัดและอุปสรรคการทำงาน

ปัญหาและอุปสรรคหลักของการทำงานในลักษณะของการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ คือในเรื่องของการมี “ตลาดรองรับ” ยกตัวอย่าง งานที่มีในปัจจุบัน เช่น จักสาน สมุนไพร ข้าวกล้อง บางทีก็มีปัญหาในด้านการตลาด นอกจากนี้ ในบางครั้งก็ประสบกับการขาดทุน ขาดอุปกรณ์เสริมในการทำงานและในการผลิตหรือการขยายการผลิตที่ไม่เพียงพอ

ในพื้นที่ ไม่มีไฟฟ้าแรงสูง ซึ่งส่งผลต่อการจำกัดในการทำงานของกลุ่มผู้สูงอายุ

หน่วยงานภาครัฐ ได้เคยเข้ามาส่งเสริมการจักสานให้แก่ผู้สูงอายุ มีจัดไปอบรมทำข้าวกล้อง ดอกไม้ใยบัว อย่างไรก็ตามปัญหาที่ประสบคือ ไม่มี ตลาด คำสั่งซื้อ (order) หรือ คนซื้อ ที่จะระบายสินค้า

ข้อจำกัดในด้านการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและงานที่ผู้สูงอายุผลิต เพื่อยกระดับตลาดของผลิตภัณฑ์ เช่นในกรณีของการผลิตน้ำพริกตาแดง ซึ่งต้องได้ อ.ย.

5) ความช่วยเหลือ การสนับสนุน และการส่งเสริมที่ต้องการ

ด้านการตลาด ในการช่วยประสานงานในการหาตลาด ข้อมูลความต้องการของตลาด เพื่อให้กลุ่มผู้สูงอายุสามารถผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์ได้ตรงตามความต้องการ (demand) ของตลาด

การสนับสนุนในด้าน ทุน และ งบประมาณ วัตถุดิบ และอุปกรณ์ เทคนิคการผลิต (เช่น น้ำข้าวกล้อง)

การสนับสนุนในด้านวิทยากรหรือผู้เชี่ยวชาญดูแลให้คำแนะนำเรื่อง คุณภาพผลิตภัณฑ์ การพาไปอบรมดูงาน อย่างไรก็ตาม พบว่า การจัดพาไปดูงาน ฝึกอบรม ที่ผ่านมาบางครั้งไม่ตรงความต้องการของผู้สูงอายุ

ในปัจจุบัน กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ได้รับการสนับสนุนจากโรงพยาบาลแม่สรวยในการรับซื้อผลิตภัณฑ์ที่ผู้สูงอายุผลิตและการเข้ามาช่วยกำกับดูแล ให้ความรู้ในด้านคุณภาพ เช่นน้ำยาล้างจาน สมุนไพร ดอกไม้จันทน์

การส่งเสริมและเข้ามาดูแล การทำงานที่มีอยู่แล้วในพื้นที่ เป็นไปในลักษณะการส่งเสริมด้านเทคนิคกระบวนการการผลิต คุณภาพสินค้า ผลิตภัณฑ์ และการพัฒนาฝีมือการผลิต

6) ประเด็นอื่นๆ

ในพื้นที่ ผู้สูงอายุมีการจัดการอบรมการผลิตสมุนไพรให้กันเอง (ในกลุ่ม อาสมัครดูแลผู้สุงอายุ) จากจำนวน 13 หมู่บ้านในพื้นที่ตำบลแม่พริก มีประมาณ 5 หมู่บ้าน (หมู่ 4, 5, 6, 11 และ 13) ที่ยังไม่มีกลุ่มอาชีพหรือการผลิตของผู้สูงอายุ

กิจกรรมหรือกลุ่มกิจกรรมของผู้สุงอายุที่มีในตำบล ในปัจจุบันประกกอบด้วย ศูนย์ 3 วัย กลุ่มกองทุนแม่ของแผ่นดิน สายใยรัก กลุ่มสะล้อซอซึง อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ (อผส.) กลุ่มการศึกษานอกโรงเรียนและตามอัธยาศัย กลุ่มผู้สูงอายุทำกิจกรรมร่วมกับทางโรงพยาบาลแม่สรวย

5.3.ก.2 ประเด็นจากการมีส่วนร่วมเวทีประชาคมของผู้แทนหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

สำนักส่งเสริมการมีงานทำ กระทรวงแรงงาน

สำนักส่งเสริมการมีงานทำ มีการส่งเสริม งานอิสระ งานนอกระบบซึ่งผู้สูงอายุนับเป็นกลุ่มเป้าหมายหนึ่งของการดำเนินงาน การดำเนินงานของสำนักฯ มีลักษณะเป็นการทำงานประสานร่วมกับสำนักงานพัฒนาสังคมและความั่นคงของมนุษย์ ในระดับจังหวัด

เน้นการส่งเสริมงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เพื่อให้พึ่งตนเองได้ มีคุณค่าและแข็งแรง โดยในการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ ได้แบ่ง ออกเป็น 3 กลุ่ม แรงงานไม่มีทักษะ แรงงานมีทักษะบ้าง แรงงานทักษะสูงและถ่ายทอดทักษะแก่ผู้อื่นได้ (เช่นปราชญ์ชาวบ้าน) ซึ่งในกลุ่มที่ 3 ซึ่งจะเน้นในการอบรม ส่งเสริมเพื่อให้เป็นตัวแทนในการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่อไป นอกจากนี้ มีการจัดการฝึกอบรมเพื่อผลิตสินค้าให้ โดยการทำงานของผู้สูงอายุที่ส่งเสริมอาจมีลักษณะเป็นการร่วมกลุ่มกับลูกหลานก็ได้

เน้นส่งเสริมงานในลักษณะที่เหมาะกับผู้สูงอายุ เป็นงานเบาแต่สร้างรายได้ เช่นงานทำความสะอาดบ้าน ดูแลบ้าน งานเก็บใบไม้ใบหญ้า การแสดงดนตรี

ในเรื่องการสนับสนุนด้านทุน มี “กองทุนเพื่อการรับงานไปทำที่บ้าน” ปล่อยกู้ 50,000 บาท (ปัจจุบันกำลังพยายามเพิ่มเป็น 100,000 บาท) แก่กลุ่มที่มีสมาชิก 5 คน เงื่อนไขคือ การผลิตของกลุ่มต้องมีคำสั่งซื้อ กลุ่มต้องมีการจดทะเบียนมาอย่างน้อย 3 เดือนดอกเบี้ย ร้อยละ 3 ต่อปี สามารถติดต่อ สำนักงานจัดหางานจังหวัดที่ 053 152051-4 ต่อ 212 หรืออาจติดต่อผ่าน อาสาสมัครแรงงานได้

สำหรับการสนับสนุนในด้าน การตลาด ของผลิตภัณฑ์ สำนักฯ สามารถช่วยเหลือได้โดยประสานผ่านหน่วยงานของกระทรวงพาณิชย์

ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดเชียงราย

ทางศูนย์ฯ ได้ให้ข้อสังเกต เกี่ยวกับปัญหาด้าน “ตลาด” ว่ามีการต้องพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์และสินค้าที่ผู้สูงอายุดำเนินการผลิต ให้ได้มาตรฐานเป็นขั้นที่หนึ่งก่อน

การฝึกอบรมทางด้านอาชีพของศูนย์ฯ มีทั้งสิ้น 2 รุ่น ต่อปี ประมาณ 36 คน โดยปีที่แล้วมีการอบรม การผลิตเข่งปลาทู ดอกไม้จจันทน์ พวงหรีด จัดดอกไม้ กระเป๋าผ้า โดยในปัจจุบันก่อนที่ศูนย์จะจัดการฝึกอบรมอาชีพให้ ทางกลุ่มที่จะเข้ารับการฝึกนั้นต้องสามารถระบุตลาดของสินค้าและผลิตภัณฑ์ที่จะผลิตให้ได้เสียก่อน

การฝึกอบรม อาจเป็น 2 วัน 7 วัน หรือ 10 วัน โดยทางศูนย์ฯ มีที่พัก หอพักให้แก่ผู้เข้าอบรมฟรี ซึ่งทาง อบต. อาจช่วยสนับสนุนในด้านวัสดุอุปกรณ์ให้อก่กลุ่มอีกทางหนึ่งได้

กลุ่มอาชีพฯ ที่สนใจเข้าอบรมสามารถติดต่อได้ตลอดปี ตราบเท่าที่งบประมาณยังคงเพียงพอโดยในส่วนของผู้สูงอายุ สามารถสมัครได้ทั้งในฐานะผู้เข้าอบรม หรืออาจเป็นวิทยากรให้การอบรมก็ได้ โดยสามารถติดต่อได้ที่ 086-9146414

สำนักงานเกษตรอำเภอ/ จังหวัดเชียงราย

มีการดำเนินการส่งเสริมงานกลุ่มอาชีพ วิสาหกิจชุมชน ซึ่งรวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุด้วย อย่างไรก็ตาม ในการรวมกลุ่มนั้น กลุ่มต้องได้รับการจดทะเบียน รับรองเสียก่อน

มีการดำเนินงานในด้านโอทอป เกี่ยวกับการคัดสรรและการพัฒนาคุณภาพ โดยสำนักงานฯ มีบทบาทในการช่วยในการขอเครื่องหมาย อย. มอผช. และมาตรฐานพืชผักสด ให้แก่ผลิตภัณฑ์และสินค้าที่ผลิตโดยกลุ่ม

ทางสำนักงานมุ่งเน้นส่งเสริม การทำ หรือผลิตสินค้าของกลุ่มอาชีพ ที่มีวัตถุดิบและตลาดในชุมชน เช่น การเพาะเห็ด เพาะไม้พื้นเมือง น้ำพริก แกงพื้นเมือง ผ้าปัก เหล้าเสรี เน้นสินค้า ผลิตภัณฑ์ ที่ทำง่ายใช้เวลาไม่มาก ขายได้เร็ว การทำจักสาน สำหรับผู้สูงอายุนั้น บางทีใช้เวลานานและการขายก็ใช้เวลาเช่นกัน

ในด้านการตลาดนั้น ปัจจัยที่เกี่ยวข้องหนึ่งก็คือ กำลังการผลิตของกลุ่ม ทักษะการบริหารจัดการและการทำงานของกลุ่ม สามารถติดต่อสำนักงานฯ ได้ที่ 053 786095

สำนักงานจัดหางาน จังหวัดเชียงราย

สำนักงานฯ มุ่งเน้นการช่วยเหลือกลุ่มอาชีพ ในช่วงเริ่มต้นของการรวมกลุ่ม ประกอบอาชีพ ในส่วนของการตลาดสำหรับผลิตภัณฑ์และสินค้าที่ผลิตโดยกลุ่มผู้สูงอายุนั้น ทางสำนักงานสามารถประสานให้ต่อไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ ซึ่งในที่นี้ คือ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดเชียงราย

ในแต่ละปี สำนักงานจัดหางานให้การสนับสนุนโครงการด้านอาชีพ ทั้งสิ้น 4 โครงการ แบ่งย่อยเป็นกลุ่ม กลุ่มละ 20 คน ในการขอรับการสนับสนุน ทางกลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุ สามารถประสานผ่านอบต.

ในการสนับสนุนอาชีพของสำนักงานฯ จะเน้นในกลุ่มอาชีพผลิตสินค้าที่ใช้วัสดุ หรือวัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่น นอกจากนี้ มีการดำเนินงาน “โครงการสร้างอาชีพให้ผู้ว่างงาน” ให้แก่ผู้ที่ว่างงาน อย่างไรก็ตามภายใต้โครงการนี้ ผู้สูงอายุ อาจไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายหลักของการดำเนินการ

สภาผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย

ทางสภาผู้สูงอายุ มุ่งเน้นการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุในลักษณะงานที่ใช้ฝีมือ ภูมิปัญญา (เช่น งานเขียน ภาพท้องถิ่น) โดยมีสำนักงานผู้สูงอายุอำเภออยู่ที่ อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย

5.3.ก.3 อภิปรายผลเวทีประชาคม

หลังจากการหารือร่วมกันในรูปแบบเวทีประชาคมระหว่างกลุ่มอาชีพผู้สูงอายุ ตัวแทนชมรมผู้สูงอายุ และหน่วยงานภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในงานด้านผู้สูงอายุและการมีงานทำของผู้สูงอายุ ในพื้นที่ตำบลแม่พริก อำเภอแม่สรวย ประเด็นการอภิปรายและข้อเสนอแนะที่น่าสนใจซึ่งได้จากการพูดคุยหารือนั้นสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1) กระบวนการ ขั้นตอน ระเบียบวิธีการ ในขอรับการสนุบสนุนและส่งเสริมการทำงานหรือมีงานทำสำหรับผู้สูงอายุ จากหน่วยงานภาครัฐและภาคส่วนที่เกี่ยวข้องควรมี หลักเกณฑ์ที่ไม่ซับซ้อน ยืดหยุ่น มีระบบให้คำแนะนำและจุดในการเข้าถึงในลักษณะ one-stop service ที่เข้าใจง่าย และสะดวกแก่ผู้สูงอายุ หากเป็นไปได้อาจมีการจัดทำเป็น หนังสือคู่มือ (Manual หรือ Guideline) ในการเข้าถึงบริการหรือการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ให้แก่ผู้สูงอายุได้

2) ภายใต้บริบททั่วไป องค์การบริหารส่วนตำบล ถือได้ว่าเป็นหน่วยงานที่เหมาะสมและสามารถเป็นเจ้าภาพหลัก ในลักษณะของจุดเชื่อมต่อ (Focal point) ระหว่างตัวบุคคลหรือกลุ่มผู้สูงอายุ กับ หน่วยงานภาครัฐและภาคส่วนที่มีการดำเนินงานในการสนับสนุนและส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ อย่างไรก็ตามขึ้นอยู่กับความพร้อมบริบทและความสัมพันธของ อบต. ในชุมชนเช่นกัน

3) การวางแผนดำเนินงาน หรือ โครงการใดจากหน่วยงานภาครัฐและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ควรได้มีการประเมินสถานการณ์ในพื้นที่เกี่ยวกับการตระหนักถึงความสำคัญในการทำงานและมีงานทำของผู้สูงอายุ ความต้องการในการมีงานทำของผู้สูงอายุ รวมถึง บริบทของชุมชนและท้องถิ่นที่เป็นปัจจัยเอื้อหรืออุปสรรคต่อ

การมีงานทำของผู้สูงอายุ เพื่อให้ แผนงานหรือโครงการสนับสนุนเหล่านั้นมีความเหมาะสมและตรงตามความต้องการในแต่ละชุมชน และท้องถิ่น

4) ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ หรือความห่างไกลของชุมชนถือเป็นปัจจัยหนึ่งที่หน่วยงานต้องคำนึงถึงในการให้การสนับสนุนและส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ หรือ กลุ่มผู้สูงอายุ โดยเฉพาะต่อการหาวัตถุดิบในการผลิต และตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์

5.3.ข ผลสรุปจากเวทีประชาคมภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

5.3.ข.1 ประเด็นจากการมีส่วนร่วมเวทีประชาคมของผู้สูงอายุและผู้แทนกลุ่มอาชีพ

1. งานที่ทำ/ความต้องการทำงาน

ผู้สูงอายุยังมีความต้องการทำงาน งานที่ต้องการทำเป็นงานที่เคยมีอยู่ในหมู่บ้านอยู่แล้ว ส่วนหนึ่งเป็นงานที่มีลักษณะเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านอยู่แล้ว เช่น การทอผ้า การทอเสื่อ การจักสาน การปลูกพืชผักสมุนไพร และการทำลูกประคบ ส่วนงานที่เคยได้รับการส่งเสริมทำมาแต่ปัจจุบันได้ทำแล้ว ได้แก่ การเพาะเห็ด และงานกำลังทำอยู่ในปัจจุบัน เช่นการปลูกยาง

ปัญหา และอุปสรรค คือ ขาดเงินลงทุน และทักษะในการบริหารจัดการ

2. ลักษณะ/ งานที่ต้องการสำหรับผู้สูงอายุ

การทำผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ เช่น การทำเครื่องจักสาน หมวก กระบุง ไซ กระด้ง ข้อง เป็นต้น โดยมีวัตถุดิบในพื้นที่อยู่แล้ว

การทำผลิตภัณฑ์จากไม้ เช่น การทำไม้ นมสาว ไม้นวด

การทำผลิตภัณฑ์เครื่องดนตรี เช่น พิณ แคน ซอ งานที่ทำแล้วได้ออกกำลังกายไปด้วยเข้ากับบริบทของท้องถิ่น

การผลิตปุ๋ยชีวภาพนำไปใช้ในการเพาะปลูกของตนเอง ยังสามารถขายได้ด้วย

การทำงานเป็นกลุ่มระดับหมู่บ้าน อาจเป็นการเชื่อมโยงผู้สูงอายุที่เข้ากับลูกหลานได้ด้วย เช่น การทำเรื่อง “อาหารการกิน” เช่น การเพาะเห็ดขายภายในชุมชน กลุ่มจักสาน กลุ่มวงดนตรีพื้นบ้าน หากเป็นกลุ่มผลิตสินค้าต้องมีความหลากหลายไม่ซ้ำกันมากเกินไป

3. เหตุผลที่ผู้สูงอายุยังต้องการทำงาน

มีงานบางชนิดที่เป็นงานที่ทำแล้วเพลิดเพลิน และรู้สึกสนุก “ม่วน” เช่น การทำซอ พิณ แคน นอกจากนี้ยังเป็นงานที่สืบสานประเพณีไปด้วย ถ้าขายได้อาจเป็นอาชีพเสริมได้

ถ้าเป็นผู้สูงอายุที่อยู่คนเดียว บางครั้งการได้ทำงานเป็นกลุ่ม ทำให้หายเหงา การผลิตของบางอย่างไว้ใช้เองก็อาจเป็นการลดรายจ่าย เช่น การผลิตปุ๋ยชีวภาพ การสานหมวก หรือไซ ไว้ใช้เอง ถ้ามีพอเหลือขายเป็นการเพิ่มรายได้อาจเป็นอาชีพเสริมได้

4. ข้อจำกัดและอุปสรรคในการทำงาน

ไม่มีจุดศูนย์รวมของผู้สูงอายุทำให้การประสานงานเป็นไปได้ยาก

กลุ่มอาชีพทอผ้าบ้านหนองควาย ขาดศูนย์รวมของหมู่บ้านในการทอผ้าของกลุ่ม ขณะนี้ตั้งกี่ทอผ้าประมาณ 7 กี่ ที่บ้านประธานกลุ่ม

ขาดแคลนวัตถุดิบ เช่น ฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ ปัจจุบันจึงรับผลิตตามใบสั่งซื้อ ขาดเครื่องทุ่นแรง ในกลุ่มจักสาน เช่นเครื่องจักตอก/รีดตอก กี่ทอผ้า

มีปัญหาทางการตลาดเครื่องจักสาน ปัจจุบันแก้ปัญหาโดยการเดินเร่ขายตามหมู่บ้านต่าง ๆ

กลุ่มขาดเงินเป็นทุนในการสั่งวัตถุดิบในการผลิต

5. ความช่วยเหลือ การสนับสนุน และการส่งเสริมที่ต้องการ

การสนับสนุนเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ หรือถ้าเป็นไปได้เป็นเงินให้เปล่า เพื่อนำไปซื้อวัตถุดิบในการผลิต (เส้นไหม) หรือเครื่องทุ่นแรง

การฝึกอบรมทางด้านดนตรีพื้นบ้าน เช่น การทำเครื่องดนตรี การเล่นดนตรี การจักสานหมวก การทำหมอนสมุนไพร ในกรณีที่ผู้สูงอายุเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญอยู่แล้ว เช่น การทอผ้า ผู้มีภูมิปัญญาทางด้านการทำปุ๋ยชีวภาพ ต้องการฝึกการเป็นวิทยากร หรือผู้มีภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องการรักษาโรคทางสมุนไพร ต้องการมีใบอนุญาติประกอบวิชาชีพ

การส่งเสริมทางด้านการตลาด สำหรับสินค้าที่มีอยู่แล้วอยู่แล้วให้ขายได้มากขึ้น เช่น หมวก ส่วนการฝึกอบรมอื่นๆ เมื่อมาฝึกแล้วอยากให้มีการส่งเสริมการตลาดด้วย เพราะมีผลิตภัณฑ์บางอย่างผลิตใช้เองได้แล้วอยากขายภายในชุมชนด้วย

5.3.ข.2 ประเด็นจากการมีส่วนร่วมเวทีประชาคมของผู้แทนหน่วยงานภาครัฐ

ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดหนองคาย

ศูนย์ ฯ เน้นการทำงานเพื่อ “พออยู่พอกิน” และการทำงานเป็นกลุ่ม ส่วนในเรื่องการผลิตต้องคำนึงถึงวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น และการตลาดอาจต้องแบ่งเป็น 2 ระดับ ตลาดบนเป็นสินค้าที่มีวัตถุดิบอยู่ในเกรดดี ฝีมือปราณีต ขายสินค้าได้ราคาสูง ส่วนตลาดล่างวัตถุดิบเกรดต่ำกว่า ฝีมือไม่ค่อยปราณีต ราคาสินค้าอาจต่ำกว่า ซึ่งมีตลาดกว้างกว่าจะขายสินค้าได้จำนวนมากกว่า เช่น ในขณะนี้ทาง ศูนย์ ฯ กำลังติดต่อขายผ้าฝ้ายทอมือ สีธรรมชาติ (เพิ่งได้รับรางวัลชมเชยจากการประกวดผ้าพื้นเมือง ในงานแสดงสินค้าคุณภาพลุ่มน้ำโขง และบริการท่องเที่ยว จังหวัดหนองคาย เมื่อเดือนพฤษภาคม 2553) ของกลุ่มทอผ้าไหมลายขิดบ้านหนองควาย โดยได้ติดต่อขายให้กับหน่วยงานที่รับผิดชอบค่ายทหารเพื่อช่วยกระจายสินค้าออกไป เป็นต้น

การฝึกอาชีพ

ศูนย์ ฯ มีโครงการฝึกอาชีพให้ เช่น การทอผ้า ขณะนี้มีแผนงานจะพากลุ่มอาชีพทอผ้าไปดูงานที่ กลุ่มทอผ้าไหมและผ้าฝ้ายศูนย์ศิลปาชีพบ้านโชคอำนวย นอกจากนี้ทางศูนย์ ฯ สามารถติดต่อแหล่งเลี้ยงไหม (ปลอดสารเคมี) จากอำเภอสังคมได้ ส่วน “ฟืม” สามารถสั่งซื้อได้จากจังหวัดมหาสารคาม ราคาประมาณ 2000 บาท ส่วนการเป็นวิทยากรบรรยายของผู้เชี่ยวชาญในการทอผ้า ในขณะนี้ ทางศูนย์ ฯ ได้มีการเชิญประธานกลุ่มทอผ้าให้ไปบรรยายในต่างหมู่บ้าน

การเกษตร เช่น การเพาะเห็ดฟาง การทำปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งทางศูนย์ ฯ สามารถประสานงานกับทางเกษตรจังหวัดได้

การก่อสร้าง เช่น ช่างไม้ ช่างปูน ช่างเชื่อม การเล่นดนตรี การฝึกทำเครื่องเล่นดนตรีควรมีพื้นฐานทางด้านช่างไม้มาก่อน

สำหรับความต้องการสนับสนุนจากภาครัฐของเวทีประชาคมในเรื่องการตั้งศูนย์ทอผ้าบ้านหนองควาย ณ ที่บริเวณที่บ้านหนองควายซึ่งเคยเป็นศูนย์เพาะเห็ด ทางศูนย์ ฯ จะรับไปดำเนินการต่อในโครงการฝึกช่างปูนของศูนย์ ขณะนี้กำลังรับสมัครผู้เข้ารับการอบรมช่างปูน โดยจะให้ลงมาฝึกปฏิบัติงานจริงในหมู่บ้านหนองควาย เพื่อที่จะช่วยสนับสนุนให้ได้ศูนย์ทอผ้าบ้านหนองควาย เพื่อใช้ดำเนินกิจการของกลุ่มอาชีพทอผ้าต่อไป ส่วนความต้องการศูนย์รวมของผู้สูงอายุระดับตำบลทางศูนย์ได้รับเรื่องไว้พิจารณา

ส่วนเรื่องอุปกรณ์ในการผลิตทางศูนย์ ฯ ไม่มีนโยบายแจกให้ จะใช้วิธีการฝึกอบรม

สำนักงานแรงงานจังหวัดหนองคาย

มีมุมมองเรื่องอาชีพแบ่งเป็น 2 แบบ ได้แก่ อาชีพเดิม เป็นอาชีพที่มีองค์ความรู้ และมีทักษะอยู่แล้ว และอาชีพใหม่ ยังขาดองค์ความรู้ ทักษะ ทุน และอุปกรณ์ ที่ผ่านมามีการดำเนินงานของรัฐ 2 โครงการที่เกี่ยวกับเรื่องการสร้างงาน ได้แก่ โครงการแก้ไขปัญหาความยากจน และโครงการอยู่ดีมีสุข แต่กลับพบว่าการนำเงินไปใช้ไม่ตรงประเด็นในการสร้างอาชีพ

ในการรวมกลุ่มการผลิต ควรใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น เพราะทำให้สามารถลดต้นทุนในการผลิตได้ ราคาสินค้าจะถูกลง และการตลาดเช่นเดียวกัน การที่จะทำให้สินค้าราคาสูงขึ้นจะต้องมีฝีมือปราณีต และบรรจุภัณฑ์จะต้องดีด้วย

ส่วนเรื่องเงินทุนต้องอาศัยการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ และระดมเงินออมกันเองก่อน โดยอาจได้รับการสนับสนุนจาก อบต. บางส่วน หรือเงินกองทุนในหมู่บ้านเอง และอาจมีการผลักดันเรื่องนี้เข้าในแผนชุมชน เพื่อจะได้รับการสนับสนุนจากประชาคม

สำนักงานประกันสังคมจังหวัดหนองคาย

มีมุมมองว่าการผลิต การฝึกอาชีพ ต้องเป็นไปตามความต้องการของคนในพื้นที่ และต้องมีภูมิปัญญาและมีความเฉพาะตัว ไม่ควรทำแบบ “ไฟไหม้ฟาง” สำหรับเรื่องเงินทุน อาจมีการเก็บเงิน และระดมทุนในพื้นที่ก่อน โดยอาจจัดเป็นการทอดผ้าป่า หรือการทำบุญ เน้นที่ “ความพอดี” “พอเพียง“ “มีเหตุผล” “เหมาะกับวัย” และอาจเสริมการทำการประกันสังคม สำหรับลูกหลานที่ทำงานนอกระบบ เช่น ทำงานกรีดยาง โดยผู้สูงอายุอาจทำงานในลักษณะ “งานต่อเนื่อง” จากลูกหลาน หรือการทำงานของกลุ่ม OTOP ในพื้นที่ได้

กองส่งเสริมการมีงานทำ กรมการจัดหางาน จังหวัดหนองคาย

มีโครงการหลัก 2 โครงการ ได้แก่

1. โครงการด้านภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้านระดับผู้นำกลุ่ม ต้องมีการรวมกลุ่ม 20 คน สามารถของบประมาณสนับสนุนการฝึกอบรมได้ โดยเน้นการฝึกอบรมเพื่อนำมาถ่ายทอดให้หลูกหลาน หรือการอบรมเพื่อการเป็นวิทยากร เช่น การทอผ้า การทำลายผ้า การจักสาน การอบรมดนตรี การเต้นรำแบบพื้นบ้าน

2. โครงการกองทุนเพื่อผู้รับงานไปทำที่บ้าน ต้องมีการรวมกลุ่ม 5 คน ตั้งแต่ 3 เดือนขึ้นไป สามารถของบประมาณสนับสนุนโดยจ่ายดอกเบี้ยร้อยละ 3 ต่อปี เพื่อใช้ในการซื้อวัสดุ อุปกรณ์ เพื่อมาทำงานที่บ้าน (ตามที่มีใบสั่งซื้อ)

สำนักงานจัดหางานจังหวัดหนองคาย

โครงการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ มีการฝึกอาชีพให้ผู้สูงอายุปีละ 2 รุ่น/ปี

ปัญหาที่พบจากกลุ่มอาชีพ คือ วัตถุดิบราคาแพง และไม่มีในท้องถิ่น มีปัญหาเรื่องการบริหารจัดการ การทำบัญชี การตลาด

เคยมีการซื้อเครื่องจักรให้ 20 เครื่อง แต่เป็นเพราะทางกลุ่มไม่มีความเข้มแข็งจึงทำให้กลุ่มล้มไปในที่สุด โดยได้ให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติมว่าผู้สูงอายุไม่ชอบการกู้เงิน ดังนั้นทาง อบต. อาจช่วยสนับสนุนเงินแบบให้เปล่า

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดหนองคาย

สำนักงาน ฯ มีศูนย์ฝึกอบรมการทอผ้าอยู่ที่ ตำบลค่ายบกหวาน อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และทางสำนักงานพัฒนาชุมชน มีการจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ของกลุ่มอาชีพ โดยสามารถติดต่อผ่านทาง อบต. และนายอำเภอได้ นอกจากนี้ ทางสำนักงาน ฯ สามารถช่วยประสานงานฝากผลิตภัณฑ์ของทางกลุ่มอาชีพไปขายได้ในงาน OTOP ของจังหวัด หรือหรือภาคต่างๆ หรือแม้แต่ต่างประเทศได้

องค์การบริหารส่วนตำบลวังหลวง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย

การรวมกลุ่มมีความสำคัญมาก ผู้นำกลุ่มต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละอย่างมาก

ถ้าหากมีการรวมหุ้น หรือการระดมทุนในพื้นที่ได้ จะสามารถลดการพึ่งพาทุนจากภายนอกได้ ทางพื้นที่มีภูมิปัญญาในท้องถิ่น และมีวัตถุดิบในการผลิตอยู่

ทางอบต. มีเงินจากโครงการเศรษฐกิจชุมชน 100,000 บาท สามารถให้ยืมได้ประมาณ 60,000 – 70,000 บาท

นอกจากนี้ยังมีโครงการส่งเสริมอาชีพ ที่สามารถให้ยืมได้ โดยผู้สนใจจะต้องรวมเป็นกลุ่ม และเสนอขอเข้ามาพร้อมด้วยแผนงาน

5.3.ข.3 อภิปรายผลเวทีประชาคม แบ่งเป็น 3 ประเด็นหลักได้แก่

1. การฝึกอบรม

จากการจัดเวทีประชาคมในระดับตำบล พบว่าแต่ละหน่วยงาน ทั้งจากส่วนกลาง จากจังหวัด และอบต. ต่างมีงบประมาณสนับสนุนการฝึกอาชีพที่คล้ายคลึงกัน และมีการจัดการฝึกอาชีพที่ดูซ้ำซ้อนกันในพื้นที่ โดยในแต่ละหน่วยงานได้จัดสรรงบประมาณมาตามภารกิจของหน่วยงาน แต่หากพิจารณาในระดับพื้นที่ โดยเป้าหมายในเขตตำบล ควรมีการประสานงานในแนวราบในระดับพื้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบล อาจก่อให้เกิดประโยชน์กับแต่ละโครงการของแต่ละหน่วยงานอย่างเต็มที่ เช่น ในการฝึกอาชีพบางอย่างทางกระทรวงแรงงานอาจเป็นผู้จัด และประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อบต. ในพื้นที่เพื่อขอความร่วมมือในการจัดการฝึกอบรมอาจเป็นทั้งกำลังคน หรือกำลังเงิน หรือทั้งสองอย่าง เป็นต้น

ถ้าหากทางกระทรวงแรงงานต้องการที่**จัดให้มีตำบลต้นแบบของ "โครงการการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในชนบท"** ควรจัดการในเชิงบูรณาการในองค์กรระดับล่างซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการพัฒนาตำบลตามแผนงานและโครงการ โดยการประสานงานกับองค์การบริหารส่วนตำบล ที่ตำบลใด ตำบลหนึ่งที่ทางโครงการได้ลงไปจัดทำเวทีประชาคมแล้ว เมื่อเจาะลงลึกในระดับพื้นที่ตำบล มีข้อมูลพื้นฐานที่เป็นรายละเอียดของกลุ่มอาชีพ ตลอดจนความต้องการการทำงานของผู้สูงอายุ/การมีงานทำของผู้สูงอายุ รวมทั้งปัญหา/อุปสรรค ที่ทางหน่วยงานที่รับผิดชอบสามารถสนับสนุน/ช่วยเหลือได้ อาจช่วยให้ทราบทิศทางที่ชัดเจนในการดำเนินโครงการต่อไป

2. การรวมกลุ่มเพื่อขอการสนับสนุนจากภาครัฐ คือ หลักเกณฑ์สำคัญในการของบประมาณ หรือขอรับการฝึกอาชีพ ผู้สูงอายุต้องมีการรวมกลุ่ม แต่ละหน่วยงานจึงสามารถจัดสรรงบประมาณฝึกอบรม หรือขอกู้เงินในนามกลุ่ม จากการสนทนากลุ่มในระดับจังหวัดพบว่า หลักเกณฑ์สำคัญที่ถือปฏิบัติกันทุกหน่วยงานในภาครัฐตั้งแต่ส่วนกลาง ส่วนจังหวัด ส่วนอำเภอ และส่วนตำบล อย่างไรก็ตาม ยังขาดการสื่อสารให้ผู้ได้รับประโยชน์เข้าใจถึงหลักเกณฑ์เหล่านี้ และแม้ว่าจะเข้าใจในกฎเกณฑ์เหล่านี้ กระบวนการในการดำเนินการการของบประมาณสนับสนุนอาจเป็นสิ่งที่ยากในการดำเนินการโดยกลุ่มผู้สูงอายุเอง เช่น การกรอกแบบฟอร์มในการเขียนขอโครงการ ดังนั้นควรมีเจ้าหน้าที่ช่วยชี้แนะในเรื่องเหล่านี้หากกลุ่มผู้สูงอายุยังไม่เคยเขียนโครงการมาก่อน

3. การติดตามประเมินผลโครงการ เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการดำเนินโครงการเหล่านี้ อาจต้องมีกำหนดเวลาในการติดตามผลเป็นช่วงเวลา เช่นทุกๆ 3 เพื่อดูความก้าวหน้า/ผลสัมฤทธิ์ของโครงการ และปัญหา/อุปสรรค เพื่อหาแนวทางแก้ไข เป็นข้อมูลเพื่อช่วยในการตัดสินใจแก่ผู้บริหารทุกระดับและข้อมูลจากการติดตามสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการวางแผนการบริหาร และการจัดสรรงบประมาณต่อไป

5.3.ค ผลสรุปจากเวทีประชาคมภาคกลาง

5.3.ค.1 ประเด็นจากการมีส่วนร่วมเวทีประชาคมของผู้สูงอายุและผู้แทนกลุ่มอาชีพ

1. งานที่ทำ/ความต้องการการทำงาน ผู้สูงอายุที่ทำงานในลักษณะส่วนบุคคล ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอิสระ เช่น ทำงานในภาคเกษตร ค้าขาย รับจ้าง และรับงานไปทำที่บ้าน ส่วนใหญ่ไม่แสดงความคิดเห็นในการทำเวทีประชาคม เนื่องจากเป็นการประกอบอาชีพที่ทำเป็นวิถีชีวิตหรือทำในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว ในขณะที่ผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน เกือบทั้งหมดไม่แสดงความคิดเห็นในเรื่องการส่งเสริมการมีงานทำ เนื่องมาจากเหตุผลหลายๆ อย่าง เช่น ไม้ต้องการทำงาน ต้องเลี้ยงลูกเลี้ยงหลาน เฝ้าบ้าน เป็นแม่บ้าน ลูกหลานไม่ให้ทำ ต้องการพักผ่อน หรือแก่แล้วร่างกายทำไม่ไหว เป็นต้น

ผู้สูงอายุที่ทำงานในลักษณะการรวมกลุ่ม (กลุ่มอาชีพ/วิสาหกิจชุมชน/OTOP) พบว่า ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่ทำร่วมกับคนหลายวัย ไม่ได้ทำทุกวัน ทำยามว่าง เป็นรายได้เสริม มีปัญหาอุปสรรคในเรื่องการตลาด การบริหารจัดการ กลุ่มไม่ยั่งยืน กลุ่มอาชีพต่างๆ ต้องการการสนับสนุนทางเทคนิคจากหน่วยงานของรัฐบาลทั้งในระดับส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น เช่น มาอบรมให้ความรู้ในเรื่องการแปรรูปสินค้าต่างๆ ขั้นตอนที่จะเป็นสินค้า OTOP การหาตลาด มาตรฐานสินค้า เป็นต้น

2. ลักณะงาน/งานที่ต้องการสำหรับผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ทำงานในภาคเกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำไร่ และทำสวน ส่วนผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน ส่วนใหญ่เนื่องจากต้องทำงานบ้าน เป็นแม่บ้าน ต้องดูแลหลาน เป็นต้น

3. เหตุผลที่ผู้สูงอายุยังคงต้องการทำงาน ได้แก่ เพื่อความเพลิดเพลิน และสนุก แก้เหงา ได้เข้ากลุ่ม มีโอกาสพบปะสังสรรกันเป็นประจำ นอกจากนี้ยังต้องการเพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว รวมทั้งการทำงานทำให้มีสุขภาพดีทั้งด้านร่างกายและจิตใจ

4. ข้อจำกัดและอุปสรรคในการทำงาน การทำงานของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านงบประมาณในการลงทุน ขาดวิทยากรที่จะมาให้ความรู้ ปัญหาด้านการตลาด ผลิตออกมาแล้วไม่รู้ว่าจะนำไปขายที่ไหน กลุ่มผลิตสินค้าคล้ายๆ กัน บางกลุ่มก็ล้มไป ไม่เกิดความยั่งยืน นอกจากนี้ปัญหาเรื่องสุขภาพ การมีโรคประจำตัว ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการทำงานของผู้สูงอายุเป็นอย่างมาก

5. ความช่วยเหลือ การสนับสนุนและการส่งเสริมที่ต้องการ การทำงานเพื่อมีรายได้ของผู้สูงอายุในพื้นที่ ยังต้องการการสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยงานภาครัฐ ต้องการการส่งเสริมด้านการตลาด การในการอบรม ดูงาน เพื่อนำมาปรับใช้กับกลุ่มของตัวเอง และวิทยากรในการฝึกอาชีพ นอกจากนี้กลุ่มยังต้องการให้

มีหน่วยงานมาเป็นพี่เลี้ยง ให้คำแนะนำปรึกษา และมาติดตามประเมินผลด้วยว่าที่มาฝึกอาชีพให้แล้ว หลังจากนั้นผลจะเป็นอย่างไร กลุ่มอยู่ได้หรือไม่

5.3.ค.2 ประเด็นจากการมีส่วนร่วมเวทีประชาคมของผู้แทนหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ให้ความรู้ในเรื่องสุขภาพ ผู้สูงอายุที่ตำบลบ้านยาง ส่วนใหญ่เป็นโรคเบาหวานมาก จึงให้ความรู้ในเรื่องของการป้องกันและการรักษาสุขภาพ ให้ความรู้ในเรื่องอาหารการกิน ยังไม่ได้พูดถึงประเด็นของการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ

กรมส่งเสริมการมีงานทำ มีโครงการส่งเสริมภูมิปัญญาของผู้สูงอายุ งานที่ดำเนินการไปแล้ว ได้แก่ การฝึกอาชีพ ได้แก่ การทำดอกไม้จันทน์ การทำอาหารคาวหวาน ซึ่งเป็นอาชีพง่ายๆ เหมาะสำหรับกลุ่มอาชีพในท้องถิ่น ผู้สูงอายุสามารถทำเป็นกลุ่มและทำเป็นงานส่วนบุคคล

สำนักงานจัดหางานจังหวัด ได้รับการจัดสรรงบประมาณ ให้ฝึกอบรมอาชีพการส่งเสริมอาชีพ 10 คน ต่อ 1 กลุ่ม โดยหลักสูตรที่อบรมจะเน้นที่อาหารเพื่อสุขภาพ เช่น การทำสลัด ก๋วยเตี๋ยวลุยสวน เป็นต้น แต่ถ้ารวมกันแล้วไม่ถึง 10 คนก็สามารถติดต่อเข้าไปที่สำนักงานได้ นอกจากนี้ยังมีบริการสูตรอาหาร สำหรับผู้สูงอายุ/กลุ่มอาชีพที่สนใจ

ชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลจังหวัดสระบุรี ให้ความรู้ด้านการให้ข้อมูลข่าวสารด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ เช่น เงินสงเคราะห์ศพให้กับผู้สูงอายุที่มีอายุครบ 60 ปีขึ้นไป จ้องแจ้งภายใน 30 วัน ศพละ 2,000 บาท ลูกที่อุปการะผู้สูงอายุ สามารถนำไปหักภาษีได้ 20,000 บาท

สำนักงานพัฒนาชุมชน แนะนำโอกาสหรืองานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ตำบ้านยาง ได้แก่ งานขายสินค้า OTOP เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว ของอำเภอเสาไห้ ที่มีแม้น้ำป่าสักไหลผ่าน มีธรรมชาติสองฝั่งที่อุดมสมบูรณ์ เป็นโอกาสที่ผู้สูงอายุจะมานั่งขาย เช่น กระยาสาทร ขนมกง เป็นต้น โดยมีแหล่งผลิตในชุมชนและชุมชนใกล้เคียง อีกงานได้แก่ งานลดรายจ่ายของครอบครัว สร้างเสริมรายได้ มีลูกหลานไปทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมกันมาก มีพืชผักสวนครัวในบริเวณ ให้ผู้สูงอายุทำไว้ให้ลูกหลานกิน ไม่ต้องไปซื้อ

สำนักงานประกันสังคม ดูแลเกี่ยวกับกลุ่มผู้ใช้แรงงานอายุ 15-60 ปี ดูแลในเรื่องสิทธิประโยชน์ต่างๆ

5.3.ค.3 อภิปรายผลเวทีประชาคม สำหรับความคิดเห็นของหน่วยงานที่ดำเนินงานเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการมีงานทำ พบว่า งานที่ดำเนินการไปแล้วส่วนใหญ่ หน่วยงานมีการสนับสนุนการฝึกอาชีพง่ายๆ ให้กับผู้สูงอายุ เช่น การทำขนมดอกจอก ห่อหมก ขนมชั้น ขนมปุยฝ้าย ทองหยิบ ทองหยอด ก๋วยเตี๋ยว ข้าวมันไก่ ข้าวหมูแดง โดยแต่ละคนมีความถนัดไม่เหมือนกัน บางคนก็ทำขายที่บ้านตัวเอง สำหรับงานอื่นๆ ที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ได้แก่ งานขายสินค้า OTOP โดยการให้ผู้สูงอายุนำสินค้า OTOP ที่ผลิตในตำบล/หมู่บ้านไปขาย เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยว อำเภอเสาไห้ มีแม่น้ำป่าสัก มีธรรมชาติของทั้งสองฝั่งที่อุดมสมบูรณ์ ที่ต้องอนุรักษ์ จึงเป็นโอกาสที่ผู้สูงอายุน่าจะค้าขายได้ อำเภอเสาไห้ มีสินค้า OTOP มากมาย เช่น กระยาสารท ขนมกง นำไปขายตามท่าวัดที่มีนักท่องเที่ยวที่มาไหว้พระ

ด้านการบูรณาการการทำงานของหน่วยงาน (การบูรณาการ หมายถึง การผสมผสานการพัฒนาในพื้นที่โดยกระบวนการประสานความร่วมมือของภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้องในด้านแผนงาน แผนเงิน บุคลากรและการปฏิบัติตามแผนร่วมกันในพื้นที่เป้าหมายหรือกลุ่มเป้าหมายที่กำหนด ตามภารกิจหน้าที่ ความรับผิดชอบของทุกภาคีเครือข่าย เพื่อนำไปสู่ผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายการพัฒนาที่วางไว้) โดยพบว่า ตำบลบ้านยาง อำเภอเสาไห้ มีหลายหน่วยงานที่ดำเนินเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ ได้แก่ สำนักงานแรงงานจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด/อำเภอ สำนักงานเกษตรจังหวัด/อำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด/อำเภอ สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด ศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด โดยแต่ละหน่วยงานทำงานบูรณาการกันโดยใช้แผน 3 ปีขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง มีลักษณะเป็นการกำหนดรายละเอียดของแผนงาน โครงการพัฒนา ที่จัดขึ้นสำหรับปีงบประมาณแต่ละปี ซึ่งมีลักษณะต่อเนื่องและเป็นแผนก้าวหน้า ครอบคลุมในระยะเวลา 3 ปี โดยมีการทบทวนเพื่อปรับปรุงเป็นประจำทุกปี แผนพัฒนาสามปี เป็นการแปลงแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาไปสู่การปฏิบัติ โดยหน่วยงานที่จะมาทำงานด้านการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุจะบรรจุกิจกรรม/โครงการลงในแผน 3 ปีขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง ในขณะที่แผนปฏิบัติงาน หน่วยงานต่างๆยึดยุทธศาสตร์ตามภารกิจหลักของหน่วยงาน

ข้อค้นพบจากการทำประชาคม พบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังไม่มีความตระหนักรู้ในเรื่องทำไมต้องส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำงาน ซึ่งธรรมชาติของผู้สูงอายุ รวมทั้งความคาดหวังของคนในครอบครัว ทำให้ผู้สูงอายุ

ส่วนใหญ่มีกิจกรรมหรือมีส่วนร่วมทางสังคมลดลง และสังคมก็ยอมรับและให้โอกาสในการเข้าร่วมกิจกรรมของผู้สูงอายุ การมีกิจกรรมน้อยลง ทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกในคุณค่าของตนเองลดลง ผู้สูงอายุที่มีการออกกำลังกายหรือผู้สูงอายุที่ทำงาน จะมีมวลของกล้ามเนื้อและมวลกระดูกมากกว่าผู้สูงอายุที่ขาดการเคลื่อนไหว ผู้สูงอายุที่ทำงาน/ออกกำลังกายเสมอมีอัตราเสี่ยงต่อการเกิดโรคหัวใจและหลอดเลือดน้อยกว่าผู้สูงอายุที่ไม่ทำงาน/ออกกำลังกายถึง 5 เท่า (กายภาพบำบัดกับผู้สูงอายุ ตอนที่ 1 ใน www.thaihealthy.org) นอกจากนี้การทำงาน/การออกกำลังกายยังช่วยบริหารสมอง ส่งผลให้การทำงานของสมอง และสารสื่อประสาทในสมองทำงานได้ดี

ดังนั้นก่อนที่จะไปส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุหรือหาแนวทางสร้างโอกาสหรือทางเลือกการมีงานทำและการมีรายได้ ให้กับผู้สูงอายุ จึงควรต้องสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องการกระตุ้นให้สังคมและผู้สูงอายุได้รับรู้ ถึงความรู้ ความสามารถ และศักยภาพของผู้สูงอายุ ในเรื่องการทำงาน หรือการทำกิจกรรมต่างๆ เนื่องจากการทำงานหรือการทำกิจกรรมต่างๆ เป็นสิ่งที่ทำให้สุขภาพของผู้สูงอายุดีทั้งร่างกายและจิตใจ ทำให้ผู้สูงอายุมีความพึงพอใจในชีวิต ทั้งนี้เพราะการที่ผู้สูงอายุได้ทำงานหรือมีกิจกรรมใดๆ ก็ตาม ก็หมายถึงผู้สูงอายุนั้น ได้มีสถานภาพและบทบาทอยู่ในระดับหนึ่งของสังคม ทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกว่าตนเองยังเป็นบุคคลที่มีคุณค่าและเป็นที่ยอมรับจากสังคม ขั้นตอนต่อไปเมื่อไปสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องดังกล่าวแล้วจึงค่อยมีกิจกรรมลงไป

5.3.ง ผลสรุปจากเวทีประชาคมภาคใต้

5.3.ง.1 ประเด็นจากการมีส่วนร่วมเวทีประชาคมของผู้สูงอายุและผู้แทนกลุ่มอาชีพ

1. งานที่ทำ/ความต้องการทำงาน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังคงทำงานในลักษณะส่วนบุคคล เช่น งานในภาคเกษตร ค้าขาย รับจ้าง ในสวนยาง สวนปาล์ม รวมทั้งทำงานในลักษณะของการรวมกลุ่มเป็นกลุ่มอาชีพต่างๆ ในหมู่บ้าน เพื่อให้มีรายได้เสริม มีกลุ่มเพื่อน และคลายเครียด โดยประเภทของงานหรือชนิดของงานที่ผู้สูงอายุต้องการทำ มีรูปแบบทั้งงานที่ทำเดี่ยวและทำเป็นกลุ่ม ได้แก่

2. ลักษณะงานที่ต้องการสำหรับผู้สูงอายุ ได้แก่ งานกลุ่มอาชีพภายใต้โครงการ OTOP เช่น กลุ่มทำผ้าบาติก เป็นงานที่ทำเป็นกลุ่ม ทำลายดอกบัวผุด ซึ่งเป็นดอกไม้ประจำจังหวัด มีการออกแบบลายตามที่ต้องการหรือตามที่สั่งทำ ผ่านการคัดสรร OTOP ระดับ 5 ดาว กลุ่มทำมา 8 ปีแล้ว ค่อนข้างเข้มแข็ง ตลาดมีอยู่แล้ว สิ่งที่ต้องการต่อไปคือต้องการพัฒนานำสินค้าไปขายในตลาดต่างประเทศ โดยภาครัฐนำเสนอชิ้นงาน และหาตลาด

งานด้านเศรษฐกิจพอเพียง กลุ่มพัฒนาสตรีตำบลบางเดือน มีผลิตภัณฑ์ 4 อย่าง ได้แก่ น้ำยาล้างจาน ผงซักฟอก น้ำยาปรับผ้านุ่ม และเจลอาบน้ำ เดิมทำเป็นกลุ่ม แต่ในปัจจุบันได้สลายกลุ่มมาทำใช้กันเองเป็นส่วนบุคคล โดยทำที่บ้านของตนเอง ปัจจุบันในหมู่บ้านมีทำกันประมาณ 10 คน ต้องสร้างความตระหนักรู้ให้คนในตำบลบางเดือนหันมาใช้ ปัญหาอุปสรรค ต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในด้านคำแนะนำป

กลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง ต้องการให้เกษตกรลดการใช้ปุ๋ยเคมี หันมาใช้เศรษฐกิจพอเพียง แต่ยังขาดเครื่องผสมปุ๋ย ซึ่งมีราคาแพงมาก

กลุ่มทำขนมไทยแห้งๆ เก็บได้สักประมาณ 2-3 วัน ได้แก่ ขนมชั้น ขนมวุ้น เป็นงานที่ทำในลักษณะของการรวมกลุ่ม งานจักสาน ตอนนี้ยังไม่ได้ตั้งกลุ่ม และขาดวิทยากรที่จะมาให้ความรู้ และส่งเสริมอาชีพ ให้ รึกษา เช่น การทำ Packaging ให้มีรูปแบบของบรรจุภัณฑ์ที่น่าสนใจ

อาชีพจักสาน ตอนนี้ยังไม่ได้ตั้งกลุ่ม ทำเป็นส่วนตัว ถ้าตั้งกลุ่มอยากเพิ่มการทำดอกไม้จันทน์ด้วย ต้องการการสนับสนุนทางด้านการเงินจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน โดยอยากได้เครื่องอัดกลีบ และวิทยากรมาอบรมให้ความรู้ เนื่องจากว่าปัจจุบันทำไม่สวย

กลุ่มน้ำพริกมารียะ มีสมาชิก 22 คน เป็นกลุ่มแม่บ้านที่ระดมทุนหุ้นละ 100 บาท เนื่องจากวัสดุที่จะทำน้ำพริกแพงมาก จึงต้องซื้อน้อย ลงทุนน้อย ปัญหาอุปสรรคที่สำคัญคือต้องการการสนับสนุนทั้งด้านการเงินและด้านเทคนิค ในเรื่องขอ อย. โดยการทำ อย. ต้องมีเจ้าหน้าที่มาให้คำแนะนำ

กลุ่มดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นกลุ่มอาชีพ ตั้งมาได้ 8 ปี แล้ว แต่ไม่มีหน่วยงานไหนเข้ามาดูแลอย่างจริงจัง ขณะนี้ยังไม่ได้ดาว เนื่องจากบรรจุภัณฑ์ทำมาจากดิน

3. เหตุผลที่ผู้สูงอายุยังต้องการทำงาน ได้แก่ เพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลิน แก้เหงา ได้เข้ากลุ่มเพื่อน และมีรายได้ให้กับตัวเองและคนในครอบครัว รวมทั้งการมีสุขภาพที่ดี แข็งแรง

4. ข้อจำกัดและอุปสรรคในการทำงาน ปัญหาที่พบและเป็นข้อจำกัดในด้านการทำงานของผู้สูงอายุที่เกือบจะเหมือนกันทุกภูมิภาค ได้แก่ ปัญหาด้านการตลาด การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ ให้เป็นที่ต้องการของ

ตลาด ปัญหาด้านบรรจุภัณฑ์ Packaging การขออย. รวมทั้งปัญหาเรื่องการเข้าไม่ถึงข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานภาครัฐในเรื่องต่างๆ เช่น การตั้งกลุ่มเพื่อจดทะเบียนเป็นกลุ่มอาชีพ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

5. ความช่วยเหลือ การสนับสนุนและการส่งเสริมที่ต้องการ ต้องการความช่วยเหลือด้านการตลาด การให้ข้อมูลข่าวสารด้านการตั้งกลุ่ม

5.3.ง.2 ประเด็นจากการมีส่วนร่วมเวทีประชาคมของผู้แทนหน่วยงานและภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

สำหรับประเด็นมุมมองของหน่วยงานภาครัฐที่ดำเนินงานเกี่ยวกับการส่งเสริมการทำงาน/การมีงานทำของผู้สูงอายุ สำนักงานส่งเสริมการเกษตรจังหวัด/อำเภอ ซึ่งดูแลวิสาหกิจชุมชน ได้ให้ความรู้เรื่องการจดทะเบียนตามพรบ.วิสาหกิจชุมชน 2548 ซึ่งกลุ่มที่จดทะเบียนกับสำนักงานการเกษตร จะมีพรบ.วิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 รองรับ สำหรับกลุ่มอิสระหน่วยงานยินดีช่วยเหลือ ปัญหาอุปสรรคก็คือเรื่องการนำเสนอข่าวสารข้อมูลการประชาสัมพันธ์ต่างๆ ยังเข้าไม่ถึงผู้สูงอายุในชนบท ชาวบ้านไม่รับรู้ ว่าการตั้งกลุ่มกันจะทำอย่างไร กลุ่มที่ยังไม่จดทะเบียน อาจไม่ได้รับความช่วยเหลือหรือดูแล

สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด/อำเภอ โดยปกติทำเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ จะมีผู้สูงอายุแน่นอน เป็นระบบ ได้แก่ มีชมรมผู้สูงอายุ ที่มีกิจกรรมทุกเดือนในเรื่องวัฒนธรรมประเพณี การมีส่วนร่วม กิจกรรมด้านสังคม หรือผู้สูงอายุติดบ้าน คือผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองได้บ้าง ผู้สูงอายุติดเตียง คือผู้สูงอายุที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้เลย จึงอยากให้หน่วยงานที่ดำเนินงานเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการมีงานทำ/การทำงานของผู้สูงอายุ ทั้งสำนักงานส่งเสริมการเกษตร สำนักงานพัฒนาชุมชน เข้ามาประสานงานกับสำนักงานสาธารณสุข โดยเอาวาระเข้ามาร่วมด้วย เพื่อกระจายข่าวด้านการส่งเสริมอาชีพ

5.3.ง.3 อภิปรายผลเวทีประชาคม

ข้อค้นพบจากการทำเวทีประชาคม พบว่าการทำงานด้านการส่งเสริมการมีงานทำของหน่วยงานภาครัฐมีการบูรณาการกันโดยการประสานงานกันระหว่างหน่วยงานในระดับจังหวัด ส่วนหน่วยงานในระดับท้องถิ่นมีการบูรณาการกันน้อย เนื่องจากหน่วยงานต่างๆ ปฏิบัติงานที่ยึดตามภารกิจของหน่วยงานเป็นหลัก ไม่ได้ยึดที่ผู้สูงอายุเป็นหลัก ข้อเสนอแนะในครั้งนี้ กระทรวงแรงงาน ควรต้องบูรณาการการทำงานด้านการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท ของหน่วยงานภายในกระทรวงแรงงานก่อน โดยนำรูปแบบการบูรณาการของกระทรวงแรงงาน ซึ่งอาจจะบูรณาการกันโดยใช้แผนปฏิบัติงานหรืองบประมาณไปทดลองในภูมิภาคใดภูมิภาค

หนึ่งก่อน ให้เป็นรูปแบบของกระทรวงแรงงาน แล้วค่อยขยายผลทำในภูมิภาคอื่นๆ นอกจากนี้กระทรวงแรงงานควรสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานระดับกระทรวง เช่น การทำ MOU ระหว่างกระทรวงแรงงานกับกระทรวงมหาดไทย กระทรวงแรงงานกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ทั้งในระดับกระทรวงและระดับกรม เพื่อให้การดำเนินงานด้านการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทเป็นรูปธรรมชัดเจน ในด้านการขับเคลื่อนการสร้างโอกาสหรือแนวทางในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุทำงานนั้น กระทรวงแรงงานควรสร้างกลไกขับเคลื่อนในระดับพื้นที่ เช่น อาสาสมัครแรงงานให้มีทุกหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อทำหน้าที่ประสานงานไปยังหน่วยงานในระดับจังหวัด และเป็นพี่เลี้ยงหรือที่ปรึกษาให้กับผู้สูงอายุที่ต้องการทำงาน

5.4 การติดตามประเมินผลรูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท

การเสนอแนะเพื่อหารูปแบบจำลองการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท มีเป้าหมายเพื่อต้องการส่งเสริมการมีงานทำให้แก่ผู้สูงอายุ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลทำให้สามารถเลือกกลุ่มอาชีพที่สามารถนำมาเป็นรูปแบบในการส่งเสริมการมีงานทำ เพื่อหารายได้ โดยวิธีการนำรูปแบบต่างๆ มาทดลองทำโดยการจัดเวทีประชาคมรูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในชนบท ใน 4 ภูมิภาค หลังจากนั้นมีการติดตามประเมินผลว่าหลังจากสำรวจความต้องการของผู้สูงอายุแล้ว หน่วยงานมีการดำเนินการอย่างไร กลุ่มอาชีพ/ชมรมผู้สูงอายุ มีการดำเนินการอย่างไรบ้าง เพื่อดำเนินการส่งเสริมการจ้างงานผู้สูงอายุ ผลการติดตามมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.4.1 ภาคเหนือ

ในพื้นที่การศึกษาภาคเหนือ การจัดเวทีประชาคมเพื่อเป็นการหารือระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น กับ กลุ่มอาชีพและชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ ในประเด็นหัวข้อเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมของการส่งเสริมการมีงานทำ และความต้องการมีงานทำ รวมถึงการได้รับการส่งเสริมที่จำเป็นของผู้สูงอายุ ได้มีการดำเนินการ ในพื้นที่ตำบลแม่พริก อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ. 2553 โดยประเด็นข้อสรุปหลักซึ่งได้จากการประชาคม พอที่จะสรุปอีกครั้งดังนี้

ในภาพรวม ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังคงต้องการทำงาน เพื่อสร้างรายได้แก่ตนเองและครอบครัว เพื่อคลายเครียด มีสังคม มีเพื่อน ไม่เหงา โดยลักษณะงานที่เหมาะสมควรเป็นงานในร่ม เป็นการทำงานในลักษณะกลุ่ม

หากเป็นลักษณะการผลิตสินค้า ควรเป็นสินค้าที่มีวัตถุดิบในพื้นที่ มีตลาดรองรับ เน้นการใช้ภูมิปัญญา ในพื้นที่ผู้สูงอายุมีความต้องการผลิตหมวกสาน หรืองานจักสาน และผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายขึ้น

อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัดและอุปสรรคที่สำคัญต่อการทำงานในปัจจุบันของกลุ่มผู้สูงอายุ คือเรื่องของการมี “ตลาดรองรับ” สินค้าที่ทำการผลิต ปัญหาเรื่องเงินทุน การขาดอุปกรณ์เสริมในการทำงานและในการผลิต และข้อจำกัดในการพัฒนาคุณภาพสินค้าที่ทำการผลิตให้พัฒนาดียิ่งขึ้น ที่ผ่านมา แม้หน่วยงานภาครัฐหลายหน่วยงาน ได้มีการจัดกิจกรรมหรือรูปแบบเพื่อการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุในหลายลักษณะ แต่ผู้สูงอายุในพื้นที่มียังมีข้อจำกัดในการเข้าถึงความช่วยเหลือและการส่งเสริมที่เป็นประโยชน์เหล่านั้น จากข้อจำกัดในการรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมและการส่งเสริมที่มี ความไม่สอดคล้องของกิจกรรมและการส่งเสริมที่ภาครัฐจัดให้ กับความต้องการของตัวหรือกลุ่มผู้สูงอายุ และ ข้อจำกัดในด้านระเบียบขั้นตอน วิธีที่อาจมีเงื่อนไขยุ่งยากและซับซ้อนในมุมมองของผู้สูงอายุ

การจัดเวทีประชาคม ที่ผ่านมานับว่ามีความน่าสนใจและเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มผู้สูงอายุในการได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมและการส่งเสริมในลักษณะต่างๆ ที่ภาครัฐจัดให้เป็นประจำ หน่วยงานภาครัฐที่เข้าร่วมก็นับว่าได้ประโยชน์เช่นเดียวกัน กล่าวคือ ได้รับทราบความต้องการ มุมมองและข้อคิดเห็นของผู้สูงอายุ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนงานดำเนินการกิจกรรมส่งเสริมการมีงานทำที่ตรงตามความเร่งด่วนและความต้องการของผู้สูงอายุ

5.4.1.ก ผลการติดตาม

จากการติดตามประเมินผลการจัดเวทีประชาคม โดยการสัมภาษณ์และสอบถามโดยหลัก จาก นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่พริก ร่วมด้วยตัวแทนผู้สูงอายุในพื้นที่จำนวนหนึ่งเกี่ยวกับความคืบหน้า และสถานการณ์ความเป็นไปของการดำเนินกิจกรรมที่สืบเนื่องจากการจัดเวทีประชาคมที่ผ่านมา สามารถสรุปเป็นประเด็นที่น่าสนใจ ได้ดังต่อไปนี้

1. ความคิดเห็นและความพึงพอใจต่อการจัดเวทีประชาคมในพื้นที่

จากการติดตาม พบว่า กลุ่มผู้สูงอายุรวมถึงหน่วยงานที่กี่ยวข้องในพื้นที่ ซึ่งในที่นี้ โดยหลักได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่พริก นั้นมีความพึงพอใจ และ มีความคิดเห็นว่าการจัดเวทีประชาคมเพื่อพูดคุยในลักษณะนี้ นับว่ามีประโยชน์อย่างยิ่ง สามารถใช้เป็นกิจกรรมในลักษณะ “นำร่อง” ของหน่วยงานภาครัฐต่างๆใน

การเข้ามามีบทบาทในการดูแล ให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริมการทำงานและการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ได้อย่างตรงจุด และเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน เป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานเชิงรุกของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งแตกต่างจากรูปแบบการทำงานเดิม มีลักษณะในเชิงรับเสียมากกว่า กล่าวคือ กลุ่มผู้สูงอายุหรือท้องถิ่นที่ต้องการได้รับการช่วยเหลือหรือการส่งเสริมต้องเป็นฝ่ายเข้าหาหรือทำเรื่องเพื่อร้องขอกันเอง ซึ่งค่อนข้างมีความซับซ้อนและผ่านกระบวนการหลายขั้นตอน

เวทีประชาคมที่จัดขึ้น นับเป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้เกิดการแลกเปลี่ยนมุมมองที่ดีและเป็นประโยชน์ระหว่างผู้ที่จะให้การช่วยเหลือส่งเสริม กับ ผู้ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการได้รับความช่วยเหลือและการส่งเสริมนั้น ซึ่งในที่นี้ได้แก่ กลุ่มและชมรมผู้สูงอายุ นอกจากนี้ ยังเป็นการกระตุ้นในภาคส่วนต่างๆ ทั้งส่วนกลาง ส่วนท้องถิ่น (อบต.) และตัวผู้สูงอายุเองให้เห็นความสำคัญ และมีความตื่นตัวต่อการส่งเสริมให้เกิดการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุ ในพื้นที่

จากคำบอกเล่าของนายกอบต. กลุ่มหรือชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลแม่พริก นับว่า มีลักษณะของการจัดตั้งกลุ่มที่มีความชัดเจนในแต่ละหมู่บ้าน ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานกิจกรรมต่างๆที่ผ่านมาอย่างสมัครสมานเป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ในเชิงของการทำงานหรือกิจกรรมกลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุ ที่มี กลุ่มอาชีพของผู้สูงอายุในการทำผลิตภัณฑ์สมุนไพร ทำไม้กวาด การจักสาน นั้น ยังขาดการประสานงานการทำงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่างกลุ่ม ซึ่งน่าที่จะเป็นประโยชน์ต่อกลุ่มอาชีพทุกๆกลุ่มในการร่วมกันแก้ปัญหาที่มี ในด้านเงินทุน วัตถุดิบ และปัญหในการขาดตลาดรองรับสินค้าที่ได้มีการจัดทำ ในที่นี้ การจัดเวทีประชาคมเพื่อหารือร่วมกันนับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ในการกระตุ้นให้เกิดการเห็นความสำคัญของการทำงาน เกิดการริเริ่มขึ้นมาจากภายในกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกันเอง ก่อนที่จะมาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ หาทางแก้ปัญหาที่ยังคงติดขัด กำหนดวิสัยทัศน์การทำงานร่วมกันที่เป็นรูปธรรมระหว่างกลุ่มผู้สูงอายุที่มีทั้งหมดในตำบล โดยมี อบต. ซึ่งเป็นหน่วยงานท้องถิ่นทำหน้าที่ในการประสานงาน ให้ความช่วยเหลือ รวมถึงคำชี้แนะที่จำเป็น

2. ความก้าวหน้าเกี่ยวกับการมีงานทำและกิจกรรมการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่

หลังจากเวทีประชาคมที่จัดขึ้นในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2553 พบว่า ในเดือนถัดมา หรือเดือนสิงหาคม ในพื้นที่ได้มีการจัดกิจกรรมการส่งเสริมการทำงานของกลุ่มและชมรมผู้สูงอายุขึ้น โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐในนามตัวแทนสมาชิกวุฒิสภาของจังหวัดเชียงราย ในการจัดการอบรมเพื่อพัฒนาฝีมือและทักษะในการจักสานให้แก่ผู้สูงอายุ เช่น การสานเข่งปลาทู การสานตะกร้าที่ต่อยอดจากการสานในรูปแบบดั้งเดิม (เป็นการจัดควบคู่ไปกับกิจกรรมการอบรมเพื่อให้ความรู้ในด้านอื่นๆ) โดยในการเกิดขึ้นของกิจกรรมนี้

องค์การบริหารส่วนตำบลแม่พริก นับเป็นหน่วยงานกลางในการประสานงานระหว่างผู้สูงอายุในพื้นที่และหน่วยงานผู้ให้การสนับสนุนที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม จากการติดตาม พบว่า การอบรมในระยะเวลาสั้น ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้ผู้สูงอายุสามารถผลิตสินค้าจักสานได้อย่างมีทักษะและปราณีตเพียงพอ ซึ่งทำให้ผลิตภัณฑ์ที่ผู้สูงอายุได้ลองผลิตออกมายังไม่ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานความต้องการของตลาดหรือผู้ซื้อ ซึ่งยังคงจำเป็นต้องได้รับการอบรมหรือฝึกทักษะเพิ่มเติมต่อไป

3. แผนงานและกิจกรรมในอนาคตที่มี

นอกจากกิจกรรมการอบรมทักษะการจักสานที่ได้มีการดำเนินการไปแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลแม่พริก ได้แสดงมุมมองต่อแผนงานและกิจกรรมในการส่งเสริมการมีงานทำองผู้สูงอายุไว้อย่างน่าสนใจว่า กิจกรรมการเยี่ยมบ้านผู้สูงอายุในพื้นที่โดยกลุ่มที่เรียกว่า “อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุ หรือ อผส.” ซึ่งเป็นกิจกรรมที่กรมพัฒนาชุมชนได้เคยดำเนินการไว้มาเป็นระยะเวลาประมาณ 2-3 ปี และปัจจุบันได้ถ่ายโอนภารกิจมายัง อบต. แล้วนั้น เป็นกิจกรรมที่ดีกิจกรรมหนึ่งในการให้ผู้สูงอายุที่ยังคงมีแรงทำงานได้ ได้มีงานทำในลักษณะของการดูแลผู้สูงอายุที่อาจมีปัญหาทางสุขภาพหรือในด้านอื่นๆ ด้วยกันเอง โดยมีค่าตอบแทนต่อเดือน เดือนละ 300 บาทซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้สูงอายุทั้งสองกลุ่ม กระตุ้นให้เกิดการปฏิสัมพันธ์และการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้สูงอายุมากขึ้น อย่างไรก็ตาม จากการถ่ายโอนภารกิจของกรมพัฒนาชุมชนมายัง อบต. ที่ค่อนข้างกระทันหัน ในขณะที่ อบต. ยังไม่มีความพร้อมเต็มที่ อีกทั้งไม่มีกฎหมายรองรับภารกิจที่ชัดเจน ทำให้ในปัจจุบันอบต.ยังไม่สามารถดำเนินโครงการนี้ได้อย่างเต็มที่

4. ปัญหาและอุปสรรคที่ยังมีอยู่

ในการกระตุ้นและส่งเสริมให้เกิดการทำงานและการมีงานทำของผู้สูงอายุ แม้เวทีประชาคมที่จัดขึ้นจะเป็นประโยชน์และเกิดผลดีดังที่ได้กล่าวในส่วนที่แล้ว ปัญหาและอุปสรรคที่ยังคงมีอยู่ในพื้นที่ ตำบลแม่พริก ได้แก่

การขาดผู้นำกลุ่มที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจนและผู้ประสานงานระหว่างกลุ่มอาชีพหรือชมรมผู้สูงอายุที่มีในตำบล ในการที่จะประชุมหารือร่วมกัน กำหนดแผนงานหรือขับเคลื่อนกิจกรรมในลำดับขั้นต่อไปในการพัฒนาและสร้างโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป จากข้อจำกัดในส่วนนี้ ทำให้ประเด็น มุมมองและข้อเสนอแนะต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ซึ่งได้รับจากการทำเวทีประชาคมที่ผ่านมายังไม่ได้มีการขับเคลื่อนต่อยอดหรือ ดำเนินการต่อไปในกลุ่มผู้สูงอายุอย่างชัดเจนและเป็นรูปธรรมตามที่คาดหวังไว้

เกี่ยวกับภารกิจของอบต. ที่มีความครอบคลุมในหลายด้าน เกือบทุกด้านที่เกี่ยวข้องในท้องที่ ไม่ใช่เพียงแต่การส่งเสริมการมีงานทำหรือดูแลผู้สูงอายุเท่านั้นทำให้อบต. สามารถทำหน้าที่ในการเป็นได้เพียงผู้ประสานงาน ให้คำแนะนำ ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุน แต่ไม่สามารถที่จะดำเนินการเองในฐานะ “เจ้าภาพ” ได้ในทุกเรื่อง ในข้อจำกัดนี้ การริเริ่ม การขับเคลื่อนและการต่อยอดในการส่งเสริมหรือพัฒนาศักยภาพในการทำงานและการมีงานทำของผู้สูงอายุ จำเป็นต้องมาจากตัวหรือกลุ่มผู้สูงอายุเอง โดยต้องมีหน่วยงานภายนอกที่รับผิดชอบหรือมีบทบาทในการดูแลและส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุเข้ามาร่วมในการให้การสนับสนุน ทั้งในเชิงเทคนิคและทางงบประมาณด้วย

อย่างไรก็ดี การเข้ามาให้การสนับสนุนและความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกที่ผ่านมา ก็ยังมีข้อบกพร่องที่ยังคงไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุและความเหมาะสมกับบริบทเชิงเศรษฐกิจและสังคมในพื้นที่ เช่น ในการส่งเสริมอาชีพหรือการพัฒนาทักษะการผลิต ที่ยังไม่สอดคล้องกับวัตถุดิบและลักษณะตลาดรองรับที่มีในพื้นที่ รวมถึง ทักษะหรือความสามารถพื้นฐานที่ผู้สูงอายุมีอยู่แต่ดั้งเดิม

5.4.1.ข สรุปและอภิปรายผลการติดตาม

จากการติดตามผลการจัดทำเวทีประชาคมในพื้นที่ตำบลแม่พริก อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ที่ผ่านมา พบว่า มีประโยชน์อย่างยิ่งในการแลกเปลี่ยนมุมมอง และข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ทุกกลุ่มที่เข้าร่วมทั้งในส่วนของผู้สูงอายุในพื้นที่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับท้องที่ ซึ่งหลักๆ ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและมีบทบาทในงานด้านผู้สูงอายุทั้งในระดับจังหวัดและส่วนกลาง เป็นกิจกรรมที่มีความเป็นรูปธรรมในการกระตุ้นให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญของการทำงานหรือการมีงานทำของผู้สูงอายุในทุกฝ่าย โดยในพื้นที่ตำบลแม่พริก ภายหลังการจัดเวทีประชาคมประมาณ 1 เดือนพบว่า มีการดำเนินกิจกรรมในการส่งเสริมการทำงานและพัฒนาทักษะในการผลิตสินค้า ประเภทจักสานให้แก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ โดยได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐภายนอก และการประสานงานจากอบต. ในพื้นที่เป็นหลัก อาจไม่สามารถกล่าวได้ทั้งหมดว่า นี้เป็นผลสำเร็จที่เกิดจากการจัดให้มีการพูดคุยแลกเปลี่ยนในเวทีประชาคม เนื่องจากผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลแม่พริกนั้น มีการดำเนินกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่องมาแต่เดิมอยู่แล้ว อย่างไรก็ตาม จากการติดตามผลจากผู้ที่เกี่ยวข้อง เวทีประชาคมถือได้ว่าเป็นตัวกระตุ้นหนึ่งที่สำคัญในการก่อให้เกิดการตระหนักและเห็นความสำคัญของการทำงานหรือการมีงานทำของผู้สูงอายุ การทำงานร่วมกันและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้สูงอายุทั้งในและระหว่างกลุ่มต่างๆที่มีในตำบล จากแต่เดิมที่ การดำเนินงานหรือกิจกรรมต่างๆ มักเป็นเพียงภายในกลุ่มหรือภายในแต่ละหมู่บ้านที่ยังขาดการเชื่อมโยงและประสานงานกันระหว่างกลุ่มต่างๆ

5.4.1.ค ข้อเสนอแนะ

จากการติดตามผลการจัดเวทีประชาคม หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบงานด้านผู้สูงอายุในระดับท้องถิ่นได้ให้ข้อคิดเห็นว่า การทำเวทีประชาคม ร่วมกับหน่วยงานส่วนกลางที่รับผิดชอบและเกี่ยวข้องในงานด้านการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุนั้นมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อหน่วยงานส่วนกลางเอง โดยฉพาะหน่วยงานในระดับจังหวัด ในการกำหนดแผนงานและกิจกรรมต่างๆที่จะมีความเหมาะสมตามข้อคิดเห็นและสอดคล้องตามความต้องการที่พบในระดับท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ ดังนั้น เป็นการดีหากหน่วยงานในระดับจังหวัด สามารถที่จะจัดให้มีการประชุมหรือการพบปะในลักษณะเวทีประชาคมในจังหวัดอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง โดยเรียกหน่วยงานที่รับผิดชอบในระดับท้องถิ่นทุกพื้นที่ เข้าชี้แจง ให้ข้อมูลและหารือ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการกำหนดแผนและกิจกรรมที่จะช่วยส่งเสริมการทำงานและการมีงานทำของผู้สูงอายุตามบริบทแต่ละพื้นที่

ในส่วนของกิจกรรมที่หน่วยงานต่างๆ ได้มีการดำเนินการไปแล้วในการ ฝึกอบรม ให้ความรู้ เพิ่มทักษะการประกอบอาชีพ สร้างรายได้แก่ผู้สูงอายุนั้น หรือ รวมถึงแม้กระทั่งการจัดเวทีประชาคม เพื่อแลกเปลี่ยนมุมมองและข้อคิดเห็นนั้น “ความต่อเนื่อง” ของกิจกรรมเหล่านี้นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะก่อให้เกิดผลจริงอย่างเป็นรูปธรรมและยั่งยืนต่อกลุ่มผู้สูงอายุ

5.4.2 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ในภาคตะวันออกเหนือคณะที่ปรึกษาได้จัดเวทีประชาคม ณ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) วังหลวง อำเภอเฝ้าไร่ โดยมีผู้เข้าร่วมเวทีประชาคมประกอบด้วย สมาชิกกลุ่มอาชีพทอผ้า และตัวแทนผู้สูงอายุ ประมาณ 120 คน จากทุกหมู่บ้านในตำบลวังหลวงรวม 15 หมู่บ้าน

การจัดเวทีประชาคมในวันที่ 13 กรกฎาคม 2553 โดยประเด็นหลักที่ได้นำเสนอ คือ ผู้เข้าร่วมเวทีประชาคมยังคงต้องการทำงาน และงานที่ทำเป็นงานที่เคยมีอยู่ในหมู่บ้านแล้ว เช่น การเพาะเห็ด หรืองานที่มีลักษณะงานเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านอยู่แล้ว เช่น การทอผ้า การจักสาน การทำเครื่องดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น นอกจากนี้ยังในเวทีประชาคมยังได้นำเสนอการทำงานเป็นกลุ่มในระดับหมู่บ้าน และอยากได้ความช่วยเหลือในเรื่องการฝึกอบรม และให้มีการส่งเสริมทางด้านการตลาดให้มีช่องทางการจำหน่ายสินค้าที่ผลิตขึ้นมาได้

5.4.2.ก ผลการติดตาม

จากการติดตามประเมินผลการจัดเวทีประชาคม ณ ที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลวังหลวง โดยการสัมภาษณ์จากตัวแทนประธานกลุ่มอาชีพทอผ้า ปลัดอบต. และนักพัฒนาชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบลวังหลวง ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดหนองคาย มีการขับเคลื่อนใน 3 ประเด็นหลักที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1. กลุ่มอาชีพทอผ้า ประธานกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมลายขิดบ้านหนองควายได้บอกคณะปรึกษาได้ทราบถึงความคืบหน้าจากการจัดประชาคม โดยแจ้งให้ทราบว่านายอำเภอวังหลวงมีนโยบายให้ข้าราชการในอำเภอสวมใส่เสื้อผ้าลวดลายที่ทางกลุ่มได้รับรางวัลชมเชย จากทางจังหวัดหนองคายในปี พ.ศ. 2553 (งานหนองคาย Best) เข้าร่วมประชุมที่อำเภอ โดยมีคำสั่งซื้อผ้าฝ้ายลวดลายได้รับรางวัลชมเชยของทางกลุ่มจำนวน 400 เมตร นอกจากนี้ยังมีคำสั่งซื้อผ้าฝ้ายมัดหมี่จากทางกลุ่มอีก 500 เมตร โดยให้ทางกลุ่มทอผ้าฝ้ายมัดหมี่ลวดลายของหมู่บ้านอื่นที่ส่งเข้าประกวดได้รับรางวัลชนะเลิศของจังหวัด ทางประธานกลุ่มได้แจกจ่ายให้สมาชิกทำไปทอตามใบสั่งซื้อ

2. อาชีพเพาะเห็ด เป็นอาชีพซึ่งเคยมีอยู่ในหมู่บ้าน หลังจากที่ได้จัดเวทีประชาคมเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทางอบต. วังหลวงได้จัดสรรงบประมาณ โดยจัดทำโครงการส่งเสริมอาชีพผู้สูงวัย (อบรมเพาะเห็ด : รายละเอียดตามภาคผนวก) ซึ่งโครงการนี้มีวัตถุประสงค์ ให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้การเพาะเห็ดมีอาชีพที่เหมาะสมกับวัย ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และเพิ่มรายได้ และเพื่อเพื่อนำวิธีการทำการเกษตรแบบพอเพียงสู่การปฏิบัติ มีเป้าหมายเพาะเห็ดนางฟ้า เฉลี่ยเดือนละ 30 กิโลกรัม ดำเนินการในระหว่างวันที่ 22 – 24 กันยายน 2553 โดยคัดเลือกผู้สูงอายุหมู่บ้านละ 10 คน จาก 15 หมู่บ้าน โดยมีหลักสูตรการอบรมทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติ รวม 3 วัน โดยใช้วิทยากรภายในท้องถิ่น ซึ่งเป็นสมาชิกอบต. และ/หรือผู้ที่มีอาชีพเพาะเห็ดภายในตำบลวังหลวง หลังจากจัดอบรมเสร็จจะประเมินผลการอบรม หลังจากปีใหม่วางแผนจะอบรมเรื่อง การเพาะเห็ดฟาง

3. การจัดตั้งศูนย์ทอผ้าประจำตำบลวังหลวง หรือศูนย์สำหรับผู้สูงอายุ ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานกำลังดูแลเรื่องนี้อยู่ แม้ในวันที่ทำประชาคมในที่ประชุมได้พิจารณาสถานที่ที่เคยเป็นศูนย์เพาะเห็ดเดิม

ซึ่งตั้งอยู่ที่บ้านหนองควาย หากจะมีการดำเนินการจัดตั้งศูนย์ทอผ้าจัดตั้งศูนย์ทอผ้าประจำตำบลวังหลวง หรือศูนย์สำหรับผู้สูงอายุจัดตั้งศูนย์ทอผ้าประจำตำบลวังหลวง หรือศูนย์สำหรับผู้สูงอายุ หรือศูนย์สำหรับผู้สูงอายุทางศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานต้องมีการออกไปเตรียมการตามขั้นตอนอีกครั้งเพื่อให้แน่ใจว่าเป็นที่ดินที่สามารถนำมาใช้จัดตั้งศูนย์ได้

5.4.2.ข สรุปและอภิปรายผลการติดตาม

การจัดเวทีประชาคมสามารถกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ช่วยทำให้ประชาคมที่มีปัญหาร่วมกันได้นำเสนอความต้องการ ลักษณะของงานที่ต้องการ เหตุผลที่ยังคงต้องทำงาน ข้อจำกัดและอุปสรรคในการทำงาน รวมทั้งความต้องการความช่วยเหลือ การสนับสนุน และการส่งเสริมที่ต้องการ อาจสรุปได้ว่าในการจัดเวทีประชาคมทำให้เกิดการมีส่วนร่วม 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นตอนที่หนึ่ง การให้ข้อมูลเพื่อเปิดประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความต้องการและปัญหาของทุกๆฝ่าย ผู้เข้าร่วมในเวทีประชาคมทุกฝ่ายจะได้รับข้อมูลว่ามีประเด็นปัญหาอะไร ผู้เข้าร่วมอาจฟังและซักถามข้อสงสัยที่ไม่เข้าใจในเวทีประชาคม โอกาสในการนำเสนอปัญหาในเวทีประชาคมในระดับตำบลซึ่งเป็นกลุ่มไม่ใหญ่มากนัก ช่วยทำให้ผู้เข้าร่วมจากหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลายภาคส่วนได้รับทราบข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรง

2. ขั้นตอนที่สอง มีการให้คำปรึกษาและนำเสนอแนวคิดต่างๆ ที่จะช่วยในการแก้ไขปัญหาข้างต้น และรับฟังความคิดเห็นจากผู้เข้าร่วมว่ามีแนวคิดอย่างไร ในขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สามารถนำไปสู่การมีส่วนร่วมอย่างสูงสุดในขั้นตอนต่อไป ขั้นตอนนี้ต้องอาศัยทักษะของวิทยากรกระบวนการที่จะต้องเป็นผู้ช่วยกระตุ้นการมีส่วนร่วมของหน่วยงานต่างๆ เช่น กระทรวงแรงงาน พัฒนาชุมชน อบต. และหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นปัญหาดังกล่าว

3. ขั้นตอนที่สาม การตัดสินใจร่วมกัน โดยวิทยากรกระบวนการกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมเวทีประชาคมเสนอความคิดเห็นของตนเองมากขึ้น และอย่างทั่วถึง มีการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรมในเวทีประชาคม

4. ขั้นตอนที่สี่ ผู้เข้าร่วมเวทีสามารถเสนอความต้องการการทำงานในอนาคตอย่างเป็นรูปธรรม โดยเนื่องจากเป็นผู้ที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และเป็นผู้มีศักยภาพอยู่แล้ว โดยขอให้ทีมงานจากภายนอกมาช่วยเสริมทักษะ หรือเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ที่ได้เสนอไว้

5. ขั้นตอนที่ห้า การให้ความสนับสนุนความคิดริเริ่ม ผู้เข้าร่วมเวทีมีบทบาทเป็นผู้จัดทำกิจกรรมต่างๆ ที่ได้อาจรับการสนับสนุนในฐานะเป็นเจ้าของกิจกรรม/กลุ่มอาชีพ ซึ่งอาจผลักดันเป็นประเด็นปัญหาสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ในขั้นตอนนี้ ทีมงานจากภายนอกอาจมีบทบาทในการวางแผนสนับสนุนตามการร้องขอจากเวทีประชาคม ภายใต้ภารกิจ และอำนาจหน้าที่ของตน หลังจากที่ได้เข้าร่วมเวทีประชาคม

จาก 5 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมโดยการจัดเวทีประชาคม พบว่ามี 2 ประเด็นหลักที่ได้นำเสนอในเวทีประชาคม ได้แก่ เรื่องการทำงาน **ซึ่งเป็นงานที่เคยมีอยู่ในหมู่บ้าน** เช่นการเพาะเห็ด **และงานที่มีลักษณะงานเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน** เช่น การทอผ้า ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาขับเคลื่อนอย่างทันทีทันใด จากหน่วยงานที่เข้าร่วมเวทีประชาคมในระดับท้องถิ่นเนื่องจากเป็นข้อเสนอที่สามารถทำได้ภายในบริบทของผู้มีอำนาจหน้าที่ ไม่ว่าจะเป็นกำลังเงิน และกำลังบุคลากรในการที่จะให้ความช่วยเหลือ ดังกรณีตัวอย่าง

กรณีที่ 1. นายอำเภอเฝ้าไร่ ได้มีการรณรงค์ให้ข้าราชการที่อำเภอสวมใส่เสื้อผ้าลวดลายที่กลุ่มทอผ้าบ้านหนองควายได้รับรางวัลชมเชยเข้าประชุมหัวหน้าส่วนราชการที่อำเภอ เป็นต้น

กรณีที่ 2. นายกอบต. จัดสรรงบประมาณอบต. เพื่อจัดการอบรมการเพาะเห็ดให้กับกลุ่มผู้สูงอายุหมู่บ้านละ 10 คน ทุกหมู่บ้านทั่วทั้งตำบล และวางแผนที่จะจัดการอบรมต่อไป (รายละเอียดภาคผนวก จ)

จะเห็นได้ว่าการจัดเวทีประชาคมโดยนำเอารูปแบบจำลองการส่งเสริมการมีงานทำของพื้นที่ชนบท โดยวิธีการจัดเวทีประชาคมกับกลุ่มอาชีพที่มีอยู่แล้วในระดับตำบล โดยการประสานงานกับอบต. เมื่อเจาะลงลึกในระดับพื้นที่ตำบล ประกอบกับการมีข้อมูลพื้นฐานที่เป็นรายละเอียดของกลุ่มอาชีพ ความต้องการการทำงานของผู้สูงอายุ/การมีงานทำของผู้สูงอายุ รวมทั้งปัญหา/อุปสรรค ที่ทางหน่วยงานที่รับผิดชอบสามารถสนับสนุน/ช่วยเหลือได้ ช่วยให้อบต.ได้ทราบทิศทางที่ชัดเจนในการดำเนินโครงการ จึงสามารถนำมาขับเคลื่อนตามภารกิจได้ตรงประเด็นและเป็นไปตามความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นของตนเอง

5.4.2.ค ข้อเสนอแนะ

1. การบูรณาการของหน่วยงานที่เข้าร่วมในเวทีประชาคม อาจทำได้โดยจัดการประชุมร่วมกันระหว่างหน่วยงาน ณ ที่ทำการ อบต. ปีละ 2 ครั้ง หรือตามความสะดวกเพื่อประเมินผลงานที่แต่ละส่วนงานได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดโครงการ/กิจกรรมให้กับชุมชน

2. การติดตามประเมินผลโครงการ/กิจกรรมของแต่ละหน่วยงาน เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการดำเนินโครงการ/กิจกรรมเหล่านี้ แต่ละหน่วยงานอาจต้องมีกำหนดเวลาในการติดตามผล เพื่อประเมินความก้าวหน้า/ผลสัมฤทธิ์ และปัญหา/อุปสรรค และเพื่อเป็นข้อมูลที่ช่วยในการตัดสินใจแก่ผู้บริหารทุกระดับ นอกจากนี้ข้อมูล

จากการติดตามประเมินผลสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการวางแผนการบริหาร และการจัดสรรงบประมาณต่อไป

5.4.3 ภาคกลาง

ในพื้นที่การศึกษาภาคกลาง การศึกษารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำ โดยการจัดเวทีประชาคมระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องทั้งส่วนกลาง และท้องถิ่น กับกลุ่มอาชีพ ชมรมผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุทั่วไป ในประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมของการส่งเสริมการมีงานทำ ความต้องการมีงานทำ และการได้รับการส่งเสริมที่จำเป็นของผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลบ้านยาง อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี พบว่า ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังคงต้องการทำงาน เพื่อเพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่ทำงานในภาคการเกษตร รวมทั้งงานในลักษณะส่วนบุคคลเป็นอาชีพหลัก และงานในลักษณะรวมกลุ่มเป็นอาชีพรอง ผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน เนื่องจากต้องทำงานบ้าน เป็นแม่บ้าน ต้องดูแลหลาน และสุขภาพไม่เอื้ออำนวย ปัญหาและอุปสรรคในการทำงานส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านงบประมาณในการลงทุน ปัญหาเรื่องการตลาด ปัญหาการมีโรคประจำตัว

5.4.3.ก ผลการติดตาม

จากการติดตามประเมินผลการจัดเวทีประชาคม ณ วัดซัน ต.บ้านยาง อ.เสาไห้ จ.สระบุรี โดยกลุ่มอาชีพที่นำมาเป็นรูปแบบในการส่งเสริมการมีงานทำ ได้แก่ กลุ่มปลูกต้นเตย กลุ่มน้ำพริกสตรีร่วมใจ และชมรมผู้สูงอายุตำบลพระยาทด ซึ่งคัดเลือกจากความยั่งยืนของกลุ่ม การที่กลุ่มมีกิจกรรมทำอย่างต่อเนื่อง ลักษณะงานที่ผู้สูงอายุทำมีความยืดหยุ่น ไม่ได้ทำทุกวัน และสามารถนำกลับมาทำที่บ้านได้ การติดตามการจัดเวทีประชาคมสามารถสรุปผลได้ดังนี้

กลุ่มอาชีพ

กลุ่มปลูกต้นเตย เป็นรูปแบบที่ดีและสามารถเป็นแหล่งงานให้กับผู้สูงอายุในหมู่บ้านได้ เนื่องจากมีสมาชิกของกลุ่มคือสมาชิกทุกหลังคาเรือนของหมู่บ้าน ประกอบด้วยคนหลายวัย เข้ามามีส่วนร่วมในการเก็บเตย บำรุงรักษาต้นเตย ถอนหญ้า บำรุงปุ๋ย บำรุงดิน โดยบทบาทของผู้สูงอายุที่ชัดเจนได้แก่ เก็บขาย ตัดเตย ล้างเตย กำเตย บรรจุใส่ถุง ไม่มีปัญหาด้านการตลาด กลุ่มจึงมีความยั่งยืน และทำให้สมาชิกมีรายได้ประจำและต่อเนื่อง นอกจากนี้ผู้รับผิดชอบกลุ่มเป็นผู้ที่มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการทำเตยและเรื่องการตลาด เข้าร่วมอบรมกับหน่วยงานภาครัฐเป็นระจำ ทำให้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล หลังจากการทำเวทีประชาคมผ่านไป มีแนวคิดในการแปรรูปต้นเตยให้เป็นชาใบเตย เพื่อส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุในหมู่บ้านโดยนำเอาภูมิปัญญา

ท้องถิ่นเรื่องสมุนไพรใบเตยมาผสมกับการแปรรูปใบเตย แต่ยังมีปัญหาอุปสรรคในเรื่องไม่มีวิทยากรที่มาให้คำแนะนำ และงบประมาณในการซื้อเครื่องจักร อย่างไรก็ควรมีการถอดบทเรียนด้านการทำงานของกลุ่ม เพื่อถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ด้านการทำงานของผู้สูงอายุให้กับผู้สนใจ

กลุ่มน้ำพริกสตรีร่วมใจ สามารถเป็นแหล่งงานให้กับผู้สูงอายุในหมู่บ้านได้ เนื่องจากเป็นงานภูมิปัญญาด้านอาหารไทย อาหารท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ผู้สูงอายุสามารถมีรายได้ประจำ แต่ผู้นำกลุ่มมีบทบาทหลายบทบาท ทั้งเป็นประธานกลุ่ม เป็นผู้ใหญ่บ้าน เป็นอสม. จึงทำให้ไม่มีเวลามาบริหารจัดการนำกลุ่มเข้าโครงการ OTOP ในการที่จะสร้างตราสินค้าเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าได้ จึงทำให้ตลาดแคบ ขายเฉพาะในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง หลังจากการทำเวทีประชาคมผ่านไป กลุ่มยังไม่มีความก้าวหน้าไปกว่าเดิม ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ด้านการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุควรมีบทบาทในการประสานต่อยอดกลุ่มเหล่านี้ให้มีความยั่งยืน และเกิดการพัฒนาต่อไปในการเข้ารับการคัดสรรให้เป็นสินค้า OTOP ห้าดาว

ชมรมผู้สูงอายุตำบลพระยาทด สามารถเป็นแหล่งงานให้กับผู้สูงอายุในหมู่บ้านได้เช่นกัน แต่เนื่องจากบทบาทหรือภารกิจหลักของชมรมผู้สูงอายุคือดำเนินกิจกรรมด้านการส่งเสริมสุขภาพเป็นหลัก งานด้านการส่งเสริมอาชีพจึงเป็นเพียงให้ผู้สูงอายุมาพบกันอาทิตย์ละครั้งเพื่อทำดอกไม้จันทร์ ทำให้ผู้สูงอายุมีรายได้ไม่ประจำ และมีรายได้น้อยมากหรือรายได้ที่ได้รับเป็นเพียงสินน้ำใจเท่านั้น นอกจากนี้การตลาดก็ยังไม่กว้าง ทำขายเฉพาะในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง

อย่างไรก็ตาม หลังจากการทำเวทีประชาคมผ่านไป ทำให้พบว่า โครงการโรงสีชุมชนขนาดเล็ก ที่ได้รับการจัดสรรงบประมาณจากโครงการ SML สามารถสร้างงานสร้างอาชีพให้กับผู้สูงอายุได้ เนื่องจากชาวบ้านในตำบลบ้านยางประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก พอถึงฤดูเก็บเกี่ยวก็ต้องนำข้าวเปลือกไปสีเป็นข้าวสาร ซึ่งมีค่าใช้จ่ายค่อนข้างแพง การมีโรงสีข้าวชุมชนขนาดเล็กจะทำให้ชาวบ้านสีข้าวได้ถูกลง ช่วยลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็น นอกจากนี้ยังเป็นแหล่งจำหน่ายข้าวสารให้กับผู้บริโภคในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงได้ในราคาถูกกว่าท้องตลาดทั่วไป ปัจจุบันมีการจ้างแรงงานสูงอายุเพียง 3 คน มาทำหน้าที่สีข้าว ได้ค่าแรงถังละ 10 บาท 1 วันผู้สูงอายุสีข้าวได้ 20 ถัง ได้ค่าแรงวันละ 200 บาท แต่เป็นงานที่ไม่ได้ทำประจำ อาทิตย์ละ 2-3 วัน ทำให้มีรายได้ไม่ประจำและไม่ต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามโครงการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุทุกคนในตำบลบ้านยางและตำบลใกล้เคียงมาเรียนรู้กระบวนการผลิตโดยใช้เครื่องจักร กระบวนการทำการผลิตแบบครบวงจร เนื่องจากต้องเรียนรู้ก่อนค่อยรับเข้าทำงาน แต่ยังไม่มีผู้สูงอายุเข้ามาสมัครหรือแจ้งความจำนงค์

หน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่น

องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง อ.เสาไห้ จ.สระบุรี มีกิจกรรมที่ทำเป็นประจำและต่อเนื่องทุกเดือน ด้านสวัสดิการสังคม ได้แก่ แจกเบี้ยยังชีพ บริการตัดผม นวดเพื่อสุขภาพ แจกเบี้ยผัก วัดสายตา มีอาหารให้ทานตอนเที่ยงร่วมกัน นอกจากนี้มีวิทยากรมาให้ความรู้ด้านการส่งเสริมสุขภาพ การเสริมสร้างสุขภาวะ ด้านการปรับทัศนคติในการดำเนินชีวิต ด้านเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น หลังจากเวทีประชาคมผ่านไปมีการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุอีก 2 อาชีพ ได้แก่ การสานตระกร้าจากต้นกก และการทำเตาเผาถ่าน โดยมีกิจกรรมคือการให้วิทยากรมาอบรมให้ความรู้ในเรื่องการสานตระกร้าจากต้นกก โดยให้ผู้สูงอายุถือไปทำที่บ้าน หลังจากนั้นภายในหนึ่งสัปดาห์จะมาประเมินผลว่าทำได้หรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคในการทำงานอย่างไร และจะจัดตั้งเป็นกลุ่มอาชีพให้ กิจกรรมต่อมาคือพาผู้สูงอายุไปดูงานการทำเตาเผาถ่านตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง ที่ต.หนองโน จังหวัดสระบุรี เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้การทำเตาเผาถ่าน และสามารถนำกลับมากประยุตก์ใช้ในกลุ่ม สำหรับแผนงานและกิจกรรมด้านการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ในอนาคต ส่วนใหญ่จะทำต่อยอดจากอาชีพเดิมเพื่อให้กลุ่มเข้มแข็งสามารถบริหารจัดการกลุ่มได้ และกลุ่มมีความยั่งยืนก่อน จึงขยายผลต่อไป

5.4.3.ข สรุปและอภิปรายผลการติดตาม

การจัดเวทีประชาคมเป็นกิจกรรมที่มีความเป็นรูปธรรมในการกระตุ้นให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญของการทำงานของผู้สูงอายุ ก่อให้เกิดความร่วมมือของหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จึงมีประโยชน์อย่างยิ่งในการแลกเปลี่ยน มุมมองและข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ทุกกลุ่มที่เข้าร่วมทุกฝ่าย

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลัก ทำให้ไม่มีเวลามารวมกลุ่มเพื่อทำอาชีพเสริม ถึงแม้ว่ากลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมเป็นกำลังกำลังแรงงานร่วมกับคนในวัยอื่นโดยการเข้ามาเรียนรู้กระบวนการทำงาน แต่ยังมีผู้สูงอายุสมัครใจเข้ามาทำจำนวนน้อยมาก ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญต่อการดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำ เนื่องจากการขับเคลื่อนและการส่งเสริมการมีงานทำจำเป็นต้องมาจากผู้สูงอายุรับผิดชอบหรือมีบทบาทร่วมกัน ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจึงต้องเร่งสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องความสำคัญของการทำงานของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด/อำเภอ ที่มีบทบาททางด้านการส่งเสริมสุขภาพ เนื่องจากการทำงานของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับสุขภาพ ร่วมกับสำนักงานแรงงานจังหวัด ซึ่งมีบทบาทโดยตรง นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐในระดับพื้นที่ เช่น อบต.ควรมีการ

รณรงค์ ส่งเสริมการรวมกลุ่มในรูปแบบต่างๆให้มากขึ้น เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์ OTOP เพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งกิจกรรมที่สร้างรายได้ และกิจกรรมทางด้านสังคม ให้มากขึ้น

นอกจากนี้การดำเนินการด้านการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุในชนบทที่ผ่านมา พบว่า การทำงานของกลุ่มอาชีพหรือหน่วยงานภาครัฐ ยังไม่มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนอื่น ดังนั้นจึงควรมีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนอื่น เช่น กลุ่มจักสานตระกร้า กลุ่มปลูกต้นเตย ควรมีการสร้างความร่วมมือกับโครงการ OTOP ในตำบลอื่น เพื่อเป็นช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากลุ่ม

5.4.3.ค. ข้อเสนอแนะในระดับปฏิบัติ

1. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องควรสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องความสำคัญของการทำงานของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด/อำเภอ ที่มีบทบาททางด้านการส่งเสริมสุขภาพ เนื่องจากการทำงานของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับกับสุขภาพ

2. หน่วยงานภาครัฐในระดับพื้นที่ เช่น อบต.ควรมีการรณรงค์ ส่งเสริมการรวมกลุ่มในรูปแบบต่างๆให้มากขึ้น เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์ OTOP เพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งกิจกรรมที่สร้างรายได้ และกิจกรรมทางด้านสังคม ให้มากขึ้น

3. ควรมีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนอื่น เช่น กลุ่มจักสานตระกร้า กลุ่มปลูกต้นเตย ควรมีการสร้างความร่วมมือกับโครงการ OTOP ในตำบลอื่น เพื่อเป็นช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า รวมทั้งการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากลุ่ม

4. กลุ่มอาชีพควรมีการถอดบทเรียนด้านการทำงานของกลุ่ม เพื่อถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ด้านการทำงานของผู้สูงอายุให้กับผู้สนใจ

5.4.4 ภาคใต้

ในพื้นที่การศึกษาภาคใต้ การศึกษารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำ โดยการจัดเวทีประชาคมระหว่างหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องทั้งส่วนกลาง และท้องถิ่น กับกลุ่มอาชีพ ชมรมผู้สูงอายุ และผู้สูงอายุทั่วไป ในประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบที่เหมาะสมของการส่งเสริมการมีงานทำ ความต้องการมีงานทำ และการได้รับการส่งเสริมที่จำเป็นของผู้สูงอายุในพื้นที่ตำบลบางเดือน อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ผู้สูงอายุส่วน

ใหญ่ยังคงต้องการทำงาน เพื่อความสนุกสนาน เพลิดเพลิน เข้ากลุ่ม ไม่เหงา และเพิ่มรายได้ให้กับตนเองและครอบครัว โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่ทำงานในภาคการเกษตร เช่น งานในสวนยาง สวนปาล์ม เป็นอาชีพหลัก รวมทั้งงานในลักษณะส่วนบุคคล เช่น การค้าขาย และงานในลักษณะรวมกลุ่มเป็นอาชีพรอง การทำงานส่วนใหญ่ประสบปัญหาด้านงบประมาณในการลงทุน ปัญหาเรื่องการตลาด การพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ ผู้สูงอายุบางคนทำงานในสวนยาง สวนปาล์ม และค้าขายด้วย จึงทำให้ไม่ค่อยมีเวลาในการเข้ากลุ่ม ถึงแม้ว่าตนเองก็สมัครเป็นสมาชิกกลุ่มด้วย เพื่อจะได้รับสวัสดิการจากกลุ่ม

5.4.4.ก ผลการติดตาม

จากการติดตามประเมินผลการจัดเวทีประชาคม ณ โรงเรียนบางเดือนสถิตย์ ต.บางเดือน อ.พุนพิน จ.สุราษฎร์ธานี โดยกลุ่มอาชีพที่นำมาเป็นรูปแบบในการส่งเสริมการมีงานทำ ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศิษย์พระดาบส ต.บางเดือน และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก ต.ท่าสะท้อน ซึ่งคัดเลือกจากความยั่งยืนของกลุ่ม สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มเป็นผู้สูงอายุ การที่กลุ่มมีกิจกรรมทำอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีรายได้ประจำ ลักษณะงานที่ผู้สูงอายุทำมีความยืดหยุ่น ผู้สูงอายุสามารถทำได้ ผู้นำกลุ่มมีความสามารถ การติดตามการจัดเวทีประชาคมสามารถสรุปผลได้ดังนี้

กลุ่มอาชีพ

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศิษย์พระดาบส เป็นรูปแบบที่ดีและสามารถเป็นแหล่งงานให้กับผู้สูงอายุในหมู่บ้านได้ เนื่องจากสมาชิกของกลุ่ม ประกอบด้วยคนหลายวัย โดยเฉพาะมีผู้สูงอายุเป็นสมาชิกกว่าครึ่ง โดยบทบาทของผู้สูงอายุที่ชัดเจนได้แก่ การทำก้อนเห็ด การขายก้อนเห็ด การชั่งกิโลก้อนเห็ด การดูแลก้อนเห็ด ซึ่งมีขั้นตอนการดูแลรักษาง่ายและเวลาในการผลิตสั้น นอกจากนี้ผู้สูงอายุที่สนใจเพาะเห็ด ทางโครงการก็มีการสอนและฝึกอบรมอาชีพให้ เพื่อสามารถนำไปทำขายหรือทำเพื่อไว้กินในครัวเรือนก็ได้ ไม่มีปัญหาด้านการตลาด เนื่องจากทางกลุ่มจะรับซื้อเห็ดที่เกษตรกร หรือกลุ่มแม่บ้าน กลุ่มสตรี หรือกลุ่มผู้สูงอายุไว้ทั้งหมด เพราะต้องนำเห็ดมาทำการแปรรูปเพื่อส่งออก กลุ่มจึงมีความยั่งยืน และทำให้สมาชิกมีรายได้ประจำและต่อเนื่อง นอกจากนี้ผู้รับผิดชอบกลุ่มเป็นผู้ที่มีความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ เข้าร่วมอบรมกับหน่วยงานภาครัฐเป็นระจำ ทำให้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล หลังจากการทำเวทีประชาคมผ่านไป 1 เดือน กลุ่มก็ขยายผลต่อยอดไปทำที่ต.ท่าสะท้อน อ.พุนพิน อีกสถานที่หนึ่ง อย่างไรก็ตามควรมีการจัดการความรู้ ถอดบทเรียนด้านการทำงานของกลุ่ม เพื่อถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ด้านการทำงานของผู้สูงอายุให้กับผู้สนใจ

กลุ่มวิสาหิกจชุมชนจักสานกระจูดบ้านห้วยลึก ต.ท่าสะท้อน เป็นรูปแบบที่ดีและสามารถเป็นแหล่งงานให้กับผู้สูงอายุได้ เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ และงานของกลุ่มเหมาะสมกับผู้สูงอายุ เป็นการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการจักสานมาผสมผสานกับงานตัดเย็บ ทำให้สร้างรายได้ให้กับท้องถิ่น โดยบทบาทของผู้สูงอายุจะเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการจักสาน เช่น ถักเปีย ขึ้นรูปหมวก กระเป๋า เสื่อ เป็นต้น โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่เมื่อว่างจากงานในสวนยาง สวนปาล์ม ก็จะมาทำงานที่นี่เพื่อเป็นอาชีพเสริมในขณะที่ผู้สูงอายุบางคนนำกลับไปทำที่บ้าน นอกจากนี้ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวคือน้ำพุร้อน ที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศให้มาแช่น้ำอุ่นเพื่อสุขภาพที่ดี ทำให้เป็นโอกาสในการขายสินค้าอีกทางหนึ่ง หลังจากการทำเวทีประชาคมผ่านไป การดำเนินงานของกลุ่มยังคงเหมือนเดิม เนื่องจากว่าเวลาน้อย เพียง 1 เดือน จึงยังไม่ได้ดำเนินการอะไร ประกอบกับมี order มาก ต้องมาบริหารจัดการเรื่องการผลิตสินค้าส่งให้ทันกับ order ทางกลุ่มก็เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุที่ว่างจากงานหลักเข้ามาทำตลอดเวลา แต่ยังไม่มีผู้สูงอายุ สมัครเข้ามาเพิ่ม อย่างไรก็ตามควรมีการถอดบทเรียนด้านการทำงานของกลุ่ม เพื่อถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ด้านการทำงานของผู้สูงอายุให้กับผู้สนใจ

เป็นที่น่าสังเกตุว่านอกจากลุ่มอาชีพที่กล่าวมาสามารถเป็นแหล่งงานให้กับผู้สูงอายุในชุมชนได้ พบว่ากลุ่มกลองยาว ต.ช้างขวา อ.กาญจนดิษฐ์ ที่ใช้ทุนทางวัฒนธรรมมาต่อยอดสร้างรายได้ให้กับชุมชน เป็นอีกกลุ่มซึ่งลักษณะงานผู้สูงอายุทำได้ เนื่องจากเป็นงานที่ทำแล้วสนุก ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ก็ชอบสนุก จึงเหมาะสมกับการเป็นแหล่งงานให้กับผู้สูงอายุได้ บทบาทของผู้สูงอายุมีทั้งตีฉิ่ง ฉาบ กลอง โหม่ง รำวง ร้องเพลง ที่สำคัญสมาชิกของกลุ่มมีรายได้ค่อนข้างสูง คือ 500 บาท/งาน/คน ซึ่งใน 1 เดือนก็มีประมาณ 4-5 งาน เป็นอย่างน้อย (เดินสายแสดงในภาคใต้ทุกจังหวัดที่ติดต่อมา)

5.4.4.ข สรุปและอภิปรายผล

การจัดเวทีประชาคมเป็นกิจกรรมที่มีความเป็นรูปธรรมในการกระตุ้นให้เกิดการตระหนักถึงความสำคัญของการทำงานของผู้สูงอายุ ก่อให้เกิดความร่วมมือของหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง จึงมีประโยชน์อย่างยิ่งในการแลกเปลี่ยน มุมมองและข้อมูลที่เป็นประโยชน์แก่ทุกกลุ่มที่เข้าร่วมทุกฝ่าย

ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลัก ทำให้ไม่มีเวลามารวมกลุ่มเพื่อทำอาชีพเสริม ถึงแม้ว่ากลุ่มอาชีพในหมู่บ้าน เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมเป็นกำลังกำลังแรงงานร่วมกับคนในวัยอื่น โดยการเข้ามาเรียนรู้กระบวนการทำงาน แต่ยังมีผู้สูงอายุสมัครใจเข้ามาทำจำนวนน้อยมาก ซึ่งเป็นปัญหาและ

อุปสรรคที่สำคัญต่อการดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำ เนื่องจากการขับเคลื่อนและการส่งเสริมการมีงานทำจำเป็นต้องมาจากผู้สูงอายุรับผิดชอบหรือมีบทบาทร่วมกัน ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจึงต้องเร่งสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องความสำคัญของการทำงานของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด/อำเภอ ที่มีบทบาททางด้านการส่งเสริมสุขภาพ เนื่องจากการทำงานของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับสุขภาพ ร่วมกับสำนักงานแรงงานจังหวัด ซึ่งมีบทบาทโดยตรง นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐในระดับพื้นที่ เช่น อบต.ควรมีการรณรงค์ ส่งเสริมการรวมกลุ่มในรูปแบบต่างๆให้มากขึ้น เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์ OTOP เพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งกิจกรรมที่สร้างรายได้ และกิจกรรมทางด้านสังคม ให้มากขึ้น

นอกจากนี้การดำเนินการด้านการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุในชนบทที่ผ่านมา พบว่า กลุ่มอาชีพ ยังเข้าไม่ถึงข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานภาครัฐ เช่น การเข้ากลุ่ม การจดทะเบียนกลุ่ม จะทำให้กลุ่มได้รับสิทธิประโยชน์จากการจดทะเบียนหรือเข้ากลุ่ม ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะอบต.จึงควรมีการควรมีการจัดอบต.เคลื่อนที่ เพื่อให้ความรู้หรือประชาสัมพันธ์เรื่องการส่งเสริมการจ้างงานให้กับผู้สูงอายุที่อยู่ไกล เรื่องสิทธิประโยชน์ของการเข้ากลุ่ม รวมทั้งเรื่องอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าถึงข้อมูลข่าวสารให้มากขึ้น นอกจากนี้การทำงานในลักษณะส่วนบุคคลเช่น การขายของชำ ยังประสบปัญหาขายไม่ดี คนไม่ค่อยมาซื้อ เนื่องจากคนจะไปซื้อตามร้านสะดวกซื้อ เช่น seven eleven บิกซี โลตัส หรือ มินิมาร์ท ซึ่งอยู่ไม่ไกลมากนัก แต่มีสินค้าให้เลือกใหม่ๆ สด และหลากหลาย ทำให้ผู้สูงอายุที่ขายอยู่ในร้าน ขายไม่ดี

5.4.4.ค ข้อเสนอแนะ

1. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจึงต้องเร่งสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องความสำคัญของการทำงานของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด/อำเภอ ที่มีบทบาททางด้านการส่งเสริมสุขภาพ เนื่องจากการทำงานของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับสุขภาพ ร่วมกับสำนักงานแรงงานจังหวัด ซึ่งมีบทบาทโดยตรง นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐในระดับพื้นที่ เช่น อบต.ควรมีการรณรงค์ ส่งเสริมการรวมกลุ่มในรูปแบบต่างๆให้มากขึ้น เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์ OTOP เพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งกิจกรรมที่สร้างรายได้ และกิจกรรมทางด้านสังคม ให้มากขึ้น

2. หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะอบต.จึงควรมีการควรมีการจัดอบต.เคลื่อนที่ เพื่อให้ความรู้หรือประชาสัมพันธ์เรื่องการส่งเสริมการจ้างงานให้กับผู้สูงอายุที่อยู่ไกล เรื่องสิทธิประโยชน์ของการเข้ากลุ่ม รวมทั้งเรื่องอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าถึงข้อมูลข่าวสารให้มากขึ้น

บทที่ 6
สรุป และข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างโอกาสหรือทางเลือกในการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท และเพื่อศึกษารูปแบบการดำเนินการที่เหมาะสมในพื้นที่ชนบทสำหรับดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุที่มีความสามารถ และต้องการทำงานให้มีงานทำและมีรายได้ รวมทั้งเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการดำเนินงานด้านการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทในอนาคต วิธีดำเนินการศึกษา มีดังต่อไปนี้

1). การศึกษาเชิงปริมาณ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม โดยกลุ่มตัวอย่าง คือผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไปในพื้นที่ชนบท 4 ภูมิภาค สุ่มตัวอย่างจังหวัดละ 250 คน จากทั้งหมด 8 จังหวัด ได้ตัวอย่างทั้งหมด 2,018 คน

2). การศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยใช้แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ระดับลึกและสนทนากลุ่มบุคคล/ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3 กลุ่ม ได้แก่

2.1.1 หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ สำนักงานจัดหางานจังหวัด ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด ศูนย์ส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียน สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด (ที่ดูแลงานด้าน OTOP) สภาผู้สูงอายุจังหวัดและสภาสาขา สำนักงานเกษตรจังหวัด/อำเภอ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

2.1.2 กลุ่มอาชีพ/ ชมรมผู้สูงอายุ ได้แก่ กลุ่มอาชีพที่ทำอยู่ในชุมชน โดยอาจจะมีบุคคลหลายช่วงวัยดำเนินการและมีผู้สูงอายุทำงานด้วย รวมทั้งกลุ่ม OTOP/วิสาหกิจชุมชน เช่น กลุ่มทอผ้าและย้อมสีผ้า กลุ่มสานเสื่อ กลุ่มอาชีพเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา และกลุ่มผู้สูงอายุที่ได้รับการสนับสนุนจากมูลนิธิพัฒนาผู้สูงอายุ (Foundation for Older Persons' Development_ FODEV) ในการประกอบอาชีพเลี้ยงหมูและเลี้ยงวัว เป็นต้น

2.1.3 ภาคเอกชน ได้แก่ ผู้ประกอบการโรงงาน อุตสาหกรรมจังหวัด หอการค้าจังหวัด องค์กรเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชน ที่มีบทบาทในการดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ เป็นต้น

3). การจัดเวทีประชาคมเฉพาะพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา เพื่อประเมินความต้องการในการทำงานของผู้สูงอายุ และแนวทางในการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ

4). การติดตามประเมินผลหลังการจัดเวทีประชาคม เพื่อสรุปผลความเป็นไปได้ของรูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำที่เหมาะสมของผู้สูงอายุ ที่จะนำไปใช้ปฏิบัติจริงในพื้นที่ชนบท

6.1 สรุปผลการศึกษา

6.1.1 ผลการศึกษาทางด้านอุปสงค์ (เชิงปริมาณ)

จากผลการสำรวจผู้สูงอายุใน 4 ภูมิภาค ได้แก่ ภาคเหนือ ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุส่วนใหญ่เป็นหญิงมากกว่าชาย มีอายุเฉลี่ย 66 ปี ส่วนใหญ่ยังอยู่กับคู่สมรส จบการศึกษาระดับประถมศึกษา และมีสถานภาพเป็นหัวหน้าครัวเรือน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 4 คน โดยมีผู้สูงอายุ (อายุ 60ปีขึ้นไป) อาศัยอยู่ในครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 1 คน มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ทำงาน/ประกอบอาชีพเฉลี่ยประมาณ 2 คน

ด้านรายได้ ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีรายได้จากหลายแหล่ง โดยรายได้เฉลี่ยของผู้สูงอายุต่อคน เท่ากับ 3,013 บาทต่อเดือน เป็นรายได้หลักจากการประกอบอาชีพเฉลี่ย 2,548 บาท ส่วนรายได้อื่นๆ ได้แก่ รายได้จากบำเน็จ-บำนาญเฉลี่ย 1,781 บาท จากคู่สมรสเฉลี่ย 44 บาท และจากบุตร-หลานเฉลี่ย 1,702 บาท

ด้านรายจ่าย ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อเดือนค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับรายได้ โดยค่าใช้จ่ายส่วนตัวเพื่อการอุปโภค-บริโภคเฉลี่ย 2,751 บาท เฉพาะค่าอาหารและเครื่องดื่มเฉลี่ย 2,381 บาท นอกจากนี้ยังมีค่าใช้จ่ายเพื่อกิจกรรมทางสังคม เช่น ทำบุญ ค่าฌาปนกิจสงเคราะห์ ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายรายปีที่มีจำนวนมากที่สุด เฉลี่ยประมาณ 8,862 บาท/ปี และค่าใช้จ่ายด้านสุขภาพ เฉลี่ย 1,785 บาท/ปี

ด้านทรัพย์สิน ซึ่งได้มาจากการตีมูลค่าบ้าน ที่ดินและสิ่งปลูกสร้าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างเฉพาะที่มีทรัพย์สิน มีมูลค่าทรัพย์สินเฉลี่ยต่อคนประมาณ 1 ล้านบาท ซึ่งการตีราคาดังกล่าวอาจไม่ถูกต้องแม่นยำนัก เนื่องจากเป็นการตีมูลค่าที่ดินตามราคาประเมิน ส่วนการตีราคาบ้านก็เป็นไปตามที่ผู้สูงอายุประเมินเอง ซึ่งอาจสูงหรือต่ำกว่าราคาจริง

หนี้สิน กลุ่มตัวอย่างเกือบร้อยละ 40 มีหนี้สิน (หรือร้อยละ 60 ไม่มีหนี้สิน) โดยมีจำนวนหนี้สินเฉลี่ยรวม 40,179 บาท และเป็นหนี้ในระบบมากกว่าหนี้นอกระบบ โดยที่ส่วนใหญ่กู้เงินไปเพื่อการประกอบอาชีพ

ด้านสุขภาพ ผู้สูงอายุที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีโรคประจำตัวและความพิการ โดยโรคประจำตัวที่เป็นมากที่สุด ได้แก่ ความดัน เบาหวาน หัวใจ ตามลำดับ อาการพิการที่พบมากที่สุด ได้แก่ หูตึง หูหนวก ตาฟาง ต้อเนื้อ ต้อหิน โปลิโอ ตามลำดับ โดยผู้สูงอายุส่วนใหญ่สามารถใช้สิทธิจากบัตรทองในการรักษาพยาบาล

ด้านการทำงานและการประกอบอาชีพ พบว่า มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 58) ยังทำงาน/ประกอบอาชีพ โดยเหตุผลที่สำคัญที่สุดที่ต้องทำงาน คือ เพื่อเลี้ยงชีพหรือหารายได้มาเลี้ยงครอบครัว หรือต้องการพึ่งตนเอง (ร้อยละ 78) รองลงมาคือ ต้องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และร่างกายยังแข็งแรงพอทำงานไหว ตามลำดับ ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ทำงาน ให้เหตุผลว่า สุขภาพไม่แข็งแรง เจ็บป่วย ทำไม่ไหว มีโรคประจำตัว (ร้อยละ 56) รองลงมา คือ ต้องเลี้ยงหลาน/เฝ้าบ้าน ชราภาพ ลูกไม่ให้ทำ และต้องการพักผ่อน ตามลำดับ

ด้านอาชีพและสถานภาพการทำงาน ผู้สูงอายุที่ทำงานส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือ ทำการเกษตร ค้าขาย ให้บริการ ผลิตของใช้ โดยส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นเจ้าของกิจการเอง รองลงมาคือ รับจ้าง เป็นนายจ้าง และเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพ ตามลำดับ โดยผู้สูงอายุที่ทำงานมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนจากอาชีพหลักประมาณ 4,271 บาท อาชีพรองประมาณ 3,485 บาท และผู้สูงอายุที่ทำงานทั้งอาชีพหลักและอาชีพรอง มีชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์เพียง 24 ชั่วโมง ซึ่งต่ำกว่าที่กฎหมายกำหนดประมาณครึ่งหนึ่ง (กฎหมายแรงงานกำหนดว่าทำงานไม่เกินสัปดาห์ละ 48 ชั่วโมง) โดยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 76) มีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ เกือบร้อยละ 10 มีรายได้ไม่พอเพียงกับค่าใช้จ่าย

ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการทำงานประกอบอาชีพ ผู้สูงอายุทั้งที่ทำงานและไม่ทำงาน ส่วนใหญ่ 2 ใน 3 มีความเห็นว่าผู้สูงอายุควรต้องทำงาน และเกือบร้อยละ 80 มีความต้องการที่จะทำงาน เนื่องจากอยากเพิ่มรายได้ อยากมีรายได้เสริม ต้องการมีสังคม และต้องการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ จะได้ไม่เหงา โดยลักษณะงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุคืองานที่ทำเป็นครั้งเป็นคราว แต่ถ้าเป็นงานประจำก็ควรจะปรับเปลี่ยนเวลาในการทำงานได้ หรือเป็นงานที่ทำในลักษณะของการรวมกลุ่ม มีสถานที่ทำงานในหมู่บ้านและชุมชนที่ผู้สูงอายุอาศัยอยู่หรือในภูมิลำเนาของผู้สูงอายุเอง ประเภทงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ได้แก่ งานที่เน้นทักษะ ฝีมือและประสบการณ์ งานที่เน้นความสามารถเฉพาะด้าน งานในภาคเกษตร และงานทางด้านการถ่ายทอดภูมิปัญญา ตามลำดับ ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นงานที่อยู่นอกระบบหรือในภาคที่ไม่เป็นทางการ

ความคิดเห็นต่อการเกษียณอายุการทำงาน ส่วนใหญ่เห็นว่าอายุเกษียณที่ 60 ปีมีความเหมาะสมแล้ว แต่ถ้าจะให้ขยายก็อยากจะขยายไปจนถึงอายุ 70 ปี

ความคิดเห็นด้านสวัสดิการและการคุ้มครองการทำงาน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความเห็นว่าผู้สูงอายุที่ทำงานควรได้รับสวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลมากที่สุด ส่วนการคุ้มครองการทำงาน ส่วนใหญ่เห็นว่า ควร

ได้รับการคุ้มครองด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัย การคุ้มครองด้านค่าแรงหรือรายได้ และการคุ้มครองดูแลด้านอริยาบถในการทำงาน ตามลำดับ

ความคิดเห็นด้านแนวทางการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ ส่วนใหญ่มีความคิดเห็นในเรื่องข้อจำกัดของผู้สูงอายุต่อการทำงาน โดยที่ส่วนใหญ่เห็นว่าความเสื่อมถอยทางด้านร่างกายและสุขภาพเป็นข้อจำกัดของผู้สูงอายุต่อการทำงานอย่างมาก รองลงมา คือความเสื่อมถอยทางด้านสมอง และเรื่องของทัศนคติของตัวผู้สูงอายุเองที่ไม่ต้องการทำงาน เนื่องจากลัวพลาดพลั้ง กลัวถูกเอารัดเอาเปรียบ โดยที่อุปสรรคที่สำคัญที่สุดของผู้สูงอายุต่อการทำงาน คือทัศนคติของสังคมต่อการให้ผู้สูงอายุทำงาน เนื่องจากสังคมต้องการจ้างแรงงานในวัยแรงงาน สังคมกีดกันไม่ให้ผู้สูงอายุทำงาน ผู้สูงอายุส่วนใหญ่เห็นว่าการส่งเสริมการมีงานทำสำหรับผู้สูงอายุมีความจำเป็นมาก และต้องการให้หน่วยงานของรัฐในระดับท้องถิ่น หรือกลุ่มอาชีพในท้องถิ่นเข้ามาดำเนินการโดยตรง ให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน มีการจัดการอบรมเพิ่มพูนความรู้ทักษะ และประสบการณ์ มีการประเมินผลกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยกิจกรรมที่จัดควรจัดในรูปของการศึกษาดูงาน พาไปทัศนศึกษา เพื่อนำสิ่งที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันมาปรับใช้ในกลุ่มของตนเอง

ความแตกต่างระหว่างภาคในด้านการทำงานของผู้สูงอายุ พบว่า การทำงานของผู้สูงอายุมีความแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่ กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในภาคกลางและภาคใต้ทำงานมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่นๆ โดยให้เหตุผลของการทำงานว่าเพื่อเลี้ยงชีพ เลี้ยงครอบครัว กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุทุกภาคทำงานทั้งที่เป็นอาชีพหลักและอาชีพรอง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรและค้าขาย โดยอาชีพเกษตรมีสัดส่วนมากที่สุดในภาคเหนือและตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนอาชีพค้าขายมีสัดส่วนไม่แตกต่างกันในทุกภาค ในขณะที่อาชีพบริการและผลิตของกินของใช้มีสัดส่วนสูงที่สุดในภาคกลาง อย่างไรก็ตาม กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ในทุกภาคมีรายได้เพียงพอต่อการดำรงชีพ แต่ยังมีกลุ่มตัวอย่างส่วนหนึ่งที่มีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุในภาคกลาง ด้านการทำงาน กลุ่มตัวอย่างผู้สูงอายุในภาคเหนือมีความเห็นว่าผู้สูงอายุควรต้องทำงาน และมีความต้องการทำงานมากที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับภาคอื่น

ความแตกต่างด้านอายุ นอกจากการทำงานของผู้สูงอายุจะแตกต่างกันตามบริบทของพื้นที่แล้ว ยังมีความแตกต่างกันตามอายุด้วย พบว่า ผู้สูงอายุที่ทำงานส่วนใหญ่ให้เหตุผลที่ต้องการทำงานว่า เพื่อเลี้ยงชีพ หารายได้เลี้ยงครอบครัวมีสัดส่วนสูงสุดในกลุ่มอายุ 60-64 ปี และสัดส่วนต่ำสุดในกลุ่มอายุ 70-74 ปี ในขณะที่ผู้สูงอายุที่มีอายุ 75 ปีขึ้นไปที่ทำงานเกือบทั้งหมด ให้เหตุผลว่าร่างกายแข็งแรงยังทำงานไหวอยู่ แต่กลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 70-74 ปีที่ทำงานส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าชาวบ้านมีมติให้ทำ ทำเพื่อกลุ่ม แสดงว่า แม้ผู้สูงอายุจะมีอายุมาก

แต่ยังคงทำงานอยู่ ส่วนใหญ่จะทำในลักษณะของการรวมกลุ่มมากกว่า สำหรับกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการทำงานเพื่อเป็นรายได้เสริมคือกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 55-59 ปี 65-69 ปี และ 60-64 ปี ตามลำดับ

ประเภทอาชีพ การทำงานของผู้สูงอายุเกือบทุกภาค ประกอบอาชีพเกษตรเป็นอาชีพหลัก ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ยกเว้นกลุ่มผู้สูงอายุที่มีอายุ 75 ปีขึ้นไป จะไม่ทำอาชีพเกษตร ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีอายุ 70-74 ปี ประกอบอาชีพค้าขายในสัดส่วนสูงที่สุด ในขณะที่การผลิตของใช้ มีสัดส่วนสูงสุดในกลุ่มอายุ 60-64 ปี และ 65-69 ปี

6.1.2 ผลการศึกษาทางด้านอุปสงค์ (เชิงคุณภาพ) จะนำเสนอเป็น 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 นำเสนอผลจากการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์ระดับลึก โดยผู้สูงอายุจะนำเสนอภาพรวมใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) รูปแบบการมีงานทำของผู้สูงอายุ 2) ปัจจัยความสำเร็จของการรวมกลุ่มเพื่อการมีงานทำของผู้สูงอายุ และ 3) การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อการส่งเสริมการมีงานทำ

ส่วนที่ 2 นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพของหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และกลุ่มอาชีพ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

6.1.2 .1 รูปแบบการมีงานทำของผู้สูงอายุ มี 2 ลักษณะ คือ

1). การทำงานในลักษณะส่วนบุคคล ส่วนใหญ่เป็นการทำงานนอกระบบ เช่น งานในภาคเกษตรที่ทำในรูปของเศรษฐกิจพอเพียง ทำเพื่อมีกินมีใช้ ถ้าเหลือก็แบ่งขาย เป็นการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ และการประกอบอาชีพอิสระ เช่น ค้าขาย ผลิตของกินของใช้ ส่วนใหญ่เป็นงานที่มีต้นทุนต่ำ อาศัยเงินทุนจากเงินออมหรือเงินทุนหมุนเวียน ผลิตโดยใช้เทคโนโลยีต่ำหรือใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่ดั้งเดิม มีตลาดแคบ สามารถบริหารจัดการได้ง่าย แต่ได้รับความสนใจจากภาครัฐน้อย ส่วนผู้สูงอายุที่ทำงานในระบบ มีน้อยมาก

2). การทำงานในลักษณะของการรวมกลุ่ม ส่วนใหญ่ทำผ่านองค์กรที่มีอยู่แล้วในชนบท เช่น ชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มอาชีพต่างๆ วิสาหกิจชุมชน โครงการ OTOP ซึ่งกลุ่มที่ประสบความสำเร็จและยั่งยืน จะมีผู้นำที่มีศักยภาพในการบริหารจัดการ มีความเสียสละ การดำเนินงานประกอบด้วยคนหลายวัย ไม่ค่อยมีปัญหาด้านการตลาด มีหลายหน่วยงานให้การสนับสนุน สมาชิกมีรายได้ประจำสม่ำเสมอ โดยลักษณะงานที่ผู้สูงอายุทำได้ต้องเป็นงานที่ยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนเวลาได้ สามารถนำกลับมาทำที่บ้านได้ ได้แก่ งานจักสาน งานหัตถกรรม งานทอผ้า ตัดเย็บ เลี้ยงปลา ทำน้ำพริก ปั่นไหม ขึ้นหมวก ถักประเป๋า นวด ปลูกพืชสมุนไพร ลูกประคบ ทำของเล่น ทำพิณ ทำซอ ฯ เป็นต้น

6.1.2.2 รูปแบบ (แบบจำลอง) การทำงานของผู้สูงอายุรายภูมิภาค ส่วนใหญ่จะคล้ายคลึงกันในเรื่องของงานในลักษณะส่วนบุคคล แต่จะแตกต่างกันในเรื่องของการรวมกลุ่ม/กลุ่มอาชีพ ดังนี้

ภาคเหนือ รูปแบบการมีงานทำของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต่อยอดจากชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นองค์กรที่มีศักยภาพและมีจำนวนผู้สูงอายุที่แน่นอน ส่วนใหญ่มุ่งเน้นในเรื่องของกิจกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพและให้ผู้สูงอายุมีกลุ่มเพื่อน ขณะเดียวกันก็อาจจะมีกิจกรรมสร้างรายได้ในรูปของกลุ่มอาชีพที่เกี่ยวกับสุขภาพและการแพทย์ทางเลือก เช่น นวด ทำลูกประคบ สมุนไพร หมอนใบชา เป็นต้น โดยมีแนวคิดเพื่อส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และปรับพฤติกรรมการบริโภคของผู้สูงอายุ โดยการส่งเสริมการปลูกผักสวนครัว รั้วกินได้ รองลงมา ได้แก่ กิจกรรมเพื่อเสริมรายได้ โดยการรวมกลุ่มเพื่อผลิตสินค้าพื้นบ้าน เช่น ผ้าทอด้วยมือและย้อมสีธรรมชาติ การผลิตข้าวซ้อมมือ และของเล่นพื้นเมือง ซึ่งเน้นการใช้ประโยชน์จากภูมิปัญญาและประสบการณ์ที่สั่งสมมาตลอดช่วงชีวิต เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงอายุกับคนวัยอื่นในชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากสถานีอนามัยร่วมกับภาคีอื่นๆ เช่น อบต. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมที่เน้นรายได้เป็นหลัก ทั้งการสร้างรายได้ในระยะสั้น (เช่น เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่) ระยะกลาง (เช่น ทอผ้า ทำดอกไม้ จักสานไม้ไผ่) และระยะยาว (เช่น เลี้ยงวัว เลี้ยงหมู) โดยได้รับการสนับสนุนจากองค์กรพัฒนาเอกชน (Foundation for Older Persons' Development: FOPDEV) ซึ่งทำงานด้านการส่งเสริมอาชีพของผู้สูงอายุเป็นหลัก และมีรูปแบบการทำงานที่เน้นการพึ่งพาตนเองของกลุ่ม รวมทั้งมีการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ให้แก่คนรุ่นใหม่ และขยายเครือข่ายไปยังตำบลอื่นๆ

ผลการติดตามรูปแบบจำลองการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุภาคเหนือ หลังการจัดเวทีประชาคมมีกิจกรรมส่งเสริมการทำงานและพัฒนาทักษะในการผลิตสินค้าประเภทจักสานให้แก่ผู้สูงอายุในพื้นที่ เช่น การสานเข่งปลาทู การสานตระกร้า แต่ระยะเวลาในการจัดอบรมสั้นเกินไป ทำให้ผู้สูงอายุไม่สามารถผลิตสินค้าได้อย่างประณีต ตรงตามความต้องการของตลาด จึงต้องมีการจัดอบรมทักษะเพิ่มเติมในโอกาสต่อไป

ปัญหาอุปสรรค

1. ขาดผู้นำกลุ่มที่มีวิสัยทัศน์ชัดเจนในการประสานการดำเนินงานระหว่างกลุ่มที่มีอยู่ในตำบล ทำให้การขับเคลื่อนกิจกรรมในขั้นต่อไปไม่สามารถต่อยอดหรือดำเนินการได้อย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน
2. ภารกิจของอบต. ครอบคลุมหลายด้าน ไม่สามารถดำเนินการในฐานะเจ้าภาพได้ทุกเรื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการฝึกอบรมแบบเพิ่มพลัง (Empowerment) เพื่อสร้างผู้นำกลุ่ม รวมทั้งจัดอบรมเพิ่มเติมทักษะอย่างต่อเนื่อง

2. ควรมีการจัดเวทีประชาคม อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อให้ผู้สูงอายุเกิดการตื่นตัวในด้านการทำงานทั้ที่ต้องการและไม่ต้องการรายได้

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รูปแบบการมีงานทำของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต่อยอดจากกิจกรรมโครงการ OTOP ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาล สามารถแบ่งเป็นงานที่ทำแล้วเกิดรายได้ มีความเพลิดเพลิน และเป็นงานที่มีคุณค่า สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มอาชีพ เป็นคนที่อยู่ในวัยแรงงาน (ประมาณ 35-60 ปี) มีผู้สูงอายุอยู่บ้างในแต่ละกลุ่มอาชีพ ลักษณะงานแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ งานที่ต้องใช้ภูมิปัญญา และใช้การย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งเป็นงานที่เคยมีในหมู่บ้าน ได้แก่ การทอผ้า การจักสาน การผลิตเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น และเป็นอาชีพที่เกิดใหม่ โดยการเรียนรู้จากแหล่งอื่นๆ ได้แก่ การร้อยมาลัยดอกมะลิสด การเพาะเห็ด และการตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป เป็นต้น ปัญหาและขาดศูนย์รวมของหมู่บ้านในการดำเนินกิจกรรมกลุ่ม แม้ว่าการตลาดของผลิตภัณฑ์จากไหมหรือฝ้ายอยู่ในระดับดี แต่ขาดแคลนวัตถุดิบที่ใช้จากสีธรรมชาติ นอกจากนี้การตลาดของเครื่องจักสาน ยังมีปัญหาอยู่

ผลการติดตามรูปแบบจำลองการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หลังการจัดเวทีประชาคม

1. มีการขับเคลื่อนการทำงานในตำบลอย่างรวดเร็ว โดยการต่อยอดงานที่เคยทำในหมู่บ้าน เช่น การเพาะเห็ด (ได้เลิกทำไประยะหนึ่งแล้ว) และงานทอผ้าฯ ซึ่งขับเคลื่อนโดยบุคลากรของหน่วยงานที่เข้าร่วมเวทีประชาคม โดยเฉพาะนายอำเภอ โดยการรณรงค์ให้ข้าราชการในอำเภอสวมใส่ผ้าที่ผลิตจากกลุ่มทอผ้าบ้านหนองควาย และนายกอบต. จัดสรรงบประมาณในการจัดอบรมอาชีพเพาะเห็ดให้กับกลุ่มผู้สูงอายุ หมู่บ้านละ 10 คนททุกหมู่บ้านในตำบล

2. การขับเคลื่อนภารกิจ ทำได้ตรงประเด็น และเป็นไปตามความต้องการของผู้สูงอายุในท้องถิ่น

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการติดตามประเมินผล โครงการ/กิจกรรมของแต่ละหน่วยงาน เพื่อประเมินความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน

2. ควรมีการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยการจักประชุมร่วมกันอย่างน้อยปีละ 1-2 ครั้ง

ภาคกลาง การส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุภาคกลาง มีลักษณะทำผ่านองค์กรที่มีอยู่ในพื้นที่ ที่ดำเนินการมานาน และมีความยั่งยืน โดยต่อยอดจากโครงการ OTOP ที่เน้นการสร้างงานในหมู่บ้านเป็นหลัก ได้แก่ ขนมไทย กระยาสาทร ขนมกงโบราณ น้ำพริก ทอผ้า **กลุ่มอาชีพ** เน้นการรวมกลุ่มเพื่อการประกอบอาชีพ เช่น กลุ่มปลูกเตย กลุ่มโรงสีชุมชน ผลิตปุ๋ย และ**ชมรมผู้สูงอายุ** เน้นกิจกรรมด้านการส่งเสริมสุขภาพ เช่น พาผู้สูงอายุไปไหว้พระปฏิบัติธรรม นวดเพื่อสุขภาพ สมาชิกกลุ่มที่เป็นผู้สูงอายุมีสถานภาพเป็นทั้งสมาชิกกลุ่มอาชีพและชมรมผู้สูงอายุในขณะเดียวกัน

ลักษณะงานที่ผู้สูงอายุทำ เป็นงานที่ผู้สูงอายุสามารถทำได้ เช่น นำสินค้า OTOP ในตำบลไปขายให้กับนักท่องเที่ยวตามวัด หรือสถานที่ท่องเที่ยวของจังหวัด การบรรจุข้าวสารลงถุง การขายข้าวสาร ข้าวกล้อง แกลบ รำ และปลายข้าว ปลูกต้นเตย ตัดเตย แล้วนำมาใส่ถุง ๆ ละ 100 ต้น ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญคือ ผู้สูงอายุที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม มีจำนวนน้อย เนื่องจากผู้สูงอายุยังไม่ตระหนักในเรื่องความสำคัญของการทำงาน ทำให้มีความต้องการทำงานต่ำ สุขภาพและความแข็งแรงลดลงซึ่งเป็นธรรมชาติของผู้สูงอายุ รวมทั้งลูกไม่ส่งเสริมให้ทำ ทำให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ มีกิจกรรมหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมลดลง ทำให้ผู้สูงอายุรู้สึกว่าคุณค่าของตัวเองลดลง

ผลการติดตามรูปแบบจำลองการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุภาคกลาง หลังการจัดเวทีประชาคม พบว่า

1. กลุ่มที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งงานให้กับผู้สูงอายุได้ เช่น กลุ่มผลิตสินค้า OTOP ชมรมผู้สูงอายุที่มีกิจกรรมด้านส่งเสริมอาชีพ วิสาหกิจชุมชนและโครงการโรงสีข้าวชุมชนขนาดเล็กของอบต. ที่เปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุทุกคนเข้ามาเป็นสมาชิกของกลุ่ม และเรียนรู้กระบวนการทำงาน

2. อบต. ดำเนินการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุ ได้แก่ การเพาะเห็ด การสานตระกร้าจากต้นกก และการทำเตาเผาถ่านตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวิทยากรมาฝึกอบรม และพาไปศึกษาดูงาน

3. อบต. มีแผนงานด้านการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุในอนาคต คือ การส่งเสริมอาชีพในรูปของการต่อยอดจากกลุ่มอาชีพที่มีอยู่เดิม

ปัญหาและอุปสรรค

ผู้สูงอายุที่เข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม มีจำนวนน้อย เนื่องจากผู้สูงอายุยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการทำงาน ทำให้มีความต้องการทำงานต่ำ

ข้อเสนอแนะ

1. สร้างความตระหนักถึงประโยชน์ของการทำงานของผู้สูงอายุ ทั้งในแง่ความมั่นคงในชีวิต สุขภาพ ความมีศักดิ์ศรี ลดความเสี่ยงต่อความยากจน และเป็นการสร้างคุณค่าในฐานะที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ

2. ควรมีการถอดบทเรียนด้านการทำงานของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ เพื่อถ่ายทอดกระบวนการทำงานของผู้สูงอายุให้แก่ผู้ที่สนใจ และนำไปต่อยอดหรือปรับใช้ในพื้นที่อื่นๆ

ภาคใต้ การส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุภาคใต้ มีลักษณะทำผ่านองค์กรที่มีอยู่ในพื้นที่ ที่ดำเนินการมานาน และมีความยั่งยืน โดยต่อยอดจากวิสาหกิจชุมชน หรือโครงการ OTOP ที่เน้นการสร้างงานในหมู่บ้าน เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ที่ดีของคนในชุมชน รูปแบบที่เด่นชัดของการทำงานเป็นรูปแบบที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว และเศรษฐกิจพอเพียง (เพาะและแปรรูปเห็ด)โดยมีผู้สูงอายุเป็นสมาชิกจำนวนมาก และที่สำคัญมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างชัดเจน โดยจะให้ผู้สูงอายุเป็นผู้ถ่ายทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านในเรื่องงานจักสาน ผู้สูงอายุคนไหนถนัดอะไรก็ทำอย่างนั้น เช่น สานเสื่อ ขึ้นรูปกระเป๋าถักเปีย ทำหมวก ทำก้อนเห็ด และขายก้อนเห็ด ชั่งน้ำหนักก้อนเห็ด และแปรรูปเห็ด ซึ่งมีขั้นตอนการดูแลรักษาง่ายและเวลาในการผลิตที่สั้น

ผลการติดตามรูปแบบจำลองการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุภาคใต้ หลังการจัดเวทีประชาคม พบว่า

1. เกิดความตระหนักและความสนใจในการทำงานของผู้สูงอายุ และอบต. ทำให้มีการขับเคลื่อนการดำเนินงานด้านการส่งเสริมอาชีพให้กับผู้สูงอายุในชุมชน โดยการต่อยอดจากวิสาหกิจชุมชนที่มีอยู่แล้ว

2. เกิดการขยายเครือข่ายการดำเนินงาน ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนศิษย์พระดาบส ได้ขยายการดำเนินงานไปยังตำบลของพี่น้องมุสลิมที่อยู่ใกล้เคียงอีก 1 เครือข่าย เพื่อเป็นแหล่งงานให้กับแม่บ้านและผู้สูงอายุในชุมชน นอกจากนี้ยังไม่มีปัญหาด้านการตลาด เพราะทางวิสาหกิจชุมชนจะรับซื้อเห็ดไว้ทั้งหมด เพื่อการแปรรูปและส่งออก ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีรายได้ประจำและต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการติดตามประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อประเมินความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานทั้งระยะสั้นและระยะยาว

2. ควรมีการถอดบทเรียนด้านการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ เพื่อถ่ายทอดประสบการณ์การทำงานให้กับผู้ที่สนใจ และต่อยอดการดำเนินงานต่อไป

6.1.3 แนวทางการสร้างโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท

จากการศึกษาทั้งเชิงปริมาณเกี่ยวกับการทำงานและความต้องการทำงานของผู้สูงอายุ และการศึกษาเชิงคุณภาพของหน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ทำให้มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการสร้างโอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท ดังต่อไปนี้

6.1.3.1 สร้างความตระหนักในเรื่องความสำคัญของการทำงานของผู้สูงอายุ ซึ่งจะเป็นเครื่องมือนำไปสู่ความมั่นคงของชีวิต ความมีศักดิ์ศรี ลดความเสี่ยงต่อความยากจน และสร้างคุณค่าให้กับตัวผู้สูงอายุเองและสังคม จากข้อมูลพบว่าผู้สูงอายุส่วนใหญ่ยังไม่ค่อยเห็นความสำคัญของการทำงาน รวมทั้งกระตุ้นให้สังคมได้รับรู้ถึงความรู้ ความสามารถ และศักยภาพของผู้สูงอายุ ในด้านการทำงานหรือการทำกิจกรรมต่างๆ

6.1.3.2 รณรงค์ส่งเสริมการรวมกลุ่มในรูปแบบต่างๆให้มากขึ้น เช่น กลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่ม OTOP เพื่อให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมสร้างรายได้ให้มากขึ้น เนื่องจากปัจจุบันการรวมกลุ่มส่วนใหญ่ยังอยู่ในลักษณะของชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งส่วนใหญ่เน้นกิจกรรมด้านสุขภาพ หรือด้านสังคมและสวัสดิการมากกว่ากิจกรรมด้านการมีงานทำ

6.1.3.3 ถอดบทเรียนด้านการทำงานของผู้สูงอายุที่ประสบความสำเร็จ เพื่อถ่ายทอดความรู้ ทักษะและประสบการณ์ด้านการทำงานของผู้สูงอายุ เนื่องจากมีหน่วยงานและองค์การบริหารส่วนตำบล ที่ริเริ่มงานด้านการส่งเสริมการมีงานทำ/การทำงานของผู้สูงอายุ และประสบความสำเร็จระดับหนึ่งที่น่าจะมีการถอดบทเรียน เพื่อนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยการ**สร้างศูนย์การเรียนรู้ด้านการทำงานของผู้สูงอายุในชุมชน** เปิดโอกาสให้คนในชุมชน นักเรียน บุคคลภายนอกเข้ามาเรียนรู้ และสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนอื่นๆ

6.1.3.4 จัดทำฐานข้อมูลของผู้สูงอายุในตำบลและหมู่บ้าน เพื่อเป็นฐานข้อมูลเกี่ยวกับผู้สูงอายุในชุมชน ทั้งที่ทำงานและไม่ทำงาน รวมทั้ง ผู้สูงอายุที่ต้องการทำงานและลักษณะงานที่ต้องการทำ โดยการส่งเสริมให้ อบต. จัดระบบข้อมูลดังกล่าวเพิ่มเติมจากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) เพื่อให้อบต. หรือหน่วยงานภาครัฐ และเอกชนที่เกี่ยวข้อง สามารถนำข้อมูลมาใช้ในการวางแผนส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ ให้สอดรับกับความต้องการและการฝึกอาชีพที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุ

6.1.3.5 ทดลองรูปแบบการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ ส่งเสริมอบต. ให้ดำเนินการทดลองหารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุให้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของพื้นที่ รวมทั้งมีบริการจัดหางานให้กับผู้สูงอายุที่ต้องการทำงาน ทั้งงานในลักษณะส่วนบุคคลและงานกลุ่ม โดยเน้นการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างๆ (เช่นภูมิปัญญาข้าวไทย อาหารไทย การแพทย์แผนไทย ผ้าไทย และดนตรีไทย) การสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม งานฝีมือและหัตกรรม เป็นต้น

6.1.4 รูปแบบการดำเนินการที่เหมาะสมในการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท

จากการดำเนินการติดตามประเมินผลของกรณีศึกษาทุกภาค พบว่า รูปแบบการดำเนินการที่เหมาะสมในการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุที่มีความสามารถและมีความต้องการทำงานในพื้นที่ชนบท ตามวัตถุประสงค์ ข้อ 2 ควรดำเนินการดังต่อไปนี้

6.1.4.1 การดำเนินการควรต่อยอดจากชมรมผู้สูงอายุ หรือต่อยอดจากลุ่มอาชีพที่มีอยู่เดิม เช่น กลุ่ม OTOP และวิสาหกิจชุมชน รวมทั้งชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งมีจำนวนสมาชิกผู้สูงอายุที่แน่นอน และมีการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมอยู่แล้ว โดยการเสริมทักษะด้านอาชีพที่ผู้สูงอายุต้องการ หรือพาไปศึกษาดูงานในชุมชนที่ประสบความสำเร็จ

6.1.4.2 ส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชนจัดแนะแนวอาชีพ ตามภารกิจของหน่วยงาน เพื่อให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งผู้ที่อยู่ในวัยก่อนเกษียณและวัยเกษียณอายุ เช่น จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มพูนทักษะความรู้และวิทยาการใหม่ที่ตรงกับความสนใจของผู้สูงอายุ หรือต่อยอดจากภูมิปัญญาที่มีอยู่

เดิม หรือเสริมงานอนุรักษ์ที่มีอยู่แล้ว เพื่อให้ผู้สูงอายุได้มีความรู้ความชำนาญในวิชาชีพ สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง และถ่ายทอดองค์ความรู้สู่ลูกหลานต่อไปได้

6.1.4.3 ขยายภาคีเครือข่ายการทำงานสู่สาขาสภาผู้สูงอายุจังหวัด องค์กรพัฒนาเอกชน (FOPDEV) และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเฉพาะอบต. โดยการจัดอบรมและเป็นพี่เลี้ยงในการทำแผนการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุทั้งแผนระยะสั้น (3 ปี) และระยะยาว (5 ปี) และประสานการทำงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ให้นำโครงการ/กิจกรรมไปลงในแผน เพื่อไม่เกิดความซ้ำซ้อนในกลุ่มเป้าหมายและกิจกรรม รวมทั้งการประสานความร่วมมือ หากต้องทำงานในกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน โดยมี อบต. เป็นผู้ประสาน/บูรณาการกับภาคีต่างๆที่เกี่ยวข้อง

6.1.4.4 บูรณาการการทำงานของหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในการสร้างงาน สร้างอาชีพแก่ผู้สูงอายุ ที่เชื่อมโยงกับตลาดในพื้นที่ และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุอยู่ในวงจรการผลิตสินค้าและบริการ ให้แก่ผู้ประกอบการ/ร้านค้าในพื้นที่/ชุมชน

6.1.4.5 ให้มีการสร้างงานในจังหวัดแก่ผู้สูงอายุร่วมกับภาคเอกชน หน่วยงานภาครัฐควรสนับสนุนให้ภาคเอกชนคัดสรรงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีโอกาสทำงานในสถานประกอบการต่อไป หรือให้รับงานไปทำที่บ้าน

6.1.4.6 การส่งเสริมผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพอิสระ ปัจจุบันมีหน่วยงานให้ความสนใจแก่ผู้สูงอายุที่ประกอบอาชีพอิสระค่อนข้างน้อย หน่วยงานภาครัฐและภาคีเครือข่ายต่างๆควรส่งเสริมให้มีการจัดฝึกอบรมทักษะของการเป็นผู้ประกอบการ การใช้เทคโนโลยีเพื่อการทำธุรกิจ การบริหารจัดการ การตลาดและสนับสนุนข้อมูลข่าวสารเพื่อการประกอบอาชีพอิสระ รวมทั้งการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อสร้างแรงจูงใจแก่ธุรกิจใหม่ของผู้สูงอายุ

6.1.4.7.1 จัดทำทำเนียบองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ โดยการเก็บข้อมูลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ประสบความสำเร็จ ไว้เป็นต้นแบบในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

6.2 ข้อเสนอแนะจากผลการศึกษา

สถานการณ์ด้านการทำงานของผู้สูงอายุมีแนวโน้มเพิ่มความสำคัญขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่วนใหญ่ทำงานในภาคเกษตรกรรม โดยเฉพาะผู้สูงอายุในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ส่วนการทำงานในลักษณะของการรวมกลุ่มซึ่งทำเป็นอาชีพเสริมยังมีไม่มากนัก เนื่องจากผู้สูงอายุจะรวมกลุ่มกันทำอาชีพเสริมก็ต่อเมื่อว่างจากงานในไร่สวน ซึ่งบางครั้งก็ไม่ตรงกับที่หน่วยงานพยายามเข้ามาฝึกอบรมอาชีพให้ ดังนั้น จึงเป็นบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานภาครัฐที่ต้องสร้างความตระหนักให้กับตัวผู้สูงอายุและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดึงเอาศักยภาพและภูมิปัญญาของผู้สูงอายุมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะคุณค่าในเชิงอรรถประโยชน์ที่วัดได้ชัดเจน ได้แก่ การทำงาน รายได้ และการออม ซึ่งเป็นเครื่องมือนำไปสู่ความมั่นคงของชีวิต ความมีศักดิ์ศรีและลดความเสี่ยงต่อความยากจน และมีคุณค่าในฐานะที่เป็นทุนมนุษย์ ทั้งนี้ผลการศึกษาที่ผ่านมา พบว่า ผู้สูงอายุมิได้เป็นกลุ่มคนที่เป็นภาระแก่สังคมเสมอไป ผู้สูงอายุส่วนใหญ่สามารถช่วยเหลือตนเองได้ เป็นที่พึ่งพาของลูกหลาน มีทักษะความรู้ ความชำนาญที่จะสามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาอันมีค่าเพื่อประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ผู้สูงอายุจึงเป็นผู้ทรงคุณค่าและมีศักดิ์ศรี มีพฤฒิพลัง สมควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้ดำรงชีวิตอยู่ในชุมชนของตนได้อย่างมีคุณภาพ สมเหตุสมผลและสมวัย และมีส่วนร่วมอันสำคัญของกระบวนการพัฒนาชุมชนและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับพรบ.ผู้สูงอายุ 2546

เนื่องจากการทำงานด้านการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ ยังมีหน่วยงานเข้ามาดำเนินการน้อย ส่วนใหญ่ดำเนินการกับวัยแรงงานโดยตรง เช่น การส่งเสริมอาชีพสตรีในชุมชน และการฝึกอบรมส่งเสริมการประกอบอาชีพในชุมชน ส่วนการดำเนินงานกับผู้สูงอายุมักเป็นกิจกรรมทางสังคม เช่น การพาผู้สูงอายุไปทัศนศึกษา อบรม ดูงานกลุ่มอื่นๆ ที่ประสบความสำเร็จ เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่ดำเนินงานโดยอบต. จะมีหน่วยงานมาทำงานบ้าง แต่เป็นไปตามภารกิจของหน่วยงาน ไม่ได้ยึดที่ตัวผู้สูงอายุเป็นหลัก ยังไม่เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกัน จึงทำให้ผู้สูงอายุไม่ได้รับประโยชน์เต็มที่

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในต่างประเทศ 5 ประเทศ พบว่า ประเทศต่างๆ ส่วนใหญ่โดยเฉพาะประเทศในภูมิภาคเอเชีย ได้แก่ ไต้หวัน เกาหลี และสิงคโปร์ มีการกำหนดนโยบาย/มาตรการในการส่งเสริมโอกาสการมีงานทำของผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในภาคที่เป็นทางการ (Formal sector) เช่น ในญี่ปุ่น มีการกำหนดนโยบายการจ้างงานในภูมิภาคและนโยบายตลาดแรงงานของผู้สูงอายุ ในไต้หวันมีการกำหนดนโยบายแรงงานในสมุดปกขาว ในเกาหลีมีการกำหนดมาตรการอุดหนุนค่าจ้างแก่แรงงานสูงอายุ และกำหนดโควต้าในการจ้างแรงงานสูงอายุของสถานประกอบการขนาดใหญ่ ในสิงคโปร์มี

การกำหนดมาตรการขยายเกณฑ์บังคับการเกษียนอายุจาก 60 ปี เป็น 62 ปี และ 65 ปี ภายในปี พ.ศ. 2555 และมาตรการให้เงินอุดหนุนนายจ้างที่จ้างงานและมีการจัดฝึกอบรมพัฒนาทักษะให้แก่ผู้สูงอายุ นอกจากนี้ประเทศในเอเชียยังมีการออกกฎหมาย เช่น ในญี่ปุ่นมีการออกกฎหมายส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ เมื่อปี พ.ศ. 2549 ซึ่งครอบคลุมในเรื่องของการขยายอายุเกษียณจาก 60 เป็น 65 ปี และการขยายการจ้างงานอย่างต่อเนื่องของผู้สูงอายุที่เข้าข่ายตามเกณฑ์ที่กำหนด ในเกาหลีมีการออกพรบ.ว่าด้วยการมีงานทำของผู้สูงอายุ และกฎหมายบำนาญแห่งชาติ ในสิงคโปร์มีการออกกฎหมายคุ้มครองแรงงานสูงอายุในเรื่องของการเลือกปฏิบัติและการขยายอายุเกษียณที่ค่อนข้างยืดหยุ่น และมีโครงการที่เกี่ยวข้องต่างๆ มากมาย เช่น โครงการสร้างแรงจูงใจในการทำงานหลังเกษียณในประเทศญี่ปุ่น โครงการระบบบำนาญแห่งชาติในไต้หวัน โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการในการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในประเทศเกาหลี และโครงการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มพูนทักษะและความรู้ที่จำเป็นต่อการทำงานให้แก่ผู้สูงอายุ เป็นต้น ส่วนประเทศพัฒนาอื่นๆ เช่น ในฟินแลนด์ มีการกำหนดนโยบายปฏิรูประบบบำนาญ ซึ่งครอบคลุมการขยายอายุเกษียณแบบยืดหยุ่นให้อยู่ในช่วงอายุ 63-68 ปี และนโยบายหลักประกันด้านรายได้ของผู้สูงอายุ รวมทั้งการออกพระราชบัญญัติการจ่ายเงินชดเชยชั่วคราวแก่สถานประกอบการที่จ้างแรงงานสูงอายุที่มีค่าจ้างต่ำ นอกจากนั้น ก็ยังมีโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น โครงการสำรวจผู้สูงอายุแห่งชาติ และโครงการทดลองรูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ สำหรับในประเทศไทย แม้ว่าจะมีแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ถึง 2 ฉบับ ซึ่งเน้นเรื่องหลักประกันด้านรายได้ (การออม) และการทำงานของผู้สูงอายุ รวมทั้งการเตรียมตัวเข้าสู่วัยสูงอายุ แต่ก็ยังขาดมาตรการ/แผนงานในการส่งเสริมการทำงานที่ชัดเจนของผู้สูงอายุ ส่วนด้านกฎหมายก็มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ที่เน้นการออมเพื่อชราภาพ และพรบ.ผู้สูงอายุแห่งชาติ พ.ศ. 2546 ที่เน้นเฉพาะการสงเคราะห์ สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์ต่างๆ ของผู้สูงอายุเท่านั้น แต่ยังไม่มีกฎหมายคุ้มครองแรงงานสูงอายุ และกฎหมายส่งเสริมการจ้างงานของผู้สูงอายุ ส่วนโครงการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุมีค่อนข้างน้อย ที่เด่นชัด เป็นโครงการที่กระทรวงแรงงานดำเนินการได้แก่ โครงการที่กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ดำเนินการ 2 โครงการ (1). โครงการบริการฝึกอบรมทักษะอาชีพ/ฝึกอาชีพให้กับผู้สูงอายุตามอัธยาศรัย โดยสนับสนุนให้ผู้สูงอายุประกอบอาชีพ/ฝึกอาชีพที่เหมาะสม โดยร่วมฝึกในหลักสูตรของกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน หรือจัดฝึกให้เฉพาะผู้สูงอายุ (2) โครงการส่งเสริมการมีงานทำ โดยการประกอบอาชีพอิสระ เช่น การทำขนม นอกจากนี้ ในส่วนของกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ได้ดำเนินการศึกษารูปแบบหลักสูตรที่เหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุ เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานให้กับสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานภาค/ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด และดำเนินการส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีความรู้ ความสามารถเป็น

วิทยากร/คณะอนุกรรมการมาตรฐานฝีมือแรงงานของกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน สำหรับโครงการที่กรมการจัดหางาน ดำเนินการ ได้แก่โครงการนำร่องการจ้างงานของผู้เกษียณอายุ

ดังนั้น ในการเตรียมตัวเพื่อเผชิญกับสังคมผู้สูงอายุในอนาคตอันใกล้นี้ รัฐบาลหรือหน่วยงานภาครัฐควรมีแนวนโยบาย และแนวปฏิบัติในการดำเนินงาน ดังต่อไปนี้

6.2.1 ด้านนโยบาย

1. นโยบายสร้างโอกาสการมีงานทำของผู้สูงอายุทั้งในระบบและนอกระบบ

ภาคในระบบ ให้มีการขยายอายุเกษียณแบบค่อยเป็นค่อยไปและเป็นไปตามความสมัครใจ โดย**ภาครัฐ** ให้ขยายอายุเกษียณจาก 60 ปี เป็น 63 ปี และ 65 ปี ส่วน**ภาคเอกชน** ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการขยายอายุเกษียณจาก 55 ปี เป็น 58 ปี หรือ 60 ปี (ยกเว้นภาคเอกชนที่มีการขยายอายุการทำงานไปแล้วมากกว่านี้) โดยนายจ้างจ่ายเงินสมทบประกันสังคมด้วย เพื่อให้ภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งตลาดแรงงานมีการปรับตัวในระยะแรก แล้วทำการประเมินผลก่อนค่อยดำเนินการต่อไป โดยภาครัฐบาล ขณะนี้มีคณะกรรมาธิการเศรษฐกิจและสังคม กำลังดำเนินการรับฟังความคิดเห็นของนายจ้างและลูกจ้างเกี่ยวกับการขยายอายุเกษียณ และการส่งเสริมการทำงานหลังเกษียณ

ภาคนอกระบบ ส่งเสริมผู้สูงอายุทั้งที่ประกอบอาชีพอิสระ/รายบุคคลและที่รวมกลุ่ม ให้สามารถเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อการประกอบอาชีพ เช่น กองทุนผู้สูงอายุ ฯลฯ และเข้าถึงการอบรมทักษะในการประกอบอาชีพ

2. นโยบายส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ ทั้งก่อนเป็นผู้สูงอายุและที่เป็นผู้สูงอายุ ให้มีการเตรียมการสู่การเป็นผู้สูงวัย ทั้งด้านอาชีพ การออม สุขภาพ และ การศึกษาต่อเนื่องของคนก่อนเกษียณ โดยการส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนจัดแนะแนวอาชีพแก่ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ และลูกจ้างที่กำลังจะเกษียณอายุ (ประมาณ 1-2 ปีก่อนเกษียณ) เพื่อให้ผู้ที่กำลังเกษียณสามารถเลือก/เตรียมตัวด้านอาชีพการงานก่อนการเกษียณอายุ เพื่อให้การเปลี่ยนผ่านการทำงานรูปแบบหนึ่ง ไปสู่การทำงานอีกรูปแบบหนึ่ง เป็นไปอย่างราบรื่น และตัวผู้สูงอายุเองจะได้มีการเตรียมการทั้งในด้านการหาความรู้เพิ่มเติมในงานที่ตนเองตั้งใจจะทำและการวางแผนการทำงานต่อไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของแต่ละบุคคลและสถานที่ทำงาน/หน่วยงานนั้นๆ ได้แก่ การจัดอบรมอาชีพอิสระต่างๆ (เช่น โครงการฝึกอาชีพที่ใช้เทคโนโลยีขั้นพื้นฐานแก่ผู้สูงวัย โครงการฝึกอบรมมัคคุเทศก์สูงวัยเพื่อการท่องเที่ยวของจังหวัด โครงการสร้างอาชีพเกษตรกรเพื่อการผลิตพืชผักผลไม้

แบบปลอดสารพิษ เป็นต้น เพื่อตอบสนองความต้องการ/การบริโภคในจังหวัด) และทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพอิสระ (เช่น การผลิต การบริหารจัดการธุรกิจ และการตลาด การอบรมทักษะการเป็นที่ปรึกษา เป็นต้น)

3. มีนโยบายส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในรูปของการรวมกลุ่ม เนื่องจากงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ควรเป็นงานที่ผู้สูงอายุมีการรวมกลุ่มกันให้มากขึ้น (เช่น วิสาหกิจชุมชน OTOP กลุ่มอาชีพ กลุ่มสหกรณ์การเกษตร กลุ่มออมทรัพย์) และควรส่งเสริม/ประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดการอบรมเพื่อเพิ่มทักษะอาชีพ และมีการจัดการงานอาชีพผู้สูงอายุโดยท้องถิ่น (เช่น อบต. อบจ. เทศบาล) ที่เชื่อมโยงกับอาชีพที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น/ภูมิปัญญาท้องถิ่น และความต้องการบริโภคของคนในท้องถิ่น เช่น มีร้านก๋วยเตี๋ยวในท้องถิ่นก็มีการผลิตถั่วงอก/วัตถุดิบ/ปลูกผักบุ้ง/ผักชีด้วยกลุ่มผู้สูงวัยในท้องถิ่น หรือเตรียมวัตถุดิบ ล้างชามโดยคนในท้องถิ่น เพื่อเป็นการส่งเสริมห่วงโซ่การผลิตแบบครบวงจร

4. การจัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาอาชีพผู้สูงวัย (อาจเป็นกองทุนใหม่หรือรัฐสมทบเพิ่มขึ้นในกองทุนผู้สูงอายุที่มีอยู่แล้ว) เพื่อส่งเสริมให้มีการสร้างงานในระดับภูมิภาค/จังหวัดเพื่อคนสูงวัย ที่สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ-สังคม และทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ โดยจังหวัดสามารถขอเงินกองทุนเพื่อไปดำเนินการเพื่อให้กลุ่มผู้สูงอายุได้เข้าถึงแหล่งทุนในการประกอบอาชีพ

6.2.2 ด้านกฎหมาย

ควรมีกฎหมายคุ้มครองแรงงานสูงอายุ ทั้งในด้านค่าจ้าง สวัสดิการ ความปลอดภัยในการทำงาน และการเลือกปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ รวมทั้งกฎหมายการจ้างงานบางช่วงเวลา (Part-time job) เพื่อส่งเสริมให้นายจ้างยืดการจ้างแรงงานสูงอายุออกไป ทั้งงานในรูปแบบเต็มเวลาและบางช่วงเวลา

6.2.3 ด้านการปฏิบัติ

1. ด้านนโยบายการขยายอายุเกษียณ สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน และแรงงานจังหวัด ควรมีการจัดประชุมทำความเข้าใจกับภาคเอกชนทุกฝ่าย ทั้งนายจ้าง และสหภาพแรงงานและลูกจ้าง ให้เห็นความจำเป็นและความสำคัญของการขยายอายุการทำงาน/เกษียณ (เช่น การส่งเสริมรายได้ การแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงาน

ในบางตำแหน่ง การยืดอายุกองทุนประกันสังคม และการลดการพึ่งพาลูกหลานของผู้สูงอายุ เป็นต้น) และเตรียมการในด้านการประกันสังคมเพื่อรองรับการขยายอายุเกษียณ

2. การบูรณาการการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุภายในกระทรวงแรงงาน การบูรณาการอาจทำได้โดยใช้**แผนยุทธศาสตร์ของกระทรวง**เป็นตัวตั้ง ที่มีการกำหนดรายละเอียดของแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ที่จัดทำขึ้นสำหรับงบประมาณในแต่ละปี และให้มีความต่อเนื่อง ครอบคลุมระยะเวลาอย่างน้อย 3 ปี ซึ่งในการจัดทำแผนควรมีหน่วยงานทุกหน่วยเข้ามามีส่วนร่วม โดยเฉพาะหน่วยงานในระดับกรม ได้แก่ **สำนักปลัดกระทรวงแรงงาน** ซึ่งมีหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวง **กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน** ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เข้าไปดำเนินการพัฒนาฝีมือและฝึกอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุโดยตรง **กรมการจัดหางาน** ซึ่งเป็นหน่วยงานที่เข้าไปส่งเสริมอาชีพ/จัดหางานให้แก่ผู้สูงอายุ **กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน** ซึ่งมีหน้าที่ดูแลด้านค่าจ้าง สวัสดิการ ความปลอดภัยในการทำงาน และการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุ **สำนักงานประกันสังคม** ซึ่งมีหน้าที่ดูแลเรื่องสิทธิประโยชน์ เพื่อเป็นหลักประกันด้านความมั่นคงให้แก่ลูกจ้างเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุ **สำนักตรวจและประเมินผล** มีหน้าที่ติดตาม ตรวจสอบ รายงานผลความก้าวหน้าการปฏิบัติงานของหน่วยงานงานต่างๆในกระทรวง ประเมินผลสัมฤทธิ์ของงานตามภารกิจของหน่วยงานฯ ดังนั้น แต่ละหน่วยงานที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมอาชีพเพื่อให้ผู้สูงอายุมีงานทำ มีรายได้ ควรจะคิดโครงการ/กิจกรรม และนำไปประกอบในแผนยุทธศาสตร์ เพื่อให้เกิดการบูรณาการการทำงานร่วมกันทั้งในระดับกระทรวงและระดับจังหวัด โดยมี**สำนักเศรษฐกิจการแรงงาน สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน** เป็นหน่วยงานกลางในการประสาน (Focal point) นโยบายและแผนยุทธศาสตร์ของกระทรวง เพื่อให้เกิดการบูรณาการในระดับกระทรวง และขับเคลื่อนนโยบายส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุไปสู่การปฏิบัติในระดับจังหวัดและระดับพื้นที่ เพื่อให้เกิดประสิทธิผลของการดำเนินงาน ซึ่งจะนำไปสู่เป้าหมาย (Goal) เดียวกัน รวมทั้งการประสานงานและบูรณาการกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ที่จะมาช่วยกันเสริมพลังซึ่งกันและกัน

3. หน่วยงานที่เป็นผู้ประสานงาน (สำนักเศรษฐกิจการแรงงาน สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน) ควรหาช่องทางในการบูรณาการการทำงานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้อง ในการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุที่เป็นแรงงานนอกระบบ ในระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น โดยการประสานงานกับกรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย เพื่อการขับเคลื่อนงานลงสู่สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัด และอบต. ให้เป็นไปอย่างทั่วถึง

4. สำนักตรวจและประเมินผล สำนักงานปลัดกระทรวงแรงงาน ควรมีการติดตามประเมินผลโครงการ/กิจกรรม ทั้งในระดับจังหวัดและระดับพื้นที่ เพื่อนำไปปรับปรุงรูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ และแก้ไขอุปสรรค ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของกลุ่มว่าประสบความสำเร็จหรือไม่ อย่างไร

5. ด้านกฎหมาย กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน ควรมีการเพิ่มเติมประเด็นเรื่องการเลือกปฏิบัติต่อผู้สูงอายุในพระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน พ.ศ. 2541 และกฎหมายคุ้มครองแรงงานบางช่วงเวลา ทั้งในประเด็นเรื่องค่าจ้างสวัสดิการ ความปลอดภัย และการเลือกปฏิบัติต่อลูกจ้าง ซึ่งมีการร่างไว้แล้ว และนำมาปรับปรุงให้ครอบคลุมเรื่องการทำงานบางช่วงเวลาของผู้สูงอายุ

เอกสารอ้างอิง

กองสุขศึกษา (2544). เวทีประชาคม: สร้างสรรพฤติกรรมสุขภาพเด็กไทย. สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, กระทรวงสาธารณสุข.

ชำนาญ แตงทอง. (2543). ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของผู้สูงอายุในชนบท จังหวัดสุพรรณบุรี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาประชากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

นภาพร ชโยวรรณ, มาลินี วงษ์สิทธิ์ และจันทร์เพ็ญ แสงเทียนฉาย. (2535). สรุปผลการวิจัยโครงการผลกระทบทางเศรษฐกิจสังคมและประชากรผู้สูงอายุในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นงนุช สุนทรชวกานต์ และสายพิณ ชินตระกูลไทย. (2552). คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ . การสร้างโอกาสการทำงานของผู้สูงอายุ สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการเสริมสร้างสุขภาพ

ดวงกมล (วัฒนสุข) พรชำนิ. (2550). การจัดเวทีประชาคม. โครงการสนับสนุนการปฏิรูประบบบริหารสาธารณสุข สำนักงานหลักประกันสังคม

ภาณี วงษ์เอก. (2551). **วิธีการเขียนรายงานการวิจัยเชิงคุณภาพ.** เอกสารประกอบการอบรมระยะสั้นหลักสูตรการวิจัยเชิงคุณภาพ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2551). รายงานสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2550. กรุงเทพฯ : ที คิว พี จำกัด

ศิริพร เกื้อกูลนุรักษ์. (2540). การศึกษาเปรียบเทียบการทำงานเชิงเศรษฐกิจของผู้สูงอายุโสดและไม่โสดในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์สังคมศาสตร์มหาบัณฑิต. สาขาวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

ศศิเพ็ญ พวงสายใจ และคณะ. (2551). รายงานการวิจัยเรื่องโครงการศึกษาความเป็นไปได้ในการส่งเสริมและสร้างแนวทางการมีงานทำเพื่อการมีรายได้ของผู้สูงอายุในพื้นที่นำร่องจังหวัดลำปาง : กรณีศึกษา ตำบลห้างฉัตร อำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง. ศูนย์วิจัยและพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม, มหาวิทยาลัยมหิดล. (2549). การฉายภาพประชากรของประเทศไทยพ.ศ. 2548-2568. นครปฐม ; มหาวิทยาลัยมหิดล.

สมรักษ์ รักษาทรัพย์. (2551). โครงการนำร่องศึกษาความเหมาะสมในการทำงานของแรงงานหลังเกษียนอายุ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์บางชันการพิมพ์

สมรักษ์ รักษาทรัพย์ และคณะ. (2553). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศึกษาอาชีพและโอกาสที่จะได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมสอดคล้องกับผู้สูงอายุ, คณะเศรษฐศาสตร์ สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยรามคำแหง

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2551). ผู้สูงอายุไทย 2550 : มุมมอง/เสียงสะท้อนจากข้อมูลสถิติ. กรุงเทพฯ : บริษัท เอ ลีฟวิ่ง จำกัด

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2540-2548.) การสำรวจภาวะการทำงานของประชากรทั่วราชอาณาจักรไตรมาส 3 : กรกฎาคม-สิงหาคม 2540-2548 กรุงเทพมหานคร

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2549). ผู้สูงอายุกับการทำงาน. สำนักงานสถิติพยากรณ์. กรุงเทพมหานคร

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2549). สรุปผลเบื้องต้นการสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2549.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2550). รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย พ.ศ. 2550. กลุ่มงานวิเคราะห์และพยากรณ์, กรุงเทพฯ: บริษัทธนาเพรส จำกัด

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. 2551. ผู้สูงอายุไทย 2550 มุมมอง/เสียงสะท้อนจากข้อมูลสถิติ. กลุ่มงานวิเคราะห์และพยากรณ์ สถิติเชิงสังคม กรุงเทพฯ: บริษัทพี เอส ลีฟวิ่ง จำกัด

สุธีรา นุ้ยจันทร์. (2530). การศึกษาบทบาทของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ: ศึกษาเฉพาะกรณีครอบครัวผู้ใช้บริการศูนย์บริการทางสังคมผู้สูงอายุดินแดง และครอบครัวสมาชิกชมรมผู้สูงอายุโรงพยาบาลสงฆ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

(ข่าวจากอินโฟเควสท์ แปลและเรียบเรียงโดย รัตนา พงศ์ทวิช/ปนัยดา วันพฤหัสที่ 10 กันยายน 2552)

Council of Labor Affairs of Taiwan, Labor Policy White paper in an Ageing Society, [online]: http://www.cla.gov.tw (accessed in February 2010)

Center for Strategic and International studies (2007), The Ageing of Korea: Demographics and retirement policy in the land of the morning calm, MetLife [online]: http://beta.csis.org/files/media/csis/pubs/070321_gai_agingkorea_eng.pdf

Economic Daily News (2010), Taiwan's Ageing Population Hits Record High, cited by Taiwan Today, publication date 26th January 2010 [online]: http://taiwantoday.tw/ct.asp?xitem=92758&CtNode=416

Foo, Shanyuan. (2009). The Sloan center on aging work in Singapore in Global policy brief No.3 , October.

Fujimoto, Makoto. 2008 Employment of Older People after the Amendment of the Act Concerning Stabilization of Employment of Older Persons: Current State of Affairs and Challenges. The Japan Institute for Labor Policy. Japan Labor Review, Vol. 5, no. 2 (Spring).

Hsien Feng Lee and Tze Han Yang, (2007), Meeting the Challenges of Aging Economy – Taiwan Experiences (A preliminary version), National Taiwan University [online]: http://www.econ.hit-u.ac.jp/~kokyo/sympo-feb07/paper/Lee-Meeting%20the%20challenges%20of%20aging%20economy%20-%20Taiwan%20experiences%202.pdf

Havighurst, R.J. (1963). Successful Aging. In R.H. Williams; C. Tibbits and W. Donohue (eds.) Process of Aging. Social and Psychological Perspectives. Vol. 1 pp. 229-320. New York: Altherton

Japan Institute for Labor Policy and Training, 2005. Study on Job Creation in Regional Areas: Summary. Research Report No. 102.

Kajitani, Shinya. 2008 Does Skill-Development make Elderly Japanese More Marketable. Meisei University. Japan Labor Review, Vol. 5, no. 2 (Spring).

Kyuns Soo Choi (2007), Work and Retirement of Older Workers in Korea, Korea Development Institute [online]: http://charls.ccer.edu.cn/bbs/UpFile/UpAttachment/2007-2/20072911410.pdf

Mason, Karen Oppenheim.. (1992). Family chance and support of the elderly in Asia : What do we know? . Asia Pacific Population Journal 7,3 (September 1992) : p13-32

Nayar, Usha S. (1999). The Situation of Ageing : the chip ans the old block. Added years of life in Asia : Currents Situation and Future Challenges. Asian Population Studies Series No. 141. United Nation, EACAP. P. 59-83

OECD Report. (2007). Ageing and Employment Policies in Korea: the challenge of an ageing Population

OECD Report (2002), Ageing and Employment Policies: Korea, OECD [online]: http://213.253.134.43/oecd/pdfs/browseit/8104151E.PDF

OECD Report (2007), Live Longer, Work Longer, OECD

Rika Fujioka and Sopon Thangphet. (2009). Decent work for older persons in Thailand. ILO Regional Officer for Asia and the Pacific, Bangkok : (ILO Asia-Pacific working paper series)

Sung-Jae Choi (2002), "Chapter 3 National Policies on Ageing in Korea", Ageing and Long-term Care: National Policies in the Asia Pacific, edited by David R. Phillips and Alfred C.M. Chan [online] http://www.idrc.ca/fr/ev-28475-201-1-DO_TOPIC.html

Taiwan Today (2009), Facing Taiwan's Rapidly Ageing Society, Taiwan Today, publication date 17th July 2009 [online]: http://www.taiwantoday.tw/ct.asp?xItem=54927&CtNode=425

Victoria A. Velkoff. 1993. *Ageing Trends: The Baltic Nations.* Journal of Cross-Cultural Gerontology 8: 71-80. Printed in the Netherlands.

Wen Hui Tsai (2007), The Growth of Taiwan's Ageing Population and Its Socio-Economic Consequences, N ational Cheng-kung University of Taiwan [online]: http://www.ccny.cuny.edu/aacs/2008conference/2008paper/WenhuiTsai_II.doc

Walker A. (2002). A strategy for active ageing. International Social Security Review. Vol 55. 1/2, 121-139.

WHO (2002). Active Ageing: Apolicy Frame Work. The Second United Nations on World Assembly on Ageing, Madrid Spain, April, World Health Organization.

Williamson, John B. and Higo, Masa. 2009. Why Japanese Workers Remain in Labor Force So Long: Lessons for the United Nations? Journal Cross Cultural Gerontology, Vol. 24: 321-337.

ข้อมูลจาก internet

Ministry of Labour. 2549. Active Ageing Policy. http://www.eu-employment-observatory.net/resourc.es/reports/ActiveAgeingPolicy-Finland-EN.pdf (สืบค้นเมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2553).

Statistics Finland. 2007. *Population projection. 2007 – 2040.* http://www.stat.fi/til/vaenn/2007/vaenn_2007_2007-05-31_tie_001_en.html (สืบค้นเมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2553).

Statistics Finland. 2010. *Population.* http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_vaesto_en.html (สืบค้นเมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2553).

http://www.springerlink.com/content/xn054w134413ww87/ (สืบค้นเมื่อ 22 กุมภาพันธ์ 2553).

http://www.thaihealthy.org/doctor_talk_detail.php (สืบค้นเมื่อ 7 กรกฎาคม 2553)

ภาคผนวก ก. ตารางผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตารางที่ 4.1 ร้อยละของลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุ

ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	668	33.1
หญิง	1,350	66.9
อายุ (ปี)		
55-59	324	16.1
60-64	586	29.0
65-69	676	33.5
70+	432	21.4
อายุเฉลี่ย 65.8 ปี อายุต่ำสุด 55 ปี อายุสูงสุด 88 ปี		
สถานภาพสมรส		
โสด	258	12.8
สมรส	932	46.2
หม้าย	725	35.9
หย่า	65	3.2
แยกกันอยู่	38	1.9
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียน	60	3.0
ต่ำกว่าประถมศึกษา	81	4.0
ประถมศึกษา	1,640	81.3
มัธยมศึกษาตอนต้น	28	1.4
มัธยมศึกษาตอนปลาย	116	5.7
ปริญญาตรี	93	4.6
รวม	2,018	100.0

หมายเหตุ: กรณีจำนวน case ไม่ถึง 2,018 หมายความว่ามี missing point

ตารางที่ 4.1 ร้อยละของลักษณะทั่วไปของผู้สูงอายุ (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ	จำนวน	ร้อยละ
ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน		
หัวหน้าครัวเรือน	1,280	63.4
บิดา มารดา	202	10.0
สามี ภรรยา	485	24.0
บุตร/สะใภ้	5	0.2
ญาติ พี่น้อง	46	2.2
รวม	2,018	100.0
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (เฉลี่ย)	Mean	SD
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	3.59	1.92
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อายุต่ำกว่า 15 ปี	0.67	0.93
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อายุมากกว่า 55 ปี	1.35	0.76
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อายุมากกว่า 60 ปี	1.38	0.70
จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ทำงานประกอบอาชีพ	1.93	1.05

ตารางที่ 4.2 ร้อยละของสถานการณ์ด้านรายได้และรายจ่ายและวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมของผู้สูงอายุ

สถานการณ์ด้านรายได้ (เฉลี่ยต่อเดือน)	Mean	SD
รายได้จากการประกอบอาชีพ	2,548	3,067
รายได้จากบำเน็จ บำนาญ	1,781	7,074
รายได้จากคู่สมรส	44	309
รายได้จากบุตร-หลาน	1,702	2,936
รายได้จากญาติ พี่น้อง	172	679
รายได้จากอื่นๆ	323	239
รายได้ครัวเรือน	15,412	15,211
รายได้ของผู้สูงอายุรวม	3,013	3,519
สถานการณ์ด้านรายจ่าย (เฉลี่ยต่อเดือน)		
ค่าใช้จ่ายส่วนตัวเพื่อการอุปโภค-บริโภคทั้งหมด	2,751	2,509
ค่าใช้จ่ายส่วนตัวเฉพาะอาหารเครื่องดื่ม	2,381	2,249
ค่าใช้จ่ายเพื่อการรักษาพยาบาล (เฉลี่ยต่อปี)	1,785	5,058
ค่าใช้จ่ายเพื่อกิจกรรมทางสังคม เช่น ทำบุญ (เฉลี่ยต่อปี)	8,862	23,378
มูลค่าทรัพย์สิน (บาท)		
บ้าน ที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง	699,700	1,796,418
ยานพาหนะและทรัพย์สินอื่น	59,612	137,674
ทรัพย์สินทางการเงิน	339,338	1,179,284
ทรัพย์สินรวม	1,098,651	2,342,078
การเป็นหนี้สิน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีหนี้สิน	1,214	60.2
มีหนี้สิน	804	39.8
รวม	2,018	100.0
หนี้สินทั้งหมดเฉลี่ยต่อคน	Mean	SD
หนี้สินในระบบ	37,606	18,094
หนี้สินนอกระบบ	2,573	7,454
หนี้สินรวม	40,179	19,390

ตารางที่ 4.2 ร้อยละของสถานการณ์ด้านรายได้และรายจ่ายและวัตถุประสงค์ของการกู้ยืมของผู้สูงอายุ (ต่อ)

วัตถุประสงค์ของการกู้ยืม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	จำนวน	ร้อยละ
ที่อยู่อาศัย	61	7.6
ค่าใช้จ่ายบริโภค อุปโภค	246	30.6
การประกอบอาชีพ	518	64.4
การศึกษา	47	5.8
จำนวนเงินที่จ่ายคืนหนี้สินต่อเดือนเฉลี่ย 2,895 บาท		
SD = 1,304		
การได้รับเบี้ยยังชีพ		
ได้รับ	717	35.5
ไม่ได้รับ	1,301	64.5
รวม	2,018	100.0

ตารางที่ 4.3 ร้อยละของการมีโรคประจำตัวและความพิการ

การมีโรคประจำตัวและความพิการ	จำนวน	ร้อยละ
การมีโรคประจำตัว		
ไม่มี	410	20.3
มีโรคประจำตัว	1,608	79.7
รวม	2,018	100.0
ผู้สูงอายุที่มีโรคประจำตัว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ความดันโลหิตสูง	1,110	66.8
เบาหวาน	391	24.3
โรคหัวใจ	163	10.1
ไขมันในเลือดสูง/คอเรสเตอรอล	184	11.4
ไต	115	7.2

ตารางที่ 4.3 ร้อยละของการมีโรคประจำตัวและความพิการ (ต่อ)

การมีโรคประจำตัวและความพิการ	จำนวน	ร้อยละ
ความพิการ		
ไม่มี	410	20.3
มีความพิการ	1,608	79.7
รวม	2,018	100.0
อาการหรือความพิการ		
ต้อหิน ต้อเนื้อ ตาฟาง	75	34.3
แขนขาลีบ/โปลิโอ	66	30.1
หูตึง หูหนวก	78	35.6
รวม	219	100.0
สวัสดิการทางสุขภาพที่ได้รับในปัจจุบัน (ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ)		
บัตรทอง	1,430	70.9
สิทธิการรักษาพยาบาลข้าราชการ	562	27.8
สิทธิประกันสังคม	7	0.3

ตารางที่ 4.4 ร้อยละของการทำงานและการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ

การทำงานและการประกอบอาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
ไม่ทำงาน	841	41.7
ทำงาน	1,117	58.3
สาเหตุที่ยังคงทำงาน		
ยังแข็งแรง/ยังไหว	70	5.9
หารายได้เลี้ยงชีพ/เลี้ยงครอบครัว/อยากพึ่งพาตัวเอง	917	77.9
ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์/ไม่อยากอยู่เฉย	72	6.1
แบ่งเบาภาระลูก	21	1.8
เป็นรายได้เสริม	35	3.0
ช่วยครอบครัว/ช่วยลูกช่วยหลาน	15	1.3
ทำงานใช้หนี้	9	0.8
ได้ออกกำลังกาย	15	1.3
รักในอาชีพ	4	0.3
ชาวบ้านมีมติให้ทำ/ทำเพื่อกลุ่ม	10	0.8
มีที่ทำกินของตนเอง	3	0.3
ลูกหลานไม่ค่อยได้ส่งเงิน	6	0.5
รวม	1,177	100.0
สาเหตุที่ไม่ได้ทำงาน		
สุขภาพไม่แข็งแรง/เจ็บป่วย/ทำงานไม่ไหว	473	56.2
ชราภาพ	72	8.6
ลูกไม่ให้ทำงาน	65	7.7
เลี้ยงหลาน/เฝ้าบ้าน	136	16.2
ไม่มีงานทำ/ถูกจ้างให้ออก	7	0.8
เป็นแม่บ้าน	7	0.8
ต้องการพักผ่อน	52	6.2
มีเงินดอกเบี้ยใช้/มีบำเน็จ บำนาญ	10	1.2
ช่วยลูกดูแลหลาน	10	1.2
ไม่มีที่ทำกิน	5	0.6
ดูแล แม่/ พี่/ ญาติ	4	0.5
รวม	841	100.0

ตารางที่ 4.4 ร้อยละของการทำงานและการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ (ต่อ)

ข้อมูลและลักษณะเกี่ยวกับอาชีพหลัก	จำนวน	ร้อยละ
อาชีพหลักของผู้สูงอายุที่ทำงาน		
ค้าขาย	248	20.9
ทำการเกษตร	579	48.7
การผลิตของใช้	107	9.0
การบริการ	142	11.9
ซ่อมแซมยายยนต์	41	3.4
ธุรกิจส่วนตัว	49	4.1
รับราชการ	23	1.9
รวม	1,189	100.0
สถานภาพของผู้สูงอายุที่ยังคงทำงาน		
นายจ้าง	1589	13.4
ธุรกิจส่วนตัว	642	54.0
ข้าราชการ	99	8.3
ลูกจ้างเอกชน	1	0.1
รับจ้าง	168	14.1
สมาชิกกลุ่ม	118	9.9
ช่วยงานในครัวเรือน	2	0.2
รวม	1,189	100.0
ประเภทงานของผู้สูงอายุที่ยังคงทำงาน		
ภาครัฐ	137	11.5
ภาคเกษตร	384	32.3
ภาคอุตสาหกรรม	41	3.4
ภาคบริการ	627	52.7
รวม	1,189	100.0
รายได้เฉลี่ยต่อเดือนจากอาชีพหลัก 4,271 บาท		
SD = 5,805		

ตารางที่ 4.4 ร้อยละของการทำงานและการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ (ต่อ)

ข้อมูลและลักษณะเกี่ยวกับอาชีพรอง	จำนวน	ร้อยละ
ประเภทของอาชีพรอง		
ไม่มีอาชีพรอง	862	72.5
ทำนา	58	4.9
ค้าขาย/ ทำขนมขาย	62	5.2
รับจ้าง	56	4.7
ปลูกผักขาย	63	5.3
ทำสวน	79	6.6
เก็บของเก่าขาย	9	0.8
รวม	1,189	100.0
สถานภาพการทำงานอาชีพรอง		
ธุรกิจส่วนตัว	248	75.8
รับจ้างทั่วไป	9	2.8
สมาชิกกลุ่ม	63	19.3
ช่วยงานในครัวเรือน	7	2.1
รวม	327	100.0
ประเภทงานอาชีพรอง		
ภาครัฐ	200	61.2
ภาคบริการ	127	38.8
รวม	327	100.0
รายได้เฉลี่ยต่อเดือนจากอาชีพรอง 3,485 บาท SD=3,314		

ตารางที่ 4.4 ร้อยละของการทำงานและการประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ (ต่อ)

ข้อมูลและลักษณะเกี่ยวกับอาชีพรอง	จำนวน	ร้อยละ
เฉพาะผู้สูงอายุที่ทำงาน		
ความเพียงพอของรายได้		
ไม่เพียงพอ	102	8.6
เพียงพอ	908	76.4
มีเหลือเก็บ	56	4.7
ไม่ตอบ	123	10.3
รวม	1,189	100.0
จำนวนเงินที่เหลือเก็บ 3,283 บาท SD= 4,280.06		
ชั่วโมงการทำงานต่อสัปดาห์		
น้อยกว่า 10 ชั่วโมง	201	19.1
11-20 ชั่วโมง	232	22.0
21-30 ชั่วโมง	376	35.6
30 ชั่วโมงขึ้นไป	246	23.3
รวม	1,055	100.0
ชั่วโมงการทำงานเฉลี่ยต่อสัปดาห์ 23.2 ชม. SD=13.69		

ตารางที่ 4.5 ร้อยละของความคิดเห็นต่อการทำงานของผู้สูงอายุ

ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการทำงาน	จำนวน	ร้อยละ
ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการทำงาน		
ไม่ควรทำงาน	693	34.3
ควรต้องทำงาน	1,325	65.7
รวม	2,018	100.0
ผู้สูงอายุทั่วไปมีความต้องการที่จะทำงานหรือไม่		
ไม่ต้องการ	415	20.6
ต้องการ	1,603	79.4
รวม	2,018	100.0
เหตุผลที่ผู้สูงอายุยังคงต้องทำงาน		
อยากเพิ่มรายได้	937	46.4
มีสังคม	485	24.0
เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์	467	23.1
เลี้ยงดูสมาชิกในครัวเรือน	86	4.3
ทำงานใช้หนี้	3	0.1
รักในอาชีพ	9	0.4
ชาวบ้านมีมติให้ทำ/ทำเพื่อกลุ่ม	30	1.5
รวม	2,018	100.0
ลักษณะงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ		
งานประจำที่มีเวลางานที่แน่นอน	231	11.4
งานประจำแต่เวลาทำงานปรับเปลี่ยนได้	814	40.3
งานที่ทำเป็นครั้งคราว	855	42.4
งานที่ทำเป็นกลุ่ม	118	5.8
รวม	2,018	100.0
สถานที่ทำงาน		
ที่บ้านผ้สูงอายุเอง	984	48.8
ในหมู่บ้าน/ชุมชน	1,004	49.8
สถานประกอบการหรือสำนักงาน	30	1.5
รวม	2,018	100.0

ตารางที่ 4.5 ร้อยละของความคิดเห็นต่อการทำงานของผู้สูงอายุ (ต่อ)

ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการทำงาน	จำนวน	ร้อยละ
ประเภทของงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ		
งานที่ใช้ภูมิปัญญา	329	16.3
งานที่เน้นทักษะ/ฝีมือ/ประสบการณ์	782	38.8
งานที่ใช้แรงงาน/งานเกษตร	620	30.7
งานบริการ	222	11.0
งานบริหารจัดการ	65	3.2
รวม	2,018	100.0
ประเภทงาน/อุตสาหกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ		
งานในภาคที่เป็นทางการ	169	8.4
งานในภาคที่ไม่เป็นทางการ	1,849	91.6
รวม	2,018	100.0
ความเหมาะสมของอายุเกษียนที่ 60 ปี		
ไม่เหมาะสม	687	34.0
เหมาะสม	1,331	66.0
รวม	2,018	100.0
ถ้าจะยืดอายุเกษียนที่เหมาะสมกับการทำงานคือ (ปี)		
55	47	6.8
65	121	17.6
70	451	65.6
75	59	8.6
80	9	1.3
รวม	687	100.0

ตารางที่ 4.5 ความคิดเห็นต่อการทำงานของผู้สูงอายุ (ต่อ)

ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อการทำงาน	จำนวน	ร้อยละ
ผู้สูงอายุที่ทำงานประกอบอาชีพ ควรได้รับสวัสดิการที่จำเป็นอะไรบ้าง		
สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล	1,279	63.4
สวัสดิการเงินกู้	574	28.4
สวัสดิการวันหยุด วันลา	155	7.7
ช่วยให้ของกินของใช้	5	0.2
ที่ดินทำกิน	5	0.2
รวม	2,018	100.0
ผู้สูงอายุที่ทำงานควรได้รับการคุ้มครองอะไรบ้าง		
การคุ้มครองด้านค่าแรง รายได้	642	31.8
การคุ้มครองด้านอิริยาบถ ท่าทางการทำงาน	255	12.6
การคุ้มครองด้านชั่วโมงการทำงาน	6	0.3
การคุ้มครองด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัย	1,110	55.0
การคุ้มครองในเรื่องการประกันราคาผลผลิต	5	0.2
รวม	2,018	100.0
ปัจจัยที่ส่งผลต่อการทำงานของผู้สูงอายุ		
รายได้ ค่าตอบแทน	1,879	93.1
สัวสดิการและการคุ้มครองแรงงาน	1,445	71.6
ระยะทางระหว่างที่ทำงานกับที่พัก	1,561	77.4
ลักษณะงาน	1,372	68.0
ภาระในการดูแลสมาชิกในครอบครัว	1,352	67.0
ความยืดหยุ่นของการทำงาน	1,300	64.4
เพื่อนร่วมงาน	1,483	73.5
ความมั่นคงในการทำงาน	1,284	63.6
จำนวนบุตรที่สนับสนุนด้านการเงิน	1,113	55.2

ตารางที่ 4.6 ร้อยละของลักษณะความต้องการการมีงานทำของผู้สูงอายุ

ลักษณะความต้องการการมีงานทำของผู้สูงอายุ	จำนวน	ร้อยละ
ความต้องการที่จะทำงาน		
ไม่ต้องการ	273	33.7
ต้องการ	538	66.3
รวม	811	100.0
เหตุผลที่สำคัญที่สุดที่ผู้สูงอายุยังคงต้องทำงาน		
อยากมีรายได้/รายได้เสริม	277	34.2
มีสังคม/ไม่เหงา	189	23.3
เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์	295	36.4
เลี้ยงดูสมาชิกในครัวเรือน	20	2.5
อื่นๆ	30	3.7
รวม	811	100.0
ลักษณะงานที่ผู้สูงอายุต้องการทำ		
งานประจำ มีเวลาในการทำงานที่แน่นอน	195	24.0
งานที่ทำเป็นประจำแต่เวลาการทำงานปรับเปลี่ยนได้	315	38.8
งานที่มีลักษณะชั่วครั้งชั่วคราว	301	37.1
รวม	811	100.0
สถานที่ทำงานที่ผู้สูงอายุต้องการ		
ที่บ้าน	441	54.4
ในหมู่บ้าน ชุมชน หรือกลุ่มอาชีพ	339	41.8
สถานประกอบการ/สำนักงาน	31	3.8
รวม	811	100.0

ตารางที่ 4.6 ร้อยละของลักษณะความต้องการการมีงานทำของผู้สูงอายุ (ต่อ)

ลักษณะความต้องการการมีงานทำของผู้สูงอายุ	จำนวน	ร้อยละ
ประเภทของงานที่ผู้สูงอายุต้องการ		
งานที่ไม่ใช้ฝีมือ	330	40.7
งานที่เน้นทักษะความสามารถเฉพาะด้าน	235	29.0
งานที่ใช้แรงงาน	146	18.0
งานการบริการ	100	12.3
รวม	811	100.0
ประเภทงาน/อุตสาหกรรมที่ผู้สูงอายุต้องการ		
งานในภาคที่เป็นทางการ	133	16.4
งานในภาคที่ไม่เป็นทางการ	678	83.6
รวม	811	100.0

ตารางที่ 4.7 ร้อยละของความต้องการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ

ความต้องการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ	จำนวน	ร้อยละ
ความคิดเห็นเรื่องข้อจำกัดของผู้สูงอายุต่อการทำงาน		
ความเสื่อมถอยด้านร่างกาย/สุขภาพ	1,655	82.0
ความเสื่อมถอยด้านสมอง	255	12.6
ทัศนคติตัวผู้สูงอายุต่อการทำงาน	108	5.4
รวม	2,018	100.0

ตารางที่ 4.7 ร้อยละของความต้องการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ (ต่อ)

ความต้องการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ	จำนวน	ร้อยละ
อุปสรรคต่อการทำงานของผู้สูงอายุที่ต้องการทำงาน		
ทัศนคติของสังคมต่อการทำงาน	1,352	67.0
การกีดกันไม่ให้ผู้สูงอายุทำงาน	278	13.8
การเอารัดเอาเปรียบ	106	5.3
สุขภาพไม่ดี	70	3.5
ร่างกายไม่ไหว ชรา	23	1.1
กลัวพลาดพลั้ง	126	6.2
อารมณ์หงุดหงิดง่าย	63	3.1
รวม	2,018	100.0
การส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุมีความจำเป็นหรือไม่		
ไม่จำเป็น	382	18.9
จำเป็น	1,636	81.1
รวม	2,018	100.0
ผู้สูงอายุต้องการการส่งเสริมการมีงานทำหรือไม่		
ไม่ต้องการ	325	16.1
ต้องการ	1,693	83.9
รวม	2,018	100.0
หน่วยงานใดควรเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมอาชีพ		
หน่วยงานภาครัฐระดับท้องถิ่น	1,342	66.5
หน่วยงานภาครัฐระดับประเทศ	75	3.7
กลุ่มอาชีพในท้องถิ่น	596	29.5
อสม.	5	0.2
รวม	2,018	100.0

ตารางที่ 4.7 ร้อยละของความต้องการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ (ต่อ)

ความต้องการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ	**จำนวน**	**ร้อยละ**
การดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุควรมีลักษณะ (n=2,018 คน) ตอบได้มากกว่า 1 คำตอบ		
มีการสอบถามความต้องการของผู้สูงอายุ	1,785	88.5
ให้ผู้สูงอายุเข้าไปมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน	1,955	96.9
มีการอบรมให้ความรู้	1,955	96.9
มีการดำเนินการที่ใช้เวลาสั้น	1,644	81.5
มีกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง	1,859	92.1
มีการติดตามผลกิจกรรมส่งเสริมการมีงานทำ	1,954	96.8
มีค่าใช้จ่ายไม่สูง/หรือไม่เสียค่าใช้จ่าย	2,018	100.0
ควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการมีงานทำอย่างไร		
การฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้และทักษะ	732	36.3
การศึกษาดูงาน/ทัศนศึกษา	1,146	56.8
จัดตลาดนัดแรงงานเพื่อการมีงานทำของผู้สูงอายุ	63	3.1
มีศูนย์บริการจัดหางานแก่ผู้สูงอายุ	73	3.6
ทำงานส่วนตัว	4	0.2
รวม	2,018	100.0

ตารางที่ 4.8 ร้อยละของผลการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุ จำแนกตามภาค

ผลการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุ	ภาค				
	กลาง	เหนือ	อิสาน	ใต้	รวม
เพศ					
ชาย	27.7	42.9	42.0	17.8	37.1
หญิง	72.3	57.1	58.0	82.2	66.9
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
อายุ (ปี)					
55-59	13.3	19.3	16.0	15.2	16.1
60-64	27.7	27.2	28.7	30.7	28.5
65-69	31.8	35.6	37.5	27.7	33.3
70-74	8.8	6.1	6.5	4.4	6.5
75 ปีขึ้นไป	18.3	11.7	11.2	22.0	15.6
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
สภาพการทำงาน					
ไม่ทำงาน	39.2	43.1	43.8	40.2	41.7
ทำงาน	60.8	56.9	56.2	59.8	58.3
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
สาเหตุที่ยังคงทำงาน					
ยังแข็งแรง/ยังไหว	8.4	6.7	6.3	2.1	5.9
เลี้ยงชีพ/หารายได้เลี้ยงครอบครัว/อยากมีรายได้	74.3	78.5	75.4	82.0	77.5
ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์/ไม่อยากอยู่เฉย	6.8	4.4	6.0	7.4	6.1
แบ่งเบาภาระลูก	3.7	1.3	1.0	1.1	1.8
เป็นรายได้เสริม	1.4	3.0	7.3	0.0	3.0
ช่วยครอบครัว/ช่วยลูกช่วยหลาน	0.3	3.4	1.3	0.0	1.3
ทำงานใช้หนี้	0.0	0.0	1.0	2.1	0.8
ได้ออกกำลังกาย	2.4	0.7	0.0	2.1	1.3
รักในอาชีพ	0.3	1.0	0.0	0.0	0.3
ชาวบ้านมีมติให้ทำ/ทำเพื่อกลุ่ม	0.3	1.0	0.7	1.4	0.8
มีที่ทำกิน	0.3	0.0	0.0	0.7	0.3
อยากพึ่งพาตัวเอง	0.3	0.0	0.3	1.1	0.4
ลูกหลานไม่ค่อยได้ส่งเงิน	1.4	0.0	0.7	0.0	0.5
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ตารางที่ 4.8 ร้อยละของผลการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุ จำแนกตามภาค (ต่อ)

ผลการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุ	ภาค				
	กลาง	เหนือ	อิสาน	ใต้	รวม
อาชีพหลัก					
ทำการเกษตร	46.6	52.5	52.5	42.8	48.7
ค้าขาย	20.6	22.0	20.7	20.1	20.9
การผลิตของใช้	10.1	7.9	8.9	9.2	9.0
การบริการ	12.5	10.2	11.1	14.1	11.9
ซ่อมแซมยายยนต์	3.7	2.0	2.6	5.7	3.4
ธุรกิจส่วนตัว	4.1	5.2	4.3	2.8	4.1
รับราชการ	2.4	0.3	0.0	5.3	1.9
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
ความพอเพียงของรายได้					
ไม่เพียงพอ	9.8	8.2	8.9	7.4	8.6
เพียงพอ	75.0	76.4	73.1	81.3	76.4
มีเหลือเก็บ	4.7	3.3	3.9	7.1	4.7
ไม่ตอบ	10.5	12.1	14.1	4.2	10.3
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
ท่านคิดว่าผู้สูงอายุทั่วไปควรต้องทำงานหรือไม่					
ไม่ควร	32.2	34.4	36.0	34.6	34.3
ควรทำงาน	67.8	65.5	64.0	65.5	65.7
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
ท่านคิดว่าผู้สูงอายุทั่วไปมีความต้องการที่จะทำงานหรือไม่					
ไม่ต้องการ	19.3	19.2	19.0	25.2	20.6
ต้องการทำงาน	80.7	80.8	81.0	74.8	79.4
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
สำหรับผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน ท่านมีความต้องการทำงานหรือไม่					
ไม่ต้องการ	36.1	29.8	34.8	34.4	33.7
ต้องการทำงาน	63.9	70.2	65.2	65.6	66.3
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ตารางที่ 4.9 ร้อยละของผลการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุ จำแนกตามช่วงอายุ

ผลการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุ	อายุ (ปี)					รวม
	55-59	60-64	65-69	70-74	75 ปี+	
เพศ						
ชาย	120	175	253	57	63	668
หญิง	204	401	420	74	251	1,350
รวม	324	576	673	131	314	2,018
สถานภาพการทำงาน						
ไม่ทำงาน	36.4	32.5	40.9	63.4	56.7	41.7
ทำงาน	63.6	67.5	59.1	36.6	43.3	58.3
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
สาเหตุที่ยังคงทำงาน						
ยังแข็งแรง/ยังไหว	18.4	0.0	7.3	6.3	100.0	5.9
เลี้ยงชีพ/หารายได้เลี้ยงครอบครัว	62.1	94.1	67.6	27.1	0.0	77.5
ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์	1.9	4.4	12.6	2.1	0.0	6.1
แบ่งเบาภาระลูก	0.0	0.0	5.3	0.0	0.0	1.8
เป็นรายได้เสริม	8.7	1.0	3.3	0.0	0.0	3.0
ช่วยครอบครัว/ช่วยลูกช่วยหลาน	2.9	0.3	2.0	0.0	0.0	1.3
ทำงานใช้หนี้	1.9	0.0	0.5	6.3	0.0	0.8
ได้ออกกำลังกาย	3.4	0.3	1.5	2.1	0.0	1.3
รักในอาชีพ	0.5	0.0	0.0	6.3	0.0	0.3
ชาวบ้านมีมติให้ทำ/ทำเพื่อกลุ่ม	0.0	0.0	0.0	20.8	0.0	0.8
มีที่ทำกิน	0.0	0.0	0.0	6.3	0.0	0.3
อยากพึ่งพาตัวเอง	0.0	0.0	0.0	10.4	0.0	0.4
ลูกหลานไม่ค่อยได้ส่งเงิน	0.0	0.0	0.0	12.5	0.0	0.5
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ตารางที่ 4.9 ร้อยละของผลการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุ จำแนกตามช่วงอายุ (ต่อ)

ผลการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุ	อายุ (ปี)					รวม
	55-59	60-64	65-69	70-74	75 ปี+	
อาชีพหลักของผู้สูงอายุ (เฉพาะคนที่ทำงาน)						
ค้าขาย	22.6	24.3	23.2	24.5	0.0	20.9
เกษตกร	64.6	27.4	60.1	73.5	42.6	48.7
การผลิตของใช้	0.0	16.6	10.2	0.0	0.7	9.0
การบริการ	2.4	26.6	2.5	20.0	16.2	11.9
ซ่อมแซมยายยนต์	6.1	0.8	0.2	0.0	17.6	3.4
ธุรกิจส่วนตัว	3.3	4.3	3.7	0.0	7.4	4.1
รับราชการ	0.9	0.0	0.0	0.0	15.4	1.9
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
ความพอเพียงของรายได้						
ไม่เพียงพอ	7.5	3.1	73.5	46.9	15.4	8.6
เพียงพอ	79.7	69.8	82.5	49.0	81.6	76.4
มีเหลือเก็บ	0.0	14.1	0.0	0.0	0.7	4.7
ไม่ตอบ	12.7	13.0	10.0	4.1	2.2	10.3
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
ท่านคิดว่าผู้สูงอายุทั่วไปควรต้องทำงานหรือไม่						
ไม่ควร	32.4	47.4	30.6	22.1	25.5	34.3
ควรทำงาน	67.6	52.6	69.4	77.9	74.5	65.7
ท่านคิดว่าผู้สูงอายุทั่วไปมีความต้องการที่จะทำงานหรือไม่						
ไม่ต้องการ	32.1	27.6	11.8	20.6	21.4	20.6
ต้องการทำงาน	67.9	72.4	88.3	78.6	85.7	79.4
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ตารางที่ 4.9 ร้อยละของผลการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุ จำแนกตามช่วงอายุ (ต่อ)

ผลการสำรวจข้อมูลผู้สูงอายุ	อายุ (ปี)					รวม
	55-59	60-64	65-69	70-74	75 ปี+	
สำหรับผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน ท่านมีความต้องการทำงานหรือไม่						
ไม่ต้องการ	37.0	24.3	31.0	22.0	50.6	33.7
ต้องการทำงาน	63.0	75.7	69.0	78.0	49.4	66.3
รวม	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

ภาคผนวก ข. รายชื่อหน่วยงานที่ร่วมให้ข้อมูล

ก) <u>หน่วยงานที่ร่วมให้ข้อมูลจังหวัดเชียงใหม่</u>

ระดับจังหวัด

1. สำนักงานแรงงานจังหวัดเชียงใหม่
2. สำนักงานสวัสดิการและคุ้มครองแรงงานจังหวัดเชียงใหม่
3. สำนักงานประกันสังคมจังหวัดเชียงใหม่
4. สำนักงานจัดหางานจังหวัดเชียงใหม่
5. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเชียงใหม่
6. ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดเชียงใหม่
7. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงใหม่
8. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่
9. สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่
10. สภาอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่
11. องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่

ระดับตำบล

12. องค์การบริหารส่วนตำบลสะเมิงเหนือ
13. องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง
14. องค์การบริหารส่วนตำบลดอนแก้ว

องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs)

Foundation for Older Persons' Development (FovDep), Thailand

HelpAge, Thailand

<u>หน่วยงานที่ร่วมให้ข้อมูลจังหวัดเชียงราย</u>

ก) ระดับจังหวัด

1. สำนักงานแรงงานจังหวัดเชียงราย
2. 2. สภาผู้สูงอายุจังหวัดเชียงราย
3. ศูนย์พัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัดเชียงราย
4. องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย
5. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคง ของมนุษย์จังหวัด

ข) ระดับตำบล

6. เทศบาลตำบลยางฮอม
7. เทศบาลตำบลสันมะค่า
8. เทศบาลตำบลป่าอ้อดอนชัย
9. องค์การบริหารส่วนตำบลแม่พริก

<u>หน่วยงานที่ร่วมให้ข้อมูล จังหวัดสระบุรี</u>

ก). ระดับจังหวัด

1. สมาคมผู้สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปภัมภ์ ของสมสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ประจำจังหวัดสระบุรี
2. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด
3. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด
4. สำนักงานแรงงานจังหวัด
5. สำนักงานจัดหางานจังหวัด
6. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด
7. สภาอุตสาหกรรมจังหวัด
8. สำนักงานประกันสังคมจังหวัด
9. ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

ข). ระดับตำบล

10. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
11. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านยาง อ.เสาไห้
12. องค์การบริหารส่วนตำบลชะอม อ.แก่งคอย
13. องค์การบริหารส่วนตำบลตาลเดี่ยว อ.แก่งคอย

<u>หน่วยงานที่ร่วมให้ข้อมูลจังหวัดฉะเชิงเทรา</u>

1. สภาผู้สูงอายุแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปภัมภ์ ของสมสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา
2. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด
3. ภาคเอกชน/บริษัทเอกชน เช่น บริษัท/โรงงาน
4. สภาอุตสาหกรรมจังหวัด
5. องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
6. กองพล 11
7. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด
8. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด
9. ธนาคารออมสิน สาขาอ.เมือง
10. สำนักงานแรงงานจังหวัด
11. สำนักงานจัดหางานจังหวัด
12. สำนักงานประกันสังคมจังหวัด

<u>หน่วยงานที่ร่วมให้ข้อมูลจังหวัดสงขลา</u>

1. สภาสาขาผู้สูงอายุจังหวัดสงขลา
2. สำนักงานจัดหางานจังหวัดสงขลา
3. สำนักงานแรงงานจังหวัด
4. สำนักงานเทศบาลเมืองสงขลา
5. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด
6. สำนักงานเกษตรจังหวัด
7. สำนักงานประกันสังคมจังหวัด

8. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด
9. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด
10. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
11. สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัด (กศน.)

<u>หน่วยงานที่ร่วมให้ข้อมูลจังหวัดสุราษฎร์ธานี</u>

1. สภาสาขาผู้สูงอายุจังหวัดสุราษฎร์ธานี
2. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด
3. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัด
4. สำนักงานแรงงานจังหวัด
5. สำนักงานจัดหางานจังหวัด
6. สำนักงานประกันสังคมจังหวัด
7. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด
8. สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน ภาค 11
9. สำนักงานเกษตรจังหวัด
10. โรงเรียนเศรษฐกิจพอเพียงบ้านคลองเรือ
11. สภาอุตสาหกรรมจังหวัด
12. ภาคเอกชน ได้แก่ สถานประกอบการด้านอุตสาหกรรมยางเพื่อการส่งออก
13. องค์การบริหารส่วนตำบลท่าทองใหม่

ภาคผนวก ค. รายชื่อตำบลที่เก็บข้อมูล

ภาคเหนือ

รายชื่อตำบลที่เก็บข้อมูลเชิงปริมาณในจังหวัดเชียงราย

อำเภอแม่จัน ได้แก่ ตำบลศรีค้ำ และตำบลแม่ไร่

อำเภอแม่สรวย ได้แก่ ตำบลป่าแดด และตำบลแม่พริก

รายชื่อตำบลที่เก็บข้อมูลเชิงปริมาณในจังหวัดเชียงใหม่

อำเภอสะเมิง ได้แก่ ตำบลสะเมิงเหนือ และตำบลสะเมิงใต้

อำเภอแม่ริม ได้แก่ ตำบลโป่งแยง และตำบลดอนแก้ว

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

รายชื่อตำบลที่เก็บข้อมูลเชิงปริมาณในจังหวัดหนองคาย

อำเภอเฝ้าไร่ ได้แก่ ตำบลเฝ้าไร่ และตำบลวังหลวง

อำเภอท่าบ่อ ได้แก่ ตำบลโคกคอน และตำบลบ้านถ่อน

รายชื่อตำบลที่เก็บข้อมูลเชิงปริมาณในจังหวัดอุดรธานี

อำเภอเพ็ญ ได้แก่ ตำบลนาดี และตำบลเชียงหลวง

อำเภอหนองหาร ได้แก่ ตำบลบ้านเชียง และตำบลผักตบ

ภาคกลาง

รายชื่อตำบลที่เก็บข้อมูลเชิงปริมาณในจังหวัดสระบุรี

1. อำเภอเสาไห้ ได้แก่ ตำบลพระยาทด และตำบลย้านยาง
2. อำเภอแก่งคอย ได้แก่ ตำบลชะอม และตำบลตาลเดี่ยว

รายชื่อตำบลที่เก็บข้อมูลเชิงปริมาณในจังหวัดฉะเชิงเทรา

1. อำเภอบางน้ำเปรี้ยว ได้แก่ ตำบลท่าไข่ และตำบลโพรงอากาศ
2. อำเภอราชสาสน์ ได้แก่ ตำบลดงน้อย และตำบลบางคลา

ภาคใต้

<u>รายชื่อตำบลที่เก็บข้อมูลเชิงปริมาณในจังหวัดสงขลา</u>

1. อำเภอระโนด ได้แก่ ตำบลบ้านขาว และ ตำบลระโนด
2. อำเภอสะทิงพระ ได้แก่ ตำบลดีหลวง และตำบลชุมพล

<u>รายชื่อตำบลที่เก็บข้อมูลเชิงปริมาณในจังหวัดสุราษฎร์ธานี</u>

1. อำเภอกาญจนดิษฐ์ ได้แก่ ตำบลตเคียนทอง และตำบลช้างขวา
2. อำเภอพุนพิน ได้แก่ ตำบลหนองไทร และตำบลท่าสะท้อน

ภาคผนวก ง

ชื่อโครงการ **โครงการส่งเสริมอาชีพผู้สูงวัย(อบรมเพาะเห็ด)**

ผู้รับผิดชอบ องค์การบริหารส่วนตำบลวังหลวง

ลักษณะโครงการ โครงการใหม่

ระยะเวลาดำเนินการ 22 กันยายน 2553 – 24 กันยายน 2553

หลักการและเหตุผล

ในสังคมไทยยกย่องและถือว่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลสำคัญที่มีคุณค่าของครอบครัวและชุมชนดังนั้น ผู้สูงอายุควรดูแลสุขภาพกายและสุขภาพจิตการจัดสวัสดิการให้ทั่วถึงให้มีปัญหาน้อยที่สุด ซึ่งจะมีผลต่อจิตใจให้สดชื่น แจ่มใส ช่วยให้คนรอบข้างทั้งสังคมและครอบครัวมีความสุขด้วย ผู้สูงอายุ มักจะประสบปัญหาการการจัดสวัสดิการในด้านต่างๆเช่นประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับวัยการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ มีกิจกรรมการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันภายในกลุ่มผู้สูงอายุ การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมอาชีพ มีรายได้ และจากการทำเวทีประชาคมร่วมกับสถาบันวิจัยประชากรและสังคมมหาวิทยาลัยมหดลซึ่งมีผู้สูงอายุจากชุมชนต่างๆเข้าร่วมประชาคมเพื่อหาแนวทางส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ ดังนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลวังหลวงจึงเห็นความสำคัญในการส่งเสริมการจัดสวัสดิการในด้านต่างๆจึงจัดอบรมให้ความรู้ ส่งเสริมอาชีพที่เหมะสมในกลุ่มผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดูแลตนเองให้มีสุขภาพดีทั้งร่างกายและจิตใจ ซึ่งจะเกิดประโยชน์แก่ตนเองโดยตรงและสังคมโดยการจัดโครงการส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุผู้สูงวัย(อบรมเพาะเห็ด)

อาศัยอำนาจตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2546 มาตรา 67 องค์การบริหารส่วนตำบลมีหน้าที่ต้องทำในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล (6) ส่งเสริมพัฒนาสตรี เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ ฝึกอาชีพแบบยั่งยืนตามแนวพระราชดำริตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยจัดฝึกอบรมหลักสูตรการเพาะเห็ด และการแปรรูปผลผลิตที่ได้จากเห็ดรวมทั้งการตลาดเพื่อเป็นตัวอย่างให้กับกลุ่มเยาชนกล่มอื่นๆได้ศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้ผู้สูงอายุได้เรียนรู้การเพาะเห็ดมีอาชีพที่เหมาะสมกับวัย
- เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และเพิ่มรายได้
- เพื่อนำวิธีการทำการเกษตรแบบพอเพียงสู่การปฏิบัติ

เป้าหมาย

- เพาะเห็ดนางฟ้า เฉลี่ยเดือนละ 30 กิโลกรัม
- กลุ่มผู้สูงอายุตำบลวังหลวง 15 หมู่บ้าน ได้เรียนรู้วิธีการเพาะเห็ดนางฟ้า ที่ถูกวิธีทั้งภาคความรู้และภาคปฏิบัติ

- **กิจกรรม**
  - ประชุมวางแผนการดำเนินโครงการ
  - ตั้งคณะทำงานศึกษา/กำหนดหลักสูตร/ ตารางปฏิบัติงาน
  - คัดเลือกผู้สูงอายุที่มีความสนใจในการเพาะเห็ด
  - จัดทำแผนโครงการ
  - ขออนุมัติโครงการ
  - จัดซื้อวัสดุฝึกอบรม
  - อธิบายชี้แจงหลักการการเห็ด และแบ่งงานให้รับผิดชอบ
  - ดำเนินกิจกรรม ตามหลักสูตรและตารางปฏิบัติงาน

งบประมาณ

- เหมาจ่ายวิทยากร 3 วัน เป็นเงิน 3,000 บาท
- จ้างเหมาประกอบอาหาร 80 คนๆละ50 บาท 3 วัน เป็นเงิน 12,000 บาท
- จ้างเหมาะอาหารว่างพร้อมเครื่องดื่ม 80 คนๆละ 25 บาท 2 มื้อ เป็นเงิน 12,000 บาท
- ขี้เลื่อยยางพารา 12 ตันๆละ 2,100 บาท เป็นเงิน 25,200 บาท
- หญ้าแฝกมุงหลังคาโรงเรือน 780 แผ่นๆละ 15 บาท เป็นเงิน 11,700 บาท
- **วัสดุฝึกอบรม** **35,480** บาท

แยกเป็นรายการดังนี้

รายการ	จำนวน	หน่วยละ	จำนวนเงิน(บาท)
หัวฉีดน้ำ	15 อัน	120	1,800
รำอ่อน	7 กระสอบ	650	4,550
น้ำตาลทรายแดง	50 กก.	26	1,300
ตาซั่ง(ซั่งน้ำหนักได้ 15 กก.)	1 อัน	450	450

หนังยาง	1 ห่อ	80	80
เข่งพลาสติก	2 ใบ	280	560
ผ้าฝางพลาสติก	225 เมตร	16	3,600
แม็กนีเซียม	4 กระสอบ	100	400
ถุงร้อนใสขนาด 7 × 11	120 มัด	80	9,600
จุกพลาสติกทรงกรวย	20,000 อัน	0.25	5,000
ผ้าสำลี	4 ถุง	50	200
น้ำยาฆ่าเชื้อ	6 ขวด	80	480
ปูนขาว	4 กระสอบ	100	400
แป้งขนมปัง	4 กระสอบ	250	1,000
หัวเชื้อเห็ด	100 ขวด	40	4,000
ภูไมท์ซันเฟส	2 กระสอบ	1030	2,060

รวมทั้งสิ้น 99,380 บาท

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

- ผู้สูงอายุมีอาชีพเสริมและเพิ่มรายได้
- ผู้สูงอายุสามารถช่วยเหลือตนเองและผู้อื่นได้ตามความเหมาะสม
- ผู้สูงอายุมีความเข้มแข็งและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ลงชื่อ..... ผู้เสนอโครงการ

(นายศักดิ์ศิธร รากสี)

นักพัฒนาชุมชน

ลงชื่อ..... ผู้เห็นชอบโครงการ

(นายไพบูลย์ ปัดถาทุม)

ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลวังหลวง

ลงชื่อ..... ผู้อนุมัติโครงการ

(นางมลิวรรณ พลราช)

นายกองค์การบริหารส่วนตำบลวังหลวง

ตารางการฝึกอบรม

ระหว่างวันที่ 22 กันยายน 2553 – 24 กันยายน 2553

วันที่	08.00-09.00	09.00-10.00	10.00-11.00	11.00-12.00	12.00-13.00	13.00-14.00	14.00-15.00	
22	**ลงทะเบียน**	**พิธีเปิด**	ความรู้ในการฝึกอาชีพและการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับวัย		พักเที่ยง	การเลือกวัสดุในการเพาะเห็ด		ก
23	หลักการเพาะเห็ด		การบรรจุขี้เลื่อยลงถุงพลาสติก (ภาคปฏิบัติ)			วิธีการนึ่ง (ภาคปฏิบัติ)		การดู
24	ขั้นตอนในการปฏิบัติให้น้ำที่ถูกต้อง		การจัดการกระบวนการกลุ่มอาชีพ	การแปรรูปผลผลิตจากเห็ด		การบรรจุผลผลิตและหีบห่อ	การวางแผนการตลาดในการจัดจำหน่าย	

<u>**หมายเหตุ**</u>* เช้า พักอาหารว่าง เวลา 10.00-10.15 น.

บ่าย พักอาหารว่าง เวลา 15.00-15.15 น.

ภาคผนวก จ

แบบสอบถาม

“ความต้องการการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท”

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม

มหาวิทยาลัยมหิดล

ชื่อผู้ให้ข้อมูล.....

บ้านเลขที่.....หมู่ที่ .....ชื่อหมู่บ้าน.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....

พนักงานสัมภาษณ์……..

ผู้ควบคุมงานสนาม..... วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ผู้ตรวจแบบสอบถาม..... วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ผู้ลงรหัส..... วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เอกสารชี้แจงอาสาสมัครผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยโดยการตอบแบบสอบถาม

และการพิทักษ์สิทธิผู้เข้าร่วมการวิจัย

เรียน ผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่าน

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล มีความประสงค์ที่จะทำการศึกษาเพื่อหารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบท โดยประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับคือ 1. ผู้สูงอายุในชนบทจะได้รับการส่งเสริมให้มีงานทำตามความต้องการและเหมาะสมกับสถานภาพของผู้สูงอายุ 2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีรูปแบบและแนวทางในการดำเนินการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุในพื้นที่ชนบทได้มีงานทำ มีรายได้ตามต้องการ 3. ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการดำเนินงานส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีรายได้ มีงานทำได้ตามความต้องการ โดยท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมการวิจัยครั้งนี้เพราะ เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ยังทำงาน มีอายุ 55 ปีขึ้นไป และอาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบท ในการนี้ผู้วิจัยมีความจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ซึ่งประกอบด้วยคำถาม 7 ตอน จำนวนทั้งสิ้น 54 ข้อ ซึ่งผู้สัมภาษณ์จะใช้เวลาในการพูดคุยประมาณ 50 นาที

เนื่องจากแบบสอบถามประกอบด้วยคำถามหลายส่วน จึงขอความกรุณาให้ท่านพิจารณาตอบคำถามตามความต้องการของท่าน โดยข้อมูลหรือคำตอบทั้งหมดจะถูกปกปิดเป็นความลับ และเพื่อไม่ให้สามารถสืบค้นเจาะจงหาผู้ตอบได้ ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ผลการศึกษาครั้งนี้ในลักษณะภาพรวมเท่านั้น ดังนั้นคำตอบที่ท่านตอบมาจะไม่มีผลกระทบใดๆต่อท่าน ท่านมีสิทธิ์ที่จะไม่ตอบคำถามแบบสอบถามข้อใดข้อหนึ่งหรือไม่ตอบทั้งหมดเลยก็ได้ หากท่านไม่สบายใจหรืออึดอัดที่จะตอบคำถามนั้น ท่านมีสิทธิ์ที่จะไม่เข้าร่วมการวิจัยก็ได้โดยไม่ต้องแจ้งเหตุผล

โครงการวิจัยนี้ได้รับการพิจารณารับรองจาก คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคนของมหาวิทยาลัยมหิดล สำนักงานอยู่ที่ สำนักงานอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหิดล ถนนพุทธมณฑล สาย 4 ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170 หมายเลขโทรศัพท์ 02-849-6223-5โทรสาร 02-849-6223 หากท่านได้รับการปฏิบัติไม่ตรงตามที่ระบุไว้ ท่านสามารถติดต่อประธานกรรมการฯหรือผู้แทน ได้ตามสถานที่และหมายเลขโทรศัพท์ข้างต้น

ขอขอบพระคุณที่กรุณาสละเวลาในการตอบแบบสอบถาม

ขอแสดงความนับถือ

ชื่อผู้วิจัย

แบบสอบถาม

(เฉพาะบุคคลที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป)

แบบสอบถามมีทั้งหมด 7 ตอน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป มีจำนวน 6 ข้อ

ตอนที่ 2 สถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคม มี 10 ข้อ

ตอนที่ 3 สถานการณ์สุขภาพ อนามัยและสวัสดิการ มี 7 ข้อ

ตอนที่ 4 การทำงาน/ประกอบอาชีพ มี 7 ข้อ

ตอนที่ 5 ความต้องการและข้อคิดเห็นต่อการมีงานทำของผู้สูงอายุ (อายุ 55 ขึ้นไป)

ตอนที่ 5 ก) ถามผู้สูงอายุทุกคน มี 9 ข้อ

ตอนที่ 5 ข) ถามเฉพาะ ผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน/ประกอบอาชีพในปัจจุบัน มี 5 ข้อ

ตอนที่ 6 ความต้องการการส่งเสริมการมีงานทำ มี 6 ข้อ

ตอนที่ 7 ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะทั่วไป มี 4 ข้อ

<u>คำชี้แจง</u> โปรดทำเครื่องหมาย ✓ หน้าข้อที่เลือก

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ข้อ	คำถาม	คำตอบ	รหัส
1.1	เพศ	☐ 1 ชาย ☐ 2 หญิง	
1.2	อายุเต็มปี (นับถึงวันเกิดครั้งสุดท้าย)	.....ปี	
1.3	สถานภาพสมรส	☐ 1 โสด ☐ 2 สมรส ☐ 3 ม่าย ☐ 4 หย่า ☐ 5 แยกกันอยู่	
1.4	ระดับการศึกษาสูงสุด	☐ 0 ไม่ได้ศึกษา ☐ 1 ต่ำกว่าประถมศึกษา ☐ 2 ประถมศึกษา ☐ 3 มัธยมศึกษาตอนต้น ☐ 4 มัธยมศึกษาตอนปลาย ☐ 5 อาชีวศึกษา/อนุปริญญา ☐ 6 ปริญญาตรี ☐ 7 สูงกว่าปริญญาตรี	
1.5	จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (รวมตัวท่านด้วย) - จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อายุต่ำกว่า 15 ปี - จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อายุมากกว่า 55 ปี - จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อายุมากกว่า 60 ปี - จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่ทำงาน/ประกอบอาชีพ	.....คน .....คน .....คน .....คน .....คน	

ข้อ	คำถาม	คำตอบ	รหัส
1.6	ความสัมพันธ์กับหัวหน้าครัวเรือน	☐ 1 หัวหน้าครัวเรือน ☐ 2 บิดามารดา ☐ 3 สามี / ภรรยา ☐ 4 บุตร/สะใภ้ ☐ 5 ปู่/ ย่า/ ตา/ ยาย ☐ 6 หลาน ☐ 7 ญาติ ☐ 8 อื่นๆ ระบุ.....	

ตอนที่ 2 สถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคม

ข้อ	คำถาม	คำตอบ	รหัส
2.1	รายได้ของครัวเรือน (เฉลี่ยจากทุกคน)	.....บาท/เดือน	
2.2	รายได้ของตัวท่านเองจาก - การประกอบอาชีพ - บำเหน็จ บำนาญ - คู่สมรส - บุตร หลาน - ญาติ พี่น้อง - อื่นๆ (เช่นค่าเช่า ดอกเบี้ย.....) ระบุ..... รวม	 .....บาท/เดือน .....บาท/เดือน .....บาท/เดือน .....บาท/เดือน .....บาท/เดือน .....บาท/เดือน .....บาท/เดือน	
2.3	ค่าใช้จ่ายส่วนตัวเพื่อการอุปโภค บริโภคทั้งหมด (เฉลี่ย) - เป็นค่าใช้จ่ายส่วนตัวเฉพาะค่าอาหาร เครื่องดื่ม เฉลี่ย)	.....บาท/เดือน .....บาท/เดือน	
2.4	ค่าใช้จ่าย เพื่อการรักษาพยาบาล	.....บาท/ปี	

ข้อ	คำถาม	คำตอบ	รหัส
2.5	ค่าใช้จ่าย เพื่อกิจกรรมทางสังคม (เช่น ทำบุญ ซองกฐิน/ ผ้าป่า)	.....บาท/ปี	
2.6	มูลค่าทรัพย์สินและเงินออมของครัวเรือน		
2.6.1	ก) มูลค่า บ้าน ที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง ที่ท่านเป็นเจ้าของ - บ้าน - ที่ดิน - สิ่งปลูกสร้างอื่น (เช่นบ้านให้เช่า ตึกแถว) - อื่นๆ ระบุ.....	 .....บาท .....บาท .....บาท .....บาท	
2.6.2	ข) มูลค่า ยานพาหนะ และ ทรัพย์สินอื่นที่ท่านเป็นเจ้าของ - มอเตอร์ไซค์ - รถยนต์ - พาหนะ อื่น เช่น รถแทรกเตอร์ รถไถ รถเกี่ยวข้าว - อื่นๆ ระบุ.....	 .....บาท .....บาท .....บาท .....บาท	
2.6.3	ค) มูลค่าทรัพย์สินทางการเงิน - เงินออม - การเป็นเจ้าหนี้ - พันธบัตร/ สลากออมสิน - ประกันชีวิต - เงินฌาปนกิจ - อื่นๆ ระบุ.....	 .....บาท .....บาท .....บาท .....บาท .....บาท .....บาท	
2.7	ปัจจุบันท่านมีหนี้สินหรือไม่	☐1 มี ☐0 ไม่มี	

ข้อ	คำถาม	คำตอบ	รหัส
2.8	จำนวนหนี้สินทั้งหมดที่ยังมีอยู่ (ณ วันสุดท้ายของเดือนที่แล้ว) - หนี้ในระบบ (เช่น การกู้จากธนาคาร สหกรณ์ ธกส.) - หนี้นอกระบบ (เช่น เงินกู้ด่วนจากบุคคล หรือนายทุน)	.....บาท .....บาท .....บาท	
2.9	วัตถุประสงค์ของการกู้ยืม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ) เพื่อ	☐1. ที่อยู่อาศัย บ้าน/ที่ดิน ☐2. ค่าใช้จ่ายบริโภคอุปโภค ☐3. การประกอบธุรกิจ/ประกอบอาชีพ ☐4. สุขภาพ รักษาพยาบาล ☐5. การศึกษา ☐6. อื่นๆ ระบุ.....	
2.10	จำนวนเงินที่จ่ายหนี้สินคืน(ต่อเดือน)	.....บาท/เดือน	
2.11	ปัจจุบันท่านได้รับ เงินช่วยเหลือ/ เงินสงเคราะห์ จากภาครัฐหรือไม่ - ไม่ได้รับ - ได้รับ เบี้ยยังชีพ - ได้รับ อื่นๆ ระบุ.....	 ☐ ☐…….บาท/เดือน ☐…….บาท/เดือน	

ตอนที่ 3 สถานการณ์สุขภาพ อนามัยและสวัสดิการ

ข้อ	คำถาม	คำตอบ	รหัส
3.1	ปัจจุบันท่านมีโรคประจำตัวหรือไม่	☐ 1 มี ☐ 0 ไม่มี (ข้ามไป ข้อ 3.3)	
3.2	มีโรคประจำตัว โรคอะไร (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	☐ 1 ความดันโลหิตสูง ☐ 2 เบาหวาน ☐ 3 หัวใจ ☐ 4 อัมพฤกษ์/อัมพาต ☐ 5 อื่นๆ ระบุ.....	
3.3	ท่านมีความพิการหรือไม่	☐ 1 มี ให้ระบุความพิการ… ..... ☐ 0 ไม่มี (ข้ามไป ข้อ 3.5)	
3.4	ปัจจุบันท่านได้รับเบี้ยยังชีพผู้พิการ หรือไม่	☐ 1 ได้รับ……บาท/เดือน ☐ 0 ไม่ได้รับ	
3.5	สวัสดิการด้านสุขภาพที่ท่านได้รับในปัจจุบัน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	☐ 1. บัตรทอง ☐ 2. สิทธิการรักษาพยาบาล ข้าราชการ/พนักงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ ☐ 3. สิทธิประกันสังคม ☐ 4. ประกันสุขภาพเอกชน ☐ 5. สวัสดิการและประกันสุขภาพอื่นๆ ระบุ.....	

ข้อ	คำถาม	คำตอบ	รหัส
3.6	**ในช่วงเวลา 1 เดือนที่ผ่านมา** ท่านมีอาการเจ็บป่วย ที่ทำให้ไม่สามารถทำงานหรือใช้ชีวิตประจำวันได้ตามปกติ แต่ไม่ต้องนอนโรงพยาบาล หรือไม่ - ถ้ามี, จำนวนครั้งของการจ็บป่วย - ระยะเวลาเจ็บป่วยทั้งสิ้น - ค่ายาและค่ารักษาพยาบาล ประมาณ	☐ 0 ไม่มี (ข้ามไปข้อ 3.7) ☐ 1 มี .....ครั้ง .....วัน .....บาท	
3.7	**ในช่วงเวลา 1 ปีที่ผ่านมา** ท่านมีอาการเจ็บป่วยจนต้องนอนโรงพยาบาล หรือไม่ - ถ้ามี, เป็นจำนวน - เป็นเวลาทั้งสิ้น - ค่ายาและค่ารักษาพยาบาล ประมาณ	☐ 0 ไม่มี (ข้ามไปตอนที่ 4) ☐ 1 มี .....ครั้ง .....วัน .....บาท	

ตอนที่ 4 การทำงาน / ประกอบอาชีพ

ข้อ	คำถาม	คำตอบ	รหัส
4.1	ปัจจุบันท่านทำงาน/ประกอบอาชีพ หรือไม่	☐ 1 ทำ ☐ 0 ไม่ทำ (ข้ามไปข้อ 4.3)	
4.2	โปรดระบุสาเหตุที่ท่าน ยังคงทำงาน/ประกอบอาชีพ	ระบุ..... (ข้ามไปข้อ 4.4)	
4.3	โปรดระบุสาเหตุที่ท่าน ไม่ทำงาน/ประกอบอาชีพ	ระบุ.....	

ข้อ	คำถาม	คำตอบ	รหัส
4.4	อาชีพหลัก หรืองานที่ใช้เวลาทำส่วนใหญ่คือ ระบุ…..	☐ 1. เกษตรกร/ประมง/ป่าไม้ ☐ 2. ค้าขาย (ขายปลีก/ขายส่ง) ☐ 3. การผลิตของใช้ระบุ..... ……. (เช่นจักสาน เสื่อ ตะกร้า ทอผ้า ทำขนม ฯลฯ) ☐ 4. ก่อสร้าง ☐ 5. การบริการ ระบุ..... (เช่นให้เช่ารถไถ รถตู้ บริการนวด ฯ) ☐ 6. ซ่อมแซมยานยนต์/ของใช้ ☐ 7. อื่นๆ ระบุ……	
	ก1) สถานภาพการทำงาน	☐1. นายจ้าง ☐2. ธุรกิจส่วนตัว (ไม่มีลูกจ้าง) ☐3. ข้าราชการ พนักงาน/ลูกจ้างรัฐบาล รัฐวิสาหกิจ ☐4. ลูกจ้างเอกชน ☐5. รับจ้างทั่วไป เช่น รับงานมาทำที่บ้าน/ทำงานให้คนอื่นโดยได้รับค่าจ้างฯ ☐6. สมาชิกกลุ่ม (เช่น สหกรณ์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ OTOP) ระบุสินค้าที่กลุ่มผลิต..... ☐7. ช่วยธุรกิจ งานในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง ☐8. อื่นๆ ระบุ.....	

ข้อ	คำถาม	คำตอบ	รหัส
	ข2) ประเภทงาน หรืออุตสาหกรรม หรือประเภทธุรกิจ	☐1 ภาครัฐ องค์กรบริหารและการปกครอง ☐2 ภาคเกษตร เช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่ ประมงฯ ☐3 ภาคอุตสาหกรรม บริษัทเอกชน/โรงงาน การผลิตสินค้า ☐4 ภาคบริการ	
	ค3) รายได้/ ค่าตอบแทนทั้งหมด (ทั้งในรูปตัวเงิน และสิ่งของ) เฉลี่ย	.....บาท/เดือน หรือ .....บาท/ปี	
4.5	อาชีพรอง คือ	ระบุ……	
	ก1) สถานภาพการทำงาน	☐1. นายจ้าง ☐2. ธุรกิจส่วนตัว (ไม่มีลูกจ้าง) ☐3. ข้าราชการ พนักงาน/ลูกจ้าง รัฐบาล รัฐวิสาหกิจ ☐4. ลูกจ้างเอกชน ☐5. รับจ้างทั่วไป ☐6. การรวมกลุ่ม (เช่น สหกรณ์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ OTOP ระบุสินค้าที่ผลิต.....) ☐7. ช่วยธุรกิจ งานในครัวเรือน โดยไม่ได้รับค่าจ้าง ☐8. อื่นๆ ระบุ.....	

ข้อ	คำถาม	คำตอบ	รหัส
	ข2) ประเภทงาน หรืออุตสาหกรรม หรือประเภทธุรกิจ	☐1. ภาคการปกครอง การบริหาร ☐2. ภาคเกษตรกรรม ☐3. ภาคอุตสาหกรรม การผลิต ☐4. ภาคบริการ	
	ค3) รายได้ ค่าตอบแทนทั้งหมด (ทั้งในรูปตัวเงิน และสิ่งของ) เฉลี่ย	.....บาท/เดือน หรือ .....บาท/ปี	
4.6	ท่านใช้เวลาในการทำงาน/ประกอบอาชีพ เฉลี่ย	.....ชั่วโมง/สัปดาห์	
4.7	ท่านมีรายได้เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย เพื่อการยังชีพหรือไม่	☐1 เพียงพอ ☐0 ไม่เพียงพอ ☐ มีเหลือเก็บ.....บาท/เดือน	

ตอนที่ 5 ความต้องการและข้อคิดเห็นต่อการมีงานทำของผู้สูงอายุ

<u>ตอนที่ 5 ก)</u> ถามผู้สูงอายุทุกคน (อายุ 55 ปีขึ้นไป)

ข้อ	คำถาม	คำตอบ	รหัส
5.1	ท่านคิดว่า <u>ผู้สูงอายุทั่วไปควรต้องทำงาน</u>/ประกอบอาชีพหรือไม่	☐1 ควร ☐0 ไม่ควร	
5.2	ท่านคิดว่า <u>ผู้สูงอายุทั่วไปมีความต้องการที่จะทำงาน</u>/ประกอบอาชีพ หรือไม่	☐1 ต้องการ ☐0 ไม่ต้องการ	
5.3	ท่านคิดว่า <u>เหตุผลที่ผู้สูงอายุยังคงต้องการทำงาน</u>/ประกอบอาชีพ คืออะไร (เลือกข้อที่เห็นว่าสำคัญที่สุด)	☐1. อยากเพิ่มรายได้/มีรายได้เสริม ☐2. มีสังคมไม่เหงา ☐3. เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ☐4. เลี้ยงดูสมาชิกในครัวเรือน	

ข้อ	คำถาม	คำตอบ	รหัส
		☐5. ชำระคืนหนี้สิน ☐6. ต้องการมีเงินเก็บ ☐7. อื่นๆระบุ	
5.4	ท่านคิดว่า ลักษณะงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ	☐1. งานประจำมี เวลาทำงานแน่นอน ☐ 2. งานประจำ แต่เวลาทำงานปรับเปลี่ยนได้ (เช่นงาน part-time งานกลุ่มอาชีพ OTOP) ☐3. งานที่ทำเป็นครั้งคราว (เช่น งานตามฤดูกาล งานเหมาช่วง) ☐4. อื่นๆ ระบุ.....	
5.5	สถานที่ทำงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ	☐1. ที่บ้าน ☐2. ในหมู่บ้าน ชุมชนหรือกลุ่มอาชีพ ☐3. สถานประกอบการหรือสำนักงาน ☐4. อื่นๆ ระบุ.....	
5.6	ประเภทงานที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ	☐1. งานที่มีคุณค่า เช่นงานที่ใช้ภูมิปัญญา ☐2. งานที่เน้นทักษะ/ฝีมือ/ประสบการณ์/ ความสามารถเฉพาะด้าน ☐3. งานที่ใช้แรงงาน/งานเกษตร ☐4. งานบริการ ☐5. งานบริหารจัดการ ☐6. อื่นๆ ระบุ.....	

ข้อ	คำถาม	คำตอบ	รหัส
5.7	ประเภทงาน อุตสาหกรรม/ธุรกิจที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ	☐ 1. งานในภาคที่เป็นทางการ เช่น งานภาครัฐหรือธุรกิจเอกชน ☐ 2. งานในภาคที่ไม่เป็นทางการ (เช่น ธุรกิจส่วนตัว การรวมกลุ่มอาชีพอิสระ รับจ้างทั่วไป)	
5.8	ท่านคิดว่า รายได้ (จากการทำงาน) ที่เพียงพอต่อการยังชีพของท่าน ควรเป็นเดือนละเท่าไร	.....บาท/เดือน	
5.9	ท่านคิดว่า <u>ปัจจุบัน</u>อายุที่เกษียณ/ออกจากการทำงานที่อายุ 60 ปี เหมาะสมหรือไม่	☐ 1. เหมาะสม ☐ 0 ไม่เหมาะสม อายุที่เหมาะสมคือ.....ปี	

<u>ตอนที่ 5 ข)</u> ถามเฉพาะ ผู้สูงอายุที่ไม่ได้ทำงาน/ประกอบอาชีพในปัจจุบัน (เช็คดูว่าตอบ 0 ในข้อ 4.1)

ข้อ	คำถาม	คำตอบ	รหัส
5.10	ตัวท่าน มีความต้องการที่จะทำงาน/ประกอบอาชีพหรือไม่	☐ 1 ต้องการ ☐ 0 ไม่ต้องการ	
5.11	ท่านคิดว่า เหตุผลที่ท่านยังคงต้องการทำงาน/ประกอบอาชีพ คืออะไร (เลือกข้อที่เห็นว่าสำคัญที่สุด)	☐ 1. อยากมีรายได้/ รายได้เสริม ☐ 2. มีสังคมไม่เหงา ☐ 3. เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ☐ 4. เลี้ยงดูสมาชิกในครัวเรือน ☐ 5. ต้องการชำระคืนหนี้สิน ☐ 6. ต้องการมีเงินเก็บ ☐ 7. อื่นๆระบุ.....	

ข้อ	คำถาม	คำตอบ	รหัส
5.12	ลักษณะงานที่ท่านต้องการ	☐ 1. งานประจำ มีเวลาในการทำงานที่แน่นอน ☐ 2. งานประจำ เวลาการทำงานปรับเปลี่ยนได้ (เช่นงาน part-time งานกลุ่มอาชีพ OTOP) ☐ 3. งานที่มีลักษณะชั่วครั้ง/ชั่วคราว (เช่น งานตามฤดูกาล) ☐ 4. อื่นๆ ระบุ.....	
5.13	สถานที่ทำงานที่ท่านต้องการ	☐ 1. ที่บ้าน ☐ 2. ในหมู่บ้าน ชุมชน หรือกลุ่มอาชีพ ☐ 3. สถานประกอบการหรือสำนักงาน ☐ 4. อื่นๆ ระบุ.....	
5.14	ประเภทงานที่ท่านต้องการ	☐ 1. งานฝีมือ ☐ 2. งานที่เน้นทักษะความสามารถเฉพาะด้าน ☐ 3. งานใช้แรงงาน ☐ 4. งานการบริการ ☐ 5. งานบริหารจัดการ ☐ 6. อื่นๆ ระบุ.....	

ข้อ	คำถาม	คำตอบ	รหัส
5.15	ประเภทงาน อุตสาหกรรม/ธุรกิจที่ท่านต้องการ	☐1. งานในภาคที่เป็นทางการ เช่นในภาครัฐหรือเอกชน ☐2. งานในภาคที่ไม่เป็นทางการ (เช่น ธุรกิจส่วนตัว การรวมกลุ่มอาชีพอิสระ/รับจ้างทั่วไป)	

ตอนที่ 6 ความต้องการส่งเสริมการมีงานทำ

ข้อ	คำถาม	คำตอบ	รหัส
6.1	ท่านคิดว่า ข้อจำกัดของผู้สูงอายุในการทำงาน/ประกอบอาชีพ มีอะไรบ้าง (เลือกข้อที่เห็นว่าสำคัญที่สุด)	☐1. ความเสื่อมถอยด้านร่างกาย สุขภาพ ☐2. ความเสื่อมถอยด้านสมอง ☐3. ความสามารถในการเรียนรู้สิ่งใหม่ ☐4. ทัศนคติของตัวผู้สูงอายุต่อการทำงาน/ประกอบอาชีพ (เช่น อายุมากแล้วไม่ควรต้องทำงาน) ☐5. อื่นๆ ระบุ.....	
6.2	ท่านคิดว่า มีอะไรที่เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการมีงานทำ สำหรับผู้สูงอายุที่ต้องการทำงาน (เลือกข้อที่เห็นว่าสำคัญที่สุด)	☐1. ทัศนคติของสังคมต่อการทำงาน/ประกอบอาชีพของผู้สูงอายุ (เช่น อายุมากแล้วควรอยู่บ้านเลี้ยงหลาน) ☐2. การกีดกันไม่ให้ผู้สูงอายุทำงาน ☐3. การเอารัดเอาเปรียบ เช่น การให้ค่าตอบแทนที่ต่ำ ☐4. อื่นๆ ระบุ.....	

ข้อ	คำถาม	คำตอบ		รหัส
6.3	ท่านคิดว่าการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ มีความสำคัญหรือจำเป็นหรือไม่	☐1 จำเป็น ☐0 ไม่จำเป็น		
6.4	ท่านมีความต้องการที่จะได้รับการส่งเสริมการมีงานทำ หรือทำงานต่อไปหลังอายุ 60 ปี หรือไม่	☐1 ต้องการ ☐0 ไม่ต้องการ		
6.5	หน่วยงานใด ที่ควร (หรือที่สามารถ) มีบทบาทในการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ (โปรดเรียงลำดับ 1-3 คือ มากที่สุด-น้อย)	☐1. หน่วยงานภาครัฐ ระดับท้องถิ่น (อปท.) ☐2. หน่วยงานภาครัฐระดับประเทศ (ส่วนกลาง) ☐3. หน่วยงานภาคเอกชน ☐4. กลุ่ม/กลุ่มอาชีพในท้องถิ่น (เช่น สหกรณ์ กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่ม OTOP) ☐5. องค์กรเอกชน (NGOs) ☐6. อื่นๆ ระบุ.....		
6.6	การดำเนินการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุที่เหมาะสม ควรมีลักษณะ ดังต่อไปนี้ ใช่หรือไม่?	ใช่	ไม่ใช่	
	- มีการสอบถามความต้องการของผู้สูงอายุและความต้องการนายจ้างหรือสถานประกอบการ	☐	☐	
	- ให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน	☐	☐	
	- มีการอบรม ให้ความรู้ เพื่อสร้างเสริมทักษะ	☐	☐	
	- มีการดำเนินการที่ใช้ระยะเวลาสั้น	☐	☐	
	- มีกิจกรรมที่ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง	☐	☐	
	- มีการติดตามผลกิจกรรมส่งเสริมการมีงานทำ	☐	☐	

ข้อ	คำถาม	คำตอบ		รหัส
	- มีค่าใช้จ่ายที่ไม่สูงหรือไม่เสียค่าใช้จ่าย	☐	☐	
	- อื่นๆ ระบุ.....	☐	☐	

ตอนที่ 7 ข้อคิดเห็น /ข้อเสนอแนะทั่วไป

ข้อ	คำถาม	คำตอบ	รหัส
7.1	ท่านคิดว่า ควรมีกิจกรรมส่งเสริมการมีงานทำเพื่อเพิ่มโอกาสในการมีงานทำของผู้สูงอายุอย่างไรบ้าง	☐1. การฝึกอบรมเพิ่มความรู้และทักษะ ☐2. การศึกษาดูงาน/ทัศนศึกษา ☐3. จัดตลาดนัดแรงงานเพื่อการมีงานทำของผู้สูงอายุ ☐4. มีศูนย์บริการการจัดหางานแก่ผู้สูงอายุ ☐5. อื่นๆ ระบุ.....	
7.2	ท่านคิดว่า ผู้สูงอายุที่ทำงาน/ประกอบอาชีพ ควรได้รับสวัสดิการ ที่จำเป็น อะไรบ้าง	☐1. สวัสดิการค่ารักษาพยาบาล ☐2. สวัสดิการเงินกู้เพื่อการประกอบอาชีพ ☐3. สวัสดิการวันลา/หยุดที่มีความยืดหยุ่น ☐4. อื่นๆ ระบุ.....	
7.3	ท่านคิดว่า ผู้สูงอายุที่ทำงาน/ประกอบอาชีพ ควรได้รับการคุ้มครองการทำงาน ที่จำเป็น อะไรบ้าง	☐1. การคุ้มครองด้านค่าแรง/รายได้ ☐2. การคุ้มครองด้านอิริยาบถ/ท่าทางการทำงาน	

ข้อ	คำถาม	คำตอบ		รหัส
		☐3. การคุ้มครองด้านชั่วโมงทำงาน ☐4. การคุ้มครองด้านอาชีวอนามัยและความปลอดภัย ☐5. อื่นๆ ระบุ.....		
7.4	มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อการเลือกที่จะทำงานของผู้สูงอายุ (แทนการอยู่เฉยๆ/พักผ่อน) (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)	ใช่	ไม่ใช่	
	- รายได้/ค่าตอบแทนจากการทำงาน	☐	☐	
	- สวัสดิการและการคุ้มครองแรงงาน	☐	☐	
	- ระยะทางระหว่างที่ทำงาน กับที่พักอาศัย	☐	☐	
	- ลักษณะงาน เช่นงานที่ทำประจำ/ชั่วคราว	☐	☐	
	- ภาระในการดูแลสมาชิกครอบครัว	☐	☐	
	- ความยืดหยุ่นของการทำงาน (เช่นวัน เวลาทำงาน วันลา/หยุด หรือ สถานที่ที่ทำงาน)	☐	☐	
	- เพื่อนร่วมงาน/กลุ่ม	☐	☐	
	- ความมั่นคงในการทำงาน	☐	☐	
	- จำนวนบุตร/หลานที่ให้การสนับสนุนด้านการเงินแก่ผู้สูงอายุ	☐	☐	
	- อื่นๆ ระบุ.....	☐	☐	
7.4	ข้อเสนอแนะอื่นๆ			

ขอบพระคุณอย่างสูงที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม...

แนวคำถามสำหรับหน่วยงาน
โครงการศึกษาเพื่อหารูปแบบการส่งเสริมการทำงานสำหรับผู้สูงอายุ

เกริ่นนำ เนื่องจากประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมสูงอายุ และในอนาคตอันใกล้นี้ (อีก 10-15 ปี) สังคมไทยกำลังจะเป็นสังคมสูงอายุ ดังนั้นการเตรียมการเข้าสู่สังคมสูงอายุจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยเฉพาะการเตรียมการด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุที่ยากจนในชนบท เนื่องจากผู้สูงอายุกลุ่มดังกล่าวยังยากจน ขาดหลักประกันทางด้านเศรษฐกิจ ความหวังที่จะให้ลูกหลานมาดูแลเลี้ยงดูก็ดูจะน้อยลงทุกวัน ดังนั้นการพึ่งพาตนเองทางด้านเศรษฐกิจจึงเป็นสิ่งจำเป็นที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องเร่งเตรียมการ และศึกษาวิจัย กระทรวงแรงงานซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ต้องดูแลรับผิดชอบ และส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ จึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรียนรู้จากภาคีต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการส่งเสริมการมีงานทำของผู้สูงอายุ ให้ผู้สูงอายุมีบทบาทและมีคุณค่าในครอบครัว ชุมชน สังคม มีรายได้สามารถพึ่งพาตนเองและสนับสนุนเศรษฐกิจของครอบครัว รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงศักยภาพในการดำรงชีวิต การมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า และไม่เป็นภาระของครอบครัว-สังคม ดังนั้นคณะวิจัยจากสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งได้รับมอบหมายจากกระทรวงแรงงาน ให้มาศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาเพื่อหารูปแบบการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในชนบท” จึงขอความร่วมมือจากท่านหรือหน่วยงานของท่านในการให้ข้อมูล ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวางนโยบาย กำหนดรูปแบบแผนงานโครงการในการส่งเสริมการมีงานทำแก่ผู้สูงอายุในชนบทต่อไป

แนวคำถามทั่วไป

1) หน่วยงานของท่านมีบทหน้าที่ หรือการดำเนินงานเกี่ยวกับผู้สูงอายุในด้านใดบ้าง มีการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการจ้างงาน/ ด้านเศรษฐกิจของผู้สูงอายุโดยตรง หรือโดยอ้อมหรือไม่ อย่างไร
2) มีกิจกรรม/โครงการที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการทำงาน/การมีงานทำของผู้สูงอายุของหน่วยงานเอง หรือที่ร่วมกับหน่วยงานอื่น หรือไม่ อย่างไร (เช่นการให้ข้อมูลข่าวสาร การฝึกอบรม การฝึกอาชีพให้แก่ผู้สูงอายุ เป็นต้น)
3) มีผลการดำเนินงาน (ที่เกี่ยวกับการส่งเสริมการทำงาน/การมีงานทำของผู้สูงอายุ) ในช่วง 3-5 ปี เป็นอย่างไร
4) ในด้านการส่งเสริมการทำงาน/การมีงานทำของผู้สูงอายุ หน่วยงานของท่านมีการเตรียมการในเรื่องต่อไปนี้หรือไม่ อย่างไร (เช่นความสามารถในการทำงาน ทัศนคติต่อการทำงานของผู้สูงอายุ ความ

สมัครใจ ทักษะการทำงานและการพัฒนาศักยภาพ ตลาดงานผู้สูงอายุ ตลาดสินค้าที่ผลิตออกมา คุณภาพและราคาสินค้า ฯลฯ)

5) ในการส่งเสริมการทำงาน/การมีงานทำของผู้สูงอายุ มีอะไรบ้างที่ภาครัฐควรพิจารณาเตรียมการ (เช่น การกำหนดนโยบายส่งเสริมการทำงานของผู้สูงอายุ) และกระทรวงแรงงานควรพิจารณาเตรียมการ (เช่น การออกกฎหมายคุ้มครองแรงงานสูงอายุเพิ่มเติม เพราะถือว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงที่จะถูกรัดเอาเปรียบได้ เป็นต้น การออกมาตรการเชิงรุกด้านตลาดแรงงาน จะออกอย่างไร)
6) ถ้ามีการจ้างแรงงานผู้สูงอายุ รัฐจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกฎหมายประกันสังคม หรือไม่ ประเด็นใดบ้าง
7) รูปแบบการส่งเสริมการทำงาน/การมีงานทำของผู้สูงอายุควรเป็นอย่างไร (เช่นการฝึกอบรมอาชีพอิสระให้ อบรมพัฒนาฝีมือให้แก่ผู้สูงอายุ จัดตลาดนัดแรงงานผู้สูงอายุ ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มอาชีพและ ให้เงินสนับสนุน รูปแบบควรมีความแตกต่างกันระหว่างชนบทกับเมืองหรือไม่ อย่างไร)
8) ตามความคิดเห็นของท่าน คิดว่าสังคมไทยมีทัศนคติ/ค่านิยมในการทำงานของผู้สูงอายุอย่างไร (เช่นเป็นผู้สูงอายุแล้วไม่ต้องทำงานควรอยู่กับบ้านเลี้ยงหลาน) ทัศนคติ/ค่านิยมดังกล่าวเป็นตัวเสริมหรือบั่นทอนการทำงาน/การมีงานทำของผู้สูงอายุหรือไม่ อย่างไร และจะเป็นการสร้างภาระให้สังคมหรือไม่ อย่างไร)
9) ท่านคิดว่า ผู้สุงอายุสามารถสร้างคุณค่าด้านการทำงาน ให้แก่สังคมได้หรือไม่ ด้านใดบ้าง (เช่น ด้านภูมิปัญญา เป็นผู้สืบสานวัฒนธรรม การเป็นอาสาสมัคร เป็นต้น) รัฐ/หน่วยงานจะให้การคุ้มครองด้านภูมิปัญญา/การสืบสานวัฒนธรรม อย่างไร
10) ตามความคิดเห็นของท่าน ถ้ามีการจ้างแรงงานผู้สูงอายุ นายจ้างควรให้ความสำคัญต่อการจ้างงานผู้สูงอายุในประเด็นใดบ้าง (เช่น ต้องหางานที่เหมาะสมกับสภาพร่างกายผู้สูงอายุ ลักษณะงานที่มีความยืดหยุ่นด้านเวลาในการทำงานและการปรับตัวเข้ากับงานฯลฯ)
11) ท่านคิดว่ารัฐควรมีการขยายอายุเกษียณของงานในภาคเอกชน จาก 55 ปีเป็น 60 ปี และภาครัฐ จากจาก 60 ปีเป็น 65 ปี ได้หรือยัง เพราะอะไร
12) ถ้าชุมชนหรือท้องถิ่น/กลุ่มผู้สูงอายุมีองค์ความรู้/ทุนทางสังคมอยู่แล้ว หน่วยงานของท่านจะสามารถเข้าไปสนับสนุนส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีงานทำได้อย่างไรบ้าง (หาตลาด จัดอบรม ฯลฯ)
13) ท่านคิดว่างานของผู้สูงอายุในเมืองและในชนบทต่างกันหรือไม่ อย่างไร
14) หน่วยงานของท่านมีนโยบาย/มีการจ้างแรงงานผู้สูงอายุหรือยัง

แนวคำถามสำหรับสัมภาษณ์กลุ่มอาชีพ (เน้นผู้สูงอายุ)

1. ในขณะนี้ท่านเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม ใดบ้าง (เช่น กลุ่มอาชีพผู้สูงอายุ กลุ่มสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร กลุ่มสตรีอาสาพัฒนา ฯลฯ) ท่านมีบทบาทอย่างไรในกลุ่มดังกล่าว
2. กลุ่มของท่านผลิตสินค้า/บริการ อะไร สินค้า/ผลผลิต/บริการ ของกลุ่มท่าน นำไปขายที่ไหน อย่างไร (ใครเป็นลูกค้า) ใครเป็นผู้หาตลาดสินค้า/บริการ มีรายได้เพิ่มขึ้นหรือไม่ เดือนละเท่าไร
3. ท่านมีความรู้/ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพนี้มาก่อนหรือไม่ อย่างไร ทำมานานเท่าไร
4. ท่านคิดว่าเป็นอาชีพที่มีรายได้สม่ำเสมอ และมีความมั่นคงหรือไม่ อย่างไร
5. ท่านเคยมีประสบการณ์ในการฝึกอบรมเกี่ยวกับอาชีพมาก่อนหรือไม่ จากหน่วยงานใด ฝึกอบรมเกี่ยวกับเรื่องอะไรบ้าง
6. ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมา ท่านเคยเข้ารับการฝึกอบรมด้านอาชีพ/เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพ เช่น บริหารจัดการ การทำบรรจุภัณฑ์ เป็นต้น กี่ครั้ง มีเนื้อหาอะไรบ้าง
7. สมาชิกในครอบครัวให้การสนับสนุน หรือช่วยหรือไม่ อย่างไร
8. อาชีพที่ท่านทำในปัจจุบัน มีสถานที่ทำงานอยู่ที่ไหน เช่น ทำที่บ้าน ชุมชน หรือที่อื่น ท่านใช้เวลาทำงานประมาณวันละกี่ชั่วโมง
9. อาชีพที่ท่านทำในปัจจุบัน ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรเอกชนหรือไม่ อย่างไร ให้การสนับสนุนด้านใด
10. กลุ่มอาชีพในชุมชนมีปัญหาอะไรบ้าง มีสาเหตุมาจากอะไร แก้ปัญหากันอย่างไร
11. ที่ผ่านมามีการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุ ในการประกอบอาชีพ หรือไม่ และมีรูปแบบการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มอาชีพ (เช่น การอบรม ศึกษา ดูงาน) เป็นอย่างไร
12. บทบาท หน้าที่และศักยภาพ ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ต่อการพัฒนาอาชีพของกลุ่มผู้สูงอายุ หรือกลุ่มอื่นที่มีผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วม เป็นอย่างไร
13. จะทำอย่างไรที่จะทำให้กระบวนการเสริมสร้างศักยภาพของกลุ่มอาชีพในชุมชนของท่านมีความเข้มแข็ง
14. ท่านมีความสนใจในอาชีพใหม่ๆ บ้างหรือไม่ อาชีพอะไร ต้องการการสนับสนุนด้านใดบ้าง (เช่น ข้อมูลข่าวสาร การจัดหาวัตถุดิบ การจัดหาตลาดฯ)
15. ในชุมชนของท่านมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นของผู้สูงอายุมาส่งเสริม ต่อยอดในด้านการประกอบอาชีพหรือไม่
16. ท่านคิดว่าหน่วยงานภาครัฐควรให้การคุ้มครองภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าในการสร้างงานให้ผู้สูงอายุหรือไม่ อย่างไร (เช่น ออกกฎหมายคุ้มครอง/สงวนอาชีพที่ใช้ภูมิปัญญาฯ ไว้ให้ผู้สูงอายุทำ)

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

25/25 ต.ศาลายา อ.พุทธมลฑล จ.นครปฐม 73170

รองศาสตราจารย์ ดร.กุศล สุนทรธาดา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาณี วงษ์เอก

อาจารย์ ดร.เฉลิมพล แจ่มจันทร์

กมลชนก ขำสุวรรณ

รศ. ดร.กุศล สุนทรธาดา <prkst@mahidol.ac.th>	ผศ.ดร.ภาณี วงษ์เอก <prpwa@mahidol.ac.th>	ดร.เฉลิมพล แจ่มจันทร์ <prchalermpol@mahidol.ac.th>	นางสาว กมลชนก ขำสุวรรณ <khumsuwan_k@hotmail.com >

<